MARCUS FABIUS
QUINTILIANUS
DE INSTITUTIONE ORATORIA

EXCUDEBAT PETRUS DIDOT
NATU MAJOR, REGIS TYPOGRAPHUS.

MARCUS FABIUS QUINTILIANUS

DE INSTITUTIONE ORATORIA

AD CODICES PARISINOS RECENSITUS

CUM INTEGRIS COMMENTARIIS

GEORGII LUDOVICI *SPALDING*

QUIBUS NOVAS LECTIONES ET NOTAS ADJECIT

JOANNES JOSEPHUS *DUSSAULT*

UNUS E PRÆFECTIS

SERVANDÆ BIBLIOTHECÆ SAN-GENOVEFANÆ

VOLUMEN SECUNDUM

PARISIIS

COLLIGEBAT NICOLAUS ELIGIUS LEMAIRE

POESEOS LATINÆ PROFESSOR

MDCCCXXII

PRÆFATIO

V. CL. SPALDING,

PRÆFIXA EDITIONI LIPSIANÆ 1803.

Beneficio celeberrimi Heynii contigit mihi usurpanda princeps editio scriptoris mei a Campano curata (anni 1470), de cujus desiderio vanas egi tragœdias in prioris voluminis præfatione[1]. Debebat sperari liber, ubi et repertus est, in beatissima Georgiæ Augustæ copia. Contendi eum, quam quidem diligentissime potui, cum editione Gesneriana, nec vereor ne parum frequentem ejus mentionem fecisse censear in notis. Quæ inde præsidia peti possunt prioribus libris Institutionum, ea in fine totius operis maxima cum fide exhibebuntur.

Joannensis Codicis[2] interiorem notitiam conciliavit mihi vir juvenis, eleganter doctus, Georgius Butlerus, Universitatis Cantabrigiensis alumnus et sodalis. Impetravit mihi is manu doctissimi Porsoni perscriptam Codicis hujus collationem in iis quidem

[1]. *N. B.* Hanc editionem cujus exemplar exstat in nostra Bibliotheca Regia contulimus in priore volumine; quod lectorem non fugit. (*Editoris nota.*)

[2]. Noli, lector, confundere hunc Codicem cum Codice R. 7721, qui dicitur *Joannis Poulain*, et numerum 4 habet. Hunc notamus *Poul.* (*Idem.*)

locis, quæ a Gibsono negligenter essent tractata. Eodem auctore accuratam lacunarum Joannensis Codicis designationem proponere contingit:

Incipit a *constaret*, I, 2, 3; pergit ad *quodam*, I, 2, 10; abscissa superiore folii parte rursus incipit a *valet hoc ut*, I, 2, 16.

V, 7, 37, folium desinit in *quis nume*: sequens amissum est. MS. incipit rursus in *partem convenit*, V, 10, 13.

V, 14, 12. Deficit in *mundus igitur animal*. Sequuntur, nullo lacunæ indicio, VIII, 3, 64, *ex his quæ non dicta sunt*.

VIII, 6, 17, deficit in *similitudine*; rursus incipit 67, *superjectio*.

IX, 3, 2, deficit in *esset enim omne*; rursus incipit, nullo lacunæ indicio, X, 1, 107, *hujusmodi nulla contentio*.

XI, 1, 71, deficit in *cur ita sit paulo*. Rursus incipit XI, 2, 33, *ut duplici motu*.

XII, 10, 43, MS. desinit in verba, *quum debeat delectare*.

Immortales gratias non magis ego debeo, quam et posteri habebunt Ulrico, Turicensi, qui tædium diligentissimæ collationis non est gravatus in Codice, patriæ suæ magno thesauro. Misit enim ad me vir humanissimus sua manu notatam totius operis Quintilianei variantem scripturam, in qua studium ejus litterarum promovendarum singularemque suscepti laboris fidem et dexteritatem sæpe admirari et exosculari subiit. Ultro agnoscent periti, quantum prosit hic liber reliquiis Quintilianeis, sinceram scriptoris manum toties servans in prima sua scriptura, quum reficta illa, quæ sæpe ibi legitur, soleat incidere in reliquorum librorum omnium fere sordes. Hæc primæ Turicensis manus præstantia mire tamen decoxit in loco Cœliano 4, 2 extr.

Quem superiore volumine posui meorum crimi-

num libellum, eo sane non breviorem poteram et hic subjicere, si præsertim retractare libuisset, quæ interjecto non exiguo tempore et aliis et me ipso admonentibus didici. Quum tamen vix possit sperari, nihil jam erroris in posterum mihi compariturum, satius erit hanc emendationem perfecto operi coronidis loco imponere. Aliqua interim licebit delibare, quæ præsentem præ aliis medelam flagitare videantur. Et primi quidem voluminis maculam eluere cupio eam, quæ ingeniosissima jam pridem conjectura abstersa fuit, me quidem ignaro. Nempe paratior mihi, opinor, venia est quam Burmanno, JCto (qualem peritiam jactat aliquoties in ridendo adversario suo, Theologo). Posita est, in Schultingii Jurisprudentia Ante-Justinianea, p. 748, emendatio loci I, 4, 9: « qua tamen.... quæsissemus » eruta illa a Petri Pithœi sollertia, et quidem ejusmodi, ut commendare eam peritis sit eorumdem judicio injuriam facere: « *qua tam carere potuimus quam PSI* « *non quærimus.* » Unam litteram *P* de suo addidit Pithœus, cætera in scriptura Codd. reperies omnia. Ad III, 6, 93, oblitus sum Asc. Pediani, qui memorat Bruti orationem pro Milone, p. 193.

Jam ad loca quædam hujus voluminis accedo, quæ periculosius laborant. Reliqua tardiorem illam curationem, ut quidem spero, opperiri poterunt[1].

[1]. Ea autem suo quæque loco reponenda curabimus. (*Ed. nota.*)

DE INSTITUTIONE ORATORIA

LIBRI QUARTI ARGUMENTUM.

M. FABII QUINTILIANI

ORATORIÆ

INSTITUTIONIS

LIBER IV.

PROOEMIUM.

PERFECTO, Marcelle Victori[1], operis tibi dedicati tertio libro, et jam quarta[2] fere laboris parte transacta, novæ insuper mihi diligentiæ[3] causa, et altior sollicitu- 1

1. *Marcelle Victori*. Guelf. *Marci V.* cum Jens. (tac. Gesn.) nisi quod hic *t* pro *c*. Edd. ante Ald. meæ *Marce V.*, cum Goth. (tac. Gesn.) qui (ut et Camp.) *M.* litteram præfert solam. Tarvis. tamen bonam habet scripturam. Jensonianæ errorem natum suspicor ab eo qui *Marti victori* jungeret, qualis solet esse imperitia librariorum, universam orationem nequaquam attendentium. Inde propagata sunt Guelferb., denique reliquorum vitia. Sed in primi quoque libri prooemio §. 6. Goth. (tac. Gesn.) cum Camp. *M.* ubi tamen edd. verum nomen tuentur. In libri VI initio, editt. meæ (præter Camp. qui *M.*) ante Ald. omnes *Marce* (de Jens. tac. Gesn.) pro quo *Marcelle* legi debere monet in notis Badius. Nomen omittit Alm. In fine operis itidem *Marce* meæ (præter Camp. qui *mi*) ante Ald. (exc. Jens. et Tarv.) Cod. autem Guelf. *M.* repositum in membrana rasa, rec. atramento. Goth. ibi majusc. litt. manifeste *Marcelle*.

2. *Et jam quarta*. Sic Codd. nostri Avic. Put. Poul. a sec. manu, Vall. lib. a sec. manu, RR. 8, 9, Andrean. Jens. Ald. *Etiam quarta*, RR. 3, 5, 10, 12. Omiserunt RR. 7, 11. *Et jam*, *etiam* similiter scribi apud Codd. jam monuimus. Est una eademque vox etsi interdum diversa significatione. ED.

3. *Novæ... diligentiæ*. Miror in nullo libro ostendi *nova... dil.* quod

do, quale judicium hominum emererer [1], accessit; adhuc enim velut studia inter nos conferebamus; et, si parum nostra institutio [2] probaretur a cæteris, contenti fore [3] domestico usu videbamur, ut tui meique filii for-
2 mare disciplinam [4] satis putaremus: quum vero mihi Domitianus Augustus sororis suæ nepotum [5] delegaverit curam, non satis honorem judiciorum cælestium [6] in-

mollius videatur et sanius; nisi forte hoc jam est in *insuper*, ut elegantius fuerit ipsi *diligentiæ* suum dari attributum.

1. *Sollicitudo*, *quale*... *emererer*. Sic Codd. Camp. At ed. Jens. (tac. Gesn.) *s. quam quale*... *emeret*, cum Loc. Venet. (recedit Rusc. dans *s. quam male*..... *emeret*) in quibus emendandis frustra laborat Regius, quum Badius Aldinam scripturam, quæ est nostra, etiam Vallensi auctore, reponat. Hanc dat Tarv. quoque. Vide III, 11, 19. — *Altior sollicit. quale*. Sic Avic. Put. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12. Ed.

2. *Nostra institutio*. Turicensis *contra institutio*.

3. *Contenti fore*. Guelf. *c. fere*, cum Vossiano secundo (Goth. non addicit); male.

4. *Formare disciplinam*. Guelf. *informari disciplina*. Edd. (de Jens. tac. Gesn.) meæ ante Basil. omnes *disciplinam formari* (exc. Bad. qui Regium dare narrat *disc. formari satis putaremur*, quorum postremum equidem in solo Rusc. invenio, sed in Vallæ Cod. utrobique activum esse et Cerv.). Codd. reliqui *formare*, ut videntur, omnes. Sed transposuerunt hæc duo vocabula a Stoerio inde recentiores, quum et edd. et Cod. Goth. dent: *disc. form.* — *Formare* habent RR. 3, 5, 7, 9, 10, 11, 12, ed. Camp., Andr. *Formari*, R. 8, Jens. Ald. Ed.

5. *Sororis*... *nepotum*. Sunt hi filii Flavii Clementis et Domitillæ neptis Vespasiani, alterius Domitillæ sororis Domitiani et ignoti mariti filiæ: vide Sueton. Domit. c. 15; it. Dio Cass. p. 1112, ed. Reim. ejusque nott. vide et præf. nostram (nostræ edit. t. I, p. 11.) Inanis est dubitatio Harduini, ullam Domitiani sororem fuisse vix credentis (vid. ejus Hist. Aug. ex nummis antt. gr. et lat., p. 740 in ejusdem Opp. Select. Amstelod. 1709 F.) quum diserte memoret eamdem Suetonius Vespas., c. 3. Nempe hoc erat Pyrrhonem agere contra locupletissimos auctores, ecclesiæ mancipium fieri, quæ fuit vecordia, an malitia, hujus hominis. Revincit ejus commentum summus Spanhemius (de Us. et Pr. Num., vol. II, p. 285, 86, ed. Lond.) ex lapide litterato ipsisque nummis, quamquam minus indubitatis iis. Nicolaus Antonius in Bibl. Hispana vetere idem, quod Spanhemius, jam docuerat.

6. *Judiciorum cælestium*. Eodem adulationis colore Velleius Tiberium dicit « innutritum *cælestium* « præceptorum disciplinis. » II, 94 item. « *cælestissima* ejus opera. » II, 104 et Augusti. « animam *cælestem* cælo redditam. » II, 123 extr.

telligam, nisi ex hoc quoque oneris[1] magnitudinem metiar. Quis enim mihi aut mores excolendi sit modus, ut 3
eos non immerito probaverit sanctissimus censor[2]? aut studia, ne fefellisse in his videar principem, ut in omnibus[3], ita in eloquentia[4] quoque eminentissimum?
Quod si nemo miratur poetas maximos sæpe fecisse, ut 4

Dominum et Deum appellatum a se ipso Domitianum vide apud Suetonium, Dom. c. 13, ibique interpretes. Martialis quoque adest : « Edictum *Domini Deique* nostri. » V, 81, cujus eum pœnituit postea X, 72; III, 12; IV, 9, 10. Vide Barth. ad Stat. Sylv. I, 1, 62.

1. *Ex hoc quoque oneris.* Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 9, 11, 12, ed. Camp.; Andr. Jens. Ald. habent *ex hoc oneris quoque.* At R. 10 τὸ *quoque* omisit. Male. Ed.

2. *Sanctissimus censor.* (Δομιτιανὸς) τιμητὴς... διὰ βίου πρῶτος δὴ καὶ μόνος (vide Casaub. ad Suet. Cæs. 76, Aug. 27) καὶ ἰδιωτῶν καὶ αὐτοκρατόρων ἐχειροτονήθη. Dio Cass. l. 67, p. Reim. 1104, unde in plurimis ejusdem nummis *censor perpetuus.* Hinc obnoxia scriptorum adulatio occasionem captavit ejus hoc potissimum titulo demerendi. Vide Spanhem. de Us. et Pr. Num., vol. II, p. 478 ed. Lond. qui recte videtur eo respicientem agnoscere Plinium in Panegyr. 45, 6 : « Nam vita principis *censura* est, eaque *perpetua.* » Sed bene notat *sanctissimum censorem* Juvenalis Sat. II, v. 29-33. In Quintiliano maxime displicet, quod vir gravissimus etiam suos ipsius mores, suaque studia impensius quam adhuc factum sit debere excoli dicit, ut Domitiani de se judicium comprobetur. Frustra enim hoc ad oratoris illius, quem in hoc opere instituit, mores retuleris, quoniam subjicitur « ut eos non « immerito probaverit » « ne fefellisse... videar. » De « *modo* excolendi », vide III, 8, 67.

3. *In omnibus.... in eloquentia.* De affectata a Domitiano laude poetices, vide X, 1, 91, et aliquot Statii loca. Dolendum est et ingemiscendum, etiam Quintilianos potuisse eo delabi turpitudinis ut tanto ἀλάστορι palparentur. Neque enim per Suetonium, Tacitum, Dionem ignorare nobis licet, cujusmodi esset præclarum istud poetices studium et Germanicus ille triumphus, unde cognomen ascivit. Vid. Tacit. Agric., c. 39, 2; Hist. IV, 86 extr.; Suet. Domit. II, 20; Dio Cass., p. Reim. 1103. Vide tamen quæ pro Domitiani facultate poetica disputat ingeniosissimus senex Merianus ad Claudiani raptum Proserpinæ francogallice versum, p. 36. An, cum Gesnero, excusabimus Quintilianum eo, quod prodit Dio, l. c.: ὅτι... ἀμφοτέροις ὁμοίως ἤχθετο Δομιτιανὸς, καὶ τοῖς θεραπεύουσι, καὶ τοῖς μὴ· τοῖς μὲν, ὅτι θωπεύειν, τοῖς δὲ, ὅτι καταφρονεῖν ἐδόκουν? Sed *necessitatem* ipse deliberationibus exemit lib. III, cap. 8, §§. 22, 23.

4. *Ita in eloquentia.* Scribit enim Tranquillus, Domitianum res gestas patris et fratris sui carmine conscripsisse et commentaria historiarum reliquisse. Turn.

non solum initiis operum suorum Musas invocarent, sed provecti quoque longius, quum ad aliquem graviorem venissent locum, repeterent vota[1] et velut nova precatione uterentur; mihi quoque profecto poterit ignosci, si, quod in initio[2], quo primum[3] hanc materiam inchoavi, non feceram[4], nunc omnes in auxilium deos ipsumque inprimis, quo neque præsentius aliud, neque studiis magis proprium[5] numen est, invocem; ut, quan-

1. *Repeterent vota.* Vide Iliad. II, 485, 761; XI, 218; XIV, 508; XVI, 112; Æneid. VI, 641; IX, 77; X, 103.

2. *In initio.* Sic Turic. a sec. manu (quum prima dedisset *initium*, cum Alm.) et Jens. (tacente Gesn.) Tarv. Loc. Rusc. Ald. utr. Cæteri omittunt *in*. Sed aptius videtur poni id, quoniam *initium* hic dicit pro *procemio* sui operis, non quovis initio. Ita satius fuerit etiam modo (§. 4) ad « *initiis* operum » inseri *in*, quamquam in libro nullo legitur. Vide I, §. 5: « quia *initiis* » ubi addunt *in* Jens. (tac. Gesn.) et omnes ante Gryph. meæ. Codex quidem, quod sciam, nullus. Vide tamen de *in initio* Drakenb. ad Liv. IV, 7, 11. Oudend. ad Suet. Cæs., c. 4, qui *in* proscribunt fere. — Vall. lib. RR. 1, 2, 4, 8-12, et Camp., *initio*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, et ap. Burm. C. V. Almel., *initium*. Ed.

3. *Quo primum.* Ita Guelf. (nisi quod *q. primo*) Turic. (ex pr. coll.) Joann. Bal. Voss. 1, 3, Bern. Goth. Camp. Jens. (tac. Gesn.) cum Andr. et meis ante Gryphium exc. Venet. Bad. Cerv. Hæ enim cum recentt., *quum primum*, quod corrigendo invexit Regius, obsequente prima Veneta (vide notam ad I, 6, 26, *nulla... an prædura*). Equidem verius puto *quo*, ut minus jejunum quam si *initium* animadvertit esse tum, quum aliquis *inchoat*. Etiam hic robustior fit sententia si ad *initium* cogitamus de ipso Quintiliani *procemio*, ubi *quo* convenientius esse quam *quum* facile apparet: de *quo* et *quum* vide II, 15, 6. Fateor autem, si recte collatio Turic. posterior tacuerit varietatem Cod., ut credi possit is dare *quum pr.* (qualis et Alm. scriptura videtur) præferre me primam illam Turic. manum *quod* (id est, quale) *initium*, *quum pr.* — Nostri Codd. omnes, duodecim numero, habent *quo primum*. Ed. Camp. et Andr., *quo primum hanc mat.* Capp. et ed. Hack., *quum primum mat.* Ed.

4. *Feceram.* Sic Turicens. Guelf. Goth. Alm. Voss. 1, 2, et edd. (præter Camp.) ante Gryph. meæ omnes. Probat Gesnerus, sed servavit recentiorum *fecerim*. — Camp. et Andr., *fecerim*. Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7-12, *feceram*. Phrasis hujus pars ita videtur legenda: *si quod initio, quum primum hanc materiam inchoavi, non fecerim*. Ed.

5. *Proprium.* Ita Turic. (alt. coll.) cum Alm. Goth. Voss. 2, 3, Bern. et edd. (de Jens. tac. Gesn.) ante Ald. omnibus meis, exc. Tarv. Ba-

tum nobis exspectationis[1] adjecit, tantum ingenii aspiret, dexterque ac volens[2] assit, et me qualem esse credidit[3], faciat. Cujus mihi religionis[4] non hæc sola ratio, 6
quæ maxima, est; sed alioqui[5] sic procedit[6] ipsum opus, ut majora præteritis ac magis ardua sint, quæ ingredior; sequitur enim, ut *judicialium causarum*, quæ sunt maxime variæ ac multiplices[7], ordo explicetur: quod *procemii* sit officium[8]; quæ *ratio narrandi;* quæ *probationum*

dius in pr. ed. in margine ponit *propitium*, quod deinceps tuentur omnes. — Nostri Codd. omnes et edd., *magis proprium*. Cur mutaveris? Ed.

1. *Exspectationis*. Aliorum, qui, post hunc ab Augusto tributum mihi honorem, oculos in me convertunt.

2. *Dexterque ac volens*. Solennis formula in deorum pace exposcenda, quam hoc Nostri loco ut multis aliis illustrat Brissonius de Formulis, lib. I, 117. Frequentius etiam junguntur *volens propitius*. Vide eumdem c. 114. Egit de eadem formula Burm. ad h. l.; item ad Val. Flacc. II, 324, qui ablegat ad Servium in Æneid. I, 737, repetentem hoc e disciplina etrusca. *Dexter* autem est propitius. Vide Servium ad Æn. VIII, 302; Virgil. Georg. II, 41, Mæcenatem ipsum quoque *volentem* expetit, quam scripturam recte tenet Vossius in versione et commentario.

3. *Credidit*. Una mearum Tarv. *credit*. Vide lib. III, cap. 3, §. 8.

4. *Cujus... religionis*. H. e. quarum precum, actus religiosi; ne forte quis h. l. interpretetur in genere *diligentiam*, sine respectu ad deos.

5. *Sed alioqui*. Sic Turic. (a prima manu, a secunda *s. alia quia*, vel *s. alia qua*, hoc enim in alt. coll.) Guelf. Goth. cum Alm. Bal. Voss. 2, Bern. Vallens. et edd. meis ante Gryph. Recentiores *sed alia qua*. Ante Ald. ab edd. (præter Camp.) aberat *sed*. Badius in pr. ed. *alioqui : sed sic*, sine auctore. Nostrum probat ipse, qui recentiores sequitur, Gesnerus. Obrechtus, *s. alia quia*, fortasse ex Argent. quocum consentiat Turic. — *Alioqui*, vel *alioquin* habent Put. Poul. Vall. lib. RR. nostri 1, 2, 3, 7-12, Camp., Andr., etc. *Alia qua*, R. 5, Avic. Capp. et ed. Hack. Non spernenda tamen est lectio *sed alia qua*. Subauditur enim *ratione*, ut ea secunda opponatur priori. Ed. — *Alioqui*. I. e. præterea. Vide II, 15, 9; V, 6, 4.

6. *Procedit*. Turic. a prima manu *procredit*, in margine *progreditur*, quod ipsum dat Andr. — Avic. Put. Poul. Vall. liber et nostri, *procedit*. Camp., *progreditur*. Tò *sic* omittit R. 10. Ed.

7. *Ac multiplices*. Sic Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9. *Atque multiplices*, Avic. Put. RR. 10, 11, 12, Camp. et Andr. Ed.

8. *Procemii sit officium*. Jenson. (tac. Gesn.) et edd. meæ ante Basil. omnes, exc. Ald. omittunt *sit*, quod placet. Codd. tamen verbum dare videntur omnes (ita quoque nostri).

sit *fides*, seu *proposita*[1] confirmamus, seu *contra*[2] *dicta* dissolvimus; quanta vis in *perorando*, seu reficienda brevi repetitione rerum memoria est judicis, sive affec-
7 tus, quod est longe potentissimum, commovendi. De quibus partibus singulis quidam separatim scribere maluerunt, velut onus totius corporis veriti, et sic[3] quoque complures de unaquaque earum libros ediderunt; quas ego omnes ausus contexere, prope infinitum mihi[4] laborem prospicio, et ipsa cogitatione suscepti muneris fatigor; sed durandum est, quia cœpimus; et, si viribus deficiemur[5], animo tamen perseverandum.

1 Cap. I. Quod *principium* latine vel *exordium* dicitur, majore quadam ratione Græci videntur προοίμιον nominasse; quia a[6] nostris initium modo significatur; illi sa-

1. *Proposita.* Vide III, 9, 5, ubi *propositio.*

2. *Seu contra dicta.* Malim cum Avic. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 10, 11, 12, Camp. et Andr., *sive cont. dict.*, quia inferius duo perorationis officia iisdem particulis distinguuntur eodem ordine positis. Ed.

3. *Et sic quoque.* Vide II, 10, 14; item lib. I, cap. 5, §. 42.

4. *Infinitum mihi.* Turic. Guelf. *finitimum*, cum Voss. 3. Errore proclivi, qui tuetur *mihi*, quod cum aliquot Codd. omisit Obr. — Τὸ *mihi* omittunt pariter Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, Camp., Andr., forte melius. Ed.

5. *Deficiemur.* Bodl. *deficiemus*, cum Tarv. Ald. (non Venet. ut narrat Gibs.). Præfero tamen passivum in structura adjecti ablativi. Vide V, 7, 23, *deficietur numero* (quamquam et illic Goth. et Turic. *deficiet.* Voss. 1, 3, *deficit.*) III, 6, 83; III, 8, 23. Alia ratio loci XI, 3, 173: « *deficientis dolore.* » Vide Drakenb. ad Liv. XXII, 49, 4. Camp., *defecerimus.* — Avic. RR. 7, 8, 10, 12, *deficiemur.* Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 9, 11, Ald. Camp. Andr., *defuerimus.* Prat. *deficimus.* Ed.

6. *Quia a.* Displicet sonus. Vide I, 4, 12; III, 6, 32. Turic. a sec. manu, *quod a*, et sic dedit Obr. Ex Argent. profecto. Guelferb., *quo.* Andr., *quo a*, cum Sich. Permutantur in MSS. *quo* et *quod.* Vide Drakenb. ad Liv. XXXVI, 33, 3; item *quod* et *quia*; id. ad XXXVIII, 36, 4; (nos ad VI, 1, 32). Expungas etiam *a*, vel pro *quia* scribas *quoniam*, nam et hæc confusioni obnoxia id. ad XL, 13, 7. Camp., *quia nostris* ex errore puto pro *quod a nostris*; nam *qui* sæpissime hic ponit pro *quod.* Vide III, 6, 64. — Avic. Put. Vall. lib. RR. 7, 9, 11, 12, Ald. *quia nostris*; R. 3, Camp. *quod a nostris*; Poul. RR. 5, 8, 11, 12, a prima manu Prat. *quo a nos-*

tis clare partem hanc esse ante ingressum rei, de qua
dicendum sit, ostendunt. Nam, sive propterea, quod 2
οἴμη *cantus* est, et citharœdi[1] pauca illa, quæ, antequam
legitimum certamen[2] inchoent, emerendi favoris gratia
canunt, *prooemium* cognominaverunt[3]: oratores quoque
ea, quæ, priusquam causam exordiantur, ad concilian-
dos sibi judicum animos præloquuntur, eadem appel-
latione signarunt[4]: sive, quod οἶμον iidem Græci *viam* 3
appellant, id, quod ante ingressum rei ponitur, sic voca-
re est institutum; certe *procemium* est, quod apud ju-
dicem[5], priusquam causam cognoverit, prosit; vitiose-
que in scholis facimus[6], quod exordio semper sic uti-
mur, quasi causam judex jam noverit. Cujus rei licentia 4
ex hoc est, quod ante declamationem illa[7] velut imago

tris; R. 10, *quo nostris.* Editor.

1. *Citharœdi... prooemium.* Recte ad Aristot. Rhet. III, 14, 1, ablegat Philander.

2. *Certamen.* Basil. *legit. carmen,* quod nullibi reperitur. Male; nam citharœdi de cantu, sicut oratores de causa, certabant. Ed.

3. *Cognominaverunt.* Sic Codd., ut videtur, omnes, quod in Vallensi diserte memorat Badius. *Vocaverunt* pro eo dant edd. Jens. (tac. Gesn.) et meæ ante Basil. omnes, exc. Camp. quo accedit Gryph. It. *carmen* in nullo est Codice, quod paulo ante pro *certamen* invexit Philander, fœdissime compilatus et inquinatus a Turnebo vel potius eo qui magni viri nomen ementitus est. Rectissime *certamen* tuetur Gesnerus ex Græco ἀγών.. *Carmen* ex meis sola dat Basil. aliæ tamen in margine. — R. 12 cum Ald. Locat., *vocaverunt;* soli, ut reor, et forsan e glossa. Ed.

4. *Signarunt.* Turic., *signaturi,* cum Alm. miro erroris consensu. Vide lib. III, cap. 6, §. 68.

5. *Quod apud judicem, priusquam... prosit.* Sic Vallensis, referente Badio, et reliqui Codd. Jens. (tac. Gesn.) *q. a. j. dici p... possit,* cum edd. ante Basil. exc. Camp. quo accedit Gryph. Bad. tamen pr. et Ald. *prosit* pro *possit,* Tarv. autem *poscit.* — R. 7, *quod apud jud. dici priusquam... prosit.* R. 11, *quod apud jud., priusq... dici prosit.* Ed.

6. *Vitioseque in scholis facimus.* Hoc mutuatus est Fabius a Dionys. Halicarn. qui idem scribit in cap. de ἀτεχνίᾳ et *erroribus* declamationum. « Hoc fit quia antequam « puer declamet, tota hypothesis et « argumentum explicatur, ex quo « rem auditori satis notam esse putant. » Turn.

7. *Declamationem illa.* Turic. et Guelf. *d. illam,* cum Alm. et edd. Jens. (tac. Gesn.) et (exc. Camp.)

litis exponitur; sed in foro quoque contingere istud principiorum genus secundis actionibus[1] potest; primis quidem raro unquam[2], nisi forte apud eum, cui res aliunde jam nota sit, dicimus. Causa principii nulla est alia, quam ut auditorem, quo sit nobis in cæteris partibus accommodatior, præparemus: id fieri tribus maxime rebus, inter auctores plurimos constat, si *benevolum, attentum, docilem* fecerimus; non quia ista non[3] per totam actionem sint custodienda, sed quia initiis[4] præ-

meis ante Bad. qui e Vallensi reposuit nominativum. Vide III, 8, 45, a quo loco ut vindicatur nominativus in pronomine, ita e nostro auctoritatem illic habet *velut* pro *vel.* Etiam Bern. *illa.* — *Declamationem illam* habent Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, Prat. Ald. Ed. — *Illa velut imago.* Significat *thema,* quod præmittitur declamationi, velut in Senecæ et Quintilianeis, continens omnem causæ expositionem. Vide IV, 2, 28; VII, 1, 4.

1. *Secundis actionibus.* Ejusmodi sunt libri secundæ actionis contra Verrem, ubi, quum semel non potuisset ad finem perduci judicium, triduo post (unde *comperendinatio* dicta) interrogatis testibus et defenso reo, iterum accusationem intendit Cicero. Quamquam eorum nihil revera accidit, sed ficta solum a Cicerone fuit hæc secunda actio. *Primas actiones* habes XII, 9, 16. Alia ratio est V, 10, 113.

2. *Raro unquam.* Sic Turic. et Alm. Sed Guelf. Goth. Voss. 2, *raro nunquam,* cum edd. ante Stoerium meis omnibus, nisi quod Ald. et Basil. dant *raro vel nunquam,* Cod. quidem auctore nullo. Nostram defendere videntur Codd. Britt. et Arg. Vide V, 7, 22, ubi omnes libri consentiunt, quamquam in Basil. margine et ibi *raro aut fere nunquam.* Gesnerus veterum edd. scripturam revocavit; parum recte. Similis nostræ locutioni *nemo unus.* Vide Drakenb. ad Liv. III, 12, 4, et *raro alias* ad III, 69, 1. — Capp., *raro immo nunquam,* quod nullibi reperitur. Cæteri, *raro nunquam,* vel *raro unq.* Hoc præferendum. Ed.

3. *Non quia... non.* Sic Codd., ut videntur, omnes, quod in Vall. memorat Bad., et ed. Camp. Cæteræ ante Ald. *quin* pro *quia,* amandato *non* post *actionem.* Bad. sec. et Cerv. omittunt negationem, qui si cum vett. *quin* haberent pro *quia* existeret structura Ciceroni inprimis familiaris. Sed et nostra non raro apud eumdem legitur et ipsa est in Quintiliani I, 6, 19. *Non* Camp. et Ald. nobiscum habent post *ista,* aptissimo loco. Reliqui ante Stoerium post *actionem.* — Jens., *non quin ista... non sint.* Vall. lib. RR. 7, 8, 9, *non quia ista.... non sint.* Alii nostram lect. exhibent. Ed.

4. *Sed quia initiis.* R. 7, Jens. Ald., *sed quia in initiis;* non male quoque. Et forte melius ut observat supra V. C. Spald. procem. 5. Ed.

cipue necessaria, per quæ in animum judicis, ut procedere ultra possimus, admittimur. *Benevolentiam* aut a 6
personis ducimus[1], aut a causis accipimus; sed *personarum* non est, ut plerique crediderunt, triplex tantum ratio[2], *ex litigatore, et adversario, et judice*[3]. Nam exor- 7
dium duci nonnunquam etiam ab actore causæ solet; quamquam enim pauciora[4] de se ipso dicit[5] et parcius, plurimum tamen ad omnia momenti est in hoc positum, si *vir bonus* creditur; sic enim continget[6], ut non studium advocati[7] videatur afferre, sed pæne testis fidem: quare inprimis existimetur[8] venisse ad agendum, duc-

1. ***Benevolentiam aut a personis***, etc. Pro *aut* Codd. RR. 8, 9 et Jens. *autem*. Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 10, Prat. et apud Burmannum V. C. Alm., *benevolentiam aut a personis duci, aut a causis accepimus*. Non male certe. Ed.

2. *Triplex tantum ratio*. Omittunt *tantum* Tur. Guelf. Goth. Bern. et edd. meæ ante Leid. omnes præter duas Basill. Ægre tamen eo careas. Badius in notis: « subauditur *tantum* aut *præcise*. » — *Tantum* vacat in nostris omnibus. Nec est ratio cur servetur. Ed. — *Triplex.... ratio*. Aristot. Rhet. III, 14, 7: *Λέγεται (τὰ προοίμια) ἔκ τε τοῦ λέγοντος, καὶ τοῦ ἀκροατοῦ... καὶ τοῦ ἐναντίου.* Ad quem locum Victorius, p. 700, animadvertit aut non dirigi in Aristotelem Quint. reprehensionem, aut sine causa improbeque invadi philosophum, qui *dicentis* nomine non *reum* tantum, sed *actorem* etiam appellaverit, ut fortasse Cicero quoque intellexerit (de Or. II, 79), vide Cic. de Or. II, 43, unde itidem apparet quo significatu *reum* dixerit Victorius, videlicet pro *litigatore*. Ex superiore Ciceronis loco colligas, etiam ipsum potuisse respici a Quintiliano. Expressus enim fere ibi est Aristoteles.

3. *Ex litigatore, et adversario, et judice*. Ita nostrorum pars maxima. At Vall. lib. RR. 7, 8, *ex litig. adv. et judice;* et RR. 10, 11, *ex litig. ex adv. et jud.* Camp. et Andr., *ex litig. ex adv. ex jud.* Ed.

4. *Etiam... enim pauciora*. Interjecta τοῖς *etiam* et *pauc.* omittunt Alm. et Tur. *Etiam*, cum Goth. et Voss. 2 omittit Camp.

5. *Dicit*. Guelferbytanus *dicat*.

6. *Continget*. Turic. *contingit*, cum Alm. et editt. Camp. Obr. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, *continget*. R. 12, Camp. Andr. et apud Burm. Alm., *contingit*. Ed.

7. *Advocati.... fidem*. V, 13, 10; VI, 2, 4. *Advocatus* sæpe apud Nostrum est is ipse, qui causam orat. Vide §§. 45, 46; XI, 1, 19; XII, 3, 6; XII, 7, 4. Diversa est significatio XII, 8, 5. Sententiam ipsam repetiit X, 1, 111.

8. *Existimetur.... ductus*. Turic. *existimentur* (a sec. manu)... *ducti*, cum Camp.

tus officio vel cognationis, vel amicitiæ; maximeque si fieri poterit, reipublicæ, aut alicujus certe non mediocris exempli[1]; quod sine dubio multo magis ipsis litigatoribus faciendum est, ut ad agendum magna atque honesta ratione, aut etiam necessitate, accessisse vi-
8 deantur. Sed ut præcipua[2] in hoc dicentis auctoritas, si[3] omnis in subeundo negotio[4] suspicio sordium, aut odiorum, aut ambitionis abfuerit[5]: ita quædam in his quoque commendatio tacita, si nos infirmos et impares

1. *Alicujus... exempli. Exemplum* futurum intelligitur, non præteritum. Sic Livius II, 44, 2: « in *præ*« *sentia* re ipsa, *exemplo* in perpe« tuum. » Vellei. II, 47, 25, *facto* et *rei* opponit *exemplum*. Et Plinius de ipsis, quas patronus suscipere debeat, causis Epistol. VI, 29, 2 (ubi *refert* videtur mutandum in *referret*), *pertinentes* videlicet ad *exemplum* (it. Epist. IX, 13, 25: « interest *exempli* »). App. Metam. III, p. Pric. 44: « *exemplo*... pro« futura. » Si minus igitur reipublicæ officio ductus videri possis in hac ipsa, quam agis, causa, utpote ad rempub. non pertinente neque satis momenti habente; restat ut doceas ad exemplum causam pertinere. Sic et Noster mox §. 33: « res.... pertinens ad *exemplum*. » Hæc interpretatio fuit retinenda, quæ a Turnebo illo affertur, quam Gesnerus cogitet de exemplo alicujus magni oratoris, qui olim similem causam susceperit, et quo se tueatur is, qui nunc agit. Ei rationi magnopere repugnat *officii* vocabulum, cujus nulla vis est in re acta, quæ nullo nostro facto possit vel effici vel vitari. Sed ubi *exemplum* est utilitas, vel damnum, quæ redundent hinc in posterum, ferri potest. Nec est quod graveris usum ejus, quod, etsi minus proprium *exemplo* quam *cogn. am. reip.*, tamen potuit subjici hisce nominibus rerum, quibus imposita quasi est persona. *Duci officio* ducitur orator etiam XII, 1, 12; XII, 7, 1. Similem de *exemp.* locum habes VI, 1, 22.

2. *Sed ut præcipua*. Immutavi diremptionem Gesneri, qui hanc §. ab *Quod sine dubio* ordiebatur. Sed referuntur illa ad præcedentia, hinc novum argumentationis momentum explicatur « *sine dubio* » intellige *sane* (vide I, 6, 12), neque tamen conjunge cum « *Sed* » hujus §.

3. *Auctoritas, si*. Guelf. *a. sit s.* Turic. superscriptum habet hoc *sit*, quod est præterea in omnibus edd. meis ante Bad. quo accedit Ald. sec. Badius auctore Vallensi omisit, recte; omnibusque reliquis, ut videtur, Codd. astipulantibus; velut Goth. — *Sit* vacat in nostris omnibus. Put. tamen a sec. man. pro *sit* habet *est*. Tò *sit* CAMP. Andr. Jens. et Ald. exhibent. Recte hanc vocem otiosam rejecerunt recentiorr. ED.

4. *Sub. negotio*. Guelf. *sub. negotium*. Bad. et Cerv., *s. negotia*.

5. *Abfuerit*. Turic. a prima manu *afuerit*. Vide Drak. ad Liv. XXIV, 41, 11, et Oud. ad Suet. passim.

agentium contra ingeniis[1] dixerimus, qualia sunt ple-
raque Messalæ prooemia. Est enim naturalis favor pro 9
laborantibus; et judex religiosus libentissime patronum
audit, quem justitiæ suæ minime timet[2]: inde illa vete-
rum[3] circa occultandam eloquentiam simulatio, mul-
tum ab hac[4] nostrorum temporum jactatione diversa.
Vitandum etiam, ne *contumeliosi, maligni, superbi,* 10
maledici in quemquam hominem ordinemve *videamur,*
præcipue[5] eorum, qui lædi, nisi adversa judicum vo-
luntate[6], non possunt[7]. Nam in judicem ne quid dica- 11

1. *Agentium cont. ingeniis.* Hunc ordinem, qui est in Codd. meis et edd. ante Gryph. prætuli posteriorum *ing. cont. ag.* Edd. Jens. Loc. Ven. Rusc. *e contra* dant, quod recte improbat Regius. Badius et Cervic. *e contrario.* Turic. et Alm. hæc turbant (pro *imp... ing.*): *in partes a. e. ingentes.* — RR. 3, 5, 10, Camp. Andr., *si nos infirmos, impares.* Mox pro *dixerimus* Avic. et Jo. P. *duxerimus*, quod prætulerim. Hæc enim non dicuntur fere, sed tantum indicantur. Ed.

2. *Quem... minime timet.* Camp. *q. timere... minime videt.* Præpostere. — Pro *justitiæ suæ.... timet.* Jens. habet *justitia sua... timet.* Pro *timet* R. 11 et præter Camp. Andr. *timere... videt* exhibent. Male. Ed.

3. *Veterum.* Cujus potissimum ævi sint *veteres* h. l. apparet loco gemino, lib. XII, cap. 9, §. 5.

4. *Multum ab hac.* Pro quo RR. 3, 5, 7, 8, 10, Prat. Ald., *multum ab hoc.* Vitiose. Ed.

5. *Præcipue.* Sic Turicens. Goth. Voss. 2, cum edd. ante Gryph. omnibus exc. Ald. Cæteri *præcipueque.* Vide III, 1, 15. — *Præcipueque* habent Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 12, Prat. Capp. et ed. Hack. Ed.

6. *Adversa.... voluntate.* Sic Turicens. et Guelf., cum Alm. Goth. Voss. 2, Bern. et edd. ante Gryph. omnibus. Basil. in margine ponit *aversa... v.* quam scripturam a Gryphio inde dant omnes edd. Malui veterum fidem sequi, quum *adversam voluntatem* etiam aliis locis severi critici defenderint. Vide Drakenb. ad Liv. I, 46, 2, ubi id maxime est documento, et *aversam* et *adversam* voluntatem pro re nata dictam esse a veteribus, quod in Livii lib. VI, c. 40, 14, oppositas videmus *adversas secundis* auribus. Neque enim illo loco quisquam malit *aversas*, quamquam et has alibi recte tuemur, velut Liv. XXIV, 26, 10. Ut *secunda* et *adversa fortuna*, sic etiam *voluntas, secunda* vel *propensa* opponitur *adversæ.* Vide Gronovii Observat., p. ed. Plant. 771. *Adv.* et *av.* sæpissime confundi exemplis probat inter multos alios Drakenb. ad Liv. II, 31, 6. — Nullus e nostris Codicibus dat *aversa. Adv... volunt,* i. e. ita ut judices adversentur. Ed.

7. *Non possunt.* Turic. *n. possint*, cum Bern. et Ald. (Cod. R. 5.)

tur, non modo palam, sed quod omnino intelligi possit, stultum erat monere, nisi fieret: etiam partis[1] adversæ patronus dabit exordio materiam; interim cum honore, si eloquentiam ejus ac gratiam[2] nos timere fingendo, ut ea suspecta sint[3] judici, fecerimus; interim per contumeliam; sed hoc perquam raro, ut Asinius pro Urbiniæ heredibus[4] Labienum adversarii patronum inter
12 argumenta malæ causæ posuit. Negat hæc esse prooemia Cornelius Celsus, quia sint[5] extra litem; sed ego cum auctoritate summorum oratorum[6] magis ducor, tum pertinere ad causam puto, quidquid ad dicentem perti-

1. *Etiam partis adversæ*. Guelf., *Et enim p. a.*, cum Voss. 1, 3, Bern. Joann. Vall. et edd. meis ante Bad. sec. omnibus exc. CAMP. et Ald. — Avic. Put. Vall. lib. a prima man. Jo. P. RR. 3, 5, 7, 8-11, et Prat. habent *etenim*. ED.

2. *Ac gratiam*. Avic. Vallæ lib. RR. 3, 5, 7-11, Voss. 1, 3, CAMP. Andr. et Bern., *ad gratiam*. ED.

3. *Suspecta sint*. RR. 5, 11, Voss. 1, 3, *suspecta sit*. Scil. *eloquentia*, vel *gratia*. ED.

4. *Asinius pro Urbiniæ heredibus*. De Asinii Pollionis et Labieni inimicitiis. Vide I, 5, 8. Causa hæc Urbiniana, quantum cognosci potest e duobus, quibus præterea tangitur, locis (VII, 2, 5, 26) hujusmodi fere fuit. Iis, qui vel ex testamento, vel cognationis jure, cernere vellent hereditatem Urbiniæ cujusdam, opposuit se Clusinius Figulus, qui se mortuæ filium dicebat, quum heredes eum servum esse contenderent, nomine Sosipatrum. Hunc igitur sive Figulum, sive Sosipatrum eo ipso in invidiam vocare studet Pollio, quod cum tantæ nequitiæ homine, qualis esset Labienus, consuetudinem contraxerit. Vide de re ipsa in universum XII, 1, 13. Si tertius ejusdem nominis Labienus intelligi possit, historicus (quod ob longam, quæ Pollioni contigit, ætatem a veri similitudine non abhorret, et hæc ratio probatur a Bondamo JCto in Varr. Lectt. (Zutph. 1759, 8.) p. 373), habebimus hominem hac Pollionis asperitate dignum, quoniam ejus, ut Seneca pater narrat (p. Bip. 360): « erat summa *infamia*, summum odium. » Orationis hujus meminit Dialog. de Oratt., c. 38, ubi nomen *Urbiniæ* docte reposuit Lipsius. It. Charisius apud Putsch. p. 59, ubi Bondamus (l. cit. p. 22) pro *provinciæ heredibus* egregie emendat *Urbiniæ heredibus*.

5 *Quia sint*. Sic Avic. Put. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 11, 12, Prat. Jens. Ald. At R. 10, *quæ sint*. CAMP. et Andr., *quæ sunt*. Voss. 1, *quia sunt*. Prætulerim *quæ sint*. ED.

6. *Oratorum*. Pro quo Jens. Ald. Locat., *auctorum*. Minus bene. Nam non auctores soli, sed et oratores præsertim eloquentiæ præcepta tradunt. ED.

net; quum sit naturale, ut judices iis, quos libentius
audiunt, etiam facilius[1] credant. Ipsius autem litigato- 13
ris persona tractanda varie est; nam tum dignitas ejus
allegatur[2], tum commendatur infirmitas: nonnunquam
contingit relatio meritorum, de quibus [3] verecundius
dicendum erit sua, quam aliena, laudanti; multum
agit sexus, ætas, conditio, in feminis [4], senibus, pupil-
lis, liberos, parentes, conjuges allegantibus. Nam sola 14
rectum quoque judicem inclinat miseratio; degustanda
tamen hæc prooemio, non consumenda [5]; adversarii ve-
ro persona prope iisdem omnibus, sed e contrario [6] duc-
tis, impugnari solet; nam et potentes sequitur invidia,
et humiles abjectosque contemptio [7], et turpes ac nocen-
tes odium; quæ tria sunt ad alienandos judicum animos
potentissima. Neque hæc dicere satis est, quod datur 15
etiam imperitis; pleraque augenda, aut minuenda, ut

1. *Etiam facilius*. Hoc ordine Turic. Goth. (tac. Gesn.) omnesque meæ ante Gryph. quem revocavit Obr. accedit Guelferb. per errorem dans *ea fac*. Recentiores *fac. etiam* in quo est affectatio ab hoc loco aliena. — Hunc ordinem nostri non agnoscunt. Ed.

2. *Allegatur... commendatur*. Attende opposita. *Allegatur* enim id, quod sua gratia reliqua potest tueri, *commendatur*, quod ipsum auxilio eget. Vide lib. III, cap. 8, §. 46.

3. *Verecundius... sua*, quum litigator pro se ipse dicit.

4. *In feminis*. Turic. *ut fem.*, cum Alm. et Camp. Posteriores edd. meæ ad Stoerium usque utrumque dant *ut in f.*, cum Goth. et Voss. 2. Nostra scriptura sola vera, quam tuentur Guelf. et reliqui, ut credibile est, Codd. — *In feminis*. Habent Avic. Put. Vall. lib. RR. 3, 5, 10. Prat. RR. 7, 8, 9, 11, 12, Jens. Ald. Locat., *ut feminis*. Male. Præter Stoerium Andreana: *ut in feminis*, quod ferri potest. Ed.

5. *Non consumenda*. Sic Codd. (quod in Vall. diserte memorat Bad.) item Camp. Ed. Tarv. *n. consumanda*, cum Ald. Bas. Bad. Cerv. At Jens. (tacente Gesn.) Loc. Ven. Rusc., *consummanda* sine *non*, quod de conjectura inserit Regius. A Gryphio inde meæ edd. nostrum dant. — R. 5, *non consumanda*. R. 8, *non consumendi*. Mendose. R. 10, *non consummanda*. Ed.

6. *E contrario*. Τὸ *e* omittunt Camp. et Andr. Male. Ed.

7. *Contemptio*. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12, Camp. Andr. Jens. Ald. Voss. 2, *contemptus*. RR. 2, 5, *contentio*. Male. Ed.

16 expediet; hoc enim oratoris est, illud causæ[1]. Judicem conciliabimus nobis, non tantum laudando eum (quod et fieri cum modo[2] debet, et est tamen[3] parti utrique commune), sed si laudem ejus ad utilitatem nostræ causæ conjunxerimus[4], ut allegemus *pro honestis* dignitatem illi suam[5], *pro humilibus* justitiam, *pro infelicibus* misericordiam, *pro læsis* severitatem, et similiter
17 cætera. Mores quoque, si fieri potest, judicis velim nosse; nam prout *asperi, lenes, jucundi, graves, duri, remissi* erunt, aut assumere in causam naturas eorum, qua competent, aut mitigare, qua repugnabunt, opor-
18 tebit. Accidit autem interim hoc quoque, ut aut nobis *inimicus*, aut adversario sit *amicus*, qui judicat; quæ res utrique parti tractanda est, ac nescio an ei magis[6], in quam[7] videtur propensior; est enim nonnunquam pra-

1. *Illud causæ*. Turic. et Guelf. *illa causæ*, cum Voss. 1, 3, Bern. Camp. Nostrum, quod in reliquis edd. et Codd. Goth. Britannicis tribus et Voss. 2, si recte tacuerunt conferentes, habet aliquam difficultatem, quum non sit manifestum prorsus, quo referas neutrum singulare; in plurali *illa* intelligas *potentiam*, *humilitatem*, *turpitudinem* adversariorum. In Turic. a sec. manu est: *illa causa*. — Vall. lib. RR. 8, 9, 11, 12, Jens., *illud causæ*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat. Camp. Andr. Ald. *illa causæ*. Ed.

2. *Cum modo*. Sic Codd. et edd. pleræque. At Avic. Poul., *fieri commode*, non male quoque. Put. corrupte, *fieri commodo debet*. Ed.

3. *Et est tamen*. R. 11 a sec. man. Camp. et Andr., *etsi est tamen*. Ed.

4. *Ad utilitatem.... conjunxerimus*. Voss. 1, 3, *a. u.... adjunxerimus*. Vossiana scriptura emendantem librarium sapit, neque rem conficit. Paulo insolentior, quam hic animadvertimus, structura iterum comparet VIII, procem. 33: « laude *ad* dignitatem *conjuncta*. » — Nostri Codd. et edd. *conjunxerimus*. Ed.

5. *Dignitatem illi suam*. Guelf. post *dign*. inserit *illæsam*, cum Camp. et marg. Bas. præpostera similium litterarum repetitione. — *Dignitatem illæsam illi suam*. Sic R. 10 et Andr., præter eos a V. C. Spalding. allatos. Ed.

6. *An ei magis*. *Magis* h. l. valet cautius, circumspectius. Inest ipsi *tractandi* verbo curæ et sollicitudinis significatio, qualis solet esse medicorum ægra membra contrectantium. Vide V, 12, 7; V, 13, 24; VI, 1, 24.

7. *In quam*. Jens. Tarv. Loc. Ven. Rusc. *in quem*, quod et conjecit Francius. Sed Badius diserte mo-

vis judicibus[1] hic ambitus, adversus amicos, aut pro
his, quibuscum simultates gerant, pronunciandi, fa-
ciendique injuste, ne fecisse[2] videantur; fuerunt etiam
quidam rerum suarum judices. Nam et in libris obser- 19
vationum[3], a Septimio[4] editis affuisse Ciceronem tali

net, se reponere *quam*, quod deinceps est in omnibus meis. Nec Cod. video qui recedat. Equidem pariter ac Gesnerus *quem* non graver. — Nostri quoque Codices habent *in quam*. Ed.

1. *Pravis judicibus.* Alteram vocem omittunt Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Voss. 1, 2, 3, Bern. edd. ante Basil. meæ omnes, ad quarum rationem redeunt Gryph. Stoer. Chouet. Solus quidem Aldus præter omissum *jud.* scribit etiam *pravus.* Ea quæ est Codd. septem multarumque edd. constitutio loci possit placere, modo constet *pravum*, masculino genere sic fuisse dictum, ut *malum*, quod ego nolim sane affirmare. Aldina ratio maxime blanditur in quam et conjectura incidi, conjuncta præsertim cum *judicibus.* Hæc tamen vox an ullo vetere Codice nitatur, quæri debet; quamquam si Gibsoni silentio standum est, habemus tres britannicos Codd. cum Andreana auctores hujus scripturæ, sed hic in tribus saltem edd. connivebat. Neque is, qui Alm. excussit, rectum vidisse putandus est. Interim fortasse scripturam Aldinam ipsam rectissime tenebimus. *Pravi judices*, ut bene dicantur, magnopere vereor. In Aldina constitutione possit durum videri quod *gerunt* et *videantur* non habent proprie, quo referantur. Sed hoc facile subaudias ex superioribus *qui judicat*, ut leni correctione effingas *gerat, videatur;* quod tamen ne ipsum quidem necessarium. Sed pro *gerant* Camp. et Obr. dant *gerunt;* neque hoc displicet, si pluralis in hoc verbo retinetur. Vide de omisso *judicibus*, III, 7, 24. — *Pravis judicibus hic ambitus.* Nullus ex nostris habet *judicibus.* RR. 10, 11 a sec. man. *parvis.* Errore facili. — *Gerunt* pro *gerant* exhibet quoque Andreana ed. *Ambitus* autem, h. l. significat aucupationem famæ. Ed.

2. *Faciendique injuste, ne fecisse.* Ita distinguunt Poul. Vall. lib. RR. 7, 12, Prat. Camp. Jens. Ald. At Andr. ed. *faciendique, injuste ne fecisse.* Ed.

3. *Libris observationum, a Septimio.* De hoc Septimio, ejusque opere, hic memorato, nihil præterea prodi videtur a scriptoribus, nec refert singulos, qui hoc nomine fuerunt, percensere, quum nota in nullo eorum certa possit inveniri, quare ei tribuantur libri observationum. *Causa talis*, cui affuerit Cicero, non poterit esse ex iis, quas ipsi novimus, velut Ligarii, Dejotari, Marcelli (eas enim orationes memorat Turnebus h. l.), ubi causa fuerit Cæsaris ipsius, apud quem orationes illæ sunt habitæ; quoniam Quint. ex solo Septimii opere hoc totum rescivit.

4. *Septimio.* Avic. Put. Poul. Vall. lib. R. 11, Andr. Jens. et Voss. 3, *Septimo.* Ed.

2.

causæ invenio; et ego pro regina Berenice [1] apud ipsam causam [2] dixi: similis hic quoque superioribus ratio est; adversarius enim [3] fiduciam partis suæ jactat, pátronus

1. *Berenice.* Hæc est scriptura Codd. et vetustissimarum itemque recentiorum edd. Sed Jens. (tac. Gesn) et reliquæ usque ad Bad. sec. dant *Beronice*, exc. Ald. pr. Hoc etiam Gryph. revocavit, et sic multi multorum scriptorum Codd. præferunt nomen, sicuti receptum est etiam apud Plutarchum Quæst. græc., p. 292 E. Hinc natum corrupte *Veronica*. Sed unice sanam nostram esse rationem apparet ex vocabulo græco φερένικος (apud Pindarum v. c.) quod, macedonica dialecto prolatum, est nostrum ipsum. — *Regina Berenice.* Hæc est, quam Titus amatam a se, etiam nuptias pollicitus, ab urbe dimisit invitus invitam (Sueton. Tit. c. 7); Agrippæ majoris, regis Judææ, filia, Herodis, patrui sui, Chalcidis in Syria regis, vidua. Quæ quum bis Romæ sit commorata, primum regnante Vespasiano, deinde redierit Titi jam imperatoris amorem resuscitatura, potuit variis modis in litem incidere, de qua tamen ab aliis nihil proditum invenio. Id maxime advertit legentem, quod regina ipsa suæ causæ disceptatrix fuisse dicitur. Narrat Dio Cassius, sive Xiphilinus, vulgi rumoribus impetitos fuisse Titum et Berenicen, inter aliosque Diogenem et Heram, cynicum utrumque, in theatro probris eos onerasse, quorum alter flagris cæsus fuerit, alter etiam capite plexus (l. LXVI, p. Reim. 1089). An forte, hisce ut pœnam statueret regina ab iis læsa, Titus deperiens eam a patre impetravit? « Nam Vespasiano quoque seni re« gina Berenice, florens ætate for« maque, magnificentia munerum « grata » erat. Taciti verbis utor Histor. II, 81. *Causam dicere* tamen vulgo in *defendendo* usurpatur, ut rea fuerit regina. Racinii tragœdia nobilitatus est Berenices et Titi amor.

2. *Apud ipsam causam.* Sic Goth. Voss. 2 et edd. meæ ante Stoer. omnes. Recentiores *ap. eam ipsam.* Habent eæ auctores Codd. Guelf. et Turic. qui dant hæc *ap. ipsam eam.* Alm. *ap. eam* solum habere narratur. Cæterorum nulla mentio. In meorum Codd. scriptura *eam* per errorem scriptum esse pro *causam* (*cãm*), ipsa collocatione verborum apparet; neque opus est *eam* si *ipsam* positum fuit; quæ geminatio sapit recentioribus linguis assuetum librarium. Gryph. *apud eam causam*, minus bene quam *ap. ipsam c. Causam dicere* habes V, 11, 39; VII, 4, 3. *Causam* et *eam* millies confusa, vide apud Drakenb. ad Liv. XXXVIII, 58, 11. — Nostram lect. exhibent Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12, Camp. Ald. Voss. 2, Andr. Jens. Ald. Locat. *Apud ipsam eam* dant Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat. ed. Hack. *Apud eam*, solus Burmannus. Ed.

3. *Superioribus ratio est; adversarius enim.* Miro consensu verba hæc *rat. est. adv.* omittunt Turic. Guelf. Alm. Voss. 1, 3. Pro *rat. est* Camp. *ratione*, frequenti errore, pro *enim* Guelf. *eum.* — De ea lectione nostri silent. Ed.

timet cognoscentis verecundiam. Præterea[1] detrahenda 20
vel confirmanda opinio, si quam præcipue[2] domo vide-
bitur judex attulisse; metus[3] etiam nonnunquam est
amovendus, ut Cicero pro Milone, ne arma Pompeii
contra se disposita putarent[4], laboravit: nonnunquam
adhibendus, ut idem in Verrem[5] facit. Sed adhibendi 21
modus alter ille frequens est et favorabilis, *Ne male sen-
tiat populus romanus*[6], *Ne judicia transferantur;* alter
autem asper et rarus, quo minatur corruptis accusatio-
nem, et id quidem in consilio[7] ampliore [8]utcunque
tutius; nam et mali inhibentur, et boni gaudent; apud
singulos vero nunquam suaserim, nisi defecerint om-
nia. Quod si necessitas exigit, non erit jam ex arte ora- 22

1. *Præterea detrahenda.* Hoc autem procemium fit *per hypolepsin*, ut scribit Hermogenes, l. primo. TURNEBUS.

2. *Præcipue*, præ altera: quum tamen integer debuisset et medius utriusque partis in judicium venire.

3. *Metus.* Recte hic ad VI, 1, 13, ablegat Almelovenius.

4. *Putarent.* CAMP., *pugnarent*, per errorem. Pluralem in verbo habent Tur. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) et edd. meæ ante Stoerium omnes. Unus Obr. *putarentur*, perperam. Recentiores a Stoerio inde *putaret*, exc. CAPP et Gesn. Male. — *Putarent*, judices.

5. *Idem in Verrem.* Actione prima in Verrem, quæ tota est procemii loco, sicuti appellatur etiam ab Asconio Pediano; præmissa testium interrogationi. Hanc rectissime designat Gesnerus, quamquam vel in primo secundæ actionis libro simile fere est procemii argumentum. *Asper et rarus* metus adhibetur capite hujus orationis XII, 13, 17, *favorabilis* sæpe apud Nostrum aliosque sub Cæsaribus dicitur idem fere qui *gratiosus* apud priores. Sed eam significationem vocabuli usurpavit jam Velleius, primus ni fallor II, 34, 40. Livianum locum XXII, 26, 4, vix defendas. Metus ille *favorabilis* est Cic. pro Quintio, c. 1 extremo.

6. *Populus romanus.* Guelf. *prætor*, cum margine aliquot edd. Frequentissima confusio, quæ in hac ipsa re est apud Cic. Act. pr. in Verr., c. 3 extr. Vide Drakenb. ad Liv. XXXI, 10, 4; it. Ruhnk. ad Vell. II, 61, 3.

7. *Consilio.* Sic Turic. Alm. Bern. CAMP. Basil. Reliqui omnes *concilio.* Sed quis de judicibus unquam usurpavit *concilium?* Vide XI, 3, 127; it. XII, 10, 52. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7-12, CAMP. Andr. Jens. Alm. Burm., *consilio.* Recte. ED. — *Consilio.* Int. judicum. Vide notam ad III, 8, 2.

8. *Utcunque.* Goth. et CAMP., *utrumque.* Male.

toria, non magis quam appellare, etiamsi id quoque sæpe utile est; aut, antequam pronunciet, reum facere;
23 nam et minari et deferre etiam non orator potest. Si causa conciliandi[1] nobis judicis materiam dabit, ex hac potissimum aliqua in usum principii, quæ maxime favorabilia videbuntur, decerpi oportebit; quo in loco Virginius[2] fallitur, qui Theodoro placere tradit, ut ex singulis quæstionibus singuli sensus in prooemium con-
24 ferantur. Nam ille non hoc dicit, sed ad potentissimas quæstiones judicem præparandum; in quo vitii nihil erat, nisi in universum id præciperet, quod nec omnis actio patitur, nec omnis[3] causa desiderat; nam protinus

1. *Si causa conciliandi.* Non solum *decerpendo*, quod in nostra causa favorabile est, verum etiam adversarii causam *deprimendo*. Turnebus.

2. *Virginius.* Turic. *Verginius*, ut et supra III, 1, 21. — *Virginius.* Vide lib. III, cap. 1, §. 21.

3. *Quod nec omnis actio patitur, nec omnis.* Turic. et Guelf. omittunt *nec... pat.*, cum Alm. Male, et ex errore non nisi semel ponendi *nec omn.* Burm. etiam paulo supra *nihil erat* omittere Alm. narrat; quod tamen in Turic. non desideratur. Camp. pro *omnis actio* dat *rationis.* — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 8, 9, 11, Jens. Ald., *quod nec omnis actio.* Vall. lib. a sec. man. RR. 7, 12, *quod nec omnis quæstio.* Non male. RR. 3, 5, 10, hanc partem phrasis omittunt. Camp., *quod nec rationis actio.* Male. Ed. — *Nec... actio... nec... causa.* Quare *actio* quædam non patiatur hac ipsa §. docet, quare *causa* non desideret §. 25: *non desiderat* h. l. cave interpreteris, *non necesse habet, non indiget;* verum intellige, *reformidat, recusat,* ut Francogalli dicunt: « *elle ne s'en soucie pas.* » Similis ad sententiam locus IV, 2, 61: « magnificentia neque in omnes causas cadit... neque semper est utilis. » Vide *desiderandi* verbum IV, 2, 86; IV, 3, 2. Hoc demum modo si accipias, apta sunt, quæ subjiciuntur, ubi, hæc præparandi ratio si adhibeatur in duriore causa, non supervacua ostenditur, sed inutilis. Actio *non patitur*, quidquid pro ipsius conditione ne fieri quidem potest; causa *non desiderat*, quidquid nociturum est. Exemplum nunc solum succurrit Columell. XII, 52, 13: « Minime desideratur vapor ignis. » I. e. noxius est, quod ostendit Gesn. in Thes. qui et ad ipsum locum *non opus esse* pro *noxium esse* dici a Cicerone (ut pro Cluent. c. 50 extr.) et aliis docet. Quod ipsum quidem a celeb. Schneidero eripitur nobis, eruente hæc e scriptura Cod. Sangerm: « ut... minime desideretur. » Licet tamen adhuc dubitare de ve-

a petitore primo loco [1], dum ignota judici lis est, quomodo ex quæstionibus ducemus sententias? nimirum res erunt indicandæ [2] prius: demus, aliquas [3], nam id exigit [4] ratio nonnunquam, etiamne potentissimas omnes, id est, totam causam? sic erit in procemio peracta narratio. Quid vero? si, ut frequenter accidit, paulo est durior causa [5]; non benevolentia judicis petenda ex aliis partibus erit, sed non ante [6] conciliato ejus animo nuda quæstionum committetur asperitas? quæ si recte semper

ritate scripturæ. Minus fortasse vicero, hanc sententiam inesse verbis Ciceronianis de Orat. II, 18 init.: « neque.... ætas *id* mea » (Catuli senis, præceptis instrui) « desiderat. » Aptius tamen hoc interpretari videor: *refugit ætas mea*, quam *non requirit*. Vide §. 39.

1. *Primo loco*, i. e.: Si prius, quam adversarius dicimus. Secundo enim loco (vide §. 4) etiam *a petitore* (h. e. *pro actore; petitor* h. l. accusatorem quoque comprehendit, vide ad III, 10, 4) sententias procemii ducat aliquis ex quæstionibus, quando ex oratione adversarii judici jam nota lis est. Vide notam ad IV, 2, 28.

2. *Indicandæ*. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Bodl. Bal. Camp. et aliquot præterea edd. *judicandæ*. Male. — Vall. lib. RR. 8, 12, Jens. habent *indicandæ*; sed Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 9-11, Andr., *judicandæ*. Male. Cæteroquin, ut jam observavimus, errore facili; nam in Codd. *iu in* sæpissime permiscentur. In hoc eventu auctoritas librorum pœne nulla est, et sensus solus phrasis lectionem indicat. Ed.

3. *Demus, aliquas*. Cave accusativum ex *demus* pendere credas. *Potentissimæ* quæstiones sunt in quibus maxime vertitur causa. Vide lib. III, cap. 6, §. 21.

4. *Exigit*. Turic. a pr. manu *exigat*, cum Alm. non male.

5. *Est durior causa*. Turicens. et Guelf. omittunt *durior*, cum Voss. 1, 3. Fons quidem erroris non apparet. — Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, τὸ *durior* omittunt. Put. Prat. pro *durior* habent *asperior*, eodem sensu. Ed.—*Paulo... durior causa*. Burmannus recte ad partes vocat Horat. Serm. I, 10, 26, ubi *dura causa* itidem, quæ difficile possit obtineri; cujusmodi fuisse causam illam Petillianam alio etiam loco ostendit Horatius Serm. I, 4, 94, ubi vide scholia. Sic Noster IV, 5, 5: « *dura* propositio. »

6. *Non ante*. Guelf. *non nisi ante*, quod inseri volebat Regius, cum Bad. sec. (prior in marg.) Cerv. Basil. Gryph. Stoer. Chouet. et aliquot Burmanno memoratis; pessime. *Non* cave jungas verbo finito; pertinet ad participium, quod est casu tertio positum. — RR. 10, 12, a sec. man. Andr. Jens. ab emend. *non nisi ante*, quod ferri posset, si tolleretur interrogationis nota. Etsi tamen paulo contortus esset sensus. Vulg. bene se habet. Ed.

initio dicendi tractarentur, nihil prooemio opus esset.
26 Aliqua ergo nonnunquam, quæ erunt ad conciliandum nobis judicem potentissima, non inutiliter interim[1] ex quæstionibus in exordio locabuntur: quæ sint[2] porro in causis favorabilia[3], enumerare non est necesse, quoniam[4] et manifesta erunt, cognita cujusque controversiæ conditione, et omnia colligi in tanta litium varietate
27 non possunt. Ut autem hæc[5] *invenire* et *augere*, ita quod lædit[6], aut omnino *repellere*, aut certe *minuere*, ex causa est: miseratio quoque aliquando ex eadem venit, sive
28 quid passi[7] sumus grave, sive passuri. Neque enim[8] sum in hac opinione, qua quidam, ut eo distare prooemium ab epilogo credam, quod in hoc præterita, in illo[9] fu-

1. *Interim*. Ne intellige Quintilianeo more usurpatum adverbium. Is sensus est in « *nonnunquam*. » Vide lib. III, cap. 8, §. 6.

2. *Quæ sint*. Turic. *Quod sint* a sec. manu *quot s.*, cum Camp. Non male. Sed Alm. *quod*. — RR. 3, 5, 7, 10, 11, 12, *Quæ sunt porro in causis*. *Quot sint porr. in caus.* præter Camp. habet Andreana. Ed.

3. *Favorabilia*. Guelf. *favorabiles*, cum Voss. 1, 3. Sine sensu, quoniam sequitur *manifesta omnia*. — *Favorabilia* habent Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12, Camp. Andr. Jens. Ald. *Favorabiles* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10. Ed.

4. *Quoniam*. Guelf. *quæ*, cum Goth. Voss. 3, Bern. « Eleganter » ait Harles. V. C. Sed tum opus est ut in initio hujus sensus legatur *Quot*, non *quæ*. Turic. *quum*. — Pars maxima nostrorum Codd. et edd., *quæ et manifesta*. Eleganter quidem, ut ait Harles. si initio phrasis legeretur *quot*. Ed.

5. *Ut autem hæc*. Vall. lib. RR. 8, 9, 11, Jens., *Ut autem hoc invenire*. Minus bene. Ed.

6. *Quod lædit*. Turic. *q. legit*, cum Alm. Vide ad §. 7.

7. *Sive quid passi*. Jens. et Ald., *sive quod passi*. Male. Ed.

8. *Neque enim*. Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *Nec e*. Vide ad III, 11, 20. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, Jens., *Nec enim sum*. Alii *Neque enim*. R. 10 omittit *enim*. Ed.

9. *In hoc..... in illo*. Qui sint ii, quorum sententiam probare se negat, nondum reperio. Neque enim de hac maxime prooemii et epilogi differentia, quidquam proditum est ab Aristotele, Cicerone, aliisve vel æqualibus vel recentioribus. Aliam tangit Hermogenes, p. 31 (Sturm. in Partitt.) qui quum prooemia pariter atque epilogos ad movendos auditorum animos induci dixerit (πάθους... ἕνεκα... οἷον φόβου ἢ ὀργῆς, ἢ ἐλέου ἢ φθόνου ἢ τινος τοιούτου) discrimen statuit inter ea hoc intercedere τὰ μὲν προοίμια παρασκευάζειν πρὸς τὸ δέξασθαι ἢ ἀποθέσθαι τόδε τι

tura dicantur; sed quod in ingressu parcius et modestius prætentanda est[1] judicis misericordia; in epilogo vero liceat totos effundere affectus, et fictam orationem induere personis, et defunctos excitare, et pignora eo-

πάθος· τοὺς δὲ ἐπιλόγους ἢ αὔξειν ἢ μειοῦν διὰ τῶν κεφαλαίων, τό (sic lego pro τῷ) τε ἤδη τέλεον ἐξαίρειν. In hac nostra auctorum hujus opinionis ignorantia, ipsa quoque qualis fuerit, potest dubitari. Si vulgarem usurpandi pronomina *hic* et *ille* regulam sequimur, voluerunt ii, quos improbat Quint., in epilogo *præterita*, in procemio *futura* dici; et ita accepit hæc verba Pseudo-Turnebus. Neque tamen sponte quis talem comminiscatur rationem. Si in proœmio movenda est miseratio, convenit profecto, ut hæc petatur ab earum injuriarum significatione, quibus exagitatus in judicium venit litigator; quæ vero manent eum, si causam non tenuerit, incommoda, ea, post expositam litem, judicibus longe clarius possunt ob oculos poni in epilogo, et sic Cassiodorus apud Pith. p. 333. Neque obstant ea, de quibus dixi pronomina; *in hoc* ad proœmium, etsi remotius, optime refertur, quoniam id ipsum est, quod proprie nunc tractatur, *in illo* ad epilogum, qui foris arcessitur ad hanc disputationem, illustrandi causa. Vide ad III, 10, 1, et mox §. 36, *hic.... illic*, manifestum inprimis exemplum. Vide VI, 1, 9. Occurrit igitur Quint. ei, quicunque, quod *passuri* simus, in proœmio dici vetet, ex pervulgato illo præcepto. Sic et mox (§. 29): « miserabilem, si vincamur, exitum » qui est futurus, memorat. Vide VI, 1, 23.

1. *Prætentanda est.* Turic. *pertemptanda est*, cum Alm. et Camp. qui tamen *pertent.* Sed hic error est frequentior quam in quo hæreas. Altera inest menda, qua nullus meorum liber caret, quod *est* legitur, pro quo ratio poscit *sit*. Quis enim ferat: « non sum in hac « opinione, ut eo distare proœmium « credam, quod..... *dicantur*, sed « quod prætentanda *est* (?)..... in « epilogo vero *liceat?* » Si forte, quod ipsum in oratione obliqua (*ut credam*) minus placet, post *sed*, quoniam suam ipsius sententiam promit, indicativo usus est Quint., cur protinus in conjunctivum relabitur: *liceat*. Malim igitur refingere *sit*, quam *licet*. Neque adeo inauditum est, confundi a librariis *est* et *sit*. Vide III, 8, 22, ubi *sit*, exquisitior scriptura, ab uno Guelferbytano est mutatum pinguiori illo *est*. IV, 1, 52, *dic. sit.* Goth., *d. est* (tac. Gesn.). IV, 2, 27, *def. est.* Turic., *sit.* IV, 2, 46, Guelf., *etiamsi sit* rell., *e. est.* VI, 3, 37, *sev. est.* Editi, *sit.* VII, 1, 9, *dictum sit.* Guelf. Goth. Camp., *d. est.* Reliqui veteres omittunt *sit*, a Badio inde recepta obtinet, quæ sane placet, neque omni Cod. auctore caret. VII, 2, 18, *si.... manifestum est.* Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *si... sit* (et sic necessario scribi docet, quod in eadem oratione sequitur, *neget*). Reliqui mei *est*, præter Obr. omittentem *si* (minus bene) et dantem *sit*, quasi pendens ab *ut*. Vide Oudend. ad Suet. Calig. 50, not. 4 extr.

29 rum [1] producere; quæ minus exordiis [2] sunt usitata. Sed hæc, quæ supra dixi [3], non movere tantum, verum [4] ex diverso amoliri quoque prooemio opus est: ut autem nostrum miserabilem, si vincamur, exitum; ita adver-
30 sariorum superbum, si vicerint, utile est credi. Sed ex iis quoque, quæ non sunt personarum nec [5] causarum, verum adjuncta personis et causis, duci proœmia solent. Personis applicantur non *pignora* modo, de quibus supra [6] dixi, sed *propinquitates, amicitiæ;* interim *regiones* etiam, *civitatesque,* et si quid aliud ejus, quem defendi-
31 mus, casu lædi potest [7]. Ad causam extra pertinet *Tem-*

1. *Pignora eorum.* Defunctorum igitur; sed quidni ipsorum potius, quorum res agitur? Malim igitur, quamquam invitis libris omnibus, reponi *reorum* pro *eorum.* Confusio ea non infrequens est apud librarios. Vide Drakenb. ad Livium XXVI, 3, 10. Sed ecce ipsum hoc, quod conjeci, dantem e Qu. Cassiodorum in rhetoribus Pithœanis, pag. 333.

2. *Minus exordiis.* Turic. (a pr. m.) *m. in ex.*, cum Alm. Camp. — Ita quoque Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 13, Prat. Jens. et Ald. At RR. 11, 12, Andr., *quæ minus.* Ed.

3. *Quæ supra dixi.* Suspicor respici ad §. 27, ubi *favorabilia* tanguntur; nam proxima ad epilogum pertinent, non ad proœmium. Obversatur tamen maxime miseratio. *Movere* (pro quo est *commovere*, VI, 1, 44, in loco gemino) quum sit in plurimis libris, nihil aliud nisi glossa est quod, hujus verbi loco, præferunt quædam editiones *tentare*, ex Regii nota arreptum.

4. *Verum.* Ita Avic. Put. Joan. Vall. lib. et alii Codd., pro quo R. 12 a sec. manu, *sed.* Ed.

5. *Nec causarum.* Hæc omittunt RR. 3, 5. Sicuti mox τὰ *et causis* omittit R. 10. Male. Ed.

6. *De quibus supra.* Hæc, quoniam ipsum vocabulum ponit, *pignora*, ad §. 28 referri credo, non ad §. 13, quæ est Gesneri ratio.

7. *Casu lædi potest.* Sic Guelf. nisi quod *ledi* dat. Accedit Bern. leviter discrepans *casu leni potest.* Longius absunt Turic. *causale dici p.*, cum Bodl. (Sed Alm. *causa indici p.*, dare narratur) et Voss. 1, qui hæc præfert *Tale dici p.* Prorsus conspirare cum nostro videtur Voss. 3, qui siletur. Nec aliter Ald. Bas. Stoer. Chouet. Leid. Contra Goth. et Voss. 2, *causa dici p.*, et hæc plurimarum edd. est scriptura, ut ex meis Camp. Loc. Ven. Rusc. Bad. Cerv. Gryph. Gibs. Obr. Burm. Capp. Gesn., quo accedit Andr., cum aliquot ab aliis citatis. Consentiunt Jens. et Tarv. nisi quod pro *dici* habent *duci,* quod in suis exemplis inventum correxit Regius. Plurimarum, et ante nos receptam,

pus, unde principium pro Cœlio[1]; *Locus*, unde pro Dejotaro; *Habitus*, unde pro Milone; *Opinio*, unde in Verrem: deinceps, ne omnia enumerentur[2], *Fama judiciorum*, *Exspectatio vulgi*; nihil enim[3] horum in causa est, ad causam tamen pertinet[4]. Adjicit[5] Theophrastus 32
ab oratione[6] principium, quale videtur esse Demosthe-

scripturam defendere possunt videri Codd. Vall. Joann. Bal. Arg. Sed sensus magnopere friget, nec quisquam syllabæ *le* rationem reddidit, quæ in tot bonos libros forte irrepere profecto non potuit, quum vicissim *ci*, postquam *di* seorsim positum conspiciebatur, a librariis ultro adjiceretur. *Causale* autem, quod male jungebant pro *casu læ*, placere debebat ejusmodi ingeniis, universæ sententiæ plerumque securis. — Vall. lib. R. 7 a sec. man. 8, 9, Camp. Locat. Andr., *causa dici potest*. Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat. Ald., *casu lædi potest*. Put., *causa lædi potest*. RR. 7, 11, 12, Jens., *causa duci potest*. Ed. — *Casu lædi potest*. Casum h. l. accipe calamitatem, ut non raro dicitur a scriptoribus v. c. VI, prooem. 4; VI, 1, 19; Tac. Annal. II, 26; Cic. ad Div. IV, 13, ubi vide Manut.; ad Quint. Frat. I, 4; pro Cœlio extr. — *Extra pertinet*. Variata est locutio pro eo, quod modo dicebatur *applicari*, quocum confer Senec. Quæst. Natur. V, 16: « cæteri (venti)... his *applicantur*. »

1. *Cœlio.... Verrem*. Pro Cœl., c. 1: « miretur.... quod *diebus* festis », etc. Pro Dejot., c. 2: « Moveor etiam *loci* ipsius insolentia. » Pro Mil., c. 1: « hæc novi judicii nova *forma*. » In Verr. Act. pr., c. 1: « Inveteravit enim jam *opinio*. »

2. *Enumerentur*. Turic. *enumerem*, cum Alm. Camp. reliquisque ante Ald. Sed redeunt ad sing. pr. pers. Bad. (qui tamen Vall. *enumerentur* dare narrat) Cerv. Obr. Et sane placet magis. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 11, Prat. Ald., *enumerentur*. RR. 7, 12, Andr. Jens., *enumerem*. Ed.

3. *Enim*. Pro quo habent *autem* Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11. Ed.

4. *Pertinet*. Camp. auctoritate Cod. R. 13, *pertinet*. Ed.

5. *Adjicit*. Goth. *abducit*, cum Voss. 2 solo; perperam. Vide præf. nostr., tom. I, p. 15.

6. *Oratione*. Sic Tur. Guelf. cum Codd. quotquot collati sunt omnibus (nisi quod siletur Bern. quem tamen trahit Guelf.) et Camp. meisque ante Aldum omnibus, quo accedunt Bad. Cerv. Primus Aldus dat *actione*, effictum sane ex eo, quod mox hoc ipsum vocabulum subjicitur. Ego tot auctoribus contra ire non sustinui, neque video in recepta quidquam magnopere reprehendendum. Goth. V, 7, 6, pro *actio* dat *oratio*. — *Ab oratione principium*. Ita Codd. plerique. At Vall. lib. man. sec. et quidem recentiore et Ald., *ab actione principium*. R. 11, *ab oratore principium*. Minus bene. Ed. — *Theophrastus ab oratione*. Vide de Theoph. II, 1, 15. *Principium ab oratione* videtur fieri tum, quum de ordine orationis suæ aliqua præfatur, qui causam dicit.

nis[1] pro Ctesiphonte, ut sibi dicere suo potius arbitrio liceat rogantis, quam eo modo, quem accusator actione
33 præscripserit[2]. Fiducia ipsa solet opinione arrogantiæ laborare; faciunt favorem et illa pæne communia[3], non tamen omittenda, vel ideo, ne occupentur, *optare, abominari, rogare, sollicitum agere;* quia plerumque attentum quoque judicem facit[4], si res agi videtur nova, magna, atrox, pertinens ad exemplum; præcipue tamen, si judex aut sua vice, aut reipublicæ commovetur, cujus animus spe, metu, admonitione[5], precibus, [6] vanitate denique, si id profuturum credemus, agitandus[7] est.
34 Sunt et illa excitandis ad audiendum non inutilia, si nos

1. *Quale... Demosthenis.* Vide III, 6, 3. Contendit a judicibus orator *μὴ τὸν ἀντίδικον σύμβουλον ποιήσασθαι περὶ τοῦ πῶς ἀκούειν ὑμᾶς ἐμοῦ δεῖ.*

2. *Præscripserit.* Sic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Voss. 1, 2, et edd. meæ (exc. CAMP.) ante Bad. omnes, quo accedunt Ald. sec. Gryph. Stoer. Chouetus. Reliquæ *præscripserat*, quod quare de industria pro nostro reponi voluerit Regius, non assequor. Tur. et Voss. 3, *præscripseris* mira erroris communione.

3. *Pæne communia.* Vide III, 3, 5.

4. *Attentum... judicem facit.* Vall. lib. RR. 8, 9, Jens. Ald., *faciunt*, et supra, pro *quia, quæ*. Non male certe. R. 12, *quia... faciunt.* ED.

5. *Admonitione.* Ita Codd. nostrorum pars maxima. At Vic. Poul. *abominatione*. Non male certe, ut *τὸ abominatione* respondeat *τῷ abominari* supra posito. ED.

6. *Vanitate.* Sic mei libri omnes. Joann. Voss. 1, 3, *novitate*. Sed sæpe permutantur hæc a librariis. Vide Drakenb. ad Liv. V, 1, 7. Et poterat tali confusione, frequentissima, se defendere Almelov. conjectura *varietate*, nisi sensu excluderetur. — Nostri omnes, *vanitate*. ED. — *Vanitate.* H. e. mendacio, ut recte interpretatur Capperonn. quum Badius, Rollinus, Gedoynus, patrii sermonis intempestive memores, ambitionem judicis accipiant, quibus miror Gesnerum ipsum accedere. Si quis XI, 2, 23, *vanitatem* ita usurpatam crediderit, is illo quoque loco nostram significationem teneri posse admonitus facile sentiet. Hanc Nonius Marcellus (c. 4 voce *Vanum*) astruit locis e Cicerone productis, de Offic. I, 42, 4; Tuscul. III, 1. Vide *vana* VII, 1, 11, 2, 34; IX, 2, 33. Potest autem hæc *vanitas* non una ratione se ostendere, velut ostentando. Vide Cic. Læl., c. 15; vide et Vellei. II, 60, 8. Quomodo oratorem suum in hac *vanitate* virum bonum possit tueri Quintil., ipse viderit.

7. *Agitandus.* Guelf., *adhortandus*, solus, puto. — De ea pariter lectione silet criticus noster. ED.

neque diu moraturos, neque extra causam [1] dicturos
existiment; docilem sine dubio et hæc ipsa præstat at-
tentio; sed et illud, si breviter et dilucide summam rei,
de qua cognoscere debeat, indicaverimus[2]: quod Ho-
merus atque Virgilius operum suorum principiis fa-
ciunt. Nam istius rei modus[3] est, ut propositioni simi- 35
lior sit, quam expositioni; nec quomodo quidque sit
actum, sed de quibus dicturus sit orator, ostendat: nec
video, quod hujus rei possit apud oratores reperiri me-
lius exemplum, quam Ciceronis pro A. Cluentio[4]. *Ani-* 36
*madverti, judices, omnem accusatoris orationem in duas
divisam esse partes: quarum altera mihi niti et magno-
pere confidere videbatur invidia jam inveterata judicii
Juniani; altera tantummodo consuetudinis causa timide
et diffidenter attingere rationem veneficii criminum, qua
de re lege est hæc quæstio constituta.* Id tamen totum
respondenti facilius est, quam proponenti[5]; quia[6] hic

1. *Dicturos.* Put. Cod. et Prat. Cod., *inducturos.* Ed.

2. *Indicaverimus.* Turic. *indicarimus* (a pr. manu), cum Alm. Goth. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Bad. quo acc. Ald. sec. Rectius puto. Guelf. et Voss. 3, *indicamus.* — Avic. Put. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, Ald., *indicavimus*, non *indicarimus*, ut hoc loco posuit V. C. Spalding. Ed.

3. *Nam... modus.* Conjunctionem refer ad « breviter », et *modum* intellige mensuram. De *propositione*, vide lib. III, cap. 9, §. 5.

4. *Pro A. Cluentio.* Omittunt *A* Guelf. Goth. et edd. meæ ante Ald. omnes, quo acc. Bad. Cerv. Gryph. — Omittunt pariter Put. Vall. lib. RR. 7-12, Camp. Andr. et Jens. Habent *A*, Avic. Poul. et Ald. Ed.

5. *Proponenti.* Turic. et Guelf. *ponenti*, cum Alm. Camp. Nihil præsidii est in hac scriptura, si quis hæreat in *proponendo*, quod proprie hujus loci non videtur. Nam et *ponere* dicitur pro *exponendo*, *narrando*, velut IV, 2, 86, quod ipsum hinc est alienum. — De ea varietate nostri silent. Ed. — *Proponenti*, i. e. prius agenti. Hoc enim solet respondendo opponi velut IV, 2, 28; V, 13, 2. Alioqui proponere est illius qui indicit quæ jamjam sit probaturus (vide modo *propositionem*). Sed hoc ipsum illius maxime est, qui prior dicit. Alter prioris argumenta convellit potius, quam sua proponit.

6. *Quia hic.* Ab eo qui proponit, judex docendus est, quia res est nova: ab eo qui respondet, mo-

37 admonendus judex, illic docendus est. Nec me, quamquam magni[1] auctores, in hoc duxerint, ut non semper facere attentum ac docilem judicem velim; non quia nesciam, id quod ab illis dicitur, esse pro mala causa, qualis ea sit non intelligi: verum quia istud non negli-
38 gentia judicis contingit, sed errore. Dixit enim adversarius, et fortasse persuasit; nobis opus est ejus diversa opinione[2]; quæ mutari non potest, nisi illum fecerimus ad ea, quæ dicemus, docilem et attentum[3]. Quid[4] ergo? Imminuenda quædam et elevanda[5], et quasi contemnenda esse consentio, ad remittendam intentionem judicis, quam adversario præstat; ut fecit pro Ligario
39 Cicero. Quid enim agebat aliud ironia illa[6], quam ut

nendus tantum, quia notum jam id de quo agitur. ROLL.

1. *Quamquam magni*. Describitur Aristoteles, cujus auctoritate videntur multi Quintiliani æquales male usi. Recurrit enim hæc socordiæ, pro prudentia venditæ, objurgatio in narrationis præceptis IV, 2, 64 seq. Vide et V, 13, 9. Locus Aristotelis est Rhetor. III, 14, 7 (p. 373): οὐ γὰρ ἀεὶ συμφέρει ποιεῖν προσεκτικόν. Adversus quem locum, ut ait ibi Victorius (p. 702): « Quintilianus *accurate* disputavit. » De *id quod*, vide III, 6, 1.

2. *Ejus... opinione*. Intellige « judicis » ἀπὸ κοινοῦ, quamquam intervenit « adversarius. »

3. *Docilem et attentum*. Turic. et Guelf. *d. e. intentum*, cum Alm. Bern. CAMP. — RR. 7, 9, Jens. et Ald., *docilem et attentum*. Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 8, 10, 11, 12, Prat. Andr., *doc. et intentum*. Malit criticus noster *intentum*, quia paulo supra repetitur *doc. attentum*. ED.

4. *Quid ergo? Imminuenda*. Turic. et Guelf., *Q. e. est imm.*, cum Alm. et Ald. Recte amandat Burm. ad II, 3, 7, ubi designavit II, 10, 5, aliaque aliorum loca, in quibus similis, rogandi forma, nec tamen negavit alicubi addi *est*. Mihi absque *est* ratio magis probatur. — RR. 7, 10, CAMP. Andr. Jens., *Quid ergo?* Sed Avic. Put. Poul. Vall. lib. et all., *Quid ergo est?* ED.

5. *Elevanda*. Turic. et Guelf., *levianda*, cum Alm. Edd. meæ ante Bad. sec. omnes *levanda*, quo redit Basil. cum Cod. Joann. Voss. Bern. et Goth. (tac. Gesn.) *lenienda* Voss. 1, quod est et in aliquot edd. margine. Neque tamen dubito quin verum sit nostrum. — Eadem varietas apud nostros. R. 13, *et elevanda*. Avic. Put. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12, Prat. CAMP. Andr. Jens. Ald. Locat., *et levanda*. R. 10, *et levianda*. ED.

6. *Ironia illa*. Vide §. 70. Dubitatum fuit, verene inesset ironia initio Ligarianæ, qua de re vide

Cæsar minus se in rem [1], tamquam non novam, intenderet? Quid pro Cœlio [2], quam ut res exspectatione minor videretur? Verum ex iis, quæ proposui [3], aliud in alio genere causæ desiderari palam est. Genera porro causarum [4] plurimi quinque fecerunt, *honestum*, *humile*, *dubium* vel *anceps*, *admirabile*, *obscurum*; id est, ἔνδοξον, ἄδοξον [5], ἀμφίδοξον, παράδοξον, δυσπαρακολούθητον. Sunt, quibus rec-

Voss. Institutt. Rhet., p. II, p. 154, qui testem citat Aquilam romanum, agnoscentem hanc figuram, pag. Ruhnk. 149. Nec quisquam, qui diligenter legat, ignoret illam accusatoris irrisionem, qui quum notissima quæque et protrita objecerit reo, tamen velit capitale quid et singulare protulisse videri. Erat illud artificium Ciceronis, quo verum crimen diffingeret inverteretque, quod non in solo Pompeianarum partium studio arguisset Tubero.

1. *Minus se in rem*. Turicens. et Guelf. omittunt *se*, cum Alm. CAMP. Obr. Vide notam ad III, 6, 11. — Omittunt pariter RR. 10, 11, 13 et Andr. ED.

2. *Pro Cœlio*. Vide §. 31. Quum nulla in Cœlianæ procemio sit ironia, placet supra « *ironia illa* » accipere sexto casu, ut hic quoque *agebat* subaudiamus, cujus subjectum sit ipse Cicero.

3. *Proposui*. Turic. et Guelf. *proposuimus*, cum Alm. Voss. 1, CAMP. — Nostrorum pars maxima habent *proposui*. RR. 10, 11, Andr., *proposuimus*. ED. — *Quæ proposui*. Quibus tamquam procemii argumentis uti præcepi. *Desiderari* pro « conducere, prodesse » dicitur. Vide §. 24.

4. *Genera causarum*. Spectant hæc ad *judiciale genus*, cujus hæc ipsa quinque genera sunt species, quas et Cicero agnoscit de Inv. I, 15. Fortunatianus, p. Pith. 60; Sulpic. Victor, p. ib. 243, quorum postremi iisdem græcis quoque utuntur appellationibus. Hermogenes ἄδοξον habet (p. 7, ed. Sturm.) cujus quod affert exemplum nostro sane loco conveniat, nisi quod annumerat τοῖς ἀσυστάτοις, i. e. iis quæ ne admittuntur quidem in judicium. Reliqua apud hunc quidem non invenio. Capperonnerius, ad locum Fortunatiani supra positum, ablegat ad Græcos Rhetores Aldi, quorum secundo, quod designatur, volumine caremus in hac urbe; nec quidquam de horum doctrina reperio in Lexico Ernestino. Solet lis moveri Quintiliano, quod quum III, 3, 15, *genera causarum* dixisset alio intellectu, hic in dissimili loco eodem usus sit vocabulo. Sed non ejus hæc est culpa verum ipsius antea Ciceronis, quem operose defendit Marius Victorinus, p. Pith. 122, unde sua hauserunt Regius et Pseudo-Turnebus. Sed revincit eum apud Badium Valla. Vide V, Pr. 5.

5. Ἐνδ... δυσπαραχ. Guelf. ἐνδ. ἀδ. ἄπορον ἀμφ. π. δ. Qui ita scripsit librarius videtur latino *dubium* græcam vocem reddere voluisse quum *anceps* esset ἀμφίδ. Vide III, 6, 35, ubi perperam ἄπορον pro *dubium*.

te videatur adjici *turpe*, quod alii *humili*, alii *admirabili*
41 subjiciunt. *Admirabile* autem vocant, quod est præter opinionem hominum constitutum [1]. In *ancipiti* maxime benevolum judicem, in *obscuro* docilem, in *humili* attentum parare debemus; nam *honestum* quidem ad conciliationem satis per se valet; in *admirabili* [2] et *turpi*,
42 remediis opus est. Et eo quidam exordium [3] in duas dividunt partes [4], *principium*, et *insinuationem* [5], ut sit in principiis [6] recta benevolentiæ et attentionis postulatio; quæ quia esse [7] in turpi causæ genere non possit, insi-

Goth. non ἔνδοξ. omittit (ut ait Gesn.) sed ἄδοξ. cujus loco ponit παραδ. quod mox omittit.

1. *Præter opinionem hominum constitutum. Constitutum* dixisse videtur, dum menti obversatur *judicium*, quod *constitui* dicitur proprie (velut §. 36 et IV, 2, 10, *quæstio const.*; et III, 10, 3, *judicia const.*). *Genus causæ* enim proprie non *constituitur* quamquam Cic. in Verr. V, 1, *causa constituitur.* Vide VII, 1, 14; item V, 13, 34.

2. *In admirabili.* Turic. omittit *in*, cum Alm. Camp. Obr. Placet. — Soli R. 11 et ed. Andr. ex nostris omittunt. Ed.

3. *Quidam exordium.* Turic. et Guelf. *quidem e.*, cum Goth. Voss. 2, Bern. Camp. et aliquot præterea edd. In Guelf. hoc quoque animadvertendum, quod inter hæc duo verba vacuæ chartæ spatium est relictum, sufficiens versibus, quales sunt in isto Codice, 24 et dimidio. *Exordium* orditur versum integrum, et littera *E* minio est picta. Nihil tamen hinc excidisse existimo. — Avic. Put. Poul. Vall. Lib. RR. 3, 5, 7-12, Prat. Andr., *et eo quidem. Exordium.* Quæ lectio sola genuina et intellectu facilis videtur. Scil. dicit *in admirabili et turpi* opus esse *remediis*: addit *et eo quidem* (quod mox dicturus est). Pergit *Exordium in duas partes dividunt*, etc. Ed.

4. *In duas dividunt partes.* Vall. lib. RR. 8, 9, 12, 13, *in duas dividitur partes.* Quæ lectio nostram explicationem confirmat, vide not. præc. τὸ sive *dividunt*, sive *dividitur* omittunt RR. 3, 5. Male. Ed.

5. *Principium, et insinuationem.* Vall. lib. RR. 7, 8, 9, Jens. Ald., *in princ. et ins.* Hanc phrasim omittit R. 10. Ed. — *Principium et insinuationem.* Vide ad Her. I, 4-8; Cic. de Inv. I, 15, ad eum Marius Vict., p. Pith. 124; Cur. Fortunat., pag. 60.

6. *In principiis.* Goth. (tacente Gesn.) cum Voss. 2, *in principio.* Placet. — Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *in principio.* Et mox pro *attentionis* RR. 8, 9, *actionis.* Male. Ed.

7. *Quæ quia esse.* Guelf. et Goth. (tac. Gesn.) omittunt *quia*, cum Voss. 2, 3, Camp. Gryph. (1536). Sed Turic. et Alm., *quæ est.* Error negligendi *quia* post *quæ* proclivis erat. — Eadem varietas in nostris.

nuatio surrepat animis[1] maxime ubi frons[2] causæ non satis honesta est, vel quia res sit improba, vel quia hominibus[3] parum probetur; aut si facie[4] quoque ipsa premitur, vel invidiosa consistentis[5] ex diverso patroni,

Cod. Prat. ita habet ac distinguit, *attent. postulatio, quæ esse in turpi genere causæ non potest. Insinuatio*, etc. Rectius forte. Ed.

1. *Surrepat animis.* Edd. Camp. et Andr., *surrepit animis.* RR. 3, 5, Ald. *surrepat animos.* Ed.

2. *Frons.* Turic. et Guelf. *fors*, cum Alm. Jens. (tac. Gesn.) Tarv. Loc. Ald. Sed Goth. et Vall. (ref. Badio) receptam, et sic Camp. quoque cum reliquis editionibus. — Avic. Poul. RR. 5, 7, *ubi fors causæ.* Put. RR. 3, 10, 11, Prat., *ubi sors causæ.* Ed. — *Frons.... facie.* Non diffiteor molestam mihi videri hanc *faciei* a *fronte* discernendæ affectationem, quum in impropria qualis hæc est, oratione fere soleat utraque significare externam rei speciem. Et *facies* succedit *fronti* in eadem locutione apud ipsum Nostrum IX, 2, 25 (sed ex Calvo): « Perfrica *frontem* » tum XI, 3, 160: « Perfricare *faciem.* » Etiam XI, 1, 61, ubi plane similia his tractantur, *frontem* ponit Noster. Cogimur tamen in *facie* h. l. agnoscere speciem paulo interiorem quam est *frons*, quamquam nec ipsam veritatis indicem certam. Badius « *Frons*, « ait, causæ est, qua ipsa primum « apparet, *facies* qua agnoscitur. » In indicativo « hon. *est* » non est hærendum, etsi convenientior videbatur conjunctivus. Illum, quum tamen ferri posset, prætulit ob nimiam conjunctivorum frequentiam. Alia est conditio §. 28.

3. *Vel quia hominibus.* Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 12, Jens. Ald., *vel quia ab hominibus.* Ed.

4. *Aut si facie.* Turic. omittit *si*, cum Camp. Placet.

5. *Vel invidiosa consistentis.* Ita Guelf. cum Bodl. Joann. Voss. 2, 3, Bern. Goth. Alm. Turic. (nisi quod postremorum uterque dat etiam *consistens*) et edd. meis ante Bad. sec. omnibus, quo acc. Ald. sec. Præter recentiores edd. restant igitur vindices receptæ scripturæ quæ sic habet, *invidia c.*, Codd. Bal. Voss. 1. Hos vel mutilos h. l. vel male collatos facile suspiceris. Sed ne stare quidem potest recepta. Quis enim ferat *vel* præmissum nunc substantivo *invidia*, nunc adjectivo *miserabilis* (eo enim casu scribitur hoc vocabulum in omnibus ante me libris)? Quod si *miserabilis* pendet ab *invidia*, debebat *vel* poni post eam vocem. Deinde quid est *invidia patroni?* Dure profecto dicta pro ea *invidia*, quem vel actori vel litigatori conflet patronus; nam proprie accipies talem, qua laboret ipse (ut IV, 2, 113, *invidia cædentis*). In nostra constitutione (quæ est tota codicum, una abrasa littera *S* in *miserabili*, facile irrepente ob sequens *senis*) *invidiosa* adjectivum, sexto casu, junges substantivo *facie*, unde deinceps pendebunt genitivi, et quo itidem referetur *miserabili.* Sic II, 15, 6, *facies miserabilis.* Jam si contortam judicas locutionem: *premitur causa facie invidiosa patroni ex diverso consistentis*, reminiscere,

43 aut patris, vel miserabili, senis, cæci, infantis. Et quidem [1] quibus adversus hæc modis sit medendum, verbosius tradunt, materiasque ipsi sibi fingunt, et ad morem [2] actionum persequuntur [3]; sed hæ, quum oriantur ex causis, quarum species consequi omnes non possu-

quæso, quoties, contra recentiorum linguarum usum, veteres *habere* usurpent, ubi dicunt rem aliquam habere id, quod circa eam versatur. (Vide, verbi causa, VI, 2, 10; VII, præf. 1). Neque enim dure dicas « hæc causa habet patronum « ex diverso consistentem », quorum loco hic paulo licentius est « hu- « jus causæ facies habet » etc. Quo in genere verbo *habere*, in nominum structura, succedit genitivus ejus rei, quæ habetur. Cætera, quibus offendaris in hoc loco, nata sunt ex studio brevitatis, quæ quum *faciem* semel posuisset, mallet adjectivo ad nomen illud accommodando defungi apud intelligentes lectores, quam verbosius dicendo etiam tardis patere. Quod autem negavi *invidiam* dici id, quod invidiam *faciat;* hoc non eo pertinet, quasi adjectivum non significet eum, qui invidiam commoveat alii. Hæc enim propria ejus est potestas. Vide Gronov. et Drakenb. ad Liv. IX, 29, 7. Uno defungar exemplo inprimis manifesto Ovid. Metam. V, 513 (Ceres) ante Jovem passis stetit *invidiosa* capillis; item Nostri XI, 1, 63. — Put. a sec. man. R. 5 item *vel invidia*. Alii *vel invidiosa*. Ed. — *Vel invidiosa*.... *vel miserabili*. Patronum cave h. l. accipias causidicum. *Patroni* hujus *cliens* est vel actor, vel litigator. Vide XI, 1, 66: « Eadem pro li- « bertis adversus *patronos* obser- « vantia; » ubi modo dixerat *patronum* (§. 65) pro *advocato*.

1. *Et quidem*. Goth. Voss. 2. *Et quidam*, quod suasit Regius. Meliores Codd. Alm. Turic. Guelf. nostram habent. Quibus accedere videntur reliqui. Ex vett. edd. Camp. Tarv. Rusc. Ald., *quidam*. Præstat *quidem*, ut difficilius et majori auctoritate firmatum. Similis usus est Sueton. Jul., cap. 62; item infr. V, 10, 95; IX, 4, 79, ubi nulla varietas, nisi quod priore loco Voss. 3, *quod quidem*, perverse. Vide V, pr. 1, 6; 1, 38. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, Prat., *et quidem*. Non tam auctoritate præstat hæc lectio; sed et sensu. Pergit enim Fabius istorum rhetorum sententiam explicare. Ed.

2. *Et ad morem*. Turic. cum Alm. *amorem*. Camp., *et morem*, sine præpos. Pristinum errorem *et ad mortem*, quem correxit Regius, ante Venet. omnes præterea vett. meæ. — Bene *et ad morem* ex nostris Codicibus. Ed.

3. *Persequuntur*. Codd. præter Goth. nullos video, qui non dent *prosequuntur*. Sed nostram rationem et hic, cum edd. Camp. Jens. (non enim illa *cons.*) Tarv. Ven. Rusc. aliisque recentioribus, et res ipsa commendat. Gesn. *pros*. Vide I, proœm. 25; item VI, 1, 5. — Avic. Put. RR. 3, 5, 10, 11, *prosequuntur*. Poul. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 12, *persequuntur*. Ed.

mus, nisi generaliter comprehendantur[1], in infinitum
sunt extrahendæ. Quare singulis consilium ex propria 44
ratione nascetur: illud in universum præceptum sit[2], ut
ab iis, quæ lædunt, ad ea, quæ [3] prosunt, [4] refugiamus;
si causa laborabimus[5], persona subveniat; si persona,
causa; si nihil, quod nos adjuvet, erit, quæramus, quid
adversarium[6] lædat; nam ut optabile est, plus favoris
mereri; sic proximum[7], odii minus. In iis, quæ negari 45
non poterunt, elaborandum, ut aut minora, quam dic-
tum est, aut alia mente facta, aut nihil ad præsentem
quæstionem pertinere, aut emendari posse pœnitentia,
aut satis jam punita, videantur; ideoque agere advocato,
quam litigatori, facilius; quia et laudat sine arrogantiæ
crimine, et aliquando utiliter etiam reprehendere po-
test. Nam se quoque moveri[8] interim finget, ut pro Ra- 46
birio Postumo[9] Cicero, dum aditum[10] sibi ad aures fa-

1. *Comprehendantur.* Avic. RR. 3, 5, 10, *comprehenduntur.* Ed.

2. *Illud... præceptum sit.* Turic., *Aliud.... præceperimus,* cum Alm. Camp. Sed Guelf. Ald. Bas., *illud... præceperim.* Voss. 1, 3, Bern., *i... præceperunt.* Nisi Codd. sunt vindices receptæ, malim Aldinam rationem, ex qua per errorem repetendi *ut* natum *præceperimus.* Magis enim Quintiliani ipsius proprium est præceptum quam vulgo datum ab omnibus ut mox §. 57. — Vall. lib. RR. 8, 9, Jens., *præceptum sit.* RR. 7, 11, 12, Andr., *præceperimus.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat. Aldus, *præceperim;* non male. Ed.

3. *Prosunt.* Pro quo Vall. lib. RR. 7-10, *prosint.* Ed.

4. *Refugiamus.* Camp. et Andr., *conf.* Male.

5. *Laborabimus.* Poul., *laboraverimus.* Vall. lib. RR. 7, 8, 9, Jens. Ald. Voss. 2, *laboramus.* Avic. RR. 3, 5, *laboravimus.* Ed.

6. *Quid adversarium.* Turic. a prima manu *qui a.* Malim *quod* ex quo corrupta Turic. scriptura (vide III, 7, 5), et quod habet in marg. Vidov. et Bad. Vide IV, 2, 91. — *Quod* habent R. 5 et Jens. Ed.

7. *Proximum.* Vide lib. I, c. 1, §. 8.

8. *Moveri.* Scilicet iis, quæ objiciantur suo clienti.

9. *Pro Rabirio Postumo.* Rectissime Gesnerus designat hujus orationis locum præ aliis, c. 1, mox ab initio.

10. *Aditum.* Turic. *aditus,* cum Alm. Guelf. Bern. Voss. 3, Camp. Fortasse melius. Confer Gallorum vocem « *les entrées* »; et Æneid. IV, 423; Tibull. II, 4, 19. — Avic. Put. 3.

ciat, et auctoritatem induat[1] vera sentientis, quo magis credatur vel defendenti eadem, vel neganti; ideoque hoc primum intuemur[2], litigatoris an advocati persona sit utendum, quoties utrumque fieri potest; nam in[3] schola liberum est; in foro rarum, ut sit idoneus suæ rei[4] quis-
47 que defensor. Declamaturus autem maxime positas in affectibus causas propriis personis debet induere: hi sunt enim, qui mandari non possunt; nec eadem vi
48 perfertur[5] alieni animi, qua sui, motus. His etiam de causis[6] insinuatione videtur opus esse, si adversarii ac-

Poul. RR. 3, 5, 10, 11, Prat. Andr., *aditus*. Ed.

1. *Dum... induat*. Goth., *d. a. s. facit... induit*. (De *facit* tac. Gesn.) cum Voss. 2 et edd. a Jens. inde ad Gryph. qui primus conjunctivos dat. Camp. tamen cum Turicens. et Guelf. et ipse hos præfert. Hi manum mihi injecerunt, quo minus reponerem indicativos, quos præstare arbitror, quia *dum* h. l. neque *dummodo* significat, neque *donec*. Vide Gronov. et Drakenb. ad Liv. I, 40, 7; it. Gronov. ad XXXV, 8, 1. — R. 10, *inducat*. Vall. lib. RR. 8, 9, Jens., *induit*. Ed.

2. *Intuemur*. Sic Codd., ut quidem videntur, omnes; etiam Camp. Mox vett. edd. usque ad Stoer. *intueamur*, quod sane aptius et repetiit Capp. Suspicor Quint. scripsisse *intuebimur*. — RR. 7, 11, 12 a sec. man. Jens. Ald. Locat., *intueamur*. Minus bene; nam non quid faciendum sit, sed quod fit explicat Fabius, et rationem firmat experientia. Ed.

3. *Nam in schola*. Sic Turic. cum Alm. et Camp.; it. Gryph. (1544) Obr. Inserit Guelf. *id*, cum reliquis fortasse plerisque. Goth. et vett. edd. usque ad Basil., *illud*. Veterum morem magis sapit omissio pronominis.

4. *Suæ rei*. Hoc ordine Turicens. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp., cum edd. ante Stoerium omnibus. Deinceps *r. s.* Hoc inconsulto haud dubie, quod Guelf. *sui rei*. — Avic. Poul. et R. 10, *sui rei quisq; defensor*. Intellige *quisquam* et melius fluit oratio. Ed. — *Quisque*. Non erat quod in hac voce hæreret Gesner. qui malit *quisquam* quia *rarum* hoc dicatur. *Quisque* hic est quem græce dicas *τὸν ἀεὶ δικαζόμενον*. Vide II, 15, 6; III, 8, 42 (in loco Cic.); V, 12, 13, 14; bis V, 13, 57, 58, ubi sæpe cum *sui* pronomine conjunctum videbis, ut hoc ipso loco. Vide ad §. 53, notam 11, pag. 39.

5. *Perfertur*. Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Camp., nisi quod hic *fertur*. Reliqui *perferuntur*. Minus placet pluralis in *motus*, qui jam fuerat in *affectibus*, ut hic varietas aliqua magis deceret. — Avic. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, Prat., *perfertur*. Put., *perferunt*. Ed.

6. *His etiam de causis*. Pronomen cave referas ad præcedentia. *Hæ causæ* sunt, *si advers*. etc.

tio judicum animos occupavit [1], si dicendum apud fati-
gatos est; quorum alterum promittendo nostras proba-
tiones, et adversas eludendo [2], vitabimus; alterum et spe
brevitatis; et iis, quibus attentum fieri judicem docui-
mus [3]. Et urbanitas opportuna reficit animos, et un- 49
decunque petita judicis voluptas [4] levat tædium: non
inutilis [5] etiam est ratio occupandi, quæ videntur obstare,
ut Cicero [6] dicit, *scire se mirari quosdam, quod is, qui
per tot annos defenderit multos, læserit neminem, ad
accusandum Verrem descenderit;* deinde ostendit, hanc
ipsam sociorum defensionem [7]; quod schema [8] πρόληψις
dicitur. Id quum sit utile aliquando, nunc a declamato- 50
ribus quibusdam pæne semper assumitur, qui fas non
putant, nisi a contrario, incipere. Negant Apollodorum

1. *Occupavit, si.* Ita Tur. Guelf. Camp. Mox ad Obr. usque *occupaverit vel si*, quod repetierunt recentiores. Goth. (tac. Gesn.) non *vel* solum sed et *occ.* omittit. Conjunctivus in *occ.* ferri nequit. Nec vere videtur dici Alm. dare *occuparit*, et *vel* ipsum, etsi hoc, omissum ab Alm., servavit Obr., sapit correctorem. — Maxima pars nostrorum habent *occupavit.* Ed.

2. *Eludendo.* Sic Turic. Guelf. Camp. Edd. reliquæ veteres præter Ald. *eluendo,* ut et Goth. et Voss. 2. (Quibus addunt Alm. in quo falli eos puto.) Gryph. *elevando*, a correctore. Nostram veram esse docet, præter multa Quintil. loca, V, 13, 27, ubi gemina fere nostris. Quamquam et isto loco idem Gothani error, cæteris non astipulantibus. — Recte *eludendo* ex Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat. Andr. Nam statim in exordio eluduntur adversæ probationes, non elevantur. Ed.

3. *Iis... docuimus.* §§. 33, 34. Valde geminum nostro locum Cic. de Invent. I, 17, indicat Turnebus.

4. *Judicis voluptas.* Guelf. *judici v.* Non male, ut pendeat dativus a *petita.*—Nostri omnes *judicis.* Nihil igitur contra codices mutandum. Ed.

5. *Nam inutilis etiam*, etc. Hermogenes quatuor ponit species procemiorum, unam quam vocat *ex opinione seu suspicione:* ea a Latinis dicitur ex præsumptione et prolepsi. Turn.

6. *Cicero.* In divinatione in Q. Cæcilium, statim ab initio.

7. *Defensionem.* Gesn. vult post hanc vocem *esse* aut poni aut certe intelligi. Nullus liber habet infinitivum, qui, etsi facillime poterat inseri, nequaquam est necessarius.

8. Πρόληψις. Codd. mei et veteres edd. omnes latt. litt. dant vocem. Nec male fortasse. Vide III, 6, 97; nec obstat quod IX, 2, 16, et IX, 3, 99, græce fere scribitur.

secuti, tres[1] esse, de quibus diximus, præparandi judicis partes; sed multas species enumerant, ut *ex moribus judicis, ex opinionibus ad causam extra*[2] *pertinentibus, ex opinione de ipsa causa,* quæ[3] sunt prope infinitæ; tum iis, ex quibus[4] omnes controversiæ constant, *personis*[5], *factis, dictis, causis, temporibus, locis, occasio-*
51 *nibus, cæteris.* Quas veras esse fateor, sed in hæc tria genera[6] recidere; nam si *judicem benevolum, attentum, docilem* habeo, quid amplius debeam optare, non reperio[7]; quum metus ipse[8], qui maxime videtur esse extra hæc, et attentum judicem faciat, et ab adverso favore
52 deterreat. Verum quoniam non est satis demonstrare discentibus, quæ sint in ratione prooemii, sed dicendum etiam, quomodo perfici[9] facillime possint, hoc adjicio, ut dicturus intueatur, *quid, apud quem, pro quo, contra*

1. *Tres.* Goth. et Camp. *tris*, quod erat in eo quoque Codice, unde descriptus est Turic. Hic enim pro *secuti tres* dat *secuturis*, mutatum a sec. manu in *secuturum*. Vide lib. I, cap. 7, §. 17.

2. *Causam extra.* Guelf. et Goth. (tac. Gesn.) inserunt *et*. Male profecto. — *Ex opinionibus ad causam extra pertinentibus, ex opinione de ipsa causa: quæ sunt prope infinitæ.* Sic Vall. lib. RR. 7, 8, 9, Camp. Andr. Jens. male, ut mox patebit. Idem ferme scribunt RR. 11, 12, nisi quod ille habet: *ex opinione ad causam.* Hic *ex opinione de ipsa causa ad causam.* Adhuc pejus. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, *ex opinionibus de ipsa causa, quæ sunt prope infinitæ.* Bene: nam opiniones de ipsa causa qualescunque fuerint, sunt semper extra causam. Ed. — *Opinionibus... extra pert.* Vide §. 31, monente Capp.

3. *Quæ..... infinitæ.* Pronomen cave cum Capp. referas ad *opiniones*, intelliguntur enim *species*.

4. *Tum iis ex quibus.* Put. RR. 3, 5, 10, *cum his ex quibus.* Non male: ita ut τὸ *cum* significet *avec*. Ed.

5. *Personis... cæteris.* Vide lib. III, cap. 6, §. 25; it. lib. IV, cap. 2, §. 55.

6. *Hæc tria genera.* Turic. omittit *tria*, cum Alm. et Camp. — Omittunt pariter Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7-10, et Andr. Ed.

7. *Reperio.* Turicensis *reperiam*, cum Almeloveniano et Camp. — Nostri præter Andreanam editionem habent *non reperio.* Ed.

8. *Metus ipse.* §. 20 seqq.

9. *Perfici.* Turic. *perspici*, cum Alm. Voss. 3, Bern. At Camp. *percipi.* — Vall. lib. RR. 5, 8, 9, Jens., *perfici.* Avic. Put. Poul. RR. 7, 11, Prat., *perspici.* R. 12, *persequi.* Andr. *percipi.* Ed.

quem, quo tempore, quo loco, quo rerum statu, qua vulgi fama dicendum sit? *Quid judicem sentire credibile* sit, antequam incipiamus [1]? tum, *quid aut* [2] *desideremus, aut deprecemur* [3]? Ipsa illum natura eo ducet, ut sciat, quid primum [4] dicendum sit. At nunc omne [5], quod cœ- 53
perit [6], procemium [7] putant, et, ut quidque [8] succurrit, utique si aliqua sententia blandiatur [9], exordium; multa autem sine dubio ex aliis partibus sunt, aut aliis partibus causæ [10] communia; nihil tamen in quaque [11] melius dicitur, quam quod æque bene dici alibi non possit.

1. *Incipiamus.* Turic. *incipimus*, cum Alm. Guelf. Voss. 2 (an 1, vel 3?), Camp. Obr. Fortasse melius ad vitandum concursum conjunctivorum. Vide III, 6, 1; item V, 8, 4. — Nostri omnes, præter R. 7, Jens. et Ald., *incipimus*. Ed.

2. *Quid aut desideremus.* Turic. omittit *aut*, cum Alm. — Omittunt æque Put. R. 12, Prat. Camp. et Andr. Ed.

3. *Deprecemur.* Vide III, 6, 13.

4. *Quid prim.* H. e. procem. loco.

5. *At nunc.... exordium.* Est affectatio aliqua in variando *procemium, exordium*; quæ si quid habet in recessu, equidem non assequor, ut de ipsa scripturæ veritate dubitare subeat. Vide not. seq.

6. *Quod cœperit.* Guelf., *cœperunt*, cum Bern. Voss. 3 et Camp. Reliqui fere *cœperint*, ut et Gesn. Sed Goth. (tac. Gesn.) et Voss. 2, nostram dant. Hanc ego rationem præstare arbitror, quum *cœpisse* transitive cum accusativo strui vix credam, citra antiquiorem latinitatem. — Alii *cœperint* vel *quo cœperint*. Nullus quod sciam lect. V. C. Spalding præferunt. R. 10, *quod expetunt*. Ed.

7. *Procemium.* Quum mox recurrat *exordium*, quasi diversum ab hoc *procemio*, malim hic pro ea voce legi *primum*, hac sententia: « omne quod cœperit primum putant » h. e. quidquid aliquis primum dicat, id natura quoque primum esse. Vide III, 11, 28, ubi contraria est confusio.

8. *Succurrit.* Ita Turicens. Guelf. Bern. Camp. Reliqui *succurrerit*, parum idoneo conjunctivo. — Vall. lib. RR. 8, 9, 11, 12, Jens. Ald., *succurrerit.* Ed.

9. *Blandiatur.* Sic omnes mei, præter Gesn. (imitantibus Bipontinis editoribus) in quo videtur operum vitium *blanditur.*

10. *Ex aliis partibus causæ.* Τὸ *causæ* omittit Poul. At R. 12 inserit *sunt* ante *causæ*. Minus bene. Ed.

11. *In quaque.* Goth. (tac. Gesn.) *in quoque*, cum Voss. 2 et Jens. Ex hac scriptura Regius effecit *quoquam*, quem secuti sunt Loc. et reliquæ ante Leid. excepto Aldo: hic enim cum Camp. Tarv. et recc. nostram dat, quam Codices ipsi tuentur, verissimam. Intelligitur *parte*, et ratio est qualis in *quisque*, §. 46. — RR. 5 a sec. man.,

54 Multum gratiæ exordio est, quod ab actione[1] diversæ partis materiam trahit; hoc ipso, quod non compositum domi, sed ibi atque e re natum, et facilitate famam ingenii auget, et facie simplicis sumptique e proximo sermonis fidem quoque acquirit; adeo ut, etiamsi reliqua scripta atque elaborata sint, tamen plerumque videatur tota extemporalis oratio, cujus initium nihil præpara-
55 tum habuisse manifestum est. Frequentissime vero procemium decebit et sententiarum, et [2]compositionis, et vocis, et vultus modestia; adeo ut in genere causæ etiam indubitabili, fiducia se ipsa nimium exerere[3] non debeat; odit enim judex fere litigantis securitatem, quumque jus suum[4] intelligat, tacitus reverentiam pos-
56 tulat. Nec minus diligenter, ne suspecti simus illa parte[5], vitandum: propter quod minime[6] ostentari debet in principiis cura, quia videtur ars omnis[7] dicentis con-

7, 11, Camp. Andr. Ald., *in quaque*. Avic. Put. Poul. Reg. 3, 5, 10, *in quaque melius ducitur*. Ed.

1. *Actione*. Agendi formula. Vide III, 6, 69, ibique notam: item hoc cap. §. 32.

2. *Compositionis*. Scilicet numerorum. Vide not. ad procemium, 8.

3. *Exerere*. Turic., *exercere*, cum meis aliisque, puto, item omnibus et Camp. et vett. ante Venet. Correxit Regius frequentissimum errorem. Ald. et Bas. retinuerunt. — Ex nostris Codd. Avic. Poul. Vall. lib. Jens. habent *exerere*. Ed.

4. *Jus suum*. Locum Ciceronis apte comparat Pithœus. Pro Quinctio, c. 9: « nisi tu (Aquilli) quod « esset *tuum jus*... docuisses. »

5. *Illa parte*. Tur., *ulla p.*, cum Alm. Guelf. Camp. Tarv. et recentioribus fere ante Burm. Inserunt præp. *in u. p.* Goth. Jens. (tacente Gesn.) Loc. Rusc. Bad. Regii conjecturam *illa* cum præpositione dat Veneta (vide notam ad II, 21, 16), sine ea Bas., necessario, quidquid obloquitur Badius. *Ulla p.* sphalma Bip. — Nostri omnes habent *ulla parte*. Nec est cur lectio Codicc. mutanda sit. Andr. et R. 10, *sumus ulla parte*. Ed. — *Illa parte*. I. e. in procemio.

6. *Minime ostentari debet*. « Est « enim », ut Cicero ait *de Orat.* II, in procemiis, « summa adhibenda « cura, ut exspectationi eorum qui « audiunt quam celerrime succurratur; cui si ab initio satisfactum « non sit, multo plus sit reliqua « causa laborandum. Sed in his calliditas et curæ ostentatio nimia « penitus abesse debet. » Turn.

7. *Ars omnis*. Goth. Jens. (tac.

tra judicem adhiberi; sed ipsum istud evitare[1], summæ
artis est. Nam id sine dubio ab omnibus, et quidem 57
optime, præceptum est; verum aliquatenus temporum conditione mutatur; quia jam quibusdam[2] judiciis, maximeque capitalibus, aut apud centumviros[3], ipsi judices[4] exigunt sollicitas et accuratas actiones, contemnique se, nisi in dicendo etiam diligentia appareat, credunt; nec doceri tantum, sed etiam delectari volunt.
Et est difficilis hujus rei moderatio[5]; quæ tamen ita 58
temperari[6] potest, ut videamur accurate, non callide, dicere. Illud ex præceptis veteribus manet[7], ne quod insolens verbum, ne audacius translatum, ne aut ab obsoleta vetustate, aut poetica[8] licentia sumptum, in

Gesn.) *a. omnino*, cum Voss. 2 et edd. ante Bas. exceptis CAMP. Ald.

1. *Evitare.* Turic. et CAMP., *curare.* Soli.

2. *Jam quibusdam judiciis.* Sic Turicens. cum CAMP. Retinent *jam* Guelf. Goth. Bodl. (vel ut alibi prodit Gibs., Bal.) edd. Andr. et omnes meæ ante Stoerium. Recte ex fuga retraxit Gibs. quem Obr. et Roll. sunt secuti. Nec quidquam facilius excidebat quam *jam* post *quia*. Non memoratur Alm. qui tamen profecto cum Turic. facit. Inter *quib.* et *jud.* plerique inserunt *in*, præter Tur. Alm. CAMP., quos sequor. — Τὸ *jam* omittunt Avic. Put. Poul. R. 7, Prat. ED.

3. *Aut apud centumviros.* Sic Turic. et CAMP., cum Alm. Voss. 1, 3, Bern. it. ed. Tarv. Reliqui omnes mei cum Guelf. *ut a. c.*, quo errore liberavit locum Dan. Parens, scribi jubens *et a. c.* sequente primo Rollino, sed sine auctore; atque deinceps recentioribus. Vide c. 2, 5. Muretus de Origine Juris (Ev. Ottonis Thes., t. IV, p. 164) capitis judicia apud centumviros exerceri solita credidit falsæ scripturæ *ut* pro *aut*. Sic et Pseudo-Turn. hic et ad V, 10, 115. — Nullus ex nostris habet *et ap. centumv.* At maxima pars *aut ap. centumv.* Reliqui *ut ap. cent.* — *Apud centumviros.* Vide III, 10, 3. Judices diligentioris eloquentiæ cupidos vide et IV, 2, 122; V, 10, 115.

4. *Ipsi judices.* Guelf. *i. quidem.*

5. *Difficilis hujus rei moderatio.* Vide IV, 1, 9; XII, 9, 5.

6. *Temperari.* Turic., *temptari.* CAMP., *tentari*, errore nato e scriptura, qualis est in Turic.

7. *Illud... manet.* Andreana, *Illud... manat.*

8. *Aut poetica.* Sic Turic. Voss. 2, Goth. (tac. Gesn.) CAMP. et edd. meæ ante Stoer. omnes. Guelf. et pleræque recentt. inserunt *a.* Ante *obsoleta* omittunt plerique *ab*, sed retinent Turic. et Goth.

59 principio deprehendatur. Nondum enim recepti sumus, et custodit nos[1] recens audientium intentio: magis conciliatis animis, et jam calentibus, hæc libertas feretur, maximeque quum in locos[2] fuerimus ingressi, quorum naturalis ubertas[3] licentiam verbi notari[4] circumfuso
60 nitore non patitur[5]. Nec argumentis autem, nec locis, nec narrationi similis esse in proœmio debet oratio, neque tamen deducta semper, atque circumlata[6], sed sæpe simplici atque illaboratæ[7] similis, nec verbis [8] vultuque nimia promittens: dissimulata enim, et, ut Græci dicunt, ἀνεπίφατος actio[9], melius sæpe surrepit; sed hæc, prout

1. *Custodit nos.... intentio.* Vide IV, 2, 58, et paulo alia structura 126.

2. *In locos.* Vide II, 1, 11; II, 4, 22.

3. *Ubertas.* Jens. cum cæteris sic, non, ut refert Gesn., *libertas.* — Nullibi reperitur *libertas.* Ed.

4. *Notari.* Guelf. *notare*, cum Goth. (tac. Gesn.)

5. *Notari... non patitur.* Vide locum geminum, lib. IV, cap. 2, §. 117; item lib. IX, cap. 4, §. 29.

6. *Circumlata.* Voss. 2 dare fertur *circulata* (quod est in aliquot excusorum margine, et in Vallensi, correctione invectum, quum prius nostra esset) Gothano non astipulante. Badii sec. *circumlita* in textu, quod in margine habet Bas. — Nostri omnes *circumluta.* Ed. — *Deducta.... circumlata.* Prius vide ad l III, c. 6, §. 59, notam. Hoc loco artificium singulare significat, nec sufficit quod Badius interpretando affert *tenuata*, etsi hæc vis inest voci. Opponitur *deducto* operi illud, quod est *crasso filo* Cic. ad Div. IX, 12, quo Burmannus quoque utitur, loco supra citato. Alterum recte hic scribi numerus testium persuadet, nec dubium quin pertineat ad scite structas oratorum περιόδους; nullo tamen gemino loco potestatem hanc astruere datur.

7. *Atque illaboratæ.* Turic. *a. inlaboratæ* (qui sane voluit *inelab.*) Guelf. *ac illaborati.* Vett. edd. ante Bas. *ac inelab.*, excepto Camp. et Aldo, quorum ille nostram, hic *atque inel.* De *ac* ante vocalem vide V, 2, 3. — Avic. Poul. Vall. lib. RR. 7, 9, 11, 13, Jens. Ald. Locat., *inelaboratæ.* Ed.

8. *Vultuque.* Hic improprie dictum, aliter ac supra §. 55.

9. Ἀνεπίφατος *actio.* Tarvis. græcum omittit, nulla lacuna, ut possis suspicari ipsam vocem *actio* natam ex male intellecto græco extremo. (Recurrit tamen mox apud Tarv. ἀνεπίφατος, eo loco, ubi debebat scribi ἀποστροφή.) Nam si omittis *actio*, sensus sibi constat et adjectiva referuntur ad id, quod præcessit, *oratio.* Nimis tamen multa sine substantivo continuata. Etiam *oratio* aliquoties confunditur in Codd. nostris cum *actio*, ut IV, 1, 32; VII, 10, 12; XI, 3, 96. Simplicissimum fuerit *actionem* hic dictam censere in genere pro *oratio*-

formari animos[1] judicum expediet. Turbari memoria, 61
vel continuandi verba facilitate[2] destitui, nusquam turpius; quum vitiosum prooemium possit videri cicatricosa facies[3]; et pessimus certe gubernator, qui navem, dum portum egreditur[4], impegit. Modus autem[5] principii, 62
pro causa; nam brevius simplices, longius perplexæ suspectæque et infames desiderant. Ridendi[6] vero, qui velut leges proœmiis omnibus dederunt, ut intra quatuor sensus terminarentur[7]; nec minus evitanda est

ne, tantum variandi causa. Vide finem notæ. — *Ἀνεπίφαντος actio.* Vox græca non adeo pervulgata. Potestas hic facile apparet, de qua vide inprimis Schneiderum in lexico græco. Maxime conspirat cum usu qualis est adverbii *ἀνεπιφάντως* apud Antonin. de se ipso, I, 9. *Actio* de pronunciatione hic quidem non videtur intelligendum, sed de universa oratione, dicendi forma. Vide initium notæ.

1. *Animos.* Turic. Guelf. Camp., *animum*, cum Alm. Voss. 2 (non astipulante Goth., nisi ego Guelf. notavi pro Goth.) et edd. ante Gryph. omnibus. An melius? — Nostri *animum judicum*. Ed.

2. *Facilitate.* Ita Turic. (a sec. manu quum prior dedisset *facultate destui*, pro *destitui* post reducto) et Camp.; it. vetus Codex in margine Basil. Acc. Goth. Voss. 2. Non memoratur Alm. Reliquæ meæ *facultate*, ut et Gesn. Si quid interest *facultatem* inter et *facilitatem*, quod est profecto, huic loco aptius *facil.* Vide confusas aliquoties has voces in Codd. II, 14, 37; II, 15, 30; VII, 2, 55; X, 7, 18, 19. Tarv. et Ald. *difficultate* soli, nec scio unde, sed non sine sensu, quoniam *destitui* hoc loco non sine gratia dicatur absolute. Vid. Ruhnk. ad Vell. II, 69, et Dukerum ad Liv. X, 10, 5. — Eadem varietas apud nostros, dimidia pars *facultate*, altera *facilitate*. Ed.

3. *Videri cicatricosa facies.* Vall. lib. RR. 7, 8, 11 inserunt *sicut*; male: nam similitudinis adverbium satis continetur in verbo *videtur*. Ed.

4. *Egreditur.* Put. Poul. RR. 9, 10, *ingreditur*. Male.

5. *Modus autem.* Breviter id Cic. II, *de Orat.*: « Sed oportet ut ædibus et templis vestibula et aditus, sic causis principia pro portione rerum ponere. Itaque in parvis rebus atque frequentibus causis ab ipsa re est exordiri commodius, etc. » Græv.

6. *Ridendi... terminarentur.* Tale quid ab æqualibus in libris de arte proditum fuisse necesse est. Quod huc trahunt, quatuor partes prooemii ab Hermogene statui de Inv., lib. I, c. 5, alienum est. Item numerum partitionis præfiniri vetat, lib. IV, cap. 5, §. 3.

7. *Ut... terminarentur.* Hæc duo verba omissis interjectis, continuant Turic. Alm. Voss. 1, 3, Bern. A sec. tamen manu Turic. inserit

immodica ejus longitudo, ne in caput excrevisse[1] vi-
63 deatur, et, quo præparare debet, fatiget[2]. Sermonem a persona judicis aversum, quæ ἀποστροφὴ dicitur[3], quidam in totum[4] a procemio summovent; non nulla quidem in hanc persuasionem ratione ducti; nam prorsus esse hoc magis secundum naturam confitendum est, ut eos alloquamur potissimum, quos conciliare nobis studemus.
64 Interim tamen et est hoc proœmio[5] necessarius sensus

cito, quod et ipsum habent Guelf. CAMP. Paulo immutatum *ut intra quatuor terminos cito term.* Bodl. Bal. Andr. Orta profecto est præpostera scriptura ex omissione ista male emendata. — Pars tantum nostrorum Codd. habent vulgatam. RR. 7 a sec. man., 12, *ut cito terminarentur.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, Prat., *ut terminarentur.* ED.

1. *In caput excrevisse.* Capiti enim proœmium comparatur. III, 8, 10. Sed subjectum sententiæ parum apparet, quod *proœmium* quidem esse nequit. *Oratio* potius intelligetur, quod vocabulum mallem expressum.

2. *Quo... fatiget.* Guelf., *q. præparari d. f.*, cum edd. Jens. (tac. Gesn.) et rell. ante Badium. Aldus præterea *fatigetur* pro *fatiget.* Nostram esse in Vallensi diserte monet Badius, quam alii quoque Codd. tuentur. Fluctuat sententia, inopia subjecti. Badius pro *quo* conjicit *quos*, ut intelligantur judices. Equidem malim *quod* unde ipsum fiat subjectum. Nam *orationem* subaudire, ut modo ad *videatur* minus aptum fuerit. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 8, 10, 11, Prat. Jens. Ald. Bern., *et quo præparari debet.* Bene. Sensus igitur erit : ne id, *quo præparari debet* animus auditoris, id est exordium, fatiget auditorem. ED.

3. *Quæ.... dicitur.* Turic., ἀποστροφὴ, *ut dicitur*, quod vix potuit ita proficisci a Quint. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) CAMP., et Jens. cum edd. ante Stoerium, *qui.... dicitur.* Elegantior sane nostra ratio. Vide II, 18, 1. — Nostris, *qui... dicitur.* Nonnulli tamen τὸ *qui* ommitt. ED.

4. *In totum.* Vide not. ad III, 8, 58.

5. *Hoc proœmio.* Sic Turicens. Guelf. Alm. Bodl. Bal. CAMP. Andr. Jens. et edd. ante Stoerium omnes, nisi quod Aldus cum quibusdam *necessarium*, ut *hoc* nominativo casu accipiatur : *hic* a Stoerio inde est in omnibus fere edd. auctore quidem nullo, præter Gothanum, ex quo nihil varietatis notatur : *hic* sine *proœmio* Burmannus in Vallensi esse narrat. Ego nihil tale invenio apud Badium. Hanc scripturam, quæ placet Gesnero, et ipse probarem, si auctor ostenderetur. Nunc in constanti vett. librorum ratione acquiesco, sententia non incommoda. Vide *hoc* VIII, procem. 15. — Nostri fere omnes : *interim tamen et est hoc proœmio necessarius aliquis sensus.* At Vall. lib. RR. 9, 12, *et est hic proœmio necessarius aliquis sensus.* Dele *proœmio*, quod glossam redolet, et videtur expli-

aliquis, et is acrior fit atque vehementior ad personam directus alterius; quod si accidat, quo jure, aut qua tanta superstitione[1] prohibemur dare per hanc figuram sententiæ vires? Neque enim[2] istud scriptores Artium, 65
quia non liceat, sed quia non putant[3] utile, vetant. Ita, si vincet utilitas[4] propter eamdem causam facere debebimus, propter quam vetamur. Et Demosthenes[5] autem 66
ad Æschinem orationem in procemio convertit, et Marcus Tullius, cum pro aliis[6] quibusdam, ad quos ei vi-

catio τοῦ *hic* quæ in textum irrepsit. Præterea τὸ *et* non otiosum est: nam respondet eidem *et* conjunctioni quæ in posteriori membro posita est. Scribe igitur *interim tamen et est hic necessarius sensus aliquis.* Ed. — *Sensus aliquis.* Quod modo erat *aliqua sententia*, §. 52, et mox §. 77. Ita et IX, 3, 74, *acres sensus.* De sententiis hisce vel sensibus de industria agit, l. VIII, c. 5. — *Hoc procemio.* In hoc ipso, de quo jam agimus, procemio. Vide initium notæ.

1. *Qua tanta superstitione.* Similis locutio, lib. IV, cap. 2, §. 85.

2. *Neque enim.* Sic Turic. Guelf. Camp. Tarv. Reliqui, *Nec en.* Vide IV, 1, 28. — *Nec enim* soli habent Vall. lib. RR. 7, 8, 9, Jens. Ed.

3. *Non putant.* Ita Camp. et edd. meæ ante Basil. omnes, reliquæ *n. putent*, quod Codd. videntur tueri. Conjunctivus alienus. Vide I, 2, 2.

4. *Ita, si vincet utilitas.* Hæc verba omittuntur a Turic. Alm. Camp. Pessime. — Item ab Andr. ed. Alii habent. Ed. — *Vincet utilitas.* Vide mox §. 70; item IV, 5, 7.

5. *Demosthenes autem ad.* Sic Turic. Guelf. Goth. Jens. (tacente Gesn.) Omittunt *aut.* Camp. Gryph. et recentt., nisi quod assumit rursus Leid. et Gibs. qui, dum tacet, Codd. suos secum ducit. Rectissime Badius monet non esse mutandum, quidquid non sit ad nostrum captum, ut h. l. *et* cum *autem.* Esse tamen *et* dictum cum respectu ad alterum *et* ante M. Tull. Burmannus minus caute gravatur conjunctionem, cui succedere malit *quidem.* Hoc Badius itidem jam proposuerat, e nostra mente scribendum. Sed omnia sana, nec nisi per ἀσύνδετον *autem* omitti potest, quo ipso jam a regula ad exemplum fit transitus. Vide VI, 3, 31. — *Demosthenes... convertit.* Pro Cor., p. 228 (ed. Reisk.) extr.: κακοήθης δ' ὤν, Αἰσχίνη, τοῦτο παντελῶς εὔηθες ᾠήθης, κ. τ. λ.

6. *Cum pro aliis.* Sic Codd. mei et Camp. Sed Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Basil., *tum p. a.*, excepto Badio, qui diserte narrat, *cum* esse in Vall. — *Cum... tum.* Attende *cum* et *tum*, quorum posterius ad prioris latiorem intellectum proprium quid et mirabilius addit. Vide IV, 1, 12; II, 114; V, 10, 72, 106; VI, 1, 29, et alibi passim. Accedere aliquem cumulum in ea parte cui *tum* præmittitur, apparet alia

67 sum est, tum pro Ligario ad Tuberonem. Nam erat multo futura languidior, si esset aliter figurata[1]; quod facilius cognoscet, si quis illam totam partem vehementissimam, cujus hæc forma est, *Habes igitur, Tubero, quod est accusatori maxime optandum*, et cætera, convertat ad judicem; tum enim vere aversa[2] videatur oratio, et languescat vis omnis, dicentibus nobis, *Habet igitur*
68 *Tubero, quod est accusatori maxime optandum.* Illo enim modo pressit atque institit; hoc tantum indicasset: quod idem in Demosthene, si flexum illi mutaveris[3], accidet. Quid? non Sallustius directo ad Ciceronem[4], in quem ipsum dicebat, usus est principio, et quidem protinus, *Graviter et iniquo animo maledicta*

sed simili forma, X, 2, 26, *præter id quod.... tum*. Vide Drakenb. ad Liv. VI, 23, 3; Oudend. ad Suet. Cæs., c. 75; Claud., c. 30; Heusing. ad Cic. de Offic., I, 8, 1. Quod attinet ad alia ἀποστροφῆς exempla vid. monente Capper. pro Rabirio perduell.; pro Murena; item pro P. Sulla.

1. *Figurata*. Pro quo Avic. Poul. RR. 3, 5 habent *figura*. Ed.

2. *Aversa*. Guelf., *adversa*, cum Goth. et Camp. Vide IV, 1, 10. Male. — Jens. Locat. habent *aversa*. Ed. — *Vere aversa*. Ludit in nomine ἀποστροφῆς. *Aversa* a recto et vero, *perversa* fit oratio.

3. *Si flexum illi mutaveris*. R. 12, *si flexum illi detraxeris*. R. 11, *si flexum illum mutaveris*. Ed.

4. *Sallustius... Ciceronem*. Recte negat Gesnerus hoc loco itemque altero Nostri, IX, 3, 89, manifeste defendi γνησιότητα ejus, quam vulgo legimus ad calcem Sallustii, orationis, quum potuerit declamator, qui hanc nomini ejus supponeret, ipsis hisce fragmentis abuti, a Qu. servatis. Nam quod Cortius hæc verba apud Quint. utroque hoc interpolata credit a manu sedula glossatoris, id quidem specie omni caret. Sed altiorem hæc poscere investigationem cognovimus, postquam Wolfius novavit status illam quæstionem quatuor orationibus Ciceronianis olim a Marklando motam. Hunc librum quum unumquemque legisse consentaneum sit, qui hæc nostra curet, nolo jam longus esse in isto loco tractando. Habet quod offendat, tantam imputare Fabio et reliquis ἀκρισίαν, ut passi sint sibi falsis orationibus Ciceronianis et Sallustianis imponi; habet scrupulum et suspicio tantæ astutiæ in falsariis istis, ut hæc velut frusta verarum orationum suis commentis inseruerint. Equidem non diffiteor hanc calliditatem mihi etiam minus probabilem fieri, quam illam securitatem. Quintil. meum non adeo magnum criticum expertus mihi videor.

tua paterer, Marce Tulli? Sicut et Cicero fecerat in Catilinam, *Quousque tandem abutere patientia*[1] *nostra?*
Ac, ne quis apostrophen miretur, idem Cicero pro 69
Scauro[2] ambitus reo, quæ causa est in commentariis, (nam bis eumdem defendit,) *prosopopœia*[3] loquentis pro reo utitur; pro Rabirio vero Postumo, eodemque Scauro reo repetundarum[4] etiam *exemplis*[5]; pro Cluentio (ut modo ostendi[6]) *partitione*. Non tamen hæc, quia 70
possunt bene aliquando fieri, passim facienda sunt; sed quoties præceptum vicerit ratio: quomodo et similitudine, dum brevi, et translatione[7], atque aliis tropis (quæ omnia cauti illi ac diligentes prohibent) utemur inte-

1. *Patientia nostra.* Duo hæc verba omittunt pars maxima et optima nostrorum Codicum. Non male certe. Ed.

2. *Pro Scauro... eumdem defendit.* Commentarios (vide III, 8, 58) Ciceronis vel ab ipso editos, vel a notariis exceptos (cujusmodi quid memoratur ab Asconio Pediano in argumento Milonianæ, p. 194, ed. Lugd. B. 1675) exstitisse colligit ex h. l. Gesnerus, eosdemque a Diomede grammatico laudari, dum dicat *Cic. causar. XIII*, p. Putsch. 375. Sed ipsius Ciceronis manu factos commentarios agnoscimus ex Nostro, X, 7, 30, et Asconio Pediano, p. 147: « quum sint commentarii « Ciceronis suarum etiam defensio« num. » Subjicit Quint. eam, de qua nunc agat, pro Scauro orationem non exstare scriptam, ne forte quis confundat cum altera, notiore illa et edita, pro Scauro repetundarum reo. Hoc est quod dicit, *nam bis*, quoniam multi illam *pro ambitus reo* poterant ignorare, non editam. Est autem damnatus Scaurus, quamvis deprecante plebe. Vide Appian. B. Civ. II, 24; Cic. de Off. I, 39, 3.

3. *Prosopopœia loquentis.* Inducit aliquem in procemio loquentem pro reo, quæ est figura etiam audacior, quam apostrophe. Commentarius hujus orationis totus intercidit.

4. *Reo repetundarum.* Scaurus filius, ob præturam Sardiniæ, repetundarum accusatus a Triario, defensus est a Cicerone. Hujus orationis argumentum et fragmenta servavit Asconius, p. 168-178. Verbum ex ea promitur a Nostro I, 5, 8.

5. *Exemplis.* Videmus hoc ipsi in oratione pro Rab. Post., c. 1 extr. *Exemplorum* igitur hanc mentionem magis etiam recedere a communi proœmiorum more putat Qu. quam apostrophen.

6. *Ut modo ostendi.* §. 36.

7. *Translatione.* Turic., *relatione* omisso *et*, cum Camp. Vide III, 6, 23; item V, 13, 8. A pr. manu *illa relatione*, cum Alm. — RR. 7, 11, 12, τὴν *et* omittunt, et habent *translatione*, ut alii Codd. Ed.

rim; nisi si cui[1] divina illa pro Ligario ironia, de qua
71 paulo ante[2] dixeram, displicet. Alia exordiorum vitia verius tradiderunt. Quod in plures causas accommodari potest, *vulgare*[3] dicitur, id, minus favorabile, aliquando tamen non inutiliter assumimus, magnis sæpe oratoribus[4] non evitatum; quo et adversarius uti potest, *commune*[5] appellatur; quod adversarius in suam utilitatem deflectere potest, *commutabile;* quod causæ non cohæret, *separatum;* quod aliunde trahitur, *translatum;* præterea quod[6] *longum*, quod *contra præcepta* est; quorum pleraque non principii modo sunt vitia, sed totius ora-
72 tionis. Hæc de *procemio*, quoties erit ejus usus[7]: non semper autem est; nam et supervacuum aliquando est, si sit præparatus satis[8] etiam sine hoc judex, aut si res

1. *Interim; nisi si cui.* Turic. omittit *nisi*, cum Goth. Guelf. Voss. Bern., Camp. origine erroris manifesta. *Si* omittunt Jens. (tac. Gesn.) et multæ edd. Vide III, 10, 2. — Vulgatam habent Vall. lib. a sec. man. R. 12 item. At R. 8, Jens. Locat., *utemur interim: nisi cui.* Cæteri omittunt *nisi*. Ed.

2. *Paulo ante.* §. 39.

3. *Vulgare.* Vide ad Herenn. I, 7 extr.; Cic. de Inv. I, 18; item V, 13, 34.

4. *Magnis sæpe oratoribus.* Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, Jens. Ald. Voss. 2 et Locat., *a magnis sæpe oratoribus.* Ed.

5. *Commune.* Vide III, 3, 5; V, 9, 11, 12; V, 13, 29; VII, 3, 20; item loca ad Her. et Cic. de Inv. modo citata: ubi et reliqua invenies, quæ hic enumerantur, exordiorum vitia.

6 *Præterea quod... est.* Hæc cum antecedentibus non prorsus coeunt. Exspectabas enim, quo modo appellaretur quod *longum* esset, vel quod *contra præcepta*. Nec potest sanari locus, in quo nulla librorum varietas, omittendo *quod* priore loco. Vix enim potuit *longum* appellari a rhetoribus, quod contra præcepta esset. Cujus appellationis nullam video causam. Restat, ut reliquorum, quæ vulgo recensebantur, vitiorum nomina subjecerit Quint. structuram præcedentium nihil moratus. — *Quod longum.* Additur etiam a trapezuntio *exordium apparatum*, quod exquisitius est compositum quam deceat. Turn.

7. *Quoties erit ejus usus.* Tò *ejus* omittunt nostri, præter Avic. Poul. RR. 3, 10, 11, 12, Prat. Camp. Andr. et Ald. Ed.

8. *Est si sit.* Sic Turic. cum Alm. Camp. Guelf. Aliter Goth. inserit enim post *est* non quidem *et*, quod narrat Gesn., sed *ut*. Ita et Vallensis et a Badio inde edd. ante Obr.

præparatione non egeat[1]: Aristoteles[2] quidem in totum id necessarium apud bonos judices negat. Aliquando tamen uti, nec si velimus, eo licet, quum judex occupatus, quum angusta sunt tempora, quum major[3] potestas ab ipsa re cogit incipere. Contraque est interim prooemii 73
vis[4] etiam non exordio[5]; nam judices, et in narratione nonnunquam, et in argumentis, ut attendant, et ut faveant, rogamus; quo Prodicus velut dormitantes eos

omnes, excepta Aldina sec. Sed jam antea Rusc. ex conjectura Regii profecto. Jens. (tac. Gesn.), *est ut fit*, quod inveniebat Regius. Tarv. Loc. Ven., *est ut si præp.* — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, *ut si sit præparatus satis.* Cæteri vulgatam habent. Ed.

1. *Egeat.* Turic. *eget*, cum Guelf. Goth. (tac. Gesn.) et edd. a Jens. (tac. Gesn.) ad Badium usque. Camp. *indiget*, mire. Quum modo constans vett. librorum scriptura fuerit *sit*, conjunctivo modo, hic minus congruit indic. *eget*. Videtur tamen non nisi corrigendo invectus conjunctivus *egeat.* — Nullus ex nostris habet *egeat*. Præter Camp. Andr. legit *indiget*, forte ex glossa. Ed.

2. *Aristoteles.* Rhet. III, 14, 8, p. Buhl. 374: Δεῖ δὲ μὴ λανθάνειν, ὅτι... τὰ τοιαῦτα πρὸς φαῦλον ἀκροατήν· ἐπεὶ, ἂν μὴ τοιοῦτος ᾖ, οὐδὲν δεῖ προοιμίου. Vide lib. XII, c. 10, §. 52.

3. *Major potestas.* Si princeps v. c. quæsitor fuerit. *Potestas* enim dicitur pro *magistratu*, hoc maxime ævo. Vide IV, 5, 10; V, 2, 5; VII, 1, 32. Item apud alios multos, Plinium inprimis in H. N. Sueton. Claud., c. 23.

4. *Contraque est interim prooemii vis.* Sic Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12, Ald. Jens. Ed. autem Camp., *contra quam est interim prooemii vis.* Avic. Put. RR. 3, 5, 10, *contraque vis.* Poul., *contraque jus.* Ed.

5. *Non exordio.* Sic Tur. Guelf. Edd. quidem ante Leidensem meæ omnes inserunt *in*, quibus auctores sunt plurimi iique præstantes Codd. *Alm.* inter hos recenseri miror. Male legi præpositionem, sponte apparet. — Nostri pariter Codd. Vall. lib. RR. 8, 9, 12, Camp. Andr. Jens. Ald. Bodl. Voss. 2, Locat. Ed. — *Non exordio.* Junge hoc, tamquam unum vocabulum. Sic Ciceronem Academ. 1, 11, *non corpus* et JCtos in Digestis *non dominum*, *non possessorem* dixisse docent lexica. Minus quidem aperte hæc forma, sed inest tamen locis hisce Nostri, II, 15, 17; IV, 1, 22; XII, 10, 29. Ad sententiam quod attinet, Gesnerus recte ad partes vocat Aristotel. Rhet. III, 14, 9, ubi etiam illud de Prodico tangitur, ut locum Quintiliano obversatum appareat. Victorius ad eum ipsum Aristotelis locum animadvertit, non judices, ut attenderent ac faverent, excitasse Prodicum, sed discipulos, quum otiose oscitanterque verba ipsius acciperent, vigilantiores reddidisse. Quare si illud significare voluerit Quint., prorsus lapsum esse, p. 705. Vide not. ad III, 6, 49.

74 excitari putabat. Quale est, *Tum*[1] *C. Varenus*[2], *is qui a familia Anchariana occisus est.* (*Hoc, quæso, judices, diligenter attendite.*) Utique si multiplex[3] causa est, sua quibusque partibus danda præfatio est: ut, *Au-*
75 *dite nunc reliqua;* et, *Transeo nunc illuc.* Sed in ipsis etiam probationibus multa funguntur prooemii vice, ut facit Cicero pro Cluentio[4], dicturus contra censores; pro Murena[5], quum Servio se[6] excusat. Verum id frequentius est, quam ut exemplis[7] confirmandum sit.
76 Quoties autem prooemio fuerimus usi, tum, sive ad expositionem[8] transibimus, sive protinus ad probationem, id debebit[9] in principio postremum esse, cui commo-

1. *Quale est, Tum.* Sic Turicens. Guelf. Alm. Goth. Vall.: edd. meæ ante Gryph. omnes *cum* pro *tum*, quibus accedit Guelf. Gryphius autem eoque posteriores inter *est* et *Tum* inserunt *Ciceronis*, quod ut per se minime est contemnendum, ita sine auctore inferciri non debet. Loco huic gemino, IX, 2, 56, itidem sine auctoris mentione afferuntur hæc verba. — Nostri tamen Codd. non habent *Ciceronis.* — Avic. Put. Vallæ liber, RR. 5, 8, 9, *Tum C. Varenus.* Cæteri, *Cum C. Varenus.* Ed.

2. *Varenus, is qui.* Pronomen omittunt omnes mei et scripti et excusi ante Gryph. Quum tamen altero, quem indicavi, loco in omnibus compareat libris, vel hic retinui, quia facile excidebat. — *C. Varenus.* Vide IV, 2, 26; item IX, 2, 56, ubi idem locus ponitur. Quantum quidem ex paucissimis fragmentis deperditæ hujus orationis Ciceronianæ potest colligi, reus erat L. Varenus cædis in C. Vareno et Salario patratæ, in Cn. Vareno tentatæ. Cicero hoc crimen ab ipso in servos C. Ancharii Rufi (hæc enim est familia Anchariana) avertit (VII, 2, 10); nec tamen causam tenuit, sed damnatus est L. Varenus. VII, 2, 36. Fragmenta sunt apud Ern., p. 1040.

3. *Multiplex causa.* Vide lib. III, cap. 10, §. 1; lib. IV, cap. 2, §. 85.

4. *Pro Cluentio*, c. 42; *pro Murena*, c. 3. addit Gesn. c. 2, 29, ubi Catoni etiam se excusat: quorum locorum posteriorem huc proprie pertinere, quoniam non est in initio orationis.

5. *Murena.* Turic. *muna.* Per *E*, non *Æ*, vel contra libros scribendum docent Oudend. ad Suet. Tib. 8; Fulv. Urs. Fam. Rom., p. 135.

6. *Servio se.* Tur. *se Servio*, cum Guelferbytano.

7. *Exemplis.* Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 8, 9. Prat. Jens. Ald. Voss. 1, 3, Bern., *exemplo.* Non male. Ed.

8. *Expositionem.* Vide III, 9, 7.

9. *Debebit.* Turic. *docebit*, cum Camp. An *decebit?* Vide III, 9, 8. — *Id debebit... postremum esse.* Locum Ciceronis huic nostro similem

dissime jungi initium consequentium[1] poterit[2]. Illa vero 77
frigida et puerilis est in scholis affectatio[3], ut ipse transitus efficiat aliquam utique sententiam, et hujus velut præstigiæ[4] plausum petat[5]: ut Ovidius lascivire[6] in Metamorphosesi[7] solet, quem tamen excusare necessitas potest[8] res diversissimas in speciem unius corporis colligentem. Oratori vero quid est necesse surripere[9] hanc 78

designat Pseudo-Turnebus: de Orat. II, 80. Hunc ipsum obversatum esse Quintiliano vix dubitem.

1. *Consequentium*. Turic. *sequentium*, cum Guelf. Goth. et Bad. Reliquæ edd. meæ, inter quas Camp. *consequ.*, quod facile poterat usitatiore mutari, et, præterquam quod sono commendatur, Cic. quoque exemplum magis exprimit loco, quem dixi in nota præc. 2, p. 50, ubi est *consequens*. — Plerique nostrorum habent *sequentium*. Ed.

2. *Poterit.* Hoc a Regii Codice aberat, qui de suo addit *possit.* Omittunt Jens. (tac. Gesn.) Locat. Regianum *possit* habet Veneta (vide I, 6, 26), Rusc. *posset.* (Vide I, procemium 4.)

3. *Affectatio.* Turic. *adfectio*, cum Guelf Goth. (tac. Gesn.) et edd. ante Loc. nisi quod hi *aff.* Talia nullo negotio corriguntur. Vide III, 8, 62. — Nostri quoque præter Put. habent *affectio. Affectatio* tamen placet. Ed.

4. *Præstigiæ.* Edd. Camp. et Andr. habent *præstigio.* Bene et forte melius. Ed.

5. *Petat.* Hunc ego singularem confidenter contra omnes libros mutem in pluralem *petant*, ne cogar *præstigiæ* accipere secundo casu singularis: *hujus* tunc recte retuleris ad transitum.

6. *Ovidius lascivire...... solet.* Magnam igitur in hoc artificio virtutem non agnoscebat Quintilianus.

7. *Metamorphosesi.* Sic scripsi e Bernensi nisi quod ille male addit *n* in fine. Turic. Camp., *metamorphosin.* Guelf., *Metamorphoseos*, quæ scripturæ ostendunt, aliquid superfuisse in antiquissimo Codice post syllabam *si.* Nostram formam ab Heinsio defendi in limine Commentarii Ovidiani recte monet Colomesius. Vide Senecam in Ludo de morte Cl. Cæsaris, ed. Bip. IV, 385: « eamque rem ad μεταμόρφωσεις Ovidii adjiciendam. » Jam vulgo græca usurpabantur hoc ævo. Vide III, 1, 12; 4, 10. Reliqui *metamorphosi.* Apud Apul. de Dogm. Platonis, p. Elm. 7, *aplanesi.* Vide Oud. ad Metam., p. 104. — *Metamorphosesi* nullibi reperitur. Sed omnes nostri habent vel *in metamorphosi*, quod præstat, vel in *metamorphosin.* Ed.

8. *Excusare.... potest res.* Turic. *e... post tres.* Camp., *excusat.... tot res.* Hoc non omnino male.

9. *Surripere.* Burmannus recte comparat Græcorum κλέπτειν, pro eo quod latenter fiat. Similiter sed minori audacia *spiritus surripiendus est*, XI, 3, 39. « *Hanc* transgressionem » dicit a procemio ad narrationem, quoniam alio loco fortasse laudem mereatur tam latens transitus.

transgressionem, et judicem fallere, qui, ut ordini rerum animum intendat, etiam commonendus est? Peribit enim prima pars expositionis, si judex narrari nondum
79 sciet[1]. Quapropter, ut non abrupte cadere in narrationem, ita non obscure transcendere, est optimum. Si vero longior sequitur[2] ac perplexa magis expositio, ad eam ipsam præparandus erit judex: ut Cicero sæpius, sed et hoc loco[3] fecit, *Paulo longius exordium rei demonstrandæ repetam*[4], *quod, quæso, judices, ne moleste patiamini; principiis enim cognitis, multo facilius extrema intelligetis:* hæc fere sunt mihi de exordio comperta.

1 CAP. II. Maxime naturale est, et fieri frequentissime debet[5], ut, præparato per hæc, quæ supra dicta sunt,

1. *Nondum sciet.* Avic. et Poul., *nondum sentiet.* Bona lectio. Ed.

2. *Sequitur.* Guelf., *sequetur*, cum Voss. 1, Bern. Goth. Jens. (tacente Gesn.) et edd. ante Stoer. At Tur. et Camp. nostram tuentur. — Avic. Vall. lib. RR. 3, 4, 7, 8, 9, 10, 11, Jens. Ald. Voss. 1, Bern. Locat., *sequetur.* Reliqui, *sequitur.* Ed.

3. *Sed et hoc loco.* Ita Turicens. Guelf. Camp. cum Alm. At Goth. Jens. (tac. Gesn.) *sed hoc loco*, cum edd. ante Badium. Hic primus omisso *et* de suo inferit *præcipue* cujusmodi aliquid addi debere jam dixerat. — Nostri omnes, *sed et hoc loco.* Bene. Vel *sed hoc loco.* Ed. — *Hoc loco.* Pro Cluentio, c. 4 extr.

4. *Demonstrandæ repetam.* Goth. Jens. (tac. Gesn.) inserunt *gratia*, cum Voss. 2 et edd. ante Gryph. omnibus meis. Vide et hic sequioribus edd. obtemperantes Goth. et Voss. 2. Vide §. 32. At Camp. caret hac pustula. — Inserunt pariter *gratia*, Vall. lib. RR. 8, 9, 12, Jens. Ald. Locat. Ed.

5. *Frequentissime debet.* Sic Codd. mei tres et quotquot undecunque ostenduntur, omnes, nisi quod Joannensis nulla mentio; item edd. ante Gryph. meæ omnes, et ut quæque antiquissima et præstantissima ab aliis inspecta est. Gryph. eoque recentiores uno excepto Obrechto inserunt *solet ac.* Res ipsa adversatur huic emblemati, nec video quare diutius feratur, auctoritate nulla subnixum. Nam Burmanni ratio, qua solennem et frequentissimam esse formulam urget *ut solet*, quantum valeat, sponte apparet. — Bene V. C. Spalding delevit *solet ac*, quod nullibi reperitur; omnes nostri, *frequentissime debet.* Ed. — *Maxime naturale et frequentissime.* Κατὰ φύσιν καὶ ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Recte autem *frequentissime*: nam non semper narratio habet locum, neque procemio subjicienda est. Ed.

judice[1], res, de qua pronunciaturus est, indicetur. Ea 2
est[2] *narratio;* in qua sciens transcurram[3] subtiles nimium divisiones quorumdam plura ejus genera facientium; non enim solam volunt esse illam *negotii*, de quo apud judices quæritur, expositionem, sed *personæ*, ut, *M. Acilius Palicanus*[4], *humili loco*[5], *Picens, loquax magis, quam facundus; Loci*, ut, *Oppidum*[6] *est in Hellesponto Lampsacum, judices; Temporis*, ut,

> Vere novo[7], gelidus canis quum montibus humor
> Liquitur;

Causarum, quibus historici frequentissime utuntur, quum exponunt, unde bellum, seditio, pestilentia. Præ- 3
ter hæc, alias *perfectas*[8], alias *imperfectas*[9] vocant:

1. *Judice.* RR. 5, 7 a sec. manu quæ est prima, *judici.* Bene ut patet. Ed.

2. *Ea est.* Turic. *at hæc est.* Guelf. et Camp. *hæc e.* — RR. 10, 12 et Andr., *hæc est.* Ed.

3. *Sciens transcurram.* Τὸ *sciens* omittitur in Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, Prat. et Bern. et reipsa, salvo sensu potest omitti. Ed.

4. *M. Acilius Palicanus.* Turic. cum Alm. omittit prænomen et nomen, cæteri tamen Codd. dant omnes. Edd. post Camp. fere *Attilius P.* Sed nostrum e Vallensi quoque affert Badius; neque video quare *Lollium* malint pro *Acilio.* In locorum saltem eorum, ubi mentio fit nostri, nullo video expressum Lollii nomen. Nam quod Asc. Ped., p. 102, ad Verr. I, 47, M. Lollium Palicanum designat, id alio pertinet. Prænomen sola littera *M* scripsi ex usu legitimo, et MSS. meorum et excusorum auctoritate. Vide V, 9, 13. — *M. Acilius.* Nostri fere omnes ita. R. 10, Jens. Ald. Locat., *M. Atilius.* Prat. solus habet *Manilius.* — *M. Acilius Palicanus... facundus.* Ex Gellio I, 15 docetur, non sine specie, hæc verba deprompta esse ex historiis Sallustii deperditis. Qui significatur iis homo, idem profecto est, quem Cic. Brut., c. 62, 6, dicit *aptiorem auribus imperitorum.* Vide et Valer. Max. III, 8, Rom. 3; Ascon. Ped., p. 19, 61; ad Cic. Div., c. 3; et Act. in Verr. I, c. 15; Cic. ad Att. I, 1, 18.

5. *Humili loco.* Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 11, 12 et Camp., *humillimo loco*, et mox pro *Picens*, RR. 5, 10 *Picenus.* Ed.

6. *Oppidum..... judices.* Cic. in Verr. I, 24.

7. *Vere novo.* Virg. Georg. I, 43.

8. *Perfectas... ignorat.* Manifestiora sunt hæc nomina quam ut debeant explanari. *Quod* ad universum hoc discernendi negotium respicit. Vide lib. III, cap. 10, §. 4.

9. *Alias imperfectas.* Hæc omit

quod quis ignorat? Adjiciunt, expositionem et *præteritorum* esse temporum, quæ est frequentissima; et *præsentium*, qualis est Ciceronis de discursu amicorum, Chrysogonus postquam[1] est nominatus; et *futurorum*, quæ solis dari vaticinantibus[2] potest; nam[3] ὑποτύπωσις non est habenda narratio: sed nos potioribus[4] vacemus.
4 Plerique semper narrandum putaverunt[5]; quod falsum esse, pluribus coarguitur; sunt enim ante omnia[6] quædam tam breves causæ, ut propositionem[7] potius ha-
5 beant, quam narrationem. Id accidit aliquando utrique parti, quum vel nulla expositio est, vel de re constat, de jure quæritur[8]: ut apud centumviros[9], *Filius*[10], *an*

tunt Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, Prat. Voss. 1, 3, Bern. Ed.

1. *Chrysogonus postquam.* Cic. pro Rosc. Am., c. 22.

2 *Vaticinantibus.* Goth. (tacente Gesn.) *vaticinationib.*, cum Voss. 2.

3. Ὑποτύπωσις. Vide lib. IX, cap. 2, §. 40; item Cic. de Orat. III, 53.

4. *Sed nos potioribus.* Τὸ *Sed* omittunt optimi ex nostris et ap. Burm. Voss. 2, 3. Ed.

5. *Plerique.... putaverunt.* Litis hujus inter rhetoras agitatæ, utrum semper narrandum sit, mentionem habet Seneca pater, p. 149, ubi discimus Apollodorum semper narrare voluisse, Theodorum noluisse.

6. *Ante omnia.* Hæc forma frequens est in enumerandis argumentis vel capitibus, quum primum ponitur. Vide I, 2, 8; II, 15, 1; IV, 2, 40, 52; IX, 1, 23; X, 2, 4. Non erat igitur quod hæc verba proscriberet h. l. Francius.

7. *Propositionem.* Vide hujus libri c. 4; it. III, 6, 76; et IV, 1, 35.

8. *Quum vel nulla... de jure quæritur.* Ita omnes fere nostri. At Put. Prat., *quum vel nulla expositio est, et de re constat, de jure quæritur.* Bene si iidem haberent mox *aut ap. centumv.*, quod non adeo certum est. Ed.

9. *Ut apud centumviros.* Turic. *aut apud centum viros.* Male. Vide c. 1, §. 57.

10. *Filius... heres.* Ulpiani Frag. 26, 7, apud Schult., p. 667: « Ad « liberos matris intestatæ hereditas « ex lege duodecim Tabularum non « pertinebat: quia feminæ suos he- « redes non habent : sed postea « impp. Antonini et Commodi ora- « tione, in senatu recitata, id actum « est, ut sine in manum conventio- « ne », (cujusmodi nuptiæ his Quintiliani temporibus vix ullæ fiebant) « matrum legitimæ hereditates ad « filios pertineant, exclusis consan- « guineis, et reliquis agnatis. » Hic locus, quem indicavit mihi Hugo JCtus gottingensis, celeberrimus, satis docet quare de successione filii dubitatum sit; neque tamen vicissim a ratione abhorret, jam ipso Quintiliani ævo non paucos JCtos

frater debeat esse intestatæ[1] *heres? Pubertas*[2] *annis, an habitu corporis, æstimetur?* Aut quum est quidem in[3] re narrationi locus, sed ante aut judici nota sunt omnia, aut priore loco[4] recte exposita. Accidit aliquando al- 6
teri[5], et sæpius ab actore[6]; vel quia satis est proponere,

filiis vindicasse matrum hereditates, quorum sententia tandem sub Antonino consecuta est vim legis.

1. *Intestatæ.* Turic. *inthestatæ*, a sec. manu *intestati.* Et sic etiam Guelf. cum Camp. et edd. ante Bad. meis, excepto Ald. qui habet *intestatæ*, cum Voss. 1, 3. Hi quidem *intestate* vitiosa scribendi ratione, unde nata fortasse, quæ mox obtinuit, scriptura *intestati.* Femininum unice verum esse, facile intelligas; nec dubito quin plurimi Codd., diligentius inspecti, hoc ipsum sint daturi. A Badio inde edd. fere præferunt *intestato*, quod Goth. quoque vindicat. Femininum tuetur Pithœus ad Decl. Qu. 279, p. Leid. 405, ratione quidem adjecta nulla. — Vall. lib. RR. 5, 7, 8, 9, 12, *intestatæ;* alii *intestati*, vel *intestato.* Male utrumque: nam bona patris intestati ad filium potius quam ad fratrem perveniunt; feminarum autem bona erant diversæ a bonis virorum conditionis. Ed.

2. *Pubertas... æstimetur.* Quærebatur de hac re inter JCtos veteres, quum Cassiani habitu corporis, Proculeiani (de his JCtorum sectis, vide Digest. I, 2, 2, 47) annis finirent pubertatem. Vide Ulpiani Frag. tit. XI, §. 28, p. 604, Schulting. Jurispr. Ante-Justin. Vide et Pithœum atque Ærodium ad Quintil. Decl. 279, p. Leid. 405.

3. *In re.* Guelf. *jure*, cum tot Codd. quos designant Burmann. et Gesn. acc. Camp. et edd. ante Ald. omnes; it. Basil. Badius nostrum præfert, quod correctione in Vall. invectum narrat. Ald. et reliqui ante Obr. omittunt hæc; ad sensum quidem non male. Sed nostra scriptura est in Turic. cum Alm. Bad. et Obr. ex Argent. fortasse. — Vall. lib. a sec. manu, Jens. ab emend. Bal., *in re:* bene. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, Prat. omittunt et quidem rectius. Alii *jure:* male. Qui error procedit a confusione scripturæ *iure* vel *inre.* Ed.

4. *Priore loco.* Vide *primo loco*, IV, 1, 24; idem enim hic significatur.

5. *Alteri et.* Turic. *a. alter et.* A sec. manu, *a. aliter et.* Camp., *a. alter et.* Guelf., *aliter et.* In Vallensi post *alteri* erasum aliquid esse narrat Badius, quod nunc legi nequeat. Almel. dare fertur *alter et.* Veram esse vulgatam censeo, nec in istis *alter* vel *aliter* nisi aberrantis librarii manum agnoscendam. — *Alteri.* Opponitur ei quod antecessit §. 5, *utrique.* Vide I, 4, 24; V, 10, 69. Vide Varr. Lectt. V, 10, 81.

6. *Ab actore; vel.* Sic Turicens. Guelferb. Goth. Camp. cum Bodl. Joann. Voss. tribus. Bern. Ex Alm. affertur *ab autore.* Edd. a Jens. usque ad Ald., *ad actorem causæ, vel.* Hoc correxit Regius, *ab actore c. v.* Vox *causæ* quæ unde sit, non apparet, a Stoerio primo meorum omittitur. Sed ab Aldo inde pro *ab actore* dant *actori*, sine auctore. —

vel quia sic magis expedit. Satis est dixisse, *Certam creditam*[1] *pecuniam peto ex stipulatione; Legatum peto ex testamento*. Diversæ partis expositio est, cur ea non de-
7 beantur[2]. Et satis est actori, et magis expedit, sic indicare[3], *Dico ab Horatio sororem suam*[4] *interfectam;* namque et cum propositione[5] judex crimen omne cognoscit, et ordo et causa facti pro adversario magis est.
8 Reus contra tunc narrationem subtrahet[6], quum id, quod objicitur, nec negari, nec excusari[7] poterit, sed in sola juris quæstione consistet; ut in eo[8], qui, quum

Et sæpius actori nullibi reperitur. Vall. lib. R. 7, Jens., *sæpius ab actore causæ*. Tò *causæ* redundat et glossam sapit, quapropter rejicitur ab aliis Codd. Ed. — *Ab actore*. Id e. pro actore. Vide IV, 1, 24. *Actor* hic est qui petitor, vel accusator. Vide mox §§. 7 et 8, ubi *actor* et reus opponuntur. Item V, 7, 20.

1. *Certam creditam.... legatum*. Nonnulli legunt: *creditam pecuniam peto ex stipulatione; peto*, etc. ex duobus quasi unum facientes. Minus bene. Ed.

2. *Non debeantur*. Sic omnes mei, nec nisi operarum vitium videtur *nondum deb.* apud Burmann. quod propagarunt Capp. Gesn. Bip. — Nostri quoque omnes, *non debeantur*. Ed.

3. *Et magis expedit sic indicare*. Tà *expedit sic indicare* omittunt Avic. Put. Poul. RR. 3, 5. Ed.

4. *Ab Horatio... interfectam*. Vide lib. III, cap. 6, §. 76.

5. *Et cum propositione*. Sic Goth. et Jens. cum edd. meis ante Stoerium omnibus, qui primus omittit *cum* sequentibus recentioribus. Turic. *cum et prop.*, a sec. manu *tum ex prop.*, quod et Guelf. et Camp. Priorem Turic. scripturam habet, Alm. quoque, et hanc ortam puto e nostra quæ unice vera videtur. Badius Vallensem *namque ex prop.* dare narrat, sed præfert et ipse nostram, quam elegantia repetendi *et* commendari dicit, et præpositionem esse comitis indicem. Solum casum sextum, sine præpositione, recte hic jungi cum *cognoscit* nemo facile dicat, qui totam locutionem diligenter attenderit. — Eadem varietas in nostris. Malim cum Put. RR. 3, 5, 7, 9, Capp. et ed. Hack., *namque et propositione*. Ed. — *Cum propositione*, dum propositionem audit. Neque enim *cum* præpositio hic est supervacua.

6. *Subtrahet... poterit... consistet*. Futura hæc sunt in Turic. et Camp. Ald. omnia. Posteriora in Guelf. aliisque. Reliqui præsentia ponunt, minus bene. — Maxima pars Codd. nostrorum *subtrahit*. Avic. et Andr., *subtrahet*. Recte. Ed.

7. *Negari.... excusari*. Camp. et Andr., *negare... excusare*. Non spernenda lectio. Ed.

8. *Ut in eo*. Goth. (tac. Gesn.) *ut in eum*, cum Voss. 2 et Vallens. itemque edd. a Jens. ad Rusc. quod

pecuniam privatam[1] ex æde[2] sacra surripuerit, sacrilegii reus est, confessio verecundior[3], quam expositio; *Non negamus, pecuniam de templo esse sublatam; calumniatur tamen accusator actione sacrilegii, quum privata fuerit, non sacra; vos autem de hoc* [4] *cognoscetis, An sacrilegium sit admissum*[5]. Sed ut has aliquando 9
non narrandi causas[6] puto, sic ab aliis dissentio, qui non existiment esse narrationem[7], quum reus, quod objicitur, tantum negat; in qua est opinione Cornelius Celsus, qui conditionis hujus esse arbitratur plerasque cædis causas, et omnes ambitus ac repetundarum. Non 10
enim putat esse narrationes, nisi quæ summam criminis, de quo judicium est, contineant[8]; deinde fatetur

male contra Regium defendit Badius, et ipse revocavit. — Nostri vulgatam ferunt. Ed.

1. *Pecuniam privatam.* Vide lib. III, cap. 6, §. 49.

2. *Ex æde.* Etiam Turic. et Camp. cum Alm., *ex sede.* De confusione hac Burm. ablegat ad Broukhusium in Tibull. I, 11, 18; it. Heins. in Claud. Rapt. I, 200. — Solus R. 12, *ex sede.* Ed.

3. *Verecundior, quam.* Inserunt *est* Guelf. (sed hic et *verecundius*, male) Camp. Goth. Voss. 2, Jens. (tac. Gesn.) cum edd meis ante Stoerium. Necessarium non puto, neque elegans post pauca vocabula repetitum. Abest a Turic.

4. *Cognoscetis.* Nostri fere omnes *de hoc cognoscitis.* Minus bene. Ed.

5. *Sit admissum.* Transponunt Turic. et Camp., quorum prior a prima manu omittit etiam *sit.*

6. *Aliquando non narrandi causas.* Turic. cum Alm. *a. non narrandi non mirandi c.* Guelf. et Camp., *a. narrandi non mirandi c.* Voss. 1, 3, *al. non mutandi caus.* Nihil sub his monstris latere nisi librarii oscitantiam, mihi persuadeo: aliisque forte locis, qui suspectiores esse possint, hinc medelæ exemplum peto.

7. *Non existiment esse narrationem.* Hic ordo est apud Turicens. Guelf. Camp. Reliqui *exist.* transponunt post *narr.* Pro *narrationem* dant *narrandum* Goth. Voss. 2, cum edd. meis a Jens. ad Gryph. male, nec addicit Camp. Vide IV, 1, 79. — Eadem transpositio ap. nostros. Put. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 12, Prat. Jens. qui non esse narrandum *existiment.* Avic. Poul. RR. 3, 5, Voss. 1, *qui non esse existimant.* Subauditur *narrandi causas.* Ed. — *Existiment.* Hujus, quem in libris quidem omnibus reperio, conjunctivi idoneam causam video nullam. Vide notam ad IV, 1, 65. An forte significat: « negant se existimare » vel « nolunt existimare »?

8. *Narrationes... contineant: deinde.* Hic aliquid sum ausus. Turic.

ipse, pro Rabirio Postumo narrasse Ciceronem : [1] atqui ille et negavit pervenisse ad Rabirium pecuniam, qua de re erat quæstio constituta : et in hac narratione nihil
11 de crimine exposuit[2]. Ego autem, magnos alioqui[3] secutus auctores, duas esse in judiciis narrationum species existimo; alteram ipsius causæ, alteram rerum[4] ad
12 causam pertinentium, expositionem. *Non occidi homi-*

Alm. Voss. 3, Camp. *narrationis* dant, Guelf. *narrationes*, quæ vera esse scriptura præ vulgata *narrationem* docetur ipso illorum vitio; quo acc. Voss. 1, *orationis*. Mox *continent* unus præfert Guelf. cum Basil. in reliquis omnibus *continet*. Turic. Alm. Guelf., *c. aut deinde*. Camp., *c. ut de*. Bern., *c. et de*. Goth. Jens. (contra quam narrat Gesn.) omittunt conjunct., cum Voss. 1, 2 et edd. meis ante Gryph. Hic *at* inserit, alii plerique *ac*. Equidem propter pluralem in *narr.* satis firmatum, et necessitatem conjunctivi in oratione obliqua (vide notam ad lib. I, 2, 2) ex vett. librorum *continet aut* exsculpsi *contineant*, abjiciens conjunction. supervacuam et inutilem. — Vall. lib. RR. 8, 9, *narrationem nisi quæ.... continet*. RR. 11, 12, *contineat*. Put. RR. 3, 5, 7, 10, *narrationes... continent*. Avic. Poul., *narrationis... continet*. Nostris quoque, *deinde fatetur*. R. tamen 11, Andr., *ut deinde fatetur*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 8, *deinde fateatur*. R. 10, *aut deinde fateatur*. Ed.

1. *Atqui*. Scripsi hoc pro *atque* de conjectura Regii et Gesneri, quam multi jam editi præferunt, Burmanno memorati, et mei a Basil. ad Leid. Vide IV, 2, 80; IV, 3, 15; VI, 2, 4; XII, 11, 9. De confusione hac agit Drakenb. ad Liv. V, 4, 1. Vide nos ad §. 80. — *Atqui* est in Avic. RR. 9, 10, 12. Ed.

2. *Nihil... exposuit*. Narrat Cicero, quare et quo modo in aulam Ptolemæi pervenerit Rabirius, suæ videlicet, quam regi ante crediderat, pecuniæ recuperandæ causa; non exponit, quare cogitari nequeat, ullam corruptionis illius, quæ Gabinio objiciebatur, partem pervenisse ad Rabirium.

3. *Alioqui*. Vis particulæ est illa, de qua egimus ad IV, procem. 6. Vide II, 1, 4; IV, 2, 74; XII, 10, 17, 63. Præter suæ rationis evidentiam, eorum, quos sequitur, auctoritatem allegat legenti. Refer igitur ad *secutus* particulam, non ad *magnos*. Similis fere forma in alia Celsi reprehensione, IV, 1, 12.

4. *Alteram rerum.... expositionem*. Ita quoque R. 12. At R. 7 a sec. man. Camp. Andr., *alteram rerum... expositione*. Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, Prat., *alteram in rerum... expositione*. Et ea est vera lectio. Sic enim utraque narrationis species melius distinguitur. Prior est narrationis ipsius causæ, quæ magis propria est; posterior, quæ minus propria est, versatur in expositione rerum ad causam pertinentium.; quapropter hanc lectionem revocarem. Ed.

nem, nulla narratio est : convenit[1] ; sed erit aliqua, et interim etiam longa, contra argumenta[2] ejus criminis, de anteacta vita, de causis, propter quas innocens in periculum deducatur, aliis, quibus[3] incredibile id, quod objicitur, fiat. Neque enim[4] accusator hoc tantum di- 13
cit, *Occidisti;* sed, quibus id probet, narrat : ut in tragœdiis, quum Teucer Ulixem[5] reum facit[6] Ajacis occisi, dicens, *Inventum eum in solitudine, juxta exanime corpus inimici, cum gladio cruento;* non id modo Ulixes respondet, non esse a se id[7] facinus admissum, sed sibi nullas cum Ajace inimicitias fuisse ; de laude inter ipsos[8] certatum ; deinde subjungit, quomodo in eam solitudinem venerit, jacentem exanimem sit conspicatus,

1. *Est : convenit ; sed.* Gesn. omisit *convenit*, ex errore operarum, quem propagarunt Bipontini.

2. *Contra argumenta.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum Bodl. Bal. Voss. 3, Andr. Ald. aliisque apud Burm. Reliqui, *circa arg.* Male. Confundi vulgo has particulas docent Drakenb. ad Liv. XXXVII, 15, 7 et Ruhnk. ad Vellei. II, 76. Vide mox §. 19, 106. — Vall. lib. RR. 3, 5 a sec. man., 7, 8, 9, 11, 12, Jens. ed. Hack. et Capp., *circa argumenta.* Avic. Put. Poul. RR. 5, 10, *contra argumenta.* Melius certe : nam agitur de reo qui narrat *contra argumenta* quibus premitur. Ed. — *Contra argumenta.* Narratur aliquid quo argumenta criminis, prolata ab actore, convellantur ; vel ut ipse ait « incredibile... fiat. » Vide mox §. 14 : « argumentis... resistendum. »

3. *Aliis quibus.* Sic Turic. Alm. Guelf. Goth. et edd. meæ ante Basil. nisi quod Ald. inserit *causis*, quum recentiores de Regii conjectura dent *aliisque q.*, quod recte improbat Badius, sicut et *causis*. — Τὸ *que* nostri omittunt, præter Put. a sec. man. Ed.

4. *Neque enim.* Sic Turic. Guelf. Camp. alii. Vulgo, *Nec e.* Vide IV, 1, 65. — Variant quoque nostri in hac voce ; sed parvi refert. Ed.

5. *Teucer Ulixem.* Nos quidem nihil tale in iis, quas tractamus adhuc, tragœdiis legimus ; quarum Sophoclea, quæ est hujus fabulæ, amicum Teucro Ulixem ostendit. Eamdem causam tractat Cornif. ad Her. 2, 19.

6. *Reum facit.* Turic. *r. faciat*, cum Camp. non quidem sine sensu. — Nostri vulgatam habent. Ed.

7. *Esse a se id.* Turic. Camp. *esse id*, cum Alm. Male.

8. *Inter ipsos.* Mira est Turic. et Alm. scriptura *i. omnes*. Argumenti loco est, nihil inimicitiarum versatum inter eos, qui id fecerint, quod inter omnes vulgo factum sit. Nec tamen certo prætulerim hoc vulgatæ, quoniam peculiare erat inter eos de Achillis armis certamen.

gladium e vulnere extraxerit; his subtexitur argumen-
14 tatio. Sed ne illud quidem[1] sine narratione est, dicente accusatore, *Fuisti in eo loco, in quo tuus inimicus occisus est: Non fui;* dicendum enim, ubi fuerit; quare ambitus quoque causæ et repetundarum hoc etiam plures hujusmodi[2] narrationes habere poterunt, quo plura crimina; in quibus ipsa quidem neganda sunt, sed argumentis expositione contraria resistendum[3], interdum
15 singulis, interdum universis. An reus ambitus male narrabit, quos parentes habuerit, quemadmodum ipse vixerit, quibus meritis fretus ad petitionem descenderit? Aut si quis[4] repetundarum crimine insimulabitur[5], non et[6] anteactam vitam, et quibus de causis[7] provinciam

1. *Sed ne illud quidem.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 11, Voss. 1, 3, Bern., *et ne illud quidem.* Malim, quia est ejusdem rei series. Ed.

2. *Hujusmodi.* Sic scripsi pro *ejusmodi*, cum Turic. Guelf. Camp. — *Plures hujusmodi* habent quoque Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 11, 12 et Andr. Ed.

3. *Resistendum, interdum.* Inserunt *et* Turic. Goth. Bern. Camp. cum edd. ante Gryph. meis. Hoc natum ex eo, quod debebat scribi, *est.* Hoc autem post *sunt* fortasse melius exprimebatur quam intelligebatur. — Nostri Codd., *et interdum singulis, et interdum universis.* Bene: nam non semper resistendum; sed *interdum singulis, interdum universis.* Ed.

4. *Aut si quis.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum Bodl. Bal. Andr. aliis. Reliqui, *Aut qui.* — Put. Vall. lib. RR. 8, 9, 12, Jens. Ald., *Aut qui repetundarum insimulabitur.* Avic. Poul. RR. 3, 5, 7, *Aut quis repetundarum insimulabitur.* RR. 7 a secunda manu, 10, 11, *Aut si quis repetundarum crimine insimulabitur.* Tò *crimine* rejici posset salvo sensu: tamen servavi. Ed.

5. *Repetundarum crimine insimulabitur.* Inserunt *crimine* Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Bodl. Bal. aliquot editt. Cæteri omittunt. — Vide superiorem notam. Ed.

6. *Non et.* Sic Turic. Guelf. Voss. 1, Bern. Addicunt Alm. *non est*, et Goth. Voss. 2 *nonne* dantes (sine *aut*, quod ponit Gesn.) cum edd. ante Basil. exceptis Camp. qui *nam et*, et Ald. qui nostram præfert: Reliqui, *num et.* — Nullibi reperimus *num et.* Sed alii, *nonne anteactam.* Alii et quidem antiquiores et meliores, *non et anteactam.* Ed.

7. *Quibus de causis provinciam.* Sic Turic. Camp. Ald. Cæteri fere, *q. d. c. per prov.*, quod ex Alm. quoque afferri miror. A Badio inde pro *per* ante *prov.* immittunt *vel.* de Regii conjectura. Non est necessaria iteratio conjunctionis. Vide I, 6, 32; III, 4, 15; III, 6, 33;

universam, vel accusatorem, aut testem offenderit, non
inutiliter[1] exponet? Quæ si narratio non est, ne illa qui- 16
dem Ciceronis pro Cluentio prima, cujus est initium,
A. Cluentius Habitus[2]; nihil enim hic de veneficio, sed
de causis, quibus ei mater inimica sit, dicit. Illæ[3] quo- 17
que sunt pertinentes ad causam, sed non ipsius cau-
sæ, narrationes: vel exempli gratia, ut in Verrem de L.
Domitio[4], qui pastorem, quod is aprum, quem ipsi mu-
neri obtulerat, exceptum esse a se venabulo confessus
esset, in crucem sustulit; vel discutiendi[5] alicujus ex- 18

VI, 3, 1, et *per* natum ex errore bis ponentis primas in *prov.* litteras. *De* post *quibus* mei habent omnes ante Stoerium. Hic et recentiores omittunt, sed revocavit Obr. Vide IV, 1, 48. — Primum nostri Codd. habent *per provinciam*; deinde *et quibus causis* omisso τῷ *de* dant Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, qui sunt ex nostris fere optimi. Ed.

1. *Non inutiliter.* Sic Turicens. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. aliisque et editt. meis ante Gryph. Hinc *n. utiliter*, ut et Camp. quæ scriptura respondet ei quæ supra dat *num* pro *non*, quare Camp. ibi *nam* operarum vitium credo pro *num*. — Vall. lib. RR. 8, 9, 10, 11, 12, *non inutiliter*. Tota igitur phrasis hoc modo legenda videtur absolute: *Aut si quis repetundarum insimulabitur, non et anteactam vitam, et quibus causis provinciam universam, vel accusatorem, aut testem offenderit, non inutiliter exponet.* Ed.

2. *Habitus.* Sic fere libri, nisi quod Camp. *Abitus*, quod propius abest a scriptura in Ciceronis Codd. obtinente *Avitus*. Quintilianeos libros ad Ciceronianos immutari, in re incerta, non est necesse. — Nostris, *Habitus*. Sed Avic. Put. Poul., *adventius habitus*, errore manifesto. Ed. — *A. Clu. Habitus.* Vide Cic. pro Clu., c. 5. De cognomine, vide initium notæ.

3. *Illæ.* Guelf. cum solis Voss. 1, 3, Bern. (vide ad præf. nostram, p. 16) *Duæ*, quod, retinens *Illæ*, subjicit pronomini Ald. Male haud dubie. Nec opus Gesneri mutatione *Aliæ*. *Sunt* accipe, non quidem solius copulæ loco, sed pro eo, quod barbare hodie dicimus, *dantur*. Sic V, 13, 51, *Est et illud vitium.* — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12, *Illæ quoque sunt.* R. 10, *Duæ illæ quoque sunt.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, *Duæ quoque sunt.* Male; nam non duo, sed tria harum narrationum Fabius exempla mox allaturus est. Ed. — *Illæ quoque.* « Illæ « quoque narrationes, quæ fiunt « vel exempli gr. vel disc., sunt « pertinentes etc. »

4. *De L. Domitio.* Verr. V, 3. *Obtulerat* mutandum censet Burm. in *obtulerant*, leni sane emendatione quia apud Ciceronem nulla sit mentio ipsius pastoris hoc munus offerentis.

5. *Discutiendi.* Sic ex Alm. et

trinsecus criminis, ut pro Rabirio Postumo[1], *Nam ut ventum Alexandriam est*[2], *judices, hæc una ratio a rege proposita Postumo est servandæ pecuniæ, si curationem et quasi dispensationem regiam suscepisset;* vel augendi,
19 ut describitur *iter Verris*[3]. Ficta interim narratio[4] introduci solet, vel ad concitandos judices[5], ut pro Roscio

Obr. (qui profecto hic sequebatur Argent. suum) Gesnerus. Accedit tertius testis locupletissimus Turic. Reliqui omnes, *excutiendi*. — Reg. 12 habet *discutiendi*. Ed.

1. *Pro Rabirio Postumo*. C. illius orationis 10. Crimen extrinsecus objectum Rabirio versatur in vestitus mutatione, quum pallium pro toga sumpsisset.

2. *Alexandriam est*. Apud Ciceronem inseruntur hæc duo vocabula: *ad Auletem*. Absunt a Q. libris, et potuit memoriter, ut sæpe, referre locum.

3. *Iter Verris*. In Verr. I, 16 extr., et 17.

4. *Ficta... narratio* Qua ratione *fictæ* potuerint appellari hæ *narrationes*, de Chrysogoni amicis certe et de Cepasiis, nequaquam assequor. Altero quidem loco, VI, 1, 41: « circa Cepasios *fabula* » dicitur, sed hoc ad vincendum, fictionem hic esse versatam, non sufficit. Neque « *fictas* alienarum personarum orationes », VI, 1, 25, huc traxeris. Ibi enim vere aliquid fingitur, in narratione non item. Est præterea hujus ipsius capitis locus, *falsarum expositionum* mentionem habens, qui longe alia tractat, quam in quibus nunc versamur, quique etiam majorem de veritate nostræ scripturæ dubitationem mihi injicit. §. 88. Pendet nostri loci explanatio et ipsa quoque constitutio ab alterius scriptura quæ parum est explorata: lib. VI, 3, 39, utrum *salsa* legatur an *falsa* (vide notam ad V, 10, 87). Obtinet quidem posterior ratio apud recentiores ante Burmannum, sed bonis auctoribus defenditur ea quam Burmann. restituit. Quæ si vera est, ut suo loco excutiemus, ne hic quidem *ficta* locum tueri potest. Subiit igitur reponere, *Faceta*, quod commendari eis, quæ disputantur libro sexto l. c., mecum facile agnosces. (Lenitatem mutationis commendat *facti* pro *faceti*, VI, 3, 20.) Vide mihi inprimis §. 42, c. 3. Non me fugit, illam de Chrysogoni amicis discursantibus narrationem minus recte *facetam* videri appellatam, quum præsertim *concitandis* judicibus inserviat. Si quis tamen per se ipsam considerare velit, aptum hoc ei vocabulum inveniet. Hoc quoque displicet, quod artis vocabulum h. l. requiritur, neque tamen alibi *facetam narrationem* sic dictam invenio. Quidquid autem hujus difficultatis est, in eo magis acquiescendum puto, quam in vulgata omnium librorum scriptura. Vide mox ad hanc §. notam 7 paginæ sequentis de voce *rursus*. Ed.

5. *Concitandos judices*. Pro quo male R. Cod. 12 reposuit *conciliandos judices*. Ed.

circa Chrysogonum[1], cujus paulo ante[2] habui mentionem; vel ad resolvendos[3] aliqua urbanitate, ut pro Cluentio circa fratres[4] Cepasios: interdum[5] per digressionem decoris[6] gratia, qualis rursus in Verrem de Proserpina[7], *In his*[8] *quondam locis mater filiam quæsisse di-*

1. *Circa Chrysogonum*. Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Bodl. Bal. Andr. Obr. Nulla mentio Alm. Vide §. 12; item mox hac ipsa. Reliqui *contra*. — Non reliqui, ut ait Spald., habent *contra*. Quin immo nostri omnes, Cod. R. 5 excepto, habent *circa*. Vid. supr. 12, et ibi not. ubi *circa* et *contra* confunduntur. Ed.

2. *Paulo ante*. § 3.

3. *Resolvendos*. Sic Turic. quoque et Camp. cum iis quos habet Burm. *Solvendos* habet Guelf., etsi Voss. 3 *resolv*. Vide ad §. 17. Rem dirimit 8, procem. 12, ubi consentiunt omnes in hanc scripturam. Harles V. C. per errorem optimos Codd. nostræ scripturæ ademit auctores. — *Vel ad resolvendos*. Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, Jens., *vel ad solvendos*. Ed. — *Resolvendos*. Vide VIII, procemium 12, ubi eadem locutio. *Resolvi* dicuntur judices sine reprehensione, quum *solvere* in hominibus Noster fere usurpet de luxu et mollitie.

4. *Circa fratres*. Ita Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Alm. Ob. Vall. Voss. 1, Camp., quorum extremus paulo ante cum vulgo *contra*. Reliqui, *contra*. Vide V, 13, 28; VI, 1, 41. — Nostri quoque omnes, *circa*. Ed. — *Circa fratres Cepasios*. Cic. pro Clu., c. 20, 21.

5. *Interdum*. Goth. cum Voss. 2, *interim*. Hoc loco vulgatam malim, ob rationem in finem not. redditam. Neque raro Noster probo vocabulo utitur pro suo *interim*, ut modo §. 14. Vide I, 1, 8. — Nostri silentur. Ed. — *Interdum*. Adverbium non respicit ad superius *interim*, sed tertiam causam inducit narrationis adhibendæ post *vel*, *vel*.

6. *Decoris gratia*. Ad *decorem* conciliandum; ne forte quis corripiat penultimam, vel extremam litteram abradendam censeat. Vide I, 8, 17, sed magis ad nostrum locum, III, 8, 35; V, 11, 16; V, 12, 6; VI, 3, 20, multaque præterea.

7. *Rursus... Proserpina*. In Verr. IV, 48, *rursus* spectat eo, quod tertio nunc ad partes vocat libros Verrinos. Vide §. 17, 18. Hanc quidem de errore Cereris, filiam quærentis, narrationem recte dicat aliquis *fictam*, quo id quoque tendit quod, IV, 3, 13, eadem memoratur, ubi agebatur modo de *expositione quarumdam rerum gestarum vel etiam fabularum*. Ferri tamen potest et in hac *facetæ* appellatio, quod vocabulum *decoris* esse ipse Noster putat, VI, 3, 20. Saltem quo modo fictio ulla potuerit versari in istis de Chrysogoni amicis et Cepasiis narrationibus nulla animi contentione exputo. Impudentissima profecto fuit vanitas ea mentiendi, quæ ipsi judices vidisse et audisse dicuntur a Cicerone.

8. *In his... dicitur*. Nullus, quod sciam, interpres animadvertit, hæc ipsa verba apud Ciceronem non inveniri. Nisi igitur sunt antiquitus

citur. Quæ omnia eo pertinent, ut appareat, non utique non narrare eum, qui negat, sed illud ipsum nar-
20 rare, quod negat[1]. Ne hoc quidem simpliciter[2] accipiendum, quod est a me positum, supervacuam esse narrationem rei, quam judex noverit; quod sic intelligi volo, si non modo, factum quid sit, sciet; sed ita
21 factum etiam, ut nobis expedit, opinabitur. Neque enim narratio in hoc reperta est, ut tantum cognoscat judex, sed aliquanto magis[3], ut consentiat: quare, etiamsi non erit docendus, sed aliquo modo afficiendus, narrabimus cum præparatione quadam[4], *Scire quidem eum in summam quid acti*[5] *sit, tamen rationem quoque*
22 *facti cujusque cognoscere ne gravetur.* Interim propter

ascripta ab aliquo qui tractaret Codicem Quin. (sunt autem in omnibus, quos vidi, libris), ipse Noster ea, fallente memoria, pro Ciceronianis attulisse putandus est. Vide §. 18. Attendenti apparet, structuram iis ita non indigere, ut etiam melius absint.

1. *Illud ipsum... quod negat.* Turic. *i. i... q. quæ neg.* (a sec. manu ...*quodque neg.*) cum Alm. Hæc unde turbata sint, apparet scriptura Campani: *illa ipsa narrare quæ negat.* Hanc ego præstare credo, sed nusquam præterea invenio. Nec opus est Turnebiana emendatione, quam satis leviter in textu posuit Capper. *non narrare.* — Nostri vulgatam habent, præter R. 7, qui dat *sed istud ipsum narrare.* Ed. — *Illud ipsum.... quod.* Quo modo autem id ipsum, quod aliquis negat, possit narrari, hisce, quæ adhuc tractavit, videmus exemplis: narrantur videlicet, unde falsa objici appareat. Est vero sententia, ex illis acribus et acutis (vide II, 4, 31), in hisce verbis Qu. *narr. quod negat.*

2. *Ne hoc quidem simpliciter.* Pro *ne* Poul. R. 7, Camp. Andr. Jens. Ald. habent *nec.* Ed. — *Simpliciter.* Ἁπλῶς, sine exceptione, ut recte Pithœus. *Positum* vero est §. 5.

3. *Aliquanto magis.* Vid. III, 8, 39.

4. *Cum præparatione quadam.* Præparatio est, quum alicujus rei factæ aut faciendæ rationem afferimus: ut orator hoc loco dicet, quamobrem narrare velit, quum negotium a judice intelligatur. Ed.

5. *Summam quid acti.* Hoc ut exquisitius assumpsi pro vulgato *summa quid actum* ex Turic. Guelf. Camp. Alm. Ad *quid acti* addicunt etiam Goth. et Obr. (vide §. 128; VII, 1, 50) ad *summam* Voss. 1, Bern. De genitivo vide Oudend. ad Suet. Aug. 44, 65. — R. 12, Jens. Ald. Capp. ed. Hack., *in summa quid actum sit.* Put. Prat., *in summam quid actum sit.* Vall. lib. RR. 8, 9 a sec. manu, 11, *in summa quid acti sit.* Avic. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, *in summam quid acti sit.* Ed.

aliquem in consilium[1] adhibitum nos repetere illa simulemus; interim, ut rei, quæ ex adverso proponatur, iniquitatem omnes etiam circumstantes intelligant; in quo genere[2] plurimis figuris[3] erit varianda expositio, ad effugiendum tædium[4] nota audientis, sicut: *Meministi;* et, *Fortasse supervacuum fuerit hic commorari*[5]*; Sed quid ego diutius, quum tu optime noris? Illud quale sit, tu scias*[6]*;* et his similia[7]. Alioqui, si apud judicem, cui 23
nota causa est, narratio semper videtur supervacua, potest videri non semper esse etiam ipsa actio[8] necessaria. Alterum est, de quo frequentius quæritur. An sit utique 24
narratio prooemio subjicienda: quod qui opinantur, non possunt videri nulla[9] ratione ducti; nam quum procemium idcirco comparatum sit, ut judex ad rem accipiendam fiat conciliatior, docilior, intentior[10]; et proba-

1. *In consilium.* Judicum intellige. Vide lib. IV, cap. 1, §. 21.

2. *Quo genere plurimis.* Turic. Camp. omittunt *genere* cum Almel. Male.—Nostri servant τὸ *genere*. Ed.

3. *Plurimis figuris.* Ex hoc genere est Demosthenis locus, quamquam in probando positus, non in narrando: δέδοικα μὴ σφόδρα ἀκριβῶς δεικνύναι πειρώμενος διενοχλῶ πάλαι τοῦτο αὐτοὺς ὑμᾶς εἰδότας· ὅμως δ' οὖν ἔτι καὶ τόδε ἀκούσατε. De falsa leg., p. Reisk. 446 extr.

4. *Tædium nota audientis.* Omittunt *nota* Colbertinus Cod. Vall. Alm. Bad. aliique apud Burmann. editi. Turic. non memoratur quidquam mutare a vulgata, quæ a Gryphio inde obtinet. Jens. (tac. Gesn.) aliique ante Bad. *t. quum sint nota audienti.* Male. Equidem *nota* residere ex illa glossa existimo, quod fortasse ne in Turic. quidem sit. — Meliores nostri habent *nota audientis.* Vall. lib. RR. 7 et 11, *nota audienti.* Ed.

5. *Commorari.* Camp. *commemorari*, non quidem sine sensu. — R. 12 solus, *commemorari*. Ed.

6. *Sit, tu scias; et.* Camp. omittit *tu scias*, unde bona oritur structura: *quum tu optime noris illud, quale sit.* — *Tu scias.* Subjunctivus alienus, nisi forte dicas potentialem esse.

7. *Et his similia.* Vide ad I, 7, 17; it. hoc cap. §. 52.

8. *Ipsa actio.* Turic. *ipsa acti*, cum Alm. sine sensu. Sed artæ necessitudinis index error communis. Vide lib. IV, cap. 1, §. 17.

9. *Videri nulla.* Guelf. *vid. non nulla.* In hac ratione superius *non* ante *possunt* omitti debet; et habet sane majorem gratiam ejusmodi locutio, cui valde similis, IV, 1, 63.

10. *Docilior, intentior.* Inserunt vulgo *et*, quod omittunt Turicens.

tio, nisi causa prius cognita, non possit adhiberi; pro-
25 tinus judex notitia[1] rerum instruendus videtur. Sed hoc quoque[2] interim mutat conditio causarum; nisi forte Marcus Tullius in oratione pulcherrima, quam pro Milone scriptam reliquit, male distulisse narrationem videtur tribus præpositis[3] quæstionibus[4]; aut profuisset exponere, quomodo insidias Miloni fecisset Clodius, si reum, qui a se hominem occisum fateretur, defendi omnino fas non fuisset; aut si jam præjudicio senatus[5] damnatus esset Milo; aut si Cn. Pompeius, qui propter aliquam gratiam[6] judicium militibus armatis clauserat,

Camp. cum Alm. et Obr. Vide ad I, 11, 14. — R. 12 solus, *conciliatior, docilior ac intentior*. Sed optimi et antiquiores inter nostros, scil. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, Prat., simpliciter *conciliatior, intentior*. Unde suspicor vocem *docilior* e glossa in textum irrepsisse. Ed.

1. *Protinus judex notitia*. Inserunt *judex*, quod abest a vulgata, Turic. Guelferb. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum edd. meis ante Basil. optimisque apud Burm. Codd. — Nostri Codd. præter R. 10, Capp. et ed. Hack. habent *protinus judex notitia rerum*. Ed.

2. *Sed hoc quoque*. Put. Prat. Camp et Andr., *sed hæc quoque*. Τὸ *quoque* omittit R. 10. Et mox pro *interim*, Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, Jens. Ald. Voss. 3 habent *interdum*. Ed.

3. *Præpositis*. Guelf. *propositis*, non spernenda scriptura. Vide lib. VII, cap. 10, §. 12. — Quod venit a compendio scripturæ ut patet ex nostris. Ed.

4. *Tribus... quæstionibus*. Recensentur mox hæ quæstiones, de defendendo eo, qui hominem a se occisum fateatur; de præjudicio senatus; de Pompeii mente. Quas quidem tractat Cic. a tertio inde capite ad octavi finem. Vid. III, 6, 12.

5. *Præjudicio senatus*. Omittunt *senatus* Gibson. et Obr. ex prioris sphalmate nisi fallor. — Præterea, pro *præjudicio*, R. 7 et Jens. habent *præjudicatione*. Ed.

6. *Propter aliquam gratiam*. Turic. *p. aliam gr.*, cum Alm. Bern. Addicit et Guelf. sed et *præter* dans pro *propter*. Camp. *p. alicujus gr.* In loci obscuritate subiit *causam* scribere pro *gratiam*, quæ vocabula solent confundi a librariis, quamquam hoc adhuc ibi tantum est animadversum ubi præcedit genitivus et significatio est utriusque eadem. Vide Drakenb. ad Liv. XXXVI, 10, 13. Sic §. 128, Voss. 3, *invid. causa*, ubi reliqui *i. gratia*. *propter aliam causam* dictum pro eo: « non « quod adversus esset Miloni. » Nisi forte vetus est glossa omne hoc, quo facile carebamus. — R. 12 a sec. man. et Andr., *propter alicujus gratiam*. Avic. Put. Poul. RR. 3,

tamquam adversus ei timeretur[1]. Ergo hæ quoque 26
quæstiones vim procemii[2] obtinebant, quum omnes judicem præpararent[3]. Sed pro Vareno[4] quoque postea

5, 10, *propter aliam gratiam*. Ed. — *Propter aliquam gratiam*. Quid hisce verbis significetur, fateor me latere. Novimus præsidia armata in foro omnibusque fori templis collocata fuisse a Pompeio ad quietem judicio præstandam, nec a scriptoribus proditur in cujusquam hoc gratiam factum. Quamquam enim Velleius, Asconius, Plutarchus, Appianus, Dio Cassius longe infensiorem Miloni ostendunt Pompeium, quam videri eum vult Cicero, tamen nullam disponendorum militum causam memorant, nisi turbas datas in testium interrogatione, ob quas Domitius quæsitor præsidium a Pompeio poposcerit.

1. *Ei timeretur*. Contorta et parum tersa oratio pro hisce in vulgata *existimaretur*, in quam vetustissimi quique consentiunt. Optime Ald. nostrum dat, quod recepit Bad. Prope accedunt Guelf. Voss. 1, 3, dantes *æstimaretur* (vide §. 17). Quoties enim pro hoc veteres libri: *extimaretur!* in quo latet vera scriptura. — Nostri omnes habent *existimaretur*, seu *æstimaretur*, pro *ei timeretur*, quod est emendatio auctoritate destituta, et forte inutilis. Nam *adversus* adjectiv. bene fluit, et sensus percipitur. Ed.

2. *Vim procemii*. Possunt hæ quæstiones videri etiamnum pertinere ad procemium, quoniam id præstant, quod est procemii. Quod si tenes, jam vel in ipsa Miloniana procemio protinus subjicitur expositio.

3. *Obtinebant... præpararent*. Sic Turic. Camp. cum Alm. Reliqui, *obtinebunt... præparaverint*. — Nostri omnes dant *præparaverint*. Ed.

4. *Sed pro Vareno*. Sic Codicc. septem cum edd. Camp. Andr. aliisque apud Burm. Reliquis editis, qui pro *Vareno* habent *L. Murena*, addicere videntur quatuor: Alm. Joan. Arg. Bern. Horum Alm. diserte hoc dare narratur, cæteri silentur. Quantopere abhorreat a reliqua Turic. et Alm. similitudine tam insignis diversitas scripturæ, sponte apparet. Puto eum, qui aliam Alm. varietatem notare vellet, secure posuisse nomen *Murenæ*. Versatur ea in hoc, quod *aliter* vulgo inseritur inter *Sed* et *pro*, quod abesse ab Alm. ostendi debebat. Neque est *aliter* in ullo MS. præter Bal. et Voss. 2, unde excitant diserte, et Vall. quem dare narrat Bad. Sed loco motum: *quoque aliter postea*. Voss. 2, deserere suum Goth. vix est credibile. Ipsum autem quid sibi velit adverbium, non assequor. Jam *Murenam* pro *Vareno*, nonnisi a recenti manu inductum, ferri diutius nolui. Nihil est in oratione Murenana, quod tantam mutationem flagitet, et quidni acquiescimus in ejus orationis mentione, quæ intercidit; quum præsertim alio transferendi criminis mox injiciatur mentio, quod ipsum pro Vareno factum est a Cicerone (vide nos ad IV, 1, 74)? Quod enim Voss. 1, 3, omne nomen proprium eximunt loco, hæc dantes: *Sed reo quoque postea narrabit*, id ex errore natum arbitror, quamquam Pithœus

5.

narravit[1], quum objecta diluit. Quod fiet utiliter, quoties[2] crimen non repellendum[3] tantum, sed etiam transferendum erit, ut, his prius defensis, velut ini-

etiam non inspecto hoc MS. tale quid conjecit, ut fieret generale præceptum pro exemplo. Eo traxeris Turic. quoque auctoritatem dantis item *narrabit* pro *narravit*, tralatitio librariorum vitio *b* pro *v*. Peccatum in Vossianis a conferente videri potest, quum Guelf., fere geminus illis, hæc præferat: *Sed pro Vareno reo quoque*. Hi autem tres si talem scripturam habent, trahunt ipsum quoque Bern. quartum pro *Vareno* testem. Supervacua vox *reo* in aliquot etiam edd. comparet. Cæterum *quoque* ante *postea* revocavi auctoribus Codd. meis, Camp. aliisque multis veterr. libb. Vulgo enim *post qu.* — Locus fœde corruptus, cujus medicina tentanda est ex nostris Codicc. Jenson. ed. prima inseruit: *Sed aliter pro L. Murena postea quoque narravit, quum objecta diluit*. Male. Vide primam partem notæ. Avic. RR. 3, 5, *Sed reo quoque postea narrabit, quum objecta diluit*. Male. Non tamen omnino, si pro *diluit* legeretur *diluet*, ita ut sensus generaliter acciperetur. Put., *Sed reo quoque postea narravit quum objecta diluit*. Poul., *Sed in eo quoque narrabit, quum objecta diluet*. Non male certe ut *in eo* referatur ad Milonem, de quo supra. R. 12, *Sed aliter pro Vareno quoque postea narrabit, quum objecta diluit*. R. 10 idem omisso τῶ *aliter*. RR. 7, 11, *Aliter... narravit... diluit*. Tum demum, Vall. lib. RR. 8, 9, Camp. Andr. Bodl., *Sed pro Vareno quoque postea narravit, quum objecta diluit*. Et ea est lectio a V. C. Spalding admissa, in qua tamen, fateor, nonnihil desideratur. Ed. — *Pro Vareno*. Exemplo hoc destituimur quum interciderit oratio. Vide lib. IV, cap. 1, §. 74.

1. *Postea narravit, quum*. Sponte succurrit, quod Capper. monet, legendum videri *postea quam*. Liber quidem vetus nullus ita. Etsi autem *postea... quum* non raro legitur apud scriptores, hinc alienum est, quia nihil antecedit quo referatur *postea;* qualis ratio est in præcepto Catonis, quod offert Tursell. p. 684. *Postea, ubi incipiet fervere. Posteaquam*, ita discerpi solitum ab optimis quibusque scriptoribus, poterat fraudi esse librario, ut sæpe fuit profecto.

2. *Quoties... ut*. Turic. Guelferb. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *qu. non repellendum* (sic Turic. cæteri etiam pejus *repetendum*) *ut*, cum plurimis apud Burm. MSS. Possunt tamen, quæ sententia flagitat, satis firmata videri Codd. Britannicis et Arg. qui habent ea profecto. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, *Quod fiet utiliter, quoties non repetendum; ut prius defensi initium sit*. Vall. lib. RR. 8, 9, *Q. f. util. quot. non repet.; ut iis defensis, velut initium sit aliud culpandi narratio*. Alii Codd. cum levibus tantum varietatibus hanc lectionem præ se ferunt. Nullus lectionem Jensonianam, seu Aldinam exhibet. Ed.

3. *Non repellendum.... transferendum erit*. Id factum est in causa Vareni. Vide lib. VII, cap. 2, §. 10.

tium sit alium culpandi[1] narratio; ut in armorum ratione antiquior cavendi, quam ictum inferendi[2] cura est. Erunt quædam causæ (neque[3] id raro) [4]crimine 27
quidem, de quo cognitio est[5], faciles[6] ad diluendum, sed multis anteactæ vitæ flagitiis et gravibus[7] oneratæ; quæ prius amolienda[8] sunt, ut propitius judex defen-

1. *Alium culpandi.* Accedit Alm. suo Turic. *alium* dans quod recentiorum primus Gesn. recepit pro *aliud* plerorumque. Sed *alium* et post Jens. edd. meæ ante Basil. omnes. Camp., *aliud.* — Ita quoque pars nostrorum maxima. Ed.

2. *Ictum inferendi.* Guelf. *feriendi ictum.*

3. *Neque id raro.* Neutrum pronominis genus ad rem spectat. Similis forma, V, 11, 3. Non igitur necessaria emendatio quæ in Bas. margine proponitur: *neque hæ raræ.* Vide I, 10, 35; item hic §. 3.

4. *Crimine.* Sic Turicens. Camp. Goth. Voss. 2, Alm. Vall. nisi forte, ut suspicatur Bad., correctum ex *crimini.* Vulgo *crimini.* — Nostri fere omnes habent *crimini* vel *crimine.* At R. 11, *crimen quidem.* Et ea lectio nobis sola genuina videtur. Ea enim juvante sensus recte percipitur. Ed.

5. *Cognitio est.* Hoc e Codd. unus, si rectum vidi, Guelf. Nam Turic. et Alm. falsum vero admiscent, dantes hæc: *de quo cognitio est cognitum est fac.* Reliqui quidem Codd. plerique (nam Britannici silentur) *cognitum est.* Camp. *est cognitum.* Nostrum reposuit conjectura Regius. A Gryphio inde in meis est. — Nostri Codices, *cognitum est.* Ed.

6. *Faciles ad diluendum.* Sic Turic. Guelf. Goth. Vall. Camp. cum meis ante Stoer. excepta Basil. Hæc prima, quod Stoerius et posteriores retinuerunt *fac. diluendo.* Silentur quidem apud Burm. aliquot Codd. quos dicas habere *diluendo.* Equidem non credo. Habet sane speciem elegantiæ *crimini... faciles diluendo.* Sed gemino alibi exemplo careo, neque ipsa logica magnopere probat hanc locutionem. Quam recepi optimorum certe librorum auctoritate se tuetur, et, quamquam contortam esse non diffiteor, sententia elicitur probabilis, non ringente logica. — Nostri item Codd., *faciles ad diluendum.* Ed.

7. *Gravibus oneratæ.* Sic Turic. Guelferb. Goth. Camp. cum Alm. et Voss. 1, 2, 3. Edd. fere inserunt *criminibus*, quod, quam sit inelegans, sponte apparet. — Non edd. solæ inserunt *criminibus;* sed et RR. 7 et 11 nihilominus rejicienda est ista lectio : nam *crimina* sunt quæstionis propria; ergo ea, quæ non pertinent ad quæstionem sunt *flagitia* vitæ, convicia accusatoris. Editor.

8. *Amolienda.* Turic. *amovenda*, cum Guelf. Camp. Alm. Colb. Bern. et edd. ante Stoerium meis omnibus. Nisi tamen plane dormitavit Gibs., præter Goth. Voss. 2 et 1 (hic dat *admolienda*, 3 autem *admovenda*) etiam Britannici et Andr., vindices sunt receptæ, quam quidem Regius conjectura prætulit,

sionem ipsius negotii, cujus propria quæstio est, audiat: ut, si defendendus sit[1] M. Cœlius, nonne optime patronus[2] occurrat prius *conviciis luxuriæ*, *petulantiæ*, *impudicitiæ*[3], quam *veneficii*[4]? in quibus[5] solis[6] omnis Ciceronis versatur oratio; deinde tum[7] narret *de bonis*

ipsa exquisitioris vocabuli laude commendandam. Burm. recte confert V, 13, 11. — Avic. Put. a sec. man. Poul. Vall. lib. R. 7, Prat., *amovenda*. Alii *amolienda*. Ed.

1. *Defendendus sit.* Sic malui scribere cum Turic. Alm. Camp. Obr. quam quod reliqui dant: *def. est.* Vide IV, 1, 28; item IV, 5, 4. — Soli RR. 11 et 12 xv seculo exarati habent *defendendus est*. Ed.

2. *Nonne optime patronus.* Τὸ *optime* omittunt Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 9, Prat. Goth. Voss. 2, 3; forte melius. Ed.

3. *Impudicitiæ, quam veneficii?* Goth. omittit *quam*, cum Voss. 1, 2, 3, Bern. Nisi tamen dormitavi, Guelf. tuetur *quam*, quod si abest, longe alia fit omnis Cœlianæ causæ conditio; nec talis, cujusmodi eam cognovimus ex oratione Ciceronis. Reliqui mei omnes retinent *quam*. — Τὸ *quam* omittunt Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, Prat. Bene: nam non de *veneficio*, sed de vi reus erat Cœlius; veneficium autem erat unum ex iis conviciis quibus Cœlii vitam lacerabant ejus inimici. Ed.

4. *Veneficii.* Jens. (tac. Gesn.) *veneficiis*, cum meis ab ipso inde ad Basil. excepto Aldo. — *Quam veneficii.* Regius in suo libro inveniebat *veneficiis*, pro quo conjecit *veneficii*, quod nunc legitur in plerisque libris et sane auctores videtur habere omnes Codd., quum edd. vett. multæ retineant dativum pluralis. Sed alienum dicas *veneficii convicia* appellari, quum hoc « *ipsum sit negotium* », in causa Cœliana, « cujus propria quæstio est. » Et ipse Cicero, in oratione, hæc de pudicitia diserte « non crimina » appellat « sed voces maledictaque; » c. 3. « Aliud est maledicere, aliud « accusare; » ibid. « maledictio.... « si petulantius jactatur, *convi*« *cium;* » ibid. « Adulter, impudi« cus... *convicium* est, non accu« satio; » c. 13. Neque tamen *veneficiis*, etsi defendere conatur Badius, aptum. Inconcinnum enim *conviciis luxuriæ* occurrere, et *veneficiis* (ipsis) occurrere. Excidisse dicas *crimini* vel *accusationi*.

5. *In quibus solis... oratio. Solis* eo dicit, ut significet narratione omnem Ciceronis orationem caruisse. Et ita res se habet. *In quibus* autem tam ad *convicia* illa spectat, quam ad *veneficii* crimen. Neque enim negare voluit Quint. quidquam præter *veneficium* a Cicerone tractatum esse, ut videbatur Capperonnerio.

6. *Omnis.* Turic. *omnibus*, cum Camp. et Alm. — Nostri silent, quod non mirum videri debet; nam lectio omnibus pæne insulsa est. Ed.

7. *Deinde tum.* Hanc particularum geminationem, non sane elegantem, si per se species, adhuc in uno præterea Varronis exemplo cognovi, quod affert Tursell. p. 207.

Pallæ[1], *totamque de vi*[2] explicet *causam*, quæ est ipsius actione[3] defensa? Sed nos ducit scholarum consuetudo, 28 in quibus certa quædam[4] ponuntur, quæ *themata*[5] dicimus, præter quæ nihil est diluendum: ideoque *narratio* procemio semper subjungitur; inde libertas declamatoribus, ut etiam secundo partis suæ loco narrare videantur[6]. Nam quum pro petitore dicunt, et expositione, tam- 29 quam priores[7] agant, uti solent; et [8]contradictione, tamquam respondeant: idque fit recte[9]; nam quum sit

1. *Pallæ, totamque de vi.* Hanc quam primus Burm. dedit scripturam habes ipsam in CAMP., nisi quod *dein* est pro *de vi*, inevitabili pæne errore, qui, post modo positum *deinde*, diu debebat corrigi ab eo, qui aliquem nasum haberet. Turic. ipsum verum dat, sed a sec. manu pro *Pallæ totamque* hoc; *paullatimque*. Goth. plane conspirat cum CAMP. *Pallæ* habet Guelf. sed mox, pro *totamque*, *paulatimque*. — *De bonis Pallæ*. Vide Cic. pro Cœl. c. 10. Nihil præterea nobis cognitum de ista re.

2. *Totamque de vi.* Sic Avic. Put. RR. 3, 5, 10, Prat. *Totamque dein* habent Poul. Vall. lib. RR. 9, 12, CAMP. et Andr. *Totamque deinde* RR. 7, 8, 11, Jens. Ald. Prior lectio placet. Secunda venit a compendio scripturæ *de ui*, quod pro *de vi* explicarunt *dein* seu *deinde*. ED. — *De vi*. In occidendo legato Alexandrinorum Dione. Vide Ciceronem l. c. et cap. 21, 22.

3. *Ipsius actione.* Nam se ipse quoque defendit Cœlius in hac causa. Vide XI, 1, 51; item Suet. de Clarr. Rhett. c. 2.

4. *Certa quædam.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 11, 12, Jens., *certa quidem*. ED.

5. *Certa... themata.* Vide IV, 1, 4.

6. *Secundo... narrare videantur.* *Dicendi locus*, quem operosius et perperam interpretati sunt VV. DD., nihil aliud est, nisi ordo orandi, qui unicuique patrono assignatur. Neque enim certum erat et definitum in foro, ut accusator prius diceret, responderet defensor. Vide VII, 1, 37. Dicebat igitur secundo loco, cuicunque alterius orationi respondere mandatum erat, sive is petebat, sive defendebat. Jam in scholis quidem ejusmodi ordo erat nullus, ubi nunquam respondebatur. V, 13, 50; VII, 1, 38. Hinc, ut et ex iis, quæ mox subjiciuntur, intelligimus, quare *videantur* modò *narrare*, non re vera *narrent*, *secundo loco* declamatores. De *priore* et *secundo* loco. Vide §. 5.

7. *Priores.* Sic Turic. et CAMP. cum Colbert. Cod. (non Alm.) Goth. Voss. 2 et edd. meis ante Basil. Reliquæ *prius*. — Optimi et plurimi inter nostros habent *tamquam prius agant*. ED.

8. *Contradictione.* Sua adversus ea, quæ ab altera parte dicta sunt. *Respondeant* vides hic plane esse pro eo: secundo loco dicant. Aliter *contradictionem*. Vide II, 8, 27.

9. *Idque fit recte.* Sic Turic. et

declamatio forensium actionum meditatio, cur non in utrumque [1] protinus locum exerceat [2]? Cujus rationis ignari, ex more, cui assuerunt [3], nihil in foro putant esse mutandum. Sed in scholasticis [4] quoque nonnun-

Camp. cum Bodl. Alm. et edd. mearum solis Bad. et Capper. Reliqui libri *idque fit non recte* Codd. et edd. ante Stoerium; ab hoc inde *id quod fit non recte*, pejus etiam propter *id quod*, et hoc retinuit Capper. Vide de hoc III, 6, 1. Negationem rectissime proscripsit de conjectura Regius, quem sequendum esse recentiorum quidem solus vidit Capperonnerius. Rem dirimit locus geminus V, 13, 50. *Non* insertum an omissum quum ingens faciat momentum, juvat apponere exempla aliquot hujus particulæ in nostro scriptore a librariis turbatæ: I, 10, 14; III, 4, 14; III, 5, 10; IV, 2, 128; V, 13, 36; VIII, 2, 19; X, 1, 96; X, 7, 32; XI, 1, 53; XI, 3, 61, 76, 179; XII, 1, 40 bis; XII, 10, 46. Prudentissimum est decretum Galeni (Commentar. II in libr. sec. de morbis vulgg., p. 471, tom. V): *εἰ δ' ἔξεστι προστιθέναι τοῖς καταφατικῶς εἰρημένοις ἀποφάσεις, ἅπαν οὕτω τις διαφθερεῖ δόγμα, καὶ γνώμην οὐδεμίαν φυλάξει τῶν παλαιῶν βεβαίαν.* Hunc locum debeo Villoisono in Prolegg. Vide Drakenb. ad Liv. XXI, 10, 1. Interpp. ad Plin. Epist. I, 8, 14; item nos ad VI, 2, 11. — Solus Cod. Put. inter nostros, et quidem a sec. man. habet *idque fit recte.* Lectio tamen Codd. non est omnino damnanda; etsi locus a V. C. Spalding allatus V, 13, 50, rem dirimere videatur. Nonne enim potuit accidere, ut, quod l. cit. approbat Fabius, idem nostro loco damnet? Non esset primus Fabius, qui sibi in tam operoso et longo scripto contradixerit. Quod ad me attinet, præferrem sententiam hic allatam: nihil est enim meo judicio rancidius, quàm in oratione bis, ter, quaterve eadem narrare. Præterea in l. V, 13, 50, non agitur de narratione. Cæteroquin emendatio servanda est. Ed.

1. *Non in utrumque.* Sic Turic. Guelf. cum Alm. Voss. 1, 3, Bern. et Capper. solo. Vide V, 13, 50. Reliqui om. *in.* — Præposition. omittunt Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 12. Ed.

2. *Exerceat.* Debebat poni locus ex Declamm. ed. Bip. p. 304, vol. 4: *Jure facinus illud... ut narremus in iisdem declamationibus et contradictiones ponamus etiam a petitore.* Ubi hæc est Ærodii nota: « Neque hic « locus absque illo restitui in Institutio., lib. IV, cap. 2, neque ille « absque hoc facile intelligi potest. « Ait enim eum morem esse declamatoribus, ut statim post exordium narrationem subjungant. *In de his etiam alia libertas, ut in « eadem declamatione primum suo, « secundo quasi partis suæ loco narrare videantur.... Neque id fit non « recte.* Ita enim lego. » Redit eodem duplex negatio et, quam nos in textu tenemus, simplex affirmatio. Spald. in Præf., p. 6.

3. *Assuerunt.* Turic. *adsuerunt.* Camp. *affuerunt.* Alm. *assuerunt*, et sic editi mei ante Ald. Reliqui *assueverunt.* — Avic. Vall. lib. RR. 8, 9, 11, 12, *assuerunt.* Ed.

4. *In scholasticis. Scholastica* sub-

quam evenit, ut pro narratione sit propositio[1]; nam quid exponet[2], quæ zelotypum[3] malæ tractationis accusat? aut qui Cynicum apud censores reum[4] de moribus facit? quum totum crimen uno verbo in qualibet actionis parte[5] posito satis indicetur. Sed hæc hactenus: nunc, quæ sit narrandi ratio, subjungam. *Narratio*[6] *est rei* 31
factæ, aut ut factæ[7], *utilis ad persuadendum expositio;*

stantive dicitur. Vide Senec. patr., p. 63: « Hoc vero alterum nomen « græcum quidem est, sed in lati- « num ita translatum, ut pro latino « sit, *scholastica. Controversia* mul- « to recentius, sicut ipsa *declama-* « *tio.* » Aliis Nostri locis additur substantivum ut §. 92, 97; XI, 1, 82. In loco VII, 1, 57, dubia scriptura. — *In scholasticis.* Pro quo *in scholis* habent Put. et Prat. melius forte. Ed.

1. *Propositio.* §. 4.

2. *Exponet.* Iidem Codd. dant *exponat.* Ed.

3. *Quæ zelotypum.* Sic Turic. Guelf. Bern. Goth. Jens. (tacente Gesn.) et omnes meæ ante Leid. Vulgo *qui zelot.* Turbatum est aliquid in Camp. quæ pro hisce receptis *quid exponet qui zelot.* dat: *quæ exponet zelot.* Uxorem, cujus nomine agitur, intelligi recte monet Gesn. — Soli Codd. Poul. Prat. et Andr. ed. habent *qui.* Etsi vox *zelotypus* sit proprium feminis de amatoribus suis loquentibus, nihilominus cinædis applicatur interdum. Sed hoc loco nihil mutandum. Ed.

4. *Cynicum... reum... facit.* Vide, inter Declamationes Quintilianeas a Pithœo editas, 283 inscriptam: *Cynicus diserti filius.* Ad hanc Ærodius hæc ipsa Nostri verba affert. Huc inprimis pertinent ex ista controversia: « Cæteros.... quos abdi- « cant patres, *sine narratione* cul- « pæ abdicare non possunt: in hoc « filio » (Cynico, quem propterea quod hujus sectæ est, abdicat pater) « satis est ad odium, habitum « ostendere. »

5. *Qualibet... parte.* Non proprie in narratione.

6. *Narratio.... expositio.* Pervulgata apud veteres definitio. Vide Cornif. ad Herenn. Cic. de Invent. Theonem in Progymn. Hermogen. in Progymn. Aphthon. in Prog. Ad Ciceronis Rhetoricos I, 19, hæc commentatur Marius Victorinus: « *Gestarum rerum* expositio est, ne- « gotiorum civilium, et historiarum. « *Ut gestarum rerum* expositio est, « comœdiarum, fabularum et the- « matum, quæ in auditorio dicun- « tur. » Vide Rhetoras Pithœanos.

7. *Aut ut factæ.* Ita Turic. et Camp., cum Vall. Goth. Voss. 2, Bad. Obr. Capper. Gesn. Reliqui, ut et Guelf., *a. non f.* — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, Prat. Jens., *aut non factæ.* An male? Hoc enim intelligi potest de reo, qui in causis conjecturalibus, rem se non fecisse narrat. Et quidem res de qua agitur, vel facta est, vel non facta est. Si facta est, ut vera narratur; si non facta est, narratur ut non facta. Hanc lectionem firmat

vel, ut Apollodorus finit, *oratio docens auditorem, quid in controversia sit.* Eam plerique scriptores, maxime qui[1] sunt ab Isocrate[2], volunt esse *lucidam, brevem, verisimilem;* neque enim[3] refert, an pro *lucida* perspicuam, pro *verisimili* probabilem credibilemve dicamus.

32 Eadem nobis placet divisio; quamquam et [4]Aristoteles ab Isocrate parte in una[5] dissenserit, præceptum brevitatis irridens[6], tamquam necesse sit, longam aut brevem esse[7] expositionem, nec liceat ire per medium.

Apollodori definitio, quam Fabius probat : nam et qui narrat quid factum sit, et qui narrat quid non sit factum, uterque quid sit in controversia exponit. Denique si legatur *aut ut factæ*, præcipit Fabius res falsas narrari posse, quod oratore, præsertim in sententia Fabii, indignum est. Ed.

1. *Maxime qui*. Turicens. Guelf. Camp., *maximeque qui*. — Nostri, præter 7, 10, Jens. Ald., *maximeque qui*, etc. Ed.

2. *Qui sunt ab Isocrate. Ab aliquo esse* dicuntur, qui hunc ducem sectantur, qui ab eo præcepta accipiunt. Recte confert Burmannus Cic. pro Mur., c. 30 : « Nostri illi « a Platone et Aristotele, moderati « homines et temperati. » Id. Tuscul. disp. II, 3 : « qui sunt ab ea « disciplina. » De Finibus IV, 3 : « Zeno et ab eo qui sunt » quem locum male sollicitat Ernestus. Convenit Græcorum locutio, *οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς* : *οἱ ἀπὸ τοῦ περιπάτου*.

3. *Neque enim*. Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *Nec en.* Vide §. 13. — Nostri fere omnes habent *Neque enim*. Ed.

4. *Aristoteles... parte in una*. In una harum, quas modo proposuit, partium; ne forte quis putet, significari rarum Aristotelis ab Isocrate dissensum.

5. *Parte in una*. Τὴν *in* omittunt Avic. et Poul. Ed.

6. *Præceptum.... tamquam*. Turic. *præc. veritatis irr. inserens tamq.* cum Camp. et multis Codd. inserentibus præpostere illud *inserens*. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, *præceptum veritatis*. Reliqui *præceptum brevitatis*, quod est melius. Mox *irridens, inserens*, Andr. et Avic. Put. Poul. RR. 1, 3, 5, Prat. pro *irridens* habent *inserens*. Male. — *Præceptum.... irridens*. Aristotel. Rhet. III, 16, 4. Hic Isocratem irrideri ab Aristotele satis est probabile, quod quidem se didicisse e Quintiliano fatetur is, qui nostro non magnopere favet, Victorius in Rhet. Arist., p. 719. Negat Aristoteles *τὸ εὖ* fieri *τῷ συντόμως, ἀλλὰ τῷ μετρίως*. Hoc potuit sumere e Platonis loco Phædr., p. 267 b.

7. *Brevem esse expositionem*. Turic. omittit *esse*, cum Guelf. Camp. et edd. meis ante Badium. Accedunt plurimi Codd. Inter *brevem* et *expos.* facillime excidebat *esse*, quod hoc loco est necessarium. — Nostri quoque Codd. omittunt *esse*. Ed.

Theodorei quoque solam relinquunt ultimam partem,
quia nec breviter utique nec dilucide semper sit utile
exponere. Quo diligentius distinguenda sunt singula, 33
ut, quid quoque loco prosit, ostendam. Narratio est aut
tota pro nobis, aut tota pro adversariis[1], aut mixta ex
utrisque: si erit tota pro nobis, contenti simus[2] his tri-
bus[3] partibus, per quas efficitur, quo judex[4] facilius
intelligat, meminerit, credat. Nec quisquam reprehen- 34
sione dignum putet, quod proposuerim eam, quæ sit
tota pro nobis, debere esse verisimilem, quum vera sit;
sunt enim plurima vera quidem, sed parum credibilia,
sicut falsa[5] quoque frequenter verisimilia; quare non
minus laborandum est, ut judex, quæ vere[6] dicimus,
quam quæ fingimus, credat. Sunt quidem hæ, quas su- 35
pra retuli, virtutes aliarum quoque partium; nam et
per totam actionem vitanda est obscuritas, et modus
ubique custodiendus[7], et credibilia esse oportet omnia,
quæ dicuntur: maxime tamen hæc[8] in ea parte custo-

1. *Adversariis*. Sic Turic. Camp. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum plerisque Codd. et edd. meis ante Gryph. Hic primus *adversario*, ut reliqui. — Solus R. 8 habet *pro adversario*. Minus bene: nam supra, plurali numero dictum est *pro nobis*, unde analogia postulat, ut h. l. dicatur *pro adversariis*. Ed.

2. *Simus*. Pro *simus* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 8, 10, 13, Prat. Camp. Andr. Ald. habent *sumus*. Melius forte. Ed.

3. *His tribus*. Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *iis tr*. Vide III, 8, 32; item hic §. 132. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, Prat. Jens. et ap. Burmann. Voss. 2, Bern. simpliciter *tribus partibus*. Ed.

4. *Quo judex facilius*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 11, Prat. habent ita. Sed R. 12, Camp. Andr. et Almel., *quod facilius judex*. Ed.

5. *Falsa... verisimilia*. Vide I, 10, 39. Exemplum hujusmodi proponit Plato Phædr., p. 273 b.

6. *Vere dic*. Sic Turic. Guelf. cum Alm. Voss. 3, Bern. Reliqui *vera d*. —Optimi inter nostros *vere dic*. Ed.

7. *Custodiendus.... custodienda*. Displicet tam exiguo intervallo repetitum verbum, in quo tamen nulla de veritate scripturæ est dubitatio. Vide in eadem reprehensione mox §. 37: *dispositæ... compositi*.

8. *Maxime tamen hæc*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat., *Maximeque hæc*. Quæ lectio quum ab antiquioribus Codd. proferatur, præferenda nobis videtur. Ed.

dienda sunt, quæ prima judicem docet[1]; in qua si acciderit, ut aut non intelligat, aut non meminerit, aut
36 non credat, frustra in reliquis laborabimus. Erit autem *narratio aperta*[2] atque *dilucida*, si fuerit primum exposita verbis propriis et significantibus[3], et non sordidis quidem, non tamen exquisitis, et ab usu remotis; tum distincta rebus, personis, temporibus, locis, causis, ipsa etiam pronunciatione in hoc accommodata, ut ju-
37 dex, quæ dicuntur, quam facillime accipiat. Quæ quidem virtus negligitur a plurimis, qui ad clamorem dispositæ[4], vel etiam forte circumfusæ, multitudinis compositi, non ferunt[5] illud intentionis silentium; nec sibi diserti videntur, nisi omnia tumultu ac vociferatione

1. *Judicem docet.* Iidem Codd., *judicem docent.* Male. Ed.

2. *Narratio aperta.* Sic Turicens. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum edd. ante Gryph. qui primus *aperta narr.* in quo affectationis aliquid hic quidem supervacuæ. Tur. et Camp. *ac* pro *atque*, quod ipsum malim. Sed non est tanti. — Eadem varietas apud nostros. Ed.

3. *Significantibus.* Vide III, 6, 65.

4. *Ad clamorem dispositæ. Clamorem* esse plaudentium recte monet Gesnerus, et Nostri aliorumque locis convincit. Vide II, 2, 12 (*fragorem* quoque appellat Noster VIII, 3, 3); item Plinii Epist. II, 14, 6; IV, 5, 1; IV, 19, 3; IX, 13, 8; Tacit. Hist. III, 83; Cicer. de Orat. I, 33; Orat. c. 30; pro Sextio, c. 56; ad Quintum fratr. III, 1, p. Ern. 1103; Brut. c. 95. Apposite ad nostrum de *silentio*, quod non ferant, locum, Burmannus laudat Plin. Epist. II, 10, 7: « quæ admiratio « te, qui *clamor*, quod etiam *silentium*, maneat. Quo ego, quum « dico vel recito, non minus quam « clamore delector; sit modo silen« tium acre et intentum et cupidum « ulteriora audiendi. » Vide Cicer. Brut. c. 22, « silentio » sine plausu. *Dispositam multitudinem* intellige de subornatis et conductitiis laudatoribus orantium, quales perstringit Plinius Ep. II, 14, citante item Gesnero. Quod subjungitur *forte circumfusæ multitudinis* mentio, in eo est anticlimax, qua significatur, ne ei quidem laudi, quæ petatur a fortuitis plausoribus, etsi minus turpi quam sit illa pretio redempta, multum tribui debere ab oratore.

5. *Ferunt.* Turic. *fecerunt* (pro quo nostrum conjectura reposuit Regius) cum Jens. (tacente Gesn.) aliisque ante Ald. Narrat Badius Vall. præferre *ferunt*, et sic mei duo. — Nostri Codd. omnes habent *ferunt.* Ed.

concusserint; rem indicare, sermonis quotidiani, et in quemcunque etiam indoctorum[1] cadentis, existimant; quum interim, quod tamquam facile contemnunt, nescias, præstare minus velint, an possint. Neque enim 38
aliud in eloquentia, cuncta experti[2], difficilius reperient, quam id, quod se dicturos fuisse omnes putant, postquam audierunt: quia non bona judicant esse illa, sed vera[3]; tum autem optime dicit orator, quum videtur vera dicere[4]. At nunc, velut campum nacti expositio- 39
nis, hic potissimum et vocem flectunt, et cervicem reponunt[5], et brachium in latus jactant, totoque et rerum et verborum et compositionis genere lasciviunt; deinde, quod[6] sit monstro simile[7], placet actio, causa non intelligitur: verum hæc omittamus[8], ne minus[9] gratiæ,

1. *Indoctorum*. Sic Turic. cum Alm. Jens. (tac. Gesn.) et meis ante Gryph. Reliqui, ut et CAMP. Vall. (ref. Badio), *indoctiorum*. Positivus hic comparativo robustior videtur. Non qui inter doctos minus est eruditus, sed qui plane rudis est, videtur posse fundere talem orationem. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, Andreana, *indoctiorum*. R. 11, Prat. *indoctorum*. Lectionem *indoctiorum* prætulerim. ED.

2. *Cuncta experti*. R. 10, *cuncta opera experti*. Tò *cuncta* male omittunt Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 12. Tà *cuncta experti* omittit R. 11. ED.

3. *Sed vera*. Quum res dilucide ac simpliciter exponitur, putant ejusmodi narrationem, quia figurarum lenociniis careat, non esse *bonam*, perfectam; *sed* tantummodo *veram*. ROLL.

4. *Vera dicere*. Turic. *vere d.*, cum Alm. solo. Alioqui vel hic præferam, ob id quod antecedit *optime*. Vide 34.

5. *Cervicem reponunt*. Dum sibi placent. Sic Cicer. Verr. III, 19: « tamenne putamus patronum tuum « in hoc crimine *cerviculam* jactaturum et populo se ac coronæ « daturum? »

6. *Deinde, quod*. Guelf. *d. idque*. Edd. a Basil. ante Obr. *d. id quod*, quæ scriptura latet in Guelf. Nec displiceat. Vide lib. III, cap. 6, §. 1.

7. *Quod sit monstro simile*. Poul. CAMP. Andr. *quod fit monstro simile*. R. 7, *quod monstro simile*. ED.

8. *Hæc omittamus*. Nostrorum pars optima et maxima, *hoc omittamus*. ED.

9. *Minus gratiæ.... quam offensæ... mereamur*. Videtur æquales describere, qui hoc genere peccarent. *Mereri* attende dictum pro *consequendo*. Vide §. 77, 125; V, 1, 1; VI, 1, 45; item Dial. de orato-

præcipiendo recta, quam offensæ, reprehendendo prava,
40 mereamur. *Brevis* erit *narratio* ante omnia [1], si inde cœperimus [2] rem exponere, unde ad judicem pertinet; deinde, si nihil extra causam dixerimus; tum etiam, si reciderimus omnia, quibus sublatis, nec cognitioni
41 quidquam, nec utilitati [3], detrahatur. Solet enim esse quædam partium brevitas, quæ longam tamen efficit summam. *In portum veni, navim prospexi, quanti veheret interrogavi, de pretio convenit* [4], *conscendi, sublatæ sunt ancoræ, solvimus oram* [5], *profecti* [6] *sumus;* nihil horum dici celerius potest; sed sufficit dicere; *E portu navigavi;* et, quoties exitus rei satis ostendit priora, debemus hoc esse contenti, quo reliqua intelli-
42 guntur. Quare, quum dicere liceat, *Est mihi filius juvenis*, omnia illa supervacua, *Cupidus ego liberorum uxorem duxi, natum sustuli* [7], *filium educavi, in adolescentiam*

ribus, c. 9: « indulgentiam ... me- « reri. » Plin. Ep. I, 8, 14 et passim.

1. *Ante omnia*. Vide §. 4.

2. *Si inde cœperimus*. Τὸ *inde* omittunt Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, Prat. Jens. Ed.

3. *Nec cognitioni... nec utilitati*. Pro *nec* nostri optimi et antiquissimi dant *neque... neque*. Ed.

4. *Convenit*. Sic et Turicens. et Goth. cum Joann. et Bodl. Reliqui fere *conveni*, ut et Guelf. et Camp. — Soli inter nostros RR. 5, 7, 10, edd. Jens. Andr. dant *conveni*. Alii *convenit*. Ed.

5. *Solvimus oram*. Vide Epistol. ad Tryph. §. 3.

6. *Profecti*. Sic Turicens. Camp. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Badio e Vall. item Alm. Reliqui *provecti*, pro quo nostrum conjecit Regius. Frustra obloquitur Burm. Opus est pervulgato vocabulo, quo magis appareat rem quotidianam narrari. Exempla, quibus utitur Burm., aut sunt poetica, aut habent necessitatem aliquam verbi nautici usurpandi. Hic ne exitum quidem habere videatur ista tam verbosa brevitas, si *provecti* modo essent, non *profecti*. Vide VI, 3, 9. Neque mihi persuadet Burmann. hunc locum e scriptore aliquo desumptum esse a Quint. Finxit haud dubie, ut mox de filio suscipiendo. — Male ait V. C. Spald. *reliqui provecti*: nam omnes nostri Codd. et edd. Jensoniana excepta, habent *profecti*. Recte: nam τὰ *e portu navigavi* non *provectionem in mare*, sed *profectionem* e portu significant. Ed.

7. *Natum sustuli, filium educavi, in adolescentiam perduxi*. Hæc omnia omittunt Avic. Put. Poul.

perduxi: ideoque Græcorum aliqui aliud [1] circumcisam
expositionem, id est σύντομον, aliud brevem putaverunt;
quod illa supervacuis careret, hæc posset aliquid ex ne-
cessariis desiderare. Nos autem brevitatem in hoc poni- 43
mus, non ut minus, sed ne plus dicatur, quam oporteat;
nam iterationes quidem, et ταυτολογίας, et [2] περισσολογίας,
quas in narratione vitandas quidam scriptores Artium
tradiderunt, transeo; sunt enim hæc vitia non tantum
brevitatis gratia refugienda [3]. Non minus autem cavenda 44
erit, quæ nimium corripientes omnia sequitur, obscuri-
tas; satiusque est aliquid [4] narrationi superesse, quam
deesse: nam supervacua cum tædio dicuntur, necessa-
ria cum periculo subtrahuntur. Quare vitanda est [5] etiam 45

RR. 3, 5, Prat. Voss. 1, 3, Bern. Id est, antiquissimi et probatissimi Codd., unde hæc supposititia existimo. Ed.

1. *Circumcisam... brevem.* Utramque Græci isti in virtute posuerunt; *brevem* tamen illam solam appellarunt, quæ aliquid cogitandum relinqueret auditori, necessarium quidem, sed facile ex reliquorum conjectura assequendum. Sic locutionis rationem reddere videor, per se quidem non satis apertæ: « potest narratio brevis aliquid ex necessariis desiderare. » H. e. sine vitio omittit aliquid ex necessariis. Miror in hoc loco ad latinam vocem *brevem*, nullam subjectam esse græcam, ut modo in σύντομον factum; neque dicam tamen quo potissimum vocabulo usurus fuerit. Βραχυλογίαν obversatam ei putat Ernestus in Lex. Rhetorico græco, p. 60, sed opus est adjectivo ad *narrationem* accommodato. Βραχεῖαν, Βραχυλόγον διήγησιν hac maxime potestate, quæ συντόμῳ opponeretur, nondum inveni apud rhetoras græcos. Σύντομον plane cum Quint. eamdem constituit Anaximenes in Rhet. ad Alex. loco ab Ernesto allato, qui est c. 30, §. 6, p. 120 Buhl.

2. *Et ταυτολογίας et περισσολογίας.* Ταυτολογία est ejusdem verbi aut sermonis *iteratio otiosa.* Περισσολογία vero est sermo supervacuus. Turn.

3. *Refugienda.* Camp. *fugienda*, cum edd. meis ante Stoer. et Goth. Nostram tenent Turic. Guelf. cum Alm. Eadem structura IV, 5, 6, *refugienda... distinctio.* Item Cic. pro Cæcina, c. 8. — *Fugienda* habent Vall. lib. RR. 7, 8, 9, Andr. Jens. Ald. Locat. Ed.

4. *Satiusque est aliquid.* Τὸ *est* omittunt Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, Prat. Jens. Voss. 2, 3, Ed.

5. *Vitanda est etiam.* Sic Turic. et Camp. Reliqui *est* omittunt; quod contortum h. l. et a docendi simplicitate alienum videtur. — Omittunt quoque Vall. lib. et RR. 8, 9, Jens. Ald. At Avic. Put. Poul. RR.

illa Sallustiana, quamquam in ipso virtutis locum obtinet, brevitas, et abruptum sermonis genus; quod otiosum fortasse lectorem minus fallit[1], audientem transvolat, nec, dum repetatur, exspectat[2]; quum præsertim lector non fere sit, nisi eruditus[3]; judicem rura plerumque in decurias[4] mittant, de eo pronunciaturum, quod intellexerit; ut fortasse ubique[5], in narratione tamen præcipue, media hæc tenenda sit via dicendi, *quantum opus*
46 *est, quantum satis est*[6]. *Quantum opus est* autem non ita solum accipi volo, quantum ad iudicandum[7] sufficit; quia non inornata[8] debet esse brevitas, alioqui sit indocta; nam et fallit voluptas, et minus longa, quæ delectant, videntur; ut amœnum ac molle iter, etiamsi est

3, 5, 7, *vitanda sunt etiam illa*. Ed.

1. *Fallit*. Guelferb. *fallat*, cum Goth. et edd. meis ante Stoer. excepta tamen Camp. Receptam quum boni auctores vindicent, acquiescere in ea malui, quamvis blandiretur conjunctivus. — Nostri omnes *fallat*. Quæ lectio recipi potest, ut pote quæ sit tot ac tantis auctoribus probata. Ed.

2. *Nec..... exspectat*. Similis Ciceronis locutio. Vide V, 14, 17.

3. *Eruditus*. Vide dicta ad I, 5, 25. Opponuntur *eruditi* et *qui judicabant* §. 86.

4. *In decurias*. Judicum decurias, quas quatuor constituit Augustus, quibusque quintam addidit Caligula. Singulæ harum mille et pluribus constabant judicibus, qui quum agros quisque suos plerumque colerent, nec nisi ad judicandum in urbem commearent, horridiores et illiterati fere erant. Decuriæ sunt judiciorum publicorum, privatorum consilia centumviralia.

5. *Ubique*. Turic. *ubicunque*, cum Alm. Goth. Camp. Hoc quare restituerit Obr. quæri potest, nisi forte magis ex hujusce ævi latinitate esse credidit. — Solus R. 12 posterioris ævi *ubicumque*. Ed.

6. *Satis est*. Turic. et Camp. *sat est*. Placet, in proverbiali locutione. Vide V, 13, 14. — Vulgatam tuentur Vall. lib. RR. 8, 9, 10, 11, 12, Jens. Ald. R. 7 et Voss. 2. — Paulo supra: *quantum opus est*, etc. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5 et Voss. 1 hanc phrasim omittunt. Ed.

7. *Indicandum*. Sic Turic. cum Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) et edd. meis ante Badium. Reliqui *judicandum* excepto Capper. qui bene restituit vetustissimam scripturam. — Avic. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 12, Ald. Almel. *ad indicandum*. Alii *ad judicand.* non tam bene. Ed.

8. *Quia non inornata*. Turic. et Camp., *qu. et n. i.*, cum Alm. Non male. —Vulgatæ assentiuntur Avic. Put. Poul. et RR. 3, 5, 8, 9, Jens. Alii *quia et non inornata*. Tò *et* inutile videtur: itaque rejeci. Ed.

spatii amplioris, minus fatigat, quam durum aridumque[1] compendium. Neque enim[2] mihi unquam tanta 47
fuerit cura brevitatis, ut non ea, quæ credibilem faciunt expositionem, inseri velim. Simplex enim et undique præcisa, non tam *narratio* vocari potest, quam *confessio*[3]: sunt porro multæ conditione ipsa rei longæ narrationes, quibus extrema (ut præcepi[4]) proœmii parte ad intentionem præparandus est judex; deinde curandum, ut omni arte vel ex spatio ejus detrahamus aliquid, vel ex tædio. Ut minus longa sit, efficiemus[5], quæ poteri- 48
mus, differendo, non tamen sine mentione eorum, quæ

1. *Aridumque.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum Bad. Alm. Voss. 1, 3, Bern. Reliqui *arduumque.* Et auctoritas librorum et præstantia scripturæ mutationem receptæ imperarunt: *molle... durum, amœnum... aridum.* — *Aridum* habent optimi et antiquissimi inter nostros. Ed.

2. *Neque enim.* Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *Nec en.* Vide §. 31. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 11, 12, Prat. Andr. *Neque enim.* Ed.

3. *Confessio.* Sic Turic. (a pr. manu, a sec. *confusio*) Guelf. cum Voss. 1, 3. Reliqui *confusio.* Videor justam rationem reddidisse scripturæ quam prætuli. Recentiori librario oportebat illam displicere. *Confusio,* sic dictum pro concreto quod aiunt, h. e. confusa oratione, redolet novitium sermonem. — Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, Camp. Andr. Ald. Jens. *confusio.* Male: nam quæ potest esse *confusio* in rebus simplici et undique præciso genere dicendi explicatis? Avic. Put. Poul. R. 12 a sec. manu, Prat. *confessio.* Bene: nam narrator ille simplex et præciso dicendi genere usus, objectum clienti suo crimen quasi confiteri videtur; causam suam ita invincibilem credit, ut ipsam objecti criminis confessionem quodammodo faciat. Ed. — *Confessio.* Sicut ea, quæ confitemur, coacti plerumque, quam paucissimis verbis efferimus, ut cito defungamur, ita omnis nimia brevitas potest videri oratio expressa invito. Quidquid dices, sive accusabis, sive defendes, si narratio tua nimis erit correpta, videberis maluisse non loqui, et quæ dixeris, coactus quasi et cum metu *confitentis* protulisse; habebis speciem *confitentis* rei, vel etiam testis. Vide §. 109: « Neque enim narrandum est tamquam *testi,* sed tamquam « *patrono.* »

4. *Ut præcepi.* IV, 1, 79, *quibus* præstabit accipere casu sexto, ut *in* præpositio intelligatur; nam si *dativum* agnoscas, inest scabrities, quod mox infertur *ad intentionem,* quo pertinet *præparandus,* magis quam ad *quibus* tertio casu.

5. *Efficiemus.* Vall. lib. Poul. RR. 7 a sec. man. 8, 9, 12, Camp. Andr. Jens. *efficiamus.* Mihi subj. futuro præferendus videtur. Ed.

differemus[1]: *Quas causas occidendi habuerit, quos assumpserit conscios, quemadmodum disposuerit insidias,*
49 *probationis loco dicam.* Quædam vero ex ordine prætermittenda, quale est apud Ciceronem[2], *Moritur Fulcinius; multa enim, quæ sunt in re, quia remota sunt a causa, prætermittam.* At partitio[3] tædium levat: *Dicam, quæ acta sint*[4] *ante ipsum rei contractum*[5]*; dicam*
50 *quæ in re ipsa; dicam, quæ postea.* Ita tres potius[6] modicæ narrationes videbuntur, quam una longa. Interim expediet expositiones brevi interfatione[7] distinguere: *Audistis, quæ ante acta sunt; accipite nunc, quæ insequuntur.* Reficietur enim judex priorum fine, et se velut
51 ad novum rursus initium præparabit. Si tamen, adhibitis quoque his[8] artibus, in longum exierit ordo rerum,

1. *Differemus.* Put. Vall. RR. 8, 9, 12, Voss. 2, *differimus.* Ed.

2. *Apud Ciceronem.* Pro Cæcina, cap. 4.

3. *At partitio.* Turic. et Camp. *et part.*, cum Obr. Accedit Guelf. dans *Ac:* mihi recepta potior. Inest oppositio ad hæc: *ut minus longa*, §. 48. Vide §. 47. *Spatio.... tædio.* Vide §. 75. — Optimi inter nostros habent *At partitio:* cæteri, *ac* aut *et.* Vulgata præstat. Ed.

4. *Acta sint.* Prat. R. 12, *acta sunt.* Ed.

5. *Contractum.* Omne negotium dicitur *contrahi*, quum initur, et sic *contractus* dictus est pro initio. Sic per glossam apud Livium in aliquot MSS. *cœptum* pro *contractum.* Vide Drakenb. ad V, 37, 3. Magis etiam proprie de litibus et præliis *contrahendi* verbum usurpatur. De pactis et conventis non est cogitandum.

6. *Ita tres potius.* Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, 12, Vossiani tres, Bern., *ideo tres potius.* Ed.

7. *Interfatione.* Turic. *interfectione*, cum Alm. Bodl. Bal. nisi quod hi sine errore *intersectione;* sed non erat quod hoc revocaret Obr., jejunum et elumbe, ante verbum *distinguere.* Vide V, 7, 26, geminum nostro vocabulum « brevis « *interlocutio.* » Nostrum ipsum est apud Ciceronem. — Vulgatam servant plurimi et meliores inter nostros; solus R. 12 habet a sec. man., *interpositione.* Ed. — *Interfationem* appellat Fabius propositionem, quæ commonitionis causa, aut levandi judicis gratia, inter narrationis partes inseritur. Turn.

8. *Quoque his.* Hoc ordine Turic. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) et edd. meæ ante Stoer. exceptis Camp. et Basil. Reliqui *his quoque.* *Quoque* ad *adhibitis* spectat, non ad *his.* — Vulgatum ordinem observant meliores inter nostros. Ed.

erit non inutilis in extrema parte commonitio[1]; quod Cicero[2] etiam in brevi narratione[3] facit: *Adhuc, Cæsar, Q. Ligarius omni culpa caret[4]: domo est egressus non modo nullum ad bellum, sed ne ad minimam quidem belli suspicionem*, etc[5]. Credibilis autem erit narratio 52
ante omnia[6], si prius consuluerimus nostrum animum, ne quid naturæ dicamus adversum; deinde si causas ac rationes factis præposuerimus, non omnibus, sed de quibus quæritur; si personas convenientes iis, quæ facta credi volemus, constituerimus, ut *furti reum, cupidum; adulterii, libidinosum; homicidii, temerarium;* vel contra[7], si defendemus[8]; præterea loca et tempora[9] et his similia[10]. Est autem quidam et ductus[11] rei credibilis, 53

1. *Commonitio*. Avic. Put. Poul. et Vall. lib. uterque a pr. man. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, Prat., *commotio*, forte breviatim hæc vox antiquitus reposita fuerat. Præstat *commonitio*, quæ est repetitio quædam sub epilogi forma, qua narrator recolligit quod in narratione positum fuerat, ad commonefaciendum judicem. Ed.

2. *Cicero*. Pro Ligario, c. 2. Memoriter retulit. Apud Cic. enim pro *caret* est *vacat*. Vide II, 13, 14; III, 8, 14; item hic §. 19, 121.

3. *Etiam in brevi narratione*. Camp. et Andr., *pro Ligario in brevi narratione*. Ed.

4. *Culpa caret*. Jens., *culpa vacat*. Bene: nam sic est apud ipsum Tullium. Ed.

5. *Etc*. Guelf. *et cætera*. Reliqui nota utuntur. Vides *et* positum ante *cætera*, quod fere omissum malunt VV. DD. Vide Cic. Offic. III, 10, 9, apud Heusing. Vide §. 12; V, 11, 12.

6. *Ante omnia*. Vide §. 40.

7. *Vel contra, si*. Turic. et Camp. *vel his contraria, si*, cum Alm. et Obr. Non placet. — RR. 11, 12, Andr. Alm., *vel his contraria*. Ed.

8. *Defendemus*. RR. 8, 11, 12, *defendimus*. Ed.

9. *Loca et tempora*. Sic Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) et edd. meæ ante Basil. exc. Camp. et Ald. Etiam Turic. *et* omittere videtur, quod abest a reliquis. Malui assumere. Vide §. 24. — *Et* vacat quoque in Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 11, 12, Prat. Andr. et Ald. Ed.

10. *Et his similia*. Sic Turic. et Camp. Reliqui omittunt *his*. Vide §. 22. — Soli Codd. Put. et R. 7 a sec. man. omittunt *his*. Ed.

11. *Quidam et ductus*. Sic Turic. et Camp. Dicitur Alm. dare *quid. ductus*. Sic autem Guelf. Edd. meæ a Jensonio inde *etiam*. Memorabile quod menæchmi illi Goth. et Voss. 2 soli dant *quid. conductus* novitio vocabulo (vide §. 9), quod respondet francogallico *conduite*. Id quidem maxime convenit rei hic indi-

qualis in comœdiis etiam, et[1] in mimis, aliqua enim naturaliter sequuntur et cohærent, ut, si bene priora narraveris, judex ipse, quod postea sis narraturus[2], exspectet.
54 Ne illud quidem fuerit inutile, semina quædam probationum[3] spargere; verum sic, ut narrationem esse meminerimus, non probationem. Nonnunquam etiam tamen argumento[4] aliquo confirmabimus, quod proposuerimus[5], sed simplici et brevi; ut in veneficiis, *Sanus bibit, statim concidit*[6], *livor ac tumor confestim est insecutus*[7].
55 Hoc faciunt[8] et illæ præparationes, quum *reus dicitur robustus, armatus, sollicitus*[9], *contra infirmos,*

candæ. *La conduite du récit, la manière d'amener les faits.* Ernestus in Lex. Rhet. lat. reddit græco συνάφεια. — Jens. et Ald. *est autem quidam etiam ductus.* Vall. lib. RR. 5, 8, 9, 11, 12, *est autem quidam conductus.* Reliqui vulgatam exhibent. Ed.

1. *Comœdiis etiam, et.* Sic Turic. Camp. cum Alm. Voss. 3, Bern. et edd. meis ante Basil. omnibus. Reliqui omittunt *etiam.* — Solus R. 9 omittit *etiam.* Ed.

2. *Quod postea sis narraturus.* Put. Prat., *quid post. sis narrat.* Reliqui præter Camp. et Andr. vulgatam habent. Ed.

3. *Semina... probationum.* « Probabilis erit (narratio) si argumentorum et quæstionum *semina* quædam fuerint ubique *respersa.* » Sulpitius Victor ap. Pithœum, p. 248.

4. *Etiam tamen argumento.* Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Voss. 1, 2, 3. Reliqui omittunt *tamen.* Malim quidem transponi, ut factum est ab Obr., sed non sum ausus. *Tamen* non est supervacuum, quia modo probationem fieri vetuit. — Avic. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, Andr. Jens. Ald. Almel. Locat., *Nonnunquam etiam tamen argumento.* Non redundat τὸ *tamen.* Quamvis meminerimus narrationem esse, non probationem, nonnunquam *tamen* argumento *etiam* aliquo confirmabimus. Ed.

5. *Q. proposuerimus.* Vide §. 30.

6. *Statim concidit.* R. 9 et Voss. 2, *occidit.* Forsan ex glossa. Ed.

7. *Insecutus.* Guelf. *consecutus,* cum editt. meis ante Basil. exc. Camp. et Badio, qui e Vallensi dat nostrum. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 8, 9, 11, 12, Prat. Andr., *est insecutus.* RR. 5, 7, 10, Jens. Ald., *est consecutus.* Ed.

8. *Hoc faciunt.* Eleganter Gesnerus conjicit legendum, *Huc faciunt.* Vide VI, 2, 11.

9. *Armatus, sollicitus, contra.* Omittunt *soll.* Tur. Guelf. Camp., cum edd. meis ante Basil. et Codd. plurimis. Si silentio conferentium standum est, dant vocem hanc Bodl. (gravis profecto testis) Voss. 2 (sed Goth. desiderat) Bern. Neque tamen dubitari nequit, quin sit vera et necessaria : velim nosse quis unde primus extuderit. — Nullus ex

inermes, securos. Omnia denique, quæ probatione trac-
taturi sumus, *personam* [1], *causam, locum, tempus, ins-
trumentum, occasionem,* narratione delibabimus. Ali- 56
quando, si destituti fuerimus his, etiam fatebimur,
*Vix esse credibile, sed verum, et hoc majus habendum
scelus; nescire nos, quomodo factum sit, aut quare; mi-
rari, sed probaturos.* Optimæ vero præparationes [2] erunt, 57
quæ latuerint, ut a Cicerone sunt quidem [3] utilissime
prædicta [4] omnia, per quæ *Miloni Clodius, non Clodio
Milo insidiatus* esse videatur: plurimum tamen facit illa
callidissima simplicitatis imitatio: *Milo autem* [5], *quum in
senatu fuisset eo die, quoad senatus* [6] *est dimissus, domum
venit, calceos et vestimenta mutavit, paulisper, dum se
uxor, ut fit, comparat, commoratus est.* Quam nihil 58
præparato, nihil festinato fecisse videtur Milo! Quod non
solum rebus ipsis vir eloquentissimus, quibus moras et
lentum profectionis ordinem ducit [7], sed verbis etiam
vulgaribus et quotidianis, et arte occulta consecutus est;
quæ si aliter dicta essent, strepitu ipsum judicem ad
custodiendum patronum [8] excitassent. Frigida videntur 59

nostris hanc vocem agnoscit: unde eam rejiciendam prope affirmaverim. Put. Cod. habet in margine *præparatus*. Ed.

1. *Personam... occasionem.* Vide IV, 1, 50. De *instrumento* quod hic primum connumeratur vide §. 88; V, 6, 2; V, 7, 36; V, 9, 1; V, 10, 23, 51, 94; VI, 4, 8, 17; VII, 1, 62; VII, 2, 25, 45; XII, 8, 14. Ex hisce fere locis efficies *instrumentum* dici quidquid pertinet ad probandum factum aliquod, de quo est lis; interdum quidem ipsum organon v. c. *spiculum*.

2. *Præparationes.* R. 10, Camp, Andr., *probationes*. Male. Editor.

3. *Utilissime.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat., *utilissima*. Ed.

4. *Prædicta.* Ante, prius, quam cætera, dicta; non ante, quam fierent. Vide III, 6, 89.

5. *Milo autem.* Cic. pro Milone, cap. 10.

6. *Quoad senatus.* Avic. Put. a pr. manu, Poul. RR. 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, Prat. Camp. Andr., *quo a senatu*. Ed.

7. *Ordinem ducit.* R. 7, Camp. et Andr., *ordinem dicit*. Ed.

8. *Ad custodiendum patronum.* Ita Turic. et Camp. Sed Guelf. *dein*-

ista plerisque; sed hoc manifestum est [1], quomodo judicem fefellerit, quod vix a lectore deprehenditur: hæc
60 sunt, quæ credibilem faciant [2] expositionem. Nam ne contraria [3] aut sibi repugnantia in narratione dicamus, si cui præcipiendum est, is reliqua [4] frustra docetur; etiamsi quidam scriptores Artium hoc quoque, tam-
61 quam occultum et a se prudenter erutum, tradunt. His tribus narrandi virtutibus adjiciunt quidam *magnificentiam, quam* μεγαλοπρέπειαν vocant, quæ neque in omnes causas cadit (nam quid, in plerisque judiciis privatis,

de patron., cum aliquot Codd. et edd. meis ante Obr. exc. Ald. qui *ad custodiend. deinde patron.* Quod Obr. aiunt dare *judicem dein patron.* manifestus error est. Is enim nostram ipsam præfert, nec Alm. a suo Turic. recedere credo, quem eamdem Obr. scripturam habere narrant. Apparet, quam obnoxium errori esset ignotius *custodiendum*, unde arripuerunt *deinde.* — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, Prat. simplicius nostro judicio: *strepitu ipsum judicem; deinde patronum excitassent.* R. 10, *str. ip. jud.; deinde ipsum patronum.* RR. 7, 11, 12, *strepitu ipsum judicem ad custodiendum deinde patronum excitassent.* Priores nostri Codd. antiquitate et auctoritate præstant. Præterea sensus Codd. nostrorum est longe apertior. Ed. — *Ad custodiendum.* Vide IV, 1, 59. Malim tamen pro *ipsum judicem* legi *ipso* (ad *strepitu*) *judicem*, ut et Rollinus suadet. Ed.

1. *Hoc manifestum.* Ita Turic. et Camp. cum Alm. Reliqui inserunt *ipsum*, pro quo Obr. *ipso.* — Nostri Codd. habent *hoc ipsum.* Et mox pro *fefellerit*, Vall. lib. RR. 5 a sec. man., 8, Jens., *fefellerint.* Ed. — *Hoc... quod.* Prius accipe casu sexto, et ante *quod* subaudi *id*, ut *quod* pronomen sit, non conjunctio.

2. *Faciant.* Ita Turic. Guelferb. Goth. Jens. (tacente Gesn.) et edd. meæ ante Gryph. Item Alm. Colb. Voss. 2, 3. Reliqui, quibuscum et Camp. *faciunt.* Vide tamen IV, 3, 16. — Cod. Poul. et Andr. ed., *faciunt.* R. 9, *faciat.* Reliqui vulgatam tuentur. Ed.

3. *Nam ne contraria.* Turic. *Nam quod est neque contraria.* Alm. *Nam id quod est neque contraria.* Mire; et soli. An erat glossa in margine: *id quod est traditum?* — *Nam ne contraria aut sibi repugnantia.* Varietates Turicens. Cod. et Alm. non agnoscunt nostri. Mox *sibi repugn.* Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, 12, Prat. Voss. tres, pronomen *sibi* omittunt; quod reipsa h. l. redundare videtur. Ed.

4. *Reliqua.* Turic. *re quæ*, a sec. manu *neque.* Alm. *reque.* Guelferb. *æque*, cum Camp. et edd. meis ante Ald. — Vulgatam habent Avic. Poul. RR. 7, 11. At Codd. Put. Prat. *is est qui frustra.* Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, 12, *is æque frustra.* Ed.

de certa credita[1], locato et conducto, interdictis[2], habere loci potest supra modum[3], se tollens oratio?), neque semper[4] est utilis, ut vel[5] proximo exemplo Miloniano[6] patet. Et meminerimus, multas esse causas, in 62
quibus confitendum, excusandum, [7]summittendum sit, quod exponimus; quibus omnibus aliena est illa

1. *De certa credita.* Sic Turic. a pr. manu (a secunda *de certo cred.*, cætera a conferente non adduntur) cum Alm. qui conjunctim *decerta credita*, item Voss. 1, 3 (etsi transponendo peccant: *Decreta credita*). Guelf. *de certo credito*, cum Camp. Reliqui *de re certa credita*. *Re* vix credo in bonis MSS. inveniri, quamquam fere silentur a conferentibus, et Goth. dat manifesto. Geminus nostro est locus XII, 10, 70, ubi Codd. Turic. Guelf. Goth. omittunt *re*, cum edd. meis ante Ald. nisi quod Campani nullam a Gesnero diversitatem notavi, meo profecto errore. Sic adductus sum, ut per ellipsin, cujus nullum præterea exemplum in promptu habeo, scriberem *certam creditam* pro *pecuniam cert. cred.* quod ipsum habemus §. 6, et VIII, 3, 14. Vide IV, 4, 6, *mutuam*: quo minus suspectum habere debebat Gesnerus *certa*, quod satis frequens in hac re apud JCtos. Neutro genere, *certo credito* quod ostenditur in Guelf. et aliquot aliis, uti nolui, quum originem erroris apertam viderem in hac ratione, in altera, quam secutus sum, nullam. Sed librarius imperitior, qui nostram scripturam inveniret, pæne necessario inserebat *re*, quod non vereor ut recte proscripserim. Vide errorem Camp. ad V, 10, 66 ostendentem, hanc formam librariis pervulgatam fuisse. — Tò *re* omittunt Avic. Vall. lib. RR. 3, 5, 8. *De re certa credita, locata et conducta, interdictis*, etc. ita exhibent RR. 7, 11, Jens. *De certo credito, locato et conducto interdictis.* Camp. et Andr. Ed. — *De certa credita.* Intellige *pecunia*.

2. *Interdictis.* Vide lib. II, c. 10, §. 5, et lib. III, c. 6, §. 71.

3. *Supra modum.* R. 9, *supra materiam*. Glossa est et quidem inepta, quæ nullam vim habere debet.

4. *Neque semper.* Sic Turicens. Guelf. Camp. Reliqui *nec s.* Nostrum concinnius. — Nostrorum quoque pars maxima, *neque semper*. Ed.

5. *Ut vel.* Turic. *velut*, cum Alm. Sed Camp. *veluti*. Recepta robustior. Vide V, 9, 16. — Nostri vulgatam tuentur. Ed.

6. *Miloniano.* Duriusculum est, quod exemplum ipsum dicitur *Milonianum*, quum sit Ciceronianum. Malis *Milonianæ*; sic loquuntur veteres. Vide Ruhnkenium eleganter Eugraphii locum emendantem ad Aquilam romanum, in ed. Rutilii Lupi, p. 144, dum pro *in Gallia a qua* reponit *in Galliana qui*. Cicero ipse Orat. c. 49, « nostra.... « in Miloniana. »

7. *Summittendum.* Sic Goth. (tac. Gesn.) et Camp. cum plurimis recentt. Reliqui *subm.* Quare illos sequamur, in præf. nostra ratio redditur. Vide et VI, 1, 2.

magnificentiæ virtus; quare non magis proprium narrationis est *magnifice dicere*, quam *miserabiliter, invidiose, graviter, dulciter, urbane;* quæ, quum suo quæque loco[1] sint laudabilia, non sunt huic parti proprie
63 assignata, et velut dedita[2]. Illa quoque, ut narrationi apta, ita cum cæteris[3] partibus communis, est virtus, quam Theodectes[4] huic uni proprie dedit[5]; non enim magnificam modo vult esse, verum etiam *jucundam* expositionem. Sunt, qui adjiciant his *evidentiam*, quæ
64 ἐνάργεια græce vocatur. Neque ego quemquam deceperim, ut dissimulem, Ciceroni[6] quoque plures partes

1. *Quum suo quæque loco*. Turic. *quum suo loco*, cum Alm. Guelf. Camp. et edd. meis ante Basil. exc. Aldo qui dat *q. quoque loco*, cum Goth. et Voss. 3 (An 2?). Cod. Voss. 1, dare narratur *q. s. quoque l.* plerumque faciens cum Guelf. Sed his auctoribus, *quæque*, quod profecto multam habet elegantiam, retinendum judico contra bonos libros. — Avic. Put. Vall. lib. a sec. man. RR. 3, 5, 8, 9, Prat. Ald., *quæ quum quoque loco*. Alii corrupte admodum. Vulgata est emendatio recentior. Ed.

2. *Dedita*. Camp. *debita*, cum Roignio (1541) et Gryph. (1544). Hæc arridet scriptura. Centies permutata vocabula, vide Drakenb. ad Liv. VIII, 12, 10. — Vall. lib. et quidem a sec. manu forte Vallæ ipsius, habet *debita*. Cæteri *dedita*. Ed.

3. *Apta, ita cum cæteris partibus*. Sic Goth. Ald. Gryph. Omittunt fere recentiores *cum*, quod vindicant tamen Jens. et reliquæ editt. ante Stoer. exc. Basil. Turic., cum Alm., lacuna laborat dans *Illa quoque partibus*. Guelf. pro *ita* dat *itque*, Voss. 3, *itaque*. Camp. omittens *quoque* post *illa*, idem inserit inter *cæt.* et *part.* Equidem *cum*, quod unice convenit loco, latere puto in istis post *ita* adjectis litteris in Guelf. et Voss. Vett. fere edd. *apta* omittunt, sine sensu. Vide structuræ causa II, 21, 11. — E Codd. inseruimus *cum*. Habes idem laudato Declamm. loco: « illi *cum* « procemio commune est », p. eadem. Spald. in Præfatione. — Vall. lib., *Ita cæteris partibus*. RR. 7, 11, 12, *Ita quoque cæteris partibus*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, *Itaque cæteris partibus*. RR. 8, 9, Locat.; *Ita cum cæteris partibus*. Ed.

4. *Theodectes*. Vide III, 1, 14.

5. *Proprie dedit*. Francius recte videtur reponere *propriam d.* Contrariam corruptelam vidimus III, 7, 7. *Proprie* invectum fortasse primum ab eo, qui dativum vellet *uni* respondentem, *propriæ*.

6. *Ciceroni... plures partes placere*. Vide de Orat. 2, 80; Topic. c. 26, ubi pro *moderatæ* quod est in libris Cic. debet profecto ex Qu. reponi *moratæ*. Partitt. Orr. c. 9.

placere; nam, præterquam *planam* et *brevem* et *credibilem*, vult esse *evidentem*, *moratam*, *cum dignitate*. Sed in oratione morata[1] debent esse omnia cum dignitate, quæ poterunt[2]. *Evidentia* in narratione, quantum ego intelligo, est quidem magna virtus, quum quid veri, non dicendum, sed quodammodo etiam ostendendum[3] est; sed subjici[4] perspicuitati potest: quam quidam etiam contrariam[5] interim putaverunt, quia in quibusdam causis obscuranda veritas esset[6], quod est ridiculum.
Nam, qui obscurare vult, narrat falsa pro veris; et in 65
iis quæ narrat[7] debet laborare, ut videantur quam evidentissima. Et quatenus[8] etiam forte quadam[9] perve- 66

1. *Sed in oratione morata*, etc. Rollinus ita interpungit: *Sed in oratione, morata debent esse omnia; cum dignitate quæ poterunt*. Et intelligit *in tota oratione*, non in narratione sola. Ed.

2. *Quæ poterunt*. R. 10, Camp. et Andr., *quæ potuerint*. Ed.

3. *Sed quodammodo etiam ostendendum est*. Tò *etiam* omittunt Camp. et Andr. Totam hanc partem omittunt Avic. Put. Poul. RR. 3 et 5. Ed.

4. *Subjici*. Vide III, 3, 6.

5. *Contrariam*. I. e. noxiam. Vide V, 11, 31; V, 13, 30; IX, 2, 81.

6. *Veritas esset*. Sic Turic. Camp. cum Alm. (etsi hic *essent* dare narratur) et Obr. Reliqui *est*. Vide I, 8, 5. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, 11, Jens. Ald., *obscuranda veritas est*. Ed.

7. *Veris; et in iis quæ narrat debet*. Sic Turic. Guelf. Camp. cum tot Codd. et edd. quos recenset Burm. Meorum primus Stoerius *veris; in quo debet*, nullo, quantum video, auctore. Sunt tamen hunc deinceps omnes secuti. — Vall. lib. RR. 8, 9, 10, 12, Voss. 2, *et in iis quæ narrat, debet laborare*. Cod. Poul. R. 5, *in quo debet laborare*. Avic. Put. pro *in quo* dant *in qua*, errore manifesto. Vall. lib. a sec. man. Jens. ab emend., *et is qui narrat*. Ed.

8. *Et quatenus*. Sic Turic. et Alm. Reliqui quidem, quos vidi, omnes *Sed qu*. Vide IX, 2, 81. — Nostri quoque omnes, *Sed quatenus*. — *Quatenus* pro *quoniam*. Vide apud Oudend. ad Suet. Claud., c. 26.

9. *Forte quadam*. Sic Vall. Voss. 1, 3, conjiciente etiam, vel ut sui libri scripturam ponente Pithœo, cum edd. plerisque vett. quarum tamen Camp. non posui. Turicens. omittit vocem *forte*, Alm. *sorte* dare narratur, et hæc plerorumque recentiorum est scriptura. *Sorti*, quum figurate dicitur, non inest significatio fortuiti, sed proprietatis. Vide Liv. Drakenb. I, 4, 4. Florum Duk. IV, 10, 6. Nostrum vide VII, 3, 36. Senec. Qu. Nat. I, 13, *fors aliqua*. Appul. Met. p Pric. 32, *Forte quadam*. — Optimi inter nostros habent *forte*. Ed.

nimus ad difficilius narrationum genus, jam de his loquamur, in quibus res contra nos erit; quo loco nonnulli prætereundam narrationem[1] putaverunt; et sane nihil est facilius, nisi prorsus totam causam omnino non agere; sed si aliqua justa ratione hujusmodi susceperis litem, cujus artis est[2], malam esse causam, silentio confiteri? nisi forte tam hebes futurus est judex, ut secundum[3] id pronunciet, quod sciet narrare te[4] noluisse.
67 Neque infitias eo, in narratione, ut aliqua neganda, aliqua adjicienda, aliqua mutanda, sic aliqua etiam tacenda[5]: sed tacenda, quæ tacere oportebit, et liberum erit; quod fit nonnunquam brevitatis quoque gratia,
68 quale illud est, *Respondit*[6], *quæ ei*[7] *visum est*. Distinguamus igitur genera causarum; namque, in quibus non *de culpa* quæritur, sed *de actione*[8], etiamsi erunt contra nos themata[9], confiteri nobis licebit: *Pecuniam de tem-*

1. *Prætereundam narrationem.* Vide lib. V, cap. 13, §. 9.

2. *Cujus artis est.* Vide V, 13, 16, « nullius est artis », tantumdem enim est in interrogatione.

3. *Secundum.* Vide III, 8, 34.

4. *Te noluisse.* Turic. *teloninse*, a secunda manu, *te voluisse*, et sic Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliquæ edd. nostram dant. Vide II, 12, 5. — Avic. RR. 5, 11, Prat. Andr. Jens. Ald. *te noluisse*. Reliqui *te voluisse*. Quum *n* et *u* sæpe confundantur in scriptura Codd. mens auctoris hoc loco, ut alibi passim, a criticis consulenda est. Ed.

5. *Sic aliqua etiam tacenda.* Tò *etiam* omittunt Put. Poul. Prat. Camp. et Andr. RR. 3, 5, 10, *sint aliqua etiam tacenda*. RR. 8, 11, *sit aliqua etiam tacenda*. Ed.

6. *Respondit... est.* Dicas usitatam hanc fuisse, reticendi quæ supervacua essent, formulam. Sic Cæsar in epistola, quæ inserta est Ciceronis ad Atticum tertiæ decimæ, lib. IX: « *quæ visa sunt, respondi.* »

7. *Quæ ei.* Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) et edd. meæ ante Basil. acced. Obr. cum Codd. aliquot Burm. Reliqui *quod ei*. Obr. cum Camp. *ei* omittit. — Nullus ex nostris habet *quod ei*. Ed.

8. *De actione.* In statu translativo. Vide III, 6, 11. Exemplum furti, non sacrilegii, ad jus i. e. ad actionem tractum vide et V, 10, 38; vide et hic §. 8. — *Sed de actione.* Intelligit statum definitivum, ut patet exemplo sequenti. Roll.

9. *Themata.* In genere hic dictum pro *causis*, sive scholasticis, sive forensibus; quamquam nunc fere nonnisi scholastica proponun-

plo sustulit, sed privatam; non ideo sacrilegus est. Virginem rapuit; non tamen optio patri[1] *dabitur. Ingenuum* 69
stupravit, et stupratus se suspendit; non tamen ideo stuprator[2] *capite, ut causa mortis, punietur; sed decem millia, quæ pœna stupratori constituta est, dabit.* Verum in his quoque confessionibus est aliquid, quod ex invidia[3], quam expositio adversarii fecit, detrahi possit, quum etiam servi nostri de peccatis suis mollius[4] loquantur.
Quædam enim quasi non narrantes mitigabimus[5]: *Non* 70
quidem (ut adversarius dicit) consilium furti in [6]*templum attulit, nec diu captavit ejus rei tempus; sed occasione et absentia custodum*[7] *corruptus, et pecunia, quæ nimium quam*[8] *in animis hominum potest, victus est; sed quid*

tur exempla. Vide V, 10, 9, « *velut* « *thema* «

1. *Optio patri.* « Stupratæ datur « optio eligendi mortem raptoris « aut nuptias. Sed patri hic nihil « tribuunt leges. » Gesnerus. Huc pertinent, quas memorat Dialogus de Oratorr. *vitiatarum electiones*, c. 35. Vide lib. VII, cap. 8, §. 4.

2. *Stuprator... decem millia.* Vide VII, 4, 42. Scatinia, vel Scantinia hæc lex fuit. Pugnare alia veterum loca cum hoc Quintiliani in pœna stupri definienda, ostendit Bachius in Hist. Jurispr. rom., l. II, c. 2, §. 29, p. Stohm. 144. Eamdem pœnam in stuprata quoque faciunt Quintilianeæ declamationes 252 et 370.

3. *Quod ex invidia.* Tò *ex* omittunt Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, Voss. 1, 3, Bern. Habent *quo invidia* Put. et Prat. Ed.

4. *Etiam servi... mollius.* Exemplo ostendit, quam facile sit, eadem quæ adversarius narrando, tamen elevare culpam factorum, quod vel rudes servi consequantur.

5. *Mitigabimus.* Goth. (tacente Gesn.) *negabimus*, cum Voss. 2 solo. En par nobile fratrum. Vide §. 53. — Nostri de hac varietate silent. Ed.

6. *In templum.* Turic. *i. templo*, cum Guelf. Camp. et Codd. fere quotquot ostenduntur omnibus, it. edd. ante Ald. Regius correxit. Britannici Codices fortasse probam scripturam vindicant. — Jenson. ed. sola et quidem ab emendatione habet *in templum*. Cæteri *in templo*. Ed.

7. *Custodum.* Custodes appellat *æditos*, qui tuendis templis rebusque sacris præficiuntur. Turn.

8. *Nimium quam.* Turic. omittit *quam*, cum plurimis Codd. et edd. ante Ald. meis. Guelf. *nimirum* sine *quam*, cum Jens. (tac. Gesn.) Loc. Venet. Basil. (quarum postrema mox, ut sensus constet, inter *hominum* et *potest* inserit *pluri-*

refert[1]*? peccavit, et fur est*[2]*; nihil attinet id defendere,*
71 *cujus pœnam non recusamus.* Interdum[3] quasi damnemus ipsi: *Vis te dicam*[4] *vino impulsum? errore lapsum? nocte deceptum? vera sunt ista fortasse; tu tamen ingenuum*[5] *stuprasti, solve decem millia.* Nonnunquam propositione[6] præmuniri[7] potest causa, et deinde exponi.

mum, nullo auctore). Hoc correxit Regius abradens *r*, quam scripturam præfert Rusc. CAMP. *nimis* sine *quam*, vitiose. Poteramus sane acquiescere veteri illa ratione *nimium in*; neque tamen dictu facile, unde se insinuarit *quam*, quod ignarum quidem et oscitantem librarium non sapit. Debebat tamen scribi *quantum*, quod ipsum cum *quam* sexcenties confunditur. Aldus, qui primus ostendit *quam* post *nimium*, non sine Codice hoc novasse est putandus. Locutio *nimium quantum* plurimos et gravissimos habet auctores, et est huic sententiæ inprimis apta. Vide Cic. Orat., c. 26: « sales... in dicendo *nimium* « *quantum* valent. » — Nescio a quibus Codd. lectionem *nimium quam* Ald. hauserit. Nostri omnes vel *quæ nimium in animis*, vel *quæ nimirum ex animis* habent. R. 8, *quæ nimium in animos*. Non male certe. ED. — *Nimium quam.* Hanc locutionem, quæ quidem, ut fert loci conditio, plane esset pro *nimium quantum*, adhuc in nullo scriptore inveni. Nam quod Plautum appellant Bacchid., I, 2, 13, *nimium quam* apud eum est potestate adverbii, hic pronominis accusativus desideratur. Vide primam partem hujus notæ.

1. *Sed quid refert.* Turicens. et CAMP. omittunt *Sed*, cum Almel. Non male.

2. *Et fur est; nihil.* Turic. *e. f. e. et n.* CAMP., *e. f. e. sed n.* Neutrum placet. Malim autem abesse a vulgata *et.* — Nostri vulgatam præ se ferunt. At R. 10: *peccatum et furtum est.* Singularis lectio. ED.

3. *Interdum.* Turic. et CAMP., *Interim*, cum Alm. et Obr. — Soli Codd. RR. 7, 11, 12 et ed. Andr. Almel. *Interim* exhibent. ED.

4. *Vis te dicam.* RR. 3, 5, *Vis dicam.* CAMP. et Andr., *Vis ut dicamus.* Ald., *Ut si dicam.* ED.

5. *Ingenuum.* Prat. Cod., *ingenuam.* Forte pudoris causa. ED.

6. *Propositione.* Vide §. 54. Est ea proprie « confirmationis » sive probationis « initium » (vide cap. 4, libri hujus, initio) quo et hic pertinet. Debet enim causa, quæ inter narrandum minus sit placitura, sic statim a limine defendi ut eam, quidquid factum fuerit, vincibilem ostendamus. Id a patre sit in exemplo. Præmittitur id argumentum, quod, quidquid accidit, parricidii omne nomen amolitur a reis; deinde tuto narratur, quum excusationes illæ, quæ si solæ debuissent reos defendere, minus fortasse validæ essent visæ, libentius admittantur ab iis, qui legem reo totam favere intellexerunt. Sic *proponere*, §. 78.

7. *Præmuniri.* Optimi Codices, *præparari.* Quæ lectio præcedentes criticos fugit. ED.

Contraria sunt omnia tribus filiis, qui in mortem patris 72
conjurarant; sortiti nocte[1] singuli per ordinem cum ferro cubiculum intrarunt, patre dormiente; quum occidere eum nemo potuisset, excitato omnia indicarunt. Si 73
tamen pater[2], qui divisit patrimonium[3] et reos parricidii defendit, sic agat: *Quod contra legem sufficit, parricidium objicitur juvenibus, quorum pater vivit, atque etiam liberis suis adest: ordinem rei narrare quidem nihil*[4] *necesse est, quum ad legem nihil pertineat; sed*[5] *si confessionem meæ culpæ*[6] *exigitis*[7], *fui pater durus, et*

1. *Sortiti nocte.* Nostri omnes *sortiti noctē*, vel sine breviatione *sortiti noctem.* Ed.

2. *Si tamen pater.* Lex erat ne filii qui parricidium fecissent, aliquid de bonis patris caperent. Igitur in hoc themate gentiles et agnati petunt hereditatem, filiosque accusant. Turn.

3. *Qui divisit patrimonium.* Pater hic jam iis ipsis, qui insidiati ei erant, filiis patrimonium diviserat, quumque accusarentur parricidii ab agnatis patris (quæ est scita Turnebiani interpretis conjectura) hereditatem adituris, si filii parricidæ fuerint probati, ipse etiam filiis suis adest in judicio. Structura hujus loci non prorsus est expedita. Neque enim apparet, unde ordienda sit apodosis. Equidem in hac maxime ratione acquiesco, ut protasis pertingat ad verba *eximi voluerit* (§. 74); apodosin faciant, *Omnia hæc* usque ad *mollita.* Ne sic quidem bene procedit, quod in protasi junguntur hæc, *Si.... agat.... deinde subjicitur;* male coeuntibus conjunctivo cum indicativo, activo cum passivo. Obrechtus quidem *agit* dat pro *agat*, quo aliter eximitur scrupulus; sed auctorem habere videtur nullum, nec distinctione sua ostendit, se ad meam rationem diremisse sententias. Possis etiam *subjicitur*, leni profecto mutatione, refingere in *subjicit*, vel *subjiciat* adeo. In longiore verborum comprehensione solent dormitare librarii; potuit tamen et ipse scriptor seriem orationis minus religiose tenere.

4. *Quidem nihil.* Turic. et Camp. *quid* solum, cum Alm. Proba scriptura. Pro *nihil* Jens. (tac. Gesn.) *mihi*, in qua constitutione Regius pro *quidem* verissima conjectura reposuit *quid.* Nostra ab Aldo inde est in editis, et auctores sunt Vallensis, Colbertinus, Guelf., Goth., cum iis qui silentur. — Simplicius ac verius Codd. RR. 7, 12, Camp. Andr., *narrare quid necesse est.* Ed.

5. *Sed si.* Turic. *s. qui*, cum Camp. et Alm.

6. *Meæ culpæ.* Camp. ed., *culpa recte.* Lectio peculiaris. Si exigitis *jure, recte, confessionem culpæ.* Ed.

7. *Exigitis, fui.* Sic Turic. Camp. His solis auctoribus malui omittere reliquorum omnium *ego* quod inserunt. Habet enim alienam ab hoc

patrimonii, quod jam melius ab his administrari[1] *pote-*
74 *rat, tenax custos;* deinde subjicitur, *Stimulatos ab iis, quorum indulgentiores parentes erant; semper tamen eum habuisse animum, qui sit eventu deprehensus, ut occidere patrem non possent; neque enim*[2] *jurejurando opus fuisse, si alioqui*[3] *hoc mentis habuissent; nec sorte*[4], *nisi quod se*[5] *quisque eximi voluerit.* Omnia hæc qualiacunque placidioribus animis accipientur, illa brevi primæ
75 propositionis defensione mollita. At[6] quum quæritur, *An factum sit?* vel, *Quale factum sit?* licet omnia contra nos sint, quomodo tamen[7] evitare expositionem salva causæ ratione possumus? Narravit accusator, neque[8] ita, ut quæ essent acta[9], tantum indicaret; sed adjecit invidiam, rem verbis exasperavit; accesserunt probationes,
76 peroratio incendit, et plenos iræ reliquit. Exspectat naturaliter judex, quid narretur a nobis. Si nihil exponimus, illa esse, quæ adversarius dixit, et talia, qualia dixit, credat necesse est: quid ergo? eadem exponemus? Si de qualitate agetur, cujus tum demum quæstio est, quum de re constat, eadem, sed non eodem modo: alias cau-
77 sas, aliam rationem dabo[10]. Verbis elevare quædam li-

loco opponendi affectationem, quæ si desideratur, abunde est in *meæ culpæ.*

1. *Administrari.* Turic. et CAMP., *ministrari.*

2. *Neque enim.* Sic Turic. CAMP. Guelf. Reliqui *nec en.* Vide §. 47.

3. *Alioqui.* Nostri omnes scribunt *alioquin.* ED.

4. *Nec sorte.* Sic Poul. Vall. lib. Jens. Ald. *Ne sorte*, RR. 5, 7, 12. *Ne forte*, sic Avic. Put. RR. 3, 8, 9, 10, CAMP. et Andr. ED.

5. *Nisi quod se quisque.* Tò *nisi* omittunt Avic. Poul R. 10. ED.

6. *At quum quæritur.* Respicit *At* ad §. 67, 68. Vide §. 49.

7. *Quomodo tamen.* Malim *tandem*, quæ est frequens confusio. Vide Drakenb. ad Liv. XXII, 2, 11. Potest tamen ferri *tamen* ob id quod præcessit *licet.*

8. *Neque ita.* Sic Turic. CAMP. Guelf. Reliqui *nec ita.* Vide III, 11, 24; item mox §. 93. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, Jens. Ald., *nec ita.* ED.

9. *Quæ ess. acta.* R. 10, *ut, quæ ess. facta.* Vall. lib. RR. 8, 9, Andr. Jens. Ald. Goth., *ut quæque ess. acta.* ED.

10. *Aliam rationem dabo.* Avic.

cebit: *luxuria*[1] *hilaritatis, avaritia parcimoniæ, negligentia simplicitatis* nomine lenietur; vultu denique, voce, habitu, vel favoris aliquid, vel miserationis merebor[2]: solet nonnunquam movere lacrymas ipsa confessio; atque ego libenter interrogem, Sint illa[3] defensuri, quæ non narraverint, necne? Nam si neque 78
defenderint[4], neque narraverint, tota causa prodetur; at si defensuri sunt, proponere certe plerumque id, quod confirmaturi sumus, oportet. Cur ergo non exponamus, quod et dilui potest, et, ut hoc contingat, utique indicandum est[5]? Aut quid inter *probationem* et 79
narrationem interest, nisi quod narratio est probationis continua propositio, rursus probatio narrationi congruens confirmatio? Videamus ergo, num[6] expositio hæc longior demum esse debeat[7], et paulo verbosior præparatione, et quibusdam argumentis (argumentis

Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 12, Jens., *aliam atque aliam rationem dabo*. Ed.

1. *Luxuria... lenietur*. Vide lib. III, cap. 7, §. 25.

2. *Merebor*. Vide §. 39.

3. *Sint illa*. Sic Turic. cum Alm. Jens. (tacente Gesn.) et edd. ante Gryph. Reliqui *sintne i.*, hoc etiam in Goth. et Voss. 2. Correctorem olet. Guelf. Camp. it. sec. manus in Turic. aliique apud Burm. *si sint illa*, ne ipsum quidem spernendum. Vide III, 1, 3. — Soli Codd. Put. et Prat., *sint ne illa defensuri*. Ed.

4. *Nam si neque defenderint*. Pro *Neque* plurimi habent *Nec*. Camp. et Andr., *Nam nisi defenderint quæ narraverint*. Ed.

5. *Et, ut hoc contingat, utique indicandum est*. Τὸν *et* omittunt multi. Camp., *et ut hic contingat*. Put. totam phrasim omisit. Editor.

6. *Num*. Goth. Camp. margo Gryphii (1536) et Bas. *unde*. Mero errore, ut videtur. — Nostri omnes *num*. Ed.

7. *Videamus... esse debeat*. Hujusmodi, quæ adversarii narrationi opponitur, expositio tantum abest, ut omitti possit ac debeat, ut longiorem etiam solitis narrationibus esse oporteat. Hanc augendi vim inesse adverbio *demum* recte monet Gesnerus. Sic supra quoque §. 12, *longam narrationem* urget, ubi nullam volebat Celsus. *Videamus num* quod plerumque poni solet, quum, id quod quærimus, eventurum non credimus (vide Wolfium ad Ciceronem suppositum pro Domo, §. 14), hic vicissim usurpatur. Prævidet enim Quintil., sæpe *longam* desideratum iri narrationem,

dico[1], non *argumentatione*), cui tamen plurimum confert frequens affirmatio, *Effecturos nos, quod dicimus; non posse vim rerum ostendi prima expositione; exspec-*
80 *tent, et opiniones suas differant, et bene sperent*[2]. Denique narrandum est utique[3], quidquid aliter, quam adversarius exposuit, narrari potest, aut eo[4], etiam prooemia sunt in his causis supervacua; quæ quid magis agunt, quam ut cognitioni rerum[5] accommodatiorem judicem faciant? Atqui[6] constat[7], nusquam eorum esse majorem usum, quam ubi animus judicis ab aliqua
81 contra nos insita opinione flectendus est. *Conjecturales* autem causæ, in quibus de facto quæritur, non tam sæpe rei, de qua judicium est, quam eorum, per quæ res colligenda est, expositionem habent; quæ, quum ac-

1. *Argumentis* (*argumentis dico*. Turic. CAMP. Guelf. Goth. Alm. et edd. ante Basil. exc. Aldo non nisi semel ponunt *argumentis*, qui error si vel omnes occupasset Codd. tamen confidenter erat corrigendus. —Nostri Codd. errorem habent, si tamen error fuit in eorum lectione, quod non omnino concederem. ED. — *Argumentis dico*. Vide §. 54, 108. Ablativum autem et hunc et alterum *præparatione* cave pendere putes a comparativo, quod non male Capperonnerius monet.

2. *Et bene sperent*. Turic. omittit *bene*, cum Alm.

3. *Denique narrandum est utique*. Omnes nostri *Denique utique narrandum est*. ED.

4. *Aut eo etiam*. Turic. omittit *eo*, cum Alm. — *Eo etiam*. Eamdem ob causam. Vide IV, 1, 42; IV, 2, 119; IV, 3, 3.

5. *Cognitioni rerum*. Put., *cognitioni rei*. Avic. Poul., *cognitione rerum*. RR. 3, 5, *cognitio rerum*, et mox *faciat* pro *faciant*. ED.

6. *Atqui*. Turic. Guelf. Vall. Goth. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald., *Atque*. CAMP., *At quæ*, quod est idem. Nec credo ullum Cod. aliud dare. Recte tamen secuti recentiores Regium de conjectura reponentem *Atqui*. Vide §. 10; IV, 3, 17.

7. *Constat*. Turic. CAMP. Guelf. Goth. et edd. ante Bad., *constabit*, cum Alm. Vall. Voss. 1, 3. Nostra est ex Regii emendatione, quam velim confirmari Britannicis Codd. Et tacet sane Gibsonus, sed de Veneta quoque et Aldina. Neque fortasse erat mutanda antiqua scriptura. Futurum eo sensu potuit dici: *constabit, ubi quæsiverimus*. Vide VI, 3, 84 *Constare* tamen quum de iis dicatur, quæ omnes simul agnoscunt, convenientius sane est præsens. — Optimi inter nostros exhibent, *Atqui constabit*. Nullus habet *constat*. ED.

cusator suspiciose narret, reus levare suspicionem debeat, aliter ab hoc atque ab illo ad judicem perferri oportet. At enim quædam argumenta turba valent[1], di- 82
ducta leviora sunt. Id quidem non eo pertinet, ut quæratur, *An narrandum?* sed, *Quomodo narrandum sit?* Nam et congerere[2] plurima[3] expositione quid prohibet[4], si id utile est causæ, et promittere[5]? sed et dividere narrationem[6], et probationes[7] subjungere partibus, atque ita transire ad sequentia? Nam ne iis quidem[8] ac- 83
cedo, qui semper eo putant ordine, quo quid actum sit, esse narrandum; sed eo malo narrare[9], quo expedit,

1. *Turba valent.* Hoc aliquoties recurrit apud Nostrum. IV, 5, 7; V, 13, 12; VI, 1, 1. Habet hic locus difficultatem intelligendi, quo modo possit hæc sententia eo valere, ut in causa duriore non sit narrandum. Injicitur enim tamquam adversa iis, quæ præcipit Qu., argumentatio, quod apparet particulis *At enim.* Nempe, qui hoc objiciunt, significant, narrationem habere diducta argumenta, quæ possint nocere tali causæ, quum conferta et cumulata in probatione fuerint abreptura judicem.

2. *Nam et congerere.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum aliis Codd. et edd. meis ante Leidens. Reliqui omittunt *et* quod spectat ad alterum: *et prom.* — Nullus ex nostris omittit τὸ *et.* Ed.

3. *Plurima.* Ita Turic. Camp. cum Alm. Reliqui *plura.* Vide II, 13, 15; III, 6, 20; item hic §. 83, 92.

4. *Quid prohibet.* Turic. Guelf. Camp., *quis proh.*, cum plurimis Codicibus et edd. meis ante Stoer. Heinsius (citante Burm.) ad Heroïd. X, 88, plurimis locis vindicat *quid;* addicit frequentatissima Græcorum locutio τί κωλύει, ubi nunquam τίς. — Omnes nostri habent *quis prohibet.* Ed.

5. *Promittere*, probaturos nos; vel etiam singulatim narraturos, quoniam nunc congerimus. Vide §. 128; lib. IV, cap. 5, §. 5.

6. *Sed et dividere narrationem.* Hanc figuram Noster appellat ἀνταπόδοσιν; Lupus Rutilius προσαπόδοσιν. Ed.

7. *Probationes.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum multis Codd. et edd. meis ante Gryph. Reliqui *probationem.* — Soli Put. Prat. et Ald. habent *probationem.* Ed.

8. *Nam ne iis quidem.* Solus R. 12 hanc lectionem exhibet. Alii *Namque ne iis quidem*, vel *Namque ne his quidem*, vel *Namque neque eis quidem.* Sed hæc omnia eodem redeunt. Ed.

9. *Malo narrare quo.* Ita Turic. Camp. cum Alm. Sed Guelf. *modo n. q.*, cum plurimis Codd. et edd. meis ante Bad. sec. Hic primus omittit *narrare*, quod deinceps omnibus abest. *Malo* reponit Obr. *Narrare* in Joann. quoque esse doceor a Porsono. — *Sed eo malo*

quod fieri plurimis[1] figuris[2] licet[3]; nam et aliquando excidisse simulamus, quum quid utiliore loco reducimus[4]; et interim nos reducturos[5] reliquum ordinem

narrare quo expedit. Put. Prat., *sed eo modo narrandum quo expedit*. Avic. Pod. Vall. lib. RR. 8, 10, Jens., *sed eo modo narrare quo expedit*. Ita antiquissimi libri habent *modo*, non *malo*. Recentiores per compendium *m°* quod critici pro *malo* ceperunt. Forte aliquid in prioribus Codd. excidit ad sententiæ complementum. Ed.

1. *Plurimis*. Goth. Jens. (tacente Gesn.) *pluribus*, cum Colb. Voss. 2 et edd. ante Stoer. meis. Vides ex meis deteriores Codd. solos stare cum edd. Vide 82, 118. — Antiquissimis nostrorum *plurimis*. Ed.

2. *Figuris*. Turic. Guelf. *signis;* per errorem, vide not. seq., Alm. *figuris* dare narratur. — Solus R. 12 posterioris ævi, *signis*. Ed.

3. *Licet*. Si probe attendas hunc sensum, intelliges id quod fieri liceat esse hoc, ut « narret aliquis « eo ordine, quo expedit. » In hac ratione *licet*, cum passivo structum (nam *facere* pro *fieri* malis profecto) non convenit magnopere, neque aptum est, quod subjunguntur mera præsentia : *simulamus*, *reducimus*, *testamur* (quo magis quod fit significatur, quam quod potest fieri) ubi *futura* exspectabas. Quamquam hoc levius. *Fieri* dicitur pro fieri posse, vulgo fieri, contingere. Jam, opinor, mecum censebis aptius futurum *liquet* pro *licet*. Libri quidem nulli hoc ostendunt; sed confusio harum vocum ut sponte credibilis ita nec inaudita. Vide notam ad V, 10, 14; item *Morel*, *Elémens de Critique*, p. 87, et de permutatione litterarum *qu* et *c*, in qua vertitur hic error, Drakenborch. ad Liv. IX, 2, 15. *Figuræ* hic quidem non artis vocabulo usurpantur, sed generatim dicuntur pro omni flexu, ductu. Vide §. 53.

4. *Reducimus*. Posterius, quam debebat narrari, ponimus factum aliquod, et hoc *reducere* potest appellari, quia id, quod modo erat omissum, nunc quasi repetitur.

5. *Reducturos reliquum ordinem*. Iteratum tantulo intervallo *reducendi* verbum non placet. Sed hæc videtur Quintiliani ipsius negligentia. Vide §. 35. *Reliquum* ab ipso positum sit necne, major est dubitatio. Unus Aldus, in utraque ille quidem editione, *relictum* dat pro *reliquum*, sensu longe præstantiore. Is qui suæ partis utilitati prospiciens, aliqua prius narranda serius ponit, aut *simulat* sibi antea excidisse, aut *testatur* (h. e. diserte fatetur et indicit) se velle, perspicuitatis causa, id quod jam narraverit (*relictum*, hoc est quem jam emensus erat, ordinem. Ita *relicti cursus* apud Horatium) repetere, in qua retractatione mox ea inserit, quæ antea consulto omiserat; nisi forte *relictum* dicas esse omissum (quod ipsum frequentissimum) hac sententia : velle se, quæ modo omiserit, nunc perspicuitatis causa reducere, h. e. serius narrare. *Reliquus* et *relictus* sæpe permutantur a librariis, vid. Drakenb. ad Liv. XXI, 61, 4. In recepta, quæ est omnium, ut videtur, Codicum, sententiam non assequor; neque enim

testamur, quia sic futura [1] sit causa lucidior; interim re 84
exposita [2], subjungimus causas [3], quæ antecesserunt: neque enim [4] est una lex defensionis, certumque præscriptum [5]: pro re, pro tempore intuenda, quæ [6] prosint, atque ut erit vulnus, ita vel curandum protinus, vel, si curatio differri potest, interim deligandum. Nec sæpius 85
narrare duxerim [7] nefas, quod Cicero pro Cluentio fecit; estque non concessum modo, sed aliquando etiam necessarium, ut in causis repetundarum [8], omnibusque, quæ simplices [9] non sunt; amentis [10] est enim, superstitione præceptorum contra rationem causæ trahi. Narra- 86
tionem ideo ante probationes ponere est institutum, ne judex, qua de re quæratur [11], ignoret: cur igitur, si singula probanda [12], aut refellenda erunt, non singula etiam

agitur de eo, quum aliquid *prius*, quam debebat, narratur, sed omnes hæ figuræ (quæ sunt tres) sunt narrandi serius.

1. *Quia sic futura sit.* Τὸ *quia* omittunt Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, Prat. Ed.

2. *Interim re exposita.* R. 10, *interim re posita.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, Prat., *in re exposita.* Ed.

3. *Subjungimus causas.* Ne hic quidem figuras aliquas, quales designat Capperonn. apud Rutilium Lupum positas p. (Ruhnk.) 1 et 133, agnosco, quoniam in narratione sola versamur, et causæ, quæ subjungi jubentur, non brevi quadam sententia comprehenduntur, sed et ipsæ narrando explicantur.

4. *Neque enim.* Sic Turic. Camp. Omittit *enim* Guelf. dans *Neque est.* Reliqui *Nec e.* Vide §. 74. — Nostri non omittunt *enim.* Plerique dant *Neque.* Ed.

5. *Neque... est... certum præscriptum.* Hoc præceptum, quia utile est, sæpius repetit Fabius, *spectandam esse potius causæ utilitatem, quam præceptum quod ad causæ utilitatem solum comparatum est et traditur.* Turn.

6. *Quæ prosint.* R. 7 et Voss. 3, *quæ prosunt.* Ed.

7. *Duxerim.* Turic. Camp., *dixerim*, cum sat multis Codd. et edd. ante Leid. Nostram tamen tuetur Guelf. — Nullus ex nostris vulgatam habet. Omnes *dixerim.* Ed.

8. *Repetundarum... simplices non sunt.* Vide IV, 1, 74; IV, 4, 4.

9. *Omnibusque, quæ simplices.* Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, Camp. et Andr., *omnibus quæque simplices.* Vulgatam soli tuentur RR. 7, 12 et Ald. Ed.

10. *Amentis.... causæ trahi.* Vide IV, 1, 64, 65; IV, 5, 7.

11. *Quæratur.* Tur. et Camp., *dicatur.*—Nostris quoque *quæratur.* Ed.

12. *Cur igitur, si singula proban-*

narrentur? Me certe, quantacunque[1] nostris experimentis habenda est fides, fecisse hoc in foro, quoties aliqua ita desiderabat[2] utilitas, probantibus et eruditis, et iis, qui judicabant, scio; et, quod non arroganter dixerim[3], quia sunt plurimi, quibuscum egi[4], qui me refellere possint, si mentiar[5], fere ponendæ[6] a me cau-
87 sæ officium exigebatur. Neque ideo tamen non sæpius facere oportebit[7], ut rerum ordinem sequamur: quæ-

da, etc. Totam hanc phrasim corruptam habent nostrorum pars maxima. Scil. Put., *Cur igitur ignoret? si singula probanda aut refellenda erunt, non singula etiam narranda erunt.* Poul., *Cur igitur non ignoret, si... nisi singula etiam narrentur.* Alii alio modo. Soli R. 7 a sec. man. Jens. et Ald. vulgatam habent. Ed.

1. *Quantacunque.* Vide II, 17, 12. Adde Cic. de Orat. II, 28; Liv. XXX, 10, 20. Quo minus Francio indigebamus reponente *quantulacunque*. Vide et Wolfium ad Leptineam, pag. 258.

2. *Quoties aliqua ita desiderabat.* Ita Turic. a secunda manu (a prima *q. at ita d.*, cum Alm. (vide §. 23) nisi quod inde excitat *tru*, pro *ita*, Burm., se intelligere negans) et Camp. et Obr. Accedunt Goth. Voss. 1, 3, inserentes receptæ *aliter*. Reliqui *q. ipsa des.* — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, Prat. Vall. lib., *quoties ita desiderabat*. Vall. lib. a pr. man. RR. 8, 9, 12, *quoties aliter ipsa desiderabat*. Dele τὸ *aliter*. Ed.

3. *Quod non arroganter dixerim.* In antecessum deprecatur arrogantiæ invidiam, eadem forma qua usurpatur: *præfiscine dixerim*. Quo minus est ferendus Obrechtus, expungens *non*, quasi *arroganter* cum laude dictum sit. Vide not. ad §. 29.

4. *Quibuscum egi.* Ut Cicero cum Hortensio et Bruto, vide Cic. Brut. c. 51, 94. Huic autem, homini fervidiori, peroratio assignabatur, quum expositio Quintiliano.

5. *Mentiar.* Turic. Camp., *mentior*, cum Alm.

6. *Ponendæ... causæ.* I. e. narrandæ, exponendæ. Sic Seneca pater, p. 149: « objecit Syriaco, quod « *causam* non *posuisset*. » Simile quid apud Nostrum VII, 2, 55. Vide notam ad lib. IV, cap. 1, §. 36.

7. *Non sæpius... oportebit.* Turic. *non ipse prius facere at* (a sec. man. *alia*) *re oportebit:* cum Alm. in quo nulla secundæ manus, ut in Turic., emendatio, et pro *prius* ponitur apud Burm. *pius*. Guelf. secundam Turic. manum dat, cum Basil. ed. sola quantum video. Camp. Voss. 2, Goth. Jens. (tac. Gesn.) *n. s. f. alias o.*, cum edd. ante Ald. quem Badius expunxisse ait *alias* quod redundet propter *sæpius* ante positum. Burmann. ulcus latere monet. Mihi scriptura *ipse prius* (magis etiam Alm. illa *ipse pius*) nata videtur ex errore male dirimentis *se pius* (pro *sæpius*) et *alia re*, vel *at re* profecta ex male repetitis litteris verbi *facere*, quod ipsum rudiori

dam vero etiam turpiter convertuntur; ut si *peperisse* narres, *deinde concepisse; apertum testamentum*, *deinde signatum;* in quibus si id, quod posterius est, dixeris, de priore tacere optimum[1]. Sunt quædam et falsæ expo- 88
sitiones, quarum in foro duplex genus est[2]: alterum, quod instrumentis[3] adjuvatur; ut Publius Clodius fiducia testium, qua nocte incestum Romæ[4] commiserat, Interamnæ[5] se fuisse dicebat; alterum, quod est tuendum dicentis ingenio: id interim ad solam[6] verecun-

librario h. l. insolens videri debebat. Vide §. 86; item IV, 5, 3. — Lectio vulgata est emendatio Jensoniana et Aldensis. Vall. lib. a sec. man. RR. 9, 12, CAMP. Andr. Jens. ante emendationem Voss. 2, *Neque ideo tamen non sæpius facere alias oportebit, ut rerum ordinem sequamur.* Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, Voss. 1, Bern., *Neque ideo oportebit, ut rerum ordinem sequamur.* Non male. At melius Prat. Cod., *Non enim oportebit, ut semper ordinem sequamur rerum :* nam in causis repetundarum, plurima sunt crimina: porro in narrandis, non necesse est ordinem sequi rerum; sed crimina revocantur ad certa capita; et in iis capitibus res non pro temporis serie, sed pro gravitate explicantur, sicut fecit M. Tull. contra Verrem. ED.

1. *Optimum. Sunt.* Sic Turicens. Guelf. CAMP. cum Voss. 3. Reliqui inserunt *est.* — Tò *est* inserunt quoque Avic. Poul. RR. 3, 5, 12. ED.

2. *Genus est.* Ita Codd. et editi mei (de Goth. Jens. tac. Gesn.) ante Gryph. Hic et reliqui *est genus.* Inest affectatio, quæ ad necessitatem et ornatum reservanda erat. Vide §. 128.

3. *Quod instrumentis.* Turic. *quod* (a sec. manu *quo*) *instrumentum.* Alm., *quod instrumentum.* CAMP., *quo instrumentum*, cum Bodl. Bal. Andr. In tot bonis libris nil nisi error. Vide lib. V, cap. 9, §. 13.

4. *Commiserat.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 10, Prat., *commiserit.* ED.

5. *Interamnæ.* Cic. pro Milone, c. 17: « C. Cassinius... cujus jam « pridem testimonio Clodius eadem « hora Interamnæ fuerat. »

6. *Ad solam verecundiam.... ad quæstionem.* Quum dicat *inde*, quod ad *verecundiam* pertineat, dici *colorem*, videtur a rubore verecundi oris petiisse vocabuli etymon quod rectius tamen profecto agnoscitur in pigmento, quo illinitur quidquid natura non satis est speciosum. Non equidem censeo, operosa explicatione indigere, qualis sit hic, qui memoratur, *color*, quum noster maxime locus vocabuli hujus, apud veteres rhetores frequentatissimi, significationem aperiat. Si quis tamen plura simul eo pertinentia scriptorum loca inspicere cupit, eum ad doctissimas J. C. T. Ernesti disputationes in utriusque rhetorices Lexicis propositas ablegabo, quas quidem excerpi hoc loco supervacuum duco. Nostri exempla hæc fere sunt III, 6, 92; III, 8,

diam pertinet, unde etiam mihi videtur[1] dici *Color;*
89 interim ad quæstionem. Sed utrumcunque[2] erit, prima sit curarum[3], ut id, quod fingemus[4], fieri possit; deinde, ut et personæ, et loco, et tempori congruat; et credibilem rationem et ordinem habeat; si continget[5], etiam veræ alicui rei[6] cohæreat; aut argumento, quod sit in causa[7], confirmetur[8]: nam quæ tota extra rem petita
90 sunt, mentiendi licentiam produnt. Curandum præcipue, quod fingentibus frequenter accidit[9], ne qua inter se pugnent; quædam enim partibus[10] blandiuntur,

44; IV, 2, 90, 94, 95, 97, 100; VII, 1, 40, 53; IX, 1, 18; XI, 1, 81, 85; XII, 1, 33; XII, 8, 6. Reliqua loca, ubi *color* usurpatur, non tam proprie videntur hujus esse potestatis. Quod autem dicit falsam expositionem, nunc ad *solam verec.* pertinere, nunc ad *quæstionem,* id eo interpretor, ut partim omnis invidia asperiorum et rerum et verborum amoveatur, partim ipsa causa melior fiat hoc, quod fingimus.

1. *Mihi videtur.* Τὸ *mihi* omittunt Turic. Camp. Non male.

2. *Utrumcunque.* Hoc quod in quibusdam exemplaribus legi narrat Regius pro *utrumque,* quod est in Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald. etiam Codd. mei habent et Camp.; item Valla referente Bad. — Avic. Put. Vall. lib. RR. 7, 9, Prat., *utrum cumque erit.* R. 8, *ut cumque.* Non male quoque. Ed.

3. *Curarum.* Nimia inesse videtur affectatio, et malim *cura.* Vide lib. I, cap. 1, §. 8.

4. *Fingemus.* Ita Turic. cum Alm. et Obr. Reliqui *fingimus.* Vide §. 8. — Nostri Codd. *fingimus.* Ed.

5. *Continget.* Turic. Camp., *contigerit.* Alm., *continget gerit.* Non referre credo. — R. 7 a sec. man. et Andr., *si contigerit etiam veræ.* Avic. Poul. Vall. lib. RR. 5, 7, 8, 9, 10, *sic continget etiam veræ.* Reliqui vulgatam servant. Ed.

6. *Veræ alicui rei cohæreat.* Ut Sinon Virgil. Æn. II, multa fingens de morte Palamedis, vera dicebat, Trojanis non ignota, ut verorum narratione falsorum sibi fidem quæreret. Turn.

7. *Quod sit in causa.* Turic. omittit *sit,* cum Guelf. Goth. (tacente Gesn.) Alm. Voss. 1, 2, 3, Bern. Camp. qui pro *causa* dat *causis.* — Solus R. 7 habet *sit.* R. 12, *quod si in causa.* Ed.

8. *Confirmetur.* Turic., *confirmemur.* Guelf. Goth. (tac. Gesn.), *confirmatur.* Camp., *firmatur.*

9. *Accidit.* Turic. Guelf. Voss. 1, Bern., *excidit,* sed a sec. manu refictum ad nostram in Turicens. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat., *excidit.* Ed.

10. *Quædam enim partibus.* Omittunt *enim* Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Alm. Voss. 2, 3. Narrat Burm. et a Vallæ Cod. abesse, quod unde rescierit, nescio: apud Badium enim nihil ejusmodi.

sed in summam non consentiunt: præterea, ne iis, quæ vera esse constabit[1], adversa sint. In schola etiam, 91
ne color extra themata quæratur; utrobique autem orator meminisse debebit actione tota, quid finxerit[2], quoniam solent excidere, quæ falsa sunt; verumque est illud, quod vulgo dicitur, mendacem memorem esse oportere. Sciamus autem, si de nostro facto quæratur, 92
unum nobis aliquid esse[3] dicendum; si de alieno, mittere in plurimas suspiciones[4] licere: est tamen quibusdam scholasticis[5] controversiis, in quibus ponitur[6], aliquem non respondere ad quæ interrogatur[7], libertas

—Nostri omnes omittunt *enim*. Ed.

1. *Ne iis, quæ vera esse constabit.* Multi pro *iis* habent *his*. At Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, Prat., *neque vera esse constabit*. Ed.

2. *Quid finxerit.* Camp., *quod finx.* Vide IV, 1, 44.

3. *Aliquid esse.* Turic., *aliquem e.*, cum Alm. Vall. a prima manu (ne hoc quidem de Valla referente Badio. Vide §. 90) Guelf. Voss. 1, 3, Bern. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 10, 12, Prat., *aliquem*. Ed.

4. *Mittere in plurimas suspiciones.* Sic Turic. Camp. cum Alm. et edd. a Stoerio, inde Guelf. omittit *in plurimas*. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *m. in plures s.*, cum edd. ante Stoer. Vide §. 83. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat. Andr., *in plurimas suspiciones*. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 12, *in plures suspiciones*. Ed. — *Mittere in plurimas suspiciones*. Elegans locutio. Vide IV, 5, 14; VII, 2, 12; IX, 2, 75.

5. *Est tamen quibusdam scholasticis.* Turic. omittit *quibusdam*, cum Camp. et Obr. Inserit Guelf. *in* post *tamen*, quod placet. Camp. pro *Est* habet *Fit*, quasi dare voluerit *Fit*. *Quibusdam* proscribere non ausim; neque enim in genere hoc de omnibus controversiis scholasticis dici potest. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, Jens. Ald., *quibusdam schol.* Prat. omittit *scholasticis*. RR. 10, 12, *in quibusdam schol.* Ed.

6. *In quibus ponitur.... non respondere.* Thema tale est, ut contumaci silentio aliquis omnia, quæ interrogantur, repellat, vel alia causa respondendo excludatur. Quamquam enim in scholasticis nulla solet introduci responsio (vide §. 28), hoc tamen in universum de declamationibus dici nostro loco, non credo. Vide not. præc. De structura *ponitur aliquem*, vide I, 10, 33.

7. *Ad quæ interrogatur.* Turic., *quæ adinterrogatur*. Guelf., *qui interrogatur*, cum Goth. (tac. Gesn., sed in hoc in margine repositum *ad quæ i.*) et Voss. 1, 3, Bern. Mox edd. a Basil. ad Gibs., *quæ int.*, cum Valla referente Badio. — Vall. lib. a sec. man., RR. 7, 9, a sec. man. Camp. Andr. Jens. Ald., *ad quæ interrogatur*. R. 12, *ad inter-*

93 omnia enumerandi, quæ responderi potuissent. Fingenda vero meminerimus ea, quæ non cadant[1] in testem; sunt autem quæ nostro dicuntur animo[2], cujus ipsi tantum conscii sumus: item quod a defunctis[3]; nec hoc enim est[4], qui neget: itemque[5] ab eo, cui idem expediet; is enim non negabit: ab adversario quoque; quia non est habiturus in negando fidem.
94 Somniorum[6] et superstitionum colores ipsa jam facilitate[7] auctoritatem perdiderunt: non est autem satis in

rogata. Avic. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, *qui interrogatur*. Ed.

1. *Cadant*. Ita Turic. Camp. cum Alm. Voss. 1 et Obr. Reliqui *cadent*. Vide §. 60. Guelf. omittit *non* ante *cad*. Male. Vide VI, 2, 11. — Optimi inter nostros, *quæ non cadant*. RR. 3, 5, 8, 9, 10, *quæ non cadent*. Ed.

2. *Quæ nostro dicuntur animo*. Desiderant hic Burm. et Gesn. præpositionem, quorum ille *ex*, hic *de* inseri malit. Burm. etiam *ducuntur* suadet pro *dicuntur*. Non videtur tuta emendatio. Solus ablativus sufficit ad sensum efficiendum, qui inesse potest unus, etiamsi addatur præpositio. Nam *de animo nostro*, ut dicatur latine sicuti *de consilio* vel *super consilio* nostro, magnopere vereor. *Dicuntur* interpreter *dicta promuntur*, et sic acquiescam in ablativo. Vide V, 13, 3.

3. *A defunctis*. Hæret in hisce, quasi abrupte et parum concinne prolatis, Gesnerus quo addi debuerit *factum* aut simile participium. Comparat tamen locutionem *solvere ab aliquo* pro « ex ejus arca. » Mihi sufficit frequens Nostro forma : *ab actore*, *a defensore*, ubi intelligitur non solum *pro eo*, sed et in genere *respectu ejus*. Vide §. 6; VII, 1, 38.

4. *Nec hoc enim est*. Guelf., *ne hoc est*. Camp., *nec enim est*. Goth. Jens. (tac. Gesn.), *nec enim hoc est*, cum edd. ante Stoer. Malim nostro loco *neque h. e. e.* Vide §. 75. Mox tamen §. 104 constanter omnes, *nec unq.*; it. §. 111. — Soli Cod. Poul. et R. 12 vulgatam tuentur. Alii, *nec enim hoc est qui neget*, vel *ne hoc enim est*, etc. Ed. *Nec hoc enim*. *Nec* h. l. valet *ne... quidem*. Vide V, 10, 86. Malim *hæc* ut et modo *quæ* pro *quod*.

5. *Itemque ab eo*. Avic. Prat. R. 12, *item quod ab eo*. Cod. Poul., *item ab eo*. Camp., *item estque ab eo*. Male. Ed.

6. *Somniorum*. Ut si Sichæi cædem Pygmalion negaret, uteretur que accusator Didonis somnio, ut rem probaret. Quale exemplum refert Cic. de Divinat. I, 27, de quodam Arcade, qui a caupone interfectus, bis socio apparuit, indicavitque de quo supplicium sumi curaret. Ed. — *Somniorum et superstitionum colores*. Quum quis nocturno viso incitatus, vel aliqua religione constrictus aliquid fecisse vult videri.

7. *Ipsa jam facilitate*. Avic. Put.

narratione uti coloribus, nisi per totam actionem con-
sentiant[1]; quum præsertim quorumdam probatio sola sit
in *asseveratione* et *perseverantia:* ut ille parasitus, qui 95
ter abdicatum a divite juvenem, et absolutum[2], tam-
quam suum filium asserit; habebit quidem colorem,
quo dicat, et paupertatem sibi causam exponendi fuisse,
et ideo a se parasiti personam esse susceptam, quia in
illa domo filium haberet; et ideo illum innocentem ter
abdicatum, quia filius abdicantis non esset. Nisi tamen 96
omnibus verbis et amorem patrium, atque hunc qui-
dem ardentissimum ostenderit, et odium divitis, et me-
tum pro juvene, quem periculose mansurum in illa
domo, in qua tam invisus sit, sciat: suspicione sub-
jecti petitoris[3] non carebit. Evenit aliquando in scho- 97
lasticis controversiis, quod in foro an possit[4] accidere
dubito, ut eodem colore utraque pars utatur, deinde
eum pro se quæque[5] defendat; ut in illa controversia:
Uxor marito dixit, appellatam se de stupro[6] a privigno, 98

Poul. Alm. Voss. 3, Bern. Capp., *felicitate.* Ut sit sensus : res antea feliciter cecidit; sed propter illam ipsam felicitatem, factum est, ut judices suspicarentur ad illam artem reos confugere, quia eamdem sibi felicitatem pollicerentur. Qui sensus priore multo ingeniosior est. Editor.

1. *Consentiant.* Plurimi inter nostros, *consentiunt.* Ed.

2. *Abdicatum.... et absolutum.* Vide de *abdicatione,* III, 6, 96. Hoc loco fingitur totum negotium in judicio transactum, nec debet *ter abdicatus* aliter accipi, quam ut ter voluerit eum abdicare pater dives, quod per judices ei non licuit. Propterea filius dicitur *absolutus,* i. e. a judicibus in paterna domo remanere jussus. Jam toties spe elusus dives subjicit parasitum quem domi habet, qui filium hunc, patri invisum, sibi asserat, ut hac tandem fraude domo exturbetur juvenis. Leges et judicia in causa abdicationis quamquam re vera sunt nulla, tamen esse finguntur in schola.

3. *Subjecti petitoris* Vide V, 7, 12.

4. *An possit... dubito.* Hic quidem non facile dicas, utrum posse hoc accidere in foro credat Qu. necne. Vide lib. II, cap. 17, §. 3.

5. *Quæque.* Ita Turic. Camp., cum Goth. Voss. 2. Reliqui *quisque.* — Reg. 7, Jens. Ald. inter nostros dant *p. s. quisque.* Alii *p. s. quæque.* Ed.

6. *Appellatam se de stupro.* Ul-

et sibi constitutum tempus, et locum; eadem contra filius detulit de noverca, edito tantum[1] *alio tempore, ac loco: pater in eo, quem uxor prædixerat, filium invenit; in eo, quem filius, uxorem: illam repudiavit; qua tacente, filium abdicat.* Nihil dici potest pro juvene, quod non
99 idem sit pro noverca. Ponentur tamen etiam communia[2]; deinde ex personarum comparatione, et indicii
100 ordine[3], et silentio repudiatæ, argumenta ducentur. Ne illud quidem ignorare oportet, quædam esse, quæ *colorem* non recipiant, sed tantum defendenda[4] sint: qualis est ille dives, qui statuam pauperis[5] inimici fla-

pianus tit. de Injuriis ita ait: *Appellat qui alterius pudicitiam blanda oratione attentat. Assectatur vero, qui tacitus frequenter insequitur: inde appellatores et assectatores* dicuntur. Turn.

1. *Edito tantum.* Put. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 12, Jens. Locat., *edito tamen.* Bene quoque. Ed.

2. *Ponentur tamen etiam communia.* Sic Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Alm. *Ponentur tamen etiam omnia communia*, Camp. Andr. Bodl. *Ponentur tamen omnia communia*, Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 12, Jens. Ald. Ed. — *Communia.* Vide lib. IV, cap. 1, §. 71.

3. *Indicii ordine.* Guelf. Camp., *judicii o.*, cum Bodl. Joann. Alm. Andr. Voss. 3, Basil. Gryph. (1544) et marg. Steph. Lubrica sane disputatio critica de talibus, nec valde miror nullam hic positam Turicensis varietatem. Quum tamen repudium hoc non fiat in judicio, etiamsi abdicatio fieri fingitur, nullus judiciorum ordo hic cogitari potest, ut prius de repudio, deinde de abdicatione judicatum fuerit, quo fortasse defendat aliquis Codd. scripturam. Vide VII, 4, 38. — Soli Avic. Put. Vall. lib. RR. 3, 5, 9, Ald., *indicii.* In aliis confunduntur litteræ *n* et *u*. Sensus solus rem dirimit. Recte igitur defenditur lectio *indicii* ab erudito interprete. Ed.

4. *Tantum defendenda.* Ita Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2, et aliquot edd. Reliqui *tamen d.* Vide V, 13, 10. — Solus R. 12 habet *sed tamen defendenda.* Ed. — *Tantum defendenda.* Fit tum ἄχρωμος declamatio, ubi sola, v. c. lege aliquis se tuetur, vel deprecatione, in qua tamen ipsa pœnitentia aliquem *colorem* habet; vide lib. XI, cap. 1, §. 81.

5. *Statuam pauperis.* Bene hoc illustrat Badius afferendo loco Pauli Digest. XLVII, 10, 27: « Si *statua* « patris tui in monumento posita « saxis cæsa est, sepulcri violati « agi non posse, *injuriarum* posse, « Labeo scribit. » Simile quid in statua Theagenis athletæ, narrat Pausanias VI, 11 extr., p. 166, vol. II, ed. Facii V. C. qui non debebat in oraculo mendum metricum reducere ex Codd. Θεαγ. pro Θειαγ.

gellis cecidit et[1] reus est injuriarum; nam factum ejus modestum[2] esse nemo dixerit: fortasse, ut sit tutum, obtinebit. Quod si pars expositionis pro nobis, pars 101
contra nos erit; miscenda sit an separanda narratio, cum ipsa causæ conditione deliberandum[3] est; nam si plura sunt, quæ nocent; quæ prosunt, obruentur: itaque tunc[4] dividere optimum erit, et iis, quæ partem nostram adjuvabunt, expositis et confirmatis, adversus reliqua uti remediis[5], de quibus supra dictum est. Si 102
plura proderunt; etiam conjungere[6] licebit, ut, quæ obstant, in mediis velut[7] auxiliis nostris[8] posita, minus habeant virium; quæ tamen[9] non erunt nuda ponenda, sed, ut et nostra aliqua argumentatione firmemus, et diversa cur credibilia non sint, adjiciamus; quia, nisi distinxerimus, verendum est, ne bona nostra[10] per-

1. *Cecidit, et.* Ita Turic. CAMP. cum Alm. Obr. CAPP. Reliqui omittunt *et.* — Solus R. 12 et Andr. ed. habent *et.* ED.

2. *Modestum.* Vide l. I, c. 2, §. 4.

3. *Cum ipsa... deliberandum est.* Elegans forma; vide III, 7, 16.

4. *Tunc.* Guelf. *nunc*, cum Goth. Voss. 1, 2, 3, Bern. et edd. (præter Camp.) ante Ald. quo acc. Bad. pr. Male. — Item R. 12 et Andr. soli dant *tunc;* alii omnes *nunc.* Non dicam *male*, cum V. C. Spalding. Nam tot Codd. antiquiorum et quidem Regii Codicis 12 lectio non est spernenda. ED.

5. *Remediis... supra.* Omni hac, de causa difficili, disputatione a §. 65 inde. *Remedia* sic dicuntur et IV, 1, 41; V, 2, 5.

6. *Etiam conjungere.* Non satis apparet, quo *etiam* spectet h. l. Malim *jam*, ut *et* male repetitum sit ex postremis præcedentis verbi litteris. Vide II, 7, 3. *Jam* respicit ad *tunc* (§. 101).

7. *Mediis velut.* Ita Turic. CAMP. cum Alm. Turbant hic multa. Goth. (tac. Gesn.) *licebit q. o. ut i. medio*, cum Voss. 2. At Guelf., *licebit q. o. sint i. medio.* Edd. quidem omnes meæ *medio*, præter CAMP. et CAPP. Pessime. Hic tamen male *ut* post *obstant* amandavit. Regius *mediis* conjectura est assecutus. — Vall. lib. et R. 9, *ut in medio velut auxiliis nostris posita, minus habeant virium.* R. 8 pro *posita* habet *posito.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, Prat., *sint in medio*, etc. Item. RR. 7, 10. Alii vulgatam retinent. ED.

8. *Auxiliis nostris.* Metaphora ducta ab instruenda acie. ED.

9. *Quæ tamen.* Cave *quæ* referas ad ea sola quæ obstant; ad utraque pertinet.

10. *Ne bona nostra.... inquinentur.* Vide lib. II, cap. 5, §. 24.

103 mixtis malis inquinentur. Illa quoque de narratione præcipi solent: ne qua ex ea fiat *excursio;* ne *avertatur* a judice *sermo*[1]*;* ne *alienæ personæ* vocem demus; ne *argumentemur:* adjiciunt quidam etiam, ne utamur *affectibus,* quorum pleraque sunt frequentissime custodienda; immo nunquam, nisi ratio coegerit, mutanda.
104 Ut sit expositio perspicua et brevis, nihil quidem[2] tam raro poterit habere rationem, quam *excursio;* nec unquam debebit esse, nisi brevis, et talis, ut vi quadam
105 videamur affectus[3] velut recto itinere depulsi: qualis est Ciceronis circa nuptias Sassiæ[4], *O mulieris scelus incredibile, et præter hanc unam in omni vita inauditum! O libidinem effrenatam et indomitam! O audaciam singularem! non timuisse*[5], *si minus vim deorum hominumque famam, at illam ipsam noctem, facesque illas nuptiales? non limen cubiculi? non cubile filiæ? non parietes denique ipsos, superiorum testes nuptiarum?*
106 *Sermo* vero *aversus*[6] a judice et brevius indicat interim,

1. *Ne avertatur.... sermo.* Vide lib. IV, cap. 1, §. 63.

2. *Nihil quidem.* Codex Regius 9, *nihil enim.* Ed.

3. *Ut vi quadam videamur affectus.* Avic. Poul. RR. 3, 5, *ut vi quadam videamur affectu.* Omissa forte nota (⁹) quæ indicat *us* in Codd. Put. Prat., *ut in quodam videamur affectu.* Errore librarii qui voculam *ut* pro *in* non pro *vi* cepit. At Put. a sec. man. Vall. lib. RR. 7, 9, 12, Camp. Andr., *ut vi quadam videamur affecti.* Non male certe. Ed.

4. *Sassiæ.* Turic. Guelf., *Sosiæ,* cum Basil. Camp., *Sasiæ,* cum omnibus ante Gryph. — Nostris *Sasiæ,* præter RR. 3, 5, qui dant *Sasis.* Ed.

5. *Non timuisse.* Turic. Guelf. Camp., *nonne t.,* cum plerisque Codd. quorum aliquot videntur neglecti a conferentibus, et edd. ante Ald. quo acc. Bad. pr. — Put. a sec. man., *nonne timuisse.* Alii omnes, *non timuisse.* Ed.

6. *Sermo vero aversus.* Ita Turic. Guelf. Camp. cum multis optimisque Codd. et edd. Alii ut Gesn., omittunt *vero.* Jens. (tac. Gesn.), *Sermo versus,* cum edd. ante Bad. sec. — *Sermo vero aversus.* Put. a sec. man. RR. 8, 9, Jens. ab emendat., *Sermo aversus.* RR. 10, 12, Andr. vulgatam tuentur. At Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, Jens. Ald. Locat., *Sermo versus.* — Mox: *et brevius.* Omnes nostri *et brevis.* — Mox iterum: *et coarguit*

et coarguit magis; qua de re idem, quod de proœmio dixeram[1], sentio, sicut de *prosopopœia* quoque[2]; qua tamen non Servius[3] modo Sulpicius utitur pro Aufidia, *Somnone te languidum*[4], *an gravi lethargo putem oppressum*[5]? sed M. quoque Tullius [6]circa [7]navarchos, nam ea quoque rei expositio est[8], *Ut adeas, tantum dabis*, et reliqua. Quid? pro Cluentio[9], Staleni Bulbique 107
colloquium nonne ad celeritatem[10] plurimum et [11]ad

magis. Τὸ *magis* omittunt Put. R. 10, Prat. At RR. 8, 9, 12, Jens. Ald., *et coarguit magis interim.* Avic. Poul. Vall. lib., *et coarguit interim.* — Mox tandem pro *idem*, Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat., *item.* Ed.

1. *Dixeram.* Nonnulli *dixerim.*

2. *Quoque.* Omittunt R. 7. Camp. Andr. Alm. Ed.

3. *Servius... pro Aufidia.* Ser. Sulpicius Ciceronis amicus, celeberrimus JCtus, qui Murenam ambitus accusavit, et ad M. Antonium legatus in bello mutinensi obiit, pro Aufidia dixisse non hic solum narratur, verum et X, 1, 22. Quo vexatior est locus alius VI, 1, 20, ubi ejus *contra* Aufidiam oratio memoratur. Cognoscimus item ex Nostro X, 1, 116; X, 7, 30, tres modo ejus exstare orationes, quarum duas in una causa contrarias fuisse non est credibile. Ipsam causam Aufidiæ nullo alio vetere auctore novimus.

4. *Languidum.* Solus R. 8, edd. Camp. Andr. Jens. Ald. habent ita. Cæteri et optimi et vetustiores *languido.* Melius: quia sic eleganter jungitur epithetum cuique nomini substantivo. v. c.: *Somno.... languido et gravi lethargo.* Ed.

5. *Oppressum.* Omnes nostri, excepto R. 7 et Jens., *pressum.* Concinnius certe. Ed.

6. *Circa.* Guelf. *contra*, cum Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald. (exc. Camp.) quod Regius jam correxit. Vide §. 19. — Omnes nostri *circa.* Ed.

7. *Circa navarchos.* In Verr. V, 45.

8. *Nam ea... expositio est.* H. e.: Nam is quoque locus orationis Ciceronianæ ad narrationem pertinet.

9. *Pro Cluentio.* Cap. 26.

10. *Celeritatem.* Sic et Codd. mei et Camp. cum edd. ante Bad. qui ex præpostera nec latina Regii mutatione *credulitatem* edidit, quod revocavit Capper. (quum ejecisset Obr.) merito irrisus a Burmanno in Epistola, p. 90. — Solus Put. in margine, sed ab antiqua manu, habet *credulitatem.* Ed. — *Celeritatem.* H. e. brevitatem. Sic Arist. III, 16, 4, ταχεῖαν διήγησιν dicit pro βραχεῖα. Eupolis in notissimo fragmento Pericli tribuit orationis τάχος. Plin. Epist. I, 20, 17. *Celeritas* et *fides* respiciunt ad §. 106. *Brevius indicat, coarguit magis.* Vide X, 1, 102, *velocitatem*; it. III, 4, 16.

11. *Ad fidem.* Præpositionem *ad* iterum ponunt Turic. et Camp. cum Alm. Omittere videntur reliqui omnes libri, ut et Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.). Restituit primus ex

fidem confert? Quæ ne fecisse inobservantia[1] quadam videatur, quamquam hoc in illo credibile non est, in Partitionibus[2] præcipit[3], ut habeat narratio *suavitatem, admirationes, exspectationes, exitus inopinatos, collo-*
108 *quia personarum, omnes affectus.* [4]*Argumentabimur*, ut dixi[5], nunquam : argumentum ponemus aliquando; quod facit pro Ligario Cicero, quum dicit, sic eum provinciæ præfuisse, ut illi pacem esse expediret; inseremus expositioni et brevem, quum res poscet, defensio-
109 nem, et rationem factorum. Neque enim[6] narrandum est tamquam testi, sed tamquam patrono : rei ordo per se talis est, *Q. Ligarius legatus*[7] *in Africam cum C. Con-*

recentt. Burm. quem deinceps sunt secuti. Vide II, 21, 22; item II, 1, 2; mox §. 122. Vide et Oudend. ad Suet. Cæs., c. 80; Tib., c. 5. — De hac varietate nihil apud nostros. Ed.

1. *Inobservantia.* Sic Turic. cum Alm. et edd. ante Ald. Reliqui omnes *sine observantia*, nisi quod aliquot *s. observatione*. Vocem, præter hunc Nostri locum, vide apud solum Suet. Aug., c. 76, in quo ipso prope erat, ut obliteraretur. Est similis Francogallorum *inadvertance*. Vide *inconsiderantiam* Suet. Claud. c. 39, ibique Oudend. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7 a sec. man., 10, Andr., *sine observantia quadam.* Vall. lib. RR. 8, 9, *sine observatione quadam.* Soli RR. 7, 12 vulgatam habent. Ed.

2. *Partitionibus.* Cap. 9.

3. *Præcipit.* Turic. Camp., *præcepit*, cum Alm. Vide III, 6, 38.

4. *Argumentabimur, ut.* Sic Turic. Guelf. Goth. Camp. cum Alm. Voss. 2, 3, Bern. Reliqui inserunt *in narratione.* Potest abesse, nec temere fides habenda est conferentium silentio quasi in multis bonis sit Codd. Quod Alm. Turic. dant *argumentavimus* ad ipsorum facit consensum (vide §. 86), ad rem nihil. — Omnes nostri habent *in narratione*, quæ lectio mihi propter auctoritatem Codd. restituenda videtur. Ed.

5. *Ut dixi.* §. 79, 103. *Pro Ligario*, c. 2.

6. *Neque enim.* Sic Turic. Guelf. Camp. Basil. *Non en.*, Voss. 1, 3. Reliqui *Nec en.* Vide §. 84. — Eadem varietas apud nostros. Ed.

7. *Legatus... profectus.* Turicens. Guelf., *legatus C. Considio prof.*, omittentes *in Africam cum*, cum Voss. 1, 3, Bern. præter alias horum in singulis verbis varietates. Ex reliquis nihil memoratur. — Lectio *Q. Ligarius legatus in Africam cum Considio profectus est* ferri potest. At Capp. male omnino, *Q. Ligarius leg. in Af. cum proconsule C. Considio profectus est* omnino rejicienda est : nam Considius nunquam fuit *proconsul*. Vide notitiam ejus in sec. tomo nostri Cæsaris, p. 116.

sidio profectus est: quid ergo Marcus Tullius? *Q. enim*, inquit, *Ligarius*[1], *quum esset nulla*[2] *belli suspicio, legatus in Africam*[3] *cum C. Considio profectus est.* Alibi[4], *Non* 110
modo nullum[5] *ad bellum*, *sed ne ad minimam quidem suspicionem belli.* Et quum esset indicaturo satis[6], *Q. Ligarius nullo se implicari negotio passus est*, adjecit, *Domum spectans*, *et ad*[7] *suos redire cupiens.* Ita, quod exponebat, et ratione fecit credibile, et *affectus*[8] quoque implevit. Quo magis miror eos, qui non putant uten- 111

At melior lectio, quæ sola genuina videtur, est ea Codd. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, *Q. Ligarius legatus Considio profectus*, omissis *cum* et *in Africam*, quæ inutilia sunt: nam Cicero ante gnaros auditores de re satis nota loquebatur: et reipsa Q. Ligarius legatus fuit C. Considii Pæti per totam expeditionem africanam. Ed.

1. *Q. en...Lig.* C. 1. *Alibi.* Mox, c. 2.

2. *Esset nulla.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Voss. 3, Bern. Reliqui inserunt *adhuc*, quod a Ciceronis quoque loco abesse docent meliores libri; vid. Ern., p. 1418, nota 3. Pro *enim* dant *igitur* edd. a Jens. (tac. Gesn.) ad Burm. Sed et hic et XI, 3, 162, *enim* mei dant et omittunt *adhuc*. — *Esset adhuc* habent Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 12. Ed.

3. *Africam cum C.* Etiam hic Turic. omittit *cum*, ut et Bern. Præter hoc et *C.* Guelf. — Vide supra.

4. *Alibi.* R. 12, Camp. Andr. Alm., *et alibi.* Put. hæc omisit. Ed.

5. *Modo nullum ad.* Turic. Guelf. Camp. omittunt *nullum*, cum Alm. Voss. 3. Facit hoc ad structuram *non modo.* Vide Tursell., p. 579, §. 63. In Ciceronis libris est *nullum.* — Tò *nullum* omiserunt quoque Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 12, Andr. Ald., *non modo ullum ad bellum.* Ed.

6. *Et quum esset indicaturo satis.* RR. 5, 10, *Et quum esset indicaturus satis.* Jens. Locat., *Et quum esset indicanti satis.* R. 12, *Et quum esset indicatum satis.* Camp., *Et quum esset judicatum satis.* Ed.

7. *Spectans*, *et ad.* Turic. Camp. Goth. Jens (tac. Gesn.), *et* omittunt cum edd. ante Basil. Apud Cic. quidem est. — Omittunt pariter Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 11, 12. Ed.

8. *Affectus.* Nihil varietatis hic invenio in ullo libro meo; nec tamen facile acquiescam in hac scriptura. Genitivus (qui solus debet agnosci in hac voce, nam de accusativo cogitare inelegans fuerit) alias cum verbo *implendi* non struitur a Quint. neque aliis æqualibus, quamquam §. 75, *plenos iræ.* Vide IX, 3, 1. Mox §. 114, *lacrimis.* Delendam igitur censeo litteram *s.* *Affectum*, quo hoc, quod exponebat, implesse dicitur Tullius, recte Gesn. monet misericordiam esse judicum, sortem Ligarii dolentium. Fortasse tamen et pietas Ligarii demonstratur.

dum in narratione affectibus[1]; qui si hoc dicunt, non diu, neque ut[2] in epilogo, mecum sentiunt; effugiendæ sunt enim moræ: cæterum cur ego judicem nolim,
112 dum[3] eum doceo, etiam movere[4]? Cur, quod in summa parte[5] sum actionis petiturus[6], non in primo statim rerum ingressu, si fieri potest, consequar? quum præsertim etiam in probationibus faciliore sim animo ejus [7] abu-

1. *Putant... affectibus.* Sic Codd. mei et edd. omnes ante Gryph. Hic primus, *put. in narratione esse utendum aff.* — Nostrorum pars maxima habet *utendum in narratione affectibus.* — *Non putant.... affectibus.* Vide §. 103; it. IV, 1, 28.

2. *Neque ut.* Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *nec ut.* Vide 93; lib. V, cap. 7, §. 28.

3. *Dum eum.* Turic. Guelf. Camp., *dum ego.* Goth. Jens. (tac. Gesn.), *cum ego*, cum edd. ante Bad. *Eum* conjectura reposuit Regius, necessaria illa. *Ego* et *eo* permutantur; vide Drakenb. ad Liv. II, 18, 6, et post *cum*, quod perperam accipiebat librarius, pro *eum* emendare sibi visus est *eo*. Etiam carere possis pronomine objecti. *Dum* primus reposuit Obr. Narratur Alm. dare *eum*. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 12, Prat. Camp. Andr., *dum ego doceo.* Vall. lib. RR. 7, 9, *quum ego doceo.* Ed.

4. *Movere.* Sic Turic. Bad. sec. (fortasse ex typographi errore) Obr. Reliqui *moveri*. Genera verbi in infinitivis frequentissime permutantur (vide §. 115), nec video, cur ad ipsum, qui agat, *movere* minus pertineat quam *docere*. Mentio hic nulla Alm., negligentia conferentis, opinor. — Nostri silent. Ed.

5. *In summa parte.* Tò *parte* omittunt Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, Prat.; forte melius: nam subaudiri potest. Ed.

6. *Petiturus... consequar.* Attende eleganter opposita *petendi* et *consequendi* verba: *summa pars* et alibi pro *peroratione* X, 1, 21; *ingressus* alias quidem pro *exordio*, ut IV, 1, 28, sed hic addendo *rerum* significatur initium *narrationis*. In omnibus quidem meis libris reperio contortam hanc, nec Quint. simplicitate dignam structuram *parte sum actionis* pro *parte actionis sum*. Aliquoties tali stribligini, affectationem præ se ferenti, licuit per Codd. mederi, ut §. 88, quæ tamen longe tolerabilior nostra. Similis et pejor etiam trajectio est apud Plinium H. N., XIX, 48: « Grato menta « mensas odore percurrit. » XVI, 1: « dubium... terræ sit an parte in « maris. »

7. *Abusurus.* Significationis hujusmodi in hoc verbo fons est, quod alio deflectitur ejus rei usus, qua *abutimur*; quod nequaquam semper cum reprehensione dicitur. Vide III, 3, 9; V, 10, 6. Nostro quidem loco id maxime spectatur, quod parâtam jam antea rem in usus nostros convertimus, provisas opes aliquo conferimus, quo primum non quærebantur eæ. Vide Vellei. Pat., II, 105, 2.

surus, occupato[1] vel ira, vel miseratione. An non Mar- 113
cus Tullius circa verbera civis romani[2] omnes brevis-
sime movet affectus, non solum conditione ipsius, loco
injuriæ, genere verberum[3], sed animi quoque commen-
datione? Summum enim virum ostendit, qui, *quum
virgis cæderetur, non ingemuerit, non rogaverit; sed
tantum civem se[4] romanum esse*, cum invidia cædentis
et fiducia juris clamaverit. Quid? Philodami[5] casum 114
nonne cum[6] per totam expositionem incendit invidia,
tum in supplicio ipso[7] lacrimis implevit, quum flentes
non tam[8] narraret, quam ostenderet, *patrem de morte
filii, filium de patris*[9]? Quid ulli epilogi possunt magis
habere miserabile[10]? Serum[11] est enim advocare[12] iis re- 115
bus affectum in peroratione, quas securus[13] narraveris:

1. *Animo..... occupato.* Turic., *animum... occupatum*, cum Alm.

2. *Civis romani.* Vide Cicer. in Verr. V, 62 seq.

3. *Verberum.* Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.), *verborum*, cum edd. ante Aldum. Badius narrat in Vallensi *verberum* esse et citari in Verr., l. III (falso igitur), quorum utrumque sibi Regium sumere. Vide ad præf. nostr., t. I, p. 28. Veram vocem dat Turic. et ut videtur Alm. neque tamen omnes credo quos tacent Gibs. et Burm. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 7, 8, *genere verborum*. Alii *gen. verberum*. ED.

4. *Se.* Omittunt Turic. et CAMP.

5. *Philod. casum.* In Verr. I, 30.

6. *Cum... tum.* Vide IV, 1, 66.

7. *In supplicio ipso.* R. 10, *in servitio ipso*. ED.

8. *Non tam... ostenderet.* Sic ἐνάργειαν finierat §. 64.

9. *De morte filii, filium de patris.* Codex Poul., *filium de morte patris*. Bene repetitur vox *morte*. ED.

10. *Magis habere miserabile.* Hoc ordine Turic. Guelf. Goth. CAMP., cum edd. ante Gryph. Hic primus *hab. mis. magis*. Contorte. vide not. 1 ad §. 112. — Eadem varietas apud nostros. ED.

11. *Serum.* Manifesta inprimis significatio nimii. Vide II, 17, 7 (ubi in nota pro III, 5, 3; leg. II, 5, 3); item II, 17, 12.

12. *Advocare.* Turic. CAMP., *advocari*, cum Alm. et Jens. (tac. Gesn.) item editt. ante Bad. Hic narrat Vallam dare nostram, quocum faciunt Guelf. Goth. Vide §. 111; V, 5, 4. — Solus R. 7, *advocari*. ED.

13. *Narraveris.* Turic. Guelferb. CAMP., *narraverit*, cum Vall. Voss. 1, 3 (Goth. *narravit*), et edd. ante Gryph. Regius de conjectura reposuit nostrum. Necessarium credo, neque enim procedere videtur Badii ratio, qui jubet intelligere *quemque*. Alia est conditio II, 15, 12.

assuevit illis judex, jamque eas sine motu mentis acci-
pit, quibus commotus novis[1] non est: et difficile est
116 nobis mutare[2] habitum animi semel constitutum. Ego
vero (neque enim dissimulabo judicium meum, quam-
quam id, quod sum dicturus, exemplis magis, quam
præceptis ullis, continetur) narrationem, ut si [3]ullam
partem orationis, omni, qua potest, gratia et [4]venere
exornandam puto: sed plurimum refert, quæ sit natura
117 ejus rei, quam exponimus. In parvis ergo, quales sunt
fere privatæ[5], sit ille pressus[6], et velut applicitus rei cul-
tus[7]; in verbis summa diligentia, quæ in locis[8] impetu

— Omnes nostri Codices *narraverit*. Bene. Subauditur orator. Ed.

1. *Comm. novis.* Turic., *c. nobis;* a sec. manu, *c. a nobis*, et sic Camp. Sed Goth., *comm. novus*, cum Vall. et Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Gryph. Hoc recepta mutaverat conjiciendo Regius, male reprehensus a Badio. Vide VIII, 5, 12. Guelf. hanc tuetur. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. R. 3, Prat., *commotus novis*. Ed.

2. *Est nobis mutare.* Sic Turic. Camp. cum plurimis apud Burm. Codicibus et editt. ante Gryph. Hic primus omisit *nobis*, neque habet Guelf. Inest oppositio ejus cui assueverit *judex*, et quod sit *nobis* difficile. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. a pr. man. RR. 3, 5, 10, Prat. non agnoscunt vocem *nobis*. Alii vero eam retinent. Ed.

3. *Ut si ullam.* Ald. omittit *ut*, Camp. pro eo *ac*. — Nostri dant *ut si ullam*, præter R. 10 qui habet *ut si ulla*. Aldus simpliciter *si ullam*. Ed. — *Ut si ullam.* Quam Regius expungendam, ut supervacuam, putat particulam, parum apte defendit Burmannus exemplo, III, 8, 12, ubi est *ut quæ*. Neque enim in illa forma redundat *ut*. Veram tamen credo structuram (etsi exemplo alio adhuc destituor) propter constantiam librorum, quorum nullus, præter Aldum, omittit.

4. *Venere.* Turicens. *vere;* cum Alm. Vide §. 108.

5. *Fere privatæ.* Turic. (a sec. manu, nam a prima etiam corruptius *ferrei priv.*) Guelf. Camp., *f. rei p.*, nonnisi per errorem. — *Privatæ.* Vide §. 61, 5.

6. *Ille..... pressus. Ille* dicitur, quem nostis, vide §. 17. *Pressa* autem oratio sæpe apud Ciceronem opponitur luxuriosæ. Sic et Noster IV, 3, 2; VIII, 3, 13; IX, 4, 134; item Seneca pater, p. 131, *pressam et civilem* (vide Qu. III, 8, 59) *orationem* opponit *elatiori*.

7. *Applicitus rei cultus.* A vestibus petita translatio, quæ non fluant, nec sinu et rugis turgescant, verum singulis corporis membris applicentur. — *Et velut applicitus.* Τὴν *et* omittunt Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, Prat., *et velut applicatus.* Ita habent RR. 10 et 12. Ed.

8. *In locis.* Vide IV, 1, 59. *Loci*

feruntur, et circumjectæ[1] orationis copia latent; hic expressa[2], et, ut vult Zeno[3], *sensu tincta*[4] *esse* debebunt; compositio dissimulata[5] quidem, sed tamen quam ju- 118
cundissima; figuræ[6], non illæ poeticæ, et contra[7] fidem

autem hic non quidem toti narrationi opponuntur, ut, quod mox occurrit, *hic* sit in ipsa narratione, sed magis *parvarum rerum* intelligenda expositio, quæ locos nullos admittit, quum in majoribus sane vel eorum sit occasio. Usum vocabuli sine adjectivo *communis* vide præterea V, 13, 27, 42, 59; VIII, 4, 14; IX, 4, 83, 138.

1. *Circumjectæ.* Id est cautæ et consideratæ. Ed.

2. *Expressa.* Vide II, 4, 6; IX, 4, 138. Elegantem locutionem *circumjectæ.... latent* confer cum lib. IX, cap. 4, §. 29.

3. *Zeno.* Significatur haud dubie Citiensis. Hunc scripsisse *περὶ λέξεων, περὶ λόγου* refert Diog. Laert. VII, 4, 39, 40. Recte Turnebus, vel quisquis tandem est, ad partes vocat Sulpicium Victorem, rhetorem ex Pithœanis, qui se Zenonis maxime præcepta persecutum ait, p. 240. Quod vero idem narrat Ciceronem de Finibus, lib. IV (c. 3, neque enim alium locum invenio hujus libri) aride et exiliter scriptos de rhetorica libros ejus memorare, falso dicit, quum Zenonis scribentis ibi nulla sit mentio. Nostro sane loco ne hoc quidem apparet, utrum in narratione proprie *sensu tincta* verba desiderarit Zeno, an in universum, ita ut, vel extra artis rhetoricæ tractationem, hoc poneret. Bene comparant dictum vulgo de Aristotele, apud Suidam, tom. I, p. 328, *τῆς φύσεως γραμματεὺς ἦν τὸν κάλαμον ἀποβρέχων εἰς νοῦν*, et Isidorum Orig., l. II, c. 27, p. (Gothofr. anni 1585) 878: « Aristoteles, quando perihermenias scriptitabat, calamum *in mente tingebat.* » Manifestum est designari verba, quæ nihil habeant, quod non significet.

4. *Tincta.* Turic. lacunam præferre videtur pro hoc vocabulo. Ex Alm. afferunt *ancta*, pro quo bene Capper. reponit *uncta.* — Nostri fere omnes vulgatam habent. At Avic., *sensu distincta esse deb.* Cod. Poul. simpliciter *distincta esse deb.*, quæ forsan lectio est genuina. Ed.

5. *Compositio... dissimulata.* Vide II, 5, 9. *Dissimulatur* ea quidem, ne nimis manifesta arte, quæ maxime cernitur in compositione, suspecta fiat narratio, in parvis utique causis. IX, 4, 134.

6. *Figuræ;* grammaticæ magis quam rhetoricæ. Versantur enim in immutatione vocabulorum. IX, 1, 12; IX, 3, 2, 3, 22; IX, 4, 117. Sic apparet, quare mox *puritas sermonis* hisce figuris corrumpi significetur. Ejusmodi figura est *merere* pro *mereris*, vide I, 5, 42.

7. *Fidem.* Sic Goth. Joann. Voss. 1, 2, 3, Camp. Andr. Rollin. Mox edd. Jens. (neque enim ea *fidem*, ut narrat Gesn.) et reliquæ ante Obr. *rationem;* unde, ignoro. Hoc ipsum revocavit Capperonn. frustra loquax in probando. *Fidem* Andres et Blassius reposuerunt, secuti profecto Gesneri rationes, quæ non sunt rectæ quamquam in bona causa. *Finem* dant Turic. Alm. Bal. Guelf. (nisi quod *finen* per err.)

loquendi auctoritate veterum[1] receptæ (nam debet esse

Obr. Burm. Gesn. (hic tamen præferens *fidem*). De confusione τῶν *fidem* et *finem*, vide II, 18, 2; mox §. 119 pro *fidem* edd. Jens. et ante Ald. *finem*. *Finem* nihili esse hoc loco, vel eo apparet, quod parum latina, in hac potestate vocabuli, foret oratio. Vide notam ad II, 15, 6. — Solus R. 7, *contra rationem loquendi*. Item ed. Hack. et CAPP. At Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *contra fidem loquendi*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat., *contra finem loquendi;* quod prætulerim : etsi *fides loquendi* h. l. apta videatur: nam quælibet figura est etiam *ratio loquendi*, sicut et *fides loquendi*. *Finis* autem loquendi in eo positus est, ut sermo sit intellectu facilis; porro figuræ istæ poeticæ, quia sunt aliquando duriores et obsoletæ, nimis recedunt a vulgari sermone, id est, a *fine loquendi;* et ideo minus facile sensus percipi potest. Nam *canit* poeta, *dicit* orator, *loquitur* homo quilibet. Sed in narratione nedum *canere*, ne *dicere* quidem, sed *loqui* debet orator. ED. — *Contra fidem loquendi*. Quid sit *loqui* hic, cognosce ex locis tribus, XII, 6, 5; II, 3, 6; XI, 3, 45. In rerum parvarum expositione non *magna flare*, sed *loqui* debet orator; quod facere ne credetur quidem si insolitis vocabulorum flexibus (*poeticis* figuris, quæ a *loquendo* abhorrent) stipet orationem : perdet igitur *fidem loquendi*. Vide X, 4, 17 : « neque illud in Lysia dicendi textum « tenue atque rarum lætioribus nu« meris corrumpendum erat. Per« didisset enim *gratiam*... perdidis« set *fidem* quoque ». Item IX, 4, 143 : « amittit.... *fidem*. » VIII, 3, 18, *sermonem* opponit *orationi*. Suet. Claud., c. 4, *loquatur.... dicere*, ubi malim abesse *quæ dicenda sunt*.

1. *Auctoritate veterum*. Hic quidem quum de figuris vocabulorum parum usitatis agatur, *veteres*, qui appellantur, facile intelligas Catones, Gracchos, Ennios, Lucilios, quales recensuimus ad I, 5, 21; I, 8, 8. Alias lubrica est disputatio et impedita, quibus maxime terminis contineatur ea, quam Noster usurpat aliquoties, scriptorum et oratorum *vetustas*. Nam ut rudes illi ante Ciceronem audiunt ei *veteres*, velut IV, 1, 9; XII, 9, 5, ita et ipse Ciceronem cum *veteribus* conjungit IX, 3, 1 : « omnes veteres « et *Cicero præcipue*. » Simile quid habes VIII, proœm. 26. Vide et not. ad I, 6, 42. Item XI, 3, 137, hanc Ciceronis ætatem agnoscam cum Aldo nepote (in Grævii Thesauro, vol. VIII, p. 1197), etsi XI, 3, 143, huic numero assignatur Plotius (vide II, 4, 42), nam et ipse Cicero. Alio loco XI, 3, 183, nihil certi definias. Ordinem ætatum oratoriarum habes XII, 10, 10, unde tamen nihil proficias ad constituendam vocabulorum potestatem. Ciceronis in hac re usum ad Quintilianum tuto non potes transferre. Vide Orat., c. 50, de Orat. III, 10. De rudibus enim hic agit. De industria hunc locum tractat Aper apud scriptorem de Causis corr. el., c. 17 et 18, qui dum queritur male veteribus accenseri Ciceronem, ostendit, quid tum fieri solitum sit. Cassium Severum (c. 19) primum faciebant novorum. Sed et mox Noster Ciceronis tempora inter vetera

quam purissimus sermo), sed quæ[1] varietate tædium effugiant, et mutationibus animum levent; ne in eumdem[2] casum, similem compositionem[3], pares elocutionum tractus incidamus: caret enim cæteris[4] lenociniis expositio, et, nisi commendetur hac venustate, jaceat necesse est. Nec in ulla parte intentior est judex; eoque 119
nihil recte dictum[5] perit: præterea, nescio quomodo etiam credit facilius, quæ audienti jucunda sunt, et voluptate ad fidem[6] ducitur. Ubi vero major res[7] erit, et 120

censere videtur, a recentiore luxuria aliena, §. 122. Vide Wolfium in præf. ad Marcellanam, p. 22, not. l.

1. *Sed quæ... effugiant... levent.* Ita Turic. Camp. cum Alm. quod post Regii conjecturam primus reposuit Obr. Nam edd. Jens. (tac. Gesn.) et reliquæ ante Bad., *et qui a... effugiat... levet.* Bad. cum reliquis ante Obr., *et qui... effugiat... levet,* quod et Guelf. præfert. Bern. dare narratur: *sed qui.* — Omnes nostri Codd., *nam debet esse quam purissimus sermo, qui et varietate tædium effugiat, et mutationibus animum levet.* Prat. cum levi varietate, *et qui variet.*, etc. Bene; et hæc lectio revocanda est, et parenthesis tollenda. Ed.

2. *Eumdem... tractus incidamus.* Similitudinem casuum variari figuris aliquoties ingerit Quint. Vide loca designata ad primam hujus §. notam. Hæc varietas igitur grammaticam spectat, altera numeros, postrema orationem. Nec est opus mutando, ut vitia exsistant hæc tria ὁμοιόπτωτον (*in eumdem casum*) ὁμοιοτέλευτον (similem *positionem*; ita enim vocem mutare velit Regius, ut *positio* significet *desinendi modum*, quæ ipsa vocis potestas probari nequit; *positio* enim nihil aliud nisi casus, vide I, 5, 65) ἰσόκωλον (*pares eloc. tractus*). Nunquam inter vitia hæc ponuntur a rhetoribus, nisi quod Gorgiæ in hisce adhibendis intemperantiam improbat Cicero in Oratore, c. 52.

3. *Compositionem.* Sic Turicens. Guelf. Camp. Mox edd. ante Ald. et ipsi Codd. ut Goth. Vall. Colb. (hic videtur interdum cum deterioribus facere, vide §. 83) *expositionem.* — Pessime Capp. habet *positionem.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, Prat. et præstantiores edd. *compositionem.* Bene. Ed.

4. *Cæteris lenociniis.* Turic. *cæt. cujus,* cum Alm. (vide §. 108). Guelf. *et ejus lenoc.*, cum Voss. 3, Bern. (vide §. 25). — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 12, *cæteris lenociniis.* Put. Prat., *et ejusmodi lenociniis.* Avic. Poul., *et ejus lenociniis.* Ed.

5. *Recte dictum.* Guelf. Joann. (tac. Gibs.) Goth. (tac. Gesn.) *rectum,* cum Vall. Voss. 1, 2, 3, Bern. Male. — *Nil rectum perit* habent Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10. Alii vulgatam retinent. Ed.

6. *Voluptate ad fidem ducitur.* Hoc aliquoties recurrit, IV, 1, 12; V, 14, 35; VII, 2, 5; VIII, 3, 5.

7. *Major res.* Respice §. 117. Hic quidem effusiorem ornatum per-

atrocia invidiose[1], et tristia miserabiliter dicere decebit[2]; non, ut consumantur affectus, sed tamen[3] velut primis lineis designentur; ut plane, qualis futura sit
121 imago rei, statim appareat. Ne sententia[4] quidem[5] velut fatigatum intentione stomachum judicis reficere dissuaserim, maxime quidem breviter injecta[6], qualis est illa, *Fecerunt servi*[7] *Milonis, quod suos quisque servos*

mittat modo, an exigat etiam, ex ipso orationis tenore parum apparet; quamobrem, sitne mox legendum *decebit* an *licebit*, vix affirmes, vide not. 2 infra. Gedoynus expressit posterius.

1. *Invidiose.* Vim hujus formæ vide in notam ad IV, 1, 42. Sic modo §. 81, *suspiciose* erat, *movendo suspicionem*.

2. *Decebit.* Guelf. Joann., *licebit*, cum Ald. et edd. meis deinceps ante Obr. exc. Bad. sec. Hoc quum Regius inveniret, nostrum conjiciendo reposuit; non utique necessario. Sed optimi sane libri defendunt. — Maxima pars nostrorum et quidem optima habet *licebit*. Ed.

3. *Sed tamen.* Ita Camp. et Turic. a sec. manu, a prima enim *ut tamen*, cum Alm. Reliqui fere *sed ut tamen*. Malui expungere *ut*, alioqui nimis geminatum in hoc loco. — Nostri quoque omnes habent *sed ut tamen*, et nimis audacter forte fecit is qui primus τὸ *ut* expunxit. Ed.

4. *Sententia.* Vide IV, 1, 64.

5. *Quidem..... quidem breviter.* Posterius *quidem*, cum iis quæ præcedunt, omittunt Turic. Camp. — Nostri silent. Ed.

6. *Breviter injecta.* Sic Joann. (tac. Gibs.) Vall. Bern. Ald. Adverbium habent et Guelf. Goth. Voss. 2, sed in participio *interjecta*. Turic. et Camp. *brevi interjectione*, cum Alm. Bodl.; sed Jens. *brevi injectione* (non *interj.* ut Gesn.) cum Loc. et Venet. Correxit Regius *brevi interjectione*, et hoc recepit Rusc. (vide §. 70) cum Bad. sec. Basil. et aliquot. Bad. pr. voluit quidem dare nostram, sed operæ dederunt *breviter interjecta*. A Gryphio inde omnes deinceps *brevi interjecta*. Hanc ego structuram non credo latinam, ut participium continuetur adjectivo (quamquam vide Cic. de Or. 2, 60 init., sed ibi continuo præcedit *imitatione*); adverbium contra rectissime asciscit. *Interjecta* autem minus placuit ob sonum insuavem « breviter interjecta. » Neque est quod dubites *injicere* dici in hac forma eodem significatu quo *interjicere*. Voss. 1 dans *videtur injecta* nostram firmat; *videtur* corruptum est ex *breviter*. Non totum me permisi optimorum librorum auctoritati in hoc loco, quia facillimus erat error *breviter in* mutandi in *brevi inter*. — RR. 8, 9, 12, *breviter interjecta*. Avic. Poul. Vall. lib. RR. 5, 7, 8, 9, 12, 13, Prat., *breviter injecta*. Put. et Prat., *breviter incerta*. Male. Ed.

7. *Fecerunt servi.* Recte monet Burm. apud Cic. inseri *id*, quod equidem in nullo Qu. libro reperio. Apud Ciceronem sane non sper-

in re tali facere voluisset; interim paulo liberiore, qualis est illa, *Nubit*[1] *genero socrus*, *nullis* [2]*auspicibus*, *nullis auctoribus*, *funestis ominibus omnium*[3]. Quod 122
quum sit factum iis quoque temporibus, quibus omnis ad utilitatem potius, quam ad ostentationem[4], componebatur oratio, et erant adhuc severiora judicia: quanto nunc faciendum[5] magis, quum in ipsa capitis aut fortunarum pericula irrupit[6] voluptas? Cui hominum desiderio quantum dari debeat, alio loco[7] dicam; interim

nenda est Ernesti κρίσις *servi Milonis* tamquam glossam proscribentis. In illa enim structura locum vix tueatur; quamquam, si ejiciuntur verba hæc, decedit aliquid sententiæ acumini, jam minus coartatis iis, quæ sibi invicem opponuntur: « *servi Milonis... suos quisque* « *servos.* » Quintiliano saltem necessarium erat, sic, ut fecit, excitare locum; et potuit, quum memoriter referret (vide §. 51, notam; item §. 132), aliquantum concedere et consilio suo, et ipsi quoque ætatis suæ studio ejusmodi acumina captanti. Mox Quintiliani hic error fortasse offecit libris Ciceronianis. Cic. porro *in tali re* pro *in re tali.* — *Fecerunt.* Cic. pro Mil. c. 10 extr.

1. *Est illa, Nubit.* Guelf. omittit *illa.* — *Nubit.* Cic. pro Cluent., c. 5.

2. *Auspicibus.* Sic Turic. Camp. cum Alm. Bern. et Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Basil. Addicunt Ciceronis ipsius libri, ad quem vide Ern. Reliqui *auspiciis.* — Soli Codd. Poul. et R. 10 habent *nullis auspiciis.* Ed.

3. *Ominibus omnium.* Turicens. Guelf. *hominibus o.*, sed prior a sec. manu nostram dat *omnibus o.*, præter Jensonianam etiam Venet. Rusc. fortasse ex sphalmate, sed Loc. rectam præfert. Ernestus in Cicerone e vett. edd. dedit *ominibus omnium omnibus*, quæ sane, ut ipse ait, efficacissima est scriptura. Grævii quoque ratio, *omnium* abjicientis (quam Capper. et hic, obstantibus libris omnibus, est secutus), habet quo se commendet. Fateor, aut addi *omnibus*, aut omitti *omnium* quoque, satius mihi videri. Vide notam ad V, 12, 16. — Put. a sec. man. RR. 7, 8, 9, *funestis ominibus omnium.* Avic. RR. 3, 5 a secund. man., *funestis hominibus omnium.* Put. Poul. RR. 5, 10, 12, *funestis omnibus omnium.* Ed.

4. *Quam ad ostentationem.* Turic. Guelf. Joann. (tacente Gibs.) Camp. cum Alm. Voss. 3 omittunt *ad.* Vide §. 107; VI, 1, 23. — Tὴν *ad* omittunt optimi et plurimi ex nostris Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 12, Prat. Ed.

5. *Faciendum.* Joann. (tacente Gibs.) *faciundum.* Vide III, 7, 8; item hic §. 128.

6. *Irrupit.* RR. 5, 7, 10, *irrumpit.* Non male quoque. Ed. — *Irrupit voluptas.* Similes temporum suorum notationes a Nostro factas indicat Gesnerus IV, 1, 57, IV, 3, 2.

7. *Alio loco.* Rollinus et Gesnerus putant respici procem. lib. VIII;

123 aliquid indulgendum esse confiteor. Multum confert adjecta veris credibilis rerum imago, quæ velut in rem præsentem perducere audientes videtur : qualis est illa M. Cœlii[1] in Antonium descriptio, *Namque ipsum offendunt*[2] *temulento sopore profligatum, totis præcordiis stertentem*[3], *ructuosos spiritus geminare, præclarasque*[4]*con-*

item VIII, 3, 6 seqq. Fortasse et huc traxeris XII, 9, 5.

1. *M. Cœlii.* Pro quo Put. et R. 5 a sec. man., *M. Tullii.* Male. Ed. — *M. Cœlii.* Vide I, 6, 29; item Valer. Max. IV, 2, R. 7.

2. *Offendunt.* Camp., *offenderunt.* Nostri omnes *offendunt.* Ed. — *Offendunt.... geminare. Offendunt* Antonium centuriones, hostium ei adventum indicaturi. Non erat quod contra omnes libros Gallæus vellet reponi *geminantem* et nihil agit, reliquis præterea duobus infinitivis. Neque enim structura infinitivi post verba videndi, reperiendi, ignota est veteribus. Vide Terent. Heautontimorumen. I, 1, 16, *conspicer fodere.* Ovid. Metam. VIII, 714, 15, *frondere.... conspexit.* Plin. H. N. XXI, 105, *furere... aspici se volunt.* Fortasse talia etiam affectavit Cœlius, cujus sermonem a puritate Ciceroniana alienum, et Catoniani horroris æmulum plus semel notare accidit Manutio in Commentario libri octavi Epist. Cic. ad Div. Eodem *offendendi* significatu utitur Cœlius Ep. ad Div. VIII, 1.

3. *Stertentem, ructuosos spiritus.* Turic., *sternentem ructuosus. sp.*, sed a sec. manu repositum nostrum. Casp. Barthii Codex Basileæ tractatus inter *ruct.* et *sp.* lacunam habet manifestam sufficientem voci alicui inserendæ. Voss. 1, 3, *flectentem* s. Bern., *sternentem* s. — Nostri vulgatam tuentur. Nisi quod pro *ructuosos* R. 3 vitiose scripsit *rectuosos.* Ed.

4. *Contubernales.* Dicuntur cum irrisione *imperatoris* Antonii. Nec dubito quin hic sit C. Antonius, Ciceronis in consulatu collega (vide ad III, 7, 2; it. IX, 3, 94), Antonii triumviri patruus, cujus nummus est apud Valentem Famm. Romm., t. I, tab. 13, Antoniæ gentis 3. Hunc enim a Cœlio adolescentulo accusatum fuisse, multis et bonis novimus auctoribus. Vide inprimis Cic. pro Cœlio, c. 7 et 31. Memorat idem Cic tres Cœlii accusationes (Brut., c. 79), quarum quum singularum satis exploratæ sint causæ nulla in M. Antonium, triumvirum, cadit. Illa autem C. Antonii causa, qua ipso Cicerone defendente damnatus est, quum crimen haberet Catilinariæ conjurationis, exasperata fuit male in Macedonia gestarum rerum infamia. Vide Dion. Cass. XXXVIII, 10, p. Reim. 156. Hæc igitur ejus ignavia potuit tanta Cœlii asperitate (vide X, 2, 25) perstringi. *Imperator* immerito est appellatus C. Antonius quum ipse morbum causatus per M. Petreium legatum Catilinam fudisset. Dio Cass. XXXVII, 40, p. 137. Perditæ fuisse luxuriæ hominem Antonium, eo quoque apparet quod Catilinariis favisse dici-

tubernales ab omnibus[1] *spondis transversas*[2] *incubare, et reliquas circumjacere*[3] *passim: quæ tamen*[4] *exanimatæ terrore, hostium adventu percepto, excitare* 124 *Antonium*[5] *conabantur, nomen*[6] *inclamabant,* [7]*frustra cervicibus tollebant*[8], *blandius alia ad aurem* [9]*invocabat, vehementius etiam nonnulla*[10] *feriebat*[11], *quarum quum*

tur propter vim æris alieni. Plutarch. in Cic., p. 866 E. Gulæ et penis fœditatem videmus hereditarium in ista gente malum. Quivis enim, nisi alia obstarent, id quod fecit Casp. Barthius et reliqui, ut videntur, VV. DD., nostrum eumdem agnovisset in hac descriptione, quem in publico vomentem nobis exhibet Cicero in secunda Philippica. Vide ipsius imaginis causa, lib. VIII, cap. 3, §. 66.

1. *Ab omnibus... incubare.* Concubinæ suum quæque in illo triclinio lectum relinquentes accurrunt ad imperatoris torum, cui transversæ incubant; quem tamen mox, ipsæ lascivia sua per timorem excussæ, ne expergefacere quidem possunt, dum, quidquid agunt puellæ, incitamenta nequitiæ interpretatur præclarus dux, neque aperit oculos, sed auditu et maxime tactu rem gerit. Hac totius loci sententia plane est acquiescendum, neque in singulis varietatibus scripturæ hærendum, quæ ex uno quidem codice afferuntur plurimæ. Transversarum illam incubationem nequiore significatu accipere alienum fuerit. Vid. Brunk. ad Aristophan. Lysistr., v. 60; Ruhnken. ed. Rutil. Lup., p. 260.

2. *Spondis transversas.* Barthianus Cod. inserit *versas*, nullo sententiæ vel acuminis emolumento.

3. *Et reliquas circumjacere.* Barth. Cod., *et reliquias temulentiæ circ.* Barthius ablegat ad Rutil. Lup. ubi simile quid p. Ruhnk. 112. Addere licet Nostr. VIII, 3, 66 coll. Aquil. Rom., p. 145, in Ruhnk. ed. Rut. Lup. it. Senec. pat., p. 276, *temulentas reliquias sumptuosissimæ cœnæ;* p. 284, *temulentas ebriorum reliquias.* Neque tamen quidquam agitur omnibus hisce exemplis ad sollicitandam receptam.

4. *Quæ tamen.* Goth. (tac. Gesn.) *q. tum*, cum Vall. Voss. 2 et ed. Steph.: nec male. Barth. Cod., *hæ tamen.* — RR. 8 et 12, *quæ tum.* Ed.

5. *Antonium.* Barth. Cod., *hominem.*

6. *Conabantur, nomen inclamabant.* Barth. Cod., *c. hæc n. inclamabat.* Gebh. Cod. Pal. item *inclamabat.* Joann. (tac. Gibs.), *c. et n. i.* — R. 7, *undique inclamabant*, omisso τῷ *nomen.* Alii vulgatam habent. Ed.

7. *Frustra.* Turic., *frusta*, a sec. manu nostrum. Barth. Cod. ante nostram vocem inserit *hæc.*

8. *Tollebant.* Barth. Cod., *tollebat*, cum Gebh. Pal. Cod.

9. *Invocabat.* Turic., *invocabant* (sed a sec. manu nostrum) cum Alm. Bern. Joann. (tac. Gibs.) — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, *invocabant.* Alii, *invocabat.* Ed.

10. *Nonnulla.* Turic., *non ulla.* Vide lib. III, cap. 6, §. 98.

11. *Feriebat.* Goth. (tac. Gesn.),

omnium vocem tactumque noscitaret[1], *proximæ cujusque collum amplexu petebat*[2]; *neque dormire excitatus, neque vigilare*[3] *ebrius poterat; sed semisomno sopore inter manus centurionum*[4] *concubinarumque jactabatur.* Nihil his neque credibilius fingi, neque vehementius expro-

ferebat. Voss. 1, Joann. (tac. Gibs.), *feriebant.* — Put. solus, *vehementius etiam nonnulla feriebant.* Cod. Poul., *vehementius et nonnulla feriebat.* Alii omnes vulgatam retinent. Ed.

1. *Quum.... noscitaret.* Turic. (a sec. manu, a prima enim nostrum) *q. o. voce tactuque oscitaret*, cum Obr. Sed Camp., *o. cum voce tactuque oscitaret*, cum Andr. Cod. Bodl. etiam dante *oscitaret.* Barth. Cod., *q. o. v. t. dignoscitaret*, quod malebat Gallæus, nescio an inspecto jam hoc Cod. Jens. (tac. Gesn.) *q. o. v. tractumque n.*, cum edd. ante Ald. Nihil agunt, etsi inter eos est P. Victorius Varr. Lect. 22, 5, qui commendant scripturam *voce tactuque oscitaret.* Est sane *oscitare* temulentorum. Vide VIII, 3, 66. Cic. pro Milone, c. 21. Sed longe acrior est securitatis ebriosæ notatio, si clausis oculis singulas contubernales suas agnoscere dicitur Antonius, prout quæque notam vel vocem, vel manum ei accommodat. Et *agnoscere* ipsum est *noscitare.* Vide Drakenb. ad Liv. II, 23, 4. *Dignoscitare* utrum legatur in ullo scriptore, non ego dixerim. Attende receptam eamque bonam scripturam prima manu positam esse in Turic. quum in reliquis varietatibus secunda ejus manus soleat meliora dare. — Nostri omnes vulgatam tuentur; sed Put. in margine: *quarum omnium cum voce tactuque oscitaret.* Non spernenda lectio. Ed.

2. *Petebat.* Gebh. Cod. Pal., *appetebat*, quod itidem suadebat Gallæus; improbante Burmanno, qui appellat Nic. Heinsium Ovidio (Heroid. XIV, 69) reddentem *petis amplexu* et (Metamorph. VI, 605) *Amplexuque petit.* — Nostri vulgatam sequuntur. Ed.

3. *Vigil.* Camp., *evigil.* — Cod. Poul. habet quoque *evigil.* Ed.

4. *Centurionum.* Gebh. Cod. Pal., *cenurionum*, qui calami error portentosa Gebhardi loquacitate non indigebat, quam vide, si tanti, in ejus Crepundiis 2, 15, repetitam a Pareo, et in Burm. et Capper. edd. ad nauseam lectorum recoctam. In toto hoc Cœlii loco, qui plurimos a litteris renatis VV. DD. exercuit non sane immerito, videtur animadvertendum, quam exigua sit nostrorum, et quidem optimorum, Codd. varietas, quum Barthianus ille Basileensis, hic repente prolatus, cum aliqua mentione ad I procem. 16, 20; I, 1, 20; I, 2, 3, 6, nec deinceps usquam recurrens, miram ostendat scripturæ discrepantiam. Subit profecto succensere homini alioqui doctissimo, qui neque diligentiam probat, tantulam impertiens vetusti, quod vocat, exemplaris notitiam, neque judicium, scripturas receptis fere deteriores in cœlum ferens. — Nostri vulgatam retinent. Ed.

brari, neque manifestius ostendi potest. Ne illud[1] qui- 125
dem præteribo, quantam afferat fidem expositioni narrantis auctoritas; quam mereri[2] debemus ante omnia quidem vita, sed et ipso genere orationis; quod quo fuerit gravius, sanctius, hoc plus habeat necesse est in
affirmando quoque ponderis. Effugienda igitur in hac 126
præcipue parte omnis calliditatis suspicio (neque enim se usquam custodit magis judex[3]): nihil videatur fictum, nihil sollicitum; omnia potius a causa, quam ab
oratore, profecta credantur. Sed hoc pati non possu- 127
mus, et perire artem putamus, nisi appareat[4]; quum desinat ars esse, si apparet: pendemus ex laude, atque hanc laboris nostri ducimus summam[5]; ita, quæ circumstantibus[6] ostentare volumus, judicibus prodimus.
Est et quædam *repetita*[7] *narratio*, quæ ἐπιδιήγησις[8] dici- 128
tur, sane res *declamatoria* magis, quam *forensis;* ideo autem reperta, ut, quia narratio brevis esse debet, fusius et ornatius res posset[9] exponi; quod fit vel invi-

1. *Ne illud.* Turic. Camp., *neque illud*, cum Alm. Sed Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph. (exc. Aldo), *Ne id.*

2. *Mereri.* Vide §. 77.

3. *Se usquam custodit magis judex.* Τὸ *magis* omittunt Avic. Put. Poul. RR. 3, 5. Τὸ *custodit* per errorem scribentis omittit R. 10. Ed.

4. *Nisi appareat.* Turic. Joann. (tac. Gibs.) Guelf. Camp., *n. apparet*, cum Alm. Vall. Voss. 3. — Soli R. 12 et Prat., *nisi appareat.* Alii *nisi apparet.* Ed.

5. *Ducimus summam.* Vall. lib. RR. 3, 5, 10, 12, *dicimus summam.* Ed.

6. *Ita, quæ circumstantibus.* RR. 3, 5 a sec. man., *Itaque quod circumst.* Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 5, 7, 10, 12, Jens. Alm. Voss. 3, *Itaque circumstant.* Ald., *Itaque cum circumst.* Ed. — *Circumstantibus... prodimus.* Lepidissime opposita membra. *Ostentandi* verbum hoc modo usurpatum, cum aliqua etiam sententiæ similitudine, vide lib. XII, cap. 9, §. 6.

7. *Est et quædam repetita.* Turic. Guelf. Joann. (tac. Gibs.) Goth. (tac. Gesn.) Camp., *Est q. r.*, cum Alm. Mox Jens. (tac. Gesn.), *Est q. et r.* cum edd. ante Bas. — Nostris quoque omnibus *Est quædam repetita.* Ed.

8. Ἐπιδιήγησις Turic., ἐπίθεσις, cum Alm. Sed Bern., ἐπιδίησις. Joann. (tac. Gibs.), ἐπιοθησίς. — Nostri dant ἐπιδιήγησις. Ed.

9. *Posset.* Turic. Camp., *possit*,

diæ gratia, vel miserationis. Id esse raro[1] faciendum judico, neque sic unquam, ut totus ordo repetatur; licet enim per partes idem consequi: cæterum, qui uti ἐπιδιηγήσει[2] volet[3], narrationis loco rem[4] stringat, et contentus indicare[5], *quid facti sit*[6]; *quo sit modo factum*,
129 plenius[7] se loco suo expositurum esse promittat. Initium narrationis quidam utique faciendum a persona

cum Alm. sequente male Obr. Vide VI, 3, 12. — R. 7 et Prat., *possit* pro *posset*. Ed.

1. *Id esse raro*. Sic Turic. a sec. manu; nam a pr., *I. est r.* et mox *judicio*, pro quo item reponitur verum. Sed plane ut prima Turic. manus etiam Alm. Accedit proxime Camp., *Id esse faciundum* (vide §. 122) *raro jud.* Guelf., *I. enim raro*. Ald. Basil., *Idem raro*. Goth. (tac. Gesn.), *I. est raro*, omisso mox *judico*, cum Joann. (tacente Gibs.) Vall. et Voss. 2, etsi omissio in hoc non memoratur. Voss. 1, *I. raro fac. est*. Bern., *Id est non* (vide §. 29) *raro faciendum*. Reliqui *Id raro*, quod a Gryphio inde est in omnibus. Tot supra positis documentis apparet aliquid interfuisse vocabulis *id* et *raro*; neque tamen displiceat, si pro *esse* reposueris *ego*. — R. 7, *Id raro faciendum judico*. Avic. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 12, *Id est raro faciendum*. Put., *Idem est raro faciendum*. Prat., *Id raro faciendum est*. Vera lectio videtur: *Id est raro faciendum*, omisso τῷ *judico*. Ed.

2. Ἐπιδιηγήσει. Turic., επιλιπσει a sec. manu *epithesi*. Joann. (tacente Gibs.), επιδιητεσει.

3. *Volet*. Avic. Poul. RR. 3, 5, et Pithœus, *nollet*. Quæ varietas singularis est, non tamen rejicienda omnino: nam quia ἐπιδιήγησιν prius damnavit; ideo ei qui hac *narratione repetita uti nollet*, suadet ut *rem stringat* et *promittat se suo loco*, etc. Quæ non convenirent illi qui ἐπιδιηγήσει uti vellet. Ed.

4. *Loco rem*. Necessaria videtur Francii emendatio quam expressit Gesn. transponendi hæc vocabula, quæ in meis quidem omnibus libris leguntur *rem loco*; excepta Gryphii ed. ubi omittitur *loco*. An hoc ex sequentibus invectum, ut sic constitui debeat scriptura: *narratione rem?* Sed sæpissime transponendo peccatum est a librariis. Vide §. 88; it. V, 8, 2. — R. 7 habet transpositionem a Francio indicatam. Ed.

5. *Contentus indicare*. Avic. Poul., *cautus*, quod bene fluit cum lectione *nollet* pro *volet*. Vide supra (not. 3) has duas lectiones in quibus concordant duo Codd. optimi. Ed.

6. *Facti sit*. Sic Turicens. Camp. Joann. (tac. Gibs.) cum Alm. Goth. Voss. 1, 2, 3, Bern. Omittit Guelf., et ipse genitivum dans, præterea *sit*. Modo pro *quid* Turic. Alm. cum iisque Obr. dant *quod*; minus bene. Reliqui *factum s.* De genitivo vide §. 21. — Duo Codd. supra memorati dant *quid factum sit*. Ed.

7. *Plenius*. Avic. Poul. RR. 3, 5, *plene*. Ed.

putant; eamque, si nostra sit, ornandam; si [1] aliena,
infamandam statim. Hoc sane frequentissimum est, 130
quia personæ sunt, inter quas litigatur. Sed hæ quoque interim cum suis accidentibus[2] ponendæ, quum id profuturum est, ut, *A. Cluentius Habitus*[3] *fuit pater hujusce, Judices, homo non solum municipii larinatis, ex quo erat, sed regionis*[4] *illius et vicinitatis, virtute, existimatione, nobilitate princeps*[5]: interim sine his; ut,
Q. Ligarius[6] *quum esset*; frequenter vero et a re, sicut 131
pro Tullio[7] Cicero, *Fundum habet in agro* [8] *thurino*

1. *Ornandam; si aliena.* Gesneri operæ per errorem omiserunt *si*, quem repetierunt Bipontini. Est conjunctio in omnibus libris.

2. *Cum suis accidentibus.* Vide lib. III, cap. 6, §§. 36, 56.

3. *Habitus.* Turic. omittit cum Alm. Vide §. 16. — *A. Cluentius Habitus.* Cic. pro Cluent., c. 5.

4. *Sed regionis.* Sic Turic. Guelf. Joann. (tac. Gibs.) CAMP. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. (exc. Aldo) ante Basil. et Codd. Voss. 2, 3 (miror in Goth. nihil notatum). Reliqui e Cicerone inserunt *etiam*. Vide VI, 3, 7. — Nostri omnes omittunt τὸ *etiam*. ED.

5. *Nobilitate princeps.* Sic Turic. Guelf. Joann. (tac. Gibs.) cum Goth. Voss. 2, 3, Bern. et edd. Jens. (tac. Gesn.) reliquisque ante Aldum. Regius e Cicerone inseri jussit *facile*, quod habent reliqui libri. Vide notam 6. Nec necessario, quoniam memoriter fere Quint. laudat. Vide §. 121, et mox in loco Ligarianæ. CAMP., nisi forte neglexi varietatem, habet *facile*. — Put. a sec. man., *facile princeps*. Alii omnes τὸ *facile* et τὸ *nobilitate* omittunt. ED.

6. *Q. Ligarius.* Cic. pro Ligar., c. 1. Nemo hic *enim* inserit e Cicerone. Vide not. 5 ad *nobil. princ.*

7. *Pro Tullio Cicero.* Fragmentum est orationis deperditæ, cujus paucissima supersunt. Alterum vide V, 13, 21, Tullium hunc passum esse damnum a familia Fabiana, et rem gestam hominibus armatis, discimus ex aliquot præterea fragmentis ap. Ernest., volum. 4, P. 2, p. 1039. Corradus in *Quæstura* et Jo. Ger. Vossius (de Analog. II, 3, p. 667) cur Tullium hunc interpretentur M. Tullium Deculam, Cn. Cornelii Dolabellæ in consulatu collegam anno U. c. 673 in neutram partem ullum video idoneum argumentum. Mentionem hujus orationis habet dialogus de Oratt. sive de Causs. corr. el., c. 20, ubi *immensi voluminis* dicitur, et conjungitur cum illa pro Cæcina.

8. *Thurino.* Turic. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *turino*, cum Alm. et edd. ante Gryph. exc. Camp. quæ dat nostrum; id quod ab Obr. inde recentiores. Reliqui, inter quos Joann., *tigurino*, quod ipsum in fragmentis legitur, sed ex hoc solo Quintiliani loco petitum. — RR. 7, 9, 12, Jens., *in agro thurino*.

M. Tullius paternum: Demosthenes[1] pro Ctesiphonte,
132 Τοῦ γὰρ Φωκικοῦ[2] συστάντος πολέμου. De fine narrationis cum iis[3] contentio est, qui[4] perduci expositionem volunt eo, unde quæstio oritur[5]: *His rebus*[6] *ita gestis, P.*[7] *Dolabella prætor interdixit, ut est consuetudo, de vi, hominibus armatis, sine ulla exceptione; tantum ut, unde dejecisset, restitueret; restituisse*[8] *se dixit; sponsio facta est; hac de sponsione vobis judicandum est:* id a petitore[9] semper fieri potest, a defensore non semper.

1 Cap. III. Ordine ipso[10] narrationem sequitur *confirmatio:* probanda sunt enim, quæ propter hoc exposuimus[11]; sed priusquam ingrediar hanc partem, pauca mihi de quorumdam opinione dicenda sunt. Plerisque moris

Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 10, Prat., *in agro tigurino.* Ed.

1. *Demosthenes.* Orat. pro Corona, p. Reisk. 230 extr. ubi Taylorus ponit rhetoras, qui eodem exemplo Demosthenico utantur.

2. Φωκικοῦ. Sic Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Bern. (quamquam ex hoc Burm. Φοινικοῦ) et Ald. Bad. pr. At Loc. cum edd. ante Ald. Φωκαϊκοῦ quod mox Bad. sec. et a Gryphio inde recentiores omnes receperunt contra historiam et fidem librorum Demosthenis. Turic. et Camp. ipsi videntur dare pravam scripturam. Poterat admonere Aquila Rom., p. Ruhnk. ed. Lup. 155. *Phocense* reddens, non *Phocæense.*

3. *Iis.* Sic Turic. Alm. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Bad. exc. Rusc. Reliqui *his* (vide §. 32; IV, 3, 3), Camp., *illis.* — Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 12, Prat., *cum his.* Alii *cum iis.* Ed.

4. *Contentio est, qui.* Turicens. Camp. omittunt *est*, cum Alm.

5. *Eo, unde quæstio oritur.* Vide lib. IV, cap. 4, §. 2.

6. *His rebus.* Cic. pro Cæcina, c. 8.

7. *Dolabella.* Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph. exc. Ald. et Bad. sec. *Dolobella.* Vide Ruhnk. ad Vellei. III, 43, 3.

8. *Restitueret, restituisse se dixit.* Turic. Camp. Guelferb. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Joann. (tac. Gibs.) cum Voss. tribus et edd. ante Gryph. exc. Aldo *restit. deinde restituisse dixit.* Vide §. 121. Potuit enim et hic memoriter citare Quint. postea a VV. DD. e Cicerone correctus. — Nostri omnes *: deinde restituisse dixit.* Ed.

9. *A petitore... a defensore.* Vide §. 6, ne forte quis præpositionem conjungat cum verbo passivo.

10. *Ordine ipso.* Hoc caput, quod in Hack. ed. aliisque edd. titulum habet *de Egressione*, in Cod. Pratensi dicitur *de Digressione.* Ed.

11. *Exposuimus.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat., *exposui.* Ed.

est, prolato[1] rerum ordine, protinus utique in aliquem
lætum ac plausibilem[2] locum, quam maxime possint
favorabiliter, excurrere. Quod quidem natum ab osten- 2
tatione declamatoria[3], jam in forum venit, postquam
agere causas non ad utilitatem litigatorum, sed ad pa-
tronorum jactationem repertum est; ne, si pressæ illi
(qualis sæpius desideratur) narrationis gracilitati[4] con-
juncta argumentorum pugnacitas fuerit, dilatis diutius
dicendi voluptatibus oratio refrigescat[5]. In quo vitium 3
illud est, quod, sine discrimine causarum atque utili-
tatis, hoc, tamquam semper expediat, aut etiam necesse
sit, faciunt; eoque sumptas[6] ex iis[7] partibus, quarum
alius erat locus, sententias in hanc congerunt, ut pluri-

1. *Prolato*. In hac voce nostri variant, propter compendium scripturæ *plato*. Aliis *perlato*, aliis *prælato*. Cod. R. 7, *plorato*, errore manifesto, pro *prolato*. Ed.

2. *Plausibilem*. Potestas vocabuli fere quæ in *favorabili*. Vide IV, 1, 20, sed hic usus jam Ciceroni notus, vide v. c. Divin. in Cæcil., c. 3, ubi *populare atque plausibile* plane sic junguntur ut a Nostro XII, 10, 73. — *Ac plausibilem*. Avic. Poul. R. 7, *aut plausibilem*. Alii *ac*, vel *atque*. Ed.

3. *Declamatoria... ad utilitatem*. Quæ his inseruntur, desiderata et suppleta jam a Regio, absunt a Jens. (tac. Gesn.) — Avic. et Poul., *quod quidem ab ostentatione oratoria jam in forum venit, postquam agere causas non ad utilitatem litigatorum, sed ad*, etc. Alii vulgatam præ se ferunt. Cæteroquin τὸ *natum* redundare videtur. Ed.

4. *Pressæ... gracil*. Vid. IV, 2, 117.

5. *Refrigescat*. Vide II, 12, 6; item V, 7, 26, 31; VI, 1, 37, 39. In his locis ea *frigoris* apparet potestas, ut non solum risum significat, quem debent ineptiæ, sed etiam languorem et oscitationem quo audientem imbuit quidquid caret sale.

6. *Eoque sumptas*. Sic Turic. Alm. Camp. Goth. (tac. Gesn.) prius vocabulum cum Colb., non autem Loc. Ald. ut refert Burmannus qui compendium τῆς *quod* male accepit pro *que*. Nostram et Obr. Reliqui *eo quod desumptas*. Malui simplex verbum, quum *d* videretur natum ex male accepto *que* (pro *quod*) quod reduxit Obr. — Avic. Put. R. 5, *eo quod desumptas*. Poul. Vall. lib. RR. 3, 7, 8, 9, 10, 12, Andr. Jens., *eoque desumptas*. R. 5 a sec. man., *ideoque desumptas*. Prat. siletur. Soli Camp. et Almel. vulgatam habent. Ed.

7. *Iis*. Sic Camp. cum edd. ante Basil. Reliqui *his*. Vide lib. IV, cap. 2, §. 132; lib. IV, cap. 5, §. 20.

ma aut iterum dicenda sint, aut quia[1] alieno [2]loco
4 dicta sunt, dici suo non possint[3]. Ego[4] autem confiteor, hoc exspatiandi genus non modo narrationi, sed[5] etiam quæstionibus, vel universis, vel interim singulis, opportune posse subjungi, quum res postulat, aut certe permittit; atque eo vel maxime illustrari ornarique orationem; sed, si cohæret et sequitur; non, si per vim cu-
5 neatur[6], et, quæ natura juncta erant, distrahit. Nihil enim tam est consequens, quam narrationi [7]probatio:

1. *Quia alieno.* Turic. Guelferb. Goth. Camp. inserunt *alia*, cum Alm. Bal. Voss. 2, Vall. et editt. ante Aldum, mero errore. — Tò *alia* habent nostri omnes. Ed.

2. *Loco.* Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *modo*, cum Vall.; sed Turic. Alm. Bal. veram dant scripturam. — Inter nostros Vall. lib. RR. 8, 9, et Jens. habent *modo*. Ed.

3. *Possint.* Pro *possint* maxima pars nostrorum legit *possunt*. Ed.

4. *Ego.* Turic. omittit cum Alm. Pro *eo*, *et* dat Obr., sed omisso *autem*. Mox pro *confiteor* Guelf. *fateor.*

5. *Narrationi, sed.* Sic Turicens. (quamquam a sec. manu, nam a prima *narrationis s.*, quod sic dat Alm.) Guelf. Joann. (tacente Gibs. quamquam *quod* pro *sed* cum Voss. 1, quem eo quoque refert, quod modo §. 3, *aut quia... possint* omittit uterque) Obr. Reliqui inserunt *quidem;* nullo, quantum video, sensu. — Vall. lib. RR. 8, 9, Jens. Ald., *non modo narrationi quidem, sed etiam.* Avic. Joann. RR. 3, 5, *non modo narrationi qd etiam*, forte pro *quin etiam*. Non male. Alii nostram lectionem exhibent Ed.

6. *Cuneatur.* Sic plane Turic. (a sec. quidem manu *conetur;* quocum facere putandus est Alm. quamquam afferunt ex eo *uneatur*) Vallens. (ref. Badio) Joann. Quod habet Guelf. *caveatur* in eo nostra latet. Bad. prior nostram habet, quæ a Gryphio inde obtinet in omnibus edd. quod narrare neglexit Burm. ut Gesn. crederet ab Obr. demum restitutam bonam scripturam. Camp., *conetur*, cum Bodl. Bal. et plerisque edd. nisi quod aliquot e Regii conjectura *conatus*, Ald *continetur*, Goth. *contineat.* Non paucorum Codicc. diversitas male tacetur. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. R. 8 a sec. manu, Prat., *per vim cuneatur.* RR. 3, 5, 10, *per vim caveatur.* Nullus Cod. habet *conetur.* RR. 7, 9, *per vim contineatur.* Ed. — *Cuneatur.* Primus fortasse hoc improprio significatu dixit Quint. (nam et apud Senecam proprie: « Unus lapis... qui latera « inclinata *cuneavit.* » Epist. 18 extr.), at quam præclare! *sequi* dicitur quidquid facile sit. Vide II, 14, 1; VIII, proœm. 18; X, 2, 27.

7. *Quam narrationi probatio.* Put. Prat. Alm., *quam narrationi probationis vis.* Poul., *jus probationis.* Avic. R. 3, *quam narrationi probationis.* Omisso *vis* aut *jus.* Ed.

nisi si excursus ille [1] vel quasi finis narrationis, vel quasi initium probationis est: erit ergo illi nonnunquam locus; ut, si expositio circa finem atrox fuerit, prosequamur eam [2], velut spiritu [3] erumpente protinus indignatione. Quod tamen ita fieri oportebit, si res dubitatio- 6
nem non habebit; alioqui prius est, quod objicias, verum efficere, quam magnum; quia criminis invidia [4] pro reo est, priusquam probatur; difficillima est enim gravissimi cujusque sceleris fides. Idem fieri non inutiliter 7
potest, ut, si merita [5] in adversarium aliqua exposueris, in ingratum inveharis; aut, si varietatem criminum narratione demonstraveris, quantum ob ea [6] periculum

1. *Nisi si excursus ille*. Nullus ex nostris lectionem istam exhibet. Vall. lib. RR. 8, 9, 12, Camp., Andr., *nisi excursus ille*. R. 10, *et nisi exc. ille*. RR. 3, 5, 7, Jens. Ald., *etsi excursus ille*. Avic. Poul., *si exc. ille*. Ed.

2. *Prosequamur eam*. Camp., *prosequamur eum*. Poul. Vall. lib. RR. 5, 8, *persequamur eam*. Facilis autem est error, et propter compendium; nam *per* et *pro* scrib. *pr*. Ed.

3. *Spiritu*. Guelf. Joann. (tac. Gibs.) omittunt cum Goth. et Camp. si recte nunc interpretor quod ex hoc notavi. Turic., omisso antea *velut*, *spm erumpentem* (et sic profecto Alm. ex quo afferunt *spin erumpente*) sed a secunda manu reposita nostra scriptura. — Nostri præter R. 7, Jens. Ald. habent *velut erumpente protinus indignatione*. Bene. Ed. — *Velut spiritu*. Positus horum verborum potest minus attentum morari. Clarius quidem erat *indignatione, velut spiritu*, sed parum habebat roboris; inest tamen hic sensus solus. *Spiritus* intelligitur, ut monet Gesnerus, retentus antea.

4. *Criminis invidia*. Solus R. 7 habet ita. Cæteri omnes *criminum invidia*. Ed. — *Invidia*. Quam plane hoc opponatur *gratiæ* vel maxime apparet hoc loco. Frugi est Gesneri admonitio, Ciceronem pro Roscio Amerino augentem parricidii invidiam laudantis, et hæc ejus verba ponentis, c. 24: « Pæne dicam, « respersas manus sanguine paterno judices videant oportet, si tantum facinus, tam immane, tam « acerbum credituri sint. »

5. *Ut si merita*. Avic. Put. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 12, Prat. Jens. Ald. Voss. 2, Locat., *uti si merita*. Non male quoque. Ed.

6. *Ob ea*. Sic Turic. Guelf. Joann. (tac. Gibs.) Camp. cum Alm. Voss. 1, 3, Obr. Reliqui *ab ea*. Vide Drakenb. ad Liv. XXVI, 1, 3. — Vall. lib. RR. 8, 9, 12, soli habent *ab ea*. Male: non enim a criminum seu *varietate*, seu *narratione*, sed ab ipsis criminibus periculum imminet. Ed.

8 intentetur, ostendas. Verum hæc breviter omnia; judex enim, ordine[1] audito, festinat ad probationem, et quamprimum certus esse sententiæ cupit[2]; præterea cavendum est, ne ipsa expositio[3] vanescat, aversis in
9 aliud animis, et inani mora fatigatis. Sed ut[4] non semper est necessaria post narrationem illa procursio, ita frequenter utilis ante quæstionem præparatio; [5]utique, si prima specie minus erit favorabilis; si legem[6] asperam tuebimur; aut pœnarias actiones[7] inferemus[8]: est hic locus velut sequentis exordii[9], ad conciliandum proba-

1. *Ordine* rerum gestarum, i. e. narratione. Ita sæpius Velleius et Noster mox §. 8, 14; item IV, 2, 49, 51, 73, 128; IV, 4, 9; V, 13, 28; X, 6, 2; X, 7, 9.

2. *Certus esse sententiæ cupit.* Scilicet, sententiæ quam sit laturus de causa. ROLL.

3. *Expositio.* Goth. (tac. Gesn.), *positio*, cum Voss. 2, 3. At Joann. (tac. Gibs.), *p̄o*, ex Voss. 1 affertur *ip̄o*. Vide §. 4 (2). Hoc ipsum est *positio*. Quod alicubi legi et Schrevelius narrat. Male. — Hæc varietas non reperitur apud nostros. ED.

4. *Sed ut.* Turic., *Et ut*, cum Alm.

5. *Utique... favorabilis.* Turic., *u. primam speciem jusserit* (a sec. manu *inserit*) *fav.* Apparet *specie minus erit* quam facile potuerit corrumpi in *speciem jusserit* vel *inserit*. Et Guelf. pro *minus erit* dat *inusserit*, ubi litteræ *u* imponuntur hæ minusculæ *in*. Joann. (tac. Gibs.), *u. si primam speciem injusserit favorabis*, cum compendio in ultima littera. Hunc in modum igitur mutanda quæ ex Alm. affertur scriptura: *u. p. s. jusserit erit fav.* Neque enim credo *erit* seorsim positum. *Si* tamen et post *utique* et ante *legem* omittit uterque, posteriore loco cum Guelf. CAMP. Joann. (tac. Gibs.) Goth. (tac. Gesn.) Voss. 2, 3. Etiam in Jens. mea punctis debuit tolli posterius *si*. Pravæ omnes profecto hæ omissiones. — Lectionem vulgatam tuentur Vall. lib. RR. 7, 8, 9. Cæteri varietates supra memoratas exhibent. Et mox τὸ *si* omittunt omnes, præter RR. 7, 8. ED.

6. *Legem asperam.* Ut de corpore debitoris dividendo inter creditores. TURN.

7. *Pœnarias actiones inferemus.* Vide VII, 4, 20. Non delictum ipsum eruitur, sed pœnæ exiguntur ab eo, quem impune tulisse, quod deliquerit, querimur. Dicuntur alias *pœnales*, qua voce vide Brissonium de Verbb. Signif.

8. *Inferemus.* Turic., *tuebimur*, cum Alm. Supra *tuebimur* et ipsi dare videntur, sed CAMP. eo loco omittit vocem et hoc nostro ponit *tuebimur* pro *inf.*, quasi sufficiens unum verbum et *legi asperæ* et *pœnariis actionibus*.

9. *Sequentis exordii.* Turic., *s. exordia* (a sec. manu *s. exordium*) cum Alm. Sed sec. Turic. manum

tionibus nostris judicem; mitigandum[1], concitandum; quod liberius hic et vehementius[2] fieri potest, quia judici nota jam causa est. His igitur[3] velut fomentis, si quid erit asperum, præmolliemus, quo facilius aures

Goth. quòque dat, cum Bad. utraque ed. Steph. quam scripturam quare revocarit Obr. equidem non dicam. CAMP., *sequens exordium*, cum Bodl. et Andr. malum et ipsum. — RR. 3, 10 pro *sequentis* dant *frequentis*. Nonnulli *consequentis*. Lectio *velut sequens exordium* solis edd. primis est peculiare. ED. — *Est.... exordii*. Velim verbo *est* præmitti *Et*, quod facile excidebat, sine quo autem durior est continuatio sententiarum. *Sequens exordium* est alterum, secundum. Vide lib. I, cap. 5, §. 23.

1. *Mitigandum, concitandum*. Hæc verba dant Turic. Guelferb. Goth. CAMP. et editiones meæ ante Gryph. et plurimi apud Burmann. scripti et excusi. Omittuntur in edd. a Gryphio et recentioribus. Abesse videntur ab Joann. bis collato, aliisque fortasse etsi nec omnibus quorum nulla mentio. Voss. 1 iis carere suspicor. Vide §. 8. Videor debuisse restituere; neque enim sapiunt glossatorem. — Male post τὸ *judicem* adjiciunt *mitigandum, concitandum*, Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 12, CAMP. Andr. Jens. Ald. Bodl. Bal. Nostris optimis hæc lectio non probatur, etsi aliter Cl. V. Spalding placeat. ED. — *Mitigandum, concitandum*. Hæc non sunt otiosa. *Conciliatur nostris probationibus* judex, quum vel *mitigatur* dicenti, quem male accipiebat ob causæ invidiam, vel *concitatur* in reum, cui ne faveret verendum erat. Quo minus de *mitigando* erga reum judice accipiam, obstant exempla, quorum utrumque est ejusmodi ut iratum oratori, facilem puniendis reis, judicem intelligas. Sic XII, 1, 14: « magna responsi invidia subeunda « est, *mitigandæ* sunt prius aures. » Mitigando autem opponitur *concitare*, V, 2, 12. Cæterum quod mox *fomenta* dicuntur, ipsum quoque facit ad commendandum mitigandi verbum, quocum fere solent conjungi *fomenta*.

2. *Quod liberius hic et vehementius*. Sic Guelf. cum Joann. Colbert. Bern. (nisi quod hic *est* pro *et*.) Jens. (tac. Gesn.) et edd. meis ante Obr. omnibus exc. CAMP. nisi quod Rusc. omittit *et*. Turic., *quod* (a sec. manu *quod quo*) *liberius, hoc veh*. Alm. et Andr. hoc ipsum dare narrantur, sed non omittere *et*. Bodl., *quod quo l. hoc veh*. Goth. omissis, ut testatur Gesn., *et vehementius*, retinet tamen *hic*, quod ille non memorat. CAMP., *quod quo l. hoc et veh.*, et hoc primus revocavit Obr. non omittens *et*, ut refert Burm. Hæc jam est vulgata scriptura, habens inanem opponendi *liberius* et *vehementius* affectationem. Nostra bonis nititur auctoribus, neque vetustissimorum librorum ratio magnopere abludit. — Nostri omnes, præter R. 7 qui dat *quo liberius hic et vehement.*, habent *quod liberius hic et vehementius*. ED.

3. *His igitur*. Turic., *Hic i*. Contrarium errorem, vide III, 6, 16; item V, 10, 80. CAMP., *hic* pro *his*. Item lib. V, cap. 14, §. 28.

judicum, quæ post dicturi erimus, admittant; ne jus nostrum oderint; nihil enim facile persuadetur invitis.
11 Quo loco tamen judicis quoque noscenda natura est, juri magis, an [1] æquo, sit appositus? proinde enim magis aut minus erit hoc necessarium: cæterum res eadem et
12 post quæstionem perorationis vice [2] fungitur. Hanc partem παρέκβασιν [3] vocant Græci [4], Latini *egressum*, vel *egressionem*: sed hæ sunt plures, ut dixi, quæ per totam causam [5] varios habent excursus; ut *laus hominum locorumque*, ut *descriptio regionum*, *expositio quarumdam*
13 *rerum gestarum* [6], *vel etiam fabularum*. Quo ex genere

1. *Juri magis, an*. Camp. et Goth. (tac. Gesn.) omittunt *magis*, cum Voss. 2. Sed Turic. post *magis* usque ad *aut* omittit cuncta hæc, quo ipso apparet in vetere exemplo bis fuisse *magis*. Camp. *aut* inter *mag. min.* omittit. — Τὸ *magis* omittunt RR. 8, 9, 12, et Andr. Ed.

2. *Vice*. Turic., *vicem*, quod dat Obr. Vide Oudend. ad Sueton. Aug. cap. 36.

3. Παρέκβασιν. Etiam διέξοδον appellari hunc post narrationem excessum monet Curius Fortunatianus, p. Pithœi 63.

4. *Vocant Græci*. Hoc ordine Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Gryph. Reliqui *Gr. voc.* — Inter nostros Prat. solus habet *Græci vocant*. Ed.

5. *Per totam causam*. Non solum post narrationem: ad verba *ut dixi*, vide §. 4.

6. *Rerum gestarum, vel etiam fabularum*. Hanc ego scripturam e Turicensi et Alm. recte eruisse videor; quorum ille dat *r. g. ut lætitia fabularum*, hic *r. g. ut liticia fabulosarum*. Summæ diversitatis est quod, pro Turic. *fabularum*, Alm. præfert *fabulosarum*. Substantivum præterea comparet in Guelf. nec diffiteor, me parum acquiescere in Burmanniana illa Almeloveniani notatione. Adjectivum vulgo dant omnes et mei et aliorum. Vide V, 10, 10. Recepta adhuc scriptura hæc est: *r. non solum g. sed e. fabulosarum*. *Non solum*, tamquam necessarium inseri jussit Regius, obsequente diu solo Aldo, nisi forte hic e Codice, quod non credo: absunt quidem particulæ ab omnibus meis (etiam Joann., tac. Gibs.) libris ante Basil. exc. Ald. Badius Vallens. eas habere negans « nec necesse est, ait, præponere particulas. » In Turicensi monstro *ut lætitia* quum manifesto contineatur (vide *vel* confusum cum *ut* Drak. ad Liv. XXXVI, 41, 2; item infra Nost. V, 9, 16, hic præsertim sequente *l*; ex ipso autem *ut* fiebat *et*, *sed*) *etiam*, satis intelligere videor, unde natum *sed etiam* quod ante se flagitare credebatur *non solum*. Substantivum *fabularum* malui, ut difficilius et mi-

est in orationibus contra Verrem[1] compositis *Siciliæ laus*[2], *Proserpinæ raptus;* pro C. Cornelio[3] *popularis*

norem glossematis speciem habens. — Sola ed. Jens. ab emend. habet vulgatam. Omnes nostri Codices dant simpliciter *non solum rerum gestarum, sed etiam fabulosarum*. Nec video cur hæc lectio repugnantibus libris immutaretur. Ed. — *Vel etiam fabularum*. Vide IV, 2, 19.

1. *Contra Verrem*. Nam Cicero duas duntaxat orationes in Verrem dixit, reliquas vero scripsit, quum respondere non ausus esset Verres, sed exsulatum ivisset. Ed. Hack.

2. *Siciliæ laus... raptus*. Vide III, 7, 27, not., sed et locum modo citatum.

3. *C. Cornelio*. Sic Turic. Camp. Guelf. et edd. meæ ante Gryph. omnes cum tot Burmannianis. Hinc *L. Corn*. usque ad Gesn. In Asconii argumento, p. 122, rescribe ocyus *C. Corn*. — Reipsa nostri omnes dant *C. Cornelio*. Ed. — *Pro C. Cornelio*. Hujus causæ non nisi fragmenta supersunt, cum Asconii Ped. commentario servata. C. Cornelius trib. pl., legibus aliquot ferendis alienatus a senatu, « promulgavit legem » (C. Calpurn. Pisone, M. Acilio Glabrione coss. a. U. c. 687) « qua auctoritatem « senatus minuebat, ne quis, nisi « per populum, legibus solveretur; « quod olim in omnibus S. C. qui- « bus tum aliquem legibus solvi « placebat, adjici erat solitum, ut « de ea re ad populum ferretur; sed « paulatim ferri erat desitum, res- « que jam in eam consuetudinem « venerat, ut postremo ne adjice- « retur quidem in S. C. de rogatione « ad populum ferenda; eaque ipsa « S. C. per pauculos admodum fie- « bant. » Asc. Ped. in argum. Cornelianarum. (Quum enim quatriduo Cornelium defendisset Cic., eas actiones contulit in duas orationes.) Hanc Cornelii rogationem quum omnibus modis oppugnare laborarent potentissimi quique ex senatoribus, collega ejus P. Servilius Globulus trib. pl. inventus est, qui intercederet nec pateretur verba legis populo recitari a præcone, subjiciente scriba. « Tum Cornelius ip- « se codicem recitavit, quod quum « improbe fieri C. Piso consul ve- « hementer quereretur, tollique ea « re tribuniciam intercessionem di- « ceret, gravi convicio a populo « exceptus est; et quum ille eos, « qui sibi intentabant manus, pren- « di a lictore jussisset, fracti ejus « fasces *cuncti* » (an *sunt?*) « lapi- « desque etiam ex ultima concione « in consulem jacti. » Idem. Postquam tribunatus Cornelii prope totus exactus est per contentiones natas ob leges complures ab eo promulgatas, quibus plerique collegæ intercederent, sequente anno reus majestatis est factus. Qua accusatione per fœdas operarum forensium turbas intercidente, mox altero anno (L. Aurelio Cotta, L. Manlio Torquato coss. a. U. c. 689) defensus est Cornelius a Cicerone. Reus quum quæstor fuisset Cn. Pompeii, contingebat patrono occasio ornandæ et commendandæ per hujus laudes orationis. Aliud tribuni pl. Q. Cæcilii Metelli Nepotis, suam legem recitantis ipsius, exemplum tradunt Plutarchus in Catone minore, p. 772 D, E, citante Gesn., ad X, 5, 13; item Dio

illa virtutum Cn.[1] *Pompeii commemoratio*, in quam ille divinus orator, velut nomine ipso ducis cursus dicendi teneretur, abrupto, quem inchoaverat, sermone devertit
14 actutum[2]. Παρέκβασις est (ut mea quidem fert [3]opinio) *alicujus*[4] *rei, sed ad utilitatem causæ pertinentis*[5], *extra*

Cassius, XXXVII, p. 138. Ex his, quæ adhuc exposui, satis accipient lucis loca non pauca e Cornelianis allata a Nostro, veluti IV, 4, 8; V, 13, 18, 26; VI, 5, 10; VII, 3, 35, 36; X, 5, 13. Conferendus de hac causa Corneliana est insignis locus Ciceronis ipsius in Vatinium, c. 2.

1. *Cn*. Joann. (tac. Gibs.) CAMP., *Gn*. Male. Vide lib. I, cap. 7, §. 29.

2. *Actutum*. Turic. CAMP., *ac tantum*, cum Alm., et quidem interpungentes ante. Badius se alicubi impressum vidisse *actutum* narrat, quod placeat; deinde recenset, satis lepide, in quibus hoc libris non legerit. Meorum oculorum acies si quid pollet, est hoc ipsum in Rusc. ubi et recte diremptum; sed id in Locat. quoque. Guelf. habet veram vocem, Joann. proxime accedit: *ac tutum*, continuans tamen sequentibus. Cætera varietas et nota est et sine fructu cognoscitur. — Avic. Poul. RR. 3, 5, 8, 10, Prat. Andr. Jens., *divertit actutum*. Put., *divertit actum*. Vall. lib. RR. 7, 9, 12, Goth., *divertit. Ac totum παρέκβασις*. Τὸ sive *actutum*, sive *ac totum* redundare videtur. Malim *divertit. Ac tamen παρέκ*. ED.

3. *Ut mea quidem fert opinio*. Τὸ *mea* omittunt Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, et Prat. ED.

4. *Alicujus*. Sic Turic. Guelferb. Alm. Voss. 1, 3, Bern. Vall. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Ald. Hic primus expressit Regianam conjecturam *alienæ*, quam propter *sed*, quod sequitur, necessariam putavit auctor. Joann. bis collatus potest videri cum his consentire. Reliqui Codd. vereor ut diligenter sint excussi. Nimium vocabulum est *alienæ*; neque enim concedat Quint. *alienam* in ulla causa rem debere tractari. — Omnes nostri habent *alicujus rei*. Bene: nam illa res non semper est *aliena*. Immo nunquam *aliena* penitus esse debet. ED. — *Alicujus*. Intellige *alius cujus*, quæ potestas sæpe inest voci. Vide II, 13, 3. Ernest. in Clave Cic. et ad Herenn. I, 4; II, 17; IV, 50; de Inv. II, 13, in nota. Hinc fortasse expunxeris *alia* apud Cic. de Or. II, 9: « cum aliqua *alia* « arte. » It. de Inv. II, 19: « assumpta *alia* aliqua constitutio« ne. » I, 11: « quum *aliud* aliquod « alicujus factum. » Paucis vocabulis ante *aliquis* dici pro *alius* etiam Ernestus monet. Pro Sextio, c. 24: « non *alio* aliquo, sed eo « ipso crimine. » Mutationem tamen non admittit Cic. de Inv. II, 26: « Sin *aliud* quoque aliquod ge« nus. » Columellæ (II, 9, 9) pro *aliqua* reddere *alia quæ pestis*, non quidem erat necesse, vide Drakenb. ad Liv. V, 13, 4; item VI, 3, 8, cui non accedit Schneiderus. Vide Oudend. ad Suet. Tib. 47.

5. *Pertinentis*. Pro quo Put. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, Prat. dant *pertinens*. Male. ED.

ordinem excurrens[1] *tractatio*: quapropter non video, cur hunc ei potissimum locum assignent, qui rerum ordinem sequitur; non magis quam illud, cur hoc nomen ita[2] demum proprium putent, si aliquid in digressu sit exponendum[3], quum tot modis a recto itinere declinet oratio. Nam quidquid dicitur præter illas[4] quinque, quas fecimus, partes, egressio est, *indignatio, miseratio, invidia, convicium, excusatio, conciliatio, maledictorum refutatio*[5]; similia his, quæ non sunt in quæstione[6], omnis *amplificatio, minutio*[7], omne[8] *affectus genus*: atque ea maxime[9] jucundam et ornatam faciunt

1. *Excurrens*. Ita libri quidem omnes mei præter Joann. (tacente Gibs.) Gryph. Roll. Capp. dantes *procurrens*. Hoc esse in Alm. Voss. 1 (vide §. 9), 3, refert Burm. et probat scripturam; voce, ut putat, ab usu militari repetita. Hujus similitudinis levem colorem quum et ipse agnoscam credamque vel auribus blandiri *procurrens* præ illo « excurrens extra », miror tamen Turic. nullam referri varietatem. — Ita quoque nostri omnes qui dant *excurrens*. Ed.

2. *Hoc nomen ita*. Sic Tur. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. Bodl. Voss. 2 et edd. ante Gryph. quo accedit Capp. Reliqui omittunt *nomen*, quod sponte desiderabam, quamquam carere eo potest locus. Omitti non dubito in Guelf. Joann. Voss. 1, 3, Bern. — Put. a secunda manu, *cur ita demum hoc nomen proprium*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat., *cur hoc ita demum proprium*: an male? Immo melius puto: nam τὸ *hoc* indicat et exprimit id quod sequitur; nempe τὰ *si aliquid*, etc. Ed.

3. *Exponendum*. Ultima vox est proferenda. Neque enim apparet quare in *narrando* solum sit *παρέκβασις*.

4. *Illas quinque.... partes*. Vide III, 9, 1; IV, procem. 6, 5, pr. 5.

5. *Maledictorum refutatio*. Quoniam *maledicta* sunt extra negotium cujus propria quæstio est. Sic Cic. pro Cluent., c. 23: « Doce, in illorum judiciis, quid, præter hoc « venenum Oppianici, non modo « in *criminis*, sed in *maledicti* loco « sit objectum. » Vide IV, 2, 27.

6. *In quæstione*, vel summa, quæ statum facit, vel secundaria. Vide lib. III, cap. 6, §. 7.

7. *Minutio*. Guelf., *in initio*. Turic. omittit cum Alm. — Nostri de ea lectione silent. Forsan Guelf. Cod. habet *ui uutio*, quam scripturam pro *in initio* cepit is qui Codicem contulit. Ed.

8. *Omne*. Turic., *omnis*.

9. *Atque ea maxime*. Ipsos locos communes egressioni accensendos significat (vide IV, 2, 117). Sed scabritiem orationi inesse sensit recte, etsi solus, Rollinus. Neque

orationem : *de luxuria, de avaritia, de religione, de officiis*[1]*;* quæ quum sint[2] argumentis subjecta similium
16 rerum, quia cohærent[3], egredi non videntur. Sed plurima[4] sunt, quæ rebus nihil secum[5] cohærentibus inseruntur[6], quibus judex reficitur, admonetur, placatur, rogatur, laudatur: innumerabilia sunt hæc[7], quorum alia sic præparata[8] afferimus; quædam[9] ex occasione

enim possunt intelligi *loci communes*, de quibus nunc primum facit mentionem in hac disputatione, nisi diserte memorati, quod non sit, dum ponitur *ea*, quod unusquisque referet ad præcedentia. Abrupta quoque est structura : « ea...faciunt « orationem : *de luxuria* » etc. Rollinus malit : « atque ea maxime *quæ* « jucundam » etc. Equidem lenius emendem : *et quæ maxime*, ut *et* abierit in *at*, quod fit sexcenties, *quæ* autem discerptum fuerit in *que ea*; nisi forte malis *et quæ etiam maxime*. Codices nulli adjuvant.

1. *De officiis*. Turic. Guelferb. Joann. (tac. Gibs.) omittunt *de* cum Alm. Male. Vide IV, 2, 122; item mox §. 16.

2. *Quæ quum sint*. Sic Turic. (a sec. manu, a pr. *sunt*) Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) et editt. ante Leid. Omittere *sunt* dicitur Voss. 3. Reliqui *quum sunt*. Male. — Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 9, *quum sunt*. Ed. — *Quæ quum... videntur*. Affert causam, quare loci communes vulgo non soleant annumerari egressionibus. Sunt enim, inquit, ex eo genere argumentorum, quæ petuntur a rebus similibus, eaque ratione fallunt apte *cohærendo*. In hoc enim verbo laus est. Vide §. 4; IV, 2, 53. *Subjecta* accipio ea potestate, de qua egi ad III, 3, 6.

3. *Quia cohærent*. Camp., *quæ cohærent*.

4. *Sed plurima*. Turic., *et plur*.

5. *Nihil secum*. Guelf., *non secundum*. Joann. (tac. Gibs.), *non s.*, cum Voss. 3. Per errorem Rusc. et Bad., *n. se*. — Avic. Put. Poul. R. 5, Prat. Ald., *non secum cohærentibus*. RR. 3, 10, *non secundum cohærentibus*. Male. Ed.

6. *Inseruntur*. Goth. Jens. *inserantur*, cum Voss. 2 et edd. ante Ald. nisi quod illæ per errorem *miserantur*, quod correxit Regius. Vallens. cum reliquis meis *inseruntur*. Vide IV, 2, 60. Habes in tali structura indicativum, V, 13, 9; X, 1, 43; XI, 1, 82, consentientibus libris. Vide Oudend. ad Suet. Tib. 73. — R. 9 solus dat *inserantur*. Ed.

7. *Innumerabilia... hæc*. Minime placet hæc eorumdem, cum affectatione, iteratio. Eximi saltem possunt hæc verba, sine ulla sententiæ injuria. Sed libri conspirant.

8. *Sic præparata*. Turicens. *sit præpar*. (sed a sec. manu *sic*) cum Almel. Ante Stoer. edd. (de Jens. tac. Gesn.) *sicut pr.*, quod repetierunt Roll. Capper. Male. Joann. (tac. Gibs.) *si pr.*, cum Voss. 1, 3. — Jens. et Ald., *sicut præparata*. Put. Prat., *si præparata*. Reliqui, *sic præparata*. Ed.

9. *Alia... quædam*. Vide et con-

vel ex necessitate[1] dicimus[2], si quid nobis agentibus
novi accidit, interpellatio, interventus[3] alicujus, tu-
multus. Unde Ciceroni quoque in proœmio, quum di- 17
ceret pro Milone[4], digredi fuit necesse, ut ipsa oratiun-
cula, qua usus est, patet: poterit[5] autem paulo longius
exire, qui præparat aliquid ante quæstionem, et qui
finitæ probationi velut commendationem[6] adjicit; at,
qui[7] ex media erumpit[8], cito ad id redire debet, unde
devertit.

fer opposita sibi *aliæ* et *aut*, III, 6, 41; V, 13, 28.

1. *Vel ex necessitate.* Sic Goth. cum Voss. 2, CAMP. et edd. (de Jens. tac. Gesn.) ante Basil. exc. Aldo. Reliqui omittunt *ex*. Vide §. 15, not. 3. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, Prat. Andr. Ald., *vel necessitate.* ED.

2. *Dicimus.* R. Cod. 9, *ducimus*, quod prætulerim. ED. — *Dicimus.* Malis sane *ducimus*, quod unus meorum Gothanus dat (tac. Gesn.), nullo astipulante libro, nisi quod Joann. (tac. Gibs.) compendium habet, unde æque *ducimus* eruas, ac *dicimus*. Defendi tamen vel recepta potest scriptura, si *ex* significat *pro*, *secundum*.

3. *Interventus alicujus, tum.* Jens. et Pithœus, *intervenientis*. Id autem dicitur ut Cic. pro Rabirio perduellionis reo fecit, concitato in concione tumultu. ED. HACK.

4. *Pro Milone... ipsa oratiuncula.* « Cicero quum inciperet dicere, « exceptus est acclamatione Clodia« norum, qui se continere ne metu « quidem circumstantium militum « potuerunt: itaque non ea, qua so« litus erat, constantia dixit. Manet « autem illa quoque excepta ejus « oratio, scripsit vero hanc, quam « legimus, ita perfecte, ut jure pri« ma haberi possit. » Asc. Pedianus in argumento Milonianæ. Quod in hac oratiuncula, quam, ut Asconius, ita Quintilianus etiam tractavit, coactus fecerat, ejus vestigium in scripta quoque habemus, initio. Vide lib. II, cap. 20, §. 8.

5. *Poterit.* Turic. Guelf. CAMP. *Potest*, cum Alm. Obr. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat. Andr., *Potest.* Prætulerim, quia melius congruit cum τῷ *præparat*, quod mox sequitur. ED.

6. *Velut commendationem.* Turic. Guelf. CAMP. *vel c.*, cum Vall. Voss. 3, Bern. Vide III, 8, 45. Omittunt *velut* Jens. (cujus varietatem perperam reddidit Gesn.) et edd. ante Ald. — Omittunt pariter *velut* Put. Prat. Pro *velut* Avic. Poul. R. 10 habent *vel*. ED.

7. *At, qui.* Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Joann. (tac. Gibs.) *atque*, cum Alm. Voss. 1, 3. Hujusmodi exemplis discas tanto confidentius *atqui* reponere pro *atque*, ubi opus est. Vide IV, 2, 80; VI, 29, 4. — *At qui* distincte habent Put. et Poul. ED.

8. *Erumpit.* Turic. Guelf. CAMP.

1 CAP. IV. Sunt, qui narrationi *propositionem*[1] subjungant, tamquam partem judicialis materiæ; cui opinioni respondimus[2]: mihi autem *propositio* videtur omnis confirmationis initium; quod non modo in ostendenda quæstione principali, sed nonnunquam etiam in singulis argumentis poni[3] solet, maximeque in his, quæ ἐπι-
2 χειρήματα[4] vocantur; sed nunc de priore[5] loquimur. Ea non semper[6] uti necesse est; aliquando enim sine propositione aliqua quoque satis[7] manifestum est, quid in quæstione versetur: utique, si narratio[8] ibi finem habet, ubi initium[9] quæstio; adeo, ut aliquando subjungatur expositioni, quæ[10] solet in argumentis esse summa col-

rumpit, cum Alm.; sed hic et Turic. erroris fontem demonstrant *mediæ* dantes pro *media*. — Omnes nostri *erumpit*. Ed.

1. *Propositionem*. Vide de hac voce, III, 9, 5; III, 11, 27; IV, 2, 4, 6, 7, 71, 78; V, 10, 70; V, 13, 13, 14, 20, 35, 46, 49; V, 14, 1, 4, 32.

2. *Respondimus*. Vide III, 9, 2 seq.

3. *Poni*. Jens. (tac. Gesn.) *proponi*, cum rell. ante Gryph. Idem Joann. dare narrat Gibs., falso ille. — Maxima pars nostrorum vulgatam habent. Vall. lib., *proponi solet*. R. 8, *præponi solet*. Ed.

4. Ἐπιχειρήματα. Vide V, 14, 14.

5. *De priore*. Quod versatur in quæstione principali, vel statu causæ.

6. *Non semper*. Turic. CAMP. *ne s.*, cum Alm. An fuit *nec s.?* et mox, *semp. uti necesse*. Guelf. omittit *uti*, cum Voss. 1, 3, Bern. Nostram dant omnes mei ante Stoer. Hic cum reliquis ante Obr. *semp. necessaria*. Quod dicas esse in Britt. ex Gibs. silentio. Sed moneor omitti *uti* in Joann. ad Gesn. collato, ut Guelferb. scriptura vel in hoc esse videatur. Cum Voss. 1 consentientem aliquoties vidimus Joann. Vide IV, 3, 14. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 12, Jens. Ald. vulgatam retinent. Avic. Put. Poul., omisso *uti*, dant *ea non semper necesse est*. Andr. *ea ne semper quidem uti necesse est*. EDITOR.

7. *Aliqua quoque satis*. Sic Guelf. Joann. (tacente Gibs.) CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Basil. Hæc *a. s. q.* Gryph. omittit *aliqua*, cum Turic. CAPP. Roll. Sic legi volebat Regius, præter necessitatem. Bern. *alia q. s.* Reliqui, *q. a. s.* — Put. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, Prat. Andr. vulgatæ assentiuntur. At R. 12, *sine propositione quoque satis*. Avic. Poul., *sine præpositione alia quoque satis*. Τὸ *aliqua* inutile videtur. Ed.

8. *Utique si narratio*. Τὸ *si* male omiserunt Avic. et Poul. Ed.

9. *Finem... initium*. Vide lib. IV, cap. 2, §. 132.

10. *Expositioni, quæ*. Cave rela-

lectio: *Hæc, sicut*[1] *exposui, ita gesta sunt*[2], *Judices; insidiator superatus*[3], *vi victa vis, vel potius oppressa
virtute audacia est.* Sed nonnunquam[4] valde utilis est; 3
præcipue[5] ubi res defendi non potest, de fine[6] quæritur; ut, pro eo, qui pecuniam privatam de templo sustulit, *Sacrilegii agitur, de sacrilegio cognoscitis*[7]; ut judex intelligat, id unum esse officii sui, quærere, *An
id, quod objicitur, sacrilegium sit?* Item in causis obscu- 4
ris, aut multiplicibus[8]; nec semper propter hoc solum, ut sit causa lucidior, sed aliquando etiam, ut magis

tivum jungas proximo vocabulo, sed intellige *ea res quæ.* Idem in argumentis quum sit, est ἀνακεφαλαίωσις.

1. *Hæc sicut.* Cic. pro Milone, cap. 11.

2. *Ita gesta sunt.* Omittunt *ita* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 12, Prat. Camp. Andr. Voss. 1. Ed.

3. *Insidiator superatus.* Omnes nostri *insidiator superatus est.* Bene, dum τὸ *est* tollatur post *audacia.* Et mox pro *vi victa vis*, Put. Poul. R. 10 *invicta vis.* Ed.

4. *Est. Sed non.* Diffido huic *sed*, quod abest a Turic et Camp., in reliquis tamen omnibus videtur legi. Vid. lib. VI, cap. 3, §. 7.

5. *Præcipue.* Omittitur a Turic. Camp. Nec displicet quod abest.

6. *Fine.* Sic Turic. Camp. et edd. ante Ald. cum Bodl. Alm. Andr. Bad. Gryph. Obr. Roll. Capp. Gesn. Reliqui, inter quos Vall. referente Badio, *jure.* Probat nostrum Gronovius, vir summus, ad Decl. p. (ed. Leid.) 588. Aliquoties hoc *privatæ pecuniæ* exemplo utitur Qu. in tractatione status finitivi, ut III, 6, 38, 49 (ubi vide et Aristotelem); VII, 3, 10, 21, 22. Sed ne altera quidem scriptura, *jure*, caret specie. Vide enim III, 6, 33; IV, 2, 8; V, 10, 39, ubi in eodem exemplo juris mentio. Quum *jus* appellatur in hisce, intelligitur status *translationis.* Vide III, 6, 83, 84, ita tamen ut *jus* illud magnam habeat cum *qualitate* cognationem. In neutram igitur partem quidquam affirmem de hujus nostri loci scriptura *fine* an *jure.* — Jens. Locat., *et de fine quæritur.* Put. a secunda man., R. 7, *de fine quæritur.* Bene, id est, *de definitione:* nam quæritur quo nomine res sit appellanda; quæ quæstio definitione terminatur. Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 12, *de jure quæritur.* Hoc autem loco præstat Codd. auctoritas. Ed.

7. *De sacrilegio cognoscitis.* R. 10 et Andr., *cognoscitur.* Ed.

8. *Aut multiplicibus.* Goth. (tac. Gesn.) *et m.*, cum Voss. 2, Jens. (tac. Gesn.) *ac m.* edd. ante Stoer. exc. Aldo. — RR. 8, 12, *aut mult.* R. 9, *et mult.* Ed. — *Obscuris.... multiplicibus.* Vide IV, 1, 4; IV, 2, 85; VI, 1, 8.

moveat: movet autem, si protinus subtexantur aliqua, quæ prosint. *Lex aperte scripta est*[1], *ut peregrinus, qui murum ascenderit, morte multetur*[2]*; peregrinum te esse certum est; quin*[3] *ascenderis murum, non*[4] *quæritur: quid superest, nisi, ut te puniri oporteat?* Hæc enim propositio confessionem[5] adversarii premit, et quodammodo judicandi moram tollit, nec indicat quæstionem,
5 sed adjuvat[6]. Sunt autem *propositiones* et *simplices*, et *duplices* vel *multiplices;* quod accidit non uno modo: nam et plura crimina junguntur, ut, *quum*[7] *Socrates accusatus est, quod corrumperet juventutem, et novas superstitiones introduceret;* et singula ex pluribus colliguntur, ut, *quum legatio male gesta objicitur Æschini*[8], *quod mentitus sit, quod nihil ex mandatis fecerit, quod mora-*
6 *tus sit, quod munera acceperit. Recusatio* quoque plures interim propositiones habet: ut contra petitionem[9] pe-

1. *Lex.... scripta est.* Indicat Almelovenius leg. ult. Dig. 1, 8: « Si « quis violaverit muros, capite pu« nitur. » etc. Vide VII, 6, 6.

2. *Multetur.* Omnes quidem libri mei præter Ald. *mulctetur.* Vide V, 11, 7; VII, 4, 43. Sed constantiam scribendi sequor. Vide IV, 2, 62. Vide et Cellar. in orthogr. in hac voce.

3. *Quin.* Turic. Guelferb. Camp. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. Goth. Voss. 2 et edd. ante Ald. *qui si.* Narrat Bad. Vall. dare *quin* et Joann. ipse videtur. — RR. 7, 8, 9, 10, 12, Andr., *qui si ascenderis.* Ed.

4. *Non quæritur.* Id e. non est dubium.

5. *Confessionem.* Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat. Ald. Bern., *concessionem.* Præstans lectio quam omisit V. Cl. Spalding. — *Confessionem premit.* Vide V, 7, 1, in voce *premere.*

6. *Sed adjuvat.* Turic. *judici*, cum Alm. pessimo consensu. (Vide ad præf. ill. v. Spald., tom. 1, p. 17.)

7. *Socrates.* Xenoph. Memorabb. I, 1: *ἀδικεῖ Σωκράτης, οὓς μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς, οὐ νομίζων, ἕτερα δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσφέρων· ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς νέους διαφθείρων.*

8. *Objicitur Æschini.* Dem. de falsa leg., p. (Risk.) 343 media: *μηδὲν ἀληθὲς ἀπήγγελκε... μηδὲν ὧν προσετάξατε ἐν τῇ πρεσβείᾳ πεποίηκεν... ἀνήλωκε τοὺς χρόνους... πάντων τούτων δῶρα καὶ μισθοὺς εἴληφε.* Ex pluribus hisce unum aliquod crimen collectum est a Demosthene, cui nomen legationis male gestæ imposuit.

9. *Petitionem.* Goth. (tac. Gesn.)

cuniæ, *Male petis, procuratori enim*[1] *tibi esse non*[2] *licuit;*
sed neque illi, cujus nomine litigas, habere procuratorem;
sed neque es heres ejus[3], *a quo accepisse mutuam*[4] *dicor;*
nec ipsi debui. Multiplicari hæc[5], in quantum libet, 7
possunt, sed rem ostendisse satis est: hæ si ponantur sin-
gulæ subjectis probationibus, plures sunt propositiones;
si conjungantur, in partitionem cadunt. Est et nuda pro- 8
positio, qualis fere in conjecturalibus, *Cædis ago, fur-*
tum objicio: est ratione subjecta, ut, *Majestatem minuit*
C. Cornelius[6]; *nam codicem tribunus plebis ipse pro con-*
cione legit. Præter hæc utimur propositione, aut nostra,
ut, *Adulterium objicio;* aut adversarii[7], ut, *Adulterii*
mecum agitur; aut communi, ut, *Inter me et adversa-*

CAMP., *petitorem*, cum Voss. 2, Steph. Roign. Gryph. (1544) Capp. Malim hoc profecto. — Avic. Put. Poul. RR. 7, 10, Prat. habent ita: sed Vall. lib. RR. 8, 9, 12, Andr., *contra petitorem*. RR. 3, 5, *petitōem*, h. e. *petitorem*, vel *petitionem*. Prius malim. ED.

1. *Procuratori enim*. Sic Guelf. Sed Turic., *procuratore e.*, ubi omissus profecto apex in *e* finali. Goth., *procuratorem* cum CAMP. qui *enim* omittit. Vide VII, 1, 19, ubi in eadem structura *procuratorem* dant omnes libri. Utitur septimi libri loco Dukerus ad Liv. XLII, 36, 6, quocum vide Ernestum in Clave Cic. voce *licet*. Voss. 1 et Joann. dativum retinent, sed *enim* omittunt. Vide §. 2, not. 2. Ut ad Livium Dukerus, ita hic ego *procuratorem* natum suspicor ex *procuratori enim*, male contractis. — Avic. Poul. R. 5, Jens. Ald., *procuratori enim tibi*. Puteanus, Prat. omittunt *enim*. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 12, *procuratorem enim tibi*. ED.

2. *Procuratori... licuit*. Vide lib. VII, cap. 1, §. 19.

3. *Sed neque es heres ejus*. Vall. lib. RR. 8, 9, 12, CAMP. et Andr., *sed neque est heres ejus*, quam varietatem V. Cl. Spalding non animadvertit. ED.

4. *Mutuam*. CAMP. Jens. (tacente Gesn.) *mutuum* cum edd. ante Leid. Vide IV, 2, 61. Codd. femininum videntur dare omnes. — Avic. Put. Poul. R. 3, *accepisse mutuam*. Alii omnes *mutuum*. Tò *accepisse* Prat. omisit. ED.

5. *Multiplicari hæc*. Poul. Vall. lib. RR. 8, 9, 10, Voss. 2, *multiplicari hæ* (scil. propositiones): non male certe. ED.

6. *C.* Sic Guelf. CAMP. Goth. (tac. Gesn.). Reliqui *Caius*. Vide III, 8, 47; V, 11, 15. Hæc ratio, diversa a reliquorum prænominum, etiam certior. — *C. Cornelius*. Vide lib. IV, cap. 3, §. 13.

7. *Aut adversarii.... mecum agitur*. Hæc verba absunt a Turic. et Alm. Vide §. 4.

rium quæstio est, uter sit intestato propior: nonnunquam diversas quoque conjungimus [1], *Ego hoc dico, adversa-*
9 *rius hoc.* Habet interim vim propositionis, etiamsi per se non est propositio, quum [2] exposito rerum ordine subjicimus, *De his cognoscitis;* ut sit hæc commonitio judicis [3], quo se ad quæstionem acrius intendat, et, quodam velut [4] tactu [5] excitatus, finem esse narrationis, et initium probationis intelligat; et, nobis confirmationem ingredientibus, ipse quoque novum quodammodo [6] audiendi sumat exordium.

1 Cap. V. *Partitio* [7] est nostrarum aut adversarii propo-

1. *Conjungimus.* Turicens. Camp. Joann. (tac. Gibs.) *jungimus*, cum Goth. et edd. Stoer. Chou. Leid. — Soli R. 10 et Jens. habent *conjungimus;* alii omnes *jungimus*, quod prætulerim. Ed.

2. *Propositio, quum.* Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum Alm. Voss. 2, edd. ante Basil. exc. Aldo. Hic, ut reliqui, inserit *ut*, quo perit structura; neque enim sic apparet sententiæ subjectum, quod nunc est in eo ipso: *quum subjicimus*, hoc modo: *Habet ea res, quum subjicimus.... vim*, etc. — Solus ex nostris Regius 7 inserit *ut.* Male, ut observat V. Cl. Spalding. Ed.

3. *Judicis.* Abest hoc a Turic. et Alm. solis, opinor. Vide §. 8, not. 2. Hic quidem ægre careas genitivo nominis tamquam ἀπὸ κοινοῦ intelligendo. Vide lib. IV, cap. 1, §. 18. — Nostri habent *judicis.* Ed.

4. *Quodam velut.* Turic. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph., *velut qu.* ordine minus elegante. Vide notam ad IV, 3, 17; I, 3, 8. Guelf., *vel quodam ut*, cum Bern. *Velut quodam ut*, Joann. (tac. Gibs.).

5. *Tactu.* Sic Turic. Camp. Goth. Jens. (male referente Gesn. *jactu*) cum Voss. 2 et edd. ante Bad. quo acc. Gryph. Roll. hisque recentiores. Reliquæ *jactu* cum Joann. (tac. vel potius negante Gibs.) etiam Bodl. et Bal. dare nostrum ex Gibs. verbis conjicias. In voce *tactu*, vide VI, 3, 7. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. a sec. man. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 12, Prat. et Bern., *jactu.* Bene: non enim tangit judicem orator, sed quoddam veluti jaculum in eum jacere videtur. Quapropter, reponerem *jactu.* Ed. — *Velut tactu.* Id e. quasi ejus humerum ferias ad excitandam animi intentionem.

6. *Novum quodammodo.* Elegantior hic ordo, quam qui est in Turic. Joann. Camp. Jens. et edd. ante Stoer., *quodammodo n.* Melius tamen Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald. accedente Badio, omittunt *quoque*, insuave in hac compositione.

7. *Partitio.* De partitione, vide Cic I, de Invent. 31, 32, 33. Ed.

sitionum, aut utrarumque[1] ordine collata[2] enumeratio. Hac quidam utendum semper putant, quod ea et[3] fiat causa lucidior, et judex intentior ac docilior, si[4] scierit, et de quo dicimus, et de quo dicturi postea[5] sumus.
Rursus quidam[6] periculosum id oratori arbitrantur dua- 2
bus ex causis: quod nonnunquam et excidere soleant, quæ promisimus, et, si qua in partiendo præterierimus[7], occurrere; quod quidem nemini accidet, nisi qui plane vel nullo fuerit ingenio, vel ad agendum nihil
cogitati præmeditatique detulerit. Alioqui quæ tam ma- 3
nifesta et lucida est ratio[8], quam rectæ partitionis[9]? se-

1. *Aut utrarumque*. Inter hæc vocabula lacunam ostendit Guelf. in fine versus, sufficientem aliquot verbis. Vide IV, 1, 42.

2. *Ordine collata*. I. e. conjuncta, non seorsim posita, ut singulis propositionibus suæ subjiciantur probationes. Vide IV, 4, 7.

3. *Quod ea et fiat*. Turic. Joann. (tac. Gibs.) Goth. Jens. (tac. Gesn.) *q. de. e. f.* cum Alm. Voss. 1, 3, Bern. et edd. ante Bad. qui Regio, conjicienti hoc, concedit ut *et* ponat pro *de*, quæ fit frequens librariorum italorum confusio. Guelf., *q. et e. f.* Camp., *q. de e. et f.* Positus hic noster *ea et*, melior profecto, apud Stoerium primum. — Puteanus solus et quidem a secunda manu habet *quod et ea fiet*. Cæteri omnes nostri, *quod de ea fiat*. Et hæc lectio paulo salebrosa forsan oritur ex τῷ *d* quo desinit relativum *quod*, et ex τῷ *e* quo incipit pronomen *ea*. Reponerem igitur *quod ea*. Ed.

4. *Si scierit*. Turic., *suscitetur*, cum Alm.; sed ille a sec. manu, *sciscitetur*. Joann. (tac. Gibs.) *si sciet*, cum Voss. 1 (vide IV, 4, 6, not. 2; item mox §. 5), 3. — Nostri omnes, *si scierit*. Ed.

5. *Sumus*. Turic. Camp., *simus*, cum Alm. Vide §. 8. — Nostri quoque habent *sumus*. Ed.

6. *Rursus quidam*. Curionis patris et in hac parte et alias obliviosi mentionem e Cicerone affert Gesnerus. Brut., c. 60; Orat., c. 37.

7. *Præterierimus*. Turic. Guelf. Joann. (tac. Gibs.) Camp., *præterimus*, cum Alm. Voss. 1, 3, Bern.

8. *Lucida est ratio*. Reg. 12, *lucida sit ratio*. RR. 3, 5, *lucida sunt ratio*. Avic., *lucida est oratio*. Male utrumque. Ed.

9. *Quæ tam.... partitionis*. Hæc structura, elegans profecto et tersa, est in edd. meis omnibus, præter Obr. qui quum turbatam orationem posuisset in libro, hæc dat in emendationibus repetitæ lectionis: *q. t. m. e. l. e. ut oratio, quum recta secatur partitione*. Turic., *q. t. m. e. l. e. ut oratio. q. recte p.* quibus secunda manus hæc suffecit: *q. t. m. e. l. e. ut oratio q. recte sequatur partitionem*. Ex Alm. nil varietatis affertur nisi *ut oratio* pro *est ratio*. Guelf., *q. t. m. e. l. sunt quam ra-*

quitur enim naturam ducem, adeo, ut[1] memoriæ id maximum sit auxilium, via dicendi non decedere; quapropter ne illos quidem probaverim, qui partitionem vetant ultra tres[2] propositiones extendere; quæ sine dubio, si nimium sit multiplex, fugiet memoriam judicis, et turbabit intentionem; hoc aut alio tamen[3] numero velut lege non est alliganda, quum possit causa
4 plures desiderare. Alia sunt magis[4], propter quæ partitione non semper sit utendum[5]: primum, quia pleraque gratiora sunt, si inventa subito, nec domo allata, sed inter dicendum ex re ipsa nata videantur; unde illa non injucunda schemata, *Pæne excidit mihi;* et, *Fugerat me;* et, *Recte admones*[6]; propositis enim probatio-

tio rectæ partitionis. Quod in secundam Turic. manum irrepsit *sequatur,* natum esse apparet ex illato mox *sequitur* quod Turic. continuat cum antecedentibus. Ejusmodi quid in Argentoratensi fuerit necesse est, quoniam Obr. prius inseruit *sequatur* quod mox ingeniose, sed parum ad Quintiliani sobrietatem, refinxit in *secatur*. Vide mox §. 6; item V, 10, 90. Sed ibi sine affectatione, quia inest reprehensio ut et mox §. 6. *Oratio* pro *ratio* equidem non moror; sed *ut* unde natum sit, requiro. Guelf. constitutio sententiam quidem habet nonnullam, si *manifesta et lucida* accipis neutro genere; sed jejunam et parum elegantem. Acquiesco in vulgata, quæ Goth. habet cognitorem et Joann.; et plures profecto in tanto conferentium silentio. (Nostri silent.)

1. *Adeo ut*. Turic. Camp. inserunt *quoquè*, cum Alm. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, Prat. Ald., *adeo ut mem*. R. 12, Andr. Alm., *adeo quoq. ut mem*. Ed.

2. *Ultra tres*. Regius monet præcipi hoc a Cornificio ad Herennium. Locus est 1, 10: « (Enumerationem) plus quam trium partium « numero esse non oportet. » Ubi vide Ern.

3. *Hoc aut alio tamen*. Sic Obr. et Turic. a manu sec. A prima enim hic *h. at* (vide IV, 2, 87; V, 9, 3) *t*. Ex Alm. Burmannus affert *h. nat. t.* Camp., *h. autem alio t*. Reliqui omittunt *aut alio*, quod nequaquam est supervacuum.

4. *Magis*. Id e. potius, vide VV. DD. ad Gratii Cyneg., v. 90, ubi Burm. ponit locum Terentii Adelph. IV, 3, 15: « accipiunt *magis*. »

5. *Non semper sit ut*. Guelf. omittit *sit*. Goth. Jens. (perperam *sit* omittere narrante Gesn.) *n. est s. u.*, cum edd. ante Basil. Hæc *n. s. est u*. Vide de *sit* et *est*, IV, 1, 28; V, 7, 24. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, *non est semper utendum*. RR. 3, 5, 10, *non semper utendum*. Ed.

6. *Recte admones*. De hujusmodi τοῦ αὐτοσχεδίου simulatione erudite

nibus[1], omnis in reliquum gratia novitatis[2] præcerpitur. Interim vero etiam fallendus est judex[3], et variis artibus 5 subeundus, ut aliud agi, quam quod petimus, putet; nam est nonnunquam dura propositio[4], quam judex, si providet[5], non aliter[6] præformidat[7], quam qui ferrum medici[8] prius, quam curetur, aspexit: at si, re non ante proposita, securum, ac nulla denunciatione in se conversum, intrarit oratio, efficiet, quod promittenti non crederetur. Interim[9] refugienda non modo distinc- 6

disputat Wolfius ad Demosth. Leptin., p. 301, alium locum indicans, IX, 2, 61, ubi de industria agitur de hisce schematis.

1. *Probationibus.* Non erat quod in hac voce, ab omnibus prope libris defensa, hæreret Gesnerus, qui malit *partibus*, vel *partitionibus*. Nec attendi meretur Voss. tertii varietas *propositionibus*. Proponendo indici probationes vidimus proximo capite. Cum qua *propositione* arto vinculo contineri *partitionem* itidem ostensum est, IV, 4, 7; IV, 5, 1. Vide hoc c. §. 26. Tam *partiendo* igitur quam *proponendo* judicibus in antecessum innotescunt *probationes*, quas si novas eorum auribus animisque afferre cupis, et *propositio* et species ejus *partitio* omittenda est.

2. *Præcerpitur.* Turic., *præcipitur* (a sec. manu *percipitur*) cum Palatino Gebhardi; male: vide I, 1, 20. Alm., *pcepitur*, proxime vulgatam, si recte retulit Burm. — Omnes nostri habent *præcerpitur*. Ed.

3. *Fallendus est judex.* Quum judex est fallendus, *partitio* est *periculosa*. Huc pertinent ea quæ scribuntur a græcis rhetoribus de causis figuratis. Ed.

4. *Dura propositio.* Vide IV, 1, 25; item hoc capite, §. 16; VII, 1, 56.

5. *Providet.* Guelferb., *providit*. Joann., *providerit*, cum Voss. 1 (vide §. 1; V, 13, 8), 3. Illa Guelf., solius ut videtur, ratio placet ob id quod sequitur *aspexit*. — Avic. Pit. RR. 3, 5, 7, Prat., *si providit*, Poul. et ap. Burm. Voss. 1, 3, *si providerit*. Ald., *si prævidet*. Ed.

6. *Non aliter.* Hac comparandi formula inprimis delectatur Noster. Vide mox §. 22; II, 5, 11; V, 8, 1; V, 12, 17. Alii quoque ut Plin. H. N., vol. II, p. 102, 128. Bip. ne memorem poetas.

7. *Præformidat.* Sic Jens. (tac. Gesn.) cum Goth. Voss. 2, Camp. (quamquam per compendium) et edd. ante Gryph. Turic., *performidat*, cum Alm. Bodl. Joann. (tac. Gibs.) Voss. 1, 3. Item Guelf., *per formid.* Reliqui *reformid.* — Nullus ex nostris habet *reformidat*. Ed.

8. *Medici.* Hic quoque locus, quod monet etiam Pseudo-Turnebus, ascribetur plurimis iis, ubi *medicos* appellatos a veteribus videmus *chirurgos*. Sic Juvenalis: *Cæduntur tumidæ, medico ridente, mariscæ.*

9. *Interim.* Huc pertinet illa, quæ

tio quæstionum est, sed omnino tractatio: affectibus perturbandus [1], et ab intentione auferendus auditor; non enim solum oratoris est docere, sed plus eloquentia circa movendum valet; cui rei contraria est maxime tenuis illa et scrupulose in partes secta [2] divisionis diligentia eo tempore, quo cognoscenti [3] judicium cona-

dicitur ἀποπλάνησις, qua rem ita involvimus et implicamus, ut offusis tenebris deceptoque judice alio transeamus. Hac ratione usus est Cicero pro A. Cluentio. Turn.

1. *Perturbandus*. Turic. Guelf. Camp. Joann. (tac. Gibs.) *turbationibus*, cum Goth. et edd. ante Ald. omnibus, quo accedit Badii secunda quæ hoc dat: *affectibus, perturbationibus est ab*. Alm. dare narratur *perturbationibus* ut et Vossiani omnes et Bern. quod secus esse suspicor in consensu *Turic. Guelf. Goth. Joann.* omittentium præpositionem. Oscitavit Gibs. in Britannicis suis, quos tacet. Quod suadet Gesn. *perturbatioribus*, est jam apud Vidov. Gryph. (1536); nec sane displiceat hoc, maxime si pro *et* scribitur *est*, quod, Regio jam suadente, jubet Gesn. Nostra est ab Aldo, pro qua propius Codd. scripturam Obr. *a. turbandus*. In tanto omnium MSS. consensu, *turbatioribus est* recipere religiosius erat fortasse, nescio tamen quam limata et ad unguem facta videtur Aldina ratio. Nec opus *est*, quod ex proximis commodissime repetitur. — Avic. Poul. RR. 3, 5, 7, *affectibus, perturbationibus, et intentione auferendus:* nempe ea intentione quam agenti sibi orator præstare judicem coget, quum a causæ consideratione longius auferet. Put. Prat. pro *perturbationibus* dant *turbationibus*, eodem sensu. R. 10 pro *auferendus* habet *auferendis*. Ed.

2. *Secta*. Sic Turic. Guelf. Camp. Joann. (tac. Gibs.) cum Goth. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Bad. Reliqui *sectæ*. Nostra quin sit in Codd. omnibus non dubito; nec mutationis rationem reddit Badius. Alienum videri potest quod ipsa *diligentia* dicitur esse *secta*, et blanditur sane præ hoc *divisionis sectæ diligentia*. Sed si vere post *illa* legitur *et*, quod a nullo abest libro, unde, quæso, extundes nominativum adjectivi vel participii, quem conjungas cum *tenuis?* nisi forte et hunc interpretaris genitivum, quod fieri vetat positus vocis. *Divisionis diligentia* junctim plane et unius vocabuli instar comprehenditur, ut, quidquid *divisioni*, etiam *diligentiæ* tribui posse videatur. — Nullus ex nostris fert *sectæ*, sed omnes *secta*. Ed.

3. *Cognoscenti*. Hoc ex sola Regii conjectura scribi videtur, verissima illa. Vide V, 2, 2. Codd. quidem omnes, opinor, *cognoscendi*, ut Turic. Guelf. Joann. (tac. Gibs.) cum Alm. Vall. Voss. 1, 2, 3. Qui non memorantur ut Bodl. Bal. a Gibs., a Gesnero nobisque etiam ipsis Goth., per errorem omissi videntur. Camp. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph. (exc. Badio) *cognoscendi*, quorum primus transponit etiam *jud. cogn.* — Solus Put. et quidem a sec. m. habet *cognoscenti*.

mur auferre. Quid? quod interim, quæ per se levia sunt 7
et infirma, turba valent[1]? ideoque congerenda sunt potius, et velut eruptione[2] pugnandum; quod tamen rarum esse debet, et ex necessitate demum, quum hoc ipsum[3], quod dissimile rationi est, coegerit ratio. Præ- 8
ter hæc in omni partitione est utique aliquid potentissimum[4], quod quum audivit judex, cætera tamquam supervacua gravari solet; itaque, si plura vel objicienda sunt, vel diluenda, et utilis et jucunda partitio est, ut quod quaque[5] de re dicturi sumus, ordine appareat: at si unum[6] crimen varie[7] defendemus, supervacua; ut, si ita partiamur[8]: *Dicam, non talem esse hunc, quem* 9
tueor, reum[9], *ut in eo credibile*[10] *videri possit homici-*

Alii vero *cognoscendi*. Sed hoc ex more provincialium scribarum fieri potuit, qui sæpe reponunt *d* loco τοῦ *t*, et vice versa. Ed. — *Cognoscenti... auferre. Auferre* eadem hic fere dicitur potestate, qua modo *auferendus auditor*. Surripere conamur judici (is enim est *cognoscens*, vide III, 10, 1) suffragium. Vide II, 17, 28; V, 14, 29; VI, 1, 7; VI, 2, 5; XII, 1, 36; XII, 10, 52.

1. *Turba valent*. Vide IV, 2, 82.

2. *Velut eruptione*. Confer aliam similitudinem militarem, explicatiorem illam, IX, 9, 2, 3. — *Velut eruptione*. Metaphora ducta ab obsessis, qui, quum oppugnantur ab hostibus, collecta manu eruptionem faciunt conferti, et circumsidentes adoriuntur. Ed.

3. *Hoc ipsum*. Hoc ordine Guelf. Joann. (tac. Gibs.) Camp. Obr. Reliqui *ips. h.* — *Hoc ipsum... coegerit ratio*. Vide IV, 2, 85.

4. *Potentissimum*. Vide III, 6, 8, 12; V, 10, 103, 118; V, 11, 6, 37; VI, 12, 8, 9, 14.

5. *Quod quaque*. Sic Turicens. Guelf. Joann. (tac. Gibs.) Camp. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 1, Bern. et edd. ante Gryph. exc. Badio, qui e Vallensi *quid* reposuit, male defendens in nota. Hunc reliqui exprimunt, retinentes indicativum in *sumus*. — Vall. lib. RR. 5, 7, 8, *ut quid quaque de re*. Alii *ut quod quaque de re*. Prat. solus pro *quod* mendose fert *quo*. Ed.

6. *At si unum*. Avic. Poul. RR. 5, 7, 10, *ac si unum*. Et mox *defendemus*, Jens. Ald. Locat. *defenderimus*, et R. 12, *defendendum*. Ed.

7. *Varie*. Vario probandi genere.

8. *Ut, si ita partiamur*. Emendatio est: nam Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, Prat., *ut, si illa partiamur*. Alii *ut si partiamur*. Ed.

9. *Tueor, reum, ut*. Sic Turicens. Guelf. Camp. cum Bodl. Bal. Alm. et aliquot editt. Reliqui omittunt *reum*. — Nostri quoque, præter R. 10, omittunt *reum*. Ed.

10. *Ut in eo credibile*. Guelf. Joann. (tac. Gibs.) omittunt *in eo*, cum

dium; dicam, occidendi causam huic non fuisse; dicam, hunc eo tempore, quo homo occisus est, trans mare fuisse; omnia, quæ ante id, quod ultimum est, exsequeris,
10 inania videri necesse est. Festinat enim judex ad id, quod potentissimum est, et velut obligatum [1] promisso patronum, si est patientior, tacitus appellat; si vel occupatus, vel in aliqua potestate [2], vel etiam si moribus
11 incompositus [3], cum convicio efflagitat [4]. Itaque non defuerunt, qui Ciceronis illam pro Cluentio partitionem improbarent, qua se dicturum esse promisit primum, *neminem majoribus criminibus, gravioribus testibus, in judicium vocatum, quam Oppianicum*; deinde, *præjudicia esse facta ab iis ipsis* [5] *judicibus, a quibus condemnatus* [6] *sit*; postremo, *judicium pecunia* [7] *tentatum non a Cluentio* [8], *sed contra Cluentium*; quia, si probari pos-

Voss. 1, 3, Bern. — Omittunt quoque Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10 et Prat. Ed.

1. *Promisso*. Vide lib. IV, cap. 2, §. 82; lib. IV, cap. 5, §. 5.

2. *Potestate*. Vide IV, 1, 72. Dial. de Oratt., c. 19: « Vi aut *potestate*, « non jure et *legibus*. » Item III, 10, 1: « certa *lege*... *principium*. »

3. *Si.... incompositus*. Guelferb. Joann. (tac. Gibs.) *sic... compositus*, cum Bern. et edd. a Gryphio ad Obr. Male, ut docet Burm. — Nostri quoque habent *sic moribus compositus*. Ed.

4. *Cum convicio efflagitat*. Vide Epist. ad Tryph. I.

5. *Ab iis ipsis*. Turic. Camp. omittunt *iis*, cum Alm. ipsoque Cicerone. — Nostris omnibus *ab iis ipsis*, vel *ab his ipsis*, quod idem est. Ed.

6. *Condemnatus*. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, Jens., *damnatus*. Alii vulgatam habent. Ed.

7. *Pecunia*. Inter nostros Codd. R. 7 habet *pecuniis*, non male quoque. Ed.

8. *A Cluentio*. Cap. 4. Recte Gesnerus ad vindicandum ab hac reprehensione Ciceronem monet, tertio probando inservire priora apud eum, id quod apparet inprimis, cap. 23: « verisimilius tamen esset, eum potius corrupisse, qui « metuisset, ne ipse condemnaretur, quam illum, qui veritus esset, ne alter absolveretur: deinde « quum esset nemini dubium, quid « judicari necesse esset, eum certe « potius, qui sibi aliqua ratione diffideret, quam eum qui omni ratione confideret: postremo certe « potius illum, qui bis apud eos « judices offendisset, quam eum, « qui bis causam iis probasset. » Quod tamen negat Gesnerus Quintilianum sentire cum iis, qui vituperent Ciceronem, obstat quodam-

set[1], quod est tertium, nihil necesse fuerit dicere priora.
Rursus, nemo tam erit aut injustus, aut stultus, quin 12
eum fateatur optime pro Murena[2] esse partitum, *Intel-
ligo, judices, tres totius accusationis partes fuisse, et ea-
rum unam in reprehensione vitæ, alteram in contentione
dignitatis, tertiam in criminibus ambitus esse versatam*:
nam sic et ostendit lucidissime causam, et nihil fecit
altero supervacuum. De illo quoque genere defensionis 13
plerique dubitant, *Si occidi*[3], *recte feci; sed non occidi;*
quo enim prius pertinere[4], si sequens[5] firmum sit? hæc
invicem obstare, et utroque utentibus, in neutro haberi
fidem[6]; quod sane in parte verum est, quum illo[7] se-
quenti, si modo indubitabile est[8], sit solo utendum.
At, si quid[9] in eo, quod est fortius, timebimus, utra- 14
que probatione nitemur[10]; alius enim alio moveri so-

modo, quod mox legitur *Rursus*, in quo est illius notationis tacita quædam confirmatio.

1. *Posset*. Guelf., *potest*, cum Goth. et marg. Vidov. — Vulgatam servant Avic. Put. RR. 7, 12, Prat. At Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, *si probari potest*. Poul. et Andr., *si probari possit*, quod melius est propter sequens τὸ *fuerit*. Ed.

2. *Pro Murena*; c. 5. *Contentio*, seu comparatio, *dignitatis* locum dat pulcherrimæ illi jurisconsulti et ducis comparationi, c. 9, 10.

3. *Si occidi... occidi*. Vide III, 6, 10.

4. *Quo enim prius pertinere*. R. 10, *quomodo enim pertinere prius*. Alii *quo enim pertinere prius*, vel *quo enim prius pertinere*. Ed.

5. *Sequens... illo sequenti*. Vide IV, 3, 9; item mox §. 17; V, 7, 5.

6. *Fidem*. Abest a Turic. et Alm. solis. Vide IV, 4, 9, not. 2; V, Pr. 1.

7. *Est, quum illo*. Sic Aldus solus. Codd. quidem mei et MSS. et excusi pro *quum* fere dant *et*; nisi quod Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald. *etiam* pro hoc habent. Hinc efficio Aldinam scripturam, ut librarii ex *est quum*, male repetendo corruperint: *est etiam*. Mox ponenda varietas magis hoc astruet. — Vall. lib. et R. 5, a secunda manu, *ut illo sequenti*, quod prætulerim. Alii *et illo seq.* vel *etiam ill. seq.* Ed.

8. *Est, sit solo*. Sic Turic. Guelf. Joann. (tac. Gibs.) Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, 3, et edd. ante Bad. Ex Voss. 1 refertur *e. si s.* Reliqui inter quos et Vall. omittunt *est*, et *sit* parenthesi assignant. Loc. Ven. Rusc. transponunt *sit est*; male. — Nostri habent *est*. Ed.

9. *At, si q.* Avic., *Ac, si q.* Male. Ed.

10. *Nitemur*. Put. et Prat., *utemur*. Forte errore scribentis; etsi tamen ferri potest. Ed.

let; et, qui factum putavit, justum credere potest: qui tamquam justo non movebitur[1], factum fortasse non credet[2]; ut certa manus[3] uno telo possit esse contenta, incertæ[4] plura spargenda sunt, ut sit et fortunæ locus.
15 Egregie vero Cicero pro Milone *insidiatorem* [5]primo *Clodium ostendit;* tum addit ex abundanti[6], *etiamsi id non fuisset, talem tamen civem cum summa virtute in-*
16 *terfectoris et gloria necari potuisse.* Neque illum tamen ordinem[7], de quo prius dixi, damnaverim; quia quædam, etiamsi[8] ipsa sunt dura, in id tamen valent, ut ea molliant, quæ sequuntur[9]; nec omnino sine ratione

1. *Moveri... movebitur.* Cave ad affectus hoc referas, qualis erat potestas, §. 6. Hoc quidem loco *movere* est, quod toties apud Ciceronem, quodque recentiores reddere solent: *convincere*. In hac præterea verborum comprehensione satis confidenter pro *putavit* scribam *putabit*, quamquam nullo libro addicente.

2. *Non credet.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 12, Prat. et apud Burman. Bern., *non credit.* Ed.

3. *Ut certa manus.* Metaphora ducta a jaculatoribus, qui si periti sunt, uno statim telo collineant: si imperiti, non uno, saltem pluribus. *Certa* autem *manus*, quæ nunquam aberrat a scopo; contra incerta, quæ non eum primo ictu ferit. Ed.

4. *Incertæ.* Turic. Guelf. Joann. (tac. Gibs.) Goth. (tacente Gesn.) Camp., *incerta*, cum Alm. Vall. Voss. 1, 3. Major hic necessitas deserendi Codd. quam modo §. 6 in *secta*, quamquam credibile est aliquos etiam MSS. nobiscum facere. — Put. solus, et quidem a secunda manu habet *incertæ;* alii omnes *incerta*. In tanto consensu Codd. difficile est credere hos omnes errasse. Interpretarer igitur *ut certa manus uno telo*, etc. Ita alteri manui *plura tela incerta sunt spargenda*, etc.; et lectionem servarem. Ed.

5. *Primo.* Turic. Guelf. Joann. (tac. Gibs.) Camp., *primum*, cum Alm. Male. — Avic. Put. Poul. RR. 5, 10, 12, Prat. habent *primum Clodium.* Ed.

6. *Abundanti.* Turic., *habundantia.* Camp., *abundantia.* Altero loco in receptam consentiunt. — Nostri silent. Ed. — *Ex abundanti.* Locutio recurrens, V, 6, 2, nec infrequens apud hujus ævi scriptores iisque recentiores, JCtos maxime. Vide Brisson. de Verborum significatione h. v.

7. *Illum... ordinem* qui est §. 13 in *illo genere defensionis : Si occidi*, etc.

8. *Quædam, etiamsi.* Omittunt *etiam* Turic. Camp. cum Alm. Nec displicet. Vett. editt. fere *etsi.* — Avic. Put. RR. 3, 5, 10, Prat., *etiamsi ipsa sunt dura.* Poul. Vall. lib. RR. 7, 9, 12, *etiamsi ipsa sint dura.* Ed.

9. *Quæ sequuntur.* Avic. Poul.

est, quod vulgo dicitur, *Iniquum*[1] *petendum, ut æquum feras*. Quod tamen nemo sic accipiat, ut omnia credat 17
audenda[2]; recte enim Græci præcipiunt[3], *Non tentanda, quæ effici omnino non possunt*[4]; sed, quoties hac, de qua loquor, duplici defensione utemur, id laborandum[5] est, ut in illam partem sequentem fides ex priore ducatur; potest enim videri, qui tuto etiam confessurus fuit, mentiendi causam in negando non habere. Et illud 18
utique faciendum est, ut, quoties suspicabimur a judice[6] aliam probationem desiderari, quam de qua loquimur[7], promittamus nos plene et statim de eo satis esse facturos; præcipueque[8], si de pudore[9] agitur. Frequen- 19

Camp. Andr. et Voss. 3, *quæ sequantur*. Ed.

1. *Iniquum... feras*. A mercatoribus hoc jactari solitum abiisse in proverbium putat Erasmus in Chiliadibus 2, 3, 26, ubi suspicatur Senecam de Benef. VII, 22, huc respexisse dicentem « quædam *præ*« *cipimus* » (non *petimus*, ut Erasmus) « ultra modum, ut ad *verum* « *et suum* » (pro quo *versum suum* Erasmus; ingeniose, sed auctoritatem desidero) « redeant. »

2. *Audenda*. Turic., *audendum*, cum Alm., quod recepit Obr. probante Burm. et ablegante ad Gronov. Observ., l. 1, c. 7, p. 56. Minus tamen placet in Quint. ab omni antiquitatis affectatione alieno. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat., *audienda*. Ed.

3. *Græci præcipiunt*. Adest proverbium *ἀδύνατα θηρᾷς* apud Zenobium et Suidam, et Chiloni a Diogene Laertio 1, 70 tribuitur: *Μὴ ἐπιθυμεῖν ἀδυνάτων*.

4. *Non possunt*. Turic. Guelf., *n. possint*, cum Alm. — Avic. Put. RR. 3, 5, 10, Prat., *non possint*; cæteri omnes, *non possunt*. Ed.

5. *Id laborandum*. Camp., *id elaborandum*. Vide II, 3, 6.

6. *Suspicabimur a judice*. Turic., *susp. judici*, cum Alm. solo. Vide §. 13. — Nostri Codd. habent *a judice*.

7. *Quam de qua loquimur*. Avic. Poul. RR. 3, 5, 7, Ald. Locat., *quam de quo loquimur*: nempe id *de quo loquimur*, quod afferimus ad probandum: hoc malim, propter *τὰ de eo* quæ sequuntur. Deinde, quid sibi vult hæc dicendi forma, *loqui de aliqua probatione?* Ed.

8. *Præcipueque*. Malis sane abesse *que*. Vide III, 1, 15; IV, 1, 10; item IX, 4, 35; X, 1, 20. Retinendum tamen X, 1, 27. Codd. nostro quidem loco non variant.

9. *De pudore*. Pudor, ut sæpissime apud veteres, est religio, innocentia, probitas: Gewissenhaftigkeit. Vide infra §. 20; it. *verecundiæ*, 21; *modestiæ*, ibidem; item I, 2, 4. Similia præcepta habes in narratione, IV, 2, 79.

ter autem accidit [1], ut causa parum verecunda, jure tuta sit; de quo ne inviti judices audiant et adversi [2], frequentius sunt admonendi, *secuturam defensionem probitatis ac dignitatis; exspectent paulum, et agi ordine*
20 *sinant*. Quædam interim nos et invitis litigatoribus simulandum est dicere; quod Cicero pro Cluentio [3] facit circa judiciariam legem; nonnunquam, quasi interpellemur [4] ab iis [5], subsistere: sæpe avertenda [6] ad [7] ipsos oratio; hortandi, ut sinant nos uti nostro consilio. Ita surrepetur animo judicis, et, dum sperat probationem
21 pudoris, asperioribus illis minus repugnabit. Quæ quum receperit, etiam verecundiæ defensioni facilior erit: sic utraque res invicem juvabit, eritque judex circa [8] jus nostrum spe modestiæ attentior, circa modestiam juris
22 probatione proclivior. Sed, ut non semper necessaria, aut utilis etiam [9] partitio est, ita opportune adhibita plu-

1. *Frequenter autem accidit*. Justa interdum videtur causa, quæ tamen turpis est: ut *si quis in fornice aggressorem interfecerit*. Ed.

2. *Adversi*. Sic Turic. Guelferb. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Stoer. cum Alm. Voss. 2, 3. Reliqui *aversi*. Vide IV, 1, 10; V, 12, 19. — Nostri omnes *adversi* bene. Plus enim dicit quam *aversi* quod præterea includitur in τῷ *inviti*. Ed.

3. *Pro Cluentio*; c. 52 sq.: « Poterat Cluentius corrupti judicii « accusatus, tueri se lege, quod se« nator non esset; lex autem de « corruptis judiciis ad senatores « pertineret. » Gesnerus.

4. *Quasi interpellemur*. Ablegat Gesn. ad VI, 4, 9, ubi vera tangitur interpellatio litigatoris, quam hic simulare suadet.

5. *Ab iis*. Sic Camp. cum Obr. Reliqui *ab his*. Vide IV, 3, 3; V, 7, 3. — Eadem varietas apud nostros. Ed.

6. *Avertenda*. Turic., *aconvertenda* (a sec. manu *ac convertenda*), cum Alm. Vide §. 18. Camp., *convertenda*, cum Bodl. Andr. Obr. *Adverta* per errorem dat Guelf. pro *advertenda*, quod est in Goth. et edd. ante Stoer. *Avertenda* verbum est legitimum. Vide IV, 2, 103. — Avic. Put. Vall. lib. R. 8, Prat., *sæpe avertenda*. Put. a sec. man. Poul. RR. 3, 5, 7, 9, 10, Ald. Locat., *sæpe advertenda*. R. 10, *sæpe convertenda*. Ed.

7. *Ad ipsos*. Id est, litigatores.

8. *Jus.... juris*. Jus hoc non est naturale, sed legitimum. Vide notam ad IV, 4, 3.

9. *Aut utilis etiam*. Sic Turicens.

rimum orationi lucis et gratiæ confert: neque enim so-
lum id[1] efficit, ut clariora fiant, quæ dicuntur, rebus
velut ex turba extractis, et in conspectu judicum posi-
tis; sed reficit quoque audientem certo singularum par-
tium fine[2]; non aliter, quam facientibus iter, multum
detrahunt fatigationis notata inscriptis lapidibus[3] spa-
tia. Nam et exhausti laboris[4] nosse mensuram voluptati 23
est[5], et hortatur ad reliqua fortius exsequenda, scire
quantum supersit; nihil enim longum videri necesse
est, in quo, quid ultimum sit, certum est. Nec imme- 24
rito multum ex diligentia partiendi tulit laudis Q. Hor-
tensius[6]; cujus tamen divisionem, in digitos diduc-

CAMP. cum Alm. Obr. Reliqui *a. e. supervacua*. Nostrum quanto præstet, sponte apparet. In vulgata debebat saltem esse prius: *aliquando non necessaria*. — Nostri omnes præter RR. 10 et 12 habent *aut etiam supervacua*, quod ferri tamen posset, si cum Vallæ libro et RR. 8, 9, pro *aut* reponeretur *ac etiam*. ED.

1. *Solum id*. Hoc ordine Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) CAMP. Joann. (tac. Gibs.). Reliqui *id sol*. Non videtur *solum* a suo *non* tanto intervallo distinendum; neque nomen adjectivum est *solum*, sed adverbium.

2. *Certo singularum partium fine*. Τὸ *certo* omittunt Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, Prat. et Voss. 3. At RR. 9 et 11, CAMP., *certo singularium partium fine*. ED.

3. *Inscriptis lapidibus*. Eleganter huc advocat Colomesius Rutilii Numatiani in Itinerarii, l. II, versus 7, 8, quos ipsos e Quint. adumbratos censet Wernsdorfius: « Intervalla « viæ fessis præstare videtur Qui no- « tat inscriptus millia crebra lapis. »

4. *Exhausti laboris*, Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 11, 12, Prat. Jens. Ald., *exhaustis laboribus*. Elegans lectio. ED.

5. *Voluptati est, et*. Turic., *voluptatem et;* a sec. autem manu *voluptas est, et*, quod ipsum dat CAMP.

6. *Q. Hortensius.... eludit*. Vide Cic. Brut., c. 88, ubi Corradus hæc elusionis hujus vestigia indicat: Cic. pro Quintio, c. 10: « Faciam « quod te sæpe animadverti facere, « Hortensi: totam causæ meæ dic- « tionem in certas partes dividam. « *Tu id semper facis, quia semper* « *potes: ego in hac causa faciam*, « *propterea quod in hac videor posse* « *facere. Quod tibi natura dat, ut* « *semper possis, id mihi causa con-* « *cedit, ut hodie possim.* » Divinat. in Cæcil., c. 14: « Quid? quum ac- « cusationis tuæ membra dividere « cœperit (Hortensius) et *in digitis* « *suis singulas partes causæ consti-* « *tuere?* » Fragmentum operis Ciceroniani, cui titulus: *de Philosophia, sive Hortensius* apud Nonium, c. 4, voce *pressum*: « Quis te au-

tam [1], nonnunquam Cicero leviter eludit; nam est suus et in gestu [2] modus, et vitanda ut quæ maxime [3] concisa nimium et velut articulosa partitio. Nam et auctoritati plurimum detrahunt minuta illa, nec jam [4] membra, sed frusta [5]; et hujus gloriæ cupidi, quo subtilius et copiosius divisisse videantur, et supervacua assumunt, et, quæ natura singularia sunt, secant; nec tam plura faciunt, quam minora: deinde quum fecerunt [6] mille particulas, in eamdem incidunt obscuritatem, contra

« tem est aut fuit unquam in par- « tiundis rebus, in definiendis, in « explanandis pressior? »

1. *In digitos diductam*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 8, Prat., *in digitis diductam*. R. 12, Camp. Andr., *in digitos deductam*. R. 10, *in digitis deductam*. Ed.

2. *Suus et in gestu*. Guelf. Joann. (tac. Gibs.) *suus certus*, cum Palat. Gebh. Voss. 1, 3, Bern. et edd. ante Gryph. nisi quod pleræque harum *certus suus* quod revocavit Capper. A Gryph. inde *certus ejus*, ex conjectura Regii. Nostram dant Turic. (quamquam per errorem *s. et ingesta*) Camp. Goth. Voss. 2 (hic bene conspirantes, vide IV, 2, 9) Alm. Obr. Burm. Gesn. — Magna varietas h. l. R. 7, Jens. Ald. Voss. 1, 3, *Nam est certus suus modus*. R. 7, *Nam et certus suus modus*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 8, 12, Prat., *Nam est certus suus modus*. Vall. liber, R. 9, Andr., *Nam est suus et in gestu modus*. R. 12 a sec. man., *Nam est suus in gestu modus*. Ed. —*Suus... modus*. Quod *gestum* tangit, id respicit ad « divisionem *in* « *digitos* diductam » quibus verbis maxime locum Cæcilianæ (c. 14) supra positum designasse mihi videtur. *Et*, quod additur, significat, vel ipso gestu, citra reliquam rei evidentiam, apparere, quam facile displiceat nimia partiendi diligentia, quum et gestus ejus index sæpius recurrens dedecere soleat. Hunc gestum habes etiam, XI, 1, 5; XI, 3, 14, quamquam ibi *argumenta*, non *singulæ partes causæ*, in digitos diducuntur et digeruntur. Alius est gestus summarum index, I, 10, 35.

3. *Vitanda ut quæ maxime*. Sic Turic. Stephan. Gryph. (1544) Obr. nisi quod Gr. *ev*. Camp., *v. quæ m.* Jens. (tac. Gesn.) *et vit. utique m.*, cum edd. ante Gryph. Mox Stoer., *ev. max.*, cum Vall. et recentt. Vide III, 8, 12. —Lectio V. Cl. Spalding nullibi reperitur. Omnes nostri habent *et evitanda maxime*. Ed.

4. *Minuta illa, nec jam membra*. R. 10 τὸ *jam* omittit. Avic. Poul. RR. 3, 5, *minuta illa nec membra*. Ed.

5. *Frusta*. Pro *frusta* multi habent *frustra*, errore facili. Ed.

6. *Deinde quum fecerunt*. Avic. Poul. R. 10, Camp. et Andr., *deinde quum fecerint*. Bene: sensus est enim, postquam *fecerunt*. Porro ubi particula *quum* ponitur loco τοῦ *postquam*, regit subjunctivum. Ed.

quam partitio inventa est. Et divisa[1] et simplex proposi- 26
tio, quoties utiliter adhiberi[2] potest, primum debet[3] esse
aperta atque lucida[4] (nam quid sit turpius, quam id esse
obscurum ipsum, quod in eum solum adhibetur[5] usum,
ne sint cætera obscura?), tum brevis, nec ullo superva-
cuo onerata verbo; non enim, quid dicamus[6], sed, de
quo dicturi sumus[7], ostendimus. Obtinendum etiam, 27
ne quid in ea desit, ne quid supersit: superest autem sic
fere, quum aut in species partimur, quod in genera par-
tiri sit satis; aut, genere posito, subjicitur species: ut si
dicam[8] de virtute, justitia, continentia; quum justitia

1. *Et divisa*. Sic Turic. Guelf. CAMP. cum Alm. Reliqui omittunt *Et*. — Nostri pariter fere omnes omittunt. ED. — *Et divisa... propositio*. I. e. sive partitionem adhibes, sive simplici propositione uteris.

2. *Adhiberi*. Sic Turic. Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Bip. cum edd. ante Burm. qui quare *haberi* scripserit obsecundantibus recentioribus, non assequor. — Nostris omnibus *adhiberi*. ED.

3. *Debet esse*. Hoc ordine Turic. Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum edd. ante Stoer. Reliqui *e. d.* — Item nostri *debet esse aperta*. ED.

4. *Atque lucida*. RR. 11, 12, *atque dilucida*. Put., *et lucida*. Prat., *ac lucida*. ED.

5. *Quod in eum solum adhibetur usum*. Avic. Poul. R. 5, *quod in eum solum adhibiturus sum*. R. 3, *quod in id solum adhibiturus sum*. Put. et Prat., *quod in eum solum habiturus sum*. ED.

6. *Quid dicamus*. Sic CAMP. cum Bodl. Alm. Andr. aliisque non paucis ante Stoer. Prope accedit Turic., *quod dicamus*. Jens. et edd. ante Ald., *de quo dicimus*, cum Guelf. Sed a Stoerio fere *de quo dicamus*, quod est in Goth. et Vallensi, ref. Badio. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 12, *de quo dicamus*. RR. 3, 5, 10, *de quo dicimus*. ED. — *Quid dicamus... de quo dicturi sumus*. Priore loco conjunctivus proprie usurpatur, altero indicativus. Aliud enim est *ostendere quid dicas*, i. e. rem, quam tunc maxime tractas, qualis sit, explicare; aliud *ostendere id, de quo dicturus es*, i. e. indicare ea, quæ mox tractabuntur. Illud probationis est, hoc propositionis.

7. *Dicturi sumus*. Sic Turicens. Guelf. Joann. (tac. Gibs.) CAMP. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Bad. Reliqui fere *d. simus*. — Vall. lib. RR. 8, 9, *dicturi simus*. Alii *dicturi sumus*. ED.

8. *Ut si dicam*. Sic Turic. Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Gryph. exc. Bad. sed redit ad veterem scripturam Gibs. quocum facit Joann. Alm. item Obr. Reliqui *ut*: *Dicam* e conjectura Re-

28 atque continentia virtutis sint species. Partitio prima est[1], quid sit, de quo conveniat; quid, de quo ambigatur[2]; in eo, quod convenit, quid adversarius fateatur, quid nos; in eo, de quo ambigitur, quæ nostræ propositiones, quæ partis adversæ; turpissimum vero[3], non [4]eodem ordine exsequi, quo quidque proposueris.

gii, nullo, ut præstare ausim, MS. astipulante, quamquam multi silentur. In tanto Codd. consensu *si* omittere religio fuit. Ad ipsam quidem *partitionem* convenientius esse videtur si promittens inducatur orator: *Dicam* etc. Potest tamen non solum in proponenda partitione, sed in ipsa quoque partium tractatione reprehendi is, qui hoc vitio laboret. Nec latine satis, ad Quintiliani inprimis sobrietatem, struitur hoc *ut: Dicam*, i. e., *ut si quis ita partiatur: Dicam*.

1. *Partitio prima est.* Ita habent nostri Codices. Quamvis de secunda ac tertia partitione hic non agat Fabius, potest agere de prima, quæ generalis est. Aliæ vero quum sint particulares a causarum natura pendent. *Partitio proponit.* Ed. — *Partitio prima.* Recte Pseudo-Turnebus ad partes vocat Cic. de Inv. I, 22. *Prima* hic quidem nihil aliud, nisi quid primum distinguendum sit in oratione, designat; quo minus mutatione indigebat locus, quam Regius suasit, ut legeretur *promit* vel *proponit* pro: *prima est.* Posterius aliquot edd. expresserunt, ut Aldus.

2. *Ambigitur, quæ.* Libri et scripti et excusi mei ad unum omnes inserunt *quæ dicturi sumus*, recentiores fere *simus*. Hoc alienum esse solus sensit Gesn. qui uncis inclusit. Unde natum, non adeo facile ostendatur. Nam quod supra §. 26 paucis ante versibus legitur *quod dicturi sumus*, id poterat quidem repeti calamo oscitantis librarii, nec tamen plane idem est. Gesn. verba nostra glossam putat eorum quæ sequuntur: *quæ nostræ propositiones*. In Turic. pro *ambigitur* a prima manu scriptum est *ambigituri*. Poterat aliquis istis: *q. n. p.* superscribere *i* (scil. *id est*) *quæ dicturi sumus*, quæ mox ab ignaro librario præmitterentur iis quibus interpretamenti causa erant superscripta. Nolui locum diutius turbari hisce sordibus, quæ nullis machinis in ordinem redigi possunt. — Nostri omnes *ambigatur*; hoc autem additamentum, *quæ dicturi sumus*, non agnoscunt. Ed.

3. *Vero, non.* Sic Turic. Camp. Joann. (tac. Gibs.) Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Bad. quo acc. Bas. Obr. Voss. 1, 2. *Vero* etiam omittit Guelf. Reliqui inserunt *est*. — Nostri omnes omittunt *est*. Ed.

4. *Eodem.* Sic Turic. Guelf. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph. Obr. Reliqui *eo*. — Iidem habent *non eodem ordine*. Ed.

M. FABII QUINTILIANI

ORATORIÆ

INSTITUTIONIS

LIBER V.

DE INSTITUTIONE ORATORIA

LIBRI QUINTI ARGUMENTUM.

M. FABII QUINTILIANI
ORATORIÆ
INSTITUTIONIS
LIBER V.

PROOEMIUM.

Fuerunt, et clari quidem[1] auctores, quibus solum videretur oratoris officium docere[2]; namque et affectus duplici ratione excludendos putabant: primum, quia vitium esset omnis animi perturbatio; deinde, quia judicem a veritate depelli[3] misericordia[4], vel ira, similibusque, non oporteret; et voluptatem[5] audientium pe- 1

1. *Quidem.* Turic. Guelf. Camp., *quidam* (quorum novissimus transponit etiam *quidam clari*) cum Alm. Voss. 3 et aliquot edd. ut Obr. Male profecto. Vide IV, 1, 43. — Nullus ex nostris præfert *quidam*. Elegantius certe est *quidem*. Ed. — *Clari.... auctores.* Recte ad partes vocant Aristotelem Rhet. I, 1, 4.

2. *Solum... docere.* Vide IV, 5, 6.

3. *Depelli.* Turic. Camp., *pelli*, cum Alm. Andr. — Nostri omnes *depelli*. Ed. — *A veritate depelli.* Et falli, et injustum reddi. Inest enim *veritatis* vocabulo, etiam justitiæ significatio.

4. *Misericordia... similibusque, non.* Turic., *m. gratia s. n.* Camp., *m. gratia v. i. s. n.*, cum Andr. Sed Bodl., *m. gratia s. rebus n.* Guelf., *m. v. i. aut similibus n.* Equidem *gratiam* loco superesse censeo, quippe subjectam misericordiæ; unde tamen advenerit, adhuc requiro. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, Prat., *misericordia, vel ira, similibusque.* R. 10, *misericordia, vel ira, aut similibus.* RR. 11, 12, *misericordia, gratia, vel ira similibusque.* Ed.

5. *Et voluptatem.* Turic., *nec v.*, cum Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante

tere, quum vincendi tantum gratia diceretur, non modo agenti supervacuum, sed vix etiam viro dignum [1], arbi-
2 trabantur [2]. Plures vero, qui nec ab illis sine dubio partibus rationem orandi summoverent, hoc tamen proprium atque præcipuum crederent opus, sua confirmare, et, quæ ex adverso [3] proponerentur, [4] refutare.
3 Utrumcunque [5] est, neque enim [6] hoc loco meam interpono sententiam, hic erit liber illorum opinione maxime necessarius, quo toto [7] hæc sola tractantur, quibus sane et ea, quæ de judicialibus causis jam dicta [8] sunt,
4 serviunt. Nam neque *prooemii*, neque *narrationis* est alius usus, quam ut judicem præparent [9]; et status nosse, atque ea, de quibus supra [10] scripsimus, [11] intueri,

Ald. Hoc in suis libris omnibus inventum correxit Regius. Bona scriptura est in Vall. ref. Badio, item in Guelf. CAMP. Goth. aliisque fortasse qui tacentur. — Solus Cod. Poul. habet *et voluptatem*. ED.

1. *Sed... dignum*. Absunt hæc a Turic. et Alm. Vide IV, 5, 13, not. 1.

2. *Arbitrabantur*. Avic. et Poul., *arbitrantur*. ED.

3. *Ex adverso*. Turic. om. *ex*, cum Alm. Voss. 1, 3, Jens. (neque enim hic *e diverso*, ut refert Gesn.) et edd. ante Ald. exc. Ven. quæ sic: *adversario* itidem sine *ex*. Turic. tamen a sec. manu *ab adverso* pro quo Andr. *ab adversario*. Goth., *e diverso*. Nostrum, quod reposuit Regius, est in Guelf. CAMP. aliisque fortasse multis ante Reg. — Put. a sec. man. et Jens. habent ita. Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *quæ e diverso*. CAMP. et Andr., *quæ ab adversario*. Poul., *quæ adversa*. Alii *quæ adverso*. ED.

4. *Refutare*. Guelf., *infirmare*, solus. Mire! Vide Cic. de Or. II, 27, *confirmare.... infirmare*. — R. 5 et 10, *infirmare*. ED.

5. *Utrumcunque*. Turic. CAMP., *Utrumque*, cum Voss. 3, Bern.

6. *Neque enim*. Sic Turic. Guelf. CAMP. cum Bern. Reliqui *nec e*. Vide IV, 2, 109; V, 9, 6. — Nostrorum pars maxima *neque enim*. ED.

7. *Quo toto*. Turic. CAMP., *quia t.*, cum Alm. — Nostri omnes *quo toto*. ED.

8. *Quæ... jam dicta sunt*. Libro tertio a nono inde capite.

9. *Præparent*. Turic., *præparentis* (a sec. manu *præparantis*) cum Alm. Vide §. 1, not. 5. Sed hæc varietas nihil adjuvat. Vide notam ad hanc.

10. *Scripsimus*. Voss. et 3, *diximus*. — *Ea... supra scripsimus*. Respici maxime puto III, 11 integrum.

11. *Intueri*. Hoc verbo imprimis delectatur Quint. significatu improprio et ad animi curam translato, cujus formæ exempla plurima ministrabit index. Vide III, 11, 1, ubi idem in eodem loco.

supervacuum foret, nisi ad hanc[1] perveniremus. Deni- 5
que ex quinque[2], quas judicialis materiæ fecimus, par-
tibus, quæcunque alia potest aliquando necessaria cau-
sæ non esse: lis nulla est, cui probatione opus non sit:
ejus præcepta sic optime divisuri videmur[3], ut prius
quæ in commune[4] ad omnes quæstiones pertinent, os-
tendamus; deinde, quæ in quoque causæ[5] genere pro-
pria sunt[6], exsequamur.

CAP. I. Ac prima quidem[7] illa partitio, ab[8] Aristotele 1
tradita, consensum fere omnium meruit[9], alias esse
probationes[10], quas extra dicendi rationem acciperet
orator; alias, quas ex causa traheret ipse, et quodam
modo gigneret; ideoque illas ἀτέχνους, id est *inartificia-
les*; has ἐντέχνους[11], id est *artificiales*[12], vocaverunt. Ex illo 2

1. *Ad hanc.* Facile est, quid voluerit Quint., conjicere et subaudire vel, quod suadet Capper., *orationis partem*, vel *probationem*. Neque tamen orationis Quintilianeæ integritatem et diligentiam hic quisquam agnoscat. Quare excidisse arbitror vel ante, vel post *præparent* vocem hanc: *probationi*, quo deinde respiciet pronomen *hanc*. Vide V, 7, 37, et ibi notam.

2. *Quinque... partibus.* Vide III, 9, 1; IV, pr. 6; IV, 3, 15.

3. *Videmur.* Turic. CAMP., *videamur*, cum Alm. — R. 11 habet *videamur*. ED.

4. *Quæ in commune.* Hoc ordine Turicens. Guelf. CAMP. cum Goth. Voss. 2, Bern. edd. ante Gryph. et pluribus profecto quam memorantur Codd. Recentiores *in commune quæ*. — Nostri omnes lectionem cl. viri Spalding agnoscunt. ED.

5. *In quoque causæ genere.* Cave hic de iis cogites causarum generibus quæ habes, III, 3, 15; item III, 4, 15. Significatur unum genus judiciale, cujus singulæ causæ in sua genera digeruntur. Vide notam ad lib. IV, cap. 1, §. 40.

6. *Propria sunt.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 11, 13, Prat., *propria sint*. ED.

7. *Ac prima quidem.* Poul. RR. 7, 10, CAMP., Andr. Voss. 1, *Ac primo quidem*. ED.

8. *Aristotele.* Rhetor. I, 2, 2.

9. *Meruit.* Vide IV, 2, 125.

10. *Probationes.* Turicens. CAMP., *propositiones*, cum Bodl. Bal. Bern. Andr. Male. — Avic. Poul. habent quoque *propositiones*. ED.

11. Ἐντέχνους. Vocem græcam plerique nostrorum omittunt, quod non mirum est; nam ante orientalis imperii excidium, pauci scribæ in occidente græcam linguam noverant. ED.

12. *Has... artificiales.* Hæc verba, a Regio rectissime suffecta, absunt

priore genere sunt *præjudicia*[1], *rumores*, *tormenta*, *tabulæ*, *jusjurandum*, *testes*, in quibus pars maxima contentionum forensium consistit; sed, ut ipsa per se carent arte[2], ita summis eloquentiæ viribus et allevanda sunt[3] plerumque, et refellenda: quare mihi videntur magnopere damnandi, qui totum hoc genus a præcep-
3 tis removerunt. Nec tamen in animo est, omnia, quæ aut pro[4] his aut contra dici solent, complecti; non enim communes[5] locos tradere destinamus, quod esset[6] operis infiniti, sed viam[7] quamdam atque rationem; quibus demonstratis, non modo in exsequendo suas quisque vires debet adhibere, sed etiam inveniendo[8] similia, ut quæque conditio litium poscet; neque enim de omnibus causis dicere quisquam potest saltem[9] præteritis, ut taceam de futuris.

a libris meis et scriptis, et excusis ante Ald. nec profecto in ullo eorum, qui collati sunt, Codd. inveniuntur. Recte tamen recipiuntur, quia falsæ in hisce conjecturæ ne locus quidem est. Vide V, 10, 14.

1. *Præjudicia... testes*. Vide Arist., l. c., et Cic. de Or. II, 27. A Cicerone eleganter significari argumenta inartificialia, observat Ernestus ad Or. pro Flacco, c. 11 extr.

2. *Sed, ut ipsa per se carent arte*. Vall. lib. RR. 8, 9, et Voss. omnes, *sed ut ipsa carent arte*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 11, Prat., *sed ut ipsæ carent arte*. R. 10, *sed ut ipsi carent arte*. Ed.

3. *Viribus et allevanda sunt*. Turic. Camp. Guelf. omittunt *et*, cum edd. a Stoerio inde usque ad Gesn. qui recte reposuit ex Goth. aliisque apud Burm. Habent *et* Jens. (tac. Gesn.) cum reliquis ante Stoer. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 7, 8, 9, 10, 12, *et allevanda sunt*. R. 11, *et alleviandа sunt*. Ed. — *Allevanda*. « I. e. adjuvanda » Badius, rectissime.

4. *Quæ aut pro*. Turic. Guelf. Camp. omittunt *aut*, cum Goth. et edd. ante Basil. exc. Aldo. Male.

5. *Communes locos*. Vide II, 1, 11; II, 4, 27; Cic. de Div. II, 16; ad Herenn. II, 6, 7, 8.

6. *Quod esset*. An *q. est?* Vide I, 8, 5. Codd. non variant.

7. *Viam*. Turic. Guelf. Camp., *vim*, cum Alm. Bodl. Voss. 3, Bern. Andr. Goth. Jens. et editt. ante Gryph. Male. Vide II, 17, 41; VII, præf. 4; VII, 2, 56; it. Cic. Brut., c. 12; de Divin. II, 1; de Orat. I, 19; de Finib. 2, 1. — Nostri omnes habent *vim quamdam*. Ed.

8. *Inveniendo*. Non dubito quin ante hanc vocem exciderit *in*. Vide lib. IV, cap. 2, §. 122.

9. *Saltem*. Vide I, 1, 24; VI, 2, 19.

CAP. II. Jam *præjudiciorum*[1] vis omnis tribus in generibus[2] versatur: *Rebus*, quæ aliquando *ex paribus causis* sunt *judicatæ*, quæ *exempla* rectius dicuntur; ut *de rescissis*[3] *patrum testamentis*, vel *contra filios confirmatis*: *Judiciis ad ipsam causam* pertinentibus, unde etiam nomen ductum est[4]; qualia *in Oppianicum*[5] facta dicuntur, et a senatu *adversus Milonem*[6]: aut, quum *de eadem causa* pronunciatum est, ut *in reis deportatis*[7], et *assertione secunda*[8], et *partibus*[9] *centumviralium*, quæ in duas hastas[10] divisæ sunt. Confirmantur præcipue 1 2

1. *Jam*. Turic., *Tam*. Guelf., *Tamen*, cum Vall. Voss. 1, 3, Bern. Goth. Jens. pro quo Regius conjectura reposuit *Nam* et hoc deinceps est in edd. ante Bad. qui nostrum dedit primus, ex ingenio ut videtur; rectissime, et præivit CAMP. Nec obscurum veræ scripturæ vestigium in Turic. Reliqui silentur. — Poul. a sec. manu, et R. 11, *Jam præjudiciorum*. Put. a sec. manu, *Nam præjud*. Reliqui omnes, *Tamen præjudiciorum*. ED.

2. *Vis... generibus*. Turic., *de his omnibus in generibus*, cum Alm. solo. Vide V, pr. 4.

3. *Rescissis*. Poul. RR. 3, 5, 11, *rescisis*. Put., *recisis*. ED.

4. *Ductum est*. Put. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, Jens. Locat., *dictum est*. ED.

5. *In Oppianicum*. Cicero pro Cluent., c. 17 seq. Vide et IV, 5, 11.

6. *Adversus Milonem*. Pro Milone, c. 5.

7. *In reis deportatis*. Recte post Regium Gesnerus ablegat ad Digest. XLVIII, 22, titulum *de interdictis, et relegatis, et deportatis*; it. XXIII, *de sententiam passis et restitutis*.

8. *Assertione secunda*. Qui injusta servitute se teneri crederet, circumspiciebat assertorem, in libertatem se vindicaturum in judicio; neque enim ipse videbatur posse causam orare. Hæc est causa liberalis. Qua si cecidisset assertor, poterat eadem iterum ac tertium agi. Vide XI, 1, 78. Hoc a Justiniano sublatum, vide Codic. VII, 17, 1, 1: « illis legibus, quæ dudum et secunda et tertia vice assertorias « lites examinari præcipiebant, in « posterum conquiescentibus. »

9. *Et partibus*. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 12, Jens. Ald. Voss. 2 et Locat., *et de partibus*. ED. — *Partibus centumviralium*. Ad genitivum intellige *causarum*, eoque refer quod sequitur *quæ*; quamquam vel *partes* potuerunt dici divisæ in *hastas*, si mavis *centumvir. judiciorum*. Hasta, auctoritatis signum, judicium hic significat. *Duplicia centumviralia* memorat Noster, XI, 1, 78; item Plinius *quadruplicia* Epist. I, 18, 3; VI, 33, 2. Divisum hoc modo in plures hastas centumvirale judicium de eadem judicabat re. De *centumviris*, vide IV, 2, 5.

10. *Quæ in duas hastas*. Centum-

duobus: *auctoritate* eorum, qui pronunciaverunt, et *similitudine* rerum, de quibus quæritur: refelluntur autem raro per contumeliam judicum, nisi forte manifesta in his culpa erit; vult enim cognoscentium quisque[1] firmam esse alterius sententiam, et ipse[2] pronunciaturus; nec libenter[3] exemplum[4], quod in se fortasse recidat,
3 facit. Confugiendum ergo est[5] in duobus superioribus, si res feret, ad aliquam dissimilitudinem causæ; vix autem ulla est per omnia alteri similis: si id non continget, aut eadem causa erit[6], actionum[7] incusanda negli-

viri positis *duabus hastis*, de causis cognoscebant, erantque in duas partes divisi, postea etiam in quatuor basilicas. In iis igitur judiciis et provocationes erant, et judicum subsortitiones. Vide Budæum *in Pandectas*. Turn.

1. *Vult enim cognoscentium quisque*, etc. Totam phrasim nostri ita legunt; nisi quod pro *quisque* Avic. reposuit *quicquam*; et mox Put. τὸ *fortasse* omisit. Ed.

2. *Et ipse pronunciaturus*. Quum ipse quoque sit pronunciaturus, suæ mox sententiæ timet, si prioris judicis rata non fuerit.

3. *Nec libenter exemplum*. Sic Turic. Guelf. Camp. Obr. Levi discrimine Goth. (tac. Gesn.) *non lib. ex*. Reliqui *ex. non lib.* sublata post *pronunc.* distinctione. Ita *et non* dicitur pro *nec*, parum quidem Nostro usitate. In nostra ratione *et ipse* est *ipse quoque*. Vide not. præced.

4. *Exemplum*. Vide IV, 1, 7.

5. *Confugiendum ergo est.* Put. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, *confugiendum est*. Avic. Poul., *confugiendum*. Ed.

6. *Aut eadem causa erit*. Put. a sec. man. Jens. ab emend., *ac eadem causa erit*. Ed. — *Aut eadem causa erit*. His verbis tertium præjudiciorum genus designat, quod majore etiam arte indiget ad refellendum; « *duo superiora* » modo memorata sunt « res ex paribus causis judicatæ », et « judicia ad ipsam causam pertinentia. »

7. *Aut... actionum*. Sic Turicens. Guelf. Camp. Goth. Jens. (turbante aliquid Gesn.) cum Alm. Voss. 1, 2, 3, Bern. et edd. ante Ald. In suis Codd. dormitatum a Gibs. qui *aut* affert ex Bodl. Bal. de reliqua varietate tacet. Aldus ex Regii conjectura... *actorum*; a Badio inde jam omnes exprimunt Regii constitutionem, ex ingenio factam: *ac eadem causa erit, aut actorum*. *Ac* ante vocalem diu est quum suspectum fuit VV. DD. ut Drakenb. ad Liv. X, 36, 17; Ernesto in Clave Cic.; item sæpe in notis, ut Philipp. XI, 3, not. 14; Oudendorpio ad Sueton. Cæs., c. 26, not. 4, et sæpissime tam ad Suet. quam ad Appul., velut p. 47, 79, 87, 98, etc.; Burmanno Secundo Anthol., vol. 1, p. 437; Ruhnkenio ad Vellei. II, 105, 2; II, 125, 5. Luculentum evitatæ cacophoniæ exemplum habes

gentia, aut de infirmitate[1] personarum querendum, contra quas erit[2] judicatum; aut de gratia, quæ testes corruperit, aut de invidia, aut de ignorantia: aut inveniendum, quod causæ[3] postea accesserit. Quorum si nihil erit, licet tamen dicere multas judiciorum causas[4] ad inique[5] pronunciandum valere; ideoque *damnatum*[6] *Ru-* 4

Cic. pro Balbo, c. 3: « non contra « *ac* liceret... sed contra *atque* oporteret. » Goth. (tac. Gesn.) apud Nostrum, IV, 5, 22, pro aliorum *aut etiam* vitiose *ac etiam*. Vide et VI, 2, 7; item XI, 2, 41, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Jens., *ac infinitum* pro *ad inf.* Aliquot ejusmodi errores, adhuc obsidentes Quintilianum, nobis erunt emendandi. (Vide V, 14, 17.) Alterum *aut* ante *act.*, quod omnibus, ut dixi, abest Codd. tanto facilius invehebat Reg., qui suo loco prius deturbasset. — Put. a sec. man. et Jens. ab emendatione, *actorum incusanda negligentia.* Avic. Put. a pr. man. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat., *actionum insectanda negligentia.* Ed. — *Actionum... personarum.* De *actione*, vide IV, 1, 32; VI, 4, 4; III, 6, 69, not., *cecidisse... formula.* Est enim idem ac formula. Bona causa litigator cecidisse potest dici propterea quod prava actionis formula comprehensa fuerit ejus causa a patrono. Huic subjungitur *persona*, ipsa etiam abstracti (ut cum schola loquar) significatu pro conditione, statu, si mulier, pupillus fuerit, qui causa cecidit. Neque enim cogimur recentiorem illam *personæ* potestatem h. l. accipere, qua concrete ei opponitur *res* a JCtis inprimis. Sic optime *negl. actionum*, *infirmitati personarum* adjungitur.

1. *Aut de infirmitate.* Avic. RR. 3, 5 a sec. man., *aut indefirmitate.* Poul. RR. 5, 10, 11, *in deformitate.* Ed.

2. *Contra quas erit.* Put. R. 10, *contra quas erat.* Ed.

3. *Quod causæ.* Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10, Prat., Camp. Andr. Jens. ab emend., *quid causæ.* Ed.

4. *Judiciorum causas.* Cave forensi significatione accipias *causas*, sed interpretare: « multas in judiciis accidere causas, ob quas inique pronuncietur. » Est sane infrequens hic genitivi usus.

5. *Ad inique.* Turic., *ad initium.* Alm., *adinicum.* Vide §. 1, not. 2.

6. *Rutilium.* Vide XI, 1, 12. P. Rutilius Rufus a. U. c. 662, C. Claudio Pulchro et M. Perperna coss., repetundarum condemnatus fuit, per summam injuriam, conspiratione publicanorum, a quorum injuriis Asiam defenderat. Cujus quum bona publicarentur, apparuit minora esse ea, quam lis æstimata esset, honestissimisque artibus parta. Voluntario exsilio secessit Mitylenen, mox Smyrnam, ubi ab omnibus Asianis impense colebatur, opibusque longe, quam ipsius fuerant, majoribus est auctus. Vide Dionem Cass., p. Reim. 44. Hunc, Panætii auditorem, stoicum Socrati plerumque adjungit Seneca, exemplar sapientiæ et fortitudinis in ferendis adversis v. c. de Provid., c. 3, vol.

tilium, *absolutos Clodium*[1] *atque Catilinam;* rogandi etiam judices, ut rem potius intueantur ipsam, quam
5 jurijurando alieno[2] suum donent. Adversus consulta autem senatus, et decreta principum vel magistratuum, remedium nullum est, nisi aut inventa quantulacunque[3] causæ differentia, aut aliqua vel eorumdem[4], vel ejusdem potestatis[5] hominum, posterior constitutio, quæ sit priori contraria; quæ si deerunt, lis non erit.

1 Cap. III. *Famam* atque *rumores* pars altera consensum civitatis, et velut publicum testimonium vocat;

I (Bip.), p. 226; de Tranquill. animi, c. 15, vol. I, p. 272; de Vita beata, c. 18, vol. II, p. 97; de Benef., V, 17 (II, p. 260); V, 37 (II, 301 seq.); Epistol. XXIV, p. 3, 75; LXVII, p. 3, 212; LXXIX, p. 3, 281. Vide Dukeri Florum, III, 17, 3; item interpp. ad Vellei., II, 13, 2. Ciceronis loca vide in Clave Ernestiana h. v.; it. Schneider. ad Cic. Brut., c. 30, 3.

1. *Clodium... Catilinam*. Conjungit eosdem tres Cicero in Pison., c. 39, Rutilium, Catilinam, « auctorem Pisonianæ provinciæ, quum « stuprum Bonæ deæ pulvinaribus « intulisset », i. e. Clodium. Vide IV, 2, 88. Catilina et incesti reus fuit a. U. c. 682, L. Gellio Poplicola et Cn. Cornelio Lentulo coss., et repetundarum a. U. c. 688, M. Æmilio Lepido et L. Volcatio Tullo coss. Prius periculum evasit propter Terentiæ, Ciceronis uxoris, gratiam, cujus sorori Fabiæ vestali Catilina objiciebatur; alterum prævaricante accusatore Clodio. Vide Cic. in Fragm. apud Asc. Pedianum in Orat. Cic. contra C. Antonium, p. 145, 151; item Cic. de Harusp. respons., cap. 20, quamquam spuriæ orationis solius nulla auctoritas.

2. *Alieno*. Eorum scilicet, qui ex præjudiciis et temere judicium constituerunt, non penitus re inspecta. Ed.

3. *Inventa quantulacunque*. Turic. Camp. Guelf. Jens. (tac. Gesn.) i. *quantulumcunque*, cum Voss. 1, 3, Bern. et edd. ante Bad. nisi quod Ald. etiam *inventæ* pro *inventa*, in utraque. Ferri nequit quamvis trahas ad *remedium*. — Vall. lib. R. 5 a sec. man., 8, 9, 12, Andr., *quantulacumque*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 7, 10, 11, Prat., *quantulumcumque*. Ed.

4. *Eorumdem, vel ejusdem potestatis*. Turic. Guelf. Camp. Jens. (tac. Gesn.) *eorumd. pot.*, cum Alm. Voss. 1, 3, et edd. ante Ald. Refert Gesn. omittere Goth. *vel eorumdem*, sed suspicor et ipsum et me dormitasse, quum abesset quod a reliquis: *vel ejusdem*. — Nullus ex nostris vulgatam agnoscit. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, *aut aliqua vel eorumdem potestatis hominum*. Vall. lib. RR 8, 9, 12, Prat., *aut aliqua vel ejusdem potestatis hominum*. Ex his duabus vulgata conficta fuit. Ed.

5. *Potestatis*. Vide IV, 5, 10.

altera sermonem, sine ullo certo auctore dispersum, cui malignitas initium dederit, incrementum credulitas; quod[1] nulli non, etiam innocentissimo, possit accidere fraude inimicorum, falsa vulgantium[2]: exempla utrinque non deerunt.

CAP. IV. Sicut *in tormentis* quoque, qui est locus fre- 1
quentissimus; quum pars altera quæstionem, vera fatendi necessitatem, vocet, altera sæpe etiam causam falsa dicendi[3], quod aliis patientia facile mendacium faciat, aliis infirmitas necessarium: quid attinet de his plura? Plenæ[4] sunt orationes veterum ac[6] novorum.
Quædam tamen in hac parte erunt propria cujusque li- 2
tis; nam, sive de habenda quæstione agetur, plurimum intererit, *quis*, et *quem postulet*, aut *offerat?* et *in quem*,

1. *Quod*. Referendum hoc non quidem ad *sermonem*, sed ad omne hoc *famam atque rumores*. Vide IV, 2, 3; V, 14, 1; VI, 2, 30.

2. *Vulgantium*. Turicens. Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *vulgarium*, cum edd. ante Ald. Nostrum rectissime reposuit Regius, cui obloqui Badium non attinebat, qui hoc ipsum in margine Vallensis ascriptum narrat. — Nostri Codices silent. ED.

3. *Causam falsa dicendi*. Ad convellendam tormentorum auctoritatem egregie facit locus, quem apponit Gesner. Cic. pro Sulla, c. 28: « Quæstiones nobis servorum ac « tormenta minitatur: in quibus « quamquam nihil periculi suspica« mur; tamen illa tormenta guber« nat dolor, moderatur natura cu« jusque tum animi, tum corporis, « regit quæsitor, flectit libido, cor« rumpit spes, infirmat metus, ut « in tot rerum angustiis nihil veri« tati loci relinquatur. Vita P. Sullæ « torqueatur: ex ea quæratur » etc. Vide Ulpian. Digest. XLVIII, 18, 1, 23, indicante Pseudo-Turnebo, sed ex Regio. Ad Digestorum locum Gothofredus præter Nostrum citat Cornif. ad Herenn. II, 7; Cic. Partitt. 14; Valer. Max., VIII, 4; Ælian. Var. hist., VII, 18; item Nostrum, V, 10, 70. Quod autem ponit ex Ciceronis de Inventione lib. II: « Ex quæstione suspiciosior « veritas » adhuc frustra quærebam. Adde Aristot. Rhet. I, 15, 26.

4. *Plura? Plenæ*. Turic. CAMP. inserunt *quibus*, quamquam ille a prima manu pro eo *quid*. Non prorsus sobrietatem Quintilianeam sapere mihi videtur abrupta reliquorum oratio sine *quibus*.

5. *Plenæ... novorum*. Exempla dat Gesnerus pro Roscio Amerino, c. 41, 42, pro Milone, c. 21, 22. De *veteribus* et *novis*, vide lib. IV, cap. 2, §. 118.

et *ex qua causa*[1]? sive jam erit habita, *quis ei præfuerit? quis*, et *quomodo sit tortus? incredibilia*[2] *dixerit, an inter se constantia? perseveraverit in eo, quod*[3] *cœperat, an aliquid dolore mutarit*[4]? *prima parte quæstionis, an procedente cruciatu?* Quæ utrinque tam infinita sunt, quam ipsa rerum[5] varietas.

1 CAP. V. Contra *tabulas*[6] quoque sæpe dictum[7], sæpe dicendum est, quum[8] eas non solum refelli, sed etiam accusari[9], sciamus esse usitatum. Quum sit autem in his aut *scelus* signatorum, aut *ignorantia;* tutius ac facilius id, quod secundo loco diximus, tractatur, quo[10] pau-

1. *Et in quem, et ex qua causa.* Poul., *et in quem, et qua causa.* CAMP. et Andr., *aut in quem, et ex qua causa.* Avic. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, Voss. omnes : *et in quem, ex qua causa.* ED.

2. *Incredibilia.* Turic. CAMP., *an incredibilia;* ex Alm., *an incredibile.* Reliqui *an credibilia.* Apparet *incr.* recte scribi, sed sequente mox altero *an* prius hic debebat omitti. Sic Senec. Quæst. Nat. II, 14 : « an « aer an hic jam » expunge prius *an*. Alibi quoque *an* et *in* sibi officiunt invicem. Vide II, 4, 37. Apud Senecam Quæst. Nat., lib. III, præf. (p. Bip. 229), pro *an superabile* lege *an insuperabile*, item III, c. 26 (p. 253), *an idem* pro *an in idem*. Vide V, 13, 11. — Soli RR. 11, 12, infimæ notæ, habent *incredibilia*. Alii omnes *credibilia*, et hanc lectionem revocaverim. ED.

3. *Quod cœperat.* RR. 11 et 12, CAMP. et Andr., *quod cœperit.* ED.

4. *Mutarit.* Vall. lib. RR. 5, 8, 9, 11, Jens. Ald., *mutaverit.* ED.

5. *Ipsa rerum varietas.* Jens. et Ald., *ipsarum rerum varietas.* ED.

6. *Contra tabulas.* Contra tabulas locus est Cic. pro Arch., c. 4, 5, pro tabulis in Verr. II, 76, 77, citante Gesn. adde Aristot. Rhet. I, 15, 20-25.

7. *Sæpe dictum.* Turicens. CAMP. omittunt cum Alm. Sed Guelf. *sæpe dicendum* non habet. Poteras sane in doctrinali opere carere istis historicis *sæpe dictum*, sed numerus libb. persuadet. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10, 11, 12 habent *sæpe dictum, dicendum est.* Alii vel hoc, vel illud omittunt. EDITOR.

8. *Est, quum.* Turic. inserit *quod,* Alm. *quid.* CAMP. pro *quum* dat *quod*, nec ullius eorum rationem assequor.

9. *Accusari.* CAMP., *recusari.* Male. — *Refelli... accusari.* Non tantum amoliri solent tabulas, sed ultro in criminis loco habere, ut suppositas.

10. *Quo pauciores.* Sic CAMP. et a secunda manu Turic. a priore enim *quod*, et hoc est in omnibus reliquis. Sed Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Leid. præterea inserunt *scilicet.* Male. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, 12, Prat., *quod pauciores.* RR. 7, 11, Jens.

ciores rei fiunt. Sed hoc ipsum[1] argumenta ex causa 2
trahit, si forte aut incredibile est, id actum esse, quod tabulæ continent; aut, quod[2] frequentius evenit, aliis probationibus æque inartificialibus solvitur; si aut is, in quem signatum est, aut aliquis signator[3] dicitur abfuisse, vel prius esse defunctus; si tempora non congruunt; si vel antecedentia vel insequentia tabulis repugnant. *Inspectio* ipsa sæpe etiam falsum deprehendit.

CAP. VI. *Jusjurandum*[4] litigatores aut *offerunt* suum, 1
aut *non recipiunt*[5] oblatum: aut ab adversario *exigunt*, aut *recusant*, quum ab ipsis exigatur: *offerre* suum sine illa[6] conditione, ut vel adversarius juret, fere improbum
est. Qui tamen id faciet, aut vita se tuebitur, ut eum 2
non sit credibile pejeraturum[7]; aut ipsa vi religionis, in qua plus fidei consequetur[8], si id egerit, ut non cupide ad hoc descendere, sed ne hoc quidem recusare videa-

Ald. Locat., *quod scilicet pauciores*. ED. — *Pauciores rei fiunt*. Tabulæ olim fiebant adhibitis testibus et signatoribus. Itaque jurisconsulti præcipiunt ut tabulæ testamenti fiant adhibitis septem signatoribus. TURN.

1. *Hoc ipsum... trahit. Hoc ipsum* est omne refellendi et accusandi tabulas negotium; *ex causa habere argumenta* dicitur ne quis generalia hic exspectet præcepta.

2. *Aut, quod*. Sic CAMP. et Turic. a sec. manu. Nam hic a priore *aut freq.*, inde natum arbitror quod reliqui dant omnes *aut ut fr.* Vide lib. V, cap. 12, §. 14.

3. *Aut aliquis signator*. Prat., *aliquis signatorum*. Poul., *aut aliquis signatori*. ED.

4. *Jusjurandum*. Vide Aristotel. Rhet. I, 15, 27, ad fin.; item, monente Philandro, Rhet. ad Alex., p. Buhl. 85. De jurejurando, vide Digest. XII, 2.

5. *Recipiunt*. Jens. (tac. Gesn.) *respuunt*, posterioresque edd. ante Bad. Male. — RR. 5, 7, 10, 13, Andr. Ald. Locat., *respuunt*. ED.

6. *Sine illa*. Turic. Guelf. CAMP., *s. ulla*, cum edd. ante Ald. Recepta ex sola Regii conjectura.

7. *Pejeraturum*. Turic. Jens. (tac. Gesn.) ab eoque edd. ante Ald. quo acc. Bad., *pejerare*, cum Alm. — RR. 7, 11, Jens. Alm. Locat., *pejerare*. ED.

8. *Consequetur*. Turicens. CAMP. Guelf., *consequitur*, cum Goth. aliquot Codd. et edd. ante Bad. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, omittunt τὸ *fidei*. Pro *consequetur*, nostri habent *consequitur*. Vulgata bene se habet. ED.

tur; aut, si causa patietur, modo[1] litis, propter quam devoturus se ipse non fuerit; aut præter[2] alia causæ instrumenta[3] adjicit ex abundanti[4] hanc quoque conscien-
3 tiæ suæ[5] fiduciam. Qui *non recipiet*, et iniquam conditionem[6], et a multis contemni jurisjurandi metum dicet; quum etiam philosophi quidam[7] sint reperti, qui deos agere[8] rerum humanarum curam negarent:

1. *Patietur, modo.* Hoc ordine Turicens. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) edd. ante Gryph. Reliqui *modo patietur.* Unus Basil. *modo* bis ponit, et ante, et post *patietur.* Male. — Avic. Poul. Put. RR. 3, 11, Prat., *patietur modo litis.* Vall. lib. RR. 5, 7, 8, 9, 12, *patiatur modo litis.* Ed. — *Modo litis*, h. e. tuebitur se tenuitate et levitate litis, propter quam in deorum iram incurrere nemo voluerit.

2. *Aut præter.* Sic Turic. cum Alm. Vide V, 2, 4. Reliqui inserunt *si.* Hoc omnem orationem turbat; refertur enim hoc *aut* ad priora illa « aut vita se tuebitur... aut... modo « litis.... aut.... adjicit. » Ubi vides nullum τῷ *si* esse locum. Fateor pro *adjicit* in hac structura melius videri *adjiciet*, sed hoc nusquam reperio.

3. *Instrumenta.* Turicens. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) edd. ante Ald., *instrumentum*, cum Alm. Vall. Voss. 1, 3, et multis profecto qui taceantur; nullo, quantum quidem video, sensu. — Nostri omnes *causam instrumentum.* Ed. — *Instrumenta.* Vide lib. IV, cap. 2, §. 55.

4. *Ex abundanti.* Vide IV, 5, 15.

5. *Suæ.* Turic. Camp., *nostræ.* Ex compendio *nræ.* Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Ald. acc. Bad. omittunt pronomen.

6. *Iniquam conditionem.* Si ipse argumentis plurimis et probationibus operose rem gerat, alter jurando defungatur. Mox idem fere est quod dicitur « velle de causa sua « pronunciare. »

7. *Quum etiam philosophi quidam.* R. 7, Jens. Ald., *quum et philosophi quidam.* Ed.

8. *Agere.* Sic scripsi ex conjectura Burmanni, quum Turic. Guelf. Camp. dent *ac*, cum Palatino Gebhardi, Voss. 2, Goth. et plerisque profecto qui sileatur, nullo diserte aliud dare perhibito. Edd. quidem omnes præterea meæ *habere*, quod unde profectum sit, nemo ostendit. *Curam habere* dicunt sane veteres velut, præter memoratos Burmanno, Noster I, 1, 7; Plin. H. N., XII, 31, 26, 9. Sed frequentissimum *agere curam* multis ad nostrum locum exemplis docet Burm. inter hæc Nostri VIII, Procem. 18; quo in genere hoc præcipuum est, quod e Plin. H. N., II, 7, apparet solennem fuisse formulam: « deos « rerum humanarum agere curam » quod et Petronius usurpat. Vide et V, 10, 89. Volebat sane Gebhardus acquiesci in illa Codd. scriptura « deos ac.... curam negarent » sed hoc jejunum, nec pro consilio Quintiliani. *Habere* et *agere* sæpissime confundi a librariis docent

eum vero, qui nullo deferente[1] jurare sit paratus, et
ipsum velle de causa sua pronunciare, et, quam id,
quod offert, leve ac facile credat, ostendere. At is, *qui* 4
defert, alioqui agere[2] modeste videtur, quum litis ad-
versarium judicem faciat, et eum, cujus cognitio est,
onere liberat[3], qui profecto alieno[4] jurejurando[5] stari,
quam suo, mavult[6]. Quo difficilior *recusatio* est, nisi 5

Burm. ad Vellei. II, 31, 1; 109, 2; Drakenb. ad Liv. XXX, 45, 2. Vide Nostr., X, 3, 5. — Put. Poul. Prat. Jens., *qui deos habere curam rerum humanarum*. R. 7, Ald., *qui deos habere rerum humanarum curam*. Vall. liber, RR. 8, 9, 11, 12, Camp. Andr. Alm. Voss. 2, et membranæ palatinæ, *qui deos, ac rerum humanarum curam negarent*. Ita quoque Avic. RR. 3, 5, 10; nisi quod hi male τὸ *curam* omittunt. Ex his constat lectionem genuinam esse: *qui deos ac rerum humanarum curam negarent*. Quæ lectio vividior est. Τὸ *habere* vel *agere* languet, et facile subaudiri potest. Ed. — *Philosophi... negarent*. Vide Plin. H. N., II, 7, qui ipse est Epicureus.

1. *Deferente*. Sic Turicens. (nisi quod *differente*, a sec. manu *defferente*, quo acc. Voss. 1, 3 dantes *efferente*) Camp. cum Vall. Steph. Obr. Gesn. Bip. Reliqui *offerente*. — Nostrorum Codd. præstantissimi habent *offerente*. Ed.

2. *Defert, alioqui agere*. Sic Turic. Camp. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. et edd. ante Gryph. Reliqui omittunt *alioqui*, inter quos Vall. memorat Badius. — Τὸ *alioqui* omittunt Avic. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10. Ed. — *Alioqui... liberat*. Præter id, quod modeste agere videtur, etiam onere liberat cognoscentem. Neque enim ad deferentis modestiam pertinet, quod liberat onere pronunciandi judicem, qualis est sententia apud eos, qui malunt conjunctivum *liberet*. Vide primam partem notæ. Hæc de jusjurandum deferente hausisse ex Aristot. Rhet. I, 15, 31, videtur Victorio, p. 268: ὅτι οὐδὲν δεῖ αὐτὸν ἄλλων κριτῶν δεῖσθαι· αὐτῷ γὰρ δίδωσι κρίνειν. Ad *alioqui*, vid. IV, Procem. 6.

3. *Liberat*. Sic Guelf. Camp. cum Voss. 1, 3, Alm. hoc ipsum volente Turic., sed per errorem dante *laborat*. Reliqui *liberet*. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 12, *onere liberet*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 11, Prat., *onere liberat*. Ed.

4. *Alieno.... quam suo*. Jurati enim in consilium mittuntur judices, et quidquid de sua sententia pronunciarunt, id ipsorum jurejurando nititur.

5. *Stari*. Turic., *stare*, cum Alm. aliisque et edd. ante Basil. præter Camp. Sunt tamen et Codd. qui nostram dent, et est exigua differentia ad litteras (vide IV, 2, 115, item V, 7, 37), ad sensum satis magna. — Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, *stari*. Put. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12, Prat., *stare*. Ed.

6. *Mavult*. Sic Guelf. Camp. et edd. ante Gryph. cum Goth. Reliqui *malit*. Turic., *mavolit*. Alm.,

forte res est ea, quam credibile sit notam ipsi non esse; quæ excusatio si deerit, hoc unum [1] relinquetur, ut invidiam sibi quæri ab adversario dicat, atque id agi, ut in causa, in qua vincere non possit, queri possit: itaque hominem quidem malum occupaturum hanc conditionem fuisse, se autem probare malle [2], quæ affirmet,
6 quam dubium [3] cuiquam relinquere, an pejerarit [4]. Sed nobis adolescentibus seniores in agendo [5] facti præcipere solebant, *ne unquam* [6] *jusjurandum deferremus;* sicut neque optio [7] judicis adversario esset permittenda [8]; nec ex advocatis [9] partis adversæ judex eligendus; nam, si

mavelit, in quibus nostrum ipsum latere censeo. Neque enim locus conjunctivo. — Nostri omnes habent *mavult*. Ed.

1. *Hoc unum*. Turic. omittit *hoc*, cum Alm. Non quidem ineleganter. — Omnes nostri vulgatam habent, præter Prat. qui pro *relinquetur* exhibet *relinquitur*, et R. 12, qui τὸ *hoc* omittit. Ed.

2. *Probare malle*. Turic., *probarē alie*. et sic Alm. nisi quod abest apex in *e*. Recepta ipsa est in istis.

3. *Dubium... an*. Vide I, 5, 46; IX, 2, 107; IX, 3, 65, 93.

4. *An pejerarit*. Turic. inserit *se*, cum Alm. neque tamen Locat. et Ald., ut refert Burm. Mirum pronomen, et dicas habere aliquid Francogallici coloris: *se parjurer*, quod tamen vix cadit in horum Codd. vetustatem. Suspicor *se* natum ex *ne* in *anne*. Sic addes hunc locum Bentleianis ad Horat. Carm. I, 12, 35. — Omnes nostri *pejerarit*. Ed.

5. *Seniores facti in agendo*. Qui ergo pravitatem litigatorum experimento, per longum judiciorum usum, cognovissent; neque tam bene de genere humano sperarent et sentirent, quam solent juniores et malos experti pauciores.

6. *Ne unquam*. Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 11, 12, *neque unquam*. Ed.

7. *Optio*. In judicum sortitione adversarii *voluntatem* et *optionem* sequi non oportet, nec in arbitrio compromissario eligendo. Turn.

8. *Adversario esset permittenda*. Poul. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, Camp. Jens. Ald. Locat., *adv. est permitt.*; et infra pro *videretur*, iidem habent *videtur*, Ald. *videatur*. Unde melius forsan tota phrasis ita legeretur: *ne unquam jusjurandum deferremus; sicut neque optio judicis adversario est permittenda, nec ex advocatis partis adversæ judex eligendus. Nam si dicere contraria turpe advocato videtur*, etc. Ed.

9. *Ex advocatis*. Hic quidem de patrono et causidico ne cogita (ut alias sæpe apud Nostrum, vide IV, 1, 7; item mox hac ipsa §); intelliguntur quos Asconius in Divinationem, p. 20, ait, aut jus suggessisse litigantibus amicis, aut suam modo præsentiam in judiciis commodas-

dicere contraria turpe advocato videretur, certe turpius habendum, facere, quod noceat.

CAP. VII. Maximus tamen[1] patronis circa[2] *testimonia* 1
sudor est. Ea dicuntur aut per *tabulas*, aut *a præsentibus*[3]: simplicior *contra tabulas* pugna; nam et minus obstitisse videtur pudor inter paucos signatores[4], et pro diffidentia premitur absentia; si reprehensionem non capit ipsa persona[5], infamare signatores licet. Tacita 2
præterea quædam cogitatio[6] refragatur his omnibus,

se. Seneca pater, p. 301 Bip., *patrono* opponit *advocatum* hac profecto potestate.

1. *Maximus tamen*. Put. et R. 12, *maximus autem*. Malim. Ed.

2. *Testimonia*. Ablegat Philander ad Arist., I, 15, 13-19; Cic. Partitt., c. 14; Valer. Max., VIII, 5. (Poterat adjicere Cornif. ad Herenn. II, 7, de Inv. II, 16.) Almelovenius ad Dig. XXII, 5.

3. *Aut a præsentibus*. Turic., *aut præs.*, cum Alm.; sed a sec. manu ille *a pr. testibus*. Camp., *a. a pr. testibus*, cum Bodl. Andr. Ald., *testibus* natum profecto ex postremis prioris vocabuli litteris. — Nostri silent. Ed.

4. *Inter paucos signatores*, quam in frequentia judicii.

5. *Ipsa persona*. Si dignitas et conditio testis est talis, ut ea ipsa, nullis præterea adminiculis subnixa, omnem excludat reprehensionem. Aliud est *ipsa persona* quam si dixisset *ipsius persona*.

6. *Quædam cogitatio*. Sic Turic. a pr. manu (a sec. enim *quadam cogitatione*) cum Alm. (vide V, 6, 2). Sed Jens. (tacente Gesnero) *quadam significatio*. Loc., *quædam significatio*, cum edd. ante Badium, qui dat *quadam significatione* obtemperantibus reliquis. Apparet ablativum male scribi qui tamen in Codd. videtur esse plerisque. Etiam Camp. habet *significatione*, sed omittit *quadam*. Sed et in mutanda voce duorum Codd. auctoritatem solam recte videor secutus. Unde enim hoc nisi in vetustissimo libro inventum? Et est longe convenientius altero. *Significatio* debebat esse ipsorum per tabulas testium. At satius erat designare, quid in judicum animis fieret per omne hoc negotium, quam quid testes illi taciti h. e. inviti significarent (quæ ne significatio quidem potest dici). *His omnibus* (qui testimonia faciunt per tabulas) *refragatur tacita* (non quidem *ipsorum significatio*, sed judicum, patronorum, omnium præsentium) *cogitatio*, *quod nemo..... dat*. Hæc enim est ista cogitatio. Neque pro vulgata potest urgeri *fatetur* in fine sententiæ. Non enim quodcunque aliquis *fatetur*, id etiam *tacite significat*. *Cogitatio* autem illa *tacita* appellatur, quia in uniuscujusque animo sponte nata ostenditur. Vide VI, 1, 45. — Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 9, 11, 12, Prat., *quadam significatione*. Avic. R. 8, Burm., *quædam significatione*. Ed.

quod nemo *per tabulas* dat testimonium, nisi sua voluntate[1]; quo ipso non esse amicum ei se[2], contra quem dicit, fatetur; neque tamen protinus cesserit[3] orator, quo minus et amicus pro amico, et inimicus contra inimicum possit verum, si integra sit ei fides, dicere; sed
3 late locus uterque tractatur. Cum præsentibus vero ingens dimicatio est, ideoque velut duplici contra eos, proque iis[4] acie confligitur, *actionum*, et *interrogationum*[5]: in *actionibus* primum generaliter *pro testibus*,
4 atque *in testes* dici solet. Est hic communis locus[6], quum pars altera nullam firmiorem probationem esse contendit, quam quæ sit hominum scientia[7] nixa; altera, ad detrahendam illis fidem, omnia, per quæ fieri soleant
5 falsa testimonia, enumerat. Sequens ratio[8] est, quum specialiter[9] quidem, sed tamen multos pariter invadere

1. *Nisi sua voluntate*. Nam aliis testibus solet persæpe *denunciari testimonium* et *dies dici*: at qui testantur per tabulas, voluntarii sunt testes. Ed.

2. *Non esse amicum ei se*. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, Jens. Locat., *non se esse amicum ei*. Ed.

3. *Cesserit... quo minus*. Et usus verbi *cedendi* qui hic est quodammodo transitivus pro *concedendo*, et structura τῶν *quo minus*, ubi nulla præcessit prohibitionis significatio, debet attendi. Hujus simile quid habes apud Sallust. Bell. Cat., p. Tolleri 44: « Hanc ego causam... « quo minus novum consilium capiamus, inprimis magnam puto. »

4. *Proque iis*. Sic Goth. (tacente Gesn.) item Turic. quamquam *pro quæ is*. Reliqui *p. his*. Concinnitati hoc concessi. Vide IV, 5, 20; V, 10, 20. — Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 11, 12, *contra eos proque his*. Avic. Vallens. lib. RR. 8, 9, *proque eis*. Ed.

5. *Actionum... interrogationum*. Vide §. 8, ubi pro *actione* etiam *oratio perpetua*. Latius quam *interrogatio*, quæ testium est solorum, patet *altercatio*. Vide II, 4, 28.

6. *Locus communis*. Vide lib. V, 1, 3, et ibi notam.

7. *Scientia*. Sic Turic. Camp. et Codd. ut quidem videntur omnes, quum Jens. (tac. Gesn.) det *sententia*, cum edd. ante Ald. pro quo nostrum conjecit Regius, nisi forte, id quod imputat ei Badius, dissimulavit auctoritatem exempli Vallensis. — Inter nostros RR. 7 et 11 habent *sententia*. Alii *scientia*. Ed.

8. *Sequens ratio*. Sic Cicero pro Fonteio Gallorum elevat testimonia, pro Flacco Græcorum Asianorumque, atque ita pariter multos invadit. Ed.

9. *Specialiter*. Vide modo §. 4, *generaliter*.

patroni solent; nam et gentium simul [1] universarum
elevata testimonia ab oratoribus scimus, et tota genera
testimoniorum, ut *de auditionibus*[2]; non enim ipsos
esse testes, sed injuratorum[3] afferre voces, ut in[4] causis
repetundarum, qui se reo numerasse pecunias [5] jurant,
litigatorum, non testium, habendos loco. Interim ad- 6
versus singulos dirigitur actio, quod insectationis genus
et permixtum defensioni legimus in orationibus plurimis, et separatim editum, sicut *in Vatinium*[6] *testem*:
totum igitur excutiamus locum, quando universam institutionem aggressi sumus. Sufficiebant alioqui[7] libri 7
duo a Domitio Afro[8] in hanc rem compositi, quem

1. *Gentium... universarum*. Cic. pro Flacco, c. 4; Græcorum omnium, c. 27; Asiaticorum, pro Fonteio, c. 9 extr.; 10, Gallorum.

2. *De auditionibus*. Quum aliquis testatur se certos sermones audisse.

3. *Injuratorum*. Camp. cum edd. ante Ald., *injuriatorum*. Habent probam scripturam Turic. Guelf. quam sumptam e Vallensi pro sua emendatione venditasse Regium criminatur Badius. Goth., *injuriatorum*. — Omnes nostri habent *injuratorum*. Ed.

4. *Ut in causis*. Capp. habet *et in causis*, quod nullibi reperitur; et quidem male; nam appellantur hic a Fabio duo diversa genera tota testimoniorum: alterum eorum, qui, quæ audierunt ab aliis, coram judice jurati dicunt; alterum eorum, qui contra hominem repetundarum reum, jurant se illi pecunias numerasse: porro τὰ *ut in causis repetundarum*, optime respondent superioribus τοῖς *ut de auditionibus*. Ed.

5. *Qui se... jurant*. Ejusmodi testis apud Cic. pro Flacco Falcidius, c. 36 extr., ad fin. 37; sed hic ne juratus quidem testabatur, verum per epistolam.

6. *In Vatinium testem*. « Qui P. « Sextium a Cicerone defensum tes« timonio suo oppugnaverat, quem « per eam occasionem vehementer « a se exagitatum ipse memorat ad « Lentulum I, 9. » (Item ad Quint. fratr. II, 4.) Sed exstat ipsa quoque « oratio. » Gesnerus.

7. *Sufficiebant alioqui*. Avio. Poul. RR. 5, 7, 8, 10, 11, Camp. Andr. Jens. Ald., *sufficiebant alioquin*. Malim propter τὸ *libri* sequens. Ed.

8. *A Domitio Afro*. Vide I, 5, 24, notam. Celeberrimus hujus ætatis rhetor qui, quum sub Tiberio inclaruisset a. U. c. 779, C. Calvisio Sabino, Cn. Cornelio Lentulo Gætulico coss., mortuus est sub Nerone a. U. c. 812, C. Vipsanio, C. Fonteio Capitone coss. Præter nostri loca plurima de hoc sunt consulendi Plin. Epist. II, 14, 10; VIII, 18, 5; Tacit. Annal. IV, 52, 66;

adolescentulus senem colui; ut non lecta mihi tantum ea, sed pleraque ex ipso sint cognita. Is verissime præcepit[1], primum esse in hac parte officium oratoris, ut totam causam familiariter norit[2]; quod sine dubio ad
8 omnia pertinet[3]. Id quomodo contingat, explicabimus, quum ad destinatum huic parti locum[4] venerimus; ea res suggeret materiam interrogationi, et veluti tela ad manum sumministrabit[5]; eadem docebit, ad quæ judicis animus actione sit præparandus; debet enim vel fieri, vel detrahi testibus fides oratione perpetua; quia sic quisque dictis movetur[6], ut est ad credendum vel non
9 credendum ante formatus. Et, quoniam duo genera sunt testium, aut *voluntariorum*, aut *eorum*, *quibus judex in judiciis publicis lege denunciare solet*[7]; quorum

XIV, 19; Scriptor Dialogi de Oratt. c. 13, 15; Dio Cassius, p. Reim. 922, 23, 24; 972.

1. *Præcepit*. Sic Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Camp. Andr. At Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12, Jens. Ald. Voss. 2, Locat., *præcipit*. Et infra *novit*, bene quoque. Ed.

2. *Familiariter norit*. Eadem locutio, VI, 4, 8, unde minus fidas conjecturæ nostræ ad II, 7, 3.

3. *Pertinet*. *Id quomodo*. Turic. Camp., *p. et q.*, cum Aldo. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) et rell. edd. ante Bad. omittunt *id*, quod de conjectura inseruit Regius. In veterum *et* latet *Id*. Vide VI, 3, 81, Oudend. Suet. Oth. 3. — *Id quomodo contingat explicabimus*. Nostri omnes omittunt τὸ *id*, quod reipsa non sensus requirit. Camp. Andr. Ald., *et quomodo*, etc. Melius. Ed. — *Ad omnia* opponitur hoc ei quod modo *in hac parte*.

4. *Destin... locum*. Lib. XII, c. 8.

5. *Sumministrabit*. Sic Goth. (tac. Gesn.) Guelf., *administrabit*. Reliqui *subministrabit*. Vide IV, 4, 4.

6. *Movetur*. Vide IV, 5, 14.

7. *Quibus.... solet*. Sic Camp. nisi quod omittit *in*. Guelf. Goth. Bern. Jens. Leid. Burm., *denunciari*. Turic., *q. judiciis publicis legem nunciatur et*. Alm., *q. in judiciis publicis lege denunciatur*, cum Obr. Reliqui mei nostram dant nisi quod ante Ald. fere omittunt *in*, plerique autem transponunt *publ. jud.*, quod ego secundum vetustissimos auctores dedi, eo quoque ut appareret omittendi *in* occasio. Obrechti ratio blanditur et bono nititur auctore, cui tamen quum hic non examussim respondeat Turic. (vide §. 2) malui cum plurimis stare, hoc præsertim et Alm. dantibus *et* in quo latere puto *solet*. Vide §. 15, ubi est *denunciatur*. — Eadem varietas apud nostros reperitur. Ed. — *Lege denunciare*. Denunciat tes-

altero pars utraque [1] utitur, alterum accusatoribus [2] tan-
tum concessum est [3]; separemus officium dantis testes,
et refellentis. Qui *voluntarium* producit [4], scire, quid is 10
dicturus sit [5], potest; ideoque faciliorem videtur in ro-
gando habere rationem; sed hæc quoque pars acumen
ac vigilantiam [6] poscit, providendumque [7], ne *timidus,*
ne *inconstans*, ne *imprudens testis* sit; turbantur enim, 11
et a patronis diversæ partis induuntur [8] in [9] laqueum,
et plus [10] deprehensi nocent, quam firmi et interriti

timonium judex ea lege, qua in singulis judiciis publicis sortitur prætor. Vide III, 10, 1.

1. *Pars utraque.* Hoc ordine Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Obr. Reliqui *u. p.* — Nostri omnes *pars utraque.* Ed.

2. *Accusatoribus.* Jens. (tacente Gesn.) *excusatoribus*, cum edd. ante Ald. corrigente Regio. — Nostri quoque habent *accusatoribus.* Ed.

3. *Alterum..... concessum est.* Apposite Turnebus, cujus nomine quis hic quidem lateat ignoro, profert locum Plinii Epistol. VI, 5, quo debebat adjicere V, 20, ubi in causa repetundarum, i. e. in judicio publico, pro Vareno reo dicitur impetratum (« res nec lege comprehensa, nec satis usitata, justa « tamen ») ut ei defensionis causa evocare testes liceret, quod mox sequenti senatu, quum de rebus aliis referretur, sera et intempestiva oratione improbavit Licinius Nepos. Vide et Ascon. Ped. in Orat. Cic. in Verr. de Prætura Urb., p. 78, ubi docet nullos fuisse defensoris testes, neque esse potuisse.

4. *Voluntarium producit.* Turic. inserit *cum*, quod Alm. antevertit τῷ *vol.* (vide §. 2). Si modo pro *testes dantis* fuisset *testem d.* interpreter *cum*, *eum.*

5. *Scire, quid is dicturus sit.* R. 5, *Scire, quid his dicturus sit.* Male. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, *scire, quid is dicturus est.* Ed.

6. *Ac vigilantiam.* Sic Turicens. Guelf. Camp. cum Alm. Ald. Reliqui *et v.* — Optimi inter nostros habent *ac vigil.* Ed.

7. *Providendumque.* R. 12, *providendumque est.* Vall. lib. RR. 7, 8, *provideque.* Ed.

8. *Induuntur.* Turic., *indicuntur;* a sec. manu, *inducuntur*, et sic mei quidem et scripti et excusi (de Goth. Jens. tac. Gesn.) ante Obr. omnes. Gebhardus e Cod. Palatino produxit *induentur*, quod et ipse et ad Senec. Hercul. furentem, v. 1312. Gronovius mutare suadet in *induuntur.* Hoc vel in Turic. prima manu latet. Vide III, 8, 50; item Drakenborch. ad Liv. XXX, 13, 12. — Omnes nostri habent *inducuntur*, quæ lectio vera videtur. Ed.

9. *In laqueum.* Turic., *in latus*; cum Pal. quod frustra tuetur Gebhardus. Ex Alm. affertur *in catus*, per errorem sane conferentis.

10. *Et plus.* Turic., *sed et p.*, cum Goth. Voss. 2 et plerisque meis an-

profuissent; multum igitur domi ante versandi[1], variis
percontationibus, quales haberi ab adversario[2] possint,
explorandi sunt: sic fit, ut aut constent sibi, aut, si
quid titubaverint[3], opportuna rursus ejus, a quo pro-
ducti sunt, interrogatione velut in gradum reponantur.
12 In his quoque adhuc, qui constiterint sibi, vitandæ sunt
insidiæ[4]; nam frequenter subjici ab adversario solent,
et, omnia profutura[5] polliciti, diversa respondent, et
auctoritatem habent non arguentium illa[6], sed confi-
13 tentium. Explorandum igitur, quas causas lædendi ad-
versarium afferant; nec id sat est, inimicos fuisse, sed
an desierint, an per hoc ipsum reconciliari velint, ne
corrupti sint, ne[7] pœnitentia propositum mutaverint;

te Stoer. Guelf., *sed p.*, cum Voss. 3, Basil. Per errorem alieno loco ponendæ vocis quæ mox suo deest Camp., *domi sed et p.* — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 10, 11, 12, Prat., *sed plus deprehensi.* Vall. lib. a sec. m. RR. 8, 9, Camp. Andr. Jens., *sed et plus deprehensi.* Ed. — *Deprehensi.* Turic., *deprensi.* Jens. (tac. Gesn.) *deprehendi*, quod correxit Regius. Sed reliqui dant bonam scripturam.

1. *Versandi; variis.* Sic Turicens. Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 1, 3, Jens. (tac. Gesn.) Reliqui inserunt *ac;* Ald. *et.* — Nostri omnes non habent *et* vel *ac.* Ed.

2. *Haberi... possint.* Sic Turicens. Camp. et correctione ab antiqua manu facta Jens. Reliqui *h... possunt.* — R. solus 11, et quidem in margine *possunt.* Ed.

3. *Titubaverint.* Camp., *turbaverint:* solus, non contemnenda, nisi melior essit, scriptura. — *Si quid titubaverint.* Commodum ad partes vocant Cic. pro Flacco, c. 10, hoc ipso in testibus vocabulo utentem.

4. *Qui... insidiæ.* Turicens., *qui constiterunt* (quod placet) *sibi vit. insidiæ:* et sic, præter indicativum, Guelf. Voss. 3, edd. ante Bad. Sed Camp., *q. c. sunt v. i.*, quod in Jens. invexit manus antiqua, cum Vall. Paulo aliter Goth. Voss. 2, *q. c. v. sunt ins.* — Vall. lib. RR. 8, 9, *constiterint, sunt vitandæ insidiæ.* Alii lectionem nostram exhibent. Ed.

5. *Et omnia profutura polliciti.* RR. 7 et 11, *ut omnia profutura polliciti.* Non spernenda lectio. Ed.

6. *Non arguentium illa.* RR. 11, 12, *non arguentium illas*, scilicet *insidias.* Male. Ed.

7. *Ne... ne.* Usus conjunctionis hujus post *explorandum* mirus potest videri. Gesnerus pro *an* illud dici putans ablegat nos ad ea, quæ dixerit ad I, 5, 38. Quæ ut parum firma videntur, ita ne hic quidem *ne* dubitandi vel interrogandi potestate usurpatum ducam. Locus,

quod quum in iis quoque[1], qui ea, quæ dicturi videntur, re vera[2] sciunt, necessarium est præcavere; tum[3] multo magis in iis, qui se dicturos, quæ falsa sunt, pollicentur[4]. Nam et frequentior eorum pœnitentia est, et pro- 14
missum suspectius; et, si [5]perseveraverint, [6]responsio

quo utitur, Plinii Epist. X, 119: « hæreo ne cujusquam... habeatur « ratio », aliam quoque patitur interpretationem. Equidem prohibendi vim etiam hic agnoscam, e verbo *explorandi* comprehensam profecto significationem eliciens, *videndi*, *cavendi*, quod ipsum mox ponitur *præcavere*. Nec alia est ratio locorum, quibus nititur in Indice scriptorum rusticorum Gesnerus, præterquam quod ea sunt pleraque horridioris ætatis. Vide IV, 3, 14. Tale loquendi schema ubi, quod proprie verbo alicui non inest, quum tamen cognatum sit solitæ significationi, ipsi per structuram tribuitur, plus semel in utriusque linguæ scriptoribus inveniri, docent quos testes producit Brunckius ad Soph. Electr. v. 435, ὡς quoque Græcorum sæpissime in talibus habet levem quemdam dubitationis colorem.

1. *In iis quoque*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 11, 12, Prat. Camp. Andr., *in his quoque*. Malim: nam infra de aliis dicitur *in iis*. Ergo hic diversum pronomen adhibendum, quia de diversis agitur. Τὸ *in* omisit Reg. 10; habet, autem *his*. Ed.

2. *Re vera*. In hac scriptura, etsi constans est omnium librorum, non equidem acquiesco. Malim abesse *re*; sic *vera* erit accusativus, quod quanto præstet vulgato quivis admonitus sentiat. *Res* ut sæpe obliteratum vidimus ad III, 11, 1, ita abundare solet vitiose allitum, vid. Drakenb. et Gron. ad Liv. XXVI, 31, 4. Hic vel casus poterat aspergere ex voce *videntur* extrema, vel prava librarii sedulitas infercire, quale est quod Sueton. Cæs., c. 9, bonæ notæ codex, Vindobonensis pr., pro « de hac significare videtur « et Cicero » dat, « De hac re » etc., ubi librarius, oblitus respici ad « conjurationem », de suo aliquid addidit.

3. *Tum multo*. Turicens. Guelf. Camp. omittunt *tum*. Male.

4. *Qui se.... pollicentur*. Vereor ut recte hoc loco Rollinus defendat Quintilianum a crimine toleratæ, immo laudatæ, improbitatis et fraudis; quod et Badius agnoscit in nota. Quamquam vide §. 32 quo Rollinus ablegat: In omni, quam patrono suadet, testium tractatione §. 26 probitatis non multa vestigia. Vide nos in Epistola operi præmissa.

5. *Perseveraverint*. Avic. Vall. lib. RR. 9, 10, Goth., *perseveraverunt*. Ed.

6. *Responsio*. Sic Turic. Guelf. Camp. cum Steph. et Basil. margine. Reliqui *reprehensio*. Vide III, 5, 15; V, 13, 38. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12, Prat., *reprehensio*. Ed. — *Responsio*. I. e. confutatio, quæ fit ab alterius partis patrono. Vide, si tanti, primam partem notæ; item vid. XI, 1, 18. Illud levius quod modo pro *perseveraverint* Turic. dat *perseverarint*, sed verum credo.

15 facilior. Eorum vero, quibus denunciatur, pars[1] testium est, quæ reum *lædere velit*, pars, quæ *nolit;* idque interim *scit accusator*, interim *nescit:* fingamus in præsentia *scire;* in utroque tamen[2] genere summis artibus
16 interrogantis opus est. Nam, si habet testem *cupidum lædendi*, cavere debet hoc ipsum, ne cupiditas ejus appareat; nec statim de eo, quod in judicium venit, rogare, sed aliquo[3] circuitu ad id pervenire, ut illi, quod maxime dicere voluit, videatur expressum; nec nimium instare interrogationi[4], ne ad omnia respondendo testis fidem suam minuat; sed in tantum evocare eum, quan-
17 tum sumere ex uno satis sit[5]. At in eo[6], qui verum *invitus* dicturus est, prima felicitas[7] interrogantis est, extorquere[8], quod is noluerit: hoc non alio[9] modo fieri potest, quam longius interrogatione repetita; responde-

1. *Eorum... pars testium*. Malim sane postremas voces transpositas. Contorta enim est, et affectata oratio in hoc ordine. Vide IV, 2, 112. Transpositionis exemplum, vide IV, 2, 28, notam 6. Libri quidem consentiunt.

2. *Tamen*. Sic Turicens., Guelf. Camp. cum Goth. Joann. Alm. Voss. 1, 2, 3, et aliquot edd. Reliqui mei *enim*. — Soli Jens. et Ald. ex nostris habent *enim*. Omnes ferunt *tamen*, recte, propter τὸ *fingamus* præcedens, quod idem fere significat ac τὸ *quamvis*. Ed. — *In utroque... genere*. Sive testis vult reum lædere, sive non vult. Ad alteram enim divisionem, scientis nescientisve accusatoris hoc non pertinet. Vide §. 20.

3. *Aliquo... ad id*. Turic. Camp., *ab eo circuitu quodam ad id*, cum Alm. non quidem inconsulto, ut apparet; quo tamen sensu, non dicam. — Nostri Codices silent. Ed.

4. *Interrogationi*. Vall. lib. RR. 8, 9, 12, Goth. Voss. 2, *rogationi;* et mox *ad omnia respondendo*, Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, Prat., *omnia respondendo*. Ed.

5. *Satis sit*. R. 5, Jens. et apud Burm. Locat., *satis est*. Ed.

6. *At in eo*. Turic., *sita idoneo*, cum Alm. Vide §. 10, 25.

7. *Prima felicitas*. Vide I, 1, 8, collata mox §. 19.

8. *Interrogantis est, extorquere*. Turic. omittit *est*, cum Alm. et Voss. 3. Fortasse nec male. — Omittunt pariter Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat. Ed.

9. *Hoc non alio*. Turic., *hæc ratio*. Alm., *hoc ratio*. Vide §. 16, 17. Nihil est quod eruit inde Burm. *hoc raro alio*. *Ratio* ortum ex *non alio*, quod observatum in tempore magnam fortasse lucem inferat desperato alicubi loco.

bit enim, quæ nocere causæ non arbitrabitur; ex pluribus deinde, quæ confessus erit, eo perducetur, ut, quod dicere non vult, negare non possit. Nam, ut in oratione 18
sparsa[1] plerumque colligimus argumenta, quæ per se nihil reum aggravare videantur, congregatione deinde eorum factum convincimus; ita hujusmodi testis multa de *anteactis*, multa de *insecutis*, *loco*, *tempore*, *persona*, cæteris est[2] interrogandus, ut in aliquod responsum incidat, post quod[3] illi vel fateri, quæ volumus, necesse sit, vel iis, quæ jam dixerit, repugnare. Id si non con- 19
tingit, reliquum erit, ut eum nolle dicere manifestum sit; protrahendusque[4], ut in aliquo[5], quod vel extra causam sit, deprehendatur; tenendus etiam diutius, ut, omnia ac plura, quam res desiderat, pro reo dicendo, suspectus judici fiat; quo non minus nocebit, quam si

1. *Sparsa*. Turic., *far prosa* (a sec. manu *vel fabulosa*, priore vocabulo a librario haud dubie adjecto). Guelf., *prosa*, cum Voss. 1, 3. Sed Goth. *perosa*, cum Vall. *Plura* est in CAMP. Cæteri vulgatam dant quam nonnisi invitus servavi, quum conferentium silentio in reliquis MSS. nequaquam sit fidendum. Ne Alm. quidem memoratur, e quo discere libeat, quid sit illud monstri in Turic., *far*. Nimius alioqui consensus est librorum *prosa* dantium, quin commovearis. Mihi quidem in mentem venit *prosam orationem* hic quidem non *versibus* oppositam interpretari, verum *scissæ*, *interpellatæ*, h. e. altercationi vel interrogationi. Vide notam ad §. 3. *Sparsa* ut nunc est ad *argumenta* debet trahi, parum sane commoda sententia, ubi malis Campani scripturam *plura*, quamquam et ipsam a correctore profectam. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 11, Prat., *prosa plerumque*. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 12, *perosa plerumque*. ED.

2. *Cæteris*. Sic Turic. Guelf. cum Alm. Obr. Reliqui *cæterisque*, ut et Turic. a sec. manu. — Nostrorum pars maxima habet *cæterisque*. Nonnulli omittunt τὸ *est*. ED.

3. *Post quod*. Avic. et Poul., *quod post*. Et id melius videtur. ED.

4. *Protrahendusque*. Subest rei militaris imago. Vide VI, 4, 17: « ut.... adversarium *trahas* et ire « quam longissime cogas. » Vide et mox §. 26.

5. *Ut in aliquo quod vel extra causam sit*. Pro *causam* R. 11, Jens. dat *causas*. Poul. Vall. lib. RR. 8, 9, Goth. Voss. 2 et 3, *ut in aliquo vel extra causam*. Item Avic. Put. RR. 3, 5, 10, Prat. Bern., nisi quod pro *causam* dant *causas*. Bene se habet vulgata lectio. ED.

20 vera in reum dixisset. At, si, quod secundo loco diximus, *nesciet*[1] actor[2], quid propositi testis attulerit; paulatim, et, ut dicitur, pedetentim interrogando[3] experietur animum ejus, et ad id responsum, quod eliciendum
21 erit, per gradus ducet. Sed, quia nonnunquam sunt hæ quòque testium artes, ut primo ad voluntatem respondeant, quo majore fide diversa postea dicant, est orato-
22 ris[4], suspectum testem, dum prodest, dimittere. Patronorum[5] in parte *expeditior*, in parte *difficilior* interrogatio est: *difficilior* hoc, quod raro unquam[6] possunt ante judicium scire, quid testis dicturus sit; *expeditior*, quod, quum interrogandus est, sciunt, quid dixerit.
23 Itaque quod in eo[7] incertum est, cura et inquisitione

1. *Nesciet.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum Voss. 1 et edd. ante Leid. nisi quod post Camp. ante Bad. sec. (exc. Aldo) per errorem dant *nesciret*. Goth., *nesciat*, cum Obr. Reliqui *nescit*. — Omnes nostri *nesciet*, vel *nesciret*. Τὸ *nesciet* præferendum videtur. Ed.

2. *Actor* plane quod modo §. 15 *accusator*. Vide lib. IV, cap. 2, §. 6.

3. *Interrogando.* Put. et Prat., *in rogando*. Ed.

4. *Oratoris.* Sic omnes mei præter Ald. Bad. Gryph. qui receperunt Regii correctionem *accusatoris*. — Non ea est Regii correctio, sed Jenson., *accusatoris*. Alii omnes nostri *oratoris*. Codd. lectio præferenda est; dicitur enim hic *orator* per emphasim: nempe is qui vere orator est, is qui artem suam probe et callet, et exercet. Ed. — *Oratoris*. H. e. perfecti in hoc genere artificis.

5. *Patronorum*. Intelliguntur defensores. A §. 9 enim accusatoris in interrogando teste provinciam tractavit.

6. *Quod raro unquam possunt.* R. 7, *quod raro unquam possint*. Male. R. 11, *quod raro nunquam possunt*. Poul., *quod raro possunt*. Bene; nam τὸ *unquam* redundat. Ed. — *Raro unquam*. Vide IV, 1, 4.

7. *Quod in eo... cura.* Hoc ordine Turic. Guelf. Camp. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald. Sed Goth. (tac. Gesn.) *inc. est quod in eo cura*, perturbate. Regius de conjectura transposuit: *in eo quod incertum est, cura*, et sic reliqui. Non attinebat proletariam formam pro exquisita obtrudere. *Est*, *cura et inq.* sic mutabis, si me audias; *et cura et inq.* — Put. a sec. man. Prat. Vall. lib. Ald., *Itaque in eo quod incertum est*. Ed. — *Quod in eo... cura*. *In eo* non tam ad *testem* referes, quam interpretaberis; *in hoc negotio*. Totam locutionem intellige: quod attinet ad partem negotii incertam. Pro *est* tamen ante *cura*

opus est, quis reum premat[1]? quas, et quibus ex[2] causis
inimicitias habeat? eaque in oratione prædicenda atque
amolienda sunt, sive odio conflatos testes, sive invidia,
sive gratia, sive pecunia, videri volumus; et, si deficie-
tur[3] numero pars diversa, *paucitatem*; si abundabit,
conspirationem; si humiles producet, *vilitatem*[4]; si po-
tentes, *gratiam* oportebit incessere. Plus tamen proderit 24
causas, propter quas reum lædant, exponere, quæ sunt
variæ, et pro conditione cujusque litis[5] aut [6]litigatoris;
nam contra illa, quæ supra diximus, simili ratione res-
ponderi[7] locis communibus[8] solet; quia et in[9] paucis
atque humilibus accusator *simplicitate* gloriari potest,
quod neminem præter eos, qui possint[10] scire, quæsierit;

malim *et*. Est enim insuavis iteratio mox *opus est*.

1. *Quis reum premat*. Hoc, antequam in judicium venerit patronus, et cura, et inquisitione eruendum est; ut oratione perpetua, ante interrogationem, talibus testibus possit contra iri. Apparet, quam bene careamus Gesneriana mutatione: *qui reum premat quas*, etc. Cogitabat Gesnerus de tempore, quo jam interrogatus fuerit testis; frustra ille: *a qua rea premebatur*, Suet. Ner. 7.

2. *Quas, et quibus ex causis*. Præpositionem omittunt Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, et Prat. Ed.

3. *Deficietur*. Turic. Camp., *deficiet*, cum Goth. Sed Voss. 1, 3, *deficit*. Vide IV, Procem. extr. — RR. 7, 9, 12, Prat., *deficiet*. Ed.

4. *Vilitatem*. Guelf. Camp., *utilitatem*, cum aliquot Codd. et edd. vulgari errore. Vide §. 32. Sed Turic. recte. — Nostri habent *vilitatem*. Ed.

5. *Cujusque litis*. Avic. et Poul., *cujuscunque litis*. Ed.

6. *Aut litigatoris*. Put. et Prat., *atque litigatoris*. Ed.

7. *Responderi... solet*. RR. 7, 11, 12, *respondere solent*. Non male quoque. Ed.

8. *Locis communibus*. Vide §. 4.

9. *Et in paucis*. Turic. Guelf., *ut i. p.*, cum Goth. Voss. 1, 3 et edd. (quarum hic est et Tarv. cujus in meo exemplo satis multæ plagulæ exciderant a IV, 2, 6, ad V, 7, 16) ante Rusc. qui omittit *et in*. Ab Aldo inde obtinet *et* quod conjecerat Regius, sed est in Camp. si recte tacui. Equidem longe magis probem: *ut in p... ita multos*, pro *et mult*. Præcedente *quæsierit* facillimus erat error. — Nostri silent. Ed.

10. *Possint*. Sic Turic. a sec. manu (a pr. *possunt*) et Camp. Codd. fere *possunt* quod a Stoerio inde est in edd. contra grammaticam. Jens., *putent*. Tarv., *putant*, cum edd. ante Ald. qui Regianam conjectu-

et multos atque honestos commendare aliquanto est facilius[1]. Verum interim et singulos, ut exornare, ita destruere contingit, aut recitatis[2] in actione, aut nominatis testibus; quod iis temporibus, quibus testis non[3] post

ram recepit *quos putarit*, bonam sane; accedd. ante Stoer. — Nostri omnes habent *possunt*. Ed.

1. *Est facilius*. Turic. Camp., *sit fac*. Vide ad IV, 5, 4. Possis intelligere potentiali modo.

2. *Aut recitatis... testibus*. In hoc loco certissime corrupto, nihil præsidii est in MSS. Ipsi nos expedire cogimur. Turnebus (quisquis tandem hic loquitur) et Gesnerus soli hærere se confessi sunt; quorum hic sibi non satis facit, dum studet dirimere significationem *recitandi* et *nominandi*. Equidem *recitare testes* pro *recitando testimonia eorum* dici posse non credo, quo Gesneri redit interpretatio. Aliquid excidisse censeo. Levis fluctuatio est in libris quorum antiquissimi plerique ordinem dant, quem exhibui. Alii (et horum est Guelf. cum sat multis excusis neque spernendis iis) sic ordinant postrema duo vocabula: *testibus nominatis*. Apparet, in hoc ordine participium utrumque ad *testes* referri plane non posse. Quapropter post *actione* inseram *testationibus* (vide §. 33; V, 13, 49) quod optimum facit χιασμὸν, si sequimur ordinem Cod. Guelferbytani et tot edd., poterat autem facillime omitti ab oculo aberrante. Aut *recitantur in actione* (i. e. oratione perpetua, ante interrogationem testium, vide §. 23) *testationes, aut nominantur testes*. Si nihil hinc excidisset, quidni, quæso, post *singulos* accusativum, pro istis ablativis *recitatis, nominatis testibus*, posuisset accusativos in iisdem vocabulis omisso *testium* nomine, quod sic non attinebat repeti? *Singulos* autem generibus testium opponit, quæ locis communibus peti docuerat.

3. *Non post finitas*. Sic Guelferb. Goth. cum Alm. Voss. 3, Bern. Vall. ed. Ald. Recedit Turic. ab Alm. (vide §. 17; V, 8, 1) dans hæc: *non opus fin.*; et a sec. manu *non ob fin.*, quorum hoc etiam in Camp. Priorem scripturam corruptam esse e nostra facile credo, inde autem corrigendo effictam alteram, sensu et ipsam carentem. Jens. cum reliquis ante Ald., *non potest infin*. Quod quum inveniret Regius, correxit hunc in modum: *nisi post fin*. Badius *modo* ponens pro *non* dat *modo post fin*. Mox emendando Regianam correctionem scripserunt *non nisi post fin.*, quod inde a Bad. secundo est in meis omnibus. Audacissima profecto conjectura, qua plane contraria obtruditur sententia, nequaquam necessaria, quum antiqua scriptura etiam longe magis sit consentanea. Vide de *nisi*, V, 9, 4. — Regii emendatio nullibi reperitur. Omnes habent *non post finitas*. Recte: nam tempore Fabii testes, non nisi finitis actionibus interrogabantur: verum ante ipsius tempora interrogabantur testes in ipsis actionibus, ut patet ex his quæ idem paulo post superius dixit: *aut recitatis in actione, aut nominatis testibus*; tum ex Tullii orationibus in Verrem. Horum autem testium testimonia, vel a scriba, vel

finitas actiones rogabatur[1], et facilius[2] et frequentius fuit; quid autem in quemque testium dicendum sit, sumi nisi ex ipsorum personis non potest. Reliquæ[3] in- 26
terrogandi sunt partes; qua in re primum est, *nosse testem;* nam timidus terreri, stultus decipi, iracundus concitari, ambitiosus inflari, longus protrahi[4] potest; prudens vero et constans, vel tamquam[5] inimicus et pervicax dimittendus statim, vel non[6] interrogatione, sed brevi interlocutione patroni refutandus est; aut aliquo, si continget, urbane dicto[7] refrigerandus[8]; aut, si quid in ejus vitam dici poterit, infamia criminum de-

ab ipso oratore recitabantur. Ed.

1. *Iis temporibus..... rogabatur.* Quæ fuerint ea tempora, non quidem facile dictu. Ciceronis enim ætate ante actionem, vel inter eam, interrogari solitos esse testes, nullis vel ipsius orationum locis, vel aliorum scriptorum testimoniis, apparet. Hoc tamen manifestum, talem testium vel commendationem, vel invidiam, ista judiciorum conditione longe fuisse faciliorem, quippe cognitis jam interrogatione testibus et testationibus.

2. *Et facilius.* Turic. Camp. omittunt *et*, cum Alm. *Ut f.*, Guelf. Voss. 3. Vide §. 24, *et in paucis.* —Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 11, Prat., *ut facilius.* Ed.

3. *Reliquæ... partes.* In *defensore;* neque enim adhuc de oratione perpetua solum egerat, sed multa de interrogando exposuerat, verum in *accusatore.*

4. *Longus protrahi.* Turic., *longum p.;* sed a sec. manu nostrum. Jens. (tac. Gesn.) *in longum p.*, cum edd. ante Ald. Hic nostras voces omittit cum Stoerio Chouet. Leid. Nostram scripturam dant reliqui Codd., ut et Vall. — Vall. lib. RR. 9, 12, *longus protrahi.* Alii et quidem optimi hæc omittunt: bene; nam testem *longum* dici posse, quia verbosus est, vix crediderim. Ed. — *Longus.* I. e. verbosus et a proposito aberrans. De *protrahendo*, vide §. 19.

5. *Tamquam.* Turic. Camp., *quasi jam*, cum Alm.

6. *Vel non.* Turic. Camp., *et non*, cum Alm. et Obr. Male. —Primam præp. *vel* omittunt nostri. Bene. Ed.

7. *Urbane dicto.* Put. et R. 12, *urbano dicto.* Bene, ut patet. Ed.

8. *Refrigerandus;* in risum dandus. Locus huic illustrando egregie faciens est Velleii II, 83, ubi Plancus Antonio et Cleopatræ saltans Glaucum dicitur *refrigeratus*, quod Ruhnkenius nostri loci non immemor interpretatur « frigide ex« ceptus, ut saltationem suam pa« rum placere sentiret. » Suet. vita Luc.: « *refrigerandi* sui causa. » Mox §. 31: « interrogantis non leve « frigus est. » I. e. interrogans magnopere refrigeratur.

27 struendus. Probos quosdam et verecundos non aspere incessere profuit; nam sæpe, qui adversus insectantem pugnassent[1], modestia mitigantur: omnis autem interrogatio *aut in causa*[2] est, *aut extra causam*: *in causa*, sicut accusatori præcepimus[3], patronus quoque altius, et unde nihil suspecti sit, repetita percontatione, priora sequentibus applicando, sæpe eo perducit homines, ut
28 invitis, quod prosit, extorqueat. Ejus rei sine dubio neque disciplina ulla in scholis, neque exercitatio[4] traditur; et naturali magis acumine, aut usu contingit hæc virtus. Si quod tamen exemplum ad imitationem demonstrandum sit, solum est, quod *ex dialogis Socraticorum*, maximeque *Platonis*, duci potest; in quibus adeo scitæ sunt interrogationes, ut, quum plerisque bene respondeatur[5], res tamen ad id, quod volunt efficere, per-
29 veniat. Illud fortuna interim præstat, ut aliquid, quod inter se[6] parum consentiat, a teste dicatur: interim, quod sæpius evenit, ut testis testi diversa dicat; acuta autem interrogatio[7] ad hoc, quod casu fieri solet, etiam
30 ratione perducet. *Extra causam* quoque multa, quæ prosint, rogari solent[8], de vita testium aliorum, de sua

1. *Pugnassent*. Put., *impugnassent*. R. 7, Andr., *pugnant*. Camp. Alm., *pugnat... mitigatur*. Ed.

2. *Aut in causa*. Turic. Guelf. Camp., *a. ex c.*, cum Goth. Voss. 1, 3. Mox tamen omnes *In causa*. — Omnes nostri *aut ex causa est*. Ed.

3. *Accusatori præcepimus*. Vide §§. 17, 18.

4. *Neque disciplina... neque exercitatio*. Sic Turic. Reliqui fere *nec d... nec e*. Vide IV, 2, 111; V, 8, 4. —Eadem varietas apud nostros. Ed.

5. *Bene respondeatur*. I. e. recte, sine errore respondentis.

6. *Quod inter se*. Ita dant Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10. 11, 12, Prat. Ald. At Jens., *quod in se*. Camp., *quod inter se*. Ed.

7. *Acuta... interrogatio*. Apposite locum Ciceronis hic ponit Gesnerus, habentem laudes talis acuminis: pro Flacc., c. 10: « Illa laus « oratoris, quæ vel in accusatore « antea, vel in patrono spectari so- « lebat? Bene testem interrogavit; « callide accessit; reprehendit; quo « voluit, adduxit; convicit, et elinguem reddidit. »

8. *Multa... rogari solent*. Præstat

quisque[1], si turpitudo[2], si humilitas, si amicitia accu-
satoris, si inimicitiæ cum reo, in quibus aut dicant ali-
quid, quod prosit, aut in mendacio[3] vel cupiditate læ-
dendi deprehendantur. Sed inprimis *interrogatio debet* 31
esse circumspecta, quia multa contra patronos venuste
testis sæpe respondet, eique præcipue vulgo favetur;
tum verbis quam maxime ex medio sumptis[4], ut, qui
rogatur, is autem sæpius imperitus[5], intelligat, aut ne
intelligere se neget, quod interrogantis non leve frigus
est. Illæ vero pessimæ artes, testem subornatum in sub- 32
sellia adversarii[6] mittere, ut inde excitatus plus noceat,
vel dicendo contra reum, cum quo sederit; vel, quum
adjuvisse testimonio videbitur, faciendo ex industria
multa immodeste atque intemperanter, per quæ non a
se tantum dictis detrahat fidem, sed cæteris quoque, qui
profuerant, auferat auctoritatem[7]: quorum mentionem

multa accusativum accipere et subjectum facere *testes*, qui *rogari soleant*. Ita mox bene coit: *de sua quisque*.

1. *De sua quisque*. Jens. ab emendatione, *de sua cujusque*. Ed.

2. *Si turpitudo... cum reo*. Abruptior forma, ubi subaudias: *sit in teste*. Philander Castilioneus ablegat ad Paulum Receptt. Sententt. 1, 5, tit. 15, *de testibus*, qui « in testibus, ait, et vitæ qualitas spectari « debet et dignitas. » Idem Paulus ibidem « testes... quos... vitæ *humilitas* infamaverit. » P. Schulting. Jurispr. Antejust. 488.

3. *Aut in mendacio*. R. 7, Jens. Locat., *ut in mendacio*. R. 12, *aut in meditatio*, non male forte, si legeretur *meditatione*, omissa lineola super litteram. ō. Ed.

4. *Verbis.... ex medio sumptis*. « Tantum *de medio sumptis* accedit « honoris. » Hor. ad Pis. 243.

5. *Autem sæpius imperitus*. Sic Turic. Paulo aliter Camp., *est aut. sæp. imp.* Obr., *a. est s. i.* Reliqui *a. est i. et imp.*, ubi *et* alienum. — Omnes nostri *sæpius et imperitus*, quasi diceret: ad hæc vitia quæ supra memoravi, *sæpius etiam* accedit testis imperitia. Ed.

6. *In subsellia adversarii*. Camp. Andr. et Almel., *in subsellia adversa remittere*. Non male, sed contra Codd. Ed. — Judices sedebant in tribunalibus, patroni in subselliis. Rei quoque cum suis patronis et advocatis dextrum habebant subsellium, accusatores sinistrum. Turn.

7. *Auferat auctoritatem*. Turic., *a. vilitatem*, cum Alm. et Palat. Gebh. Sed Guelf., *a. utilitatem*,

habui, non ut fierent, sed ut vitarentur: sæpe inter se collidi solent, inde testatio[1], hinc testes; locus utrinque; hæc enim se pars jurejurando, illa consensu sig-
33 nantium tuetur. Sæpe inter testes et argumenta quæsitum est; inde, scientiam in testibus et religionem; ingenia esse in argumentis dicitur; hinc, testem gratia, metu, pecunia, ira, odio, amicitia, ambitu fieri[2]; argumenta ex natura duci: in his judicem sibi; in
34 illis alii credere. Communia hæc pluribus causis, multumque jactata sunt, semper tamen jactabuntur[3]: aliquando utrinque sunt testes, et quæstio sequitur[4], ex ipsis[5], *Utri meliores viri?* ex causis, *Utri magis credibilia dixerint?* ex litigatoribus, *Utri*[6] *gratia magis*

cum Voss. 1, Bodl. Joann. Obr. Tacuit Gesn. Goth. dantem *afferat auct.* Gebhardus, quem non cepit Burm., ex suo Cod. volebat scribi *afferat* (hoc quidem per conjecturam) *vilitatem*, etsi in ipsis ejus Crepundiis non minus quam apud Burm. expressum est: *aff. utilitatem*, sed manifesto operarum vitio. Hoc ipsum deinde conjecit Burm., scripturam elegantem profecto, et recepta meliorem. Jacet enim hoc ταυτολόγως dictum *detrahat fidem... auferat auctoritatem*. Vide §. 23. — Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *auferat auctoritatem*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, *auferat utilitatem*: nempe auferat iis *qui profuerant* eam utilitatem, quam causæ attulerant. Ed.

1. *Testatio*. Scriptum in tabulis testimonium. Vide §. 25; item Salmas. Observv. ad Jus Atticum et Rom., c. 30. Regius et post eum Pithœus ablegant nos ad Digest. XXII, 5, 3, §. 3, 4, ubi Hadriani est rescriptum, testes testimoniis, hoc est, testationibus præferentis.

2. *Fieri*. Camp., *ferri*, et hoc manus antiqua corrigendo invexit in meum Jens. exemplum. Habet quod blandiatur, sed casurum, si excusseris. — Nostri omnes vulgatam retinent. Ed.

3. *Semper tamen jactabuntur*. Sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Voss. 3, Bodl. Joann. Andr. Levi discrimine Goth., *semperque t. j.*, cum Jens. et edd. ante Gryph. Hic cum reliquis *semperque j.* Bern. Obr., *semper, tum j.* Alieno loco est *semper* in hac ratione. Vide V, 5, 1.

4. *Et quæstio sequitur*. Camp. et Andr., *sed quæstio sequitur*. Præstat nostra lectio. Ed.

5. *Ex ipsis*. Pro quo Vall. lib. RR. 8, 12, Jens., *ex his*. R. 9, *ex iis*. Hanc varietat. sæpe animadvertimus. Ed.

6. *Utri.... valuerint*. Malis sane *uter... valuerit*. Sed nec libri variant, et pluralis sequioribus in hac forma usitatus. Vide V, 10, 43.

valuerint? His adjicere si quis volet[1] ea, quæ *divina* 35
testimonia vocantur, *ex responsis, oraculis, ominibus:*
duplicem sciat eorum esse tractatum, *generalem* al-
terum, in quo inter stoicos et Epicuri sectam secutos
pugna perpetua est, *Regaturne*[2] *providentia mundus?*
specialem alterum, contra partem divinationis[3], ut quæ-
que in quæstionem cadit. Aliter enim *oraculorum*, aliter 36
aruspicum, augurum, [4]*conjectorum,* [5]*mathematicorum*
fides confirmari, aut refelli potest, quum sit rerum ip-
sarum[6] ratio diversa; circa ejusmodi quoque instru-
menta[7] firmanda, vel destruenda, multum habet operis
oratio; si quæ sint[8] voces per vinum, somnum, demen-

1. *Si quis volet.* Avic. Put. RR. 3, 5, 10, 11, 12, Prat., *si qui volet.* R. 7, *si qui volent:* male propter τὸ *sciat sequens.* Ed.

2. *Regaturne... mundus.* Vide III, 5, 6. Stoicos divinationem probare notum. Copiosa hujus loci, sed nulla divinationis ratione habita, tractatio est apud Theonem sophisten, p. Camerar. 100-102, unde colligas, frequenter et de industria agitari hoc solitum in rhetor. scholis.

3. *Partem divinationis.* Turicens. Guelf. Camp., *partis divinationem*, cum Alm. Vall. Voss. 1, 2, 3, Bern. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald. Hic primus nostram recepit, conjecturam Regianam, quam mox Gryph. paulum immutavit *parteis divinationis* sequentibus reliquis, nisi quod ab Obr. inde minus affectate *partes d.* Fortasse nec opus erat Regii correctione et *partis divinatio* poterat intelligi *divinatio de parte aliqua*, ut aruspicum de extis, augurum de avibus, etc. Goth. silemus et Gesn. et ego; neque tamen credo eum deserere omnium Codd. inter hos Voss. 2 sui scripturam. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, Prat., *contra partis divinationem.* Put. a sec. man., *contra partes divinationum.* Ed. — *Contra partem divinationis.* Quum non magis impugnandi quam defendendi hic præcepta exspectentur, et mox (§. 36) ponatur utrumque et *confirmari* et *refelli*, apparet nullum locum esse τῷ *contra.* Invitis igitur libris omnibus legendum *circa.* Vide lib. IV, cap. 2, §. 19.

4. *Conjectorum.* Recte Capperonnerius ablegat ad III, 6, 30.

5. *Mathematicorum.* Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 1. Reliqui inserunt *et.* — Nostri omnes conjunctionem *et* omittunt. Ed.

6. *Ipsarum.* Sic Turic. Camp. Reliqui *earum.* — Nostri pariter dant *earum*, non *ipsarum.* Ed.

7. *Instrumenta.* Vide V, 6, 2.

8. *Quæ sint.* Turic. Guelf. Camp., *q. sunt*, cum Voss. 3. — Eadem varietas apud nostros. Ed.

tiam emissæ, vel excepta parvulorum indicia[1], quos pars altera nihil fingere, altera nihil judicare[2] dictura est.
37 Nec tantum[3] præstari[4] hoc genus potenter[5], sed etiam, ubi non est, desiderari solet: *Pecuniam dedisti: quis numeravit? ubi? unde? Venenum arguis: ubi emi? a quo? quanti? per quem dedi? quo conscio?* Quæ fere omnia pro Cluentio[6] Cicero in crimine veneficii ex-

1. *Indicia.* Turic., *indicta* (a sec. manu, *dicta*, quod ipsum dat Obr. non male profecto, et facili errore primæ manus) cum Alm. — *Indicia* bene ex nostris omnibus. Ed.

2. *Quos.... judicare.* Relativum non ad *parvulos* spectat solos, sed ad ebrios quoque, dormientes, etc. *judicare*, etsi lubrica semper est hujus vocis scriptura (nam et hic aliquot libri *indicare*), optime videtur opponi *fingendo*. Judicio enim opus est vel in recte referendo, quæ videris et audieris.

3. *Nec tantum... desiderari solet. Hoc genus* cave referas ad proxima de divinatione; significatur omne hoc genus probandi, quod versatur in testibus producendis. *Potenter* autem utrique junge et *præstando* et *desiderando*. Non solum producti testes valere solent ad efficiendum quod intenditur, sed et, sicubi accusator nullos habuerit, desideratio eorum dexterrime refellit ejus criminationes. Noster etiam XII, 10, 72: « dicat... ad efficien« dum quod intendit, *potenter*. » Item Decl. Quintil. 274 (p. Bip. 114, vol. IV): « in comparatione « legum illud *potentissime* dicamus, « eam legem magis esse servandam, « quæ Deorum gratia scripta sit, « quam quæ hominum. » Apparet *potenter* dici cum vi persuadendi.

4. *Præstari.* Turic. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *præstare*, cum Alm. Voss. 1, Bern. edd. ante Ald. Facilis emendatio et necessaria (vide V, 6, 4) et jam habet Camp. — Put. a sec. man. et R. 11, *præstari.* Bene; sensus enim est: nec tantum hoc genus probationum inartificialium, nempe hoc testimoniorum genus exhiberi, afferri potest ab oratoribus et coram judicibus tractari potest, etc. Alii dant *præstare* et interpretantur *excellere*. Minus bene. Ed.

5. *Potenter.* Sic Turic. Guelf. cum Vallæ Codice (cujus scriptura unde Burm. innotuerit ignoro, in Badii editione saltem non relata) Alm. (quamquam per compendium *potent'*) Voss. 3. A secunda quidem manu Turic., *poterit*, et mox a Camp. inde editi omnes multique profecto Codd., *potest*. Nostrum quanto præstet, apparet eo maxime quod ad *præstari* longe melius *solet* intelligitur, quam *potest*, cujus verbi summus in hoc loco est languor. — Nostri Codd. silent. Ed.

6. *Pro Cluentio.... excutit.* Huc maxime aut unice pertinet caput ejus orationis 60 extremum, ubi de veneno, quo perierit Balbutius; etsi ne ibi quidem omnia hæc excutiuntur. Nam in reliquo veneficiorum tractatu nihil tale.

catit: hæc *de inartificialibus* [1], quam brevissime potui. — CAP. VIII. Pars altera probationum, quæ est tota *in arte*, constatque rebus ad faciendam [2] fidem [3] appositis, plerumque aut omnino negligitur, aut levissime attingitur ab iis, qui argumenta, velut horrida et confragosa, vitantes, amœnioribus locis desident; neque aliter quam qui [4] traduntur a poetis gustu cujusdam apud lotophagos [5] graminis, et sirenum cantu deliniti, vo-

1. *Inartificialibus, quam*. Turic. a sec. manu *inartif. probationibus q*. CAMP., *artificialibus probationibus q*. Sed prima Turic. manus cum Alm. reliquisque omittunt *probationibus*, quod per se quidem non displiceret. Vide V, Procem. 4.

2. *Faciendam*. CAMP. et Ald., *faciendum*, cum Goth. a pr. manu (tac. Gesn.).

3. *Fidem appositis*. Stoer. Chouet. Leid., *fidem positis*, nescio cujus mutandi prurigine. Vide II, 15, 3, 5. — R. solus 11 habet *positis*; alii *appositis*. ED.

4. *Quam qui*. Sic Turic. cum Alm. (vide V, 7, 25, §. 2) et expressit Obr. Elegantius profecto quam reliquorum *q. ii q*. — R. 1, *quam qui*. Put. RR. 3, 5, 10, 11, *quam hi*. Alii *quam ii*. ED.

5. *Apud lotophagos graminis*. Nihil hic mutandum esse in omnium librorum silentio, fortiter asseverarim. Suadent enim VV. DD. reponere *germinis* pro *graminis*, lenissima sane mutatione, quæque sexcenties locum habeat in MSS. Hoc ipsum autem pro arbore ejusve fructu dici, durum est profecto. Utrum Quintilianus, *gramen* usurpans de lotophagorum cibo, in errore versatus sit, id quidem difficilius est ad dirimendum. Quum enim historiæ naturalis periti fructum quo vescerentur lotophagi apud Homerum, assignent fere arbori, eamque diligenter secernant ab herba, quæ apud eumdem pabulo est equis, nullam adhuc certam in poeta quidem notam deprehendi, quæ equorum hominumque cibum segregare cogeret. Sunt ibi et equi λωτὸν ἐρεπτόμενοι (Iliad. II, 776) sunt et homines (Odyss. IX, 97). Et recte Gesnerus ut ἄνθινον εἶδαρ (Od. IX, 84) ad herbam vergere monet, ita καρπὸν (94) eamdem excludere negat. De loto accurate agit Curtius Sprengel in Antiquitatibus botanicis, §§. 62-95. Cui accedit J. H. Vossius ad Georg. II, 84. Quorum ut optimis auctoribus firmata mihi videtur et omnibus numeris absoluta doctrina, a qua nec Schneiderus recedat in Lex. Gr. voce λωτὸς, ita, Homerum rectene ceperint recentiores eo inter veteres, adhuc hæreo. Gesnerus ad hunc locum, Dammius in Lexico Homerico Eustathium secutus (in hoc quidem loco; alibi enim alia de loto dat Eustathius, diversos profecto scriptores exprimens), Quintilianus ipse nihil præter herbam agnoverunt in poeta, qui sane potuerunt destitui ab accurata naturæ peritia. Cum loto herba ab Ho-

luptatem saluti prætulisse, dum laudis falsam imaginem persequuntur [1], ipsa, propter quam dicitur, victoria cedunt.
2 Atqui cætera, quæ continuo magis orationis tractu decurrunt, in auxilium atque ornamentum argumentorum [2] comparantur, nervisque illis, quibus causa continetur, adjiciunt [3] superinducti [4] corporis speciem; ut, si forte quid factum *ira*, vel *metu*, vel *cupiditate* dicatur, latius, quæ cujusque affectus natura sit, [5] prosequamur:

mero jungitur cyperum Iliad. XXI, 351; Odyss. IV, 603; item Hymn. in Merc. 107. Hujus quidem species (Linnæo *cyperus esculentus*) a Sestinio V. C. in Epistolis e Sicilia et Turcia scriptis (t. V, Epist. 3) etiam hominum cibo inservire narratur; quam quum a Saracenis ex Africa in Siciliam translatam censeat, ne ipsam quidem a loto Homerica plane alienam sibi videri coram mihi affirmavit vir eruditissimus, qui et indicavit locum Herodoti, in hac disputatione fere neglectum, l. II, c. 92, ubi memorantur *κρίνεα... τὰ Αἰγύπτιοι καλέουσι λωτόν*. Si enim maxime alter ille hujus scriptoris locus (4, 177), id quod periti viderint, arborem designat; nihil tamen hic ejusmodi. Nec quisquam in longinquarum regionum opibus memorandis summam Homeri exspectet diligentiam. Quin rhamni loti Linnæanæ fructum vere ederint lotophagi, nequaquam dubito in tanto eorum consensu, qui recentiore tempore iter fecerunt per istas regiones, quibus accedit Mungo Parcus, p. 99 editionis Londinensis anni 1799, 4. — *Et sirenum*. Omittunt hæc Turic. CAMP. cum Alm. sine sensu.

1. *Persequuntur*. Sic Turicens. Guelf. CAMP. cum Alm. Voss. 2, editt. ante Gryph. accedentibus Gibs. Obr., *proseq*. Cod. Goth. Reliqui *sequuntur*. — Omnes nostri Codd., *persequuntur*. ED.

2. *Ornamentum argumentorum comparantur*. Turic. mediam vocem omittit. Solus quantum video. (Vide §. 1, item mox). Male.

3. *Adjiciunt..... speciem*. Vide Proœm. tot. op. 24; item lib. V, cap. 12, §§. 6, 18.

4. *Superinducti*. Turic. Guelf., *inductis super*, cum Voss. 1, 3. Sed CAMP., *inducti super*, cum Alm. et edd. ante Gryph. Auctorem scripturæ nostræ veterem desidero; nec videtur abhorrere a latinitate hæc præpositionis anastrophe. Exemplo tamen destituor; et tutior cæteris est transpositionum correctio. Vide IV, 2, 128. Similis error in Turic. IV, 2, 92. — Nullus ex nostris habet *super inducti*. Avic. Put. Poul. RR. 5, 7, 9, 11, *inductis super*. Put. a sec. man. Vall. lib R. 8, *inducti super*. R. 12, *inductu super*. Τὸ *inducti* omisit Burm. ED.

5. *Prosequamur*. Alm., *sequamur*, solus. (Vide modo et §. 5.) — Avic. Put. RR. 3, 5, 9, 10, 11, Prat., *prosequamur*. Alii vel *persequemur*, vel *prosequimur*, vel *prosequemur*; nullus autem ex nostris Codd. dat *sequamur*. ED.

iisdem[1] *laudamus, incusamus, augemus, minuimus, describimus*[2], *deterremus, querimur, consolamur, hortamur.* Sed horum esse opera in rebus, aut certis, aut de 3
quibus tamquam certis loquimur, potest; nec abnuerim esse aliquid in *delectatione*, multum vero in *commovendis affectibus;* sed hæc ipsa plus valent, quum se didicisse judex putat; quod consequi nisi argumentatione, aliaque[3] omni[4] fide rerum, non possumus. Quo- 4
rum priusquam partiamur[5] species, indicandum[6] reor, esse quædam in omni probationum genere communia; nam neque ulla[7] quæstio est quæ non sit, aut *in re,* aut *in persona;* neque esse[8] argumentorum loci[9] possunt, nisi in iis, quæ *rebus,* aut *personis* accidunt; eaque aut 5

1. *Iisdem.* Scil. *cæteris istis* bene monente Capper. ne quis de *argumentis* cogitet.

2. *Describimus.* Vide III, 4, 3.

3. *Aliaque... fide.* Id est, probationibus inartificialibus.

4. *Omni.* Turic. omittit cum Alm. et Obr. Non male. — Omittunt pariter RR. 7, 11. Loco τοῦ *omni* R. 3 scripsit *omnis.* Ed.

5. *Partiamur.* Sic Turic. Camp. cum Alm. Goth. Cæteri etiam Jens. (contra quam narrat Gesn.) *partior.* Convenientior huic loco pluralis habens gravitatem præcipientis, suamque rationem (quæ mox est in istis: « indicandum *reor* ») a communi reliquorum rhetorum segregantis. Vide VI, 2, 30. De indicativo an conjunctivo post *priusquam*, vide IV, 1, 52. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 12, *partior.* R. 9, et quidem a sec. man., et R. 11, *partiamur.* Ed.

6. *Reor, esse.* Turic. omittit *reor,* cum Alm. Voss. 1, 3. At Guelf. pro *reor esse* dat *erit,* cum Basil. marg. Omittunt *esse* Goth. (tac. Gesn.) Bad. Edd. ante Gryph. transponunt *esse reor,* unde impedita efficitur structura (vide modo §. 2). Procedit quidem oratio sine *reor;* hoc tamen verum censeo. — RR. 7, 9, 11, *indicandum esse reor;* male. Alii omittunt *reor,* ut Turic. Ed.

7. *Neque ulla.* Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *nec u.* Vide V, 7, 28; item mox hac §; et mox, *quæst. est quæ.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. et edd. ante Burm. Hic cum recentioribus omittit *est.* — Omnes nostri habent *nec* vel *neque,* atque pariter τὸ *est* omittunt. Ed.

8. *Neque esse.* Sic Turic. Guelf. Camp. Ald. *Non esse* dant edd. ante Ald. *Nec* reliqui. Vide modo hac §.; it. mox §. 5. — Optimi ex nostris habent *neque esse.* Ed.

9. *Loci.* Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Voss. 3, Bern., *loco.* Male. — Put. Vall. lib. RR. 8, 9, 11, 12, Prat. dant *loci.* Alii autem *loco.* Ed.

per se inspici solent, aut ad aliud referri; nec ulla confirmatio [1], nisi aut *ex consequentibus* [2], aut *ex repugnan-*

1. *Nec ulla confirmatio.* Turic. Camp., *neque u. confirmari*, cum Alm., nisi quod ex hoc affertur *nec*. Malui hic cum reliquis omnibus *nec*, ob id quod sequitur *nec ulla res*, in quo nulla varietas. Vide modo §. 4; item V, 9, 7. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, *nec ulla confirmatio*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 11, 12, Prat., *neque ulla confirmatio*. Camp. Andr. Almelov., *neque ulla confirmari*. Ed.

2. *Aut ex conseq.* Sic Turic. Camp. cum Alm. Vall. Voss. 1, 3, Bern. Goth. (Voss. 2 siletur, ut et Britannici) edd. ante Ald. In Guelf. post *nisi* (prius §. 4) ad *aut ex cons.* omittuntur omnia. Reliqui ex Regii conjectura *aut ex antecedentibus aut ex conseq.* — *Nisi aut ex antecedentibus, aut ex consequentibus, aut ex repugnantibus;* sic Ald. Male. *Nisi aut ex consequentibus, aut ex pugnantibus;* sic Put. a sec. man., Vall. lib. RR. 8, 9. Bene. *Nisi aut ex consequentibus, aut ex repugnantibus;* sic Reg. 12, Prat. Jens. Bene. *Nisi aut ex consequentibus, aut pugnantibus;* sic Reg. 12. Bene. *Nisi aut ex consequentibus, aut repugnantibus;* sic Camp. Andr. Bene. *Nisi aut ex consequentibus, aut ex pugnantibus;* sic Avic. Poul. RR. 3, 5. Bene. *Nisi aut consequentibus, aut pugnantibus;* sic RR. 7, 11. *Nisi aut consequentibus;* sic Reg. 10. Itaque τὰ *aut ex antecedentibus* omittunt Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, Prat. Camp. Andr. Jens. Omittunt apud Burm. V. C. Alm. Voss, 1, 3, Bern. Locat. Bene. Non enim agitur hic de circumstantiis, quarum aliæ sunt *antecedentes*, aliæ *simultaneæ*, aliæ *consequentes:* quo in casu non adæquata hic esset Fabii divisio; si quidem circumstantias simultaneas omitteret, quæ profecto non includuntur in τοῖς seu *pugnantibus* seu *repugnantibus*. Agit vero Fabius de *confirmatione*, seu de argumentatione, quæ confirmandis rebus inservit. Hujus porro species distinguit duas, alteram *a consequentibus*, alteram *a pugnantibus*. Sic Aristoteles duas species has admittit; alteram vocat *a contrariis* seu pugnantibus, quam firmiorem ac proinde meliorem putat, ac refutationi maxime accommodatam dicit: alteram *a consequentibus*, quæ juxta eamdem, minus firma, ac proinde inferior est. Hæ autem confirmationes duæ petuntur ex circumstantiis, quæ triplicis generis sunt, *antecedentes*, *simultaneæ*, *consequentes:* unde adjicit Fabius illas esse ex tempore aut *præterito*, aut *conjuncto*, aut *sequenti* petendas: vide porro ut sic res se naturali ordine sequantur. Oritur *quæstio;* hæc probatur *argumentis;* argumenta *ex locis* petuntur; petita ex locis argumenta *confirmantur*, seu tractantur *argumentatione;* confirmationes sunt aut *ex consequentibus*, aut *ex pugnantibus;* hæc autem et *consequentia* et *pugnantia* petuntur *ex tempore* aut *præterito*, aut *conjuncto*, aut *sequenti*. Hoc eodem sensu de iisdem agit Fabius infra, initio capitis X, his verbis: *Enthymema intellectum habet.... tertium, quo certam quamdam argumenti conclusionem significat, vel ex consequentibus, vel ex pug-*

tibus; et hæc necesse est, aut *ex præterito tempore*, aut *ex conjuncto*, aut *ex sequenti*[1] petere[2]; nec ulla res probari nisi ex alia[3] potest; eaque sit oportet, aut *major*, aut *par*, aut *minor*. *Argumenta* vero reperiuntur, aut in 6
quæstionibus, quæ etiam separatæ[4] a complexu rerum personarumque spectari per se possint[5]; aut *in ipsa causa*, quum invenitur aliquid in ea, non ex[6] communi ratione ductum, sed ejus judicii, de quo cognoscitur,

nantibus. Quæ capite X vocatur *certa quædam argumenti conclusio*, hic *confirmatio argumenti* vocatur. Hoc eodem sensu de iisdem iterum agit capite XIX hujus libri, his verbis: *eam vero duplicem dixi* (argumenti elocutionem) *ex consequentibus, quod habet propositionem, conjunctumque ei protinus probationem..... ex pugnantibus, quod etiam solum enthymema quidam vocant; fortior multo probatio est*. Ibid. *et hæc necesse est;* sic Avic. Put. Vall. lib. RR. 8, 9, 10, 11, 12, Prat. Camp. Andr. Bene. Ed. — *Aut ex consequentibus... repugnantibus*. Regius hoc loco inserendum putabat: *aut ex antecedentibus*, quod Quintilianus ponere debuerit ex Aristotelis ratione. Hic enim Analyt. prior, l. I, c. 27 (p. Buhl. 251, 52): *Δεῖ δὲ* ait *τὰς προτάσεις περὶ ἕκαστον οὕτως ἐκλαμβάνειν ὑποτιθέμενον... ὅσα ἕπεται τῷ πράγματι, καὶ πάλιν οἷς τὸ πρᾶγμα ἀκολουθεῖ, καὶ ὅσα μὴ ἐνδέχεται αὐτῷ ὑπάρχειν*. Noster et ipse VI, 3, 66, dum recenset unde risus possit duci, jungit eodem modo *cons. antec. rep.* Sic et Cic. Top., c. 4, c. 12 extr.; item de Orat. II, 39 extr., ubi *præcurrentia* idem esse videntur quod hic *antecedentia*, quamquam additur *quasi*. Sed cum nostro loco faciunt alii duo in hoc Quint. opere V, 10, 2; V, 14, 1, 25, ubi nulla *antecedentium* mentio. Ac satis ostendit scriptor, comprehendere se ipsa *antecedentia* in *consequentibus*, V, 10, 76, quæ ipsius quoque Regii suspicio fuit, et in hac erat acquiescendum.

1. *Sequenti*. Turic., *consequentibus*, cum Alm. Bern. *Sequentibus*, Guelf. Voss. 1. *Consequenti*, Camp. — Vall. lib. RR. 8, 9 a sec. man., 12, *aut ex sequenti*. R. 9, Prat., *aut ex consequenti*. R. 12, *aut ex sequentibus*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 11, *aut ex consequentibus*. Ed.

2. *Petere*. Turic. *perte*, a sec. manu *petat;* nec male, referendo ad *confirmatio*.

3. *Ex alia*. Turic., *ex illa*, cum Alm. (Vide §. 2; V, 9, 4)

4. *Separatæ.... personarumque*. Vide II, 1, 9; item V, 10, 53.

5. *Possint*. Turicens. Camp. cum Goth. Loc. Ven. Rusc., *possunt*. Haud facile decernas. — R. 9 solus habet *possunt*. Alii *possint*. Ed.

6. *Ea non ex comm*. Guelf. omittit *non ex*, cum Voss. 1, 3. Sed Bern. *non* solum et mox *comm*. De *non* omisso, vide IV, 2, 29. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, Prat., *communi ratione ductum*, omissis *non* et *ex*. Ed.

proprium : *probationum* præterea omnium aliæ sunt
7 *necessariæ*, aliæ *credibiles*[1], aliæ *non repugnantes*. Et adhuc[2], omnium probationum quadruplex ratio est; ut vel, quia est aliquid, aliud non[3] sit, ut, *Dies*[4] *est*, *nox non est:* vel, quia est aliquid, et aliud[5] sit, *Sol*[6] *est*

1. *Aliæ credibiles*. Guelf. omittit hæc cum Voss. 1, 3. — *Aliæ sunt necessariæ, aliæ credibiles, aliæ non repugnantes;* sic Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12, Camp. Andr. Jens. Ald. *Aliæ sunt necessariæ, aliæ non repugnantes;* sic Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat. et apud Burmann. Voss. 1, 3. Bene; nam in capite sequenti Fabius duas tantum signi species admittit, alterum *necessarium*, alterum *credibile*, seu *non repugnans:* probationes autem ex signis ducuntur; ergo duas tantum probationum species debet hic admittere, alias *necessarias*, alias *non repugnantes*. In superioribus duas tantum *argumentationis* seu *confirmationis* species dixit, alteram *ex consequentibus*, alteram *ex pugnantibus*, hanc fortiorem, illam inferiorem : ergo hic duæ tantum esse debent probationum species; firmiores aliæ, quæ confirmationes *a pugnantibus* subministrant, et hæ sunt *necessariæ;* aliæ infirmiores, quæ confirmationes *a consequentibus* suppeditant, et hæ sunt *non repugnantes*, seu *credibiles*. Præterea idem sonant *credibiles* et *non repugnantes*. Hanc notam nobis suffecit integram Cl. Vicaire, de quo vid. Præf. vol. I, p. xvij. Ed.

2. *Et adhuc*. Sic Turic. Guelf. cum Voss. 1, 3, Ald. Reliqui omittunt *Et*. Lenior tamen eo fit oratio, referendo *adhuc* ad id quod præcesserat *præterea*. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, *adhuc omnium*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 12, Prat., *et adhuc, omnium*. Ed.

3. *Est aliquid, aliud non*. Sic Turic. Camp. Reliqui *al. est a. n.* — *Ut, vel quia aliquid est, aliud non sit; ut dies est, nox non est;* sic Avic. RR. 3, 5, 11, 12, Jens. Ald. Bene. *Ut, vel quia est aliquid, aliud non sit, ut dies est, nox non est;* sic Put. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, Prat. Camp. Andr. Bene. *Ut, vel quia est aliquid, aliud non sit; ut, dies est, nox ergo non est;* sic R. 12. Ed.

4. *Dies est*. Hoc exemplum frequentatur apud Sext. Emp. II, 109; VIII, 113 et passim.

5. *Aliquid, et aliud*. Sic Turic. Guelf. cum edd. ante Burm. exc. Camp. qui hic multa turbat. Recentiores exc. Bip. male omittunt *et*. — *Vel, quia est aliquid, aliud sit; ut, sol est super terram, dies est;* sic R. 12. Bene. *Vel, quia est aliquid, et aliud sit; sol est super terram, dies est;* sic Avic. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, 11, Camp. Andr. Bene. *Vel quia est aliquid, et aliud sit; sol est super terram, et dies est;* sic Put. R. 7, Jens. Ald. Locat. Bene. *Vel quia est aliquid, et aliud sit; ut sol est super terram, et dies est;* sic Prat. Ed.

6. *Sit, Sol*. Sic Turic. Camp. cum Alm. Voss. 2 et edd. ante Basil. Reliqui inserunt *ut*, quorum Bad. Gryph. Stoer. Chouet. etiam magis præpostere *ut quia*.

super terram, dies est: vel, quia aliquid non[1] est, aliud sit[2], *Nox non est, dies est:* vel, quia aliquid[3] non est, nec aliud sit, *Non est*[4] *rationalis*[5], *nec homo est:* his in universum prædictis partes subjiciam.

1. *Aliquid non.* Turic. Camp. cum Alm. Voss. 1, 3, Bern., *aliud non.* — *Vel quia aliquid non est, aliud sit; ut, nox non est, dies est;* sic Jens. Ald. Bene. *Vel quia non est aliquid, aliud sit; et, quia dies non est, nox est;* sic R. 5 in margine. Bene. *Vel quia aliud non est, aliud sit; nox non est, dies est;* sic R. 7, Camp. Andr. V. C. Alm. Bene. *Vel quia aliquid non est, aliud sit; nox non est, dies est;* sic Vall. lib. RR. 8, 9, 12. Bene. Hæc omittunt Avic. Put. Poul. RR, 3, 5, 10, 11, Prat. Ed.

2. *Sit, nox.* Sic Turic. Camp. cum Alm. Reliqui inserunt *ut.* Omisi, ut supra.

3. *Aliquid non.* Guelferb., *aliud non,* cum Jens. et edd. ante Bad. — *Vel quia aliquid non est, nec aliud sit; ut non est rationale, nec homo est;* sic nullibi reperio. *Vel quia aliud non est, nec aliud sit; non est rationalis, nec homo est;* sic Avic. Put. RR. 3, 5, 10, Jens. Ald. Bene. *Vel quia aliud non est, ne aliud sit; ac non est rationalis, nec homo est;* sic Poul. *Vel quia aliud non est, ne aliud sit; ut non est rationalis, nec homo est;* sic idem a sec. manu. *Vel quia aliquid non est, nec aliud sit; non est rationabile, nec homo est;* sic Vall. lib. RR. 8, 9, 12. *Vel quia aliquid non est, nec aliud sit; non est rationale, nec homo;* sic Reg. 7. *Vel quia aliud non est, nec aliud sit; ut non est rationalis, homo igitur non est;* sic R. 11. *Vel quia aliquid non est, nec aliud sit; nec rationabile, nec homo est;* sic Camp. Andr. *Vel quia aliud non est, et aliud non sit; ut non est rationale, nec homo est;* sic Prat. Scribe igitur: *Vel quia aliud non est, nec aliud sit;* sic Avic. Put. RR. 3, 5, 10, 12, Jens. Ald. Idem fere habet Poul. et a prima et a sec. manu. *Vel quia aliquid non est, nec aliud sit;* sic Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 12, Camp. Andr. *Non est rationalis, nec homo est;* sic Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, Ald. Locat. Idem fere habet R. 12. *Non est rationabile, nec homo est;* sic Vall. lib. RR. 8, 9. *Non est rationale, nec homo est;* sic Prat. *Ut, vel quia aliquid est, aliud non sit; dies est, nox non est: vel quia est aliquid, aliud sit; sol est super terram, dies est: vel quia aliud non est, aliud sit; nox non est, dies est: vel quia aliud non est, nec aliud sit; non est rationalis, nec homo est.* Ed.

4. *Sit, Non est.* Turic., *s., Nox* (a sec. manu, *s. nox nec*). Alm., *s. ut nox est* (male excerptus profecto). Camp., *s. nec.* Omittunt plerumque *ut*, Voss. 2, Bern. Jens. et edd. ante Bad. Aliquot etiam hic *ut quia.*

5. *Rationalis.* Sic Turic. Guelf. cum Alm. Voss. 3, Bern. Jens. et edd. ante Bad. Reliqui neutrum, quorum Vall. Goth. Camp. Vidov. marg., *rationabile.* Vide II, 16, 16. Neutrum genus placere potest ut respondens *Porphyriano* λογικὸν (vide nos ad II, 16, 12) et positum a Nostro V, 10, 57. Sed apud Græcum et Qu. *animal* additur, quod hic difficilius intelligitur.

1 Cap. IX. Omnis igitur probatio artificialis constat, aut
signis, aut *argumentis*, aut *exemplis;* nec ignoro ple-
risque[1] videri *signa* partem argumentorum; quæ mihi
separandi[2] ratio hæc fuit prima, quod sunt pæne ex
illis inartificialibus: *cruenta* enim *vestis*, et *clamor*, et
livor, et talia, sunt *instrumenta*[3], qualia *tabulæ*, *rumo-
res*, *testes;* nec inveniuntur ab oratore, sed ad eum cum
2 ipsa causa deferuntur; altera, quod *signa*, sive indubi-
tata[4] sunt[5], non sunt argumenta; quia, ubi illa sunt,
quæstio non est; argumento autem, nisi in re contro-
versa, locus esse non potest; sive dubia, non sunt argu-
3 menta, sed ipsa argumentis egent. Dividuntur autem
in has primas duas species, quod eorum alia sunt, ut
dixi[6], quæ *necessaria* sunt[7], alia quæ *non necessaria;*

1. *Plerisque*. Horum est Cicero, qui in Topic. *argumentis* subjicit *adjuncta*, c. 4; *adjunctis* autem *signa*, c. 12.

2. *Quæ.... separandi*. Cave *quæ* accipias femininum.

3. *Instrumenta*. Vide V, 7, 36.

4. *Sive indubitata*. Turic. Camp., *si ind.*, cum Alm. — Poul. Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *sive indubitata sint.* Avic. Put. RR. 3, 5, 7, 10, Prat., *sive indubitata*, omisso *sint*. Ed.

5. *Sunt*. Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *sint*.

6. *Ut dixi*. Modo (§. 2) *sive indubitata... sive dubia*.

7. *Necessaria... quæ mihi*. Aliquid hic concessum est conjecturæ Gesnerianæ, in cæteris fere expressa Codd. optimorum scriptura. Turic., *nec. s. quæque a. h. s. n. p. q. G. tecmeria vocant alia similia q. m.* Camp. plane sic usque ad *vocant*. Deinceps: *quæ sunt ἃ αὐτὰ σημεῖα q. m.* Guelf., *nec. priora illa sunt q. a. se habere n. p. q. Græci tecmeria v. quæ sunt alita semina q. m.* Goth. plane sic, nisi quod post *nec.* habet *sunt*, et expressa dat græca *ἄλυτα σημεῖα*. Jens., *nec. s. p. i. s. q. a. h. s. n. p. q. G. v.* (lacuna) *alia quæ* (lacuna) *q. m.*, cum edd. ante Ald. nisi quod illæ lacunarum locis ponunt: *τεκμήρια*, *σημεῖα*. Hæc eadem præferre narratur Alm., sed pro *alia quæ σημεῖα*, cum Turic.: *alia similia*. Apparet ab antiquissimis (Turic. Camp. profecto et Alm.) abesse *priora illa sunt*, ab omnibus autem *alia quæ non necessaria*, quæ de conjectura inserere suasit Gesnerus; rectissime ille. Hujus est constitutio, in nota tantum proposita: *n. a. q. n. n. s. P. i. s. q. a. h. n. p. q. G. τ. v. quæ sunt* (hæc duo vocabula dant Guelferb. Goth. Camp.) *ἃ σ. q. m.* Hanc, lectore non monito, dedit Andres, repetiitque Blassius. Quid in ea et quare ego mutarim, facile appare-

priora illa sunt, quæ aliter habere se non possunt, quæ Græci vocant τεκμήρια, ἄλυτα σημεῖα, quæ mihi vix pertinere ad præcepta artis videntur; nam, ubi est signum insolubile [1], ibi ne lis quidem [2] est. Id autem accidit, quum 4
quid aut necesse est fieri, factumve esse; aut [3] omnino

bit. Potest displicere quod *τεκμήρια vocant*, ut est in antiquis, transponere malui, ad excusorum modum; item quod continuantur græca ista *τεκμήρια, ἄλυτα σημεῖα* sine copula interjecta. Sed integrum sensum quæsivi cum minima vestigiorum veterum desertione. Ab Aldo inde omnes dederunt Regianam conjecturam, ab ipso non sine dubitatione propositam: *nec s. quæ Græci vocant τεκμήρια: alia non necessaria, quæ σημεῖα. Priora illa sunt, quæ aliter habere se non possunt, quæ mihi.* Quæ autem est illa tanta, malum, Gibsoni oscitantia, nihil de suis Codd. monentis! Vide notam; item notam V, 10, 64. —Vall. lib. R. 9, *necessaria priora illa sunt, quæ aliter habere se non possunt, quæ Græci τεκμήρια vocant; quæ sunt ἀλυτὰ σημεῖα, quæ mihi vix*, etc. Ita quoque Avic. Put. Poul. RR. 3 et 5, nisi quod græca verba *ἀλυτὰ σημεῖα*, sunt latinis litteris expressa. R. 12 phrasim integram exhibet. Ed.

1. *Signum insolubile*. Turic., *s. at*. (vide IV, 5, 3; V, 10, 9) *inviolabile* (a pr. manu; a sec., *s. aliquod inviol.*). Alm., *s. at* (littera *t* prominere non narratur) *inviolabile*. Camp., *s. aliquod inviolabile*. Bodl., *s. alias aliquod inviolabile*. Andr., *s. aliquid inviolabile*. *Insolubile* contra præstantissimos libros tenendum est, ob ἄλυτον. Ne *aliquod* quidem inseri placet. — Nostris omnibus *signum insolubile*. Ed. — *Insolubile*. Vide V, 10, 74, *sign. immutabile*. Nostro vocabulo redditur græcum ἄλυτον, quod est apud Aristotelem ipsum, Rhet. I, 2, 18; item II, 25, 14; et Analyt. pr. II, 29, 8, quo in utroque Rhetoricorum loco ipse ablegat. Capperonnerius maximum memorat rhetorem, cujus opus exstet in bibliotheca parisina MS., περὶ ἀλύτων, δυσλύτων καὶ εὐλύτων. Aristoteles loco primum posito τεκμήριον ait esse σημεῖον ἄλυτον, ut ejus maxime doctrinam et hic sequi videatur Quint. Præterea eodem *pariendi* (vide §. 5) utitur exemplo, quamquam paulo aliter ac Noster, et magis ad nostri formam Cicero de Invent. I, 29, ad quem locum Marii Victorini (p. Pithœi 161) annotationem, negantis hoc esse necessarium argumentum secundum Christianorum opinionem, probat Capperonnerius.

2. *Ne lis quidem*. Turic., *necessitas quædam*, cum Almel. Camp. (vett. edd. ut Jens. Tarv. Ald. Basil., *nec l. q.* (vide I, 5, 38). Merum errorem interpretor pro vulgata. — Put. Vall. lib. RR. 5 a sec. man., 8, 9, Prat., *ne lis quidem est*. RR. 7, 11, 12, *ibi necessitas quædam est*. Quæ lectio interpretamentum vulgatæ videtur. Avic. Poul. RR. 3 et 10, *ne is quidem est*. Mero errore. Ed.

3. *Aut omnino*. Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Alm.

non potest fieri, vel esse factum; quo[1] in causis posito,
5 non est lis facti[2]. Hoc genus per omnia tempora perpendi solet; nam et *coïsse eam cum viro, quæ peperit* (quod est præteriti), et *fluctus esse, quum magna vis venti in mare incubuit* (quod conjuncti), et *eum mori, cujus cor est vulneratum* (quod futuri) necesse est; nec fieri potest, ut *ibi messis sit*[3], *ubi satum non est*; ut *quis Romæ sit, quum est Athenis*; ut *sit ferro vulneratus, qui sine*
6 *cicatrice est*. Sed quædam et retrorsum[4] idem valent, ut, *vivere hominem, qui spirat*; et *spirare qui vivit*: quædam in contrarium non recurrunt; neque [5] enim, *quia movetur, qui ingreditur, iccirco qui movetur in-*
7 *greditur*[6]. Quare potest et *coïsse cum viro, quæ non*

Obr. Reliqui inserunt *certe*, sine sensu.

1. *Quo... posito*. Turic., *quo* (sed a sec. manu, *quod*).... *positum*, cum Alm. (Vide V, 8, 5; item mox.)

2. *Non est lis facti*. Turic., *n. e. aliis* (a sec. manu *alius*) *nisi f.*, cum Alm. (vide modo, item 13). Camp., *n. e. l. nisi f.*, cum Goth. Ald. Obr. Levi discrimine Guelf., *n. e. his* (ut et modo §. 3) *nisi f.* Reliqui *lis n. e. nisi f.* De Pseudo-Turnebi et Gesneri conjectura contra libros omnes expunxi *nisi*. Repetit Gesn. errorem ex casu iterante *lis*. Equidem consulto hoc peccatum esse arbitror ab eo, qui, *aliis* vel *alius* (vide V, 10, 103, ubi idem in *lite* error) inveniens in vetusto libro, aliquid otiose hariolaretur. Nihil agit Capper. defendens *nisi*, et *facti* interpretans *facti illius prioris*, quod si probatum fuerit, id ipsum, de quo agetur, manifestum esse. Quis enim omittat *prioris* vel *alterius*, qui hoc velit significare? Vide male insertum *nisi*, V, 7, 25. — Avic. Put. Vall. lib. RR. 5, 7, 8, 9, 12, Prat., *non est lis nisi facti*. Poul. RR. 3, 10, 11, *non est is nisi facti*. Nimirum, ubi factum esse aliquid necessario constat, non de veritate facti quæritur, sed de ejus qualitate. Verum etiam quæri potest de priore facto, quod signum est facti posterioris. Ed. — *Non est lis facti*. Non est status conjecturalis causa.

3. *Messis sit*. Hoc ordine Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum edd. ante Gryph. Reliqui *s. m.* — Put. et Prat., *sit messis*. Alii *messis sit*. Ed.

4. *Retrorsum*. Sic Turic. Guelf. Camp. cum Voss. 1, Ald. Basil. Reliqui *retrorsus*. — Soli Vall. lib. RR. 9 et 10, *retrorsus*. Ed. — *Retrorsum... valent*. Vide V, 10, 49.

5. *Neque enim*. Sic scripsi ex analogia. Libri quidem mei omnes *nec e.* Vide Procem. 3; V, 10, 26.

6. *Iccirco.... ingreditur*. Sic Turic. Camp. cum Alm. Sed Guelf., *etiam ingreditur qui movetur*, cum Voss. 1, 3, Ald. Bas. Paulo aliter

peperit; et *non esse ventus in mari, quum esset*[1] *fluctus; neque utique*[2] *cor ejus vulneratum*[3] *esse, qui perit*[4]*;* ac similiter *satum fuisse* potest, *ubi non fuit messis; nec fuisse Romæ*[5]*, qui non fuit Athenis; nec fuisse ferro vulneratus*[6]*, qui habet cicatricem.* Alia sunt signa non necessaria, quæ εἰκότα[7] Græci vocant; quæ, etiamsi ad 8

Goth. Jens. (tac. Gesn.) *icc. ingr. q. mov.*, cum edd. reliquis ante Gryph. qui primus conjungit *icc.* et *etiam* sic : *icc. etiam ingr. q. mov.*, cum reliquis. Alterutrum proscribi debebat, et noster ordo elegantem habet χιασμόν. In scriptura *iccirco* pro *idcirco* hic quidem auctores habeo MSS. nullos, editos solum a Jens. ad Gryph. usque; sed sequor Cellarium et analogiam. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat., *etiam ingreditur, qui movetur.* Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 12, *idcirco ingreditur, qui movetur.* Ed.

1. *Quum esset fluctus.* An: *q. est f.?*

2. *Neque utique.* Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *nec ut.* Vide V, 8, 5; V, 10, 81. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, *nec utique.* Alii *neque utique.* Ed.

3. *Cor ejus vulneratum.* Turic. Camp., *eum vuln.*, cum Alm. ex mero errore.

4. *Perit.* Camp., *periit*, solus; male, ni fallor.

5. *Nec fuisse... Athenis.* Sic Turic. Camp. Alm. (nisi quod hi tres *fuisset* pro *fuit*) cum Goth. Voss. 1, 2, 3, Bern. (quamquam *non* ex iis non memoratur) et edd. ante Gryph. Hic omittit *non*, cum Guelf. (et fortasse Voss. 1, 3, Bern.) Mox Stoer. et *nec* desiderat, cum reliquis ante Gesn. *Non* omissum, vide ad IV, 2, 29 — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, Prat., *nec fuisse Romæ, qui fuit Athenis.* Put. a sec. man. Vall. lib., *nec fuisse Romæ, qui non fuit Athenis.* Bene : hoc enim respondet superioribus, *ut quis sit Romæ quum est Athenis,* sicut τὰ *satum fuisse potest ubi non fuit messis*, respondent superioribus, *nec fieri potest ut ibi sit messis, ubi satum non est.* Ed.

6. *Vulneratus.* Sic Turic. Camp. Obr. Capper. Bip. cum Alm. Voss. 1, 3, Ald. Reliqui *vulneratum*, sine sensu. — Avic. Put. Poul. et R. 3, Prat., *vulneratus.* Ed.

7. Εἰκότα. Turic. Goth. (tacente Gesn.) Camp., εἰκοια. Guelf., εἰκία. Vall. et Colb., ιχνια, ιχνια. Alm., εἰκαῖα, cum edd. ante Stoer. (exc. Basil.) quo acc. Roll. Levis discrepantia, α dantium an ο, non videtur observata in Alm. Ipsa, quam cum recentioribus posui, vox legitur V, 10, 15, ubi fere in vetustis libris latinæ litt. ut Turic., *eicota.* Camp. Goth. (tac. Gesn.) *icota.* Sed Guelf. expresse ibi εικοτα. Quærat sane aliquis, cur hic tantum in hoc vocabulo fuerit peccatum. Nihil tamen agunt qui defendunt εἰκαῖα, quod in rhetoribus græcis nemo usquam legit.— Eadem varietas apud nostros. Ed. — Εἰκότα Quum hæc sit probatissima scriptura, agnoscenda quidem est in Quintiliano Aristoteleæ doctrinæ quædam incuria. Neque enim Aristoteles εἰκὸς et σημεῖον unius generis facit species Analyt., pr. II, 29: Εἰκὸς.. καὶ ση-

tollendam dubitationem sola non sufficiunt, tamen ad-
9 juncta[1] cæteris, plurimum valent. *Signum* vocant, ut dixi[2], σημεῖον[3], quamquam id quidam *indicium*, quidam *vestigium*[4] nominaverunt, per quod alia res intelligitur, ut *per sanguinem cædes;* at, quia sanguis[5] vel ex hostia respersisse vestem potest, vel e naribus profluxisse; non utique, qui vestem cruentam habuerit, homicidium fe-
10 cerit[6]. Sed, ut per se non sufficit, ita cæteris adjunctum[7], testimonii loco ducitur[8], *si inimicus*, *si minatus*

μεῖον οὐ ταυτὸν ἐστιν. Vide Rhet. 1, 2, 15, 16. Nec profecto nihil habet difficultatis quod Noster mox in *argumentorum* tractatione (quam quidem hic se inchoare negat) ponit εἰκότα, V, 10, 15, quum præsertim dicat in iis partem maximam argumentationis consistere (§. 19, c. 10). An censebimus εἰκότα σημεῖα longe differre ab εἰκόσι sic, nullo additamento, dictis? Hoc nonnisi manifesto græcorum rhetorum usu poterit declarari. Interim tenendum, scripturam librorum hic non usquequaque esse expeditam.

1. *Adjuncta.* Turic., *adjuta* (sed a sec. manu nostrum) cum Goth. Voss. 2, 3, Bern. et aliquot edd. Appellat Gesn. §. 11, *extrinsecus adjuvantur.* — Put. Poul. R. 7, Prat., *adjuncta cæteris.* Alii *adjuta cæteris.* Ed.

2. *Ut dixi.* Locus, quo remittimur, nullus esse potest nisi §. 3. Sed quid hoc est sententiæ, hoc maxime loco interpositæ? De iis qui *indicium* nominarint, vide lib. V, cap. 10, §. 11.

3. Σημεῖον. Guelf., τεκμήριον. Solus, nata, ut suspicor, varietate ex lacuna postmodum memoriter expleta.

4. *Quidam vestigium.* Omittit *ind. quid.* Guelf. cum Voss. 2, 3, Goth. (tac. Gesn.) sed hic *quidem* pro *quidam.* Omittunt pariter *indicium quidam.* Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10; at R. 11, *quidem* (pro *quidam*) *indicium*, *vestigium quidam nominaverunt.* Notanda lectio. Ed.

5. *At, quia sanguis.* Turic. Guelf., *ac s.*, cum Alm. *At s.*, Camp. cum Goth. Voss. 3 et edd. ante Bad. Unde ascitum sit *quia*, necessarium profecto, non liquet. Damnum quidem sententiæ resarciunt Turic. et Camp. ante *non utique* inserentes *ac*, soli; nec tantumdem elegantiæ in structura. — Put. Poul. Vall. lib. R. 9, Prat., *at sanguis.* Avic. RR. 3, 5, 7, 10, *ac sanguis.* RR. 8, 12, *aut sanguis.* Ed.

6. *Homicidium fecerit.* Voss. 3 apud Burman. (tacente Spalding) *homicida fuer.*, forsan ex glossa. Ed.

7. *Adjunctum.* Turic. a pr. manu *ad*, cum lacuna pro *junctum*, a sec. nostrum. Goth., *adjutum*, cum Voss. 2 et Vall. a sec. manu, quum prima dedisset nostrum, quod recte hic defendit Badius. — Pro *adjunctum* Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *adjutum;* sicuti supra, pro *adjuncta* reponitur *adjuta.* Forte lineola compendiaria omissa. Ed.

8. *Ducitur.* Ita Turic. Guelferb.

ante, si eodem loco fuit: quibus signum quum accessit, efficit, ut, quæ suspecta erant, certa videantur. Alioqui 11
sunt quædam signa utrique parti communia, ut *livores, tumores,* nam videri possunt et *veneficii* et *cruditatis,* et *vulnus in pectore,* sua manu [1], et aliena perisse dicentibus, in quo [2] est; hæc perinde [3] firma habentur [4], atque extrinsecus adjuvantur. Eorum autem, quæ *signa* 12
sunt quidem, sed *non necessaria,* genus Hermagoras putat, *non esse virginem Atalantam* [5], *quia cum juvenibus per silvas* [6] *vagetur;* quod si receperimus, vereor, ne omnia, quæ ex facto ducuntur, signa faciamus; eadem tamen ratione, qua signa, tractantur. Nec mihi 13
videntur areopagitæ [7], quum damnaverunt [8] puerum

Camp. cum Bodl. Bal. Voss. 1, 3, et edd. Ald. Basil. cæterisque ante Leid. accedunt Gibs. Obr. Roll. Capp. Bip. Reliqui *dicitur,* quod bene revincit Gibs.

1. *Sua manu... in quo est.* « Dum « dicunt eum, *in quo est* vulnus in « pectore, sua manu perisse, et « vicissim aliena. » Malo enim absolutum accipere ablativum in *dicentibus,* quam dativum referre ad præcedens ante parenthesin *communia,* quod tamen nec ipsum sit absurdum.

2. *In quo.* Ita Turic. Guelf. Camp. cum Codd. (præter Voss. 2 qui siletur) omnibus et edd. ante Leidensem. Reliqui *in æquo.* Schrevelius unde arripuerit mutationem, per se quidem ingeniosam, hinc tamen alienam, ignoro. Nam Gronovium suasisse vix credo. Fraudi fuit quod parenthesin neglexerunt, quam primus uncis demonstravi. In recentiorum constitutione deficit subjectum *ad perisse,* quod antiqua habet in relativo *in quo.* — Nullibi reperitur *in æquo.* Prat. habet *in quo fieri potest.* Bene. Ed.

3. *Perinde.* Turic., *proinde,* cum edd. ante Ald. quod correxit Regius. Nostrum dant Guelf. Goth. Camp. — Put. Vall. lib. RR. 5, 8, 9, 10, 12, Prat., *perinde.* Cæteri *proinde.* Minus bene. Ed.

4. *Firma habentur.* Vall. lib. RR. 8, 9, 12 a sec. man., *firmabuntur.* Male, propter τὸ *adjuvantur* sequens. Ed.

5. *Atalantam.* Victorius ad Arist. Rhet., lib. I, p. 56 (ed. Flor.) reprehendit Quintilianum, quod signum hoc dixerit, quum sit εἰκός. Sed Hermagoræ hæc est ratio, a Quintiliano improbata.

6. *Silvas.* Paul. et Voss., *silvam.* Parvi refert. Ed.

7. *Areopagitæ.* Historia mihi quidem aliunde non nota. Potuit puer ille coturnices alere ad ludum Græcis valde usurpatum ὀρτυγοκοπίαν de qua conferre Gesn. jubet Pollucem, in Onomastico VII, 136; IX, 108.

8. *Quum damnaverunt.* Inter nos-

coturnicum oculos eruentem, aliud judicasse, quam id signum esse perniciosissimæ mentis, multisque malo futuræ, si adolevisset; unde Spurii Mælii[1], [2] Marcique Manlii popularitas, signum affectati regni[3] est existi-
14 matum[4]. Sed vereor, ne longe nimium nos ducat hæc via: nam; si est signum adulteræ, lavari cum viris; erit et convivere[5] cum adolescentibus, deinde etiam familiariter alicujus amicitia uti[6]: ut fortasse corpus[7] vulsum,

tros optimi habent *quum damnaverint*. Ed.

1. *Mælii*. Libri quidem *Melii*, nisi quod Voss. 1, 3, *Emilii;* sed vide III, 7, 20. — *Mælii... Manlii*. Vide III, 7, 20; it. V, 13, 24.

2. *Marcique*. Guelf., *M. Q.* Goth. (tac. Gesn.) *M. que*. Camp., *Q.* Jens. (tac. Gesn.) *M.*, cum edd. ante Ald. qui facit cum Goth. ut et Bad. Sed Tarv. cum Guelf. In genitivo non sum ausus unam litteram ponere, non præeunte Turic. nec quoquam modo *Sp.* dante. Vide lib. IV, cap. 2, §. 2. lib. V, cap. 11, §. 39.

3. *Regni*. Turic., *regnum*, cum Alm. (vide §. 4, 14). Nihil nisi error proxima continuantis librarii, dum refert ad *existimatum*. Vide I, H. Voss. ad Virgil. Ecl. VIII, 74. Sic Turic. Alm., *heredis* pro *heres*, III, 6, 102. Vide IV, 2, 88. Item Turic., *justitiorum* pro *justiora*, III, 7, 18; mox §. 16 pro *majora minorum*. Guelf., *m. minora*. Burm. pro *affectati* in hac ratione malit *affectationis;* frustra. Vide V, 11, 12.

4. *Est existimatum*. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2 et edd. ante Stoer. exc. Aldo *fuit ex.* Nec displicet. — Vall. lib. RR. 8 et 9, *fuit existimatum*. Alii *est existimatum*. Francius malebat *existimata*, et quidem recte. Ed. — *Existimatum*. Nihil est quod Francius malit *existimata*. Sic enim veteres, respiciendo ad postremam vocem magis quam pro severa logica. Vide dicta ad lib. II, cap. 18, §. 1.

5. *Convivere*. In hac voce, vide I, 6, 44; VII, 3, 31.

6. *Amicitia uti: ut fortasse*. Turic., *am. aut fort.*, cum Alm. Vide §. 13; item hac §. Sed ille a sec. manu *aut. am. aut fort.*, cum Camp. Sed Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *am. uti fort.;* cum Voss. 3, *am. uti aut fort.* Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Gryph. qui transposuit *am. uti famil. ut fort.* Mox Stoer. primus nostram, quæ profecto vera; et quomodo in corruptis istis lateat, facile apparet. Jam Regius pro *aut* conjecit *ut*. — Optimi inter nostros habent *deinde etiam familiariter alicujus amicitia uti*. Deinde reliqua usque ad finem phrasis nostram lectionem integram exhibent. R. tamen 9 habet *deinde etiam familiaritate alicujus aut amicitia uti*. Cætera ut vulgata refert. Hoc modo bene fluit sensus. Male autem qui τὸ *aut* inserunt. — *Ut fortasse:* nostrorum pars maxima conjunct. *ut* non agnoscunt. Ed.

7. *Corpus vulsum*. Vide II, 5, 12; Suet. Oth. 12. — Et id quidem erat signum mollitiei et infamiæ. Ed.

fractum incessum, vestem muliebrem, dixerit[1] mollis et parum[2] viri signa, si cui, quum signum id proprie sit, quod ex eo, de quo quæritur, natum sub oculos venit, ut sanguis e cæde, ita[3] illa ex impudicitia, fluere videantur. Ea quoque quæ, quia plerumque observata 15
sunt, vulgo signa creduntur, ut prognostica,

... vento... rubet aurea Phœbe;

Et,

... cornix[4] plena pluviam vocat improba voce;

si causas ex qualitate cæli trahunt, sane ita[5] appellentur. Nam, si vento rubet Luna, signum venti est rubor; et 16
si, ut[6] idem poeta colligit, densatus et laxatus aer facit, ut sit inde *ille avium concentus*, idem sentiemus; sunt autem signa etiam parva magnorum, ut vel[7] hæc ipsa cornix; nam, majora minorum esse, nemo miratur.

CAP. X. Nunc *de argumentis*: hoc enim nomine com- 1
plectimur[8] omnia, quæ Græci ἐνθυμήματα, ἐπιχειρήματα,

1. *Dixerit.* CAMP., *dixerim*, cum Goth. Vall. Voss. 2, quod bene revincit Badius. Vide secundam partem notæ. Proposuerat jam Regius. — *Dixerit.* Hujus verbi subjectum est in pronomine *si cui*.

2. *Et parum.* Turic. inserit *aut*, cum Alm. (vide modo hac ipsa §. item mox eadem). Pro *et* CAMP. *aut*.

3. *E cæde, ita.* Turic., *cædis lita.* Alm., *cædis ita.* (Vide modo hac §; item V, 10, 6.) Ante Stoer. fere *ex c.* Sed CAMP. et Guelf. nobiscum faciunt. Omittunt præpositionem Voss. 1, 3.

4. *Cornix.* CAPP., *Tum cornix.* Edit. Hack., *Et cornix.* Τὰ *Tum* et *Et* non agnoscunt nostri. ED.

5. *Appellentur.* Jens. (tac. Gesn.) *appellantur,* cum edd. ante Ald. Jam Regius correxit, cui addicere videntur Codd. omnes. — Nostris omnibus *appellentur.* — *Ita appellentur.* Non quidem *prognostica* appellentur, sed *signa.* Loca Virgiliana sunt e Georg. I, 431, 388, 422.

6. *Si, ut.* Turic. CAMP., *sicut,* cum Alm. Male.

7. *Ut vel.* CAMP., *velut* (vide IV, 2, 61). Guelf. om., *ut.* Contra Goth. Jens. (tac. Gesn.) *vel* omittunt, cum Voss. 3 et edd. ante Leid. exc. Aldo. De confusis *ut* et *vel*, vide IV, 3, 12. Turic. tuetur nostram. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 10, 11, 12, *ut vel hæc i. cor.* R. 5, *ut vel i. c.* Vall. lib. RR. 7, 8, 9, *ut hæc i. c.* CAMP. et Andr., *velut hæc i. c.* ED.

8. *Complectimur.* Put. Poul

ἀποδείξεις vocant, quamquam apud illos est aliqua horum nominum differentia, etiamsi vis eodem fere tendit; nam *enthymema*, quod nos *commentum* sane, aut *commentationem* interpretemur [1], quia aliter non possumus, græco melius usuri [2], unum intellectum habet, quo omnia mente concepta [3] significat; sed nunc de eo non loquimur; alterum, quo sententiam [4] cum ratione;
2 tertium, quo [5] certam quamdam argumenti conclusionem, vel ex consequentibus [6], vel ex repugnantibus; quamquam de hoc parum convenit; sunt enim, qui illud prius [7] *epichirema* [8] dicant; pluresque [9] invenies

Prat., *complectuntur*. Non male quoque : prætulerim tamen *complectimur*, propter sequentia *interpretemur, possumus, loquimur*. Ed.

1. *Interpretemur*. Ita Turicens. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Vall. Bad. Steph. (hic bene commemorato a Capper.) Gryph. Reliqui *intrepretamur*. Vide III, 5, 18; quo adde VI, 2, 29, *sane* alienum est ab indicativo. — Avic. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 9, 10, 11, 12, *interpretemur*. Ed.

2. *Usuri*. Turic. Camp., *uti*, cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. Ad sensum ferri potest, sed structura est abrupta, nec pro Qu. elegantia. Nostræ vindex est Guelf. cum multis profecto aliis. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, *melius usuri*. Alii *melius uti*. Ed.

3. *Omnia mente concepta*. Vide Cic. Topica, c. 13 : « non quod non « omnis sententia proprio nomine « enthymema dicatur. » — Præter Ciceronem, l. cit., Hermogenes nomine enthymematis appellat confirmationem Ergasiæ, quæ fit a circumstantiis per comparationem. Ed.

4. *Sententiam cum ratione*. Arist. Rhet. II, 21, 2: τοῦτο μὲν οὖν γνώμη· προστεθείσης δὲ τῆς αἰτίας, καὶ τοῦ διὰ τί, ἐνθύμημα ἔσται τὸ ἅπαν. Figuram facit Julius Rufinianus, p. 217, in Ruhnk. ed. Lupi.

5. *Tertium, quo*. Camp. et Andr., *tertium, qui*. Prat. et nonnulli *tertium quod*. Iidem supra *alterum qui*, vel *alterum quod*. Utrumque male : nam subauditur *omnia mente concepta significat*. Ed.

6. *Vel ex repugnantibus*. Vall. lib. RR. 8, 9, *vel ex pugnantibus*. Camp. et Andr., *ex depugnantibus*. Ed. — *Ex consequentibus... ex repugnantibus*. Vide lib. V, cap. 8, §. 5.

7. *Qui illud prius*. R. 11, Camp. et Andr., *qui illud quidem*. Ed. — *Illud prius*, quod ex consequentibus concluditur.

8. *Epichirema*. Sic ubique scribo, quoties latinis litteris utor, ducibus plerumque Guelf. Camp. interdum et Turicens. aliquotque editis. Horum plurimi *epicherema*.

9. *Invenies*. Ita Turic. Camp. cum Alm. Reliqui *invenias*. — Soli Put. et Prat., *invenies*. Alii *invenias*. Ed.

in ea opinione, ut id demum, quod pugna[1] constat, *enthymema* accipi velint; et ideo illud Cornificius[2] *contrarium* appellat. Hunc[3] alii *rhetoricum syllogismum*, 3 alii *imperfectum syllogismum* vocaverunt, quia[4] nec distinctis, nec totidem partibus concluderetur; quod sane non utique ab oratore desideratur. *Epichirema* Valgius[5] *aggressionem* vocat; Celsus autem judi- 4

1. *Quod pugna*. Ita Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, Capper. Reliqui *quo p*. Obtemperandum erat vel levi librorum auctoritati, in frequenti præsertim confusione, vide Drakenb. ad Liv. XXXVI, 33, 3. — Solus R. 9, *quod pugna*. Cæteri omnes *quo pugna*. Ed. — *Quod pugna constat*. Vide V, 14, 2: « Ex « pugnantibus, quod etiam *solum* « enthymema quidam vocant. » Cic. Top., l. c., illa rhetorum... ex con« trariis conclusa, quæ ipsi enthy« memata appellant.... quum om« nis sententia enthymema dicatur, « quia videtur ea, quæ ex contra« riis conficiatur, acutissima, *sola* « proprie nomen commune possi« det. » Quem Ciceronis locum exprimit Noster, VIII, 5, 9; Julius Rufinianus, p. 217 (ed. Ruhnk. Rutilii Lupi): « Enthymema fit quum « periodos orationis *ex contrariis* « sententiis astringitur. »

2. *Cornificius*. Vide III, 1, 21. Locum ipsum habes apud script. ad Herenn. IV, 18.

3. *Hunc*. Turic. Camp., *hinc*, cum Andr. Par. Vasc. Steph. Gryph. Stoer. Chouet. suos Codd. male tacente Burmanno. Aldus quidem solus, sed in utraque ed., *nunc*. — *Hunc... vocaverunt*. Aristot. Anal. pr. II, 29, ἐνθύμημα... ἐστὶ συλλογισμὸς ἀτελής. Idem Rhet. I, 2, 8: καλῶ... ἐνθύμημα... ῥητορικὸν συλλογισμόν. Vide Nostr. I, 10, 38; V, 14, 24; item V, 14, 1. Ad secundum horum locorum non immerito reprehendit Quintilianum Victorius (p. 39) quod parum accurate dixerit et hic et illic ab « *aliis* rhet. syll. « ab *aliis* imperf. vel partem syllo« gismi vocatum enthymema » quum ipse Aristoteles utroque modo appellet. Deinceps his appellationibus usi sunt *Artigraphi* quales vocat Cassiodorus in Rhett. Pithœanis, p. 340, quorum aliquot recenset Ernestus sub hac voce in utroque lexico. Distinctionem plerarumque editionum deserui. Neque enim ferri poterat, id quod faciebant illæ, ut *illud* et *hunc* ad diversa redderentur; prius ad *enthymema*, posterius ad *epichirema*. Utrumque necessario spectat ad *enthymema*. Hoc de Cornificio, pro interjecta sententia accipiendum, structuram non mutante.

4. *Quia nec*. Turic. Guelf. Camp. omittunt *nec*, cum Alm. Voss. 1, 3, et edd. ante Ald. qui hæc dat *q. non d. t. p. Nec* de conjectura inseruit Regius; necessario profecto. Sed vide ad IV, 2, 29. Vindices negationis manifesti adhuc quidem soli Vall. (ref. Badio) et Goth. — Omnes nostri habent *quia nec*. Ed.

5. *Epichirema Valgius*. De *Val-*

cat[1], non nostram administrationem[2], sed ipsam rem, quam aggredimur, id est argumentum, quo aliquid probaturi sumus[3], etiamsi nondum verbis explanatum, jam tamen mente conceptum[4], *epichirema* dici. Aliis videtur, non destinatam, vel inchoatam[5], sed perfectam probatio-

gio, vide III, 1, 18. *Epichirematis* etymon, quod exprimere conatus est Valgius, non satis expeditum inveni a rhetoribus antiquis. Aristoteles Topic., VIII, 3, 1 (p. Buhl. 379), ἐπιχειρεῖν opponit et ὑπέχειν i. e. *defendere*. Idem Topic., VIII, 9, 16 (p. 402), ἐπιχείρημα ait (ἐστὶ) συλλογισμὸς διαλεκτικός. Argumentationes a Græcis ἐπιχειρήματα appellatas etiam Cornificius commemorat ad Herenn. II, 2. Alia loca, sed in etymo nequaquam occupata, plena manu ministrat Ernestus in utroque lexico; h. v. Non quidem liquet *aggressio* designata sit a Valgio *rei quam tractamus*, an *adversarii;* prius tamen præfero. Vide lib. V, cap. 14, §. 27.

1. *Celsus.... judicat*. Guelf., *Verius...judico*, cum Voss. 1, 3, Bern.; item edd. aliquot in marg. Sed Basil. (quod ipsum in marg. habent complures) *Verrius* pro *Celsus*, non mutata persona verbi. Mire profecto, quum cæteroqui nulla *Verrii Flacci* apud Qu. mentio fiat. —Put. a sec. man. Vall. lib. RR. 7, 9, 11, 12, *Celsus autem judicat*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, *Verius autem judico*. R. 8, *Verius autem judicat*. Editor.

2. *Nostram administrationem*. Capperonnerius recte remittit nos ad II, 18, 5, unde intelligamus *administrationem* dici pro πράξει quatenus opponitur θεωρίᾳ.

3. *Probaturi sumus*. RR. 3, 5, 12 a sec. manu, *probaturi simus*. Ed.

4. *Jam tamen mente conceptum*. Put. et Prat., *jam tamen plane mente conceptum*. Ed.

5. *Destinatam... inchoatam... perfectam probationem*. Guelf., *destinata... inchoata... perfecta oratio*, cum Bern. et edd. a Gryphio inde ad Obr. Ante Gryph. ed. Jens. (tac. Gesn.) et reliquæ sic; sed *orationem* pro *probationem*, cum Codd. Goth. Voss. 2. Integram nostram primus repræsentavit Obr. obsequentibus recentioribus, et est in Turic. Camp. Alm.; item in Bodl. Andr., ut suspicor, quamquam Gibs. refert *destinatam et inchoatam probationem* (non *orationem*, ut ex eo Burm.) velut mutilam scripturam. Nominativus invectus est in Codd. ab argutantibus librariis. — *Aliis videtur non destinatam, vel inchoatam, sed perfectam probationem hoc nomen accipere, et ultimam speciem;* sic RR. 12 a sec. man., Camp. Andr. et apud Burm. V. C. Alm. Voss. 2; non bene, ut mox patebit. *Aliis videtur non destinatam, vel inchoatam, sed perfectam orationem hoc nomen accipere, ultimam speciem;* sic nonnulli habent; non minus male. *Aliis videtur non destinatam, vel inchoatam, sed perfectam orationem hoc nomen accipere, et ultimam speciem;* sic Vall. lib. a sec. man., RR. 9, 11, 12, Jens. Ald.; minus male. *Aliis videtur non destinata, vel inchoata, sed perfecta oratio*

nem hoc nomen accipere, et ultimam speciem [1]; ideoque propria ejus appellatio [2], et maxime in usu posita est, qua significatur certa quædam sententiæ [3] comprehensio, quæ ex tribus minimum [4] partibus constat. Quidam *epi-* 6

hoc nomen accipere, ultima specie; sic Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10; bene. Epichirema non est tantum *aliquid jam mente conceptum*, seu *non est tantum oratio destinata:* non est *aggressio*, seu *oratio* tantum *inchoata:* sed est *aliquid verbis jam explanatum*, seu *perfecta oratio*, et ita perfecta, ut ad *ultimam speciem* descendat. Hæc explicatio perfecte respondet duabus sententiis superioribus. Præterea an latine, aut in alia qualibet lingua *nomen aliquod* dici potest accipere *probationem non destinatam, vel inchoatam, sed perfectam et ultimam speciem? Aliis videtur non destinata, vel inchoata oratio;* sic Prat. et apud Burm. Bern. *Et hoc nomen accipit ultima specie;* sic idem Bern. Ed. — *Aliis videtur.... ultimam speciem.* Hi contra ac Celsus de re judicasse dicuntur. Neque aliud quidquam hac definitione satis verbosa significare voluit Quint. Quod autem *ultimam speciem hoc nomen accipere* ait, est ea *ultima species* argumentorum, sic conformata, ut jam *epichirema* recte dicatur, neque ullam aliam sibi subjectam habeat; τὸ εἰδικώτατον εἶδος ex Porphyrii appellatione (vide Aristot. ed. Buhl., vol. I, p. 377). Eodem vocabulo utitur mox §. 56; VII, 1, 23. Structuram τοῦ *videtur* cum accusativo sequente attende. Ne recte quidem poterat hic poni nominativus, quia in *videtur* est *placet*, et oratio redit eodem ac si scripsisset: « Alii jubent hoc nomen dare probationi, etc. » Ea quidem vis plerumque est verbo *videndi*, quum ita accusativo jungitur, quod ex plurimis Livii locis apparet. Quamquam nec in solita significatione a ponendo accusativo abhorrent Romani, quod dudum docuerunt inprimis Dukerus ad Florum, II, 6, 45, et Oudendorpius ad Sueton. Otho, c. 7. Vide VI, 1, 31.

1. *Et ultimam speciem.* Guelf., *ultima specie*, cum Basil. (nisi quod hic addit *et*) Gryph. et rell. ante Obr. Nostra in Turic. Camp. Alm. Bodl. Voss. 2, Goth. Andr.

2. *Ideoque propria ejus appellatio, et maxime in usu posita est, qua significatur.* Nonnulli τὸ *est* omittunt. At Vall. lib., *ideoque propria ejus appellatio, et maxime in usu posita.* Bene, si, ut patet, *appellatio* est pro τῷ *appellatione;* et ea est vera lectio. Ed.

3. *Comprehensio.* Turic. Guelf. Camp., *compressio*, cum Alm. Voss. 1, 3, Goth. et edd. ante Ald. quod pro tempore ingeniose profecto correxit Regius. Vallam scribere *compraensio* narrat Badius. Vide VIII, 3, 57. — Nostri hanc lectionem non agnoscunt. Ed.

4. *Minimum.* Turic., *minime.* Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.) omittunt vocem cum Bern. et edd. ante Obr. Narratur Alm. dare *minime in* (vide V, 9, 14; it. mox §. 7). Burm. Obrechtum primum repræsentantem *minimum* recte probat (vide V, 14, 6). Poterat et *minime* ferri hac potestate,

chirema rationem[1] appellarunt; Cicero[2] melius, *ratiocinationem*[3]; quamquam et ille nomen hoc[4] duxisse magis a syllogismo videtur; nam et statum syllogisticum, *ratiocinativum*[5] appellat, exemplisque[6] utitur philosophorum; et, quoniam est quædam inter *syllogismum* et *epichirema* vicinitas, potest videri hoc nomine
7 recte abusus[7]. Ἀπόδειξις est *evidens probatio,* ideoque apud Geometras γραμμικαὶ ἀποδείξεις[8] dicuntur. Hanc et ab *epi-*

vide Tursell., p. 470. — Nostri τὸ *minimum* non habent: nimirum, hi rhetores non admittebant additas *præmissis* probationes, vel eas cum singulis præmissis confundebant. Et sic tres tantum propositiones numerabant. R. 11, *quæ ex tribus in partibus constat.* Ed. — *Ex tribus minimum partibus.* Burmannus recte ad partes vocat Cic. de Inv. I, 34: « partim *quinque* ejus partes « esse dixerunt, partim non plus « quam in *tres* partes posse distri- « bui putaverunt. » Vide et Nostr. lib. V, cap. 14, §. 6.

1. *Rationem.* Qui hoc nomine appellarint epichirema, hodie ignoramus.

2. *Cicero.* De Inv. I, 31, 34. Recte autem Qu. subjicit, Cic. vocem latinam reddere magis συλλογισμὸν quam ἐπιχείρημα. Ciceronis quidem definitio (c. 34 init.) non prorsus abhorret ab Aristotelis Topic. I, 1, 3: Ἔστι δὴ συλλογισμὸς λόγος ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν, ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει διὰ τῶν κειμένων. Hujus autem ipsa verba posuit Alcinous de Doctrina Platonis, fol. 5, ed. græcæ Vascosani 1532, nisi quod postrema sic: δι' αὐτῶν τῶν τεθέντων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει. Eadem Aristotelis latine repetiit A. Gellius XV, 26. Latine retulit Alcinoi verba Almelovenius ad h. l. quasi justam epichirematis definitionem dantia, quod secus est, quum et hic συλλογισμὸν memoret, non ἐπιχείρημα. Redit sane eodem res, et ex hodierna ratione syllogismus id ipsum est, quod Quintil. aliisque epichirema.

3. *Ratiocinationem.* Turic. Guelf. Camp., *ratiocinativum*, cum Goth. Alm. Voss. 1, 3, et edd. ante Bad. sec. Nostram reposuit conjiciendo Philander, quum locum Ciceronis Regius designasset. Necessaria fuit mutatio invitis, ut suspicor, MSS. omnibus. — Omnes nostri dant *ratiocinativum.* Ed.

4. *Duxisse.* R. 10 et Voss. 3, *dixisse.* Minus bene. Ed.

5. *Ratiocinativum.* Vide III, 6, 15.

6. *Exemplisque.* Turic. Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) omittunt copulam; non male fortasse. — Put., *et exemplis.* Alii τὴν *et* vel *que* omittunt. Ed. — *Exemplisque... philosophorum.* Hoc a Cic. fit ubi argumentationem tractat de Inv. I, 34. Apparet autem epichirema proprium esse oratorum, syllogismum philosophorum.

7. *Abusus.* Vide IV, 2, 112.

8. Γραμμικαὶ ἀποδείξεις. Camp., γραμματικη ἀποδιξις. Vide notam ad I, 10, 38. Alm. hic quoque γραμματικαὶ dare narratur. In Turic. ni-

chiremate Cæcilius putat differre[1] solo genere conclusionis[2], et esse *apodixin imperfectum*[3] *epichirema*, eadem causa, qua diximus *enthymema syllogismo*[4] distare; nam et *enthymema*[5] syllogismi pars est: quidam inesse

hil ejusmodi (vide §§. 6, 8). — Avic. Poul. RR. 7, 11, *γραμματικαὶ ἀποδείξεις*. Alii vulgatam exhibent. Ed. — *Γραμμικαὶ ἀποδείξεις*. Vide I, 10, 38, 49. Definitionem *ἀποδείξεως* habes apud Aristot. Top. I, 1, 4: *Ἀπόδειξις.... ἐστὶν ὅταν ἐξ ἀληθῶν καὶ πρώτων ὁ συλλογισμὸς ᾖ κ. τ. λ.* Item Analyticorum, post. I, 2, 4, ubi *Ἀπόδειξιν δὲ* ait *λέγω συλλογισμὸν ἐπιστημονικόν*.

1. *Cæcilius putat differre.* Hoc ordine Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.) et edd. ante Gryph. Reliqui *diff. Cæc. put.* Vide de transpositionibus librariorum V, 8, 2; item mox §. 9. — Put. solus *differre Cæcilius putat.* Ed. — *Cæcilius.* Vide III, 1, 16.

2. *Solo genere conclusionis.* Avic. Put. Poul. R. 3, Prat., *solo genere conclusione.* RR. 5 et 10, *solo genere conclusionem.* Ed.

3. *Apodixin imperfectum epichirema.* Si eadem causa qua enthymema syllogismo, apodixi epichirema diversum esse dicitur, potest videri, ut enthymema imperfectus syllogismus, sic epichirema imperfecta esse apodixis. Hæc ratio Gesnerum movit, ut pro *imperfectum* legendum conjiceret *imperfectam* trahendo adjectivum ad *apodixin*, non, ut nunc est, ad *epichirema*. Sed obstat Rhetorum Pithœanorum auctoritas, qui, quum sua e prioribus hausisse videantur, epichirema latiorem probationem definiunt, p. 67, 341. Est igitur, in hoc diversitatis modo, inversa ratio tenenda, ut, quanto perfectior enthymemate rhetorico est dialecticus syllogismus, tanto epichirema rhetoricum plenius sit apodixi dialectica. Mox quum *inesse* epichiremati dicitur apodixis, latius apodixi epichirema ostenditur.

4. *Enthymema syllogismo.* Sic sine præpositione *a* omnes mei et scripti et excusi ante Gryph. quos non attinebat deserere Capperonnerium, quem non solum poeticam hanc esse scripturam recte docet Burm. in Epistola, p. 50. Vel soni causa debebat omitti *a*. — Avic. Put. Poul. RR. 10, 11, Prat., *a syllogismo distare.* Τὴν *a* omittunt Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 12. Ed.

5. *Nam et enthymema.* Omnes nostri dant *nam et epichirema.* Anne sic res explicari possit? Syllogismus constat majore, minore et conclusione. Suam et majori et minori probationem adjungit epichirema; et sic pars est syllogismi. Ed. — *Et enthymema.* Pro hac voce libri quidem omnes veteres dant *epichirema;* duram sane scripturam. Hanc Vascosanus primus deseruit, obsecundantibus aliquot ejus civibus, quos tandem Gesnerus est secutus. Cogere videtur profecto res ipsa. Quamquam non omnino procedit ratio, si, ut enthymema syllogismi, ita apodixis epichirematis pars est. Poterat carere his verbis, quæ fortasse sunt allita ab eo, cui nimis obscure videretur significatum hoc ipsum in præcedentibus: *eadem... distare.*

epichiremati apodixin putant, et esse partem ejus con-
8 firmantem. Utrumque autem, quamquam diversi auctores, eodem modo finiunt, ut sit ratio per ea, quæ certa sunt, incertis fidem non dubiam afferens [1]; quæ natura est omnium argumentorum; neque enim certa incertis declarantur: hæc omnia generaliter πίστεις appellant; quod etiamsi [2] propria interpretatione dicere *fidem* possumus, apertius tamen *probationem* interpretabimur:
9 sed *argumentum* quoque plura significat. Nam et fabulæ [3] ad actum [4] scenarum compositæ, *argumenta* di-

1. *Ut sit... afferens.* Turic., *scilicet rationem... afferentem*, cum Alm. Andr. Goth. quo acc. Camp., nisi quod *incerta* per errorem dat pro *certa*. Hoc quo minus reponerem, bonis auctoribus stabilitum, obstitit usus parum probatus vocis *scilicet*, Valla (Eleg. lat. serm. II, 60) recte negante « apud doctissimos reperiri vulgo usitatissimum modum, quum ea quæ confuse dicta sunt per singula postea exponimus: quale esset, Quatuor sunt virtutes, *scilicet*, Prudentia, etc. » Bodl., *u. s. r. p. e. q. c. s. i. f. n. d. afferentem*, in qua scriptura nihil a nostra diversi vides præter accusativum in participio, errore nato ut V, 9, 13, *regni*. Ex simili Codicis scriptura suam eruisse videtur Obr. et hæc ipsa nostra est. Guelf, *u. s. r. p. e. q. c. s. fidem dubiis afferens*, cum Vall. (ref. Badio) et edd. a Badio inde exc. Obr. Nostra etiam Jens. (tac. Gesn.) et rell. est ante Bad. nisi quod *oratio* dant pro *ratio*. Guelferbytani aliorumque constitutionem, elegantem sane, prætulissem nisi tot veteres libri plura haberent, quæ facilius quidem excidebant quam addebantur. — Totam hanc phrasim nostri sic exhibent: Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 10, *ut sit ratio per ea, quæ certa sunt, fidem dubiis afferens.* RR. 7 et 12, *ut sit oratio per ea quæ certa sunt, incertis fidem non dubium afferens.* R. 9, *scilicet rationem per ea, quæ certa sunt incertis fidem non dubiam afferentem.* Ed. — *Ratio... afferens.* Vide Cic. Acad. II, 8: « ἀπόδειξις ita definitur: Ratio, quæ ex rebus perceptis ad id, quod non percipiebatur, adducit. » Vide et Diog. Laert. VII, 45; vide §. 6, *Cicero*. Suidas in voce ἀπόδειξις sua sumpsit ex Philopono ad Aristot. de Anima.

2. *Etiamsi.* Sic Vall. (ref. Badio) Camp. Turic. (a sec. manu, nam a pr. cum Alm., *etiam sit*, vide §. 7, 10.) Ante Ald. edd. et Goth. *etiam*, sine *si*, quod Regius explevit. Sed ab Aldo inde *etsi* (exc. Bad. pr.) Guelf., *quid enim sit*, cum Bern. — Aldus tamen habet *etsi propria*. Alii *etiamsi*. Ed.

3. *Fabulæ... compositæ.* Vide lib. II, cap. 4, §. 2.

4. *Actum.* Sic Turic. Guelf. Camp. Obr. cum Voss. 1, 2, Goth. Reliqui

cuntur; et orationum Ciceronis velut thema [1] ipse exponens [2] Pedianus [3], *Argumentum*, inquit [4], *tale est;* et ipse Cicero ad Brutum [5] ita scribit [6], *Veritus fortasse, ne nos in Catonem nostrum transferremus* [7] *illinc mali quid* [8], *etsi argumentum simile non erat;* quo apparet,

actus. — Nostris omnibus *ad actum*. Ed.

1. *Velut thema*. Addidit *velut*, quia thema scholæ est proprie, non fori. Vide lib. IV, cap. 2, §. 28.

2. *Ipse exponens*. Turic. Guelf. Camp., *i. exponit*, cum Goth. Voss. 1, Bern. nec dubito quin omnibus, modo oculati iis contigissent collatores; it. edd. ante Ald. a quo jam nostra obtinet, nisi quod Bad. utraque ed. *exponat*, quod alios dare narrat idem in notis, nec tamen quos. Hæc profecto lenior mutatio quam illa ponendi participium. Restat difficultas in τῷ *ipse*, alieno, quoque te verteris. Optime mox in Cicerone dicitur, opposito illo ad nostrum Pedianum; quod tamen ipsum facit ad proscribendam vocem nostro loco. Nihil magnopere desideres, si, expuncto *ipse*, legas *exponat*. — Puteanus solus *ipse exponens*. Alii *ipse exponit*. Vall. lib., *exponat*. Ed.

3. *Pedianus*. Vide I, 7, 24. Verba quidem ista: *Arg. tale est*, in reliquiis Pediani frustra quæras, etsi in omnibus Oratt. superscriptum est *Arg*. Legimus tamen initio Expositionis in Orat. contra Pis.: « *Argumentum* hujus orationis breve admodum est. » P. 154.

4. *Argumentum, inquit*. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *inq. arg.*, cum edd. ante Bad. sec. quod primus transposuit Regius, in nota quæ non debebat omitti a Schrevelio et Burm. Recte ex conferentium silentio videor colligere nostrum ordinem esse in Turic. Vide §§. 7, 19. — Solus Jens. ab emend. vulgatam exhibet. Ed.

5. *Cicero ad Brutum*. Vide lib. II, cap. 20, §. 10.

6. *Ita scribit*. Turic., *ita scr.;* a sec. autem manu *inter alia scr.*, quod profecto non displiceat. Vide V, 9, 3. Solus memoratur hujus scripturæ vindex. *Ita* omitti a Goth. et Jens. narrat Gesn., in posteriore quidem lapsus. — *Ita scribit*. Vide primam partem notæ. Locum Ciceronianum nexu exemptum extricare non possumus. Vide notam ad *illinc... etsi.*

7. *Transferremus*. Sic Turic. a sec. manu (a pr. cum Alm. Camp. Voss. 3, *transferemus*) Guelf. Goth. Ald. Bad. pr. Reliqui *transferamus*, ut et fragmentorum Cic. editores. — Eadem varietas apud nostros. Optimi tamen dant *transferremus*. Editor.

8. *Illinc... quid, etsi*. Turic. Camp., *illi.... quidem, etsi*. Guelf., *illi.... quid etsi*, cum Alm. Voss. Jens. et edd. ante Bad. sec. *Illi* omnes videntur dare libri, pro quo *illinc* de conjectura reposuit Regius. Ald. mox: *quid est, etsi*. Nihil sane statui potest in tam laceris fragmentis. Facilius tamen erat corrigere: *illius mali aliquid*, vel *illius aliquid*. *Aliquid* etiam vulgo in fragmentis Ciceronianis. Sed inter *quid*

omnem ad scribendum destinatam materiam ita appellari.
10 Nec mirum[1] quum id inter opifices quoque vulgatum sit[2], unde Virgilius[3], *Argumentum ingens*[4]; vulgoque paulo numerosius opus dicitur [5]*argumentosum*: sed nunc de eo dicendum *argumento* est, quod *probationem*[6], *indicium*[7], *fidem*, *aggressionem*, ejusdem rei
11 nomina, facit; parum distincte, ut arbitror. Nam *probatio* et *fides* efficitur[8] non tantum per hæc, quæ sunt

et *etsi* fuisse aliquid, argumento sunt Turic. Camp. — Put. solus a sec. man., *illinc*. Alii omnes habent *illi*. Ed.

1. *Nec mirum*. Opifices non solum materiam appellant *argumentum*, verum etiam materiæ elaborationem et digestionem. Unde Cicero, septima actione in Verrem scripsit, ex ebore diligentissime perfecta *argumenta* in valvis erant. Id est, *simulacra descripta*. Ed.

2. *Vulgatum sit*. Turic. Guelf. Camp. omittunt *sit*, cum Alm. Voss. 3. — Tò *sit* omittunt pariter Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 10, Prat. Ed.

3. *Unde Virgilius*. Avic. Put. Poul. R. 10, *unde Virgilii*. Prat., *unde illud Virgilii*. Bene. Ed. — *Virgilius*. Æn. VII, 791. Vide et Cic. in Verr. IV, 56. Similem usum habet Ovid. Metam. VI, 69.

4. *Argumentum ingens*. Tò *ingens* omittunt Avic. et Poul. Ed.

5. *Argumentosum*. Turic. Camp., *argumentum*, cum Alm. Habent tamen Guelf. et Goth., et vetustissimus quisque excusorum vocem nostram; nec expleat sensum substantivum. Alioqui vide IV, 3, 12, sed et V; 12, 21. — *Argumentosum*. Videtur hoc uno loco transmissum nobis adjectivum, vide Drakenb. ad Liv. VII, 2, 8. *Numerosius opus*, vide ad lib. II, cap. 12, §. 3.

6. *Quod probationem..... facit*. Deesse hic nomen ejus, quem mox reprehendat Fabius, rectissime vidit Regius, idemque ingeniose, *Celsum* fortasse hic alicubi reponendum, conjecit. Obtemperaverunt ei aliquot recentiorum editorum, quorum exempla primus deseruit Burm. quum Obrechtus ipse secutus esset. Veteres quidem libri, vel scripti, vel excusi nihil tale ostendunt. Neque prorsus expeditur locus, nomine aliquo inserendo. Quis enim dixit: « Sempronius argumentum facit probationem... ejusdem « rei nomina? » Sic tamen struere cogimur orationem ut *facit* dictum sit pro *appellat*, *denominat*, quia mox (§. 11, *quod ille indicium vocat*) apparet, eum qui notetur a Quint. hoc nominis dedisse rei, simulque romanum, non græcum, fuisse. Is quin omnium aptissime Celsus intelligatur, nequaquam dubito.

7. *Indicium*. Turic., *radicium*, cum Alm. (vide §. 8, 22.) Sed a sec. manu ille *rationum* et hoc ipsum, non quidem pro *indicium* ponit, sed superaddit sequenti *fidem* Obr.

8. *Efficitur*. Turic. Guelf. *effici*, cum Voss. 3, quo pertinere videtur

rationis, sed etiam per inartificialia; *signum* autem, quod ille *indicium* vocat, ab argumentis jam [1] separavi: ergo, quum sit *argumentum, ratio probationem præstans, qua colligitur aliquid per*[2] *aliud, et quæ, quod est dubium, per id, quod dubium non est, confirmat;* necesse est esse aliquid in causa, quod probatione non egeat. Alioqui nihil erit, quo probemus[3], nisi fuerit, 12
quod aut sit verum[4], aut videatur, ex quo dubiis fides fiat; pro certis autem habemus primum, quæ sensibus percipiuntur, ut, quæ videmus, audimus[5]; qualia sunt *signa;* deinde ea, in quæ[6] communi opinione consensum est, *Deos esse, Præstandam pietatem parentibus:* 13
præterea, quæ legibus cauta sunt; quæ persuasione, etiamsi non omnium hominum, ejus tamen civitatis aut gentis, in qua res agitur, in mores recepta sunt; ut pleraque in jure[7], non legibus, sed moribus constant: si quid inter utramque partem convenit; si quid probatum est; denique, cuicunque adversarius non contradi-

quod mox pro *sunt* Turic. *sint*. Sed ferri nequit. — Nostri præter Vall. lib. a sec. man. RR. 9 et 12 habent *effici*. Deleta forte ultima syllaba. *Non tantum per hæc*. Avic. Poul., *non tantum per ea*. Malim, propter euphoniam. Ed.

1. *Separavi*. Vide V, 9, 2.

2. *Aliquid per*. Sic scripsi contra MSS. et Camp. ducibus Jens. et edd. ante Gryph. Reliqui *aliud p*. Vide V, 8, 7. — Vall. lib. RR. 7, 8 habent quoque *aliquid per aliud*. Ed.

3. *Quo probemus*. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *quod pr.*, cum edd. ante Bad. sec. exc. Aldo. Correxit Regius, probante Badio Ascensio, cujus notam, alia docentem, in Burm. ed. positam, equidem desidero. Turic. veram scripturam habere videtur. — Omnes nostri dant *quod probemus*. Ed.

4. *Nisi fuerit, quod aut sit verum*, etc. Tò *quod* omittunt Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11 et Prat. Ed.

5. *Videmus, audimus*. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12, Jens. Ald., *vidimus, audivimus*. Ed.

6. *Ea, in quæ*. Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *ea quæ*, cum Alm. Voss. 1, 3, edd. ante Ald. qui Regii conjecturam recepit. — Put. et Vall. lib. uterque a sec. man. habent *in*; alii omittunt. Editor.

7. *Pleraque in jure*. Put. et Prat., *pleraque in vita*. Ed.

14 cit; sic enim fiet argumentum, *Quum providentia*[1] *mundus regatur; administranda est respublica*[2]: ut administranda respublica sit, si liquebit[3] mundum providentia
15 regi. Debet etiam[4] nota esse recte argumenta tractaturo vis et natura omnium rerum, et quid quæque earum plerumque[5] efficiat; hinc enim[6] sunt, quæ εἰκότα[7] di-
16 cuntur. *Credibilium* autem genera sunt tria: unum firmissimum, quia[8] fere accidit, ut, *Liberos a parentibus amari;* alterum velut propensius[9], *Eum, qui recte valeat, in crastinum perventurum;* tertium tantum non repugnans, *In domo furtum factum ab eo, qui domi fuit.*
17 Ideoque Aristoteles[10] in secundo de Arte Rhetorica libro

1. *Quum providentia.* Vide lib. V, cap. 7, §. 35.

2. *Administranda... administranda.* Quæ hisce interjiciuntur absunt a meis omnibus ante Ald. qui ex palmaria Regii conjectura recepit. Quorum librorum defectus non notatur a conferentibus, ii negligenter sunt excussi. Vide V, 1, 1. — Nostri quoque omittunt *administranda est respublica.* Ed.

3. *Liquebit.* Turic., *licebit.* Vide ad lib. IV, cap 2, §. 83. — Lectio notanda de qua nostri silent. Ed.

4. *Debet etiam.* Avic. Put. RR. 3, 5, 9, 10, 11, Prat., *debet etiam.* Vall. lib. RR. 7, 8, 12, Andr. Jens. Goth. et Voss. 2, *debent etiam.* Ed.

5. *Et quid quæque earum plerumque.* R. 12, *et quid quæque eorum.* RR. 7, 11 omittunt *plerumque.* Ed.

6. *Hinc.* Pro hoc *nihil* est in omnibus meis ante Ald. qui Regii etiam hic præstantem emendationem expressit. Turic. pro *efficiat* habet *efficit.* —Nostris quoque omnibus *nihil.* Ed.

7. Εἰκότα. Vide V, 9, 8. Dicas autem h. l. excidisse *credibilia* ante *quæ*, quum vix videatur latino vocabulo mox usurus fuisse, nisi hoc jam posuisset. Vide exempla sic ponendi græca post versionem ad III, 5, 4, proposita in notis.

8. *Quia.* Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 1, 2, Bern. et edd. ante Bad. sec. exc. Aldo. Reliqui *quod* ex conjectura Regii, quam recte improbat Badius. Additur enim causa, quare firmissimum sit. — Put. a secunda man., *quod.* Alii *quia.* Bene: est enim ætiologia. Cur mutaveris? R. 7, *qua fere accidet.* Τὸ *qua* pro *quia.* Prat., *quia fere in omnibus accidit.* Malim. Ed.

9. *Propensius.* Hoc vocabulo Noster videtur usus primus et solus, ita ut nihil adderet. Nam Cicero de Nat. D. III, 40 extr., *ad veritatis similitudinem... propensior,* dixit et de Divin. I, 5, *ad veritatem... propensior,* observante Burmanno. Sed mitigavit addendo *velut.*

10. *Aristoteles.* Fit hoc septemdecim primis ejus libri capitibus.

diligentissime est exsecutus, quid cuique rei, et quid cuique homini soleat[1] accidere; et quas res, quosque homines, quibus rebus, aut hominibus, vel conciliasset, vel alienasset ipsa natura: ut, *divitias quid sequatur*[2], aut *ambitum*, aut *superstitionem; quid boni probent, quid mali petant, quid milites, quid rustici;* [3]*quo*

1. *Soleat.* Turic. Guelf. Camp., *solet*, cum Goth. Voss. 3 et edd. ante Loc. Correxit Regius; poterat et *quod* scribere pro *quid*. Sed maxime conveniat *soleret*, ob *exsecutus*, et id quod sequitur *conciliasset*, *alienasset*, non *conciliarit*, *alienarit*. — Put. solus a sec. man. habet *soleat*. Alii vel *solet accidere*, vel *accidere solet*. Ed.

2. *Quid sequatur.* Turic. Guelf. Camp., *qui s.*, cum Goth. et edd. ante Ald. et post Basil. ad Burm. usque, et profecto MSS. omnibus. Regius correxit; verissime vide Aristot. Rhet. II, 16, 1: τῷ δὲ πλούτῳ ἃ ἕπεται. — Nostri pariter dant *qui sequatur*. Ed. — *Divitias quid sequatur... soleat.* Vide Aristot. Rhet. II, 16. In hoc loco, quem securi transierunt interpretes, me diu frustra occupatum magnopere consolatus est Victorius, eadem, qua et ego, difficultate pressus. Sic enim ille ad Aristotel. Rhetor. lib. II, p. 419: « Exponendum videtur, inquit, quod mihi sæpe in mentem « venit, ac non parum molestum « fuit: Quintilianus enim in V libro « ubi de argumentis disputat, ostendit Aristotelem plenius uberiusque hunc locum tractasse, ac « multa ad naturam, moresque hominum pertinentia exposuisse, « quæ nunc hic nullo modo leguntur. Verba ejus hæc sunt: *Ideoque... appeti soleat:* et quæ sequuntur: ubi enim hic agitur de « ambitu, aut superstitione? Quod « verbum ab Aristotele factum est « de militibus aut rusticis? Quid « igitur dicemus? Hanc hujus libri « partem laceram ac fractam esse? « eaque omnia desiderari, quæ a « Quintiliano significantur, an magnum illum rhetorem lapsum esse? « et quæ tractari hic credebat, quum « in manibus librum non haberet, « non quæ vere traderentur, nominasse? Omnino res dura: neque « enim in hoc libro hiatus ullus apparet, sed contra continuata rerum series admirabilis: nec temere debemus, non omnino contemnendum scriptorem » (paulo ante: *magnum rhetorem*, sed cum irrisione) « tantæ negligentiæ condemnare, quamvis quædam hic a « philosopho tradantur, quæ in ea « re explicanda omittere ipse non « debuit: quare ut illa imprudenter « præteriit, ita potuit alia, quæ minime hic tractata unquam fuerunt, nominare; et quasi pro ipsis supponere. » Non uno quidem loco vidimus videbimusque Quintilianum memoriæ vitio e libris afferentem, quæ in iis non plane eadem legerentur. Vide IV, 2, 132.

3. *Quo quæque modo res.* Avic. Poul. Vall. lib. a sec. man. RR. 3, 5, 9, 11, 12, Camp. Andr. Jens. Ald. vulg. habent. Put., *q. quæcunque m.* R. 10, *q. quævis m.* Ed.

18 *quæque modo res vitari vel appeti soleat.* Verum [1] hoc exsequi mitto [2]; non enim longum tantum, sed etiam impossibile [3], aut potius [4] infinitum est: præterea positum [5] in communi omnium intellectu; si quis tamen
19 desideraverit, a quo peteret, ostendi. Omnia autem credibilia, in quibus pars maxima consistit argumentationis, ex hujusmodi fontibus fluunt [6], *An credibile sit, a filio patrem occisum, incestum cum filia commissum?* et contra [7], *veneficium in noverca, adulterium in luxurioso?* illa quoque [8], *An scelus palam factum* [9]*? An* [10]*falsum*

1. *Verum hoc.* Put. et R. 7, *Verum hæc.* Malim. Ed.

2. *Verum... mitto.* Victorius ad Aristot. Rhet. l. II, p. 390, satis aspere. « Ne, ait, quod ipse simul« que omnes rhetores præstare non « potuissent, ab eruditissimo viro « eximie factum, laudem haberet. » Etiam Gesnerus malit sibi notationes morum tales dari a Qu. quam hæc technica spinis oppleta.

3. *Impossibile.* Vide lib. III, cap. 8, §. 15; lib. V, cap. 13, §. 34.

4. *Aut potius.* Sic dedi ex Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2 et edd. rell. ante Gryph. exc. Aldo. Reliqui *ac*, quod sensum impedit. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12, *aut potius.* Ed.

5. *Præterea positum.* R. 3, *præterea ponitur.* Ed.

6. *Fluunt.* Turic. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *fiunt*, cum Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. Nostrum ex Regii conjectura; sin minus necessaria, eleganti tamen et leni. Camp. tamen jam dare nostrum videtur. Vide mox §. 24. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 11, 12, Prat., *fontibus fiunt.* R. 10, *fontibus sunt.* Ed.

7. *Et contra.* R. 7, *vel contra.* Ed. — *Et contra.* Intellige: « an incre« dibile. » Nam ut parum credibilia priora, sic verisimilia hæc.

8. *Illa quoque.* Turic., *quoque illa.* Solus, ut suspicor. Vide pravam hujusmodi transpositionem ad §§. 9, 27.

9. *An scelus palam factum.* Nostri habent ita. Turnebus nonnullos ait Codd. legere *an scelus, quia palam factum*, quod prætulerim. Ed.

10. *Falsum propter.* Sic Turicens. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum Alm. Voss. 2, 3, et edd. ante Ald. Hic primus inserit *dixerit* obsecundantibus posterioribus, sed Codice profecto nullo auctore. Et debebat saltem scribi *dixisse.* Vall. (Bad. ref.) *factum* pro *falsum*, quod illi placet. Male. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, Prat. Camp. Andr. Jens. Ald., *an falsum.* R. 11, *aut falsum.* Vall. lib. RR. 8, 12, *an factum.* Non Male. Ed. — *Falsum.* Intellige « factum esse. » Agitur de falsa testatione, testamento, tabula, quam non est credibile factam propter exiguam summam. Vide Digest. XLVIII, 10, de lege Cornelia de falsis.

propter exiguam summam? quia suos quidque[1] horum
velut mores habet, plerumque tamen, non semper;
alioqui indubitata essent[2], non argumenta. Excutiamus 20
nunc argumentorum locos; quamquam quibusdam hi
quoque[3], de quibus supra dixi, videntur: *locos* appello,
non, ut vulgo nunc intelliguntur, *in luxuriam*[4], et *adul-
terium*, et similia; sed *sedes argumentorum, in quibus
latent, ex*[5] *quibus sunt petenda*[6]. Nam, ut in terra non 21
omni generantur omnia, nec avem aut feram[7] reperias,

1. *Quidque*. Hoc dedi (mirum) ex conjectura Francii (vide §. 122, notam), quam præsumpserant tamen ii, quos Badius ait dubitare, an *quicque* (i. e. *quidque*) legendum sit. Reliqui *quisque*. Hoc nisi mutatur, interjecta ea « *Illa... summam* » proscribi debent, quoniam inanima tanguntur, ad quæ *quisque* referri nequeat. Sunt tamen proba ea et nequaquam eximi merentia. Vide §. 40. — Solus Vall. lib. a sec. man., *quidque horum*. Alii *quisque*. Ed. — *Quidque horum*. Varia hæc, quæ proposuit, debent singula ex sua natura judicari, et hoc dixit *mores* ea *suos habere*; sed mitigavit audaciorem formam addendo *velut*.

2. *Indubitata... non argumenta*. Vide lib. V, cap. 9, §. 2.

3. *Hi quoque*. Sic Turic. Guelf. Camp. Basil. Reliqui *ii q.*. Vide V, 7, 3; item hic §. 121. — *Hi* habent Avic. Poul. RR. 3, 5, 7, 11, 12, Prat., *his quoque*. Ed. — *Hi quoque... dixi*. De quibus supra dixerit Quint., Gesnerus recte videtur designasse ea, quæ prioribus capitibus (malim priore solo) tractarit. Si enim *signa* pars sunt argumentorum (vide V, 9, 1) etiam horum tractatio potest videri locus aliquis argumentorum, quoniam inter signa tum petentur argumenta. Quod masculinum (*hi*) ponit, pro neutro, quod exspectes, fit e natura veteris sermonis de quo egi ad II, 18, 1.

4. *Intelliguntur, in luxuriam*. Turic, Guelf. Camp., *i. ut lux.*, cum edd. ante Ald. qui Regii conjecturam recepit *in* pro *ut*. Mox multi male simul utrumque *ut in*. E meis MSS. et Camp. Bip. dedi *luxuriam* pro aliorum *luxuriem*. —Ap. Burm. V. C. Alm., *ut in luxuriem*. Avic. Poul. R. 11, Goth., *ut luxuriem*. Put. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10, *ut luxuriam*. R. 12, *luxuriem*. Put. a sec. man., *in luxuriam*. Ed. — *In luxuriam*. Vide II, 4, 22; V, 12, 16; V, 13, 57.

5. *Latent, ex*. Sic Turic. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Obr. Reliqui inserunt *et*, quod tamen, nisi cæcutii, est in Camp. — Nullus ex nostris inserit τὴν *et*, quæ reipsa non adeo utilis videtur. Ed.

6. *Petenda*. Turic. Guelf. Camp., *petendi*, cum Alm. ad *locos* retulerunt; male. Vide V, 10, 8. — Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, Prat., *petendi*. Ed.

7. *Reperias*. R. 9, et ap. Burm. Voss. 2 et 3, *reperies*. Ed.

ubi quæque nasci[1] aut morari soleat, ignarus; et piscium quoque genera alia planis gaudent, alia saxosis, regionibus etiam litoribusque discreta sunt, nec helopem[2] nostro mari, aut scarum[3] ducas; ita non omne argumentum undique venit; ideoque non passim quæ-
22 rendum est. Multus alioqui error, et exhausto[4] labore, quod non ratione scrutabimur, non poterimus invenire nisi casu: at si scierimus, ubi quodque[5] nascatur; quum ad locum ventum erit, facile, quod in eo[6] est,

1. *Ubi quæque nasci*, etc. Camp. Andr. Bodl., *ubique nasci aut morari*, omissis *soleat* et *ignarus*. Ed.

2. *Helopem*. Guelferb., *ellopem*. Camp., *elopem*. Geminant fere Græci *l*, sed hoc vetat fieri versus Ovidianus. Secutus sum Turic. et plerorumque scripturam. — *Helopem... scarum*. Vide Ovid. in Fragm. Halieut., v. 96: « Et pretiosus helops « nostris incognitus undis. » Quo vide Plin. H. N. XXXII, 10 extr. Colum. VIII, 16, 9: « Helops..... « Pamphilio profundo nec alio pas« citur. » (Vide Ælian. de Animall. VIII, 28) « ...scarus qui totius Asiæ « Græciæque litoribus, Sicilia te« nus, frequentissimus exit, nun« quam in Ligusticum, nec per Gal« lias enavit ad Hibericum mare. » Hunc et Nostrum quomodo latere potuerit res a Plinio relata, cujus locum mox ponam, eruditi quærunt, H. N. IX, 17: « Advectos « (scaros) Tiberio Claudio princi« pe, Optatius Elipertius præfectus « classis, inter Ostiensem et Cam« paniæ oram sparsos disseminavit. « Quinquennio fere cura est adhi« bita, ut capti redderentur mari. « Postea frequentes inveniuntur Ita« liæ in litore, non antea ibi capti. » Schneid. ad Colum. nihil de hac re.

3. *Scarum*. Turic. Guelf. Camp., *scaurum*, cum Goth. Voss. 3, Jens. Quantitas penultimæ ap. Ovidium, Martialem, Petronium brevis; apud Ennium in Phageticis, p. Columna. 158, longa: « Scarum præterii ce« rebrum Jovi' pæne supremei. » — Put. a sec. man. Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *scarum*. Alii *scaurum*. Ed.

4. *Error, et exhausto*. Turicens. Guelf., *e. est e.*, cum Alm. Voss. 1, 3, Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald. Hic pro nostro *et* habet *in*, et Turic. a sec. manu, *e. est in e.* Reliqui fere *e. est et e.* Goth. Voss. 2 nostram dant. Ea in illis etiam latet, ubi pro nostro *et* legitur *est*. — *Multus alioqui error, et*. Prat. RR. 8, 9, 12 *alioquin*. Τὸ *et* omittunt Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, Prat. Ed. — *Error*. Eleganter dictum de inconsiderata quærentis vagatione.

5. *Quodque*. Sic Guelf. Goth. cum Alm. Bern. Ald. *Quæque nascuntur*, Camp. cum Bodl. Andr. Obr., nisi quod hi *nascantur*. Turic., *quoque nascantur*. (Vide §. 10, 24.) Reliqui fere editi *quidque*. — Put. a sec. man. Vall. lib. R. 8, *ubi quidque nascatur*. Ed.

6. *Quod in eo est*. Vall. lib. RR. 8, 9, Jens. Ald. Goth. Vossiani om-

pervidebimus. Inprimis igitur argumenta *a*[1] *persona* 23
ducenda sunt; quum sit, ut dixi[2], divisio, ut omnia in hæc duo partiamur, *res* atque *personas*[3]: ut *causa*[4], *tempus, locus, occasio, instrumentum, modus,* et cætera, rerum sint accidentia; *personis* autem non, quidquid accidit, exsequendum mihi est[5], ut plerique [6]fecerunt, sed, unde argumenta sumi possunt. Ea porro sunt, 24
Genus[7], nam similes parentibus ac majoribus suis plerumque[8] creduntur, et nonnunquam ad honeste turpiterque vivendum inde causæ sunt[9]; *Natio*[10], nam et gentibus proprii mores sunt, nec idem in[11] Barbaro, Romano, Græco, probabile est; *Patria,* quia similiter 25
etiam civitatum leges, instituta, opiniones habent[12] dif-

nes, Locat., *quod in eo erit.* Ed.

1. *Argumenta a.* Sic Turic. Camp. Reliqui inserunt *sæpe*, quod, ex *a* et *pe* natum, ut suspicor, alienum est in præcipiendo et dividendo post *Inprimis.*

2. *Ut dixi.* Vide V, 8, 4.

3. *Atque personas, ut causa.* Vall. lib. et R. 9 a sec. man. RR. 9, 12, Camp. Andr., *atque personas, res, ut causa.* Τὸ *res* redundat. Ed.

4. *Causa... modus.* Vide V, 9, 1.

5. *Exsequendum mihi est.* Τὸ *mihi* Prat., τὸ *est* R. 8 omiserunt. Poul. Voss. 1, 3, *exsequendum mihi videtur.* Ed.

6. *Est... fecerunt.* Turic., *est pl. fec.*, cum Alm. Sed ille a sec. man., *e. pl. hoc. fec.*, et sic Camp. Obr. Nec male.

7. *Genus.* Ad singula hæc Rollinus, ad aliquot autem Turnebus, exempla ponunt Ciceroniana, quæ repetere juvat. Verrin. V, 12, de filio Verris; V, 52, de ejusdem patre, sed non sentiente cum ipso utroque. Pro Sextio, c. 3; pro Murena, c. 31 extr.; Philipp. II, 18.

8. *Suis plerumque.* Sic Turicens. Guelf. Camp. cum Alm. Voss. 1, 3. Reliqui inserunt *filii.* — Nostri omittunt *filii.* Ed.

9. *Sunt.* Sic Turic. Camp. cum Alm. Reliqui *fluunt.* Vidê §. 19. — Omnes nostri *causæ fluunt.* Ed.

10. *Natio... Patria.* Pro Cluent., c. 26; Verrin. V, 64; pro Archia, c. 3 init.; pro Flacco, c. 4-8. Vide loca citata ad V, 7, 5.

11. *Idem in.* Turic. inserit *qui sunt*, cum Alm. (vide §§. 22, 26). *Iidem sint in*, Camp. Videtur error librarii male interpretantis *idem* (*mores*) pluralem, et aliquid de suo addentis, quum præsertim in *prob. est* nihil varietur. — Vulgatam nostri servant. Ed.

12. *Opiniones habent.* Turic., *op. sunt h.* Camp., *op. sunt sed h.* An forte antiquitus: *op. suam h.?* — Put. Poul. Vall. lib. RR. 8, 9, 11, 12, *opiniones habent differentiam.* R. 7, *opiniones sunt, sed habent differentiam.* Ed.

ferentiam; *Sexus*[1], ut latrocinium facilius in viro, veneficium in femina credas; *Ætas*[2], quia aliud aliis annis magis convenit; *Educatio et disciplina*[3], quoniam refert, a quibus, et quo quisque modo sit[4] institutus;
26 *Habitus corporis*[5], ducitur enim frequenter in argumentum, species libidinis, robur petulantiæ; his contraria in diversum; *Fortuna*[6], neque enim[7] idem credibile[8] est in divite, ac paupere, propinquis, amicis, clientibus abundante, et his omnibus destituto; *Conditionis* etiam distantia est, nam clarus an obscurus, magistratus an privatus, pater an filius, civis an peregrinus, liber an servus, maritus[9] an cœlebs, parens libe-

1. *Sexus*. Pro Sextio, c. 21, quamquam brevis et obiter instituta viri consularis et virginum atheniensium comparatio.

2. *Ætas*. Pro Rosc. Amer., c. 14; pro Lege Manil., c. 21.

3. *Educatio..... disciplina*. Pro Quint., c. 11 extr.; Philipp. II, 7 extr.

4. *Quibus... sit*. Turic., *quib. et quo quisque sit*, cum Alm. Sed CAMP., *quib. quisque sit*. Jens. (tac. Gesn.) *quib. et quo quisque modus sit*, cum Tarv. pro quo *modo* legendum esse qui non videat, eum Regius frustra Quintiliani præceptis operam dare ait. Vide §. 20, *petenda*. — R. 3 solus habet *quo quisque modus*. ED.

5. *Habitus corporis*. Pro Rosc. Am., c. 47; pro Rosc. Com., c. 7; in Pison., c. 1. Vide de *robore* argumento *petulantiæ* exemplum Platonicum citatum, IV, 2, 34.

6. *Fortuna..... conditionis*. Pro Quint., c. 30; pro Rosc. Am., c. 46. — Cicero hos duos locos nomine *fortunæ* complectitur. Fabius discernit, ac *fortunam* ponit in divitiis et opibus: *conditionem* in quodam personæ statu, et quibusdam accidentibus. ED.

7. *Neque enim*. Sic Turic. Guelf. CAMP. Reliqui *nec en*. Vide V, 9, 6; item mox §. 31.

8. *Idem credibile*. Sic CAMP. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Sed Turic., *incred*. Alm., *cred*. (vide §§ 24, 29) Jens. (tac. Gesn.) *tamen id. cred.*, cum Tarv. Regius *tamen* mutavit in *tam*, quod retinent fere reliqui. Malui abjicere. Vide §. 24, *nec idem... probabile*. —Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 12, *nec enim idem credibile est*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 11, Prat., *neque enim idem credibile est*. ED.

9. *Servus, maritus*. Jens. inserit *incestus*, cum Voss. 1, 3, edd. ante Ald. qui et ipse et hoc et insuper *an castus*, sequente Basil.; pessime. Habet et Joann. (tac. Gibs.) *incestus* additum inter lineas sed manu, ut videtur, paulo recentiore. MSS. mei et CAMP. nihil tale, quod et a Vall. abesse narrat Bad. iis tribuens

rorum an orbus sit, plurimum distat; *Animi*[1] *natura*, 27
etenim avaritia, iracundia[2], misericordia, crudelitas,
severitas, aliaque his similia afferunt frequenter[3] fidem,
aut detrahunt; sicut *Victus*[4], luxuriosus, an frugi, an
sordidus, quæritur; *Studia* quoque, nam rusticus, forensis, negotiator, miles, navigator, medicus, aliud atque aliud efficiunt. Intuendum etiam[5], *quid affectet* 28
quisque; locuples videri an disertus[6], justus an potens?
Spectantur *ante acta dictaque;* ex præteritis enim æstimari[7] solent præsentia: his adjiciunt quidam *Commotionem;* hanc accipi volunt[8] temporarium animi motum, sicut *iram, pavorem: Consilia* autem et præsentis 29
et præteriti et futuri temporis; quæ mihi, etiamsi personis accidunt, per se referenda[9] tamen ad illam partem

hoc emblema, qui « *cœlibem* castum et cœlitum vitam ducentem « definiant. » (Vide I, 6, 36.) An igitur a monachis hoc? Regius *incestus* rectissime sustulit. — Nostri hanc lectionem *incestus* non admittunt. Ed.

1. *Animi natura.* Pro Lege Manil., c. 23 init.; in Pis., c. 17 extr., 18 ineunte; pro Cœlio, c. 5; extr. de Catil.

2. *Avaritia, iracundia.* Jens. inserit *ira*, cum edd. ante Ald. accedente Badio utroque. Male.

3. *Frequenter fidem.* Hoc ordine Turic. Camp. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Stoer. Reliqui transponunt, quibuscum aliquot MSS. videntur facere. (Vide §§. 19, 36.)

4. *Victus..... Studia.* Pro Rosc. Am., c. 27 extr.; pro Murena, c. 29, 30, 31; pro Cœlio, c. 19. — *Sicut victus.* Cicero atque alii *victum* sub educatione et disciplina complectuntur. Fabius tamen ista exactius distinguere voluit. Vide Erasm. in *Eccles.* Turn.

5. *Intuendum etiam.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat., *intuendum et.* Ed.

6. *Locuples videri an disertus.* Put. et Prat. meliori ordine habent *locuples, an disertus videri.* Ed.

7. *Æstimari.* Ita dant nostri, præter Poul. R. 12 et Jens., *existimari.* Ed.

8. *Hanc accipi volunt.* Sic Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12, Camp. Andr. Jens. Ald. *Accipi volentes* dat Poul. *Accipi volent*, Avic. RR. 3, 5, 10. Sane pro accipi volentes, *qui accipi volunt*, sic Put. bene: *Commotiones, quibus accipi volunt.* Sic Prat. Ed.

9. *Accidunt, per se referenda.* Sic Turic. Camp. cum Alm. Bodl. Bal. Andr. Reliqui omittunt *per se.* — Soli RR. 7, 11, 12 habent *per se.* Reliqui omittunt. Ed. — *Per se.* Seorsim tractata. Vide III, 10, 1.

argumentorum videntur, quam *ex causis*[1] ducimus; sicut *habitus* quidam animi, quo tractatur, *amicus, an*
30 *inimicus*[2]. Ponunt in persona et *nomen*[3]; quod quidem ei accidere necesse est, sed in argumentum raro cadit; nisi quum aut ex causa datum est, ut, *Sapiens, Magnus, Plenus*[4]; aut et ipsum alicujus cogitationis attulit causam, ut Lentulo conjurationis, quod libris [5] Sibyllinis aruspicumque[6] responsis *dominatio dari tribus Corneliis* dicebatur, seque eum tertium esse credebat[7] post [8] Sul-

1. *Ex causis.* Vide mox §. 33, et alibi passim.

2. *Tractatur, amicus, an inimicus.* Turic., *t. animus amici*, cum Alm. (vide 26, 33.) Sed Guelf., *t. am. inim.*, cum Goth. Voss. 2, 3 et edd. ante Ald. exc. Camp. Tarv. qui dant nostram. Regius *an* inseruit. Malim *in* addi inter *animi* et *quo*. —Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7 a sec. manu, 8, 9, 10, *quo tractatur amicus, inimicus.* R. 12, *quo tractatur amicus et inimicus.* RR. 7 a pr. man., 11, et Alm., *quo tractatur animus amici.* Ed.

3. *Nomen.* Cicero pro Roscio Amerino, c. 43: « Venio nunc ad « illud nomen *aureum* Chrysogo- « ni. » Sed argumentum ne hic quidem suppeditat.

4. *Plenus.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 1, 2, 3, Bern. Bodl. Joann. Andr. et edd. ante Gryph. Reliqui *Planus* nullo, ut suspicor, MS. auctore. Alm. tacetur. — Nullibi reperitur *Planus.* Omnes nostri dant *Plenus.* Ed. — *Plenus.* Sic dedi, auctoribus libris bonis quidem omnibus. Quid tamen hoc esset nominis adhuc nemo dixit, neque in ullis veterum monumentis cognominis loco invenit quisquam. Gallæus et Obrechtus conjicientes *Plancus*, Gesnerus recentiorum scripturam *Planus* referens ad græcam originem πλάνος, Burmannus *divitem* interpretans, Crassi cognomen, cujus ipsius hæc sit glossa, nihil magnopere proficiunt. *Sapiens* et *Magnus*, prius Catonis et Lælii, posterius Pompeii, cognomina in vulgus nota.

5. *Libris Sibyllinis.... dicebatur.* Vide Cicer. Catilin. III, 4, et al. qui de divinatione tractarunt.

6. *Aruspicumque.* Turic. Guelf., *haruspicum.*

7. *Credebat.* Turic. Camp., *dicebat*, cum Alm. Obr. Placeat, nisi quod modo *dicebatur.*

8. *Sullam.* Libri quidem mei omnes *Syllam*, ubicunque nomen hoc comparet, præter unum, ni fallor, Bip. Sigonius nostram rationem lapidum et nummorum auctoritate defendens doctissimum quemque in sua castra pertraxit. Cedo et ipse, quamquam sunt et marmora cum MSS. facientia. Etymon a Sura rectius quam a Sibylla repeti (ut prodit Macrobius) facile agnosco; sed hoc pronunciationem et scripturam definiri, non item. Vide Oudend. ad Suet. Cæs., c. 1.

lam Cinnamque, quia et ipse[1] Cornelius erat. Nam et 31
illud apud Euripidem[2] frigidum sane, quod nomen *Polynicis*, ut argumentum morum, frater incessit; jocorum[3] tamen ex eo frequens materia, qua Cicero in Verrem non semel usus est: hæc fere circa personas sunt, aut his similia; neque enim[4] complecti omnia vel hac in parte, vel in cæteris possumus, contenti, rationem plura[5] quæsituris ostendere. Nunc ad res transeo, 32
in quibus maxime sunt personis juncta, quæ agimus, ideoque prima tractanda: in omnibus porro, quæ fiunt, quæritur aut *Quare*[6]? aut *Ubi?* aut *Quando?* aut *Quomodo?* aut *Per quæ* facta sunt. Ducuntur igitur argu- 33
menta *ex causis factorum*[7], vel *futurorum*: quarum ma-

1. *Ipse*. Turicensis et Camp., *ille*.

2. *Apud Euripidem*. Phœniss., v. 639, 40, ubi Valckenaerius observat, Euripidem in tali etymorum usu Æschylo et Sophocle, qui tamen nec ipsi fugiant, esse immoderatiorem. Livii locum e Barnesio ad Eur. apte profert Gesn. XXVIII, 28, ubi *Atrium Umbrium, nominis etiam abominandi ducem* dicit Scipio Africanus, in egregia oratione. (Nec debebat Livium reprehendere Valck. ad Herod. VI, 50.) Burmannus ad Columnam ablegat in Ennium, p. 240, ubi multa etymorum exempla ex utriusque linguæ poetis. Locum hunc tractat et Aristot. Rhet. II, 23, 29. — *Nam et illud apud Euripidem*. Ita Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 12, Camp. Andr. Sed Vall. lib. RR. 7, 8, 9, Jens., *Nam et illud erat apud Eurip*. Ald., *Nam et illud est ap. Eur.* In Phœnissis autem ap. Euripidem Eteocles fratrem exagitat, in eaque contentione ait, merito illum appellari Polynicem; quasi multum contentiosum, recteque illi inditum esse a patre nomen, ἔξιθι χώρας, ἀληθῶς δ᾽ ὄνομα Πολυνείκην πατὴρ ἔθετό σοι θείᾳ προνοίᾳ νεικέων ἐπώνυμον. Ed.

3. *Jocorum*. Turic., *ilocorum* (a sec. manu *locorum*). Guelf., *locorum*, cum Voss. 2 (an 1?) 3, Bern. Loc. et edd. ante Ald. Nostram habent Goth. Camp. Jens. Tarv. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, 12, *locorum*, errore facili. Ed. — *Jocorum... materia*. Vide VI, 3, 53 sqq.

4. *Neque enim*. Sic Guelf. Camp. Reliqui *Nec en*. Vide §§. 26, 120. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, *Nec en. complecti*. Ed.

5. *Plura*. Turic. Camp. omittunt cum Alm. — Sola Camp. ed. omittit *plura*. Ed.

6. *Quare*. Turic. Camp., *qua de re*, cum Alm. Obr. — Nostri omnes *quare*. Ed.

7. *Factorum*. Sic omnes præter Gesn. quem dantem *actorum* imitati sunt Bipont. et Andres. Vide

teriam, quam ὕλην alii, δύναμιν[1] alii nominaverunt, in duo genera, sed quaternas utriusque dividunt species: nam fere versatur *ratio faciendi* circa *bonorum adeptionem*, *incrementum*, *conservationem*[2], *usum*; aut *malorum evitationem*, *liberationem*, *imminutionem*, *toleran-*
34 *tiam*, quæ et in[3] deliberando[4] plurimum valent[5]. Sed has[6] causas habent recta; prava contra ex falsis opinionibus veniunt; nam est his initium[7] ex iis, quæ credunt[8] bona aut mala: inde errores exsistunt, et pessimi

VII, 4, 2. Quamquam Cic. ad Div. 12, 22, *acta* opponuntur *futuris*. Frequentissima confusio, vide Drakenb. ad Livium VI, 28, 2; item Nostr. V, 14, 4. — *Quarum*. Sic Turic. Camp. cum Ald. Reliqui *quorum*. Sed refertur ad *causas*. — RR. 7, 10, 11, *quorum materiam*. Alii *quarum*. Ed.

1. Ὕλην... δύναμιν. Aristot. *de Anima* 2, 1: ἔστι... ἡ μὲν ὕλη δύναμις· τὸ δὲ εἶδος ἐντελέχεια, (p. Sylb. 22.) Plutarch. de virtute morali (vol. II, p. 443 D) ἡ δύναμις... ἀρχὴ καὶ ὕλη τοῦ πάθους. Apparet quomodo hæc vocabula potuerint reciprocari.

2. *Conservationem*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 12, *conversationem*. Ed.

3. *Imminutionem, tolerantiam, quæ et in*. Turic., *imm. tulerant neque et in*. Alm., *imm. contulerat namque et in* (vide §§. 29, 34). Guelf., *imminut. namque et in*, cum Voss. 1, 3. Sed Bern., *imm. tolerantiam et quæ alia. Namque*. Obr., *imm. tolerantiam: namque et hæc in*. Reliqui *imm.* (nisi quod Camp., *minut.*) *conversionem; namque et in* ad Ald. usque. Hic Regio auctore *namque* omisit cum Badio. Mox revocato hoc pro *et* posuerunt *hæc*, ante Stoer. Hic junxit utrumque, obsecundantibus cæteris. *Conversionem* interpretabantur *mali majoris in minus*. Quo autem auctore, et nonne subjecta hæc *imminutioni?* — Hic locus mirum in modum turbatur apud nostros. Primum nullus admittit *tolerantiam*; sed plurimi habent *conservationem*, vel *conversationem*. Vallæ liber *conversionem*, quæ lectio sincera sola videtur. RR. 7, 8, 11 omittunt. Omittunt insuper τὸ *liberationem*, Avic. Put. RR. 3, 5, 10, et Prat. Ed.

4. *Quæ et hæc in deliberando*. Nostri *namque et hæc indeliberando*. R. 9 simpliciter *namque in deliberando*. Ed.

5. *Plurimum valent*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, Prat., *plurima valent*. Ed.

6. *Has*. Turic. et Camp., *hæc*.

7. *Est his initium*. Turic., *esse his initium*: Alm., *esse initium* (vide §§. 33, 39). — Eadem varietas apud nostros. Ed.

8. *Credunt*. Sic Turicens. Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Voss. duobus et edd. ante Ald. Reliqui *creduntur*. Regius mutavit. Male. — Aldus solus dat *creduntur*. Alii *credunt*. Ed.

affectus; in quibus sunt *ira*, *odium*, *invidia*, *cupiditas*,
spes, *ambitus*, *audacia*, *metus*, cætera[1] generis ejusdem:
accedunt[2] aliquando fortuita, *ebrietas*, *ignorantia*; quæ
interim ad veniam valent, interim ad probationem cri-
minis, ut, *si quis, dum alii insidiatur, alium dicatur in-*
teremisse[3]. *Causæ* porro non ad convincendum modo, 35
quod objicitur, sed ad defendendum[4] quoque excuti
solent, quum quis se recte fecisse, id est, honesta causa,
contendit, qua de re latius in tertio libro[5] dictum est.
Finitionis quoque quæstiones[6] ex causis interim pen- 36
dent, *An tyrannicida, qui tyrannum, a quo deprehen-*
sus in adulterio fuerat, occidit? An sacrilegus, qui, ut
hostes urbe expelleret, arma templo affixa[7] *detraxit?*
Ducuntur argumenta et *ex loco*[8]; spectatur[9] enim ad 37
fidem probationis, *Montanus an planus*, *maritimus an*
mediterraneus, *consitus an incultus*, *frequens an deser-*

1. *Cætera*. Sic Turic. Guelf. CAMP. cum Goth. et edd. ante Gryph. Reliqui *cæteraque*. — Put. et Prat., *cætera hujus modi*. Alii vulgatam habent. ED.

2. *Accedunt*. Vall. lib. RR. 8, 9, 12, Prat. CAMP. Andr. Ald. Jens. Locat., *accidunt*. ED.

3. *Dicatur interemisse*. Omnes nostri habent *dicitur interemisse*. ED.

4. *Defendendum*. Turic. CAMP., *deferendum*.

5. *In tertio libro*; c. 11, §§. 4-9.

6. *Finitionis... quæstiones ex*. Sic Turic. CAMP. cum Alm. Bodl. Andr. Obr. Reliqui *Finitiones ex*. Bal., *quoque quæstiones finitionis ex* in quo vide mihi indoctam transpositionem (vide ad §§. 27, 40). — Nostri omnes dant *Finitiones interim ex causis pendent*. ED. — *Finitionis... pendent*. *Finitiones* sunt controversiæ status finitivi. Jam quali mente aliquid fit, tale facto nomen est ponendum. *De tyrannicida*, vide §. 59.

7. *Arma templo... detraxit*. Burmannus exemplum ponit Romanorum in bello punico secundo hoc facientium. Florus II, 6, 23, ubi vid. Salm. — *Arma templo affixa*. Nam emeriti milites arma sua templi postibus affigebant. Iidem etiam spolia et arma hostium in ornamentum illic ponebant. TURN.

8. *Ex loco*. Rollinus ponit hæc Ciceronis exempla: contra Rullum II, 34 extr., c. 41 init.

9. *Spectatur*. Jenson., *spectantur enim*. Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, Prat., *exspectatur enim*. Put., *exspectatur autem*. ED. — Malis fere *Spectat*. Quamquam *Spectantur* et supra §. 28.

tus, propinquus an remotus, opportunus consiliis an adversus? quam partem videmus vehementissime[1] pro
38 Milone[2] tractasse Ciceronem. Et hæc quidem ac similia ad conjecturam frequentius pertinent; sed interim ad jus quoque[3], *Privatus an publicus, sacer an profanus, noster an alienus?* ut in persona, *magistratus, pater, pere-*
39 *grinus*[4]. Hinc enim quæstiones oriuntur: *Privatam pecuniam sustulisti; verum, quia de templo, non furtum, sed sacrilegium est. Occidisti adulterum, quod lex permittit; sed, quia in lupanari*[5], *cædes est. Injuriam fe-*
40 *cisti; sed, quia magistratui, majestatis*[6] *actio est*[7]. Vel contra, *Licuit, quia pater eram, quia magistratus.* Sed circa facti controversiam argumenta præstant[8], circa juris lites, materiam quæstionum; ad qualitatem[9] quoque frequenter pertinet *locus*; neque enim idem ubique[10], aut

1. *Vehementissime.* Guelf., *evidentissime* (sed a sec. manu nostrum). Voss. 1, *frequentissime.* — Omnes nostri habent *vehementissime.* Ed.

2. *Pro Milone... Ciceronem;* c. 20.

3. *Ad jus.* Turic., *a. locus* (a sec. manu *an locus*, cum Camp.) ut et Alm. *Aditus*, Guelf. et unus e Voss. Sed Jens. (tac. Gesn.) *locus*, solum, cum edd. ante Ald. qui primus nostrum, quod et in Vall. — Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *ad jus quoque.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 11, Prat., *aditus quoque.* Put. a sec. man., R. 7, *an locus quoque.* Ed. — *Ad jus.* Vide IV, 2, 68; it. notam ad IV, 4, 3. Masculina illa *privatus*, etc., referenda sunt ἀπὸ κοινοῦ ad *locus.*

4. *Pater, peregrinus.* RR. 7 et 11, *pater, an peregrinus.* Alii vulgatam retinent. Ed. — *Peregrinus.* Hujus exemplum nullum mox ponitur.

5. *In lupanari.* Vide VII, 3, 6; et similes quæstiones III, 6, 27.

6. *Majestatis.* Turic., *magistratus*, cum Alm. Vide §§. 34, 44.

7. *Actio est.* R. 9 et apud Burman. Voss. 2, *accusatio est.* Quod glossam redolet. Ed.

8. *Præstant.* Refer hoc ad §. 38 « hæc quidem ac similia » quæ solius sunt *loci*, non *personæ*, cujus obiter injiciebatur mentio. *Locus* autem, in conjecturalibus quidem causis, facto alicui aut probando aut revincendo potest inservire, in translativis (quales sunt *juris* lites) occasionem facit ultro citroque disputandi.

9. *Qualitatem.* Quid sit? vide lib. III, cap. 6, §. 10.

10. *Enim idem ubique, aut.* Turic. Camp., *en. ub. aut.* Transposui autem ducibus Jens. et edd. ante Stoer. Reliqui *enim ub. idem, aut.* Nostrum ordinem commendat et

licet, aut decorum est; quin etiam [1], in qua [2] quidque civitate quæratur, interest; moribus enim et legibus distant. Ad commendationem quoque et invidiam valet; 41
nam et Ajax apud Ovidium [3], *Agimus*, inquit, *Ante rates causam* [4], *et mecum confertur Ulixes?* Et Miloni inter cætera objectum [5] est, *quod Clodius in monumentis ab eo majorum suorum esset occisus*. Ad suadendi momenta 42
idem valet, sicut [6] *tempus* [7], cujus tractatum subjungam; ejus autem, ut alio loco jam dixi [8], duplex significatio est [9]: *Generaliter* enim et *specialiter* accipitur: prius illud [10] est, *nunc, olim, sub Alexandro* [11], *quum apud Ilium* [12] *pugnatum est; denique præteritum, instans, futurum*. Hoc sequens habet et *constituta* discri-

omissio Turic. et Camp. (Vide §§. 36, 41.) — RR. 7, 11, *nec enim ubique*. Alii *neque enim ubique*. Ed.

1. *Quin etiam*. Apud Burm. Vossianus 1, *quum etiam*. Ed.

2. *Quidque*. Camp., *quisque*. Vide §. 19.

3. *Apud Ovidium*. Metamorphos. lib. XIII, 5.

4. *Agimus, inquit, Ante rates causam*. Hoc ordine Goth. (tacente Gesn.) Sed Camp. et editionn. ante Gryph., *inq. ante rates caus. ag.*, nisi quod a Jens. inde melius *ag. caus*. Recentiores *ante rat. inq. ag. caus.*, et videntur addicere MSS. Fit autem his modis omnibus heptameter. (Vide §§. 40, 64.) — R. 9 solus *agimus, inquit, ante rates causam*. Alii, *inquit, ante rates agimus causam*. Ed.

5. *Miloni... objectum*. Cicero pro Milone, cap. 7.

6. *Sicut*. Turic. omittit. Male.

7. *Tempus*. Rollinus hæc citat: pro Lege Manil., c. 12 extr.; pro Cœl., c. 1 init. (vide IV, 1, 31); pro Milone, c. 19.

8. *Ut... dixi*. Lib. III, 6, 25, 26.

9. *Significatio est. Generaliter*. Turic. Camp. omittunt *est*. An *significatio. Et gener.?* — Nostri τὸ *est* retinent. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, *simplex significatio est*. Non male retinetur *est*. Ed.

10. *Prius illud... Hoc sequens*. Vide ad I, 8, 12, convellit hoc exemplum nostram conjecturam.

11. *Nunc, olim, sub Alexandro*. Jens., *nunc, olim, tunc sub Al.* Vall. lib. RR. 7, 9, 12, Camp. Ald., *nam olim, sub Al.* R. 8, *nam olim, quum sub Al.* Ed.

12. *Ilium*. Turic. Guelf., *illum*, cum Alm. Sed Turic. a sec. manu *ilium*, ut et Camp. Reliqui *Ilion*. Poeticum videtur. Vide Suet. Jul., c. 79; ibique Oud. et Drakenb. ad Epitom. Liv. LXXXIII. — Nostrorum pars maxima *quum apud Ilium*. Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, 11, *quum apud illum*. Ed.

mina, *æstate, hieme, noctu, interdiu;* et *fortuita*[1], *in*
43 *pestilentia, in bello, in convivio.* Latinorum quidam sa-
tis significari putaverunt, si illud *generale, tempus;* hoc
speciale, tempora[2] vocarent; quorum utrorumque[3] ra-
tio et in consiliis quidem, et in illo demonstrativo ge-
44 nere[4] versatur; sed in judiciis frequentissima est. Nam
et juris quæstiones facit, et qualitatem distinguit, et ad
conjecturam plurimum confert; ut quum[5] interim pro-
bationes inexpugnabiles afferat, quales sunt, si dicatur,
ut suprà posui[6], signator, qui ante diem tabularum de-
cessit; aut[7] commisisse aliquid, vel quum infans esset,
45 vel quum omnino natus[8] non esset: præter id, quod
omnia facile[9] argumenta aut ex iis, quæ *ante rem* facta

1. *Et fortuita.* Jens. habet *et fortunam.* Ed.

2. *Tempora.* Hoc, quod recentiorum aliquot omittunt, habent autem optimi, dant etiam Turicens. Guelf. Camp. — Nostri omnes lectionem V. C. Spalding exhibent, nisi quod Camp. pro *vocarent* scripsit *vocarentur.* Ed.

3. *Quorum utrorumque.* Malis sane *Qu. utriusque,* ut nata sit scriptura nostra ex pervulgato errore de quo vide notam ad V, 9, 13, *regni.* Sed vide V, 7, 34; item hic §§. 69, 77; XI, 3, 106.

4. *Et in illo demonstrativo genere.* Tò *genere* omittunt Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 10. Ed.

5. *Ut quum... afferat.* Redundat *ut,* pro *utpote* positum. Vide VI, 1, 51, ubi nostro loco post Rollinum utitur Capper. *ut* ita usurpatum Quintiliano plurimis locis docet Vall. Eleg. II, 28, etsi sequente tantum relativo, sed *cum* eodem redit.

6. *Supra posui.* Lib. V, c. 5, §. 2.

7. *Aut.* Turic. Guelf. Camp., *an.* Correxit Regius omnium, ut videtur, librorum errorem. Vide §. 69. — Put. a sec. man. Vall. lib. item *aut commisisse.* Alii omnes *an commisisse.* Male. RR. 8, 9, *an commisisset.* Ed.

8. *Quum omnino natus.* Turic.. *q. adhuc tactus o.*, cum Alm. (vide §§. 39, 46). Sed Camp., *q. adhuc natus o.*, cum edd..ante Basil. inserentibus omnibus *adhuc,* quod revocavit Obr. Displicet. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, *vel quum omnino natus non esset.* RR. 7, 11, 12, *vel quum adhuc natus omnino non esset.* Ed. — *Omnino natus non esset.* Almelov. laudat Cic. pro Quint., c. 29: « Sibi eum nuper edidit socium, quem, « quomodo nunc intendit, ne in vi- « rorum quidem numero tum de- « monstrat fuisse. » Est etiam ejusmodi Ciceronianus jocus, infra, lib. VI, cap. 3, §. 73.

9. *Omnia facile.* Vall. lib. a sec. manu, R. 12 a sec. manu, quæ eâ-

sunt, aut ex *conjunctis* rei, aut *insequentibus*[1] ducuntur: ex *antecedentibus, Mortem minatus es*[2], *noctu existi, proficiscentem antecessisti;* causæ quoque factorum præteriti sunt temporis. Secundum[3] tempus subtilius qui- 46
dam, quam necesse erat, diviserunt[4], ut esset [5]*juncti, Sonus auditus est;* adhærentis, *Clamor sublatus est. Insequentis* sunt illa[6], *Latuisti, profugisti; livores et tumores apparuerunt.* Iisdem temporum gradibus defensor utetur ad detrahendam ei, quod objicitur[7], fidem. In 47
his omnis factorum dictorumque ratio versatur, sed dupliciter; nam fiunt quædam, quia aliud postea[8] futurum est; quædam, quia aliud antea factum est; [9]ut,

dem est ac prima, *omnia fere.* Ed.

1. *Aut insequentibus.* R. 7, Jens. Ald. Locat., *aut consequentibus.* R. 11, *aut ex insequentibus.* Ed.

2. *Es.* Turic. Guelf., *est*, cum Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Bad. exc. Camp. Sed Turic. a sec. manu nostrum, quod et Vall. Vide §. 97. —Vall. lib. RR. 8, 9, *es.* Alii *est.* Ed.

3. *Secundum.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum Bodl. Joann. Voss. 1, 2, Andr. Obr. At Jens., *sed*, cum edd. ante Obr. — *Secundum tempus.* I. e. instans, sive præsens. Vide lib. VII, cap. 2, §. 46.

4. *Diviserunt.* Turic. omittit cum Alm. Vide §. 44; item mox.

5. *Esset juncti.* Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, *esset junctis.* R. 7 a sec. man., *esset ex conjunctis.* RR. 11, 12, *ex conjunctis.* Camp., *ut esset aut ex conjunctis.* Ed.

6. *Insequentis sunt illa.* Turic., *et insequenti s. i.* Camp., *et insequentis s. i.* Guelf. Goth. Voss. 2 et edd. ante Stoer. habent *sunt.* Reliqui omittunt, quibus accensetur Alm. falso profecto. Vide modo hac §.; item §. 47. — Put. a sec. man. Vall. lib. RR. 7 a sec. man., 8, 9, *clamor sublatus est. Insequentis sunt illa.* R. 12, *clam. subl. Et insequentis sunt illa.* Avic. Poul., *clam. subl. est. Et insequenti sunt illa.* Omnes eodem modo distinguunt, et quidem bene; nam *junctum* et *adhærens* sunt secundi temporis subdivisiones: *insequens* vero est tertium membrum ipsius divisionis, quæ facta est in *præteritum*, *instans*, *futurum*, seu *insequens.* Ed. — *Insequentis.... illa.* Cave hæc referas ad subtilem illam secundi temporis divisionem, quod factum a multis ante Gesnerum.

7. *Ei, quod objicitur.* Turic., *ei, et q. o.;* a sec. manu, *ei, a quo o.*, cum Camp. Bodl. Andr. Male.

8. *Aliud postea futurum.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. et edd. ante Burm. Recentiores omittunt *postea;* sed concinnitas flagitat.

9. *Ut, quum objicitur reo.* Turic., *o. fidem r.*, sed a sec. manu *o. quidem r.*, cum Camp. Bodl. Omittere *quidem* narratur Alm. (vide §§. 46,

quum objicitur reo lenocinii [1], quod speciosam adul-

50). Diffido sane omittentibus tam antiquam scripturam; neque tamen video, quid ei h. l. faciendum, aut quid aliud inde eruendum.

1. *Lenocinii... adulterii.* Guelf., *len. speciosæ marito qu. ad.*, cum Bern. Voss. 1, 3, et ed. Stoer. Chou. Leid.; item Goth., nisi quod hic addit *que* ad *speciosæ*, cum Voss. 2. Sed Jens., *len. speciosæ marito quod speciosam adult.*, cum editt. ante Obr. exc. tribus supra positis et Camp. qui sic: *lenocinium qui speciosam adulterio*, cum Andr. Nostram dant Turic. Alm. Bodl. (nisi quod hic *adulterio*) Obr. eoque recentiores. Ab antiquissimis igitur libris exsulat *speciosæ marito*. Si quis sane summam in hisce comparatis concinnitatem exigat, potest ei blandiri, quod in Guelf. aliorumque scriptura post *reo lenocinii* subjicitur *speciosæ marito*, sicut mox post *parricidii reo* illud: *luxurioso;* modo *emit* de conducendo liceat interpretari. — R. 12, *reo lenocinii, quod speciosam adulterii damnatam quamdam emerit.* Avic. Poul., *reo lenocinii, speciosæ marito, quod adulterio damnatam quamdam emerit.* Put. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 10, pro *adulterio* dant *adulterii*. En. — *Quod speciosam.... emerit.* Hæreo equidem in hoc exemplo. Quid enim est, quod dicitur reus ille lenocinii *emisse* adulterii damnatam? Ancillane igitur erat ea? Sed quis ancillam adulterii damnavit? Dominus quidem ejus poterat accusari et damnari adulterii, ut vicissim et domina, quæ cum servo adultero rem habuisset. Sed qui fit ut illa veneat? Nam SCti Claudiani, cujus statuto, quæ, ignaro domino, consuesset cum servo in servitute erat (vide Tac. Annal. XII, 53; Sueton. Vesp. 11, ibique interp.), hic quidem nulla ratio. Neque enim talis femina dicebatur adulterii damnata, quia feminas universe spectabat lex illa, non uxores proprie. An e gente barbara advecta est, ut prius domi damnata fuerit? An, fama ob adulterium perdita, sua sponte in servitutem venit? Variæ enim subnasci possunt suspiciones. Quod unum hujus generis maxime tractatur in jure romano, « adulterii damnatam si quis duxerit uxorem » (Dig. XLVIII, 5, 29, 1) non potest inveniri in nostro loco. Quis enim dicat *emit* hic esse accipiendum pro ritu nuptiali coemptionis? Quare miror Gedoynum reddentem « *Il a épousé cette femme, quoiqu'elle eût été convaincue d'adultère.* » Restat ut *emit* (in quo mutando nihil tentandum, quum ter posita vox, non potuerit ter corrumpi) interpretemur *conduxit* (scil. ad quæstum faciendum corpore). Neque enim hoc qui faceret in femina quæ materfamilias non esset (qualis honestatem amisit adulterii damnata), lenocinii reus agi poterat. In hac sane ratione plenior illa scriptura, quam vide in primam partem notæ, aptissima fuerit, ut, qui adulterii damnatam conduxerit, lenocinii suspectus sit in speciosa sua uxore. Hanc loci difficillimi medelam proposuit consultus a me Hugo, JCtus celeberrimus. Si qua cujuscunque gentis lex fuisset, ut, quæ adulterii damnata esset, ea pœnæ causæ veniret, rem haberemus confectam. Sed equidem in Schultingii auctoritate ac-

terii damnatam quamdam [1] emerit, aut parricidii reo luxurioso, quod dixerit patri, *Non amplius me objurgabis;* nam et ille, non quia emit, leno est; sed, quia leno erat, emit; nec hic, quia sic erat locutus, occidit; sed, quia erat occisurus, sic locutus est. *Ca-* 48
sus autem [2], qui et ipse præstat argumentis locum, sine dubio est ex insequentibus; sed quadam proprietate distinguitur: ut, si dicam, *Melior dux Scipio, quam Annibal; vicit Annibalem* [3]. *Bonus gubernator; nunquam fecit naufragium. Bonus agricola; magnos sustulit fructus.* Et contra, *Sumptuosus fuit; patrimonium ex-* 49
hausit. Turpiter vixit; omnibus invisus est [4]. Intuendæ sunt, præcipue [5] in conjecturis, et *Facultates* [6]. Credibilius est enim occisos a pluribus pauciores, a firmioribus

quiesco, negantis ullum in tota, quæ superait, antiquitate locum reperiri præter Pauli Sententt. Receptt. II, 26, 14 (p. 321 Jurispr. Ante-Just.) « qui exacte pœnam « adulterii nobis repræsentet, ita « ut frustra de illa ulterior instituatur inquisitio. », Nihil autem ibi ejusmodi. Quamquam totum hoc thema scholasticum credo, quod in jure romano nullam propriam habeat explanationem. Quæ verba in aliis libris adjiciuntur in h. l. de iis vide primam partem notæ. Ipsa varietas scripturæ videtur ostendere librarios jam in hisce olim hæsisse.

1. *Quamdam*. Burmannus conjecit *quondam*, eleganter.

2. *Casus autem*. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12, Andr. Jens. Ald., *casus autem*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, *Is autem*. Ed.

3. *Vicit Annibalem*. R. 7, Camp. Andr. Ald., *vicit enim Annibalem*. Alii omittunt *enim*. Ed.

4. *Vixit; omnibus*. Turic. Guelf. inserunt *vel*, cum omnibus, quantum video, libris, exceptis Goth. et Vall. hisque auctoribus Gesn. Bip. Paulo diversa Ald. scriptura *vix. quod vel omn.* et Camp., *vix. et omn.* Sententia nostram fert solam. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, 12, *vel omnibus invisus est.* Vall. lib. RR. 8, 9, *omnibus invisus est,* omisso τῷ *vel.* Camp. et Andr., *et omnibus invisus est,* bene: nam quia *sumptuosus fuit, patrimonium exhausit, turpiter vixit,* ideo *omnibus invisus est;* et sic *casus* iste est *ex insequentibus*. Ed.

5. *Præcipue*. Sic Guelf. Camp. Ald. Reliqui *præcipueque*. Vide III, 1, 15; V, 11, 22; IX, 4, 35; X, 1, 20, 27. — Τὸ *que* omittunt R. 3 et Prat. Ed.

6. *Facultates*. Rollinus hæc exempla ponit: Cic. pro Mil., c. 20; pro Rosc. Am., c. 33, ubi *facultatis* nomen quoque.

imbecilliores[1], a vigilantibus dormientes, a præparatis inopinantes[2]; quorum contraria in diversum valent.
50 Hæc et in deliberando intuemur, et in judiciis ad duas res solemus referre, *An voluerit*[3] *quis? An potuerit?* nam et voluntatem spes facit; hinc illa apud Ciceronem[4] conjectura, *Insidiatus est Clodius Miloni, non Milo Clodio: ille cum servis robustis, hic cum mulierum comitatu; ille in equo*[5], *hic in rheda; ille expeditus, hic*
51 *penula irretitus.* Facultati autem licet[6] *Instrumentum* conjungere: sunt enim in parte facultatis et copiæ; sed ex instrumento aliquando etiam signa nascuntur, ut

1. *A firmioribus imbecilliores.* Hæc omittunt Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, et Prat. Ed.

2. *Inopinantes.* Guelf. Camp., *inopinatos*, cum Vall. Voss. 1, 3, Bern. Goth. Vide Drakenb. ad Liv. XXI, 52, 10. — R. 3 et Prat. soli habent *inopinantes*. Alii *inopinatos*. Ed.

3. *An voluerit... potuerit.* Turic., *a. v. q. p.*; sed a sec. manu, *a. v. q. si p.*, et hoc item in Camp. Sed Guelf., *a. v. q. aut p.* Facile acquiescas in recepta, nullis libris admonitus. Nunc fateor, alienum mihi videri, si facultatum consideratio refertur ad quæstionem de *voluntate* seorsim instituendam; convenientius dicas si junctim fiat idem: *An voluerit si potuerit*, i. e. an talis sit is, de quo quærimus, ut, suppeditante facultate, animum faciendi habiturus fuerit. Nec puto *duarum* rerum mentionem oblitterari hac structura probanda. E prima Turic. manu eruas etiam: *A. v. qui p.* — *An voluerit.... potuerit.* Vide primam partem notæ.

4. *Apud Ciceronem.* Pro Milone, cap. 10.

5. *In equo.* Guelf., *equis*, cum aliquot libris, editis quidem ante Gryph. pro quo scribi volebat Francius *eques*, quod ipsum est in Camp. In Turicens. videtur esse recepta, quum ex Alm. referatur *in equis*. Vide §§. 47, 52. — Lectio vulgata nullibi reperitur. Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 10, Prat. Ald., *ille equis, hic rheda*. RR. 7, 11, Jens., *ille equis, hic in rheda*. Ed.

6. *Licet instrumentum.* Camp. et Andr., *licebit instrumentum*. Τὸ *licet*, vel *licebit* omittunt Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, Voss. 1, 3; ita ut referatur ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ad τὸ *solemus*, quod superius positum est. Ed. — *Instrumentum*. Sic quidem omnes libri. Censeo tamen mutandum in pluralem *instrumenta*, ut mox *sunt* habeat quo referatur. Cave enim hoc verbum jungas cum *copiæ*, quasi hic sit pluralis. Est genitivus sing. et plane συνωνύμως positum vocabulum pro *facultatis*. Nec puto recte potuisse poni pluralem *sunt* præcedente *instrumentum*, ut ex singulari eliceretur pluralis, quod sane in quibusdam collectivis frequentissimum. Eamdem in verbo mutationem vide IV, 1, 77.

spiculum in corpore inventum. His adjicitur *Modus*, 52
quem τρόπον dicunt, quo quæritur[1], *Quemadmodum quid sit factum?* idque[2] tum ad [3]qualitatem [4]scriptumque pertinet, ut, *si negemus adulterum[5] veneno licuisse occidere, sed ferro oportuisse[6];* tum ad conjecturas[7] quoque, ut, *si dicam, bona mente factum, ideo palam;*
mala, ideo[8] ex insidiis, noctu[9], in solitudine. In rebus 53
autem omnibus, de quarum vi aut natura quæritur,

1. *Quo quæritur.* Malim *quum q.* Vide II, 15, 6; et in hac ipsa divisione, III, 6, 27. Contrariam mutationem suadeam XI, 3, 83.

2. *Idque.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum plurimis MSS. et edd. ante Basil. Reliqui *id quod.* Vide IV, 2, 29. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, *idque ad qualitatem.* RR. 7 et 11, *id quod ad qualitatem.* Put. a sec. manu, Vall. lib. RR. 8, 9, 12, Camp. Andr., *idque tum ad qualitatem.* Ed.

3. *Qualitatem scriptumque.* Significantur status rhetorici de quibus vide §. 40; III, 5, 4; III, 6, 55, 56. Ita mox et *conjecturæ* significatione rhetorica et *finitio.* Quo vide lib. II, cap. 15, §. 3.

4. *Scriptumque.* Turic. Camp., *scripti,* cum Alm. Bodl. Andr. Bal. Male.

5. *Adulterum... oportuisse.* Vide III, 6, 27; item hic §. 88.

6. *Sed... oportuisse.* Turic. omittit hæc, cum Alm. (qui tamen in proximis alia ac Turic. dare narratur *adulterio eum* pro *adulterum.* Vide §. 50; item mox hac §.) Guelf. Camp., 's. *vel o.*, cum Goth. Voss. 1, 3, Bern. Pro *vel* Voss. 2 *ut.* Multa turbantur hic in Jens. aliisque ante Bad. qui in prima ed. nostram dat e Vall., ubi reposita sit. Mox recurrunt vitia, sed a Stoerio inde bona scriptura obtinet. In *vel* latere *telo*, equidem Burmanno non credo cum Gesnero. *Ferro* quum in istis veterum edd. vitiis passim alieno loco ponatur, a Quint. profectum censeo. — Avic. Put. Poul. Vallæ liber, RR. 3, 5, 9, 10, *sed vel oportuisse.* Ed.

7. *Conjecturas.* Sic Turic. Guelf. Camp., cum Goth. Voss. 2, Alm. Voss. 1, 3, et edd. ante Stoer. Reliqui *conjecturam.* — Put. a sec. man. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 12, Camp. Andr. R. 11, *tum ad conjecturas quoque.* R. 11, *tamen ad conjecturas quoque.* Omnes nostri habent *conjecturam*, non *conjecturas.* Ed.

8. *Ideo... ideo.* Sic Guelf. Posteriore loco et Goth. (tacente Gesn.) Camp. Priore Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Ald. Post hunc posteriore loco ante Gryph. qui cum Ald. et reliquis *ideoque* utroque loco. Alm. cum Voss. 2, 3 posteriore, sine *que.* Turic. utrobique adjicit *que.* Vide hanc ipsam §; it. §. 57.

9. *Noctu.* Turic. Guelf., *nocte,* cum Voss. 3. Omittit vocem Goth. mire et solus. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 11, *ideo ex insidiis, nocte, in solitudine.* R. 9 omittit *nocte.* R. 7 solus *ideoque* pro *ideo.* Alii *noctu.* Ed.

quasque etiam citra[1] complexum personarum, cæterorumque, ex quibus fit causa[2], per se intueri possumus, tria sine dubio rursus spectanda sunt, *An sit? Quid sit? Quale sit?* sed, quia sunt quidam loci argumentorum his omnibus communes, dividi hæc tria genera non possunt, ideoque locis potius, ut in quosque[3] incurrent,
54 subjicienda sunt. Ducuntur ergo[4] argumenta *ex finitione*[5], seu *fine;* nam utroque modo traditur[6]: ejus duplex ratio est; aut enim simpliciter quæritur, *sitne hoc virtus*[7]? aut præcedente[8] finitione, *Quid sit virtus*. Id aut

1. *Citra*. Turic. Camp., *circa*, cum Alm. Voss. 1, 3, Bern. Vide IV, 2, 106; item II, 1, 9. Guelf., *cura*. — Vall. lib. RR. 7, 8, 11, *citra complexum*. Alii *circa*. — *Citra complexum... causa*. Vide V, 8, 6.

2. *Fit causa*. Vall. lib. RR. 7, 9, Jens., *sit causa*. Ed.

3. *Ut in quosque incurrent*. Turic. om. *in*, cum Alm. Voss. 2, 3, Bern. et edd. ante Gryph. (neque enim Ald. habet *in*, ut narrat Gibs.) Sed Guelf., *ut quisque incurrerent*. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *ut quosque incurrerit*. Bene ad partes vocat Burm. I, 5, 54. Minus, sed tamen huc facit IX, 1, 11. Ciceronis ea structura frequentissima. Item Plin. H. N. XXVII, 12: « die incurrente in Augustum mensem. » — Nullus ex nostris hanc lectionem habet. Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, *ut quosque incurrunt*. Bene: nam *in* includitur in verbo *ut*. Editiones solæ habent *incurrerit*. Ed.

4. *Ergo*. Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2 et edd. ante Gryph. Reliqui *igitur*. Vulgaris confusio, sicut τῶν *causa* et *gratia*, *fertur* et *dicitur*, *vero* et *autem*. Insuavis in *igitur* et hic sonus et V, 14, 31. Sed vide hic §. 33, ubi conspirant libri. — Omnibus nostris, R. 8 solo excepto, *ergo*. Ed.

5. *Ex finitione*. Quoniam autem nemo quærit naturam eorum quæ non sunt, ideo primum locum tenet ὅρος, quem quidam finem aut finitionem, alii definitionem appellare maluerunt. Turn.

6. *Traditur*. Voss. 1, 3 præmittunt *dicitur vel*, sed iidem mox *modus* pro *ratio*, ut subito glossatores facti videantur librarii. Displicet tamen *traditur*, pro quo exspectabas sane *dicitur*. — Nostri omnes vulgatam exhibent. Ed. — *Traditur*. De *finis* appellatione, vide II, 15, 3. In statu quidem adhuc solam usurpavit *finitionem*, non *finem*. Veluti per integrum cap. 6 libri III.

7. *Virtus*. Turic. Camp., *dictum*, cum Alm. — Poul. RR. 7 et 12, *sitne hæc virtus*. Alii *sitne hoc virtus*. Ed.

8. *Præcedente*. Sic Turic. Camp. cum Alm. et edd. ante Bad. qui, obsecundantibus reliquis, e Vall. dedit *anteced.*: « non quod referat,

universum verbis[1] complectimur, ut, *Rhetorice est bene dicendi*[2] *scientia;* aut per partes[3], ut, *Rhetorice est recte inveniendi, et disponendi, et eloquendi cum firma memoria, et cum dignitate actionis, scientia.* Præterea fini- 55
mus aut *vi*[4], sicut superiora, aut ἐτυμολογίᾳ[5], ut si *assiduum*[6] ab ære[7] dando, et *locupletem* a locorum, *pecu-*

« sed quia in cæteris hic sit verior. » Ego vicissim eadem causa *præc.* Guelf., *cedente*, cum Voss. 1, 3, Bern. — RR. 7, 11, 12, Camp., *aut præcedente.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, *aut cedente.* Ed. — *Quid sit virtus.* Cave hoc referas ad *quæritur;* pendet a *finitione.* Quapropter sustuli signum interrogandi post *virtus.*

1. *Id... verbis.* Turic. Camp., *Ita aut universam vim verbi*, cum Alm. Bodl. Andr. Loc. et edd. ante Ald. Hic *Ita aut in universum vim verbi* ad mentem Regii. Sed Basil. cum sequentibus ante Leid., *Id aut in universum verbis.* Guelf., *Id autem universum verbis.* Goth. plane nostram dat cum Voss. 2, Bern. Vall. Bad. utr. Leid. Gibs. Omittere *verbis* dicuntur Joann. Voss. 1, 3. Regius inveniebat *Ita ut universam vim verbi* quod lego in Jens. Tarv. Sed Obr. cum recentioribus restituit veterem Turicensis aliorumque. Ego hos deserendos putavi; quum sententia minus expedita sit, error fuerit proclivis. — RR. 7, 11, *Ita aut universam vim verbis complectimur.* Alii lectionem nostram exhibent. Ed. — *Id.* Hoc pronomen potest videri licentius usurpatum. Spectat autem ad omne illud negotium finiendi; ne quis miretur, quum *id* proxime referri videatur ad finitionem *quid sit virtus*, quomodo mox subjiciatur exemplum *rhetorices.*

2. *Rhetorice est bene dicendi scientia.* Vide lib. II, cap. 15, §. 34.

3. *Bene dicendi... per partes.* Hæc absunt a Turic.

4. *Vi.* Opponitur significatio etymo, sicut in litteris sonus figuræ et nomini I, 11, 5.

5. *Aut* ἐτυμολογίᾳ. Solemus nonnunquam definire a vi, seu interpretatione nominis, seu vocabuli, quam appellant etymologiam. Id est, *veriloquium*, ac *notationem;* propterea quod nominis interpretatio rei veritatem solet indicare. Vide Ciceronem in Top. et II, de Orat.; et Erasmum in *Ecclesiaste.* Turn.

6. *Ut si assiduum.* Sic Turic. cum Alm. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Bad. Reliqui omittunt *si.* — *Assiduum... locupletem... pecuniosum.* Vide Cic. Top., c. 2 extr.; Gell. N. Att. XVI, 10; Cic. de Rep., l. II, p. 1074, Ern. in Fragmm. Aliud *assidui* etymon habes apud Varr. L. L., VI, p. (Gothofr. in Auct. l. l.) 5, 7; item apud Charisium, p. (Putschii) 58.

7. *Ære.* Sic libri omnes præter Bad. utr. Andr. Vasc. Paris. (1542) Steph. Gryph. (1536) qui *asse*, Regio auctore. Cic. Top. 2 ante Lambinum et Ernestum et ipse *ære*, et sic quoque Gell. l. c. in eodem ety-

niosum a pecorum copia; finitioni subjecta maxime
56 videntur[1] *genus, species, differens, proprium*[2]. Ex his omnibus argumenta ducuntur. *Genus* ad probandam speciem minimum valet[3], plurimum ad refellendam: itaque *non, quia*[4] *est arbor, platanus est; at, quod non est arbor*[5], *utique platanus non est; nec, quod*[6] *non est virtus, utique potest esse justitia.* Itaque a genere[7] perveniendum est ad ultimam speciem[8]: ut, *Homo est animal*[9], non est satis; id enim genus est: *mortale*, etiamsi est species, cum aliis tamen communis finitio; *rationale*,
57 nihil supererit ad demonstrandum id quod[10] velis. Con-

mo « ab assibus id est ab *ære* dan- « do. » — Præter Put. a sec. man. omnes nostri, *ab ære dando*. Ed.

1. *Videntur*. Turic., *dividentur*.

2. *Genus... proprium*. Vide de his Porphyrium in Isagoge Aristotelis Organo præmissa.

3. *Min. val*. R. 7, *minime val*. Ed.

4. *Non, quia*. Turic., *non quæ*, cum Alm. Camp. nisi quod *hic n. que*. — Omnes nostri habent *non quia est arbor*. Ed.

5. *Quod non est arbor*. Malim *quia n. e. a*. Vide notam ad III, 6, 64; V, 10, 118. Vide et VI, 2, 5.

6. *Nec, quod... justitia*. Sic Guelf. Goth. Voss. 2. Sed Turic., *nec quod virtus est, utique non potest esse just.*, cum Alm. Camp. (nisi quod horum uterque *injustitia*.) Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald. Hic, sine auctore ut videtur, *quod non est virtus, utique non potest esse just*. Nostram Regium didicisse e Cod. Vallensi criminatur Badius; et est ea ab ipso inde in edd. ante Stoer. qui sic: *Nec quod non est virtus, utique non potest esse just.*, quod deinceps primus refinxit Burm. necessario. An *nec quod virtus est* poterat dici pro: *et quod virtus non est?* licenter jungendo *et non* per *nec*. Ita defenderetur vetus illa Turic. scriptura. — Put., *et quod non est virtus, utique non potest esse justitia*. R. 7, *nec quod est virtus, utique non potest esse justitia*. Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, 11, *nec quod non est virtus, utique non potest esse justitia*. Alii nostram lectionem exhibent. Ed. — *Nec, quod.... justitia. Non*, quod latet in *nec*, jungi debet cum *potest*. Vide Gronov. et Drakenb. ad Liv. XXXII, 10, 6.

7. *Itaque a genere*. Turic. Camp. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Bad. omittunt *a*, cum Alm. Vall. Voss. 1, 2, 3. Præterea Goth. et Voss. 2, *Ita* pro *Itaque*. Videtur necessarium *a*. An *Itaque* natum ex *Ita* et hoc ipsum ex *A*, quum repeterentur aliquot literæ ex *justitia* præcedente? *Itaque* enim friget. — Puteanus solus habet *a*. Cæteri omiserunt. Ed.

8. *Ad ultimam speciem*. Vide §. 5; item Cic. Top., c. 6.

9. *Homo est animal*. Vide notam ad lib. II, cap. 16, §. 12.

7. *Demonstrandum id quod*. Sic

tra, species firmam probationem habet generis, infirmam refutationem; nam, *quod justitia est, utique virtus est; quod non est justitia, potest esse virtus, si*[1] *est fortitudo, constantia, continentia.* Nunquam itaque tolletur a specie genus, nisi omnes[2] species, quæ sunt generi subjectæ, removeantur[3]: hoc modo, *Quod neque immortale est, neque mortale, animal non est.* His adji- 58
ciunt *propria*, et *differentia.* Propriis[4] confirmatur finitio, differentibus solvitur. *Proprium*[5] autem est, aut quod soli accidit, ut homini *sermo, risus*[6]; aut quod utique accidit, sed non soli, ut igni *calefacere*[7]; et sunt ejusdem rei plura propria, ut ipsius ignis *lucere, calere.* Itaque, quodcunque proprium deerit, [8]solvet finitionem; non utique, quodcunque erit, confirmabit. Sæpissime autem, quid sit proprium cujusque, 59
quæritur[9]; ut, si per ἐτυμολογίαν dicatur, *Tyrannicidæ proprium est tyrannum occidere,* negemus; non enim,

Turic. Camp. Jens. (tacente Gesnero) cum editionibus ante Stoerium, excepto Aldo. Hic cum reliquis omittit *id.*

1. *Virtus, si.* Jens. inserit *ut,* cum edd. ante Gryph. Hic pro *si* dat *ut,* cum Goth. Voss. 3. Vetustissimi habent nostram, quæ ferri potest. Expeditior tamen si *ut* asciscitur, quod facile excidebat post *virtus.* — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 11, *si est fortitudo.* R. 7, *ut si est fortitudo.* Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *ut est fortitudo.* Ed.

2. *Nisi omnes.* Turic., *n. ut o.* (a pr. manu, sec. sustulit *ut*) cum Guelf. Bern. Stoer. Chouet. Leid. Eleganter inseri videtur. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, 12, *nisi ut omnes.* Ed.

3. *Removeantur.* Camp., *præmoveantur,* cum Alm. miro consensu. Vide §§. 52, 58.

4. *Propriis.* Omnes nostri *a propriis.* Ed.

5. *Proprium autem est.* Malim *proprium esse.* Vide notam ad librum III, cap. 8, §. 31.

6. *Homini... risus.* Hoc veteribus pervulgatum videtur fuisse proprii exemplum. Est apud Porphyrium quoque l. c., p. 394, ed. Buhl., τῷ ἀνθρώπῳ τὸ γελαστικόν.

7. *Calefacere.* Goth. (tac. Gesn.) *calfacere.* Solus. Vide I, 6, 21.

8. *Solvet... confirmabit.* Turic., *solvit.... confirmat,* cum Alm. Nec male. Vide §§. 57, 65. — RR. 11 et 12 soli habent *solvit.... confirmat.* Editor.

9. *Cujusque quæritur.* Turicens. Camp., *hujusce quæretur.*

si traditum sibi eum carnifex occiderit, tyrannicida vo-
60 cetur[1]; nec, si imprudens, vel invitus. Quod autem proprium non erit, differens erit, ut, *Aliud est servum esse, aliud servire;* qualis esse in addictis quæstio solet, *Qui servus est, si manumittatur, fit libertinus*[2], *non* [3] *itidem*
61 *addictus;* et plura, de quibus alio loco[4]. Illud quoque *differens* vocant, quum, genere in species [5] diducto, species ipsa discernitur. *Animal*, genus; *Mortale*, species; *Terrenum* vel *Bipes*, differens; nondum enim proprium est, sed jam differt a marino vel quadrupede; quod non tam ad argumentum pertinet, quam ad dili-
62 gentem finitionis comprehensionem[6]. Cicero[7] *genus et speciem*, quam eamdem *formam* vocat, *a finitione* diducit, et iis, quæ ad aliquid[8] sunt, subjicit; ut, *si is*[9], *cui*

1. *Vocetur*. Turic., *dicatur*, cum Goth. Ald. Gryph., *vocatur*. Guelf. cum edd. ante Gryph. exc. Ald. et Camp. Hic *dicetur:* unde sit *vocetur*, quod primus habet Stoer., ignoro. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, 11, 12, *tyrannicida dicatur*. RR. 7, et 11 a sec. manu, *vocatur*. Ed.

2. *Libertinus*. Sic omnes. Gesn. ex sphalmate *libertus*, quod repetierunt Bip. Andr. Blass. Nec opus erat nota Capperonnerii, qui postquam callide conjecit *libertus* ipse tamen saniora regerit. — Nullus ex nostris habet *libertus*. Pro *fit* Poul. habet *erit;* R. 9, *sit*. Ed.

3. *Itidem*. Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *idem*, cum Alm. Voss. 1, 2, 3, Bern. et edd. ante Ald. quo reversi Stoer. Chouet. Leid. Nostrum a Regio. Lenius sane cum Francio corrigebatur *item*. Vide III, 8, 33; III, 6, 36; III, 3, 7; Drakenb. ad Liv. Epit. 69; Oudend. ad Suet. Dom. 17; item mox §. 74. — Omnes nostri dant *idem*, præter Put. a sec. manu. Ed.

4. *Alio loco*. Vide VII, 3, 26; it. supra III, 6, 25.

5. *In species diducto*. Omnes nostri in speciem *deducto*. *Deducto* pro *diducto*, in Codd. reperitur, ut infra *deducit* pro *diducit*. Ed.

6. *Comprehensionem*. Put. RR. 3, 5, 7, 11, *compressionem*. Male. Ed. — *Comprehensionem*. Hodie dicerent, *enunciationem*. Vide II, 15; IV, 35; item hic §. 5.

7. *Cicero*. Loco citato.

8. *Ad aliquid*. Vide I, 6; 13; III, 6, 23, 51.

9. *Si is... signatum quoque*. Vide Cic. Top., c. 3, ubi hoc ipsum exemplum, item Dig. XXXIV, 2, 19: « Quum aurum vel argentum « legatum est, quidquid auri ar- « gentique relictum sit, legato con- « tinetur, sive factum, sive infec- « tum: pecuniam autem signatam

argentum omne legatum est, petat signatum quoque, utatur genere: at, *si quis*[1], *quum legatum sit ei, quæ viro materfamilias esset, neget deberi ei*[2], *quæ in manum non convenerit:* specie; quoniam[3] duæ formæ sint[4] matrimoniorum[5]. *Divisione* autem[6] adjuvari finitionem do- 63
cet, eamque differre a *partitione;* quod hæc sit totius in partes, illa generis in formas; partes incertas esse, ut, *Quibus constet respublica;* formas certas, ut, *Quot sint species rerumpublicarum,* quas tres[7] accepimus[8], quæ populi, quæ paucorum, quæ unius potestate regerentur. Et ille quidem non his exemplis utitur, quia scri- 64
bens ad Trebatium[9], ex jure ea ducere maluit; ego apertiora posui. *Propria* vero ad conjecturæ quoque pertinent partem, ut, quia proprium[10] est boni *recte*

« placet eo legato non contineri. » Vide lib. V, cap. 14, §. 26.

1. *Si quis... non convenerit.* Vide Ciceronem, loco citato.

2. *Deberi.* Sic Turic. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Leid. Reliqui *debere*. Nostrum conjecit Gesn. — Vall. lib. a sec. man. RR. 8, 9, 11, 12, *deberi ei*. Alii *debere ei*. Ed.

3. *Quoniam.... matrimoniorum.* Hæc pæne ipsa Ciceronis sunt verba l. c.: « Genus enim est, uxor: « ejus duæ formæ. » Malim *sunt* h. l. pro *sint*, propter *quoniam*. Si enim litigatoris intelligerentur verba, in oratione obliqua, *quia* positurus erat. Est autem indicativus in uno Campani libro. De conventione in manum vide Schultingium in Jurispr. Ante-Just.; item nos ad lib. IV, cap. 2, §. 5.

4. *Duæ formæ sint.* R. 10, Camp. et Andr., *quæ formæ sunt*. Ed.

5. *Duæ formæ.... matrimoniorum.* Duæ sunt species nuptiarum. Aut enim fiunt per *coemptionem*, quando mulier in viri manum convenit, ejusque potestatem. Erant autem hæ nuptiæ legitimæ, ac illa quæ ita convenerat in manum dicebatur materfamilias. Erant aliæ quoque nuptiæ, quæ *citra coemptionem fiebant*, quibus uxores habebantur solo usu, ut *concubinæ*. De his latius Boetius in Top. Cic. Turn.

6. *Divisione... docet.* Omnia hæc apud Ciceronem leguntur in Topicis, c. 5, 7.

7. *Quas tres.* Turic., *quæstris*, a sec. manu *equestris*.

8. *Accepimus.* Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) cum Obr. Reliqui *accipimus*, ne latine quidem ob *regerentur*. — Put. solus dat *accipimus*. Alii *accepimus*. Ed.

9. *Ad Trebatium.* Vide III, 11, 18.

10. *Ut, quia proprium.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Voss.

facere; iracundi verbis excandescere[1], esse credantur, aut contra[2]; nam ut quædam in quibusdam utique non

1, 2, 3, Bern. Vall. et edd. ante Ald. Reliqui, auctore Regio, omittunt *quia*. Gibsonus pro nota sua proletaria, debebat MSS. suorum scripturas ponere. Vide V, 9, 3. — *Ut, quia proprium.... eadem est.* Quidquid hinc eruitur sententiæ (nam ne nunc quidem satis aperta est ea) non paucis mutationibus constitit, de quibus vide notas superiores. Ad *esse credantur* intellige *tales* (h. e. boni, iracundi) ii, quorum res agitur. Sic mox (§. 65) *ut sit civis*, scil. is, cui adest patronus. Nam *ea* subaudire, vel ipsum inserere post *esse*, unde facile excidebat, minus placet. In altera parte sensus nostri: *Nam ut*, vereor ut integra sint omnia. Quum enim manifesta appareat oppositio τῶν *ut* et *ita*, nihil magnopere dignum hac dividendi subtilitate exit. Ut nunc est, omne illud *Nam* spectat ad id quod præcedentibus subjiciebatur: *aut contra*, ne quis forte miretur ex *proprio* etiam *contra* animatos homines posse credi. Expeditius sane et tersius erat sic legi: *Nam ut quædam in quibusdam sunt utique, ita et non sunt, et ratio, quamvis ex diverso illa, eadem est.* Rectene *ita*, in hujusmodi structura, postponi possit, sicuti a me hic est factum: « *ut* quædam.... et « ratio *ita*, » non equidem certo dixerim. Id saltem ex nostra constitutione satis apertum, quomodo *proprium* possit ad statum *conjecturalem* traduci, si, quod *proprium* est alicui, id, hoc ipso argumento, esse in eo creditur, quamvis nullis signis deprehensum. Ratio *eadem* in iis, quæ *contra* hæc sunt, iterum est §. 90.

1. *Verbis excandescere, esse credantur.* Turic. Guelf. omittunt *excandescere*, cum Alm. Voss. 1, 2, 3, Goth. Jens. et edd. ante Ald. Vicissim *esse credantur* absunt a Camp. reliquisque post Ald. qui secuti sunt Regium, *excandescere* pro *esse credantur* (an *credatur*) in quibusdam exemplaribus a se inventum narrantem. Equidem, adhuc sine auctore, utramque scripturam conjunxi.

2. *Aut contra.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Ald. Hic *ac c.*, cum Vall. et edd. ante Stoer. *Aut* an *ac* non refert (vide tamen V, 13, 57). Reliqui, Regio auctore, *At c. Contra: nam ut quædam.* Sic Turic. Camp. cum Alm. Reliqui omittunt *n. u.* — *Ut, proprium est boni, recte facere; iracundi, verbis excandescere;* sic Put. a sec. manu, Vallæ lib. a sec. manu, Jens. ab emend. Ald. Bene. *Ut, quia proprium est boni, recte facere; iracundi, in verbis excandescere;* sic Camp. Dele τὸ *quia. Nam quia proprium est boni, recte facere; iracundi, in verbis excandescere;* sic Andr. *Ut, quia proprium est boni, recte facere; iracundi verbis esse credantur;* sic Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, Jens. Goth. An male? Sensus enim est: Adeo ut, quia proprium est boni, recte facere; iracundi verbis suis credantur esse tales. Si enim boni proprium est, recte facere; quoniam non recte facit, qui irascitur; ergo

sunt, et ratio ita, quamvis[1] ex diverso, eadem[2] est. *Divisio* et ad probandum simili via valet, et ad refellendum[3]; probationi[4] interim satis est unum habere, hoc modo, *Ut sit civis*[5], *aut natus sit oportet, aut factus;* 65

iracundi verbis suis agnoscuntur esse tales. — *Recte facere;* sic Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, Camp. Andr. Jens. Ald. *Facere recte;* sic RR. 11, 12. *Recta facere;* sic R. 10. — *At contra;* sic Put. a sec. manu. *Aut contra;* sic Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, Camp. Andr. Jens. Goth. et apud Burm. Voss. 1, 2, 3. Bene; nam hic Fabius adducit quædam, quæ licet prioribus contraria sint, sunt tamen eorum ἀκόλουθα: v. g. quia proprium est mali, non recte facere; clementis et misericordis est, non facere injuriam. *Ac contra;* sic Ald. Ed.

1. *Ratio ita, quamvis.* Turicens. Guelf., *rat. qu. ita,* cum Goth. Alm. Voss. 1, 3, Bern. et edd. ante Ald. qui cum Regio *ita* ejecit, obsecundantibus reliquis. Camp. pro *quamvis* dat *ita.* Hinc tantum mihi sumpsi, ut transponerem voces hasce. Vide §§. 41, 82.

2. *Diverso, eadem.* Guelf. inserit *ita.* Solus. Ald. pro eo *tamen.* Si plures haberet auctores, poterat mutari in *illa.* In totius hujus §. constitutione nemo vidit acutius Badio, qui sic: « Aldus Raphaelem « (Reg.) sequitur. Verum neque si « *quia* expungatur, et pro *verbis esse* « *credatur* reponatur *excandescere,* « sensus adhuc plenus erit. Nam « conjecturæ ex *proprio* vult pone- « re exemplum, ut fortasse repo- « nendum sit hoc modo: ut, quia « proprium est boni recte facere, « iracundi ex animo fari; illius fac- « tis, hujus verbis credatur. Sed « non sum tam vecordi animo, ut « id sine auctore faciam. » Etiam Regius aliquid deesse sensit; quum deinceps Gibsonus mira voluptate acquiesceret in vulgata scriptura. — Omnes nostri Codices habent *quamvis ita ex diverso.* Ed.

3. *Refellendum.* Turic. Camp., *rep.*, cum Alm. Bodl. Andr. de hac varietate egit Burm. ad Ovid. Metam. I, 759. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, *et ad refellendum.* Ed.

4. *Probationi.* Sic Turic. Guelf. cum Alm. Voss. 2, 3, et edd. ante Ald. Sed Camp., *probationem*, cum Bodl. Andr. et Turic. a sec. manu, quæ et hoc novat quod dat: *repellendam probationem.* Ald. et recentiores e conjectura Regii *probanti.* — Omnes nostri exhibent *probationi.* Ed. — *Probationi... tollendum.* Hæc ita inter se opponuntur, ut grata existat structuræ varietas pro simpliciori forma: *ad probandum sufficit unum... ad refellendum utroque opus est.*

5. *Sit civis, aut.* Turic., *sit quis a.*, cum Alm. (vide §§ 58, 68) sed illa a sec. manu *sit quis a.* Guelf. nostram dat cum Bern. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Bad. sec. Sed Camp., *si civis sit quis a.* Goth. (tac. Gesn.) *si c. quis a,* cum Voss. 2. Recentiores *quis* post *civis,* non quidem necessario. — Omnes nostri habent *ut sit civis quis.* Ed.

66 utrumque[1] tollendum est, *Nec natus, nec factus est.* Fit hoc et[2] multiplex, idque[3] est argumentorum genus ex remotione[4], quo modo[5] efficitur totum falsum, modo id, quod relinquitur, verum: totum falsum est hoc modo, *Pecuniam credidisse te dicis; aut habuisti ipse, aut ab aliquo accepisti, aut invenisti, aut surripuisti. Si neque domi habuisti, neque ab aliquo accepisti, nec cætera*[6], *non credidisti.* Reliquum fit verum sic, *Hic servus,*
67 *quem tibi vindicas, aut verna tuus est, aut emptus, aut donatus, aut testamento relictus, aut ex hoste captus, aut alienus;* deinde remotis prioribus, supererit *alienus.* Periculosum, et cum cura intuendum genus; quia, si in proponendo[7] unum quodlibet omiserimus, cum risu
68 quoque tota res solvitur[8]. Tutius, quod Cicero pro Ce-

1. *Factus: utrumque.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 1, 2, 3, Bern. et edd. ante Ald. qui e conjectura Regii inseruit *neganti* obsecundantibus reliquis.

2. *Fit hoc et multiplex.* Τὴν *et* omittunt R. 7 et Andr. Ed.

3. *Idque.* Guelf. Camp., *ideoque*, cum Goth. Voss. 2 (quorum uterque post *est* inserit *contra*) et edd. ante Ald. Sed Turic. nobiscum facit. — Avic. Vall. lib. R. 12, *idque est arg. gen.* Poul., *idque etiam arg. gen.* RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, *ideoque est arg. gen.* Put., *itaque est arg. gen.* Ed.

4. *Ex remotione.* Cic. de Inv. I, 29, *enumerationem* appellat: « Enumeratio est in qua, pluribus rebus expositis, et cæteris infirmatis, una reliqua necessario confirmatur. » Ubi vide Mar. Victorin. apud Pithœum, p. 161. Longe diversa *remotio criminis* Cic. de Invent. II, 29; ad Herenn. I, 15.

5. *Quo modo.* Sic omnes mei exc. Goth. Voss. 2, Gesn. recentioribus. Hi enim *qua*, quod ne Burm. quidem displicebat. Sed referes pronomen ad *genus argg.* potius quam ad *remotionem.* — Solus R. 9 habet *qua modo efficitur.* Ed.

6. *Nec cætera.* Ita Turic. cum plerisque nisi quod Vall. Ald. Leid. eoque recentiores ante Gesn., *et c.* Camp., *nec certam*, omisso mox *non.* Vide ad IV, 2, 61. — RR. 7, 11, *nec cætera.* Ed.

7. *Quia, si in proponendo.* Τὴν *in* omisit R. 10. Ed.

8. *Solvitur.* Vide V, 5, 2. Etiam *dissolvitur* V, 13, 2, 29; VI, 3, 10; VIII, procem. 11. *Resolvere* V, 13, 12. Aliud erat IV, 2, 19. Non debebat Burm. huc conferre versum Horatianum Satt. II, 1, 86: « Solventur risu tabulæ. » Aliud enim est *cum* risu solvi, aliud *risu;* nec *solvi* ibi nostra potestate. De re ipsa vide Cic. de Inv. I, 45.

cinna facit, quum interrogat, *si hæc actio non sit, quæ sit?* simul enim removentur omnia; vel, quum duo ponentur[1] inter se contraria, quorum tenuisse utrumlibet sufficiat[2]; quale Ciceronis[3] est, *Unum quidem certe, nemo erit tam iniquus[4] Cluentio, qui mihi non concedat: si constet corruptum illud esse judicium, aut ab Habito[5], aut ab Oppianico esse corruptum; si doceo non ab Habito; vinco ab Oppianico[6]; si ostendo ab Oppianico, purgo Habitum.* Fit etiam ex duobus, quorum ne- 69
cesse est alterum verum[7], eligendi adversario potestas, efficiturque, ut, utrum elegerit, noceat. Facit hoc Ci-

1. *Vel, quum duo ponentur.* Put., *vel quum duo ponantur.* Ed.

2. *Sufficiat.* Omnes nostri habent *sufficiet.* Præterea, Camp. Andr. Jens. Ald. et Voss. 2 et 3. Quam lectionem non notavit Spalding. Ed.

3. *Cicero... Ciceronis.* Pro Cæcina (sic enim fere scribitur nomen ap. Cic. v. Oudend. ad Suet. Cæs. 75, Tit. 6) c. 13: « alia si qua (actio) « forte est, quæ nos fugerit, dic, quæ « sit: cupio discere. Hæc si est, qua « nos usi sumus; te judice vinca- « mus, necesse est. » Pro Cluentio, cap. 23.

4. *Iniquus.* Turic. Guelf. Camp., *inimicus*, cum Joann. Voss. 2, 3, Goth. Bern. Andr. et editionn. ante Gryph.; item ap. Cic. Cod. S. Victoris. — Omnes nostri habent *inimicus.* Ed.

5. *Aut ab Habito, aut ab Oppianico.* Avic. Poul. RR. 3, 10, *aut ab Habitu.* R. 9, *aut ab Habito, aut Oppianico.* Et mox *si doceo, non ab Habito.* Avic. Poul. R. 8, *si doceo non ab Habitu.* Camp., *si docet, non ab Habito.* Ed.

6. *Vinco ab Oppianico.* Avic. Poul. R. 10, *vincor ab Oppianico.* Prior lectio mihi magis arridet. Ed.

7. *Necesse est alterum verum.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum Voss. 1, 3, Bern. Colin. (qui et parenthesin habet, quam primus repetii) et edd. ante Bad. Ex Alm. refertur *necessaria e. a. v.* (vide §§. 65, 72). Voss. 2 cum Goth., *n. e. alterutrum*, quæ videtur et Vall. scriptura, referente Badio. Durius est in hac, quod *necesse* scribitur, non *necessarium*. Reliqui, partim ex Regii conjectura (ab hoc enim *alterutrum*) *necessaria e. alterutrum.* In hac constitutione *necessaria potestas* nemini debebat placere. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, *alterum verum eligendi.* Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *alterutrum eligendi.* Ed. — *Quorum... verum.* Subaudies ad *necesse est* infinitivum *esse* (nisi forte malis hoc ipsum legere pro *est*); *alterum* accipies *alterutrum.* Vide I, 4, 24; IX, 3, 6. Cic. de Inv. I, 29, 45, *complexionem* appellat hanc argumentationem, qui et utroque loco *utrum* sic posuit, ut hic Noster « *utrum* elegerit » pro *utrumcunque, utrumlibet.*

cero pro Oppio [1], *Utrum, quum Cottam appetisset, aut quum ipse sese* [2] *conaretur occidere, telum ei* [3] *e manibus ereptum est* [4]? Et pro Vareno [5], *Optio vobis datur* [6], *utrum velitis casu illo itinere Varenum usum esse, an hujus*
70 *persuasu et inductu*. Deinde utraque facit accusatori contraria : interim duo ita proponuntur, ut utrumlibet electum idem efficiat [7]; quale est, *Philosophandum* [8] *est, etiamsi non est philosophandum*; et illud vulgatum, *Quo schema* [9], *si intelligitur? quo, si non intelligitur?* Et,

1. *Cicero pro Oppio*. M. Aurelius Cotta, proconsul Bithyniæ, quæstorem suum P. Oppium dimiserat et peculatus, et insidiarum sibi structarum suspectum, quo crimine mox est accusatus, a Cicerone autem defensus. Dio Cass. 36, p. Reim. 100. Orationis Ciceronianæ deperditæ hoc quidem fragmentum apud unum Quintilianum adhuc est inventum. Vide Fragm. Cic. apud Ern., p. 1040.

2. *Aut*. Sic omnes præter Goth. Voss. 2, et Capp. Hi enim *an*, quod recepere editores Fragmm. Cic. In Leid. margine quoque : « Alii *an*. » Nolui exemplo fraudare eos, qui contra Quint. disputant ad I, 5, 50. Vide tamen §. 44. — Vall. lib. RR. 8, 9, *an quum ipse sese*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, 12, *aut quum ipse se*. — *Aut*. Vide notam. Capperonnerius commodum huc contulit fragmentum lib. 3. Historiarum Sallustii : « Oppius post« quam orans nihil proficiebat, ti« mide veste tectum pugionem ex« pedire conatus, a Cotta Vulscio« que impeditur. » P. 978 apud Cortium.

3. *Telum ei e manibus*. Τὸ *ei* omittunt Avic. Put. Poul. RR. 3, 10, Camp. Andr. Voss. 1, 3. Ed.

4. *Ereptum*. Turic., *eruptum*, cum Alm. Bern. *Erutum*. Voss. 1, 3, Palat. Gebhardi, qui rectene hoc commendet, tamquam aptissimum ad festinationem trepidationemque cum violentia conjunctam exprimendam, equidem magnopere ambigo. — *Ereptum est*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, *eruptum est*. Ed.

5. *Pro Vareno*. Vide IV, 2, 26. Fragmentum apud Ernest., p. 1040.

6. *Vobis datur*. Put. RR. 3, 11, 12, Camp. Andr., *nobis datur*. Ed.

7. *Efficiat*. Vall. lib. RR. 8, 9, Goth., *idem faciat*. R. 10, *idem efficiet*. Ed.

8. *Est, Philosophandum*. Turic. inserit *illud*. Non male. — Hanc phrasin ita exhibent Vall. lib. a sec man. RR. 8, 12. At Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 10, 11, Camp. et Andr. dant simpliciter *Philosophandum*, cæteris omissis. Ed. — *Philosophandum...philosophandum*. Hæc ipsa verba ponit Asconius Pedianus ad Divinat. in Cæcil., p. 23, ad c. 6 « etiamsi tacent, satis « dicunt » quem locum a Valla indicatum, docet Badius. Facilis dicti est interpretatio; cujus autem sit, an in proverbium abierit, ignoro.

9. *Schema*. Neque λέξεως neque διανοίας schema hic significatur (vide II, 13, 11) verum tertium illud quod Noster memorat IX, 1, 14;

Mentietur[1] *in tormentis, qui dolorem pati potest; mentietur, qui non potest.* Ut sunt autem tria tempora, ita 71
ordo rerum tribus momentis consertus est; habent enim omnia *initium*[2], *incrementum, summam;* ut, *jurgium, deinde cædes*[3], *et strages;* est ergo hic quoque argumentorum[4] locus invicem probantium; nam et ex[5] initiis summa colligitur; quale est, *Non possum togam prætextam sperare, quum exordium*[6] *pullum videam*[7]; et contra, *Non dominationis causa Sullam*[8] *arma sumpsisse,* argumentum est *dictatura deposita.* Similiter ex[9] *incre-* 72

tractat autem de industria IX, 2, 65: « unde controversiæ *figuratæ* « dicuntur. » Vide et VII, 4, 28. *Vulgatum* quare dixerit hoc, apparet loco gemino IX, 2, 69: « A « quibusdam tota res repudiatur, « sive intelligatur, sive non intelli- « gatur. » Est autem hujusmodi *schema*, sive *figura*, rei, quam indicare palam non audeas, ex obliquo facta significatio.

1. *Mentietur.... qui non potest.* Vide lib. V, cap. 4, §. 1.

2. *Initium.* Turic. Guelf. Camp. omittunt cum Alm. Voss. 1, 3; *exordium* Jens. et edd. ante Badium, qui narrat Vallam ascripsisse *initium*, quod confirmetur eo, quod mox legitur *ex initiis.* Hinc suspiceris Vallensem Codicem omisisse et ipsum hanc vocem; et fortasse Codex ille nihil aliud fuit nisi editio aliqua, aut Camp. aut Andr. ab Laurentio Valla emendata. (Vide edit. nostram, vol. I, p. 12, 23, 28; et infra, cap. 13, 41, notam.) Ipsum nostrum est in Goth. et multis aliis, si recte tacuerunt conferentes. — Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *initium, incrementum, summam.* RR. 7, 11, 12 a sec. manu, *exordium, incr. sum.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, omittunt *increm.* seu *exordium.* Ed.

3. *Ut, jurgium, deinde cædes, et strages.* Pro *et* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, habent *est.* Male. Ed.

4. *Hic quoque argument.* Turic. Camp., *hinc arg. quoque.* Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *hic arg. quoque.* Qui transponunt *quoque*, iidem defendunt *hinc.* Sed vulgata melius habere videtur, et est in Jens. et rell. — Soli RR. 11, 12, habent *hinc.* Alii *hic.* Ed.

5. *Nam et ex initiis.* Vall. lib. RR. 7, 8, 9, τὸ *et* omittunt. R. 10, *ex vitiis*, errore manifesto. Ed.

6. *Exordium.* Vall. lib. RR. 8, 9, habent *exodium.* Ed.

7. *Non possum..... pullum videam.* Verbum *exordiendi* quum de tela sæpe usurpetur, non est quod miremur nomen ejusdem esse usus. Sic et Appuleius Metam., l. V, p. (Pricæi) 99: « *exordio* sermonis « hujus quam concolores fallacias « *attexamus.* » De *pullo*, vide II, 12, 10. Est enim pauperum. Mosellanus recte suspicatur « hoc exem- « plum proverbii loco olim jacta- « tum esse vulgo. »

8. *Sullam... dictatura deposita.* Vide lib. III, cap. 8, §. 53.

9. *Similiter ex.* Sic Turic. Guelf.

mento in utramque partem ducitur ratio rei[1] cum[2] in conjectura, tum etiam in tractatu æquitatis, *An ad initium summa referenda sit?* id est, *An ei*[3] *cædes imputan-*
73 *da sit, a quo jurgium cœpit*[4]*?* Est argumentorum locus ex *similibus*, *Si continentia virtus, utique et abstinentia; Si fidem debet tutor, et procurator*[5], hoc est ex eo genere, quod ἐπαγωγὴν Græci vocant, Cicero *inductionem*; ex *dissimilibus*, *Non, si lætitia bonum, et voluptas; Non, quod mulieri, idem pupillo*[6]: ex *contrariis*, [7] *Frugalitas bonum, luxuria enim malum; Si malorum causa bellum est, erit emendatio pax; si veniam meretur, qui imprudens nocuit, non meretur præmium, qui imprudens pro-*
74 *fuit*: ex *pugnantibus*[8], *Qui est sapiens, stultus non est:*

Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Almel. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Basil. Reliqui inserunt *et*. — Præter R. 10, omnes omittunt *et*. R. 12 habet *similiter et incremento*. Ed.

1. *Ratio rei cum*. Sic Turic. Camp. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph. nisi quod excusi transponunt *ratio rei*. Almel., *res ratio quum*. Vide §§. 69, 73. Reliqui omittunt *rei*. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, omittunt *rei*. Ed.

2. *Cum in*. Guelf., *tum in*. Vide ad lib. IV, cap. 1, §. 66.

3. *Ei*. Turic. Camp. omittunt cum Almeloveniano.

4. *Cœpit*. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, Goth., *cœperit*. Ed.

5. *Si fidem.... procurator*. Hæc sunt Ciceronis Top., c. 10, qui et ibidem *inductionis* vocabulo utitur; item de Inv. I, 31. Recte autem Burmannus suadet geminare *debet* ex ipso Cicerone. Vide mox §. 88.

6. *Pupillo*. Guelf. Camp., *populo*, cum Goth. Voss. 2. Sed Alm., *Popilio* (vide §§. 72, 74) cum Voss. 1, 3, Bern. Basil. margo. *Popillo* Jens. per errorem. Vide et VI, 3, 75. — Vall. lib. RR. 8, 9, 12 a sec. man., *idem populo*. R. 3, *idem popillo*. Avic. Put. Poul. RR. 5, 10, 12, *idem Popilio*. RR. 7, 11, *popilio idem*. Ed. — *Non quod... pupillo*. Cic. Top., c. 11, ubi etiam « locus... qui a contrario dicitur. »

7. *Frugalitas.... imprudens profuit*. « Petita sunt exempla hæc ex « Aristotele, lib. II Rhet., c. 23, 1: « Τὸ σωφρονεῖν ἀγαθόν· τὸ γὰρ ἀκολασταίνειν βλαβερόν... Εἰ γὰρ ὁ πόλεμος « αἴτιος τῶν παρόντων κακῶν, μετὰ τῆς « εἰρήνης δεῖ ἐπανορθώσασθαι.... Εἴπερ « γὰρ οὐδὲ τοῖς κακῶς δεδρακόσιν Ἀκου- « σίως, δίκαιον εἰς ὀργὴν πεσεῖν, Οὐδ' « εἴγ' ἀναγκασθείς τις εὖ δράσει τινὰ « Προσῆκόν ἐστι τῷδ' ὀφείλεσθαι χά- « ριν. ».... Capperonnerius.

8. *Pugnantibus*. Ita Turic. Guelf. cum Goth. Alm. Voss. 1, Bern. et edd. Stoer. Chouet. Leid. Burm. Gesner. eoque recentioribus. Sed Camp. cum rell. meis excusis *repugnantibus*, quod concinit locis supra positis V, 8, 5; V, 10, 2; item VI,

ex *consequentibus*[1], sive *adjunctis, Si est bonum justitia, recte judicandum; Si malum perfidia, non est fallendum;* idem[2] retro[3]. Nec[4] sunt his dissimilia[5], ideoque huic loco subjicienda, quum et ipsa naturaliter congruant: *Quod quis non habuit, non perdidit; Quem quis amat, sciens non lædit; Quem quis heredem suum esse voluit, carum habuit, habet, habebit*[6]; sed, quum sint indubitata[7], vim habent pæne signorum[8] immutabilium. [9]Sed 75

3, 66, in quorum primo Guelf. Goth. et Turic. (a pr. manu) *pugn.*, secundo autem solus Goth., *pugn.* Verum V, 14, 1, omnes *pugn.* Idem V, 10, 94 omnes præter CAMP. et CAPP. Vide et V, 14, 31. — RR. 7, 11, 12, *ex repugnantibus.* Alii *ex pugnantibus.* — *Pugnantibus..... consequentibus.* Vide V, 8, 5. Animadvertit autem Regius, contra Ciceronis rationem (Top., c. 12) confundi hic *adjuncta* et *consequentia.* Cicero enim adjuncta « inquit « non semper eveniunt: « consequentia « autem semper. » Similis a nostro facta mox §. 75 divisio *consequentium* et *sequentium.*

1. *Consequentibus.* Sic mei quidem libri omnes, præter Gesnerum cum recentioribus, qui ex illius, puto, sphalmate: *sequentibus.*

2. *Idem.* Turic. (a sec. manu) Guelf., *Idemque.* CAMP. Goth. (tac. Gesn.) *Item*, cum Voss. 2. Vid. §. 60.

3. *Retro.* Turic., *recte*, cum Alm. (vide §§. 73, 75). Sed ille a sec. manu *recta.* — Avic. Put. Poul. RR. 7, 11, 12, *Idem retro.* Vall. lib. RR. 8, 9, *Item retro.* R. 10, *Itemque retro.* ED. — *Idem.* Nisi forte malis *Item*, referes pronomen ad vocem *locus*, §. 73.

4. *Nec.* Guelf., *hæc.* CAMP., *quæ*, cum Goth. Voss. 2, Andr.

5. *Dissimilia.* Turic. Guelf., *similia*, cum Alm. Goth. Voss. 1, 2. Dicas *his* quod præcedit, errori locum dedisse; nec sane eo egebamus. Sed in excusis meis est *his dissim.* — Nullus ex nostris lectionem hanc exhibet. Put., *hæc sunt his similia.* Vall. lib. a sec. man. RR. 8, 9, *quæ sunt his similia.* Avic. Poul. RR. 3, 7, 10, 11, 12, *nec sunt his similia.* ED.

6. *Carum habuit, habet, habebit.* RR. 7, 11, *earum habet*, cæteris omissis. ED. — *Habuit, habet, habebit.* Postrema duo sane ad rem facere non magnopere videntur. Qua causa omisisse ea videtur Aldus, sed libri addicunt nulli.

7. *Indubitata.* Turic. CAMP., *dubitata.*

8. *Immutabilium.* Libri mei et scripti et excusi ante Ald., *innumerabilium.* Hic nostrum de conjectura reposuit, quam Regianæ *insolubilium* recte præfert Badius. Multi Codd. pravam scripturam dare narrantur, neque in ullo esse nostram credo. — Put. a sec. man., *insolubilium.* Alii omnes *innumerabilium.* ED. — *Signorum immutabilium.* Vide c. hujus libri 9.

9. *Sed hæc consequentia.* Turic., *hæc* (a secunda manu *hoc*) *consequens.* CAMP., *hoc consequens.* Omit-

hæc *consequentia* dico, ἀκόλουθα [1]; est enim *consequens sapientiæ bonitas:* illa *sequentia*, παρεπόμενα [2], quæ postea facta sunt, aut futura; nec sum de nominibus anxius; vocet enim, ut voluerit quisque, dum vis rerum ipsa manifesta sit, appareatque, hoc temporis, illud esse
76 naturæ. Itaque non dubito [3] hæc quoque *consequentia* (quamvis ex prioribus dent argumentum ad ea, quæ sequuntur [4]), quorum quidam duas species esse volue-

tunt *hæc* Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald.; item Bad. utraque.

1. Ἀκόλουθα... παρεπόμενα. Est in græcis hisce aliquantum difficultatis. Primum abrupta sunt et sine ulla commissura latinis subjuncta, cui quidem vitio mederi possis interponendo utrobique *id est*, quod, una littera scriptum, facile intercidebat. Vide III, 5, 4. Deinde παρεπόμενα ex sola Petri Victorii conjectura repositum est (ad Aristot. Rhet. I, 6, 3, p. 105); fluctuante Codd. scriptura. Utitur hoc vocabulo Aristoteles in Topicis III, 2, 1, quamquam non tanta, quanta hic est in eo, subtilitate. (Est etiam apud scriptorem de Elocutione, vulgo Demetr. Phaler., §. 217, p. 87 Schn.) Sed quum etymon ad amussim respondeat sententiæ Quintilianeæ, non dubitavi Capperonnerium sequi in adoptanda doctissima emendatione. « *Illa* » autem cave in præcedentibus quæras; spectat ad relativum « *quæ*.... futura. »

2. Παρεπόμενα. Turic. cum Voss. 1, 3, *paregomena*. Camp., παρηγμενα. Goth. cum Voss. 2, παριγομενα. Guelf., *paragomena*, cum edd. ante Aldum., nisi quod Tarv. græcc. litt. Alm., ἐπαγόμενα (ref. Burmanno, sed attende differentem a Turic. et vide §§. 74, 84. Vicissim VIII, 6, 32, vulgatam παραγόμενα retinere fertur Turic. ubi Alm. cum multis πεποιημένα) quod quum Regius in quibusdam, ut ait, exemplaribus inventum comprobasset, ab Aldo inde receptum est ab omnibus exc. Capp. — Put. a sec. man., ἐπαγόμενα. Alii omnes παραγόμενα. Ed.

3. *Non dubito.... consequentia. Hæc* ad sequentia spectare dirimendo demonstravi. Durissimum autem est, quod sine infinitivo ponitur accusativus *hæc*, post *dubito*. Verbum desiderabat jam Regius, nec ullo adhuc exemplo tantæ struendi licentiæ conciliatus sum. Quod autem aiunt *esse* subaudiendum, id ne sufficit quidem; *vocare*, *appellare* satius sit, quod sane difficilius intelligitur, quamquam prius ex *vocet* elici posse statuit Capper. Exempla struendi verbum *dubitandi* cum accusativo nominis aliquot ponit Burm. ad XII, 1, 42, sed nostrum non mollientia illa. Cujusmodi et Scioppius dedit in Sanctii Minerva III, 3, p. mihi 293. Sententiam mox repetit longe clarius, §. 78.

4. *Quæ sequuntur*. Vall. lib. RR. 8, 9, 12, Voss. 2, *quæ consequuntur*. Ed.

runt: *Actionis*, ut pro Oppio[1], *Quos educere invitos in provinciam non potuit, eos invitos retinere qui potuit? Temporis*, in Verrem[2], *Si finem prætoris edicto afferunt kalendæ januarii*[3], *cur non initium quoque edicti nascatur a kalendis januarii?* Quod utrumque exemplum 77
tale est, ut idem in diversum, si retro agas, valeat; consequens enim est, eos[4], qui inviti duci non [5] potuerint, invitos non potuisse retineri. Illa quoque, quæ *ex rebus* 78
mutuam confirmationem præstantibus ducuntur[6] (quæ proprii[7] generis videri quidam volunt, et vocant ἐκ τῶν πρὸς ἄλληλα[8], Cicero[9] *ex rebus sub eamdem rationem venientibus*) fortiter[10] consequentibus junxerim: *Si portorium Rhodiis locare honestum est*[11], *et Hermocreonti*

1. *Pro Oppio*. Fragmm. Cic. Ern., p. 1041.

2. *Temporis, in Verrem*. Put., *Temporis, ut in Verrem*. Ed. — *In Verrem*. Lib. I, c. 42. Est apud Ciceronem *nascitur* pro *nascatur*.

3. *Januarii.... januarii*. Camp., *januarie... januariis*. Apud Cicer. nostra scriptura. Vide Oud. ad Suet. Oth. 2; Dom. 13. Drakenb. ad Liv. XLI, 16, 1. Guelferb. pro *kal. jan.* utroque loco habet hæc male græca κιαν εκιαν.

4. *Eos... retineri*. Quia retro agendi exemplum quæratur, debuisse transponi infinitivos *duci* et *retineri*, recte observat Gesnerus; qui ipsum putat Quintilianum potuisse memoria labi.

5. *Potuerint*. Camp., *potuerunt*, cum edd. ante Gryph. Sed nostrum Turic. et Guelf. — Vall. lib. RR. 5, 8, 9, 10, 11, *duci non potuerunt*. Poul., *educi non potuerint*. Avic., *non potuerint*, omisso τῷ *duci* vel *educi*. Ed.

6. *Ducuntur*. Jens. Ald. Voss. 1, 3, *ducentur*. Ed.

7. *Quæ proprii*. Turic. Camp., *quia proprii*.

8. Ἄλληλα. Guelf., ἀλλήκους. Goth., ἀλλήλας, cum Tarv. Sed Camp., ἀλλιλας. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 8, 9, 11, 12, ἄλληλας. Ed. — Ἐκ τῶν πρὸς ἄλληλα. Vide Aristot. Rhet. II, 23, 3.

9. *Cicero*. De Inv. I, 20: « in iis « rebus, quæ sub eamdem *cadunt* « rationem » (attende et hic memoriter citantem Quint. Vide V, 10, 17) ubi exemplum Hermocreontis Rhodiorum portorium redimentis pro quo apud Aristotelem, l. c.: « ὁ τελώνης Διομέδων περὶ τῶν τελω- « νιῶν, Εἰ γὰρ μηδ᾽ ὑμῖν αἰσχρὸν τὸ « πωλεῖν, οὐδ᾽ ἡμῖν τὸ ὠνεῖσθαι. »

10. *Fortiter*. Sic Turic. Guelferb. Goth. Alm. Bern. *Forte*, Camp. cum Bodl. et edd. ante Ald. aliquotque recentioribus. Male. Vide I, 5, 72.

11. *Locare honestum est*. Turic., *l. homines h. e.*, cum Alm. Sed ille a

conducere; et, *Quod discere honestum, et docere.* [1] Unde illa, non hac ratione dicta [2] sed efficiens idem, Domitii Afri [3] sententia est pulchra, *Ego accusavi, vos damnastis:* est *invicem consequens* et [4] quod ex diversis idem ostendit: ut, *qui mundum nasci dicit, per hoc ipsum et deficere significet* [5], *quia deficit omne, quod nascitur.* Simillima est his [6] argumentatio, qua colligi solent *ex iis, quæ faciunt, ea, quæ efficiuntur,* aut contra, quod genus *a causis* [7] vocant; hæc interim *necessario* fiunt, in-

sec. manu, *l. hominibus h. e.,* et sic CAMP. — *Hermocreonti.* Turic., *hermocrenti.* CAMP., *Hermocreonti,* cum Alm. Colb. Voss. 2, Goth. et edd. ante Gryph. Sic apud Mar. Victorin., p. 164 Pith. et in aliquot Cic. MSS. testante Oudendorpio, qui confert *Hermocrates.* Sunt et *Hermogenes, Hermotimus.* Reliqui *Hermacr.* — Poul. solus habet *Hermacreonti.* Alii *Hermocreonti.* ED.

1. *Unde.* Vide §. 90.

2. *Dicta.* Sic Turic. Guelf. omnesque profecto MSS. et edd. Sed Gesn. et recentiores e Goth. Voss. 2, *ducta,* quod, si recte tacui, ipse habet CAMP. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, 12, *non hac ratione dicta.* Vall. lib. RR. 8, 9, *non hac ratione ducta.* ED.

3. *Domitii Afri.* Observarunt VV. DD. eamdem sententiam esse jam apud Ovidium Metam. XIII, 308. Sed Ovidianam non positam a Qu. judicat Valla apud Badium, quia plenior fit, quam pro sententiæ acumine. Ita enim habet: « ... An falso « Palamedem crimine turpe est Ac« cusasse mihi, vobis damnasse de« corum? » De Domit. Afro, vide lib. V, cap. 7, §. 7.

4. *Et quod ex diversis.* Nonnulli τὸ *et* omittunt. ED.

5. *Qui mundum..... significet.* Quum Platonis mentionem injecisset in notis Valla, dicentis (l. republ. VIII, p. [Bip.] 188, St. 556 a) ἀλλ' ἐπεὶ γιγνομένῳ παντὶ φθορά ἐστι, Regius censet, Platonem, quem solum Aristoteles referat mundum generare ausum, sua hausisse e Mosis libris a se perlectis; quod revincit Badius, quia *natum* dixerit mundum Plato, Christianis *creatum* credentibus. Almelovenus Minucii Felicis locum ponit (c. 34) « Quis « enim sapientum dubitat, quis ig« norat, omnia, quæ orta sunt, oc« cidere? quæ facta sunt, interire? « Cælum quoque cum omnibus, « quæ cælo continentur, ita, ut cœ« pisse, desinere? » Sed vide Aristot. de Cælo I, 10, qui pereundi et nascendi sortem conjunctam non utique ab omnibus philosophis agnitam esse narrat, ipsumque Platonem in Timæo cælum natum quidem, sed interitus expers dicere commemorat.

6. *Simillima... his.* Quum CAMP. (solus) pro *his* det *hic,* succurrit scribere *huic.* Vide lib. IV, cap. 3, §. 10; lib. VI, cap. 1, §. 52.

7. *A causis.* Vide Ciceronem Top., c. 3, 4, 18, ubi hæc fuse dilucidantur atque explicantur.

terim *plerumque*, sed *non necessario*[1]; nam *corpus in lumine utique umbram facit, et umbra, ubicunque est, ibi esse corpus ostendit.* Alia sunt, ut dixi, *non necessaria*, vel utrinque, vel ex altera parte: *sol colorat*[2]; *non* 81
utique, qui est coloratus, a sole est: iter pulverulentum facit; sed neque omne[3] *iter pulverem movet, nec quisquis est pulverulentus, ex itinere est.* Quæ utique [4] fiunt, 82
talia sunt, *Si sapientia*[5] *bonum virum facit, bonus vir*

1. *Non necessario.* Avic. habet *non necessario.* Alii *non necessaria.* Editor.

2. *Sol colorat.* Exemplum fortasse succurrebat e Cicerone de Orat. II, 14. Vide Senec. Epist. 108, p. Bip. 55.

3. *Neque omne.* Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *nec o.* (Vide V, 9, 7; V, 11, 23.) Goth. (tac. Gesn.) *non o.* — Vall. lib. R. 8, Jens. Ald., *nec omne iter.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 11, 12, Camp. et Andr., *non omne iter.* Ed.

4. *Utique... sunt.* Turic., *u. f. et t. s.* Sed a sec. manu deletur *et.* An inerat *ea?* Nam ut *et* esset pro *etiam*, quo ostenderetur superioribus addi hoc exemplum, nulla magnopere causa erat. Minus etiam ut scriberetur *et alia.* Guelf., *utrinque f. t. s.*, cum Basil. Colin. Potest blandiri, quia hoc est exemplum utrinque necessarii et a causis et ab effectis, quamquam ejusmodi prius quoque erat « *corpus.... ostendit.* » Sed, quod mox ponitur *utique* in ipso exemplo, dissuadet paucorum librorum scripturam. Jens., *u. talia f. t. s.*, cum edd. ante Bad. Sed Bad. sec., *u. talia faciunt t. s.*, cum edd. Cerv. Gryph. Stoer. Chouet. aliisque apud Burm. — R. 10, *Quæ utrinque fiunt, talia sunt.* Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 11, 12, Camp. Andr. Jens., *Quæ utique fiunt, talia sunt.* R. 7, *Quæ utique talia fiunt, talia sunt.* Ed. — *Quæ utique... sunt.* Fatendum est, hæc, præter summam illam, quæ in dialecticis desideratur, diligentiam, repeti, et exemplis pluribus ponendis obscurari magis quam illustrari. Eorum enim, quæ et *necessario* fierent et *plerumque*, satis evidentia fecerat exempla; priorum quidem « corpus... ostendit, » posteriorum ex altera parte non necessariorum « sol... sole est, » utrinque autem « Iter pulverulentum.... ex itinere « est. » Quid attinebat, rursus, quæ *utique*, i. e. *necessario*, fierent, exemplo ostendere, et exercitationem *plerumque* quidem, sed nec semper nec solam, robusta corpora facientem inculcare? Una hæc ingeminandi excusatio mihi videtur, quod hisce postremis fit manifestius, in conjecturalibus controversiis argumenta posse peti a *necessariis* quidem causis, sed ab iis, quæ *plerumque* certas res efficiunt, non item. In talibus argumentationis tricis peccatum et titubatum esse a librariis quivis rei peritus exspectet. Vide primam partem notæ.

5. *Si sapientia.* Goth. (tac. Gesn.) *Sed s.*, cum Voss. 2.

est utique sapiens; ideoque[1], *Boni est honeste*[2] *facere, mali turpiter; et, qui honeste faciunt, boni; qui turpiter, mali judicantur;* recte[3]: at *exercitatio*[4] *plerumque robustum corpus facit; sed non, quisquis est robustus, exercitatus; nec, quisquis exercitatus, robustus est: Nec, quia fortitudo præstat, ne mortem timeamus, quisquis mortem non timuerit*[5], *vir fortis erit existimandus: Nec, si capitis dolorem facit, inutilis hominibus sol*[6] *est.*
83 Et hæc[7] ad hortativum maxime genus pertinent, *Virtus*

1. *Ideoque*. Sic omnes præter Gesnerum, de conjectura dantem *itemque*, eoque recentiores.

2. *Honeste*. Camp., *honesta*.

3. *Judicantur; recte*. Hoc ordine Turic. Guelf. Camp. Reliqui transponunt (vide §§. 64, 85). Omittunt *recte* Goth. et Voss. 2, quod ipsum est pro nostro ordine. — R. 8 omittit *recte*. Ed. — *Ideoque... judicantur*. Quia hæc necessario juncta sunt invicem, certa potest ex iis peti argumentatio, quæ valeat in conjecturali quoque statu. Vide §§. 75, 64. Hæc ita vulgo judicari ponit, et subjicit: *recte*. Nam hoc ipsius est judicium.

4. *At... plerumque*. Basil. margo et Gryph. ipse cum recentioribus exc. Obr., *Ad hoc... p.*, quod se prætulisse ait Burm., pro imperio. (Vide III, 6, 53.) Gesn. de conjectura *At hoc p. e.* obsecundantibus posterioribus. Goth. Voss. 2, *ac e. p.* (Vide V, 2, 3.) Nostra est in omnibus meis hic non designatis, nec dubie in reliquis quoque MSS. quamquam de suis tacet somnolentus ille Gibsonus. — Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, *Ac exercitatio plerumque*. Avic. Put. Poul. RR. 7, 10, 11, 12, Jens. Ald., *At exercitatio plerumque*. Ed.

5. *Non timuerit*. Voss. 1, 3, *non metuerit*. Ed.

6. *Inutilis hominibus sol est*. Τὸ *est* omittunt Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 10, 11, 12, Camp. Andr. Jens. Ald. Ed. — *Inutilis*. Cave aliter interpreteris quam *noxium*. Vide l. III, c. 5, §. 12; l. IV, c. 5, §. 22; l. V, c. 13, §. 42.

7. *Est. Et hæc*. Guelf. cum Voss. 1, 3 omittit *est;* Camp. vicissim *hæc*. Si recepta est a Quint., mirum videtur quod « hæc *etiam* ad hortativum genus pertinere » dicuntur, eademque « maxime » eo pertinere. An igitur præcedentia quoque ad hortativum genus? Sed fortasse *ad hort. max. gen.* pro parenthesi accipiendum, ut ea, quæ sequuntur, oratoris interesse ponantur, sed maxime in hortativo genere. Si *et* abjicis, minus impedita videtur sententia, sed fortasse salebrosior oratio. *Hæc* omnino ad sequentia spectat. Vide IV, 1, 48. — *Et hæc... pertinent*. Difficillimum est in tenuibus hisce disputandi commissuris, quales sunt *et*, *maxime*, certum videre, ad constituendam scripturam. Quare conferas velim primam partem notæ. *Hortativum genus* nove et semel, puto, dicitur pro *deliberativo*, *suasorio*.

facit laudem, sequenda igitur; at voluptas[1] *infamiam,*
fugienda igitur. Recte autem monemur[2] causas non uti-
que ab ultimo esse repetendas[3]; ut Medea[4], *Utinam ne* 84
in nemore Pelio[5]; quasi vero id eam fecerit miseram, aut
nocentem[6], quod illic ciderit[7] *abiegna ad terram tra-*
bes; et Philocteta[8] Paridi, *Si imperasses tibi, ego nunc*

1. *At voluptas.* R. 3, *at voluptas.* Jens. Ald., *et voluptas.* Locat., *voluptas.* Ed.

2. *Monemur.* Hoc ipsum exemplum longius repetitarum causarum cum reprehensione ponunt Cornificius ad Herenn. II, 22; Cic. de Inv. 49; Top., c. 16; de Fato, c. 15. Utuntur eodem ad varias sententias, quos recenset Columna, p. 197. Sunt enim versus Ennii ex Medea Euripidea ab ipso versa. Vide Eurip. Med., v. 3 seqq. Pervulgatum igitur fuit hoc apud rhetoras hujus vitii exemplum. Docte Gesnerus designat Phædrum IV, 6, 6, qui eodem respiciat. Eumdem in notis ad Eurip. ponit Beckius V. C. Locus Cic. de Nat. Deor. est, l. III (non II, ut Gesn.) c. 30.

3. *Repetendas.* Turic. Camp., *retinendas*, cum Alm. Voss. 1 et edd. ante Rusc. Correxit Regius, sed est nostrum in Vall. (ref. Badio) Guelf. Goth., *petendas.* Bern.

4. *Ut Medea.* Poul. a sec. man., *ut in Medea.* Ed.

5. *Utinam ne in nemore Pelio.* Apud Euripidem, initio Medeæ, v. 3, Μή δ' ἐν νάπαισι Πηλίου, κ. τ. λ. Pith.

6. *Aut nocentem.* Avicens. Put. Poul. RR. 3, 5, 10. Ed.

7. *Ceciderit... terram.* Turic., *ceciderint abignea t.*, idem a secunda manu : *ceciderint abiegnæ ad t.* Guelf., *ceciderit abiegne ad t.* Camp., *ceciderint ab igne a. t.* Pluralem utrobique dant Voss. 1, 3, Andr. et edd. ante Bad. nisi quod Jens., *ceciderit*, apice omisso. Singularem tuentur Goth. et Vall. referente Badio, qui Petrum Crinitum de honesta discipl. 15, 6 recte, ait, annotasse, nomen *trabes* inter nomina singularia veteribus usurpatum, sicut plebes, canes, duces, sepes et multa alia. Hoc deinceps Columna monuit, Lambinus, aliique. In ed. Cic. de Nat. D. Lipsiæ a Thannero curata 1518 sic datur locus : *cese cecidissent abigene ad terram.* Vide Ern. ad Herenn. II, 22, qui etiam dubitabat an reciperet pluralem ; perperam profecto. *Accidere*, quod docte defendit Oudend. ad Cic. de Inv. I, 49, hic quidem in nullo libro. Sed *ceciderit* est ab ipso Quint. non ex antiquo versu. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, *ceciderint abignæ ad terram trabes.* RR. 11, 12, *ceciderint abignæ in terram.* Ed.

8. *Et Philocteta.* Philander suspicatur hoc esse ex Accii Philocteta, cujus quidem solius tragœdiam sic appellatam memorant veteres. Paridem absentem profecto compellat Philoctétes. *Imperare sibi* dictum pro *continentem esse*, manifestius est, quam quod exemplis illustretur. Versum in hisce constituere mei non est moduli, et velim Hermannum nostrum huic quoque fragmento prospicere aliquando.

non essem miser; quo modo pervenire quolibet, retro
85 causas legentibus [1], licet. His illud [2], adjicere ridiculum putarem, nisi eo Cicero [3] uteretur, quod *conjugatum* vocant: ut, *Eos, qui rem justam faciant* [4], *juste facere*, quod certe non eget probatione, *Quod compascuum est*,
86 *compascere licere.* Quidam hæc, quæ vel ex causis vel ex efficientibus diximus, alieno nomine vocant ἐκβάσεις, id est *exitus;* nam nec hic [5] aliud tractatur, quam quid ex quoque eveniat; *apposita* [6] vel *comparativa* dicuntur,

Videbatur exire tetrameter trochaicus hoc modo: *Nam tu si imperavisses tibi, ego nunc non essem miser.* Quod autem Qu. latina (vide ad IV, 1, 77) nominis forma utitur (ut et III, 1, 14), id ex auctoritate veteris illius poetæ factum interpretor. Certe Francio conjectore non indigebamus, qui malebat: *ut Philoctetes.* — *Paridi.... tibi.* Turic., *Paridis impar esses t.*, cum aliquot quos consuluit Latinus Latinius (ubi quidem, ignoro, quum ejus operibus caream præter bibliothecam sacram et profanam, in qua nihil horum), item Alm. nisi quod in hoc *Paridis* omittitur a conferente, quasi sit cum recepta (vide §§. 75, 80) et sic plane Camp. *Pari dispar esses t.*, Goth. Voss. 2, et aliquot Latinii. Sed Jens., *Paridi si par esses t.*, cum edd. ante Ald. exc. Tarv. qui expresse nostram dat. Apparet non esse Regii conjecturam, monentis emendate sic legi. In illis autem corruptelis, ipsius etiam Gothani, unde mira eruerunt VV. DD. nihil aliud latet, nisi nostra scriptura. Bern. narratur dare *P. si par esset t.* Vix credo. — Avic. Put. a sec. man. Vall. lib. a sec. man. RR. 3, 5, 10, *et Philocteta Paridi.* Put. a sec. man. Vall. lib. item, *si imperasses tibi.* Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, *si par esses tibi*, id est, æquus, qualis eras, dum esses pastor. Put. a pr. man., *Pari, par esses tibi.* RR. 8, 9, 12, *Pari, dispar esses tibi.* Demum R. 7, *Pari, disparis esses tibi.* Ed.

1. *Retro... legentibus.* Camp., *raro... agentibus.* Tarv., *r... agentibus* cum Voss 1. Andr. Ald. Regio recte improbante. — R. 7 solus, *causas agentibus.* Ed.

2. *His illud.* Turic. Guelf. Camp., *illud his.* Vide §§. 82, 86. — Eadem varietas apud nostros. Ed.

3. *Cicero.* Topic., c. 3, ubi ipsum de *compascuo* exemplum. Victorius ad Aristot. I, 7, 27. (p. 134) et hic Regius, quem compilavit Pseudo-Turnebus, item Badius, reprehendunt Quintilianum, pæne ridicula hæc judicantem. Aristot. Topic. II, 3, p. 123 Buhl.; Rhetor. I, 7, 27, σύστοιχα hæc appellat.

4. *Faciant.* Turic. Guelf. Camp., *faciunt.*—Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 11, 12, *rem justam faciunt.* Ed.

5. *Nam... hic.* Turic. Camp., omittunt *nec* cum Alm. *nonne hic* Voss. 1, 3. An erat *Non enim hic?* —*Nec hic.* Intellige *ne hic quidem.* Vide IV, 2, 93, sed et hic notam.

6. *Apposita.* Sic Turic. Camp..

quæ majora ex minoribus [1], minora ex majoribus, paria
ex paribus probant [2]. Confirmatur *conjectura* ex majo- 87
re, *Si quis sacrilegium facit* [3], *faciet et furtum;* ex mi-
nore, *Qui facile ac palam mentitur, pejerabit;* ex pari,
Qui ob rem judicandam pecuniam accepit [4], *et ob dicendum falsum* [5] *testimonium accipiet. Juris* confirmatio [6] est 88
ejusmodi [7]: ex majore, *Si adulterum* [8] *occidere licet, et loris cædere*; ex minore, *Si furem nocturnum occidere licet, quid latronem* [9]*?* ex pari, *Quæ pœna adversus in-*

cum reliquis MSS. et excusis præter Jenson. ad Bad. usque. Hic primus recepit e Valla; pro priorum *appositiva.* — omnes nostri codd., *apposita.* Ed. — *Apposita vel comparativa.* Cicero Topic., c. 4, 18, *comparationem* appellat hoc argumentandi genus. Vide et Cic., de Orat. II, 40 extr., *appositum* autem et ipse pro *simili*, *propinquo* usurpat de Inv. II, 54.

1. *Quæ majora ex minoribus.* RR. 11, 12, Camp., Andr. *Quæ minora ex majoribus, majora ex minoribus;* et magis placet hic ordo. Τὰ *majora ex minoribus* omittunt Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, et Prat. Ed.

2. *Paribus probant. Confirmatur.* Guelf., *paribus confirmantur*, cum Goth. Voss. 2, Bern. Jens. et edd. ante Bad. qui nostram recepit e Vall. Sed est ea jam in Turic. Camp. aliisque apud Burm. Pravam revocarunt Stoer. Chouet. Leid. Illud levius quod Turic. Camp., *minora ex majoribus, majora ex minoribus,* quod iidem tres restituerunt. Vide §§. 85, 89. — Vallæ liber solus vulgatam habet. RR. 7, 8, 11, *paria ex paribus confirmatur conjectura.* Prat. pro *confirmatur* dat *confirmant.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 9, 10, 12, *paria ex paribus confirmantur conjectura.* Ed.

3. *Sacrilegium facit.* Posterius omittit Turic.

4. *Accepit.* Propter reliquorum membrorum similitudinem malis fere aliquot excusorum scripturam: *accipit.* Ita Loc. Venet. Rusc. aliique.

5. *Falsum.* Camp., *salsum*, vide notam ad IV, 2, 19, item VI, 3, 6.

6. *Juris confirmatio. Jus* opponitur *conjecturæ*, diciturque pro *qualitate*, vid. §. 38. Magna autem est fluctuatio apud ipsum Nostrum in *juris* vocabulo, nunc ad *qualitatis* statum accommodato, nunc ad *translationis*, qua de re vide loca posita in notam, ad IV, 4, 3.

7. *Est ejusmodi.* Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, *est hujusmodi.* Ed.

8. *Adulterum... loris cædere*, vide §. 52. De altero *licet* inserendo vide §. 73. Rectissime enim hoc suadere videtur Burmannus, præeunte Bestio de ratione emend., leg., c. 14.

9. *Quid latronem.* Malit Capperonnerius *quidni l.* non quidem necessaria emendatione, neque tamen absurda.

terfectorem patris justa est, eadem adversus matris; quo-
89 rum omnium tractatus versatur in syllogismis[1]. Illa magis finitionibus aut qualitatibus prosunt, *Si robur*[2] *corporibus bonum non est*[3], *minus sanitas. Si furtum scelus, magis sacrilegium. Si abstinentia virtus, et continentia; Si mundus*[4] *providentia regitur, administranda est*[5] *respublica: Si domus ædificari sine ratione non potest, quid*
90 *si agenda navalium*[6] *cura, et armorum?* Ac mihi quidem sufficeret[7] hoc genus, sed in species secatur; nam

1. *In syllogismis.* Vide notam ad III, 6, 15.

2. *Si robur... sanitas.* Miror neminem de hoc dicto anquisivisse. Medicorum, vel etiam philosophorum videtur fuisse. Equidem nusquam præterea inveni. Et quid tandem illud est, quod *sanitas* dicitur minus etiam, quam robur, esse bonum corporibus? Suspicor *inanitas*, quæ hic quidem physico significatu opponatur robori. Certis hanc potestatem exemplis ostendere, non datur. Sed ipsum etymon commendat, et *exinanitionis* significatio. Apud Plautum Casin. IV, 3, 5, « *inanitate* intestina murmurant; » quamquam isto quidem loco unusquisque intelligat, nostro non item, nisi frequentatum fuerit vocabulum de macie inedia contracta. Quid autem proclivius quam ex *minusinanitas* ut fiat *minussanitas?* Nisi forte mavis transponere *non est*, quod fecit Gedoynus.

3. *Bonum non est.* Guelf. omittit *non* cum Voss. 1, 3. Vide ad IV, 29.

4. *Si mundus... respublica.* Vide §. 14.

5. *Administranda est.* Taricens. Guelf. omittunt *est.* Ille autem a sec. manu pro eo *ea* cum Camp. — Avic. Put. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, Prat. omittunt *est.* Poul. habet *administrari debet respublica.* Ed.

6. *Quid si agenda navalium.* Turic. *quid agenda nav..* Alm. (ref. Burm.) *quid agenda in nav.* (Vide §§. 84, 90) cum Voss. 1, *quid agenda? Si nav.* Guelf. *Q. agendum si nav.* Goth. Jens. (tac. Gesn.) Tarv. quod inventum in suis libris Regius mutavit in receptam a reliquis *quid agendum in nav.* Sed hoc ipsum, si recte tacui, habet Camp. Ego posui Burmanni conjecturam, in qua nihil aliud est nisi transpositio Guelferbytanæ scripturæ. (Vide §§. 86, 91.) de *agendo curam*, vide V, 6, 3. Pro *ædificari*, modo posito, alias esse *gubernari* narrat Philander. Id ego nusquam reperi, nec opus est. —Vall. lib. a sec. man. *Quid agendum in navalium cura et armorum.* Avic. Poul. R. 3, *Quid? agenda si navalium cura et armorum.* RR. 7, et 11, *Quis agenda si navalium cura et arm.* RR. 8, 9, 12, *quid agendum, si,* etc. Put. Prat. *Quid? augenda si navalium cura et armorum.* Ed.

7. *Sufficeret.* An *Sufficerit?* Jejuna enim videtur sententia si mox *sed* interpretaris hoc modo: « mihi « sufficeret *nisi* secaretur. » Quidni vel nunc *Quintiliano* sufficiat genus,

ex[1] *pluribus ad unum*, et *ex uno ad plura*[2] (unde[3] est,
Quod semel, et sæpius[4]) et *ex parte ad totum*, et *ex ge-
nere ad speciem*, et *ex eo quod continet, ad id quod
continetur*, aut *ex difficilioribus*[5] *ad faciliora*, et *ex
longe positis ad propiora*, et ad omnia, quæ contra hæc
sunt, eadem ratione[6] argumenta ducuntur. Sunt enim 91
et[7] hæc majora et minora, aut certe vim similem obti-
nent; quæ si persequamur[8], nullus erit ea[9] concidendi
modus; infinita est enim rerum comparatio, *jucundiora,
gratiora*[10], *magis necessaria, honestiora, utiliora*; sed

etiamsi *alii* secant in species. Illud etiam argutius et minus ferendum: « Solum genus ego hic commemo- « rarem, nisi secaretur in species. » Vide I, 1, 22. Sententia quidem talis et §. 85. — *Secatur*. Vide IV, 5, 6. Faciunt hoc Aristoteles Topic. III, 4, 5, et Cicero Topic. c. 18.

1. *Nam ex*. Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Gryph. Reliqui inserunt *et*. Mox inter *tot. ex gen*. omittit idem Guelf. cum Basil., inter *spec. ex eo* Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Griph. Nec male. — Omnes nostri τὸ *et* non agnoscunt. Ed.

2. *Et ex uno ad plura*. Put. *et ab uno ad plura*. Ed.

3. *Unde est*. Vide §. 79; III, 6, 37; VI, 1, 42; XII, 10, 10.

4. *Quod semel, et sæpius*. Camp. et Andr. *qui semel et sæpius*, non spernenda lectio. Ed.

5. *Aut ex difficilioribus*. Sic Turicens. Camp., cum Ald. *et aut diff.* Alm. (Vide §§. 89, 93.) Sed Goth. *ut ex diff.* cum Valla, Voss. 1, 3. Bad. Bas. *aut diff.* Jens. cum edd. ante Ald. quod correxit Regius reponendo *ex* pro *aut*. Omittit vocem ante *ex* Guelf. Reliqui *et ex diff.* — Avic. Put. Poul., Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, *ut ex difficilioribus*. RR. 7, 11, *aut ex difficil*. Ed. — *Aut ex difficil*. Hic *aut* posuit, non *et*, quoniam præcedentia versantur omnia in ratione *partis* et *totius*, hæc non item.

6. *Eadem ratione*. Avic Puteau. Poul. R. 3, *eadem oratione*. Ed.

7. *Enim et*. Turic. *et enim*. Camp. *etenim* Vide §§. 89, 94.

8. *Persequamur*. Ita hic omnes excepto Voss. 2, (sine Goth.) qui *prosequamur*. Vide IV, 1, 43. — R. 7 solus *prosequamur*. Ed.

9. *Concidendi*. Turic. *concedendi* cum Alm. Voss. 1, 3, Jens. (tac. Gesn.) Tarv. Sed primus a sec. manu nostrum, et hoc apud Vall. Guelf. *conciliandi* Goth.

10. *Gratiora*. Turic. Guelf. Camp., *graviora* cum Goth. Bern. Vall. et edd. Bad. Basil. Reliqui etiam veterrimi excusi nostrum, quod dum commendat Gibsonus, ex editis, MSS. suorum nullam facit mentionem, quos et Burm. negligit fere. Equidem *gratiora* ut sit in scripto ullo, magnopere vereor. Præfero tamen, etsi ne ipsum quidem val-

mittamus[1] plura, ne in eam ipsam, quam vito, loquacitatem incidam.
92 Exemplorum quoque ad hæc[2] infinitus est numerus, sed paucissima attingam; ex[3] majore. pro Cecinna[4], *Quod exercitus*[5] *armatos movet, id ad-*

de congruum. Confusio τῶν *gravis* et *gratus* non infrequens; vid. Drakenb. ad Liv. XXX, 10, 20. Nominativos hosce in genitivos facile convertas, si memineris *rum* veteri compendio sic scribi solitum, ꝝ. Nec violenta mutatio ex *necessaria* faciendi *necessariarum*, unde exciderat ipsum illud ꝝ. — Omnes nostri habent, *graviora*. Ed.—*Gratiora*. Burmannus animadvertit, dudum a VV. DD. agnitam esse differentiam *grati* et *jucundi*, quum *gratum* i. e. acceptum esse possit v. c. remedium, quod minime sit *jucundum*, ablegans ad Manut. notam ad locum Ciceronis ad Div. IV, 6. « cujus officia *jucundiora* scilicet « sæpe mihi fuerint, nunquam ta- « men *gratiora*. » Ipsa tamen hæc vocis potestas huic loco non magnopere convenit, quæ levi discrimine a *jucundioribus* distans ne commemorari quidem indigebat. An, sicut alia ejusdem potestatis vocabula (vide notam ad §. 54), *gratum* quoque et *jucundum* permutata sunt a librariis, ut aliud in alio hic primum Codice scriberetur, et mox ab hebetiore scriba utrumque jungeretur? Ipsarum quidem harum vocum adhuc desidero exemplum. Sed in quatuor istis, omisso vel *gratiora* vel *jucundiora*, ambitus quidam est intra se finitus, qui efficiat infinitæ illius comparationis certam speciem. Inest autem scabrities cumulatis hisce nominativis, nulla structura junctis cum reliqua oratione. Malis fere *jucundiorum... necessariarum*, rel. ut referantur hæc ad *rerum*. Nihil tamen ejusmodi in libris.

1. *Mittamus*. Jens. *omittamus* cum edd. ante Gryph. Male. Vide I, 10, 9; I, 2, 20, item hic §. 18. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, *sed mittamus*. RR. 7, 11, *sed omittamus*. Non bene utrinque, quia omnes in his quæ sequuntur habent, *vito*, *incidam*. R. 12, *sed omittam... vito... incidam*. Ed. — *Mittamus.... ne.... incidam*. De variando numero, vide III, 6, 21. Sed hic in *mittamus* magis lectorem complectitur, quam se solum ipse significat. Vide III, 9, 9.

2. *Ad hæc*. Goth. (tac. Gesn.) *ad hoc*. An significatione qua III, 6, 83? Sed languet hoc post *quoque*. Camp., *ab hoc*. Vid. eundem locum.-- *Ad hæc*. Puto dictum pro *pertinentium ad hæc*, ut vitaretur insuavis compositio *exemplorum horum*, altero genitivo pendente ex priore.

3. *Ex majore*. Turic. *et majora*. Jens. et edd. ante Bad. *ex majori*. Voss. 1, 3. *Ex minore*.

4. *Cecinna*. Sic libri mei ubique omnes. Male ut videtur pro *Cæcina* vid. Gesn. in præf. §. 21, vide et hic §. 68. — *Pro Cecinna*. (Vide §. 68.) c. 15. Locus memoriter positus. Omisit enim inter *advoc*. *non* vocem *togatorum*, quæ est apud Ciceronem et facit sane ad concinnitatem. Vide §. 78.

5. *Quod... id*. Camp., *qui... is* cum Goth. Andr. et edd. ante Gryph. — *Quod exercitus... id*, etc., Vall.

vocationem[1] *non videbitur movisse?* Ex faciliore, in Clodium et Curionem[2], *Ac vide*[3] *an facile fieri tu potueris, quum is factus*[4] *non sit, cui tu concessisti*[5]. Ex difficiliore, *Vide quæso*[6], *Tubero, ut, qui de meo facto non dubitem, de Ligarii audeam, dicere*[7]; et ibi, *An sperandi*[8] *Ligario*[9] *causa non sit, quum mihi apud te*[10] *locus sit etiam pro altero deprecandi?* Ex minore, pro[11] Cecinna, *Itane scire*[12] *esse armatos sat est, ut vim factam probes;* 93

lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12, *qui exercitus... is.*

1. *Advocationem non.* Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui inserunt *togatorum*. MSS. silentur. — Nullus ex nostris inserit *togatorum*. Ed.—*Advocationem*. Ita appellat cœtum advocatorum, id est, amicorum qui cum Cæcinna venerant in rem præsentem, qui ab adversario de fundo metu fuerunt dejecti; unde argumentatur Cic. in Orat. pro Cæcinna. Turn.

2. *In Clodium et Curionem*, Vide III, 7, 2, *fieri* et *factus* de magistratu creando usurpari, et hic et ad Vellei. II, 17, ubi *nactus* obtrudebant VV. DD., docet Burmannus, satis magna exemplorum copia.

3. *Ac vide* RR. 8 et 10, Camp. et Andr. *at vide*. Ed.

4. *Is factus.* Turic. *his factis.*

5. *Tu concessisti.* Turic. *non conc.* mire, et vide ad IV, 2, 29. Voss. 1, omittit *tu*.

6. *Vide quæso.* Cic. pro Ligar. c. 3. Insignis est diversitas eorum quæ legimus apud Ciceronem ipsum. Sic enim habent ista : « Vide, quæso, « Tubero, ut qui de meo facto non « dubitem *dicere*, de Ligarii *non* au- « deam *confiteri*. » Apparet in his quoque probatio ex *difficiliore*, sed simplicior est ea, qualem memoria tenebat Qu. Neque enim *non* interposuit, nec variavit *dicere* et *confiteri*. Vid. locum pro Cæcinna §. 92, et mox hac §.

7. *Dicere. Et ibi.* Turic. *d. tibi* cum Alm. nisi quod ex hoc affertur *decere* (vide §. 90, item mox hac §.) Guelf. nostram ipsam dat cum Bern. Omittunt *dicere*, Voss. 1, 3. Cæteri MSS. silentur, inter quos Goth. profecto dat *confiteri. Et ibi;* hæc enim est editorum omnium scriptura. Equidem dedi quod MSS. antiquissimi mihi ostenderent. Plane ut apud Cic. ne in ulla quidem editione est locus. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, *audeam confiteri*. Avic. Put. RR. 3, 5, 10, 11, 12, *audeam dicere*. Poul. *non audeam dicere*. Ed. — *Et ibi*. c. 10, extr.

8. *An sperandi.* Turic. *superandi*, omisso *an*. Camp. *An parandi.*

9. *Ligario.* Turicens., sed a sec. manu, *Ligarium*.

10. *Apud te.* Turic. *aperte.*

11. *Pro Cecinna.* c. 16. Ne hoc quidem ad amussim respondet Ciceroniano.

12. *Itane scire.* Sic Turic. Guelf. Goth. Camp. cum Voss. 1, 2, 3. Reliqui inserunt *vero* ex Cicerone. Alm. etiam *Itane* dicitur omittere (vide modo hac §. item mox eadem). —Avic. Vall. RR. 8, 9, *itane scire*,

94 *in manus eorum incidere*[1] *non est satis?* Ergo, ut breviter contraham summam, ducuntur argumenta a *personis*[2], *causis*[3], *locis*, *tempore* (cujus tres partes diximus, *præcedens*, *conjunctum*[4], *insequens*), *facultatibus* (quibus *instrumentum* subjecimus), *modo* (id est[5], ut quidque[6] sit factum), *finitione*, *genere*, *specie*, *differentibus*, *propriis*, *remotione*, *divisione*, *initio*, *incrementis*, *summa*, *similibus*[7], *dissimilibus*, *pugnantibus*, *consequentibus*, *efficientibus*, *effectis*, *eventis*, *jugatis*[8], *comparatione*,
95 quæ in plures diducitur[9] species. Illud adjiciendum videtur, duci argumenta, non a confessis[10] tantum, sed etiam a fictione, quod[11] Græci καθ' ὑπόθεσιν[12] vocant; et

Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, 12, *ita nescire*. Ed.

1. *Incidere*. Turic. *occidere* cum Alm. (vide supra, item §. 94) sed ille a secunda manu *occidisse*, et hoc apud Camp.

2. *A pers*. Put et Prat. *ex pers*. Ed.

3. *Causis*. Turic. Camp., omittunt cum Alm.

4. *Præcedens, conjunctum*. Hoc ordine omnes, præter Leid. Gibs. Obr. Burm. qui transponunt (Vide §§. 91, 104). Male.—Nostri quoque omnes hunc ordinem servant. Ed.

5. *Id est... factum*. Hoc adjicit ne quis *modum* accipiat *quantitatem* (vide §. 52). Sæpe enim ita usurpat Noster ut §. 91, vide imprimis V, 6, 2.

6. *Ut quidque... specie*. Guelf. *u. quique* (a sec. manu allitum c ante *q*) *re sp*. cum Voss. 3, 1, nisi quod hic *quisque*. Bern. *u. q. s. f. re sp*. Goth. (tac. Gesn.) *quicque* (sine *ut*) *s. f. f. g. sp*. cum Voss. 2.

7. *Similibus.... consequentibus*. Turic., *simil. pugn. cons*. cum Alm. Sed Camp. *s. repugnantibus* (Vide §. 74) *cons*. Capper. quoque *rep*. pro *pugn*. — RR. 3, 5, *similibus*, *pugnantibus*. Alii vulgatam habent. Ed. — *Dissim. pugn*. Hisce Rollinus inseruit *contrariis* ex §. 73, quod recepit Capp. sine auctore uterque.

8. *Jugatis*. Turic. *fugatis* cum Alm. (Vide 93, 95). Omittunt vocem Guelf. Voss. 1, 3, Bern. Pro nostro *conjugatis* ut supra est §. 85 scripsit Capp.—Capp. solus dat *conjugatis*. τὸ sive *conjugatis*, sive *jugatis* omittunt, Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, Prat. Ed.

9. *Diducitur*. Turin. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Tarv. *deducitur* cum Alm. Sed Guelf., *seducitur*. Blandiri possit.—Omnes nostri R. 12 excepto, habent *deducitur*. Ed.

10. *N. a conf*. Turic. Guelf. omitt. *a* cum Alm. Voss. 1, 3.—Tò *a* omitt. Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, 11. Ed.

11. *Quod*. Goth. Colb. cum edd. ante Stoer. exc. Camp., *quam*, quibuscum facere dicitur Alm. sed Turic. nihil tale (vide §§. 94, 96), nec Guelf.—Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 12, habent *quam Græci*. Ed.

12. *Καθ' ὑπόθεσιν*. Sic libri, quos

quidem ex omnibus iisdem locis, quibus superiora, quia totidem species esse possunt fictæ, quot veræ. Nam *fingere* hoc loco est[1] proponere aliquid, quod, si verum 96
sit, aut solvat quæstionem, aut adjuvet; deinde id[2], de quo quæritur, facere illi simile; id quo[3] facilius accipiant juvenes nondum scholam egressi[4], primo familiaribus magis ei ætati exemplis[5] ostendam. Lex : 97

quidem consului, omnes, præter unum Guelferbytanum MS. offerentem *κατὰ ὑπόκρισιν*. Hæc me scriptura vehementer advertit et commovit. Neque enim tam facile acquiescas in vulgata, si memineris alia omnia de *ὑποθέσει* doceri a Nostro, Cicerone, aliis. Non opponitur ea *veritati*, diciturve pro *declamatione*, sed pro *causa*, *controversia* sive *vera*, sive *ficta*, vide II, 1, 9. Dicas igitur plane ex hodierno philosophantium usu esse, quod a *fictione ductum argumentum* appellatur *καθ' ὑπόθεσιν*. Unum quidem locum designat Ernestus V. C. in Lexico rhet. græco, qui possit conciliare nos huic *τοῦ καθ' ὑπόθεσιν* significationi. Is est anonymi rhetoris, quem post Aldum et Galeum edidit Fischerus Lipsiæ 1773, 8. Habet autem ita p. 200, *τά... ἐκ τῶν παραδειγμάτων λαμβανόμενα (ἐπιχειρήματα) θεωρεῖται ἀπὸ τριῶν χρόνων. ἢ γὰρ γεγενημένου τοῦ (An τινος?) πράγματος μνημονεύομεν, καὶ τοῦτο καλεῖται παράδειγμα· ἢ γινομένου καὶ συμβαίνοντος, καὶ τοῦτο καλεῖται παραβολή· ἢ οὔτε γεγενημένου οὔτε γινομένου, ἀλλ' ὑποτιθεμένου τοῦ ῥήτορος, εἰ τὸ καὶ τὸ γένηται (l. γένοιτο) τί ἂν συμβαίη, καὶ καλεῖται καθ' ὑπόθεσιν*. Modo constaret aliunde, hunc etiam Quintiliani ætate usum fuisse, nihil impediente altero illo longe consuetiore. Schneiderus in Lexico græco *ὑπόθεσιν* (n° 7) interpretans *quæstionem fictam* apud rhetoras, utrum alio quam nostro loco nitatur, velim discere. Illud quidem, quod solus ostendit Guelferbytanus, ne ipsum quidem exemplis commendare datur, quum *ὑπόκρισις* etiam in rhetoricis fere ad *pronunciationem* referatur, et ea oratoris commenta, quæ huic maxime sunt accommodata. Etymon tamen blanditur, quoniam *veritati* opponitur.

1. *Loco est*. CAMP. Jens. (tac. Gesn.) inserunt *id* cum edd. ante Gryph. et Alm. Sed Turic. nihil tale (vide §. 95 item mox); *l. hoc. e.* Guelf. neque idem ante *l.* omittit *hoc*. — Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, *nam fingere hoc loco, hoc est proponere*. RR. 7, 11, *nam fingere hoc loco, id est proponere*. ED.

2. *Id*, *de*. Turic. *id* omittit cum Alm. Vide not. prox. item mox hac §.

3. *Id quo*. Turic. CAMP., i. *quod* cum Goth. et edd. ante Ald. Sed Guelf. et Vall. *quo*, ut conjecerat Regius.

4. *Egressi*. Goth. (tac. Gesn.) *aggressi*. CAMP., *ingressi*. CAPP. tuetur receptam exemplo Liviano, *urbem egredi*, de quo vide Drakenborch. ad Liv. IX, 6, 4. — Omnes nostri, *scholam egressi*. Unus tantum *schola egressi*. ED.

5. *Magis... ostendam*. Turic. *m. et a. e. o.* cum Alm. (Vide hac §.

Qui[1] *parentes non aluerit*[2], *vinciatur;* non alit [3] aliquis, et vincula nihilominus recusat: utitur fictione, *si miles, si*[4] *infans sit, si reipublicæ causa absit;* et illa contra optionem fortium[5] *si tyrannidem petas*[6], *si templorum*
98 *eversionem*[7]. Plurimum ea res[8] virium habet contra scriptum. Utitur his Cicero pro Cecinna[9], UNDE TU,

item §. 97). CAMP., *m. ætati e. quam usitatis o.* Goth. *m. quam usitatis e. o.* cum Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Ald. qui recepit emendationem Regii *que* scribentis pro *quam*. Et hoc est in Guelf. (fortasse tamen a sec. manu) et Vall. Sed revocavit superiorum scripturam Gesner. *usitata* exempla interpretans ea, quæ usu venerint in foro; *familiaria*, quibus scholastici assueverint. Nostra est ex Burmanni conjectura, *et* mutantis in *ei;* egregie. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 9, 11, *familiaribus magisque usitatis.* Vall. lib. RR. 8, 9, 11, *familiaribus magis, quam usitatis.* ED. — *Familiaribus... exemplis.* i. e. qualibus in scholis rhetorum assueverunt.

1. *Lex: Qui.* Sic Turicens. Guelf. CAMP. cum Goth. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Bad. Reliqui inserunt *est.* —Omnes nostri omittunt τὸ *est.* ED.

2. *Qui parentes... vinciatur.* Nota lex Solonis, in scholas rhetorum admissa. Vid. Digest. XXIII, 3, 5, 1, ibique Gothofr. item Seneca pater p. 75, ad eumque locum Nicolaus Faber.—Hæc lex olim erat in Græcia, appellabaturque *Pelargica*, id est, ciconialis, quia erat de parentum alimentis; eam tamen emendavit Solon Athenis, ut filius duntaxat hoc casu parentes alere cogeretur, si ab illis optime esset literis institutus. TURN.

3. *Aliquis.* Sic Turic. cum Alm. (Vide §§. 96, 103). Reliqui *quis.* — Nostri omnes habent *lex, qui parentes.* ED.

4. *Si miles, si.* Turic. CAMP. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *simile si* cum edd. ante Bad. Nostrum de conjectura reposuit Regius; egregia illa.—Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 7, 8, 9, 10, 11, *simile.* R. 5. *fictione.*

5. *Optionem fortium.* Qui fortiter fecerant in bello, iis, ut præmium optarent, copia fiebat. Hinc plurima declamationibus materia, quod est videre evolventi Senecam patrem et declamationes Quintilianeas. Vide VII, 5, 4.

6. *Petas.* Sic Turic. Guelf. CAMP. cum Goth. Alm. Voss. 1, 3. Reliqui *petat.* Vide §. 45; VI, 1, 14.— *Si tyrannidem petas.* R. 7, *sic tyrannidem petat.* Put. a sec. man. R. 5, *si tyrannidem petat.* ED.—*Si... petas.* Opponitur hoc forti nimia petenti, ut ostendatur, aliqua saltem esse, quæ impetrare non debeat.

7. *Si templorum eversionem*, Put. R. 7, *si templi eversionem.* ED.

8. *Plurimum.* Sic Turic. CAMP. cum Alm. Reliqui *plurimumque.* — Avic. Put. RR. 3, 5, 10, 11, 12, *plurimumque ea res virium.* Vall. lib. RR. 7, 8, 9, *plurimumque virium ea res.* ED.

9. *Pro Cecinna.* c. 19. De interdicto *Unde... tuus* confer Dig. XLIII, 16, 1.

AUT FAMILIA [1], AUT PROCURATOR TUUS: *Si me villicus tuus solus dejecisset* [2]*; si vero ne habeas* [3] *quidem servum præter eum, qui me dejecerit*, et alia in eodem [4] libro plurima. Verum eadem fictio valet et ad qualitates [5], *Si* 99
Catilina cum suo concilio [6] *nefariorum* [7] *hominum, quos secum eduxit, hac de re posset judicare, condemnaret L. Murenam;* et ad amplificationem [8], *Si hoc* [9] *tibi inter*

1. *Aut familia*. R. II, *aut familia tua*. Ed.

2. *Solus dejecisset. Si vero*. Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. (tacente Gesn.) cum Bodl. Alm. Bal. Joann. Voss. 1, 2, 3, Andr. et edd. ante Basil. Philander primus post *dejec.* interjecit hæc e Cicerone: *non familia dejecisset, ut opinor, sed aliquis de familia:* præter necessitatem. Neque enim voluit omnia ponere Quint., ut in loco noto; nec post *familia* apud Cic. sequuntur continuo *Si vero*, sed alia plurima inseruntur, quæ non attinebat repetere; igitur ne hæc quidem. Neque sunt hæc iisdem vocabulis inclusa, ut critica ratio esset, quare intercidisse judicarentur. — Philandri interpolationem non agnoscunt nostri. Ed.

3. *Ne habeas... præter eum*. Paul. rec. sent. V, 6, 3: « Familiæ autem « nomine etiam duo servi continen- « tur. » (Schulting. Jurispr. Ante-Just., p. 456.) Dig. XLIII, 16, 1, 17: « verius est in hoc interdicto, « etiam si unus servus vi dejecerit, « familiam videri dejecisse. » Dig. L, 16, 40, 3: « Unicus servus familiæ « appellatione non continetur. Ne « duo quidem familiam faciunt. » Locus autem Ciceronianus a Quint. indicatur magis quam ponitur, plurimis ejus partibus omissis.

4. *Eodem libro*. Editam orationem intelligit, *librum* appellans. Vide V, 11, 42; item Dialog. de Oratt., c. 38: « neque ullius magni « oratoris *liber*... legatur. » c. 39 extr. Neque enim attinet, id quod succurrat alicui, pro *libro* substituere *loco*, quoniam per totam orationem passim hæc verborum calumnia tractatur. Alioqui vide lib. III, cap. 6, §. 59.

5. *Ad qualitates*. Malim legi *qualitatem*. Vide §. 52. Quamquam §. 89 etiam pluralis, sed ibi et *finitiones*, hic quidem meri singulares. Pertinet autem hoc e Murenana (c. 39) ad *qualitatem*, quatenus id justum esse nequit, quod Catilina sit facturus.

6. *Cum suo concilio*. Dicitur *concilium* quasi *judicum*, ne quis malit *consilium*, cum aliquot edd. Vide lib. IV, cap. 1, §. 21.

7. *Nefariorum*. Goth. (tacente Gesn.) *nefandorum*, cum Voss. 2, Vall. Vide V, 11, 12. — Vall. lib. RR. 8, 9, *nefandorum*. Alii *nefariorum*. Ed.

8. *Et ad amplificationem*. Avic. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 10, *et amplificationem*. Τὴν *ad* subaudiunt ἀπὸ τοῦ κοινοῦ. Ed.

9. *Si hoc.. accidisset*. Cicero, Philippicorum lib. II, 25 extr., quem vide, si placet.

cœnam in illis immanibus poculis tuis accidisset; sic et,
100 *Si respublica vocem haberet*[1]. Has fere sedes accepimus probationum in universum, quas neque [2] generatim tradere sat est, quum ex qualibet earum innumerabilis argumentorum copia oriatur; neque per singulas species exsequi patitur[3] natura rerum, quod qui sunt facere conati, duo pariter subierunt incommoda, ut et nimium
101 dicerent, nec tamen totum. Unde[4] plurimi[5], quum in hos inexplicabiles[6] laqueos inciderunt, omnem[7], etiam quem ex ingenio suo poterant[8] habere, conatum, velut adstricti certis legum vinculis, perdiderunt; et, magistrum respicientes, naturam ducem sequi desierunt[9].
102 Nam, ut per se non sufficiet[10] scire, omnes probationes

1. *Si respublica.... haberet.* Vox data reipublicæ est quidem apud Cic. Catilin. 1, 7. Sed ipsa hæc verba nequaquam inveniuntur. Neque alius locus succurrit, quam hic, quem indicavit Gesnerus. Quod enim Pseudo-Turnebus Milonienam designat, id nihili est. Modo positus locus Ciceronis e Philipp. ne ipse quidem fideliter redditus erat; sed hoc foret insigne fluctuantis memoriæ exemplum. Vide §. 93.

2. *Neque generatim... neque per singulas species.* Se neque sola genera probationum tradidisse, neque tamen summam divisionis diligentiam secutum testatur.

3. *Patitur.* Turic. Camp. Goth. (tac. Gesn.) *patiatur*, cum Voss. 2. Male hoc ad *quum* referente librario. — Vall. lib. a sec. manu. RR. 7, 8, 9, 11, 12, *patiatur*. Ed.

4. *Unde.* Turic., *inde*, solus; fortasse nec male, ad nimiam sententiarum consertionem vitandam.

5. *Plurimi.* Hoc oratores significantur, quum adhuc præceptores artis memorarentur. *Inexplicabiles* autem illi *laquei* sunt ejusmodi præcepta, nimia dividendi affectatione obscurata.

6. *Quum in hos inexplicabiles.* Τὴν in omittunt Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 10, 11. Ed.

7. *Omnem... conatum. Conatus* hic proprio significatu ponitur, ut supra II, 12, 5, « *conatur* perdite. » Item VIII, 5, 31, « planum et humile et sine *conatu*. » Est ergo vis et spiritus dicendi: *etiam* ne junge cum *omnem*, sed mecum commate dirime. « Vel illum conatum, quem ingenium iis permittebat, perdunt. »

8. *Poterant.* Sic scripsi e solo Turic. Reliqui *potuerant*. — Omnes nostri *potuerant*. Ed.

9. *Desierunt.* Goth. *deficiunt* (non *defecerunt*, ut Gesn.) cum Voss. 2.

10. *Sufficiet.* Sic Turic. Camp. cum Alm. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Basil. Reliqui *sufficit*. — Nostris Codd., *sufficiet*. Ed.

aut a personis, aut a rebus[1] *peti*, quia utrumque in
plura dividitur; ita *ex antecedentibus*, et *junctis*, et *se-
quentibus* trahenda esse argumenta qui acceperit, num
protinus[2] in hoc sit instructus, ut, quid[3] in quaque
causa ducendum sit[4] ex his, sciat? præsertim, quum 103
plurimæ probationes in ipso causarum complexu repe-
riantur[5], ita ut sint[6] cum alia lite nulla communes,
eæque sint[7] et potentissimæ, et minime obviæ[8], quia
communia[9] ex præceptis accepimus, propria invenien-

1. *Aut a rebus.* Præpositionem omittunt Turic. Guelf. Sed hic et prius eamdem. — Eadem transpositio apud nostros. ED.

2. *Acceperit, num protinus.* Sic Obr. Capper. Sed Turic. CAMP., *a. unum p.*, cum Alm. Reliqui *a. p.* Apparet Obrechti acumen haud dubie ex Argentoratensis *unum* efficientis *num*, verissime. Itidem egregie *num* restituit ex V. C. Regelsbergerus Horatio Epist. ad Pis. 416 pro *nunc*. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 11, 12, omittunt *num*. ED. — *Protinus.* Hoc eleganter in hac forma dicitur. Vide §. 119.

3. *Quid.* Sic Turic. Guelf. CAMP. cum Goth. et edd. ante Burm. quem recte deseruit Capper. solus. Reliqui *quod*.

4. *Ducendum sit.* Sic Turic. a sec. manu (quum prius esset *ducenda s.*) cum Alm. Obr. Sed Guelf., *ducenda sint*. Voss. 1, *ducenda sit*. (Error est, de quo vide §. 25, *quib... sit*; item §. 113.) Reliqui *dicendum sit*. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12, *quid in quaque causa dicendum sit*. Put., *ducendum*. RR. 3, 5, *ducenda*. ED.

5. *Reperiantur.* Avic. Poul., *reperientur*. ED.

6. *Ita... nulla.* Turic., *i. cum s. aliis alias n.* Vide V, 9, 4, *non est lis facti*) cum Alm. (vide §. 97; item mox) *i. u. s. c. aliis nulla l. nulla*. Voss. 3.

7. *Eæque sint.* Turic., *ea quæ sunt*, cum Alm., nisi quod *que* ex hoc, mox autem, ubi ipsa hæc verba ponuntur, *eaque* Alm. dare narratur. (vide not. prox.; it. §. 104). Guelf., *ea quæ sint*. Goth., *Hæ sint* (non *hæque*, ut Gesn.). Voss. 2, *Hæc sunt*. Voss. 3, *Hæc sint*. CAMP., *ea sint*. Jens., *eaque sunt*, cum edd. ante Rusc. qui e Regii conjectura *Eoque sunt*. Mox Aldus nostram cum reliquis, nisi quod Bad. pr. ex Vall., *hæque sint*; et poster., *eoque sunt*. — Poul. Vall. lib. RR. 8, 12, *hæque sint*. R. 9, *hæ sint*. Put., *hæque et sint*. ED.

8. *Obviæ.* Guelf., *obnixæ*. Jens. omittit vocem cum edd. ante Ald. ipsaque Rusc. hic Regium non sequente (vide modo). Cod. Vall. habet eamdem, quam, profecto non ex ingenio solo, inseruit jam Regius, itemque mei et alii omnes, etiam CAMP. — Put. Poul. RR. 8, 11, 12, *et minime obviæ*. Alii τὸ *minime* omittunt. ED.

9. *Communia... sunt.* Guelferb. Goth. (tac. Gesn.) CAMP., *commu-*

104 da sunt. Hoc genus argumentorum sane dicamus *ex circumstantia*, quia περίστασιν [1] dicere aliter non possumus, vel ex iis, quæ cujusque causæ [2] propria sunt; ut in illo [3] adultero sacerdote, qui lege, qua unius servandi potestatem habebat, se ipse servare voluit, proprium controversiæ est [4] dicere, *Non unum nocentem servabas* [5], *quia, te dimisso* [6], *adulteram occidere non*

nibus ex præc. propria inv. sunt, cum Voss. 1 (nisi quod hic omittit *ex*), 2, 3, Bern. Ald. (nisi quod hic ante *sunt* inserit *non*, male; (vide ad IV, 2, 29) et edd. ante Obr. Hic primus nostram protraxit ex Arg. profecto, et est ea in Turic. Alm. Sed Jens., *communibus ex præceptis invenienda sunt*, cum edd. ante Ald., nisi quod Rusc., *inveniendæ*, ex Regii conjectura. Vide IV, 1, 76. In Rusc. ed. verius igitur, quod in Veneta 94 narrat Ernestus. Vide ad I, 6, 26. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, *communia quia communibus ex præceptis propria invenienda sunt*. R. 12, *quia communes*. Ed. — *Accepimus*. An forte *accipimus?*

1. Περίστασιν. Vide III, 5, 18, ubi tamen *negotium* vertebat. Vide Ernest. in Lexico technologico græco h. v.; item latino voce *circumstantia*.

2. *Cujusque causæ*. Put., *cujuscumque causæ*. Ed.

3. *In illo... sacerdote*. Hæc ipsa vel potius huic valde similis controversia est inter Quintil. 284, p. Bip. 138. Ejus hæc est inscriptio: « *Sacerdos unius supplicio liberandi* « *habeat potestatem. Adulteros liceat* « *occidere*. Quidam sacerdotem de« prehendit in adulterio: et eum « sibi ex lege impunitatem peten« tem occidit. Reus est cædis. »

4. *Controversiæ est*. Hoc ordine Turic. Guelf. Camp. Goth. (tacente Gesn.) Reliqui *est contr*. Vide §§. 94, 106.

5. *Servabas*. Sic Turic. (a sec. manu, a priore *servabat*) Guelferb. Camp. cum Vossiano 1 et edd. ante Gryph. excep. Badii duabus, qui e Vallensi Cod., *servabis*, et sic reliqui. — Vall. lib. RR. 8, 9, 12, Jens., *servabis*. Reliqui *servabas*. Ed.

6. *Te dimisso*. Sic Turic. Guelf. Camp. cum Stoer. Chouet. Leid. Obr., *ante adultero d*. Jens. cum edd. ante Bad., *te adultero d*. Vall. Goth. Colb. Voss. 2, Alm. (sed attende hunc a Turic. desciscentem, vide §. 103; item mox) cum edd. a Bad. ad Stoer.; item Gibson. qui reduxit *ad*., et recentioribus. *Ante dimisso*, Voss. 1, 3. — R. 12 solus, *quia dimisso adulteram occidere non licebat*. Vall. lib. RR. 8, 9, *quia, te adultero dimisso, adulteram occidere non licebit*. Avic. RR. 3, 5, 10, *quia ante dimisso, adulteram occidere non licebat*. Ed. — *Adulteram... non licebat*. Vide Decl., p. 139: « Quid quod ille pro duo« bus petebat? nam adultera sine « adultero non poterat occidi. » Dig. XLVIII, 5, 32: « dum utrum« que occidat; nam si alterum oc« cidit, lege Cornelia (de sicariis) « reus erit. » Mosaicarum et roma-

licebat[1]. Hoc enim argumentum lex facit, quæ prohibet adulteram sine adultero occidere. Et illa[2], in qua 105
lex est[3], *ut argentarii*[4] *dimidium ex eo, quod*[5] *debebant, solverent; creditum suum totum exigerent.* [6]Argentarius ab argentario solidum petit[7]; proprium[8] ex materia est argumentum creditoris, iccirco adjectum esse in [9]lege, *ut argentarius totum exigeret;* adversus alios enim non opus fuisse lege, quum omnes præterquam ab argentariis totum exigendi jus haberent. Quum multa autem 106

narum legg. Collatio, tit. IV, §. 2: « Si filiam non interfecerit, sed solum adulterum, homicidii reus « est. » Schulting. Jurispr. Ante-Just., p. 746. — *Occidere*. Sic Turic. Guelf. Camp. cum Bern. Ald. Reliqui *occidi*.

1. *Licebat*. Sic Guelf. Camp. cum Alm. Voss. 1, 3, et edd. ante Gryph. exc. Badii duabus qui e Vall., *licebit*, et sic reliqui. Hic siletur Turic., ad *servabas* modo Alm. Vide not. prox.; item §. 105.

2. *Et illa*. Deficit sane nomen, quod obversabatur scriptori, sive *controversia*, sive *causa*, sive *scholastica* (vide IV, 2, 30), sed facile aberrabat, quod modo, pro « illa « sacerdotis controversia, » dixerat « illo sacerdote. »

3. *Qua lex*. Sic Guelf. Goth. cum edd. Stoer. Chouet. Leid. Reliqui *q. lata l.* Sunt sane præstantissimi libri, qui *lata* defendunt, sed videtur errore librarii oscitantis facile potuisse irrepere; caret autem sana mente. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, *in qua lex est.* RR. 7, 11, 12, *in qua lata lex est.* Ed.

4. *Ut argentarii... exigerent.* Hanc legem neque ex foro neque ex schola illustrare contingit. Argumentum creditoris mancum videtur utcunque. Neque enim sufficit eam legis partem expendere, quod *argentarius* petit; sed oportet alteram quoque, quod *ab argentario*, quæ hic negligitur. Possunt ultro citroque niti lege, malisque etiam contrariam argumentationem, propriam et ipsam materiæ, a Quint. propositam, ne videretur judicasse hanc litem hoc argumento diremptam. An forte horum aliquid a librariis turbatum et mutilatum, ut nunc minus intelligamus? Fluctuationem, levem tamen, vide infr. not. 6.

5. *Debebant*. Turic., *dicebant*. Alm., *debent*. Vide §. 104; it. mox. — Nostri vulgatam habent. Ed.

6. *Argentarius*. Abest Guelf. et Goth.; item Voss. 1, 2, 3. — Abest pariter in Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10. Ed.

7. *Petit*. Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *peti*. Dicesne hunc infinitivum superesse ex pluribus, quæ interciderint, quorumque lacunam obruerint recentiores allinendo litteram T?

8. *Proprium*. Camp., *totum*.

9. *Esse in lege*. Turic., *e. ut i. l.* (a pr. manu, a sec. expunctum *ut*) cum Alm. Vide modo hac §; item §. 108.

novantur in omni genere materiæ, tum præcipue in iis quæstionibus, quæ scripto constant[1], quia vocum et in singulis[2] ambiguitas frequens et adhuc[3] in conjunctis
107 magis. Et hæc ipsa plurium legum aliorumve scriptorum, vel congruentium, vel repugnantium complexu varientur necesse est; quum res rei, aut jus juris quasi signum est. *Non debui tibi pecuniam; nunquam me appellasti, usuram non accepisti*[4], *ultro a me mutuatus es.* Lex est, *qui patri proditionis reo non affuerit, exheres sit*[5]. Negat; *nisi*[6] *si pater absolutus sit.* Quid signi? Lex
108 altera, *Proditionis damnatus cum advocato exsulet.* Cicero pro Cluentio[7] Publium[8] Popilium et Tiberium

1. *Quæ scripto constant.* Vide III, 5, 4; III, 6, 55.

2. *Et in singulis.* Sic Turic. (a sec. manu *est i. s.*) Guelf. cum Alm. Reliqui *est i. s.*—Vall. lib. RR. 8, 9, *voc. est in sing.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, *voc. et in sing.* Ed.

3. *Et adhuc.* Voss. 1, *adhuc et.* Transposui (§§. 104, 110). Reliqui omittunt *et.* Levigare orationem sum conatus, quæ durissima est in vulgata scriptura: « vocum est in « singulis ambiguitas frequens, ad- « huc in conjunctis magis. » Fortasse huic nostro *et*, recte præmittas est.

4. *Non accepisti.* Negationem omittunt Jens. et edd. ante Ald. Regius e libris inseruit, et est in omnibus præterea nostris, ut Camp. Vide ad IV, 2, 29. — Omnes nostri negationem retinent. Ed.

5. *Qui patri... e. sit.* Vid. VIII, 1, 42.

6. *Negat: nisi.* Turic. cum Bodl. Alm. Voss. 1, 3, Andr., *n. sit n.* Camp., *n. sic n.* Goth. Guelf., *n. fit n.* Burmannus suspicatur: *Negabit nisi.* Equidem in *fit, sit, sic* latere puto compendium vocabuli: *filius*, quod hinc abesse vix poterat. — *Nisi si p.* Goth. Jens. (tac. Gesn.) *nisi p.*, cum Voss. 2, edd. ante Ald; item Gryph. Stoer. Chouet. Vide IV, 1, 70; VI, 1, 34. De Voss. 2 et Goth., vide IV, 5, 24. Totum hoc *negat... abs. sit* omittit Tarv. Vide III, 9, 5. — *Negat nisi si pater.* Vallæ liber solus et quidem a sec. man. hanc lectionem obtinet. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, *negat fit, nisi si pater.* Forsan rectius legeretur *negat filius, nisi si pater.* Ed.

7. *Pro Cluentio.* Popilius et Gutta judices fuerunt, quum Oppianicus est damnatus, iidemque postea damnati sunt. Igitur accusator Cluentii ait eos fuisse damnatos corrupti judicii. Cic. negat, sed ait damnatos ambitus. Turn. — *Cicero pro Cluentio.* C. 36. Vide et Dig. XLVIII, 14, leg. unica, §. 2: « Qua lege « damnatus, si alium convicerit, in « integrum restituitur. »

8. *Publium.* Camp., *P.*, cum edd. ante Gryph. qui *Pub.* Reliqui nos-

Guttam[1] dicit, *non judicii corrupti, sed ambitus esse*
damnatos. Quid signi? *quod accusatores eorum, qui*
erant ipsi ambitus damnati, e lege sint post hanc[2] *victo-*
riam restituti. Nec minus in hoc curæ debet adhiberi, 109
quid proponendum; quam, quomodo sit, quod propo-
sueris, probandum: hic omnino[3] vis inventionis, si non
major, certe prior; nam ut tela supervacua sunt[4] ne-
scienti, quid petat; sic argumenta, nisi prævideris[5], cui
rei adhibenda sint; hoc est, quod comprehendi arte
non possit. Ideoque, quum plures eadem didicerint, 110
generibus argumentorum[6] similibus utentur; alius[7] alio
plura, quibus utatur, inveniet: sit exempli gratia propo-
sita controversia, quæ communes minime[8] cum aliis

tram formam exhibent, quæ et in MSS. Illa sane verior.

1. *Tiberium G.* CAMP., *T.*, cum Gryph. Capper. et aliquot edd. *Titum* Basil. ex Philandri correctione, et sane *T.* apud Ciceronem. Nolui tamen expressam MSS. scripturam deserere. *Titus* signatur *T.*, *Tiberius* autem *Ti.* — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, *Tiberium Guttam*. ED.

2. *Sint post hanc*. Turic., *s. in h.* Alm., *s. h.* Vide §§. 105, 109. — Pro *post hanc*, R. 11 habet *in hanc*. ED.

3. *Omnino... major*. Turic., *o. v. juventionis et sint m.*; a sec. manu idem *o. v. inventionis et si sit m.* Guelf., *immo jus i. m.* Goth., *si non vis inventionis m.*, cum Voss. 2, Vall. et eodem redit Guelferb. scriptura leviter reposita. Voss. 1, 3, *o. v. i. m.* Ald., *o. v. i. etsi n. m.* CAMP., *o. v. i. s. n. sit m.* Aldinam latere suspicor in prima Turic. manu ut, *et sint* debeant dissolvi in *et si non*. Possis tamen pro *et* scribere *est*. Pro *hic* malim pæne *hæc*. — Vulgatam plerique nostrorum habent. Vall. lib. RR. 8, 9, *hic omnino vis inventionis major, certe prior*. ED.

4. *Sunt nescienti*. Guelf. Turic., *sint n.* (hic a sec. manu *sunt*). — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 11, *supervacua sint*. ED.

5. *Nisi prævideris*. Turic. CAMP. Goth. (tac. Gosn.) *n. provideris*, cum Voss. 1, 2, Bern. Sed Alm., *n. videris*. Vide §§. 108, 112. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 11, 12, Prat., *provideris*. ED.

6. *Generibus argumentorum*. Sic Turic. Guelf. CAMP. cum Goth. Alm. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Bad. accedente Basil. Reliqui inserunt *quidem*, ex sola Regii conjectura. — Nostri τὸ *quidem* omittunt. ED.

7. *Alius alio*. Sic Turic. Guelf. CAMP. cum Alm. Voss. 1, 3. Reliqui inserunt *tamen*. — Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *alius tamen*. Reliqui τὸ *tamen* omittunt. ED.

8. *Communes minime*. Hoc ordi-

111 quæstiones habet: *quum Thebas evertisset*[1] *Alexander, invenit tabulas, quibus, centum talenta mutua*[2] *Thessalis dedisse Thebanos, continebatur; has, quia erat usus commilitio Thessalorum, donavit his*[3] *ultro; postea restituti a Cassandro Thebani reposcunt Thessalos*[4]. Apud Amphictyonas[5] agitur. *Centum talenta et credidisse eos*
112 *constat, et non recepisse*[6]. Lis omnis ex eo, quod Alexander ea Thessalis donasse[7] dicitur, pendet; constat illud quoque, *non esse his*[8] *ab Alexandro pecuniam datam:*

ne Turic. Camp. Reliqui *min. comm.* Vide §§. 106, 113.

1. *Thebas evertisset.... restituti a Cassandro.* Vide historiam apud Diod. Bibl., lib. XVII, 8-14; lib. XIX, 53, 54.

2. *Talenta mutua.* Put. RR. 7, 10, 11, Voss. 1, 3, *talenta mutuo.* Editor.

3. *Donavit his.* Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *donavit iis.* Ed.

4. *Reposcunt Thessalos.* Structuram hanc exemplis defendit Burmannus et hic et ad Ovid. Amor. I, 4, 30.

5. *Amphictyonas.* Guelf., *ἀμφικτίονας.* Turic., *amphiconas* (a sec. manu *amphictrionas*). Camp., *amphitricionas.* Mox §. 115. Guelf., *amphictiones.* Goth. (tac. Gesn.) *amphyctiones.* Camp., *amphyctiones.* Deinde §. 118 Guelf., *ἀμφικτύονας*, et hanc esse receptam Græcis scripturam diu merito ostenderunt VV. DD.

6. *Recepisse.* Turic. Camp. addunt *ea*, cum Ald.

7. *Thessalis donasse.* Turic. Camp. inserunt *se*, cum Alm. Sed hic et mox *dicit* dare narratur pro *dicitur.* Vide §. 109; item mox.

8. *Non esse his.* Avic. Vall. lib. RR. 8, 9, 12, Camp. et Andr., *non esse iis.* Ed. — *Non esse... datam.* Lenissima mutatione locum emendasse sibi visus est Gesnerus. Transponere suasit *his ab Alexandro* sic: *ab his Al.*, et mox *dederint* pro *dederit.* Negat enim ad rem facere quidquam, si Alexander dederit Thessalis summam istam. Sed, cogitasse Quintilianum de Alexandro dante Thessalis, non vicissim, illud est documento: quod mox subjicit *quod datum est.* Atqui, si Thessali sunt ii, qui summam Alexandro non dederunt, nihil omnino datum est, in quo quæri possit, sitne perinde, ac si pecuniam dederint. Contra, si Alexander dedit, donavit, non quidem summam ipsam centum talentorum, sed tabulas debitum continentes, tum profecto recte instituetur ista quæstio. Neque alienum a materia est, dederitne pecuniam Alexander, an tabulas. Si enim, mutuo nullo ante dato, ipsa centum talenta de Thebanorum ærario numerasset Thessalis, possent ii jure belli concessam sibi pecuniam, quamvis injuste ademptam Thebanis, retinere sine injuria; nunc quum Thebanorum quidem pecuniam, sed tabulis significatam, non numeratam, donaverit iis Alexander, nihil egit ille

quæritur ergo, *an perinde sit*[1], *quod datum est, ac si pe-
cuniam dederit?* Quid proderunt argumentorum loci, 113
nisi hæc prius videro, *nihil eum egisse donando, non
potuisse donare, non donasse?* Et prima quidem [2] actio
facilis ac favorabilis[3] repetentium jure[4], quod vi sit
ablatum; sed hinc[5] vehemens quæstio et aspera[6] exori-
tur de jure belli, dicentibus Thessalis, hoc regna[7], po-
pulos, fines gentium atque urbium contineri. Invenien- 114
dum contra est, quo distet hæc causa a cæteris, quæ in
potestatem victoris venirent; nec circa probationem res
hæret, sed circa propositionem. Dicamus inprimis[8], *In
eo, quod in judicium deduci potest, nihil valere jus belli;
nec armis erepta, nisi armis posse retineri: itaque*[9], *ubi
illa valeant, non esse judicem; ubi judex sit, illa nihil
valere.* Hoc inveniendum est, ut adhiberi possit argu- 115

donando, nec quidquam ullo jure adepti possunt videri Thessali. Quo apparet, nihil esse hic mutandum.

1. *Perinde sit.* Turic., *proderit.* Alm., *perderet.* (Vide modo item §. 115.) Voss. 1 lacunam habet pro *perinde.* Guelf., *pro inde s.* — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 12, *an proinde sit.* Ed.

2. *Prima... actio.* Nihil hic argutandum in *primæ actionis* appellatione, quasi sit ex usu fori romani interpretanda. Mox §. 116, *secundo gradu;* et §. 118, *Tertii loci.* Sic intelligimus, *actionem, gradum* (vide V, 11, 7), *locum* variari pro eadem re, nec designari quidquam nisi tria illa probandi momenta, 1 *nihil egisse donando;* 2 *non potuisse donare;* 3 *non donasse.* Ne igitur confer *actionem primam* ad lib. IV, cap. 1, §. 4.

3. *Favorabilis... aspera.* Vide vocabula eadem itidem opposita, lib. IV, cap. 1, §. 21.

4. *Repetentium jure.* Put. Voss. 1, 3, *repeti jure.* Ed.

5. *Sed hinc.* Guelf., *Quod h.,* cum Voss. 1, 3, Bern. Vide ad præf. nostr., p. 16.

6. *Vehemens quæstio et aspera.* Hoc ordine Turic. Camp. Reliqui *asp. et veh. qu.* Vide §§. 110, 118. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 10, *quod hinc aspera,* etc. Ed.

7. *Hoc regna.* Camp., *hæc r.,* cum edd. ante Ald. quod correxit Regius. Sed MSS. omnes recte. Vide §. 102; V, 12, 14. — Nostri omnes dant *hoc regna.* Ed.

8. *Dicamus inprimis.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, 12, habent ita: sed Vall. lib. RR. 8, 9, Voss. 2, *dicamus primum.* Ed.

9. *Itaque.* Pro quo Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, *ita ubi illa.* Ed.

mentum, *Ideo captivos*[1], *si in patriam suam redierint, liberos esse, quia bello parta non nisi eadem vi possideantur.* Proprium est et illud causæ, quod Amphictyones judicant, ut alia apud centumviros[2], alia apud privatum
116 judicem in iisdem quæstionibus ratio. Tum[3] secundo gradu, non potuisse donari a victore jus, *quia id demum sit ejus, quod teneat*[4]; *jus, quod sit incorporale*[5], *apprehendi*[6] *manu non posse.* Hoc reperire difficilius, quam, quum inveneris, argumentis adjuvare, *ut alia sit*[7] *conditio heredis, alia victoris, quia ad illum jus, ad hunc*
117 *res transeat.* Proprium deinde materiæ, *jus publici crediti*[8] *transire ad victorem non potuisse, quia, quod po-*

1. *Ideo captivos.* Jurisconsulti aiunt ea quæ capta sunt ab hostibus, si denuo redeant, jure postliminii pristina jura recuperare. Ed.

2. *Centumviros... privatum judicem.* Cave *judicem privatum* interpreteris judicem *causæ privatæ*. Neque enim de aliis quam privatis causis judicabant centumviri, quo minus possent opponi privatarum causarum judicibus. Vide IV, 2, 5. Sed *privati judices* ii sunt, qui « in « arbitriis, et judiciis plerisque, « dati videntur a prætore, privati « homines singuli fere, qui in con- « silio habere consueverant aliquos « e JCsultis, uti Aquillius in causa « Quinctiana apud Ciceronem: quo- « rum quidem judicum nullum cer- « tum corpus aut ordinem fuisse, « e quo a prætore legerentur, pro- « babile est. » Posui verba Bachii in Hist. Juris. II, 1, 28, p. (Stokm.) 105. Centumviros majorem patroni diligentiam postulasse supra quoque prodit IV, 1, 57.

3. *Ratio. Tum.* Turic., *rationum* (a sec. manu *ratio sit*) cum Alm. (vide §§. 112, 116.) *Ratio sit. Tum*, Camp. cum edd. ante Gesner. exc. Obrech. qui omittit *Tum*. Nostram dant Guelf. Voss. 1, 3. Utrum Goth., certo non dicam. Esse eam in ipso Turicensis a prima manu vitio, liquet. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, omittunt *ratio*. Ed.

4. *Quod teneat.* Sic Turic. Camp. cum Goth. Voss. 2 et edd. ante Gryph. Reliqui inserunt *ipse*. — Nullus ex nostris inserit *ipse*. Ed.

5. *Incorporale.* Jurisconsultorum vocabulum. Vide Institutt. II, 2; Dig. VIII, 1, 1.

6. *Apprehendi.* Turic., *reprendi*, cum Alm. Vide §§. 115, 119.

7. *Adjuvare, ut alia sit.* Turic., *adj. sit*; a sec. manu *adj. al. sit*; et sic Camp. — *Alia... heredis.* Hereditas enim est res *incorporalis*. Vide loca juris modo posita.

8. *Jus publici crediti.* Turicens. Camp., *juris publici creditum*, cum Bodl. Andr. — Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, *materiæ ejus publici crediti.* Alii vulgatam habent. Ed. — *Publicum creditum* vocat, quod uni-

pulus crediderit, omnibus debeatur; *et, quamdiu quilibet unus superfuerit, esse eum totius summæ creditorem; Thebanos autem non omnes in Alexandri manu* [1] *fuisse.*
Hoc non extrinsecus [2] probatur, quæ vis est argumenti, 118
sed ipsum per se valet; tertii loci pars prior magis vulgaris, *non in tabulis esse jus;* itaque multis argumentis defendi potest; mens quoque Alexandri duci debet in dubium, *honorarit eos, an deceperit.* Illud jam rursus proprium materiæ [3], et velut novæ controversiæ, *quod restitutione* [4] *recepisse jus, etiamsi quod amiserint, Thebani videntur.* Hic et, quid Cassander velit, quæritur; sed vel potentissima apud Amphictyonas [5] æqui tractatio est. Hæc non iccirco dico, quod inutilem [6] horum loco- 119
rum, ex quibus argumenta ducuntur, cognitionem putem, alioqui nec tradidissem [7]; sed ne se, qui [8] cognove-

versa gens aut natio mutuo dedit: idque debetur, quamdiu unus ex gente illa aut natione superstes est. TURNEBUS.

1. *Manu fuisse.* Turic. CAMP., *manus f.*, cum Alm. et edd. ante Basil. exc. Aldo qui *manus venisse*, solus. — RR. 7, 11, 12, *in Alexandri manus venisse.* ED.

2. *Extrinsecus... vis argumenti.* Vide §. 11.

3. *Proprium materiæ.* Hoc ordine Turic. CAMP. cum Obr. Reliqui transponunt. Vide §§. 113, 120. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 11, 12, *proprium materiæ.* ED.

4. *Quod restitutione.* Turicens., CAMP., *quia r.*, cum Alm.

5. *Apud amphictyonas æqui.* Neque enim singularum civitatum juri astricti, propriis legibus amphictyonicis judicabant, quæ profecto æquitatis potissimum sequendæ copiam facerent. Vide Dionys. Halic. R. Antiq. 4, vol. II, pag. 702 Reisk.

6. *Inutilem.* Vide §. 83.

7. *Alioqui... tradidissem.* Turic. CAMP., *alioquin inter cætera non addidissem*, cum Bodl. Andr. Sed Alm., *alio num i. c. n. a.* (vide §§. 116, 124). In istis *alioquin inter cætera add.* nihil aliud nisi recepta latet, cui mox, sententiæ causa, aliquis de suo interposuit *non* post *cætera.* — Nostri omnes *nec tradidissem.* Et supra Vall. lib. et R. 9, *alioqui*, pro *alioquin.* ED.

8. *Ne se... perfectos protinus.* Sic Turic. CAMP. cum Alm. Regius correxit *ne si quid*, etc. (quod est in Jens. (tac. Gesn.) et Tarv.) in *ne si qui*; et sic mox omnes, etiam MSS., ita ut post *perfectos* inserant *se*, quod abest ab iis, quos designavi. Quis ferat « *si* qui... *si*... negligant? » — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 6, 7, 8, 9, 12, *sed ne si qui cognoverint ista.* RR. 3, 10, *sed*

rint ista, si cætera negligant, perfectos protinus atque consummatos putent; et, nisi in cæteris, quæ mox præcipienda sunt, elaboraverint, mutam quamdam scien-
120 tiam[1] consecutos intelligant. Neque enim[2] artibus editis factum est, ut argumenta inveniremus; sed dicta sunt omnia, antequam præciperentur: mox ea scriptores observata et collecta ediderunt; cujus[3] rei probatio est, quod exemplis eorum veteribus utuntur[4], et ab oratoribus illa repetunt, ipsi nullum novum, et, quod non sit
121 dictum[5], inveniunt. Artifices ergo[6] illi, qui dixerunt; sed habenda his[7] quoque gratia est, per quos labor nobis est detractus[8]; nam, quæ priores[9] beneficio ingenii singula invenerunt, nobis et non[10] sunt requirenda, et nota[11] omnia; sed non magis hoc sat est, quam palæs-

ne si quid. R. 11, *sed ne qui cognoverint ista*. Ed.

1. *Mutam... scientiam*. An *mutilam?* Quamquam *muta* esse pótest, quæ, multis præceptis loquendi onusta, *loqui* nesciat, nec *loquentem facere*.

2. *Neque enim*. Sic Guelf. Camp. Tarv. Reliqui *nec e*. Vide §. 31. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, *nec enim*. Ed. — *Neque enim artibus*. Vide lib. II, cap. 5, §. 14.

3. *Cujus*. Turic. Camp. omittunt. Non male, sed magis pro Quintiliani candore, addi pronomen.

4. *Utuntur*. Turic. Camp., *utantur*, cum Alm. Male, mox omnes *repetunt*. — RR. 11, 12 et Camp., *utuntur*. Ed.

5. *Quod non sit dictum*. Hoc ordine Turic. Camp. Reliqui *q. d. n. s.* Vide §. 118; item mox. — Pro *dictum*, Aldus dat *edictum*. Ed.

6. *Ergo*. Jens. Loc. Ven. Rusc., *quoque*. Sed Tarv. cum MSS. *ergo*. Regius malit utrumque poni, refragante recte Radio.

7. *His*. Sic Turic. Camp. Guelf. cum Alm. et edd. ante Bad. quo acc. Basil. Reliqui *iis*. Vide §. 20; V, 14, 34. — Nostri omnes exhibent *his*. Ed.

8. *Est detractus*. Hoc ordine Turic. Camp. cum Alm. Reliqui *d. e.* Vide §. 120; V, 11, 3.

9. *Nam quæ priores*. Sic Vall. lib. RR. 3, 8, 9, 10. Alii *namque priores*. Ed.

10. *Et non... requirenda, et nota omnia*. Et *copiam* exemplorum in rhetorum libris, et *universitatem* commendat.

11. *Nota*. Guelf., *notata*. Solus, quantum video. Sed digna, quæ expendatur scriptura. Nescio quid jejuni in recepta. — Put. Poul. Vall. lib. RR. 8, 9, *et nota omnia*. RR. 7, 11, 12, *et nota sunt omnia*. Avic. RR. 3, 5, 10, *et notat omnia*. Ed.

tram didicisse, nisi corpus exercitatione, continentia, cibis[1], ante omnia natura juvatur[2], sicut contra ne illa quidem satis sine arte profuerint. Illud quoque studiosi 122
eloquentiæ cogitent, neque omnibus in causis[3], quæ demonstravimus, cuncta posse reperiri; neque, quum proposita fuerit materia dicendi, scrutanda singula[4], et velut ostiatim pulsanda[5], ut sciant, an ad probandum id, quod intendimus, forte respondeant; nisi quum discunt, et adhuc usu carent. Infinitam enim [6]faciat 123
ipsa res[7] dicendi[8] tarditatem, si semper necesse sit, ut, tentantes unumquodque eorum, quod sit aptum[9] atque conveniens, experiendo noscamus: nescio, an etiam impedimento futura sint[10], nisi et animi quædam inge-

1. *Cibis.* Athletæ certam victus formulam sequebantur, ac valentissimis alimentis nutriebantur: unde dicitur Celso *victus athleticus*, et Juvenali athletarum panis dicitur *coliphium*. Ed.

2. *Juvatur.* Sic Turicens. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 1. Neque tamen mei mox *profuerunt*, quod dare illi narrantur a Burm. Reliqui *juvetur.* — Omnes nostri habent *juvatur.* Ed.

3. *Causis, quæ.* Sic Turic. Camp. cum Alm. Reliqui inserunt *ea.* — — *Eaque* Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, Prat. Ed.

4. *Scrutanda singula.* Τὸ *scrutanda* omittunt RR. 3, 5, 10. Ed.

5. *Pulsanda.* Hic quidem bona et, si quid video, necessaria Francii emendatio (vide §. 19, et ibi notam) optantis *pulsandum.* Error est vulgaris, de quo egi ad §. 102. Elegantissima imago in istis: « *ostiatim* pulsandum.... an.... forte « *respondeant.* »

6. *Faciat.* Sic Turic. cum Alm. Goth. Voss. 2, 3. Sed Guelf. Camp., *facit.* Reliqui *faciet.* — Put. Prat. Andr., *faciet.* Ed.

7. *Ipsa res.* Id est: hæc locorum singulorum excussio. Sed displicet hoc parum definite positum *ipsa res.* Malim *hæc ipsa res.*

8. *Dicendi.* Turic., *discendi*, cum Bern. Jens. Tarv. Regius correxit. Sed jam Camp. nostrum.

9. *Quod sit aptum.* RR. 5, 12, Camp. et Andr. habent *quid sit aptum.* Ed.

10. *Futura sint.* Quod sit subjectum, quæri potest. Subeat *sit* scribere, ut intelligatur *ipsa res.* Sed jejunum videtur, opponi: *infinitam dicendi tarditatem facere*, et *impedimento esse.* Nunc malo *argumenta* intelligere, quæ latent in « unumquodque *eorum.* » Aptissime *præcepta* dicantur *esse impedimento*, sed eorum diserta nulla mentio in prioribus. Mox §. 124 extr. nominantur ipsa.

nita natura, et studio exercitata velocitas, recta[1] nos ad
124 ea, quæ conveniunt causæ, ferant. Nam, ut cantus vocis[2] plurimum juvat sociata nervorum concordia, si tamen tardior manus[3], nisi [4]inspectis [5]demensisque singulis, quibus quæque vox fidibus jungenda sit, dubitet, potius fuerit[6] esse contentum eo, quod[7] simplex canendi natura tulerit; ita hujusmodi præceptis debet quidem aptata esse, et citharæ modo intenta ratio doc-
125 trinæ; sed hoc exercitatione multa consequendum, ut, quemadmodum illorum artificum, etiamsi alio spectent[8], manus tamen ipsa consuetudine ad graves[9], acutos, mediosque horum sonos fertur, sic oratoris cognitionem[10] nihil moretur hæc varietas argumentorum et copia[11], sed quasi offerat se, et occurrat; et, ut[12] litteræ

1. *Recta*. RR. 7, 9, 11, Goth. Ed.

2. *Nam, ut cantus vocis*. Sic olim faciebant *citharœdi*. Nam et citharam pulsabant et accinebant. At citharistæ duntaxat citharam pulsant, non etiam accinunt. Turn.

3. *Manus...fertur*. Confer I, 12, 3.

4. *Nisi inspectis*. Guelf., *non i.*, cum Voss. 1. — Hanc varietatem nostri non agnoscunt. Ed.

5. *Demensisque*. Sic Turic. Guelf. Camp. cum Jens. (tac. Gesn.) Tarv. Reliqui *dimensis*.

6. *Potius fuerit... præceptis debet*. Turic. omittit *fuerit... præc.* Alm. hæc habere videtur, quum memoretur mox in *quod*. Vide §§. 119, 125.

7. *Quod*. Guelf. Camp., *quo*, cum Goth. Alm. Voss. 1, 3. Mihi quidem nullus ostenditur Cod. *quod* exhibens (nisi forte Turic. qui siletur), et potest defendi *quo*; sed præstat profecto recepta. Vide §. 2; V, 13, 42. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, 11, 12, Prat. Camp. Andr. Jens. Ald. Alm. Locat., *quo*. Alii *quod*. Ed.

8. *Alio spectent*. Prat. habet *alio spectant*. Ed.

9. *Graves... sonos*. *Hypate* et *parhypate* gravem efficiunt sonum in cithara et lyra; *nete* et *paranete* acutum; *mese* et *paramese* et *lichanos* medium. Turn.

10. *Oratoris cognitionem*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 10, Prat., *orationis cogitationem*. Ed.

11. *Copia.. occurrat*. Turic., *c. quæ se offert se et occurrat* (a sec. occurrit). Ex Alm. affertur *quæ se offerat* (vide §. 124; V, 11, 1). *Sed*, quod inserit post *cop*. Regius, non habent, præter hos, Jens. (tacente Gesn.) Loc. Ven. Rusc. Bod. uterque. Habent Vall. (si recte interpretor Badii notam), Guelf. Goth. Camp. Tarv. Ald. et reliqui recentiores.

12. *Et, ut*. Τὸ *et* omittunt Camp. et Andr. Ed.

syllabæque scribentium cogitationem non exigunt, sic rationes [1] sponte quadam [2] sequantur.

CAP. XI. Tertium genus ex iis, quæ extrinsecus adducuntur [3] in causam, Græci vocant παράδειγμα; quo nomine et generaliter usi sunt in omni similium [4] appositione, et specialiter in iis, quæ rerum gestarum auctoritate nituntur; nostri fere *similitudinem* [5] vocare maluerunt; quod ab illis παραβολὴ [6] dicitur; hoc [7] alterum, 1

1. *Rationes*. Guelf., *oratione*. Turic. CAMP., *rationem*, cum Alm. Goth. Voss. 2, 3. (Vide V, 11, 3, *oratione*.) Sed Jens. (tac. Gesn.) *ratione*, cum edd. ante Rusc. Hæc *rationes* (vide §. 103) cum Vall. Ald. et hoc recentioribus; quod reposuit Regius. — R. 10, *sic ratione*. Avic. Put. Poul. Vallæ liber a sec. manu, R. 11, *sic rationum sponte quadam sequantur*. Vall. lib. a sec. man. R. 11, *sic rationem sponte quadam sequatur*. ED.—*Sed quasi... sequantur*. Hæc ut nunc leguntur, non plane expedita sunt et emendata. Primum displicet quod *copia et varietas argumentorum*, dicitur *offerre se et occurrere*. Hoc facile in ordinem redigetur, legendo *offerant* et *occurrant*, ut verba referantur ad *argumenta*. Deinde *rationes* (de qua voce vide primam partem notæ) interpretantur hic *argumenta*, auctore Regio, ablegante ad §. 8, ubi sane *rationis* vocabulum est in definitione *argumenti*. Poterat et §. 6 designare, ubi aliorum commemoratur usus. Neque tamen per totum hoc caput vocabulo isto utitur Quint. simpliciter hac potestate; sed frequentissime pro forma disciplinæ usurpat ut modo §. 124, quamquam singulari numero. *Probationes* dicturus fuisse videtur, si hoc voluisset. Etiam respectu aliquo ad id quod præcedit, *scribentium*, indigere credo concinnitatem. Malim igitur pro *rationes* legi *orationem*. Sic in *sequantur* idem erit subjectum, quod in *offerant*, *occurrant*, i. e. argumenta; et sine offensione decurret sententia, modo levius distinguatur post *occurrant*, quam nunc fit colo.

2. *Quadam*. Omittunt hoc Jens. (tac. Gesn.) et reliquæ ante Ald. exc. CAMP. et Tarv. Habent etiam Vall. et MSS. mei.

3. *Adducuntur*. CAMP. et Andr., *deducuntur*. ED.

4. *In omni similium*. Prat. CAMP. et Andr., *in omnium similium*. ED.

5. *Vocare maluerunt*. Turic., *vocari vol.*, cum Alm. (nisi quod hic *val.* Vid. V, 10, 125; item hic §. 4). Passivum et Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum edd. ante Basil. exc. CAMP. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12, *vocari*. ED.

6. Παραβολή. De hac voce consule Ernesti Lex. rhet. græc., ubi multis exemplis astruitur hæc significatio. Diversa quidem anonymi definitio, quam vidimus ad librum V cap. 10, §. 95.

7. *Hoc alterum*. Turic. omittit *hoc*, cum Alm. et Obr.

exemplum; quamquam et hoc, simile est; et illud, exemplum.

2 Nos, quo facilius propositum explicemus, utrumque παράδειγμα esse credamus, et ipsi appellemus *exemplum:* nec vereor, ne videar repugnare [1] Ciceroni, quamquam *collationem* [2] separet [3] ab *exemplo;* nam idem [4] omnem argumentationem dividit in duas partes, *inductionem* et *ratiocinationem* [5], ut plerique Græcorum [6] in παραδείγματα et ἐπιχειρήματα; dixeruntque παράδειγμα,

3 ῥητορικὴν ἐπαγωγήν [7]. Nam illa, qua plurimum est [8] Socrates usus, hanc habuit viam; quum plura interrogasset, quæ fateri [9] adversario necesse esset, novissime [10] id, de quo quærebatur, inferebat [11], cui simile concessisset, id

1. *Ciceroni.* Vide de Inv. I, 30.

2. *Quamquam collationem.* Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. Bern. Vall. et edd. ante Bad. Reliqui qui e., quod Regius reposuit; frustra. Sed esse narratur in Voss. 1, 3. Non credo. — Nostri omnes habent *quamquam.* Ed.

3. *Separet.* Sic Turic. a sec. manu (a pr. *separat*, cum Alm.), Voss. 1, Goth. Jens. et edd. ante Stoer. Sed Camp., *separaret.* Guelf., *separat*, et sic reliqui. Conjunctivum prætuli, vide I, Proœm. 18. — Aric. Put. Paul RR 3, 5, 10, 13, *separat.* Ed.

4. *Nam idem.* Ibidem, cap. 31. Vide lib. V, cap. 10, §. 73.

5. *Ratiocinationem.* Turic. Guelf., *rationem*, cum Stoer. et edd. ante Burm. Sed Goth., *ratiocinationem.* Camp., *probationem.* Nostrum Jens. et edd. ante Stoer. quod repetiit Burm. et recentiores. Vide V, 10, 6. — Aric. Put. RR. 3, 5, 10, et *rationem.* Paul. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 12, *ratiocinationem.* Ed.

6. *Plerique Græcorum... ἐπαγωγήν.* Hisce Græcis viam munivit Aristoteles Rhet. I, 2, 8: καλῶ δ' ἐνθύμημα μὲν ῥητορικὸν συλλογισμόν· παράδειγμα δὲ ἐπαγωγὴν ῥητορικήν. Idem Analyt. post. I, 1, (p. Buhl. 433): ὡσαύτως καὶ οἱ ῥητορικοὶ συμπείθουσιν· ἢ γὰρ διὰ παραδειγμάτων, ὅ ἐστιν ἐπαγωγή· ἢ δι' ἐνθυμημάτων, ὅπερ ἐστὶ συλλογισμός. Hæc Aristotelica jam Regius partim designavit, partim apposuit. Vides ἐνθυμήματα dici apud Aristotelem, quod apud Nostrum est ἐπιχειρήματα. Vide V, 10, 3, 4; vide et Arist. Rhet. II, 20, 3.

7. Ἐπαγωγήν. Turic. Camp., ἐπαγωγόν, cum Alm.

8. *Est Socrates.* Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph. Reliqui *S. e.* Vide V, 10, 121; item hic §. 11.

9. *Fateri.* Vall. lib. RR. 7, 8, 9, Jens. Alm. Voss. 2, 3, Locat., *confiteri.* Ed.

10. *Novissime.* Turic. Camp., *verissime.* Pessime.

11. *Inferebat.* Guelf., *inferret*, cum Vall. Leviter recedit Goth., *insereret.* Stoer. et edd. ante Obr.,

est *inductio*[1]; hoc in oratione[2] fieri non potest; sed, quod illic interrogatur, hic fere sumitur[3]. Illa interro- 4
gatio talis[4], *Quod est pomum generosissimum*[5]*? nonne, quod optimum?* concedetur[6]. *Quid equus? qui generosissimus*[7]*? nonne, qui optimus?* et plura in eumdem

inferret. Qui silentur possunt credi conjunctivum dare. — RR. 11, 12, *inferebat*. Alii *inferret*. Ed. — *Cui..... concessisset*. Turicens. Guelf., *ut... concessisse*, cum Alm. Vall. Voss. 2 (an 1?), 3, Bad. pr. Pro *cui* dant *ut* et Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Bad. sec. Regius *cui* de conjectura addidit τῷ *ut*. Mox pro hac voce posuerunt; recte, opinor. Sed tota hæc structura: *quum... concessisset*, abruptior fere quam pro Quintiliano videtur, ut Stoerii et edd. ante Obr. ratio non displiceat: *ut quum... inferret cui... concessisset:* in hac forma etiam Gesneriana conjectura magis commendatur, *vim* pro *viam*. *Ut* quidem ante *quum* nullus habet vetus liber; sed conjecit jam Badius. Obstat tamen, quod vetustissimi libri *inferebat* præferunt; nec per se dura est ratio receptæ, modo colon ponatur ante *quum*. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, Andr. Ald., *ut simile concessisset*. Ed. — *Quum... concessisset*. Vide, sis, not. sup. Addam *ille* post *simile*, quoniam aliud est subjectum. Vide lib. I, cap. 2, §. 31.

1. *Id est inductio*. Structura pronominis neutrius displicet. Vide I, 10, 35. Sed et VII, 8, 2. Magis tamen ipsa sententia. Nihil enim opus ea. In « *Illa*, qua... est Socr. usus » quid aliud intelligitur nisi *inductio*? Suspicor hæc verba esse glossam, allitam ad id, quod sequitur, pronomen *Hoc*, ne quis hæreret, quid in oratione fieri posse negaretur. Est tamen in omnibus libris.

2. *Oratione*. Turic. Camp., *ratione*, cum Alm. (vide ad V, 10, 125, *rationes*); sed Jens. cum edd. ante Stoer., *ratiocinatione*. Male. — Nostri habent *oratione*. Ed.

3. *Sumitur. Illa*. Sic Turic. Camp. cum Alm. Obr. Reliqui inserunt *Sit igitur*.

4. *Illa interrogatio talis*. Avic. Put. Poul. Vallæ lib. RR. 7, 8, 9, 10, 11, 12, Jens. Ald., *sit igitur illa interrogatio talis*. RR. 3, 5, Andr., *fit igitur*, etc. Lectio vulgata bene se habet, etsi Codd. non probetur. Editor.

5. *Generosissimum*. Avic. errore manifesto *generalissimum*. Ed.

6. *Concedetur*. Sic scripsi contra libros omnes, qui dant *concederetur*, nulla nec temporis, nec modi, proprietate. Quod mox infertur: *fatendum erit*, cogit nostram scripturam reponere. Sic V, 12, 3, *videretur* Camp. pro *videtur;* idem Turic. Alm. III, 1, 16. Et VI, Pro. 7, *meretur* Guelf. pro *mereretur*. Regius pro Jens. aliorumque *uteretur* reposuit *utetur*, II, 17, 20, ubi nunc MSS. *utitur*.

7. *Quid... generosissimus?* Sic Turic. cum plurimis. Sed Alm., *Quis equus generosissimus?* Vide §§. 1, 5. — Avic. Put Poul. Vall. lib. RR. 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, *Quid equus*,

modum; deinde, cujus rei gratia rogatum est, *Quid homo? nonne is generosissimus, qui optimus?* fatendum
5 erit. Hoc in testium interrogatione valet plurimum, in oratione perpetua dissimile est: etenim[1] sibi ipse respondet orator: *Quod pomum generosissimum? puto, quod optimum; et equus*[2]*? qui velocissimus; ita hominum, non qui claritate nascendi, sed qui virtute maxime excellet.* Omnia igitur ex hoc genere[3] sumpta, necesse est aut similia esse, aut dissimilia, aut contraria: similitudo[4] assumitur interim et ad orationis ornatum; sed illa[5], quum res exiget, nunc ea, quæ ad probationem
6 pertinent, exsequar. Potentissimum autem est inter ea, quæ sunt hujus generis, quod proprie vocamus *Exemplum*, id est rei gestæ, aut ut gestæ, utilis ad persuadendum[6] id, quod intenderis, commemoratio; intuendum

qui generosissimus, nonne qui optimus? Sic quoque Juvenalis, lib. VIII, v. 56: « Quis generosa putat « nisi fortia? Nempe volucrem Sic « laudamus equum... » Ed.

1. *Etenim.* Sic Regius. Sed Turic. Guelf. Camp., *aut enim*, cum Goth. Jens. (tac. Gesn.) Alm. Voss. 1, 2, 3, Bern. et edd. ante Ald. qui Regii conjecturam recepit cum reliquis. Nisi forte in sequentibus interciderint plura, acquiescendum sane in ea. — Nostri quoque habent *aut enim*, præter Put. a sec. manu. Ed.

2. *Et equus?* Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. meis ante Gibs. exc. Badii utraque. Reliqui inserunt *quis*. Omisit etiam Obr. — Nostri omnes vulgatam retinent; et quidem recte; nam vulgata bene se habet. Ed.

3. *Ex hoc genere.* I. e. exemplorum. Debebat autem hic novum inchoari tmema. Sed nolui turbare numeros.

4. *Similitudo.* Guelf. Camp., *dissimilitudo*, cum Goth. Joann. Voss. 1, 2, Bern. et edd. ante Ald. Etiam Alm. *dissim.* dare narratur (vide §§. 4, 7); sed Turic. variantis a Burm. nulla mentio, ut videantur tres optimi Turic. Alm. Bodl. nostrum defendere, quod prudentissime reposuit Regius, indicans locum in not. ex. positum. — Omnes nostri Codd. habent *dissimilitudo assumitur interim et ad orationis ornatum*, quæ lectio non spernenda videtur. Ed.

5. *Illa... exiget.* Fit hoc VIII, 3, 72 seqq. Sed levi mutatione locus indigere videtur. *Illam... eam..... pertinet*, ut pronomina referantur ad *similitudinem*, nec neutro genere accipiantur, quod minus clarum et elegans.

6. *Ad persuadendum.* Avic. Put.

igitur, totum simile sit, an ex parte; ut aut[1] omnia ex eo sumamus, aut quæ utilia erunt: simile est, *Jure occisus est Saturninus*[2], *sicut Gracchi*. Dissimile, [3] *Brutus* 7
occidit liberos proditionem molientes; Manlius virtutem filii morte multavit[4]. Contrarium, *Marcellus*[5] *ornamenta Syracusanis hostibus restituit; Verres eadem sociis abstulit*. Et probandorum et culpandorum ex his confirmatio eosdem[6] gradus[7] habet. Etiam in iis, quæ futura 8
dicemus, utilis similium admonitio est; ut, si quis dicens, *Dionysium*[8] *iccirco petere custodes salutis suæ, ut, eorum adjutus armis, tyrannidem occupet*, hoc referat exemplum, *eadem ratione Pisistratum ad dominationem pervenisse*. Sed, ut sunt exempla interim tota similia, 9
ut hoc proximum; sic interim[9] ex majoribus ad minora, ex minoribus ad majora[10] ducuntur. *Propter*[11] *matrimo-*

Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 10, Prat., *ad suadendum*. Ed.

1. *Ut aut*. Turic. *ut* omittit cum Alm. Voss. 1, 3. Transponit *aut ut* Guelf., *an ut* Camp. — Omnes nostri *aut ut omnia*, vel *ut aut omnia*. Ed. — *Aut ut gestæ*. Simile additamentum definitionis in narratione, lib. IV, cap. 2, §. 31.

2. *Saturninus.... Gracchi*. Vide lib. II, cap. 16, §. 5.

3. *Brutus... Manlius*. Liv. II, 5; VIII, 7.

4. *Multavit*. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Gryph. exc. Aldo *mulctavit*. Sed Camp. et Turic. nostram dant. Vide IV, 4, 4.

5. *Marcellus*. Exemplum sumptum ex sexta Verrina Cic. *Pugna*, inquit, *erat Agathoclis regis in tabulis picta præclare*, etc., quæ seq. Turn. — *Marcellus.... Verres*. Cic. in Verr. IV, 55.

6. *Eosdem*. Turic., *eollem*, cum Alm. attende gemellos (vide §. 5, 12). Nihil latet nisi recepta, ut frustra anquireret Burm. Sed Camp. omittit vocem. — RR. 7, 11, *Verres eisdem sociis abstulit*. Ed.

7. *Gradus*. I. e. momenta; ita, ut simile, dissimile, contrarium, spectetur in iis. Sic modo V, 10, 116, *gradus*.

8. *Dionysium*. Patrem intelligi puto, qui perpetui imperii cupidissimus fuit usque ad crudelitatem. Turn. — *Dionysium.... occupet*. Hoc sumpsit ex Aristot. Rhet. I, 2, 19: οἷον, ὅτι ἐπιβουλεύει τυραννίδι Διονύσιος, αἰτῶν τὴν φυλακήν· καὶ γὰρ Πεισίστρατος πρότερον ἐπιβουλεύων, ᾔτει τὴν φυλακὴν, καὶ λαβὼν ἐτυράννησε. κ. τ. λ.

9. *Interim*. Τὸ *interim* omittunt Avic. et Poul. Ed.

10. *Ex minoribus ad majora*. Hæc omittunt Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, Prat. Ed.

11. *Ducuntur. Propter*. Sic Turic

nia violata urbes eversæ sunt; quid fieri adultero par est? Tibicines[1], *quum ab urbe discessissent, publice revocati sunt; quanto magis principes civitatis viri, et bene de republica meriti, quum invidiæ cesserint, ab exsilio reducendi*[2]*?* Ad exhortationem vero præcipue valent imparia: admirabilior[3] in femina, quam in viro, virtus; quare, si ad fortiter faciendum[4] accendatur aliquis, non tantum afferent[5] momenti Horatius et [6]Torquatus, quantum illa mulier, cujus manu[7] Pyrrhus est interfectus; et ad moriendum non tam Cato et Scipio[8], quam Lu-

et Obr. Reliqui inserunt *Si*. Alterum exemplum similem et hic structuram exigebat. — *Propter matrimonia*. Ad bellum trojanum respicitur.

1. *Tibicines... revocati sunt*. Vide Liv. IX, 30: « Tibicines, quia pro« hibiti a proximis censoribus erant « in æde Jovis vesci, quod traditum « antiquitus erat, ægre passi, Tibur « uno agmine abierunt: adeo ut « nemo in urbe esset, qui sacrificiis « præcineret. Ejus rei religio tenuit « senatum; legatosque Tibur mise« runt, ut darent operam, ut hi ho« mines Romanis restituerentur », etc. Vide et Valer. Max. II, 5, 4.

2. *Ab exsilio reducendi*. Recte animadvertit Gesn. hoc in Ciceronem optime convenire.

3. *Admirabilior*. Prat., *ut admirabilior*, et apud Burm. Bodl. Alm., *laudabilior*. Ed.

4. *Ad fortiter faciendum*. Put., Prat., *ad fortiter agendum*. Ed.

5. *Non tantum afferent*. R. 7, *non tantum afferrent*. Vall. lib. RR. 9, 10, *non tantum afferet*. R. 8, *non tantum affert*. Ed.

6. *Horatius et Torquatus*. Liv. I, 24, 25 (nisi forte significatur Horatius Cocles, Liv. II, 10), 7, 10.

7. *Cujus manu... interfectus*. Plutarch. Pyrrh., t. I, p. 405, D. E.: (Πύῤῥος) δόρατι πληγεὶς διὰ τοῦ θώρακος οὐ καιρίαν πληγὴν οὐδὲ μεγάλην, ἐπέστρεψε κατὰ τοῦ πατάξαντος, ὃς ἦν Ἀργεῖος, οὐ τῶν ἐπιφανῶν, ἀλλὰ πενιχρᾶς καὶ πρεσβυτέρας υἱὸς γυναικός. αὕτη τότε θεωμένη τὴν μάχην, ὥσπερ αἱ λοιπαὶ γυναῖκες, ἀπὸ τοῦ τέγους, ὡς ἐπέγνω συνεστῶτα τῷ Πύῤῥῳ τὸν υἱὸν, ἐκπαθὴς γενομένη πρὸς τὸν κίνδυνον, ἄρασα κεραμίδα ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις ἀφῆκεν ἐπὶ τὸν Πύῤῥον. ἐμπεσούσης δὲ τῇ κεφαλῇ κατὰ τοῦ κράνους, καὶ τῶν σφονδύλων πρὸς τὴν βάσιν τοῦ τραχήλου συντριβέντων, αἵ τε ὄψεις συνεχύθησαν αὐτοῦ καὶ προήκαντο τὰς ἡνίας αἱ χεῖρες· αὐτὸς δὲ κατενεχθεὶς παρὰ τὸν τοῦ Λικυμνίου σηκὸν ἔπεσεν, ὑπὸ τῶν πολλῶν ἀγνοούμενος. Vide VV. DD. ad Corn. Nep. XXI, 2, 2.

8. *Non tam Cato et Scipio*. Cod. Poul., *non tam cito impellet Scipio*. — *Cato et Scipio*. Alter Uticensis, earumdem partium alter, Q. Cæcilius Metellus Scipio, Pompeii socer, qui in navi, tendens in Hispanias, quum vento coactus in Africam rediisset, gladio se transfodit, requirenti imperatorem militi re-

cretia; quod ipsum est ex majoribus ad[1] minora. Singula 11
igitur horum generum ex Cicerone, (nam unde potius?) exempla ponamus[2]: simile est hoc pro[3] Murena, *Etenim mihi ipsi accidit, ut cum duobus patriciis, altero improbissimo[4], altero modestissimo atque optimo viro[5], peterem; superavi tamen dignitate Catilinam, gratia Galbam.* Ma- 12
jus minoris[6], pro Milone[7], *Negant, intueri lucem esse fas ei, qui a se hominem occisum esse fateatur; in qua tandem urbe hoc homines stultissimi disputant[8]? nempe in ea, quæ primum judicium de capite vidit M. Horatii fortissimi viri, qui, nondum libera civitate, tamen populi romani comitiis[9] liberatus est, quum sua manu sororem esse in-*

pondens ipse adhuc: *Imperator bene se habet.* Vide Flor. IV, 2, 68, ubi reliqui hujus facti auctores memorantur apud Dukerum, quibus adde Dionem Cass., lib. XLIII, p. Reim. 346.

1. *Majoribus ad minora.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Bodl. Joann. Alm. Vall. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Ald. quo accedunt Bad. pr. (quamquam fluctuans male in nota) Obr. Regius mutavit *minoribus ad majora*, præter necessitatem et veritatem. Vide secundam partem notæ. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, *ex majoribus ad minora.* Ed. — *Ex majoribus ad minora.* Si Lucretiam ostendo viro, exemplum mortis contemnendæ, major illa mulieris fortitudo pudorem incutiet huic, qui etiamsi se ipse interimat, tamen, quum vir sit, minus fortiter facere est putandus.

2. *Exempla ponamus.* Camp. et Andr., *exempla ponemus.* Put., *sumamus exempla.* Ed.

3. *Pro Murena;* cap. 8. Ne hoc quidem ad verbum e Cicerone. Vide lib. V, cap. 10, § 93.

4. *Improbissimo, altero.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Voss. 1, 2, 3, Goth. Jens. (tac. Gesner.) et edd. ante Basil. Reliqui inserunt *atque audacissimo* e Cicerone.

5. *Atque optimo viro.* Turic., *atquiro puto.* An fuit *atque viro optimo?* (Vide §§. 3, 23.) Camp. hic mira post *viro: equestrem ro. peterem.* Inerat profecto aliqua mentio *equestris romani* ordinis; sed unde arrepta, plane non liquet.

6. *Majus minoris.* Subaudiendum *exemplum*, quod tamquam substantivum referatur ad *majus*, regat autem genitivum *minoris;* sic mox (hoc §.) *minus majoris.*

7. *Pro Milone;* cap. 3; item mox c. 27. Priorem locum in figura *prupergasia* excitat Julius Rufinianus, p. 219, in Ruhnk. ed. Lupi.

8. *Disputant.* Turic., *putant*, cum Alm. Vide VII, 20.

9. *Populi romani comitiis.* Camp. et Andr., *a populo romano comitiis.* Ed.

terfectam fateretur: Minus majoris, *Occidi, non Spurium Mælium*[1], *qui annona levanda, jacturisque*[2] *rei familiaris, quia nimis amplecti plebem videbatur*[3], *in suspicionem incidit regni affectandi*[4], *etc.* Deinde, [5]*Sed eum, auderet enim dicere, quum patriam periculo liberasset, cujus nefandum*[6] *adulterium in pulvinaribus*, et
13 totus in Clodium locus. *Dissimile* plures causas[7] habet;

1. *Mælium*. Libri mei *Melium*; sed vide lib. V, cap. 9, §. 13.

2. *Jacturisque*. Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 3 et libris Ciceronianis. Reliqui *jacturaque*. — Omnes nostri præter Jens. et Ald. habent *jacturisque*. Ed.

3. *Videbatur*. Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Joann. Colb. Voss. 2, Bern. Andr. et edd. ante Gryph. Sed Voss. 1, 3, *videatur*. Reliqui *putabatur* e Cicerone. — Omnes nostri habent *videbatur*. Ed.

4. *Affectandi*. Sic Turicens. cum Bodl. Almel. Palat. Gebhardi. Sed Camp., *affectati*. Reliqui *appetendi*, cum libris Ciceronianis. Vide V, 9, 13; V, 13, 24. — Nullus ex nostris habet *affectandi*; sed Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 11, *appetendi*. RR. 11 et 12, *affectati*. Ed.

5. *Etc. deinde. Sed.* Guelf., *et cætera. sed* item Goth. nisi quod hic notam 𝔄. Plene *et cætera* dant edd. ante Gryph. exc. Camp. Etiam Turic. notam, ut videtur. Vide IV, 2, 51; VI, 3, 24.

6. *Nefandum*. Sic Turic. Guelf. Camp. cum Joann. Voss. 1, 2, 3, Goth. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Gryph.; item libris Ciceronianis. Reliqui *nefarium*. Hoc magis hominum esse videtur, illud rerum; neque tamen ubique ad hanc normam correxerim. Contra est I, 3, 17, ubi omnes *nefandi*; et III, 8, 47, vicissim. Vide V, 10, 99. *Nefarius* a *fas*; *nefandus* a *fando* repetitur. Hinc improprie possunt ista vocabula reciprocari. — Omnes nostri habent *nefandum*: bene. *Nefandum* vividius quam *nefarium*. Ed.

7. *Dissimile plures causas*. Turic. Camp., *D. p. ex se casus*, cum Goth. Bodl. Joann. Alm. Voss. 2, Andr.; *Dissimiles ex se p. casus*, Tarv. *Dissimile ex se p. causas*, Jens. Loc. et edition. ante Gryph. *D. p. casus*, Guelf. cum Voss. 1, Obr. *D. plerisque causas*, Voss. 3. In magno illo optimorum librorum consensu, tamen vulgatam retinere licuit. *Ex se* natum ex *plures* extremo, sicut in Tarv. ex *dissimiles*; et nihil est per se. Pro *causas* dari *casus* non infrequens in MSS. Vide Drakenb. ad Liv. XXXVII, 17, 7; item Nostr. IV, 1, 30. Nullam ex *casus* comminiscor idoneam sententiam. — RR. 7, 11, 12, *Dissimile plures ex se causas habet*. Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *Dissimile plures ex se casus habet*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, *Dissimile plures casus habet*. Τὰ *ex se* redundant. Ed. — *Dissimile... causas*. Pro *fontibus* hic fere *causæ* dicuntur, qualis usus est in istis judicialium controversiarum vocabulis III, 11, 5, 6 seqq.

fit enim *genere, modo, tempore, loco*, cæterisque [1], per
quæ fere omnia Cicero præjudicia [2], quæ de Cluentio
videbantur facta, subvertit; *contrario* vero exemplo cen-
soriam notam, laudando [3] censorem Africanum, qui
eum, quem pejerasse conceptis verbis [4] palam dixisset,
testimonium etiam pollicitus, si quis contra diceret,
nullo accusante, traducere equum [5] passus esset [6]; quæ,
quia erant longiora, non suis verbis exposui. Breve au- 14
tem apud Virgilium [7] contrarii exemplum est,

> At non ille, satum quo te mentiris, Achilles
> Talis in hoste fuit Priamo.

Quædam autem ex iis [8], quæ gesta sunt [9], tota narrabi- 15
mus; ut Cicero pro Milone [10], *Pudicitiam quum eriperet
militi tribunus militaris in exercitu C.* [11] *Marii, propin-*

1. *Cæterisque*. Avic. Put. Poul. Vallæ lib. RR. 3, 5, 10, *cæteris*, omisso τὸ *et*. Ed.

2. *Præjudicia... de Cluentio*. Hæc Ciceronis in ostendenda dissimilitudine artificia habes a capite 32 ad 52 extr. Neque tamen præsto, per singula hæc euntem (*genus, modum, tempus, locum*) oratorem demonstrare.

3. *Laudando.... Africanum*. Pro Cluent., c. 48, ubi Ernestus animadvertit, nostrum interpretari *contra dicere*, accusare, nec poterat aliter hoc accipi apud ipsum Ciceronem, quam « contra C. Licinium sacerdotem dicere », i. e., eum accusare. Idem Scipionis Æmiliani factum narrat Valerius Maximus, lib. IV, cap. 1, §. 10.

4. *Pejerasse conceptis verbis*. Antiqui in jurejurando certam verborum formulam observabant, idque *conceptis verbis jurare* dicebant. Quod si quis tum falsum dixisset, *conceptis verbis pejerasse* ferebatur. Editor.

5. *Traducere equum*. Hoc factum dicitur a Valerio in Caium Licinium sacerdotem, equitem romanum. Porro romani equites idibus quintilibus recognoscebantur, *equumque traducebant*. Id autem *traductio* appellatur et *transvectio*, vulgo *monstra*. Turn.

6. *Esset*. Sic Turic. Guelf. cum Voss. 2, Jens. (tac. Gesn.) et reliquis ante Gryph. Reliqui *est*. — Omnes nostri, præter R. 9, Camp. et Andr., *passus esset*. Ed.

7. *Ap. Virg.* Æn. II, v. 539, 540.

8. *Ex iis*. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 11, 12, et Camp., *ex his*. Ed.

9. *Quæ gesta sunt*. Opponit hæc iis, « quæ ex poeticis fabulis ducuntur. » (§. 17.) Vide et definitionem modo positam (§. 6) « aut ut gestæ. »

10. *Cicero pro Milone*; c. 4; item Noster III, 11, 14.

11. *C.* Sic Guelf. Goth. (tacente

quus ejus imperatoris interfectus ab eo est[1], *cui vim afferebat; facere enim probus adolescens periculose, quam perpeti*[2] *turpiter maluit; atque hunc ille summus vir*
16 *scelere solutum, periculo liberavit.* Quædam [3] significare satis erit, ut idem, ac pro eodem[4], *Neque enim posset aut Hala*[5] *ille Servilius, aut P. Nasica, aut*[6] *L. Opimius, aut me consule senatus non nefarius haberi, si sceleratos interfici nefas esset.* Hæc ita dicentur, prout nota erunt,
17 vel utilitas causæ aut decor postulabit. Eadem ratio est eorum, quæ ex poeticis fabulis ducuntur, nisi quod [7] iis minus affirmationis[8] adhibetur; cujus[9] usus qualis esse deberet, idem optimus auctor ac magister eloquentiæ
18 ostendit. Nam hujus quoque generis eadem in oratione reperietur exemplum: *Itaque hoc, judices, non sine*

Gesn.). Reliqui *Caii.* Vid. IV, 4, 8; item hic §. 42. Modo autem *militaris*, quod in Cicerone glossam interpretatur Ernestus, omnes mei.

1. *Interfectus ab eo est.* Hunc ordinem non servant Codd.; sed alii, *interfectus est ab eo*, vel *ab eo interfectus est.* Ed.

2. *Perpeti.* Ita omnes nostri; sed Voss. 3, *pati.* Glossa est. Ed.

3. *Significare.* Vide I, 5, 17. Opponitur §. 15: « tota narrabimus. »

4. *Idem... pro eodem.* Pro Mil., c. 3. Locus non est integer positus. Deſit enim *aut C. Marius* post *Opimius*, quod est apud Ciceronem, item *cives* post *sceleratos*; quæ inserere cum aliquot edd. non attinebat velut Ald. Bas. Capp. Vide §. 11.

5. *Hala.* Turic., *ahla.* Vide Drakenborch. ad Liv. IV, 13, 14; item Nostr. V, 13, 24. —Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 11, *Àhala ille.* Alii *Hala ille.* Editi libri *aut Hala ille.* Tò *aut* supervacuum videtur. Ed.

6. *Aut L. Opimius.* Post hæc Capp. solus inserit *aut C. Marius;* et mox post *sceleratos* addit *cives*, nullo Codice consentiente. Ed.

7. *Iis.* Potes hærere hic, dativum interpreteris an ablativum. Priore forma vetamur, impensius niti hisce exemplis, ne ludibrium debeamus, fabulis multum tribuere visi. Altera diversitas rationis ostenditur, quod fictis exemplis, etsi per cætera similibus, minus proficitur in probando quam veris. In illa fortasse melius *adhibebitur,* quod e Campano notavi, solo.

8. *Affirmationis.* Turic., *adfrenationis.* Mendose. — Nostri omnes habent *affirmationis.* Ed.

9. *Cujus.* Quo referes pronomen? Ad *affirmationem* quidem parum apte. Ad *rationem* igitur, sed et hoc contorte. Longe quidem convenientius fuerit reponere: *quorum* an *quarum* (fabularum), sed auctor apparet nullus.

causa etiam fictis fabulis doctissimi homines memoriæ prodiderunt[1], *eum, qui patris ulciscendi causa matrem necavisset, variatis hominum sententiis*[2], *non solum divina, sed etiam sapientissimæ*[3] *deæ, sententia liberatum.* Illæ quoque fabellæ[4], quæ, etiamsi originem non ab 19
Æsopo acceperunt, nam videtur earum primus auctor Hesiodus, nomine tamen Æsopi maxime celebrantur, ducere animos solent[5], præcipue rusticorum, et imperitorum: qui et simplicius, quæ ficta sunt, audiunt[6], et capti voluptate facile iis, quibus delectantur, consentiunt[7]: siquidem et Menenius Agrippa[8] plebem cum patribus in gratiam traditur reduxisse nota illa de membris humanis adversus ventrem discordantibus fabula.

1. *Prodiderunt.* RR. 7 et 10, *tradiderunt.* Alii *prodiderunt.* Ed.

2. *Variatis hominum sententiis.* Nam Orestes, ut græci scholiastæ scribunt, causam dixit apud aeropagitas, et illic absolutus est. Turn.

3. *Sed etiam sapientissimæ.* Omittunt *etiam* Turic. Camp. cum Voss. 1. Non male. Vide IV, 4, 3. — Omittunt pariter *etiam* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, 12. Ed.

4. *Fabellæ.* Sic Turic. Camp. *Quoque fab.* omittit Guelf. Reliqui *fabulæ.* Vide I, 9, 2; item mox §. 21. — RR. 7, 11, 12, *illæ quoque fabellæ, quæ, etiamsi.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, *illæ, quæ etiamsi.* Vall. lib. RR. 8, 9, *illæ quoque fabulæ etiamsi.* — *Fabellæ.... celebrantur.* Hanc de origine fabularum Æsopiarum disputationem qui tractarint, quibusque auctoribus, vide apud Fabricium B. G. ed. Harl., vol. II, p. 624 seqq.; item p. 593 seq. Ponam autem hic unum et alterum veterum locum, Quintiliano consentientem. Plutarch. Conviv. septem sapp., p. 158, B: *Ἡσιόδου μὲν ἐμοὶ δοκεῖ δικαιότερον Αἴσωπος αὐτὸν ἀποφαίνειν μαθητὴν ἢ Ἐπιμενίδης.* Theon Progymn., p. 22: *οὐχ ὅτι Αἴσωπος πρῶτος εὑρέτης τῶν μύθων ἐγένετο. Ὅμηρος γὰρ καὶ Ἡσίοδος καὶ Ἀρχίλοχος καὶ ἄλλοι τινὲς πρεσβύτεροι γεγονότες αὐτοῦ φαίνονται ἐπιστάμενοι κ. τ. λ.* Theonis verba repræsentavit etiam Heeren V. C. (Bibl. d. alt. Lit. St. 8 ined., p. 6) ad Hermogenis a se editi de hisce disputationem.

5. *Ducere animos solent.* Aristoteles et ipse oratori commendat *λόγους Αἰσωπείους* Rhet. II, 20, 3, et passim eo cap. Verissima ad hæc Aristotelica est Herderi animadversio (Zerstr. Bl. III, 175) negantis proprie ibi et universe agi de fabula, sed quatenus inserviat oratori.

6. *Simplicius... audiunt.* Vide I, 12, 11, et not. ad II, 2, 5.

7. *Capti... consentiunt.* Vide lib. IV, cap. 2, §. 119.

8. *Menenius Agrippa.* Liv. II, 32.

20 Et Horatius ne in poemate quidem humilem generis hujus [1] usum putavit, in illis versibus,

Quod dixit vulpes [2] ægroto cauta leoni, etc.

Αἶνον [3] Græci vocant, et αἰσωπείους [4], ut dixi, λόγους [5] et λιβυκούς [6], nostrorum quidam, non sane recepto in usum no-

1. *Humilem generis hujus, etc.* Vulgatam habent Avic. RR. 3, 5, 7, 10, 11, 12. Τὰ *in illis versibus* omittunt Vall. lib. RR. 8, 9, Camp. et Andr. *Humilem hujus generis usum putavit in his versibus;* sic Put. At Poul. dat *ne in p. q. gen. huj. us. reprobavit in ill. versib.* Ed.

2. *Quod dixit vulpes.* Sic Turic. cum Goth. 2, Bern. Alm. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald. Omisit *in illis versibus*, Camp. sed habet versum integrum Horatianum, qui et in Goth. et Vall. Omittit *vulp.* Guelf. *Olim quod vulpes quæ dixit cauta*, Voss. 1. Reliqui Horatianum versum ipsum. — Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *olim quod vulpes ægroto cauta leoni.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10. *Quod dixit ægroto cauta leoni.* Ed. — *Quod dixit vulpes.* Horat. Ep. I, 1, 73. Aliter paulo apud ipsum poetam. « Olim quod vulpes « ægroto cauta leoni Respondit. » Sed vide §. 16.

3. Αἶνον. Guelf., Μῦθον. Goth. (tac. Gesn.) δεινον. Camp., δινον. — Vulgatam habent Avic. Put. RR. 3, 5, 11 et Ald. Poul. Δεῖνον Græci vocant. Ita quoque Vall. lib. RR. 8, 9, 12. Ed. — Αἶνον. De hac voce consule Schneiderum in Lexico, it. Steph. in Thes.

4. Αἰσωπείους. Turic., *esopium* (a sec. manu *esopum*). Camp., *Esopus*, cum Goth. Alm. (vide §§. 12, 21). *Esopius*, Goth. 2. Scriptura Joann. (tac. Gibs.) huc fere redit: αἰσωπιστας. Guelf. inter *et* et *ut* lacunam habet recepto græco non sufficientem. Sed Tarv. et reliquæ edd., αἰσωποποιΐαν. Gesnerus Goth. 2, scripturam recte est interpretatus, quam ego græcis litteris expressam primus recepi (vide et Phædrum Fab. 1, ibique VV. DD.). Vulgata nec per se commendabilis, nec ullo græco auctore defensa. — Avic. Put. RR. 3, 5, *et* αἰσωπιστας, *ut dixi.* Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *et Æsopus, ut dixi.* Hæc omiserunt Poul. RR. 7, 10, 11. Ed. — Αἰσωπείους... λιβυκούς. Vide Arist. l. c., λόγοι... αἰσώπειοι καὶ λιβυκοί. Item Theon. l. modo c. ad §. 19. Reliquos hoc nomine usos vide apud Fabric. l. c., p. 672. *Ut dixi* non longius retro spectat quam ad §. 19.

5. Λόγους *et.* Sic Turic. Λόγ. καί, Camp. cum Goth. 2; item Joann. (tac. Gibs.) habet notam, nihil profecto significantem nisi *et.* Reliqui omittunt *et*, vel ponunt ante *ut dixi*, velut Loc. Ven. Rusc. Bad. ad Gryph. usque. — Jens. Ald., λόγοις μυθικοῖς. Andr., λόγοις μυρικοῖς. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, λόγοις et λιβικοῖς, nempe pro λόγους et λιβυκοὺς, quia antiquitus τὸ ὕψιλον scribebatur et pronunciabatur ιψιλον. Ed.

6. Λιβυκούς. Sic Turic. Camp. cum Goth. Vall. Bern. Pro vocibus græcis Guelf. lacunam. Reliqui μυθικούς, sed ii sunt editi; nam de MSS.

mine, *apologationem*[1]. Cui confine est παροιμίας[2] genus 21
illud, quod est velut fabella[3] brevior, et per allegoriam accipitur, *Non nostrum*[4], inquit, *onus*[5]: *bos clitellas*.

turpe silentium. Joann. (tac. Gibs.) λιβικους, quamquam obscurioribus notis. — Nullus ex nostris habet μυθικούς. Ed.

1. *Apologationem*. Nusquam præterea legimus hoc vocabulum.

2. Παροιμίας. Goth. (non ut Gesn. narrat παροικοιν) παροικόια, quod subterpuncto ι nihil est nisi παροικια, aberratione facili pro παροιμία. Camp., παρμιαι. Guelf. lacunam et hic, Tarv. et Ald. cum Vall. παροιμία, nominativum dant. — R. 8, Ald., παροιμια. Vall. lib. RR. 8, 9, 10, 12, παρικοις. Ed.

3. *Fabella*. Sic omnes mei præter Goth., *fabula*, cum Leid. Gibs. Sed hic quoque plurimos optimosque auctores pro nostra dat. Vide 19. — R. 9 solus *fabula*. Alii omnes *fabella*. Ed.

4. *Non nostrum... clitellas*. Parœmia et velut *fabella brevior* est in vocabulis: *bos clitellas*. Sic enim, Burmanno laudante, Schefferus de Re Vehiculari II, 2, p. 7: « Quibus « verbis innuit » (Quintilianus) « ...fuisse... ejus fabulæ initium: « *Bos clitellas*... Nempe sic solebant « in isto parœmias genere.... Ita « namque » (apud Petronium, c. 63, p. Burm. 315) « Trimalcio: *Et ipse* « *vobis rem horribilem narrabo. Asi-* « *nus in tegulis. Quum adhuc capil-* « *latus essem*... Omnium vero opti- « me clarissimeque hoc cognoscitur « ex Terentio, qui sic loquentem « facit Lachetem a. 4, Hecyræ sc. 3 « (extr.): *jam nos fabula Sumus* « *Pamphile: Senex atque anus*. Do- « natus eo loco: *Senex atque anus*: « *Hæc duo nomina, ut posita sunt,* « *caput indicant et inceptionem hu-* « *jusmodi fabularum*. Idem paulo « post: *Pronuncia: Senex atque* « *anus, quasi initium fabulæ*. Dicit « in comœdia, quum ad ea verba « ventum erit, *senex atque anus*, « non ut cætera proferenda voce « tali, quasi pertinerent ad comœ- « diam et ipsa, verum alia pronun- « ciatione, quasi enarranda esset « aliqua fabella. » Consilium autem parœmiæ intelligitur ex Ciceronis Epistt. ad Att. 5, 15, quo respicere nostrum, agnoverunt post Erasmum in Adagiis (2, 9, 84) omnes. Ibi enim hæc: « Clitellæ bovi sunt « impositæ, plane non est nostrum « onus. » Mulo aut asino, non bovi, conveniunt clitellæ. Quare hoc dicitur in mandato inepto. Vide et Ammian. Marcell. XVI, 5. Ad accusativum *clitellas* Burmannus recte subaudit *portabat*, quod positum fuerit in ipsa fabula. Est autem *inquit* ab ipso Quint., eo usu, quum intelligitur *aliquis*. Vide II, 15, 12; item Ernesti Clav. Cic. in *inquit*. Numerus locorum Senecæ, a Gronovio citati, in immensum potest augeri. Delectatur enim hac forma mirum in modum: v. c. Nat. Quæst. VII, 28, p. 369: « Tarditas, *inquit*, « illorum. » VII, 26, p. 367: « Per « stellas, *inquit*. » Ib.: « Stellæ, « *inquit*. » VII, 12, p. 356: « Stel- « larum, *inquit*. » VI, 24, p. 335: « Immo, *inquit* »; et si quis retro legere voluerit exempla per ejus libros a calce ad caput.

5. *Inquit, onus*. Turic., *in quo*

22 Proximas exemplo[1] vires habet *similitudo*, [2] præcipue illa, quæ ducitur[3] citra ullam translationum mixturam ex rebus pæne paribus. *Ut, qui accipere*[4] *in Campo consuerunt*[5], *iis candidatis*[6], *quorum nummos suppressos esse putant, inimicissimi solent esse: sic ejusmodi judices*
23 *infesti tum reo venerant*[7]. Nam παραβολὴ, quam Cicero *collationem*[8] vocat, longius res, quæ comparentur[9], repetere solet: neque hominum[10] modo inter se opera similia spectantur, ut Cicero pro Murena[11] facit, *Quod si e portu solventibus, ii*[12] *qui jam in portum ex alto invehun-*

domus. Alm., *inquit domus* (vide §§. 20, 28). *Inque ydoneus*, Goth.

2. — *Bos*. Turic. Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *vos*, cum Alm. Voss. 2 et edd. ante Basil., *bos* dare narratur Voss. 1. Modo pro *non* ex Regii conjectura *nos* dant Rusc. (vide V, 10, 103.) Ald. Bad. uterque, Bas. — Avic. in margine a prima man., *non nostrum, inquit, onus: bos clitellas*. Omnes nostri *inquit onus*, præter R. 5, qui omisit τὸ *inquit*. Alii quoque omnes *vos clitellas*, præter R. 11, qui dat *nos clitellas*. Ed.

1. *Exemplo*. Turic. Guelf. CAMP., *exempli*, cum Goth. 1, 2, Vall. et edd. ante Rusc. qui recepit nostrum ex Regii conjectura. Sed a Gryphio inde revocarunt alterum ante Burm. Nostrum solo Regii ingenio niti credo. Sed error ille primitus fluxit ex mala diremptione, quum *proximas* fere referretur ad *clitellas*. Possis et *exemplis* scribere. — Put. solus et quidem a sec. man., *proximas exemplo vires*. Alii *proximas exempli vires*. Ed.

2. *Præcipue*. Sic Turic. CAMP. cum Alm. *Præsertim*, Voss. 1, 3. Reliqui *præcipueque*. Vide V, 10, 49. — Omnes nostri *præcipueque*. EDITOR.

3. *Quæ ducitur*. Avic. Poul. RR. 3 et 10, *qua ducitur*. Ed.

4. *Ut qui accipere*. Cicero pro Cluentio, c. 27 extr.

5. *Consuerunt*. Sic Guelf. *Consueverit*, CAMP. *Consuevet.*, Goth. 2. Reliqui *consueverunt*. Nostrum apud Cic. Vide IV, 2, 29. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, *consueverunt*. Ed.

6. *Iis candidatis*. Nonnulli *his*. Τὸ sive *his*, sive *iis* omittunt Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, et Voss. 1. EDITOR.

7. *Venerant*. Hoc verbum omittunt Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 10, 11, Voss. 1. Mira lectio quam non notat Spalding. Ed.

8. *Collationem*. Cic. de Inv. I, 30; item hic §. 2.

9. *Quæ comparentur*. Omnes nostri *quæ parentur*. Ed.

10. *Neque hominum*. Sic Guelf. CAMP. Reliqui *nec h*. Vide V, 10, 81. — Eadem varietas apud nostros. Ed.

11. *Pro Murena*; c. 2.

12. *Ii*. Turic. CAMP. omittunt cum Voss. 1, 2, 3, Goth. et edd. ante Stoer. — Item omnes nostri. Ed.

tur, prædicere[1] *summo studio solent et tempestatum rationem, et prædonum, et locorum: quod natura fert*[2], *ut iis faveamus, qui eadem pericula, quibus nos perfuncti sumus, ingrediantur: quo tandem me*[3] *animo esse oportet, prope jam ex magna jactatione terram videntem, in hunc, cui video maximas tempestates*[4] *esse subeundas?* sed et a[5] mutis atque etiam inanimis interim hujusmodi ducitur[6]. Et, quoniam similium alia facies in tali ratio- 24
ne[7], admonendum est, rarius[8] esse in oratione illud

1. *Prædicere*. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Joann. Voss. 1, 2, 3, Bern. Vall. Ald., *præcipere*, et ita Cicero. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, *præcipere*. Ed.

2. *Fert*. Turic., *adfert*. Guelf. Camp. Tarv., *affert*, cum Alm. Voss. 1, 2, 3, Goth. Bern. Vall. Jens. Vide Ern. ad loc. Cic. Regius correxit. — Omnes nostri habent *natura affert*. Ed.

3. *Tandem me*. Sic Turic. Camp. cum Voss. et Cicer. Reliqui *m. t.* Vide §§. 11, 43.

4. *Maximas tempestates*. Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 1, 2, 3, et edd. meis omnibus exc. Ald. Bas. Stoer. Chouet. Leid. Burm. Capp. Gesn. Bip. qui e Cicerone inserunt *rei p.* — Nullus ex nostris dat *reipublicæ*. Hæc vox glossam redolet. Ed.

5. *Sed et a*. Turic. Camp. omittunt *et*, cum Alm. Goth. Habet copulam Guelf. Ejus loco Jens. (tac. Gesn.) ostendit lacunam sat magnam, pro qua Tarv. dat παραβολὴ, cum edd. ante Gryph. Hic primus nostram cum reliquis. MSS. præterea nulla mentio. Deest sane subjectum, et volebat Francius post *hujusmodi* interponere *comparatio*. In MSS., quos quidem vidi, consensu, vocabulum græcum ab aliquo istius ætatis erudito interpolatum censeo, nec repetere audeam, quum præsertim, in illo subjecti positu, *hujusmodi* nihil magnopere habeat, quo referatur. Satius puto *aliquid* adjicere post *hujusmodi*. — Poul. habet *atque etiam inanimatis;* alii omnes *atque etiam inanimis*. Ed. — *Sed et... ducitur. Muta* vide ad lib. I, cap. 10, §. 7; item hic §§. 24, 34, 35.

6. *Ducitur*. Turic. Camp., *dicitur*, cum Stoer. Chouet. Leid. — Omnes nostri dant *ducitur*, absque τοῖς *similitudo*, vel παραβολή. Ed.

7. *Alia facies in tali ratione*. R. 9, Prat. Camp. Andr. scribunt ac distinguunt: *alia facies, in tali ratione*. Ald., *alia atque alia facies, in tali ratione*. Ed. — *In tali ratione*. Hæc equidem non intelligo. Fluctuat oratio, nec video, quæ sit ista *talis ratio*. Subit rescribere *in alia ratione*. Erit « *alia facies in alia* « *ratione*, » diversa similium species, pro diversa adhibendi occasione. Tale quid Gedoynus quoque expressit.

8. *Rarius*. Turic., *parius*. Volebat profecto *parcius*.

genus, quod εἰκόνα Græci[1] vocant, quo[2] exprimitur rerum aut personarum imago: ut Cassius[3]: *Quis*[4] *istam faciem lanipedis*[5] *senis torquens?* quam id, quo proba-

1. *Quod... Græci.* Vide Aristot. Rhet. III, 4, qui fere nostri præceptum habet §. 2: χρήσιμον δὲ ἡ εἰκὼν καὶ ἐν λόγῳ· ὀλιγάκις δέ· ποιητικὸν γάρ. Item vide Lex. rhet. utrumque Ernesti in εἰκὼν et *imago*. Recenset alios, qui εἰκόνα dixerint Schneiderus ad Demetr., §. 80, p. 138.

2. *Vocant, quo.* Camp. Gothan. Jens. (tac. Gesn.) inserunt *in*, cum edd. ante Gryph. Sed Turic. Guelf. non habent præpositionem. — Inserunt pariter Vall. lib. RR. 7, 8, 9. Ed.

3. *Cassius.* Hic quis sit, non utique est in comperto. Saltem non erant confundendi Cassius parmensis, unus ex Julii Cæsaris interfectoribus, interfectus et ipse post pugnam actiacam, et Cassius Severus (de quo vide VI, 1, 43) sub Augusto et Tiberio vivens; quem errorem cavet Ruhnkenius ad Vellei. II, 88, 1. Parmensis ille, auctore Acrone ad Horat. Epist. I, 4, 3, epigrammata scripsit. Ex quo genere facetiarum potuit esse hic versus, quum et Horatius *opuscula* ejusdem laudet. De tragœdiis quidem, quales scripsisse Cassius parmensis proditur, hic non erat cogitandum. Versus est scazon, nec tamen usquequaque emendatus. Burmannus, metro consulens, *iste* legi suadet pro *istam*, quod Gesnero placet; non immerito. Sed restat anapæstus in quarta sede, alienus et ipse, quem non tam facile compendifacias. Possis tamen et imperfectum tetrametrum agnoscere, cui bini pedes desint in fine. Tum ne *istam* quidem mutatione indigeat. Sed comœdias Cassii quidem parmensis veteres non memorant, cujusmodi operis hunc versum esse maxime conjicias, si sit tetrameter iambicus. *Lanipedem senem*, quem veteres quidem, levi fluctuatione, omnes hic ostendunt libri, alibi frustra quæras apud scriptores. Satis tamen aperta per se sententia vocabuli. Significantur vel lana obvoluti pedes, vel lanæ instar molles et debiles. Ad hanc potestatem similibus commendandam aliquot scriptorum loca affert Gebhardus in Crepundiis II, 15, p. 95, veluti Plaut. Epidic. V, 1, 21, *pulmonei pedes* tribuuntur delicato et debili; Macrob. Saturn. I, 8, memoratur proverbium: « *Deos laneos* pedes « habere. » *Faciem torquere* Burmannus illustrat versu Terentiano Eun. IV, 4, 3: « Illud vide, os ut « sibi *distorsit* carnifex. » *Ut Cassius* fateor abruptius mihi dictum videri quam pro Quintiliano. An *ut ait Cass.?* Vide lib. I, cap. 6, §. 36.

4. *Quis istam.* Guelf., *Qui sistam* nihil hic proficiente varietate. Sed edd. multi *Qui* pro *Quis*.

5. *Lanipedis.* Turic., *lanipedi*, cum Bodl. Alm. Goth. Andr. Jens. et edd. ante Ald. præter Camp. qui *limpedi*. Guelf., *lampendi*. Similiter alii apud Burm. aberrant. Nullus tamen MS. *planipedis*, quod reposuit Regius, obsecundantibus ab Aldo inde omnibus. Vocem vide in Lexicis. Gebhardus se nostrum legere ait e MS. Quod autem pro

bilius fit, quod intendimus: ut, si animum dicas excolendum, similitudine utaris terræ, quæ neglecta sentes ac[1] dumos, culta[2] fructus creat: aut, si ad curam reipublicæ horteris, ostendas, apes etiam [3] formicasque, non modo muta, sed etiam parva animalia, in commune tamen laborare. Ex hoc genere dictum illud est Cicero- 25
nis[4], *Ut corpora nostra sine mente, ita civitas sine lege, suis partibus, ut nervis ac sanguine et membris, uti non potest.* Sed, ut hac corporis humani pro Cluentio, ita pro Cornelio[5], *equorum;* pro Archia, *saxorum* quoque usus est similitudine[6]. Illa, ut dixi[7], propiora[8], *ut remi-* 26
ges sine gubernatore, sic milites sine imperatore nihil valere. Solent tamen fallere[9] similitudinum [10] species:

dativo in isto *Lanip.* meliores edd. dederunt genitivum, sequente *senis*, lenissima est emendatio, cui similis locum habuit V, 10, 84. — Put. a sec. man., *planipedis*, et Jens. ab emendatione. Intellige mimum humilem senis cujusdam humillimi et fœdissimi faciem imitantem. *Lanipedis;* sic R. 7. Intellige senem podagricum, pedes lana involutos habentem, et præ doloris os subinde torquentem. Vall. lib. RR. 9 et 11, *lanipedi*. Put. Prat., *lanipendis*. Avic. Poul. RR. 3, 5, 10. Ed.

1. *Ac.* Sic Turic. Guelf. Camp. *Et*, Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2. *Aut*, Voss. 3. Reliqui *atque*. Vide VI, Pro. 9. — Eadem varietas apud nostros. Ed.

2. *Culta.* Vall. lib. RR. 8, 9, *exculta*. Ed.

3. *Apes etiam formicasque*, etc. RR. 3, 5, 10, *apes etiam parva animalia*, cæteris omissis. Ed.

4. *Dictum illud est Ciceronis.* Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10, Camp. Andr. Jens., *dictum est illud Ciceronis*. Ald., *ductum est illud Ciceronis*. Ed. — *Dictum*. Substantivi loco usurpatum. Vide VI, 3, 2. Locus est pro Cluent., c. 53.

5. *Pro Cornelio.* Vide IV, 4, 8; *pro Archia*, c. 8.

6. *Usus est similitudine.* Vall. lib. RR. 7, 8, 9, Ald., *est usus similitudine*. Ed. — *Hac... similitudine.* Ferri sane potest pronomen feminini generis, etiam elegans videri et ex interiore latinitate. Mihi tamen displicet, ut contortum. Veteres mei excusi ante Gryph. dant *hoc*, quibuscum facit Turic., sententia quidem nulla. Binæ editt. apud Burm. *hic*, et hanc ego scripturam censeo veram, nisi forte *loco* exciderit post *hoc*.

7. *Ut dixi.* Ut aliquoties negotium facessit hæc interjectio in Qu., ita hic quoque. Refero tamen ad §. 23, *hominum... opera similia*.

8. *Propiora.* Voss. 1, 3, *propiori*. Non spernenda lectio. Ed.

9. *Fallere.* Vide II, 12, 3; V, 13, 43.

10. *Similitudinum species.* Poul.

ideoque adhibendum est his judicium: neque enim *ut navis utilior nova, quam vetus, sic amicitia:* vel, *ut laudanda, quæ pecuniam suam pluribus largitur*[1], *ita, quæ formam*[2]. Verba[3] sunt in his similia, *vetustatis* et *largitionis:* vis quidem longe diversa, *pecuniæ* et [4]*pudicitiæ.*
27 Itaque in hoc genere maxime[5] quæritur, an simile sit, quod infertur[6]: etiam in illis interrogationibus Socraticis[7], quarum[8] paulo ante[9] feci mentionem, cavendum, ne incaute respondeas: ut apud Æschinem[10] Socraticum

RR. 7, 12, *similitudinem species.* Ed.

1. *Pluribus largitur.* R. 10, *omnibus largitur.* Ed.

2. *Formam.* Recte Gesnerus ad partes vocat Græcorum ὥραν quæ cum pulchritudine, ætatis juvenilis significationem conjungit, quomodo et Latini usurpent *ætatem.*

3. *Verba... pudicitiæ. Vim* et *etymologiam* ita sibi invicem oppositas vidimus V, 10, 55. Sed sunt hæc brevius comprehensa quam pro summa accuratione. Vide dicta ad I, 10, 29. Sic enim interpretare genitivos illos *pecuniæ, pudicitiæ :* « Vis largitionis longe diversa est, « sive dicitur largitio *pecuniæ,* sive « *pudicitiæ.* » Si ad *vis* refers genitivos hosce, omnia obscurantur. Deesse hic aliquid, ultro apparet.

4. *Pudicitiæ.* Turic., *amicitiæ,* cum Jens. et edd. ante Gryph. Nostrum tamen Guelf. Goth. Camp. et reliqui edd. mei. Gesnerus primus sentiens lacunam conjiciebat: « pe- « cuniæ *et formæ, navis* et amici- « tiæ. » In sententia unice accedo, sed libros præstantes sequens, in quibus est *pudicitiæ,* malim: « pe- « cuniæ et pudicitiæ, *navis et ami-* « *citiæ.* » — RR. 7, 11, 12, *pecuniæ et amicitiæ.* Ed.

5. *Maxime.* Turic. Camp. omittunt, sed nostri habent. Ed.

6. *Infertur,* i. e. colligitur, cogitur; significatu dialectico. Vide V, 14, 9; VIII, 4, 20. Minus aperte hoc cap., §. 3. Apud Cic. Inv. I, 47, *illatum.* Appulei. de Doctr. Plat. III, p. Elmenh. 34: « Dico « autem Illationem vel Illativum « Rogamentum, quod acceptioni- « bus colligitur et *infertur.* » *Francogalli* etiamnum *inférer,* hac significatione.

7. *Socraticis.* Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *Socratis,* cum Alm. Voss. 1, 2, 3, Bern. Andr. (etsi hujus mox ad *Socraticum* hæc varietas affertur; perperam haud dubie) et edd. ante Stoer. Displicet tamen vetus illa scriptura ob *respondeas* quo indicatur sententia in universum proposita. Et proclivis erat error. — Omnes nostri dant *Socratis.* Vox *Socraticis* emendatio recentiorum videtur. Ed.

8. *Quarum.* Turic. Guelf., *quorum,* cum Voss. 3. Vide I, 10, 6.

9. *Paulo ante.* §. 3.

10. *Æschinem... Cicero.* Dialogus fuit Æschinis Socratici, inscriptus: *Aspasia,* qui intercidit. Vide Fabr. B. G. Harl., vol. II, p. 692. Hujus

male respondit Aspasiæ[1] Xenophontis uxor; quod Ci-
cero his verbis transfert, *Dic mihi, quæso, Xenophontis* 28
*uxor, si vicina tua melius habeat aurum, quam tu ha-
bes*[2], *utrumne*[3] *illius, an tuum malis? Illius, inquit. Quid
si vestem et cæterum ornatum muliebrem pretii majoris
habeat, quam tu habes*[4], *tuumne*[5], *an illius malis*[6]? *Illius
vero, respondit*[7]. *Age sis*[8], *inquit, si virum illa meliorem
habeat, quam tu habes*[9], *utrumne*[10] *tuum virum malis,*

locum hic positum Cicero recitat in libris de Inv. I, 31.

1. *Aspasiæ.* Turic. CAMP., *Asphasia.* Guelf., *Aspasia*, cum Goth. et edd. ante Burm. MSS. silentur, nisi quod refert Bad. Vallensem dare *Aspasie.* — Avic. Put. RR. 3, 5, 10, 11, 12, *Aspasia.* ED.

2. *Habes.* Loco τοῦ *habes* Poul. scripsit *habeas.* ED.

3. *Utrumne.* Sic Turic. Guelf. CAMP. cum Alm. Goth. et edd. ante Gryph. Reliqui *utrum.* Apud Cic. de Inv. II, 39, pro *utrum copia* aliquot libri dant *utrumne c.* Sic et Dialog. de Oratt., c. 37, *utrumne... an.* Vide III, 3, 13. — Vall. lib. RR. 5, 7, 8, 9, 12, *utrumne illius, an tuum malis.* Poul., *utrumne tuum, an illius malis.* Put., *utrum velis.* Avic. quoque RR. 3 et 10, *utrumne.* R. 11, *utrumne illud, inquit, malis.* ED.

4. *Habes.* Turic. CAMP. omittunt cum Alm. *Habeas*, Jens. (tacente Gesn.) cum edd. ante Gryph. Nostrum et Cicero. — Τὸ *habes* omittunt Avic. Put. Poul. RR. 3, 5. ED.

5. *Tuumne.* Sic Turic. Guelferb. CAMP. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. et edd. ante Gryph.; item Ciceronis libris. Reliqui *tuum.*

6. *Malis.* Turic., *velis*, cum Alm. (vide modo hac §.; item mox ead.) — Τὸ *malis* omittunt Avic. Put. RR. 3 et 5. ED.

7. *Illius... respondit.* Turic. omittit cum Alm. *respondit illius*, sine *vero.* CAMP. cum Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald., *mal. ill. vero resp.* Omittit Guelf. *resp. ill. vero;* Bad. uterque. *Respondit* omittit Goth. cum Voss. 2, 3. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, *illius vero*, omisso τῷ *respondit.* ED.

8. *Age sis... virum.* Turic., *accede isti quid si v.* Alm., *accede si quid si v.* (vide modo hac §; item §. 31). Guelf., *ages vero is inquit si v.* Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *age is i. si v.* Rusc. Goth., *age si i. si v.*, et hoc inveniebat Regius, qui reposuit nostrum (vide §. 21; huc enim refero Gesneri notationem) CAMP. Loc. et editt. ante Gryph. excepto Aldo dant nostram ipsam, ut et plurimi apud Ciceronem libri (vide Oudendorpii not.) quorum aliqui *sil* per errorem pro *sis.* Reliqui omittunt *sis.* — Solus Poul., *Age, inquit.* ED.

9. *Si virum illa meliorem habeat quam tu habes.* Poul. CAMP. Andr. Jens. pro *habeas* dat *habes.* Hæc omisit R. 12. ED.

10. *Utrumne... illius.* Sic Turic. Guelf. CAMP. cum Goth. et editt. ante Gryph. exc. Ald. qui omittit *virum* et transponit *a. i. m.* Reliqui

29 *an illius?* Hic mulier erubuit, merito; male enim responderat, *se malle alienum aurum, quam suum;* nam est id improbum [1] : at, si respondisset, *malle se aurum suum tale esse, quale illud esset*, potuisset pudice respondere [2], *malle se virum suum talem esse, qualis melior esset.*
30 Scio quosdam inani diligentia [3] per minutissimas ista partes secuisse, et esse aliquid minus simile, ut *simia* [4] *homini*, et marmora [5] deformata [6] prima manu : aliquid plus, ut illud, *Non ovum tam* [7] *simile ovo:* et dissimilibus inesse simile, ut *formicæ* [8] et *elephanto* genus, quia sunt animalia: et similibus dissimile, ut,

...Canibus catulos, et matribus hœdos [9];

virumne t. a. i. m. Cic. libri nobiscum faciunt, nisi quod pro *m. a. i.* transponunt *a. i. m.*, quamquam aliter Ernesti, sed vide not. Oudend. — Vulgatam nostri retinent. Ed.

1. *Nam est id improbum.* Turic. Guelf., *n. e. i. hoc i.*, cum Alm. Voss. 3, Jens. Tarv. Regius eradendum vidit alterum pronomen et abest *id* a Loc. (errante Burm.) usque ad Ald. qui omittit *hoc*. Et sic est in Vall. Sed Camp., *n. e. in id hoc i.* An erat *est enim hoc improbum?* ut *nam* nasceretur ex *suum* extremo. — Poul., *nam est id quidem improbum*. RR. 11 et 12, *nam est hoc improbum*. Avic. RR. 3, 5, 7, 10, *nam est id hoc improbum*. Τὸ vel *id*, vel *hoc* dele. Ed.

2. *Pudice respondere.* Poul., *pulchre respondere;* quod prætulit V. Cl. *Vicaire*. Ed.

3. *Inani diligentia.* Put. habet *nimia diligentia*. Ed.

4. *Simia.* Turic., Camp., *similia*, cum Alm.

5. *Et marmora.* MSS. et editi fere inserunt *ut*, quod rejecit Regius, obsecundantibus Aldo et edd. ante Stoer. — Τὸν *ut* Put. a sec. manu, et R. 11. Ed.

6. *Deformata.* Hac potestate errori obnoxium vocabulum. Burmannus Plauti locum ponit Pseud. II, 3, 11 : « certa *deformata*. » Vide VI, Procem. 9 (ubi vide notam); Ruhnkenius ad Rutil. Lup., p. 90, qui et in Elogio Hemsterhusiano sic usurpavit. Adde Cic. pro Sylla, c. 26. Postremo loco *deformata* dicuntur ea, quorum forma ad finem perducta est, quum opponantur *inchoata*. Hic quidem apud Nostrum *deformando* indicatur forma inchoata. Vide et Parei Lex. Crit. h. v.

7. *Non ovum tam.* Turic., *noum jam*. Guelf, *noumiā*. Camp., *ne o. t.* — Camp. et Andr., *ne ovum tam simile ovo*. RR. 7, 11, 12, *non ovum simile ovo*. Ed. — *Non ovum... ovo.* Vide Erasm. in Adag. I, 5, 10.

8. *Ut formicæ.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2 et edd. ante Gryph. Reliqui inserunt *est*. —Omnes nostri τὸ *est* omittunt. Ed.

9. *Canibus... hœdos.* Virgil. Ecl. I,

differunt enim ætate: contrariorum quoque aliter accipi 31
opposita, ut *noctem luci;* aliter noxia[1], ut *frigidam*[2] *febri;*
aliter repugnantia, ut *verum falso;* aliter disparata[3], ut *dura non duris;* sed, quid hæc ad præsens propositum magnopere pertineant, non reperio. Illud est annotandum 32
magis[4], argumenta duci ex jure simili: ut Cicero in Topicis[5], *Ei*[6], *cui domus usus fructus relictus sit, non restitutu-*

23. — *Et matribus hœdos*. RR. 7 et 11 a sec. man., *agnos*. Eadem varietas apud Virgilianos Codd. Vide Burman. et nostram Virgilii operum editionem, vol. I, p. 79. Ed.

1. *Noxia*. Turic., *non*, cum Alm. Vide §§. 28, 32.

2. *Ut frigidam*. Turic. Camp. inserunt *aquam*, cum Alm. Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Gryph. excepto Aldo. Nobiscum omittunt Guelf. Bern. et alii fortasse MSS. ut reliquæ edd. Facile quidem addebatur substantivum ab librario usus romani ignaro, neque tamen ubique omittitur a scriptoribus, ut nihil certi statuere audeam, contra Turicensis præsentim auctoritatem. Vide Oudendorp. ad Appul. Metam. II, p. 127. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 9, 10, *ut frigida in febri*. Vall. lib. RR. 7, 11, *ut aquam frigidam febri*. Vall. lib. a sec. man. RR. 11, 12, *ut aquam frigidam in febri*. Ed.

3. *Disparata*. Turic. Guelf. Camp., *separata*, cum Alm. Bodl. Joann. Voss. 2, 3, Bern. et edd. ante Ald. quo acc. Bad. pr. Nihil agunt vel gravissimæ auctoritates in errore proclivi. — Nostri omnes habent *separata*. Ed. — *Disparata*. Cic. de Inv. I, 28: « Disparatum... est id « quod ab aliqua re per oppositio- « nem negationis separatur, hoc « modo: sapere et non sapere. » Vide Marium Victorinum, pag. Pithœi 157.

4. *Illud... magis*. I. e., hoc potius, quam subtiles illæ partitiones, notari meretur. Vides incidendum esse post, non ante, *magis*, quod recentiorum primus feci. Ante Leidensem enim multi recte; item Obrechtus. Vide IV, 5, 4.

5. *Cicero in Topicis;* c. 3. Non ipsa sunt Ciceronis verba. Vide notam sequentem.

6. *Ei... heredem*. Turic., *quum evidemus usus relictus s. n. refutuat heredi*. (a sec. manu: *quum evidens* rel.) Alm., *Ei* (vide §§. 31, 35) *cui domus usus rel. s. n. restituat heredi*. Guelf. Camp., *quum.... heredi*, cum Voss. 2, 3, Joann. Bern. Andr. (etsi ex his *heredi* non diserte memoratur) et editt. ante Rusc. qui primus reposuit Regii emendationem (vide §. 28). Nititur quidem ea Cic. loco, sed poterat Qu. memoria fallente (vide §. 20 notam extr.) ponere contrariam rationem in qua tamen et ipsa procedit argumentum, si usufructuarius heredi restituere non cogitur ædes, uti nec servum. — Solus Put. vulgatam habet, et quidem a sec. man. Alii: *eum cui domus usus fructus sit, non restituturum heredem*. R. 12, *non restitutum ab herede*. Ed.

rum heredem, si corruerit, quia non restituat servum, si is decesserit: ex contrario[1], *Nihil obstat, quo minus justum matrimonium sit mente*[2] *coeuntium, etiamsi tabulæ signatæ non fuerint. Nihil enim proderit signasse tabulas,*
33 *si mentem matrimonii non fuisse constabit:* ex dissimili, quale est Ciceronis pro Cecinna[3], *Ut, si quis me exire domo coegisset armis, haberem actionem; si quis*[4] *introire prohibuisset, non haberem.* Dissimilia sic deprehenduntur, *Non, si*[5], *qui argentum omne legavit, videri potest signatam quoque pecuniam reliquisse; ideo etiam, quod*
34 *est in nominibus, dari voluisse creditur.* Ἀναλογίαν[6] quidam a simili separaverunt; nos eam subjectam huic generi putamus; nam, *ut unum ad decem, sic decem*[7] *ad*

1. *Ex contrario.* Subaudi ad hunc ablativum adjectivi *jure*, ut et mox ad *dissimili.* Ne *Dissimilia* (§. 33) quidem universe intelligenda sunt, sed addendum : *jura.*

2. *Mente.* Guelf., *juste*, quod etiam in Basil. margine. Male. — RR. 10, 11, *juste.* Ed. — *Mente.* Huc vocandum id, quod mox ponitur *matrimonii*, i. e. ea mente ut matrimonium contrahant.

3. *Pro Cecinna*; c. 12. Leviter aberrant verba a Ciceronianis.

4. *Introire.* Sic Turic. Guelferb. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 1 et edd. ante Burm. exc. Leid. Cicero ipse nostrum. Reliqui *intrare.* — Poul. RR. 5, 12, *ut si qui me exire domo... si quis introire.* Avic. Put. RR. 3, 7, 10, 11, *ut si qui me exire domo... si qui introire.* Editor.

5. *Non, si.* Turic. Camp., *n. nisi*, cum Alm. — Poul. RR. 3, 9, 12, *non si quis argentum.* Ed. — *Non, si... creditur.* Hoc exemplum de suo proposuit Quint. ut non attineat ad locum Ciceronis exigere illud, quo sane respexit Noster, sed quem ipsum afferre noluit; alioqui Ciceronem nominasset ut in præcedentibus. Vide Cic. Top., c. 3, unde conflatum hoc est e duobus, quod recte monet Gesnerus. « A genere « sic ducitur : Quoniam argentum « omne mulieri legatum est, non « potest ea pecunia, quæ numerata « domi relicta est, non esse legata. » Paulo inferius : « Non, si uxori vir « legavit omne argentum, quod « suum esset, iccirco, quæ in no« minibus fuerunt, legata sunt. » Vide lib. V, cap. 10, §. 62.

6. Ἀναλογίαν. Guelf., ἀποχπιαν. Camp., ἀποαπιαν. Goth., ἀποισπίαν, cum Vall. Sed Turicensis nostrum. — Regius 11 solus ἀναλογίαν. Ed. — Ἀναλογίαν. Vide librum I, cap. 6, §. 3.

7. *Sic decem.* Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *et d.*, cum Alm. Voss. 2, 3, Vall. et edd. ante Bad. Correxit Regius, necessario; quamquam poterat et *ita.* — Om-

centum, simile certe est: et, *ut hostis*[1], *sic malus civis*.
Quamquam hæc ulterius quoque procedere solent. *Si
turpis dominæ consuetudo cum servo, turpis*[2] *domino
cum ancilla; Si mutis animalibus finis voluptas, idem
homini*. Cui rei facillime occurrit ex dissimilibus argu- 35
mentatio[3]. *Non idem est dominum cum ancilla coisse,
quod dominam cum servo: Nec, si mutis finis voluptas,
rationalibus quoque:* quin[4] immo ex contrario[5], *Quia
mutis, ideo non rationalibus*. Adhibetur[6] extrinsecus in 36
causam et *auctoritas:* hæc[7] secuti Græcos, a quibus
κρίσεις[8] dicuntur, *judicia* aut *judicationes* vocant, [9]non,

nes nostri præter Put. a sec. manu habent *et decem*. Ed.

1. *Ut hostis... civis*. Gesnerus, in proportione quatuor membra desiderari monens, suadet: *ut hostis ad hostem, sic malus civis ad bonum*. Tot verba periisse non credo. Nec diligentia mathematicorum opus in definienda proportione. Similis ostenditur ratio mali civis et hostis ad civitatem quamcunque.

2. *Domino*. Sic Turic. Guelf. cum Goth. Alm. Voss. 2, 3, Joann. et edd. ante Ald. Reliqui *domini*, ex Regii mutatione, cui addicunt Vall. et Camp. — Put. Vall. lib., *turpis domini*. Alii *turpis domino*. Bene utrinque; nam *turpis* bene jungitur cum dativo. Itaque *turpis dominæ*, et *turpis domino* sunt in dativo casu. Hanc posteriorem suadet auctoritatem numerus. Ed.

3. *Argumentatio*. Avicens. Put. Poul., *argumentum*. Melius fortasse, nam de argumentis hic agit Fabius. Ed.

4. *Quin*. Sic Turicensis, Camp. cum Obrechto. Reliqui omittunt, inter quos recensetur Almelovenius. (Vide §§. 32, 42.) Sic et lib. V, cap. 12, §. 1.

5. *Contrario... rationalibus*. Turic., *c. in rationalibus*. Alm. Camp., *c. irrationalibus*.

6. *Adhibetur*. Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, *adhibebitur*. R. 10 habet *adhibeatur*. Ed.

7. *Hæc*. I. e. quæcunque *auctoritate* continentur. Facile quidem fuerit *hæc* mutare in *hanc*. Sed satius duco, negligi summam structuræ accurationem in numero pronominis, quia mox pluralem est subjecturus in *judd. judicationes*. Nec ullus liber variat.

8. *Κρίσεις*. Vide Lex. Rhet. Græc. Ernesti h. v. qui docet hoc maxime significatu frequentatam rhetoribus vocem vix inveniri hodie. Usurpat tamen sic fere Aristot. Rhet. I, 15, 12.

9. *Vocant, non, de*. Turic. Guelf. omittunt *non*, cum Goth. Voss. 2, 3, et edd. ante Ald. Etiam Camp. sed pro *vocant* dat *vocantur*. Hoc inveniebat Regius, qui activum reposuit cum negatione, tanto faciliore mutatione, quoniam super-

de quibus ex causa dicta sententia est [1], nam ea quidem in exemplorum locum cedunt; sed, si quid ita visum gentibus, populis, sapientibus viris, claris civibus, il-
37 lustribus poetis, referri potest. Ne hæc [2] quidem vulgo dicta, et recepta persuasione populari, sine usu fuerint: testimonia [3] sunt enim quodam modo, vel [4] potentiora etiam, quod non causis accommodata [5], sed liberis odio et gratia mentibus ideo tantum dicta factaque,
38 quia aut honestissima [6], aut verissima videbantur. An vero me de incommodis vitæ disserentem non adjuvabit earum persuasio nationum [7], *quæ fletibus natos*, *lætitia*

erat aliquid isti *vocant*. Vide ad IV, 2, 29. — Τὸ *non* omittunt nostri, præter Put. in quo restitutum est a sec. manu. Ed.

1. *Non... sententia est*. I. e. remotæ illæ a judicum in vera causa sedentium pronunciata sententia. « Judicationes, de quibus dicta sen« tentia est » potest sane contorta videri oratio, sed *judicationes* magis intelliguntur res, de quibus aliquid statuitur. Apparet autem attendenti, ad vocem *Adhibetur* debuisse a librariis inchoari novum caput. Adhuc enim de exemplis egerat, quæ nunc omitti manifestum est iis, quæ interjiciuntur *nam ea... cedunt*. Vide initium capitis, ubi similis huic nostræ locutio « quæ « extrinsecus adducuntur in cau« sam. » Item §. 43, ubi *exempla* et *auctoritates* dispescuntur.

2. *Ne hæc*. Turic., *Nec h.* miro casu incidens in sphalma Gesneri, quod repetierunt Bipontini. Reliqui omnes nobiscum faciunt. — *Hæc quidem*. *Hæc* dicitur quasi eum contemptu « quæ quotidie tractata et « ubivis obvia vix ullum momentum « facere posse videbantur. »

3. *Fuerint: testimonia*. Ita distinxi cum Regio et Aldo solis. Reliqui *test.* ad præcedentem sententiam referentes, novam ordiuntur ab *Sunt*, quod poscere ait Badius positum τοῦ *enim*. Falso ille. Solet enim secundam quoque vocem sequi particula. Vide Drakenb. ad Liv. III, 50, 7.

4. *Vel*. Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. et edd. ante Burm. Reliqui omittunt, confirmato ex prava distinctione errore.

5. *Accommodata*, *sed*. Suspicor ante *sed* excidisse *sunt*. Si enim eo refers quod est in initio sententiæ *sunt*, contorta fit structura, propterea quod illic verbum substantivum proprie usurpatur, hic est auxiliare.

6. *Aut honestissima*. Poul. addit *natura*. Ed.

7. *Persuasio nationum*. Ambr. Put. Poul. RR. 3, 7, 10, 11, 12, *persuasio rationum*. Male. Ed. — *Nationum... prosequuntur*. Herodot. 5, 4: Τραυσοὶ... τὰ μὲν ἄλλα πάντα κατὰ ταυτὰ τοῖσι ἄλλοισι Θρᾳξὶ ἐπιτελέουσι, κατὰ δὲ τὸν γινόμενόν σφι καὶ ἀπογινόμενον, ποιεῦσι τάδε· τὸν μὲν γινόμενον περι-

defunctos prosequuntur? Aut, si misericordiam commendabo judici, nihil proderit, quod prudentissima civitas Atheniensium, *non eam pro affectu, sed pro numine*[1] *accepit?* Jam illa septem præcepta sapientum, 39
nonne quasdam vitæ leges existimamus? Si causam veneficii dicat adultera[2], non M. Catonis judicio damnata

ζόμενοι οἱ προσήκοντες ὀλοφύρονται, ὅσα μιν δεῖ, ἐπεί τε ἐγένετο, ἀναπλῆσαι κακὰ, ἀνηγεόμενοι τὰ ἀνθρωπήϊα πάντα πάθεα· τὸν δ' ἀπογινόμενον, παίζοντές τε καὶ ἡδόμενοι, γῇ καλύπτουσι ἐπιλέγοντες ὅσων κακῶν ἐξαπαλλαχθεὶς ἐστὶ ἐν πάσῃ εὐδαιμονίῃ. Gesnerus recte ablegat ad Fabric. in Sext. Emp. Pyrrh. Hypot. 3, 232; item Pseudo-Turnebus ad epigramma Archiæ Anal. Brunck. 2, 100. De Essedonibus idem narrat Pompon. Mela, II, 1. — *Quæ fletibus natos.* Herodot. hoc refert de Trausis populis Thraciæ finitimis, id alii etiam de Thracibus referunt, ut scribitur in epigrammate græco Archiæ. Turn.

1. *Numine.* Turic. Guelf. Camp., *animo*, cum Bodl. Joann. Bal. Alm. Voss. 3, Bern. Andr. et edd. ante Bad. qui repente nostrum dat, non monito lectore. Goth. tamen et ipse nostrum, cui quum multis locis consentiens inveniatur Vall. (vide VI, 1, 29), potest ex eo sumpsisse videri Badius. Vossianum 2 ultro trahit Goth. qui siletur in varietatibus, ut et Voss. 1, sed hic falso, ut suspicor. Burmannus ex *animo* malit exsculpere *asylo*, quale fuisse ad aram misericordiæ testantur plurimi scriptores. Huic nequaquam accedo; sed ipsum nostrum corruptum censeo in illud *animo*, fallente ignarum librarium etiam illo, qui antecedit, *affectu*. *Nomini*, *numine*, *nemine* per compendium scripta facile abeunt in *animo*, quocum confundi putant et *omnino*, vide Lips. ad Vellei. II, 33, et Heusing. Emend., p. 119. — Vall. lib. RR. 8, 9, 11, 12, *sed pro numine.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, *sed pro animo.* Ed. — *Sed pro numine.* Celeberrimus apud scriptores ἐλέου βωμὸς in foro Athenarum. Vide Apollod. Bibl. 2, 8, 1, ibique Heynium, qui ad reliquos ablegat plurimos. Aliquot oratores, sive rhetores, hoc argumento utentes, etiamnum versamus, ut Libanium, et Eumenium. Debebat autem admonere amicorum aliquis Salim, poetam nostratem dulcissimum, ne *Hyllium* pro *Hyllo* faceret hujus aræ statuendæ auctorem.

2. *Dicat adultera, non M. C.* Turic., *d. in adulteram C.* Tarv., *d. in adulteram non Marci C.* Jens., *d. in adultera non Marci C.*, cum edd. ante Rusc. qui expunxit *in* ad mentem Regii (vide §. 32). Rectissime, nam *causam dicit* rea. Vide IV, 1, 19. Guelf. a *non* ad alterum *non* ante *eamdem* omittit. *M.* scripsi pro *Marci*, quia *adulteram C.* est in Turic. Vide V, 9, 13; V, 13, 18. — Omnes nostri, *dicat adultera.* Iidem omnes *Marci Catonis.* Ed. — *M. Catonis.* Nusquam præterea hanc Catonis, censorii profecto, sententiam relatam reperi. Sed eo magnopere facit, quem locum indicat Pseudo-Turnebus, Cornificius,

videatur, *qui nullam adulteram non eamdem esse veneficam dixit?* Jam sententiis [1] quidem poetarum non orationes modo sunt refertæ, sed libri etiam philosophorum : qui quamquam [2] inferiora omnia præceptis suis ac litteris credunt, repetere tamen auctoritatem a plurimis versibus non fastidierunt. Neque est ignobile exemplum, *Megareos* [3] *ab Atheniensibus, quum de Salamine contenderent, victos Homeri versu* [4], qui tamen ipse non in omni editione reperitur, significans *Ajacem naves*

ad Herenn. IV, 16 : « Majores nostri « si quam unius peccati mulierem « damnabant, simplici judicio mul- « torum maleficiorum convictam « putabant; quo pacto? quoniam, « quam impudicam judicarant eam « veneficii quoque damnatam exis- « timabant. » Et reliqua in eamdem sententiam.

1. *Jam sententiis.* Camp., *Nam s.*, cum Obr. Recte, ut opinor. Burm. refert ad *Jam* in sententiæ hujus initio, ubi *Nam* edd. ante Obr. exc. Camp. et Aldo. Illic quidem mei MSS. *Jam*, quod valet *porro*. Hic autem, ubi nulla quæstio, *Nam* aptius, relate ad sententiam suppressam. Vide II, 11, 7. Sed MSS. et hic *Jam* cum plerisque edd. — Omnes nostri habent *Jam sententiis*. Ed.

2. *Qui quamquam... fastidierunt.* Male dissimulatur indignatio, et contemptus philosophorum. Vide Procem. IX, 17.

3. *Megareos.* Turic. Guelf., *Megarius*, cum Voss. 1, 3, Bern. Jens. et edd. ante Ald. exc. Camp. Tarv. qui *Megarios*, cum Bad. pr. Nostrum in Vall. Dicas græce scriptum fuisse μεγαρείους, sed hoc analogia caret, quum μεγαρεῖς dicantur, nec convenit græcus accusativus inter latina. Forma est insolens, pro qua *Megarenses* malis; sed apud Ciceronem quoque *Megareus*, brevi penultima ut *Phalereus*. — R. 9, *Megaros contenderent, victos*. Put. a sec. man. Vall. lib. RR. 8, 12, *Megarios contenderent, victos*. Put. Avic. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, *Megarius... contenderet victus*. Scribe *Megareus*. Ed. — *Megareos*. Vide primam partem notæ. Versus est Iliad. II, 558, de quo vide inprimis Villoisonum in Proll. Homerr. ejusque κριτὴν in A. L. II, 91; I, 250. Vide et Aristot. Rhet. I, 15, 13: Ἀθηναῖοι Ὁμήρῳ μάρτυρι ἐχρήσαντο περὶ Σαλαμῖνος. Item Plutarch. Solon., p. 83, C. D.: οἱ μὲν οὖν πολλοὶ τῷ Σόλωνι συναγωνίσασθαι λέγουσι τὴν Ὁμήρου δόξαν. ἐμβαλόντα γὰρ αὐτὸν ἔπος εἰς νεῶν κατάλογον ἐπὶ τῆς δίκης ἀναγνῶναι κ. τ. λ. Vide Strabon., p. 394.

4. *Victos Homeri versu.* Plutarchus in Solone ait Solonem illum versum inseruisse, et causam obtinuisse. Versus Homeri sunt hi : « Αἴας δ' ἐκ Σαλαμῖνος ἄγεν δυοκαίδεκα « νῆας, Στῆσε δ' ἄγων, ἵν' Ἀθηναίων « ἵσταντο φάλαγγες. » Idem exemplum affertur ab Aristot. I Rhet. quo victos Megareos ab Atheniensibus dicit. Ed.

suas Atheniensibus junxisse. Ea quoque, quæ vulgo re- 41
cepta sunt, hoc ipso, quod incertum auctorem habent, velut omnium fiunt; quale est, *Ubi amici, ibi* [1] *opes:* et, *Conscientia mille testes* [2]*:* et apud Ciceronem[3], *Pares autem, ut est in* [4] *vetere* [5] *proverbio, cum paribus maxime congregantur* [6]; neque enim durassent hæc in æternum, nisi vera omnibus viderentur. Ponitur a quibusdam, et 42
quidem in parte prima, deorum auctoritas, quæ est ex responsis, ut, *Socratem esse sapientissimum:* id rarum est; tamen[7] utitur eo Cicero in libro[8] de Aruspicum Responsis, et in concione contra Catilinam[9], quum *sig-*

1. *Ubi amici, ibi opes.* R. 7, *ibi amici, ubi opus,* quæ lectio, si vera est, omnino sensum mutat. Ed. — *Ubi.... opes.* Vide Erasm. Adag. I, 3, 24. Locus est apud Plautum Trucul. IV, 4, 32, ubi hoc ipsum proverbium legitur in aliquot libris, sed ita, ut cogamur præferre plerorumque MSS. scripturam « ubi « amici ibidem opus » quoniam orationis occasio eo magis ducit.

2. *Conscientia... testes.* Hoc uno loco legi videtur hoc proverbium apud antiquos.

3. *Apud Ciceronem.* De Senectute, c. 3. Non prorsus eadem, quæ in libris Ciceronianis, hic leguntur. Vide §. 32.

4. *Ut est in.* Hæc omittunt libri Ciceroniani. Quintilianei quidem omnes dare videntur. Et reponenda censeo apud Ciceronem, cujus sine iis est abrupta oratio.

5. *In vetere.* R. 9, Jens. Ald. Locat., *in veteri.* Idem est. Ed.

6. *Maxime.* Sic Turic. Guelferb. Camp. cum Alm. Voss. 1, 2, 3, Bern. Goth. Reliqui *facillime,* cum Cic. — Poul. Jens. Ald., *facillime congregantur.* Alii omnes *maxime congregantur.* Ed.

7. *Id... tamen.* Turic.; *idearum est non sine usu tamen,* cum Alm. (vide §. 35; V, 12, 6). Sed et Camp., *I. r. est non sine usu t.* Additamentum illud, etsi per se non displicet, quum præsertim *tamen* facilius et consuetius struatur cum eo, tamen ob id quod mox est *utitur,* minus elegantem habet *utendi* iterationem. Neque Turic. caret glossematibus. Vide præf. nostr., p. 17. — Vall. RR. 8, 9, 12, *id rarum est, tamen utitur.* Tà *id rarum est* omittunt Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11. Male. Ed.

8. *In libro... Responsis.* Ita enim fert omne hujus orationis consilium, ex ipsa inscriptione manifestum. De *libro,* vide V, 10, 98. An hic ἀκρισία Quintiliani deprehendatur, vide ad IV, 1, 68. Potest sane in hac quidem oratione sic defendi Noster, ut verum ipse tractaverit Ciceronis opus, suppositium ne viderit quidem, quoniam nullum inde locum excitat.

9. *Contra Catilinam.* III, 8, 9.

num Jovis columnæ impositum populo ostendit; et pro Ligario[1], *quum causam C. Cæsaris*[2] *meliorem, quia hoc Dii judicaverint, confitetur.* Quæ quum propria causæ sunt, *divina testimonia* vocantur; quum aliunde arcessuntur, *argumenta.*
43 Nonnunquam contingit judicis[3] quoque, aut adversarii, aut ejus, qui ex diverso agit, dictum aliquod[4], aut factum assumere ad eorum, quæ intendimus, fidem: propter quod fuerunt, qui exempla et has auctoritates inartificialium probationum[5] esse arbitrarentur, quod ea non inveniret orator, sed acciperet:
44 plurimum autem refert. Nam *testis*[6], et *quæstio,* et his similia, de ipsa re[7], quæ in judicio est, pronunciant[8]: extra petita, nisi ad aliquam præsentis disceptationis utilitatem ingenio applicantur[9], nihil per se valent.

Concio hæc est et secunda, reliquæ *sententiæ.* Vide III, 8, 65.

1. *Pro Ligario;* c. 6: « causa.... « nunc melior certe ea judicanda « est, quam etiam dii adjuverunt. »

2. *Quum... C.* Turic. Guelf. Camp. omittunt *causam*, cum Voss. 3 proclivi errore post *quum* ante *C. Cæs.* Sed Camp. resarcit peccatum inserens *partem* post *meliorem;* solus quantum video. Scripsi *C.* pro reliquorum *Caii* auctoribus Guelf. et Camp. Vide §. 15; VI, 1, 31. — Τὸ *causam* omittunt Avic. Put. RR. 3, 5, 10. R. 12, Prat., *quum C. Cæsaris meliorem causam.* Poul., *quum C. Cæsaris victoriam meliorem.* Ed.

3. *Contingit judicis.* Turic. Camp. inserunt *ut*, cum Alm. Sed mox pro *assumere* Camp. solus *assumant*, male utrumque.

4. *Dictum aliquod.* Camp. et Jens., *dictum aliquid.* Ed.

5. *Inartificialium probationum.* Sic Turic. Camp. Reliqui *prob. inart.* Vide §. 23; V, 12, 5. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12, *inartificialium probationum.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, *inartificialium orationum.* Ed.

6. *Nam testis.* Turic. Camp. inserunt *et.* Errorem interpretor, natum ex similibus, quæ sequuntur, litteris.

7. *Similia, de ipsa re.* Sic Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Stoer. Sed Turic., *s. et ips.;* a sec. man., *s. et ex i.* Camp., *s. ex ipsa.* Reliqui *s. et d. i.* — Omnes nostri *et de ipsa re.* Ed.

8. *Pronunciant.* Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, Voss. 1, 2, 3, Bern., *renunciant.* Ed.

9. *Applicantur.* Camp., *applicentur,* cum Obr. Sed ille mox etiam *valeant* pro *valent.* — Omnes nostri *applicantur.* Ed. — *Applicantur.* Vide idem verbum, IV, 1, 30. Sed

CAP. XII. Hæc fere de *probatione*, vel ab aliis tradita, 1
vel usu percepta, in hoc tempus sciebam: nec mihi fiducia est[1], ut ea sola esse contendam; quin immo hortor ad quærendum, et inveniri posse fateor[2]: quæ tamen adjecta fuerint, non multum ab his abhorrebunt: nunc breviter, quemadmodum sit utendum his[3], subjungam. Traditum fere est, *Argumentum oportere esse* 2
confessum; dubiis enim probari dubia qui [4] *possunt?* Quædam tamen, quæ in alterius rei probationem ducimus, ipsa probanda sunt. *Occidisti virum, eras enim adultera.* Prius de adulterio convincendum est, ut, quum id cœperit esse pro certo, fiat incerti argumentum. *Spiculum tuum in corpore occisi inventum est:* negat *suum:* ut probationi prosit, probandum est. Illud hoc loco mo- 3
nere inter necessaria[5] est, nulla esse firmiora, quam quæ ex dubiis facta sunt certa. *Cædes a te commissa* [6] *est, cruentam enim*[7] *vestem habuisti:* non est tam grave argumentum, si fatetur, quam si convincitur; nam si fatetur, multis ex causis potuit cruenta esse vestis; si negat, hic causæ cardinem[8] ponit, in quo si victus fuerit, etiam in sequentibus ruit: non enim videtur in negando mentiturus fuisse, nisi desperasset, id posse defendi, si con-

ibi natura, hic consulto; ut V, 7, 27.

1. *Nec mihi fiducia est.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, CAMP. Andr., *neque mihi fiducia est.* ED.

2. *Fateor.* Apud Burman. Voss. 1, 3, *confiteor.* ED.

3. *Utendum his.* Avic. Vall. lib. RR. 8, 9, *utendum iis.* Omiserunt RR. 3, 5, 7, 10. ED.

4. *Qui possunt.* Malis *posse.*

5. *Inter necessaria.* Malim *interim, necesse.* Sic V, 13, 49, *necessarie* pro *necesse* Jensonius et editiones ante Aldum. Vide notam ad lib. V, cap. 10, §. 69.

6. *Commissa est.* Put. a sec. man. Vall. lib., RR. 7, 8, 9, Jens. Ald., *facta est,* ex glossa. ED.

7. *Cruentam enim.* Guelf. CAMP. omittunt *enim*, cum multis apud Burm. et edd. ante Bad. qui recepit ex conjectura Regii. Sed Turic. habere videtur. — Omnes nostri τὸ *enim* omittunt. ED.

8. *Cardinem.* Guelf. CAMP., *ordinem.*

4 fiteretur. Firmissimis[1] argumentorum singulis instandum, infirmiora congreganda sunt: quia illa, per se fortia, non oportet circumstantibus obscurare, ut, qualia sunt, appareant: hæc, imbecilla natura, mutuo
5 auxilio sustinentur. Itaque, si non[2] possunt valere, quia magna sunt[3], valebunt, quia multa sunt, quæ ad ejusdem rei probationem omnia spectant: ut, si quis hereditatis gratia hominem occidisse dicatur: *Hereditatem sperabas*[4]*, et magnam hereditatem; et pauper eras, et tum maxime*[5] *a creditoribus appellabaris: et offenderas eum, cujus eras heres*[6]*, et mutaturum tabulas sciebas.* Singula levia sunt, et communia[7]: universa vero nocent[8], etiamsi non ut fulmine[9], tamen ut grandine.
6 Quædam argumenta ponere satis non est, adjuvanda sunt, ut: *cupiditas*[10] *causa sceleris fuit; quæ sit vis ejus:*

1. *Firmissimis... sustinentur.* Hæc ipsa, at quam eleganti elocutione comprehensa, vide ad IV, 2, 82.

2. *Itaque, si non.* Guelf., *Itaque non*, cum Goth. quamquam hic expresse *Ita quæ non*. Et hoc blanditur; sed vetustissimi quique vulgatam. — Vall. lib. RR. 8, 9, Prat., *Ita quæ non possunt valere*. Avic. Poul. RR. 3, 5, 7, 9, 11, *Itaque non possunt valere*. Male. Ed.

3. *Magna sunt.* Sic Turic. Camp. cum Voss. 1, 3, Bern. Vall. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald.; item a Leidensi inde ad Burm. Reliqui *non* inserunt, quod conjecit Regius. Vide ad lib. IV, cap. 2, §. 29. Nequaquam necessario.

4. *Sperabas.* Prat., *spectabas*. Ed.

5. *Et tum maxime.* Put. Prat., *et tunc maxime*. Camp. et Andr., *et tu maxime*. Ed.

6. *Eras heres.* Sic Turic. Camp. Reliqui *heres eras*. Vide V, 11, 43; it. hic §. 14.

7. *Communia.* Id est non hujus propria. Vide IV, 1, 71.

8. *Nocent.* Turic. Camp., *valent*, cum Alm. Obr. Equidem varietatem ostendi vellem in *vero*, quod dici non potest quantum jaceat. Scribam *reo*. — Nullus ex nostris hanc lectionem agnoscit. Ed.

9. *Etiamsi non ut fulmine.* RR. 8, 9, 12, *etsi non ut fulmine*. Ed. —*Etiamsi... grandine.* Elegantissima similitudo, quam esse Lysiæ, referente Demetrio Phalereo, si modo is est auctor, in libello de elocutione, narrat margo Basileensis. Equidem nihil ejusmodi reperi apud Demetrium.

10. *Ut: cupiditas.* Sic. Camp. cum Goth. Vall. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Bad. Omittunt *ut* Turic. et Alm. (Vide V, 11, 42; it. hic §. 12.)

ira; quantum efficiat in animis hominum[1] *talis affectio:* ita et firmiora erunt ipsa, et plus habebunt decoris, si non nudos et velut carne spoliatos artus[2] ostenderint. Multum etiam refert, si argumento nitemur[3] odii, 7
utrum hoc *ex invidia* sit, *an ex injuria, an ex* [4]*ambitu? vetus, an novum? adversus inferiorem, parem, superiorem? alienum, propinquum*[5]*?* Suos habent omnia ista tractatus[6], et ad utilitatem partis ejus, quam tuemur, referenda sunt. Nec tamen omnibus semper, quæ inve- 8
nerimus, argumentis onerandus est judex; quia et tædium afferunt[7], et fidem detrahunt[8]: neque enim potest

Reliqui inserunt *si* ex Regii conjectura; supervacua illa. Nam post *ut* sequitur continuo ipsa argumentatio patroni. Capp. et Gesner. mox etiam ante *ira* poscunt *si*, specie quidem majori: quod Capp. recepit etiam. Male. In Turicensi autem *ut* excidit post *sunt* compendio scriptum. Guelf. hic videor neglexisse, nulla ejus varietate posita. — Put. a sec. man. R. 5, *ut si cupiditas.* Alii τὴν *si* omittunt; et mox: *ira.* Idem R. 5 habet *si ira.* Ed. — *Cupiditas.* Hic ubi absolute ponitur vocabulum, pro *avaritia* dici tenendum est. Vide Oudendorp. ad Suet. Vesp., c. 1. Vide Nostr. XII, 1, 6, ubi *cupiditas* et *avaritia* junguntur, non magno vitiorum significatorum discrimine, plane ut apud eumdem Suet. Domit., c. 9; item Nostr. III, 5, 10; V, 10, 34. Et hic gallicismum agnosco. Vide I, 2, 20.

1. *Animis hominum.* Turicensis inserit *tamen*, solus; neque exputo, quid ibi lateat. — Avicens. et Poul., *in animos.* Ed.

2. *Non... artus ostenderint.* Decora et significans inprimis imago. Vide Procem. §. 24; item hic §. 18.

3. *Nitemur.* Camp., *utemur,* cum Goth. probante Gesnero, me quidem non item. — RR. 9 et 11 a sec. man., *argumento utemur.* Ed.

4. *An ex ambitu?* Avic. et Poul., *an ex habitu.*

5. *Parem, superiorem? alienum, propinquum?* Sic Turic. Guelferb. Camp. cum Alm. Voss. 1, 3. Reliqui post *parem* et *al.* bis inserunt *an.* Hoc natum ex prava Jens. (tacente Gesn.) et Tarvis. scriptura *partem* pro *parem*, quam bene correxit Regius. In ea, quæ nunc est, constitutione aut ante *par.* quoque debebat esse *an*, aut nusquam. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, *parem, an superiorem.* Iidem mox *alienum, an propinquum.* Alii τὴν *an* omittunt. Editor.

6. *Tractatus.* Vide IV, 1, 18.

7. *Quia et tædium afferunt.* R. 5, *quoniam et tædium afferunt.* Avic. Poul., *quæ et tædium afferunt.* Omittunt Put. et Prat. Ed.

8. *Et fidem detrahunt.* Camp. et Andr., *et fidem minuunt.* Hæc omittunt Put. et Prat. Ed.

judex credere satis esse ea potentia, quæ non putamus ipsi sufficere, qui diximus[1]; in rebus vero apertis argumentari tam sit stultum, quam in clarissimum solem
9 mortale lumen[2] inferre. His quidam probationes adjiciunt, quas παθητικὰς[3] vocant, ductas ex affectibus: atque Aristoteles[4] quidem potentissimum putat ex eo, qui dicit, si *sit vir bonus*[5]*:* quod ut optimum est; ita longe
10 quidem, sed sequitur tamen, *videri*. Inde enim[6] illa

1. *Diximus.* Sic Turic. Guelferb., Camp. cum Goth. Alm. Voss. 1, Jens. Tarv, Ald. Reliqui *dicimus.* Vide V, 14, 32. — Omnes nostri habent *diximus.* Ed. — *Diximus.* Subaudi *ea.* Dictis enim et jamjam expositis si nunquam desinimus alia eodem facientia subjicere; iis, quæ præcesserunt, vim suam adimimus.

2. *Mortale lumen.* Huc egregie faceret Euripidis locus in margine Basileensi positus ἀνάψαι πρὸς τὸν ἥλιον ἀνθρώπινον φάος, si inveniretur in tragico. Ego quidem nec reperi, nec numeros exculpo. Quidquid de *mortali lumine* hic docent interpretes, ad poetas pertinet, non ad oratorem. Vide notam ad II, 16, 12 (item ibidem §. 6: « ne *terrenis* im« morer »), unde apparebit, sine translatione hic usurpari *mortale.*

3. Παθητικάς. RR. 7, 8, 10, græcam vocem omittunt. R. 12, παθητικούς. Ed.

4. *Aristoteles.* Rhet. I, 2, 4, σχεδὸν, ὡς εἰπεῖν, κυριωτάτην ἔχει πίστιν τὸ ἦθος. Sic loco Aristotelis demonstrando defuncti sumus. Sed vereor ut integrum eum recte ceperit Qu. qui manifesto significat *virum bonum*, vita et existimatione communi probatum; Aristoteles eam probitatem commendat, quæ oratione appareat. Vide IV, 2, 125 (ubi tale quid apud Nostrum quoque) et Vaterum V. C. (p. 15 Animadverss. ad Aristot. Rhet.); item Wolfium in epistola ad eumdem, p. 201, 202. Menda ne nunc quidem carere censeo verba Aristotelis, etiam post Lambini præstantem sane emendationem. Hiat enim argumentatio inter ποιόν (sic scribendum, non ποῖον) τινα εἶναι τὸν λέγοντα et οὐ γάρ. Noster autem, præter exspectationem subjiciens exemplum argumenti *a moribus* petiti, post memoratas *probationes ductas ex affectibus*, sequitur usum suum, et fortasse Latinorum, *affectus* vocabulo utrumque appellantium, et πάθος et ἦθος. Vide VI, 2, 8, 9, monente rectissime Capperonnerio. Græci quidem, auctore Aristotele, l. c., §. 3, tres fecerunt probationum species: αἱ μὲν γάρ εἰσιν ἐν τῷ ἤθει τοῦ λέγοντος· αἱ δὲ ἐν τῷ τὸν ἀκροατὴν διαθεῖναί πως (vide §. 5, ubi adjicitur ὅταν εἰς πάθος ὑπὸ τοῦ λόγου προαχθῇ)· αἱ δὲ ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ διὰ τοῦ δεικνύναι ἢ φαίνεσθαι δεικνύναι. Vide et Lex. Rhet. Ern. Gr. vocibus πίστις, ἠθικόν; item Voss. Institutt. oratt., lib. I, p. 9.

5. *Bonus.* Sic Turic. Camp. cum Alm. Reliqui *optimus.* — Nostri quoque habent *optimus.* Ed.

6. *Inde enim illa*, etc. Ita scribitur a Valerio. Q. Varius Æmilium

nobilis Scauri defensio[1], *Q. Varius*[2] *sucronensis*[3] *ait Æmilium Scaurum rempublicam populi romani prodidisse; Æmilius Scaurus negat.* Cui simile quiddam fecisse Iphicrates[4] dicitur, qui quum Aristophontem, quo accusante similis criminis reus erat, interrogasset, *An is accepta pecunia rempublicam proditurus esset?* isque id negasset; *Quod igitur*[5], inquit, *tu non fecisses*[6], *ego*[7] *feci?* Intuendum autem et, qui sit[8], apud quem dicimus; et 11

Scaurum remp. prodidisse ait. Æmilius negat. Nulli sunt testes : utri igitur, Quirites, fidem habetis? aitque hac probitatis fiducia absolutum esse Scaurum. Ed.

1. *Scauri defensio.* Vide V, 13, 55. M. Æmilius Scaurus princeps senatus, alterum et septuagesimum ætatis annum agens, A. U. C. 663, L. Marcio Philippo, Sex. Julio Cæsare coss., accusatus est a Q. Vario trib. pl. concitatorum mercede accepta in arma sociorum; et verbo repulit crimen. Vide Freinshem. in Suppl. Livianis, lib. LXXI, c. 42. Et Valerius Max. et Asc. Pedianus minus brevem ponunt Scauri responsionem. Nostri ratio plurimum habet et acuminis et majestatis; sed fortasse rhetore dignior est quam principe senatus romani. Eximias Scauri laudes vide apud Cic. pro Fonteio, c. 7; pro Sextio, c. 47, aliisque locis.

2. *Q. Varius.* Sic Goth. (tacente Gesn.) *qua V.* Turic., *quæ V.* Guelf. Voss. 1, *quam V.* Camp. Reliqui *Quintus V.*

3. *Sucronensis.* Guelferb. Camp. Tarv., *Veronensis*, cum aliquot Valerii Max. libris. — Pro *Sucronensis* habent nostri; et has varietates non agnoscunt. Ed.

4. *Iphicrates.* Hoc ipsum narrat Aristoteles Rhet. II, 23, 7 (qui responsum ex tragœdia sumptum significat; item Aristides ed. Jebbii, t. II, p. 385. Comparat Valckenaerius locum Telephi Euripidei qui sic habet : Ταῦτ' οἶδ' ὅτι ἂν ἰδρᾶτε· τὸν δὲ Τήλεφον οὐκ οἰόμεσθα; vide Fragm. Eurip. Valk., p. 211. Cum hisce vide Pearcium ad Longin. Segm. 10; item Alexandri responsionem : « Et ego si essem Parmenio; » de qua vide Wessel. ad Diod. XVII, 53. De *Aristophonte* (pro quo et Regius hoc loco *Antiphontem*, vide III, 1, 11, videtur legisse, et scholiastes Aristotelis) quærentibus cumulate satisfaciet Ruhnkenius in Hist. crit. Oratorr., p. 45, cui adde Wolfium ad Leptineam, p. 367.

5. *Igitur.* Turic. Camp., *dicis*, cum Alm. — *Quod igitur.* R. 7, *Quid igitur.* Nullus ex nostris habet *dicis.* Ed.

6. *Tu non fecisses.* Turic., *te n. fecisses*, cum Almeloveniano. Sed ille a secunda manu *te non fecisse*, et sic Camp. Male; hæc omnia recedunt a vulgata.

7. *Ego feci.* Camp. inserit *non.* Male. Vide ad lib. IV, cap. 2, §. 29.

8. *Et, qui sit.* RR. 7, 9, 11, 12, Camp. Andr. Jens. ab emend. Ald. Voss. 2, Locat., *et quis sit.* Ed.

id, quod illi maxime probabile videatur, requirendum: qua de re locuti sumus et prooemii [1] et suasoriæ præceptis. 12 Altera [2] ex affirmatione [3] probatio est, *Ego hoc feci: Tu mihi hoc dixisti*: et, *O facinus indignum* [4]*!* et similia, quæ non debent quidem deesse orationi, et, si desunt, multum nocent [5]: non tamen habenda sunt inter

1. *Et procemii*. Sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Voss. 1, 2, 3, Goth. et edd. ante Ald. Auctore Regio hic pro *et* dat *in*. Bad. inserit *in*, ut et mox ante *suas*. Reliqui semel inserunt ante *pro*. Regii ratio mutandi melior, sed non apparet in ea, diversis hoc locis fieri; nec puto quidquam obstare, quo minus *loqui* struatur cum ablativo instrumenti, vel intelligatur etiam præpositio utroque loco, quam quidem ipsam poni nec semel nec bis liceat per sententiam et venustatem. — Put. solus, et quidem a sec. man., habet *in pocemii*. Alii vulgatam retinent. Ed. — *Procemii.... suasoriæ præceptis*. Vide IV, 1, 17-22; item III, 8, 36-48.

2. *Altera*. Sic omnes, nisi quod ex Turic. notatur: *altera lipa*. In postremis latet profecto *aliqua*. Quod hinc effingas: *At et aliqua*, parum satisfacit. Ad sententiam tamen melius recepto.

3. *Affirmatione... Ego*. Turicens. omittit *prob. est*. Camp., *prob.* solum, ut et Alm. (vide §§. 6, 14). Sed pro *est* Camp. *fit*. — Pro *affirmatione*, omnes nostri habent *asseveratione*. Ed. — *Ex affirmatione*. Vide V, 13, 55; IV, 2, 125, *affirmando;* XI, 1, 28; IV, 2, 94; VII, 2, 12; XI, 3, 2; item V, 11, 17, quibus locis manifestum sit, *affirmationem* plane significare quod *asseverationem*, quam frustra hic reponere volebat Regius, aliquot edd. obsecundantibus. Eam eadem potestate habes et I, 4, 20. Conjungitur *asseverationis* sive *affirmationis* in probando vis cum *affectibus*, quoniam et ipsa affectum dicentis ostendit. Tanto minus assequor, quare *altera* dicatur hæc esse ex affirmatione probatio, nec quidquam circumspicio, quo hic numerandi ordo referri possit, quod miror neminem adhuc eorum, qui hæc legerent, male habuisse. Erat quum sufficere videretur, si *altera* respiceret ad *potentissimum* illud, §. 9, quasi illa *prima* esset probatio, hæc *altera*, i. e. secunda, minus potens. Sed illud Aristotelis erat decretum, non nostri ipsius. Vide notæ init. Exemplorum quidem ejusmodi affirmationis, quæ mox ponuntur, non nisi postremum speciem habet affectus: reliqua duo indicare tantum videntur. Sed est in hoc ipso, si gravis sit dicentis persona, affirmatio probationis vicaria; neque opus, id quod fit a vetustis fere interpretibus, interrogandi formam dare hisce, quod alienum quoque fuerit.

4. *O... indignum*. Citant fere Terent. Andr. I, 1, 129. Sed equidem ullum scriptoris alicujus locum obversatum Quintiliano, non credo, ut neque in proximis istis.

5. *Et... nocent*. Nemo, opinor, calumniabitur scriptorem in hisce,

magna præsidia, quum hoc in eadem causa[1] fieri ex utraque parte similiter possit. Illæ firmiores ex sua cu- 13
jusque persona[2] probationes, quæ credibilem rationem subjectam habent[3]: ut *vulneratus, aut filio orbatus non fuerit alium accusaturus, quam nocentem; quando, si negotium innocenti facit*[4], *liberet eum noxa, qui admiserit*[5]. Hinc et patres adversus liberos[6], et adversus suos
quisque necessarios[7] auctoritatem petunt. Quæsitum 14
etiam, potentissima argumenta primone ponenda sint loco, ut occupent animos? an summo, ut inde dimittant[8]? an partita primo summoque, ut Homerica[9] dispositione in medio sint infirma? an a minimis [10]cres-

quæ sane in risum possunt verti, si quis urgeat, ea, quæ desint, tamen nocere. Neque illico glossam interpretor, quamquam si absint hæc verba, nihil magnopere decedat sententiæ.

1. *Quum hoc in eadem causa.* R. 7, *quum hæc in eadem causa.* Jens., *quum hoc in utraque causa.* Camp. et Andr., *quum hæc ab utraque parte fieri in eadem causa similiter possint.* Ed.

2. *Ex sua cujusque persona.* Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, Camp. Andr. Voss. 1, 3, Bern. Ed.

3. *Habent.* Turicens. Camp., *habeant,* cum Alm. Non male.

4. *Negotium.... facit.* Hoc esse pro *accusando* animadverterunt VV. DD. ablegantes ad Cic. ad Div. III, 10 init. Ipso nostro *facere* (non *facessere*) utitur Gellius III, 16.

5. *Noxa... admiserit.* An : *noxam qui admiserit?* Vel transponendo (vide notam ad §. 5): *qui noxam admiserit?* Locutio est apud Ulp. Digest. XLVII, 2, 41, 3. Vide Oudend. ad Sueton. Cæs., c. 81, p. 131.

6. *Hinc et patres adversus liberos.* Avic. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, *Hinc et patres, et adversus liberos.* Ed.

7. *Adversus.... necessarios.* Quia nisi coacti nunquam eos fuerint in jus vocaturi.

8. *Ut inde dimittant.* Cave aliud subjectum agnoscas, quam *potentissima argumenta. Inde* interpretare *a summo*, i. e. postremo, *loco. Dimittunt* argumenta judicem ad sententiam ferendam. Vide VI, 1, 10.

9. *Ut Homerica.* Turic., *quodquod H.* Alm., *quidquid H.* (vide §. 12; item mox). Camp., *quod*, et hoc Turic. quoque a secunda manu. Error ortus ex *summoque* extremo, cujus *qu.* coaluit cum sequente *ut* in *quot.* Vide V, 5, 2. — *Homerica dispositione.* Il. IV, 299, κακοὺς δ' ἐς μέσσον ἔλασσεν. Cic. de Or. II, 77 : « si qua erunt mediocria... in *mediam* turbam, atque « in gregem conjiciantur. » Vide et VI, 4, 22; VII, 1, 10.

10. *An a minimis crescant?* RR. 10, 11, 12, Camp. Andr. Jens., *aut a minimis crescant?* R. 7, *aut minimis*

cant? Quæ, prout ratio[1] causæ cujusque postulabit, ordinabuntur, uno, ut ego censeo, excepto, *ne a poten-*
15 *tissimis ad levissima decrescat oratio*. Ego hæc breviter demonstrasse contentus, ita posui, ut locos ipsos et genera, quam possem apertissime, ostenderem: quidam exsecuti sunt verbosius, quibus placuit, proposita locorum communium materia[2], quo quæque res modo dici posset, ostendere; sed mihi supervacuum videbatur.
16 Nam et fere apparet, quid *in invidiam*[3], quid *in avaritiam*, quid *in testem inimicum*, quid *in potentes*[4] *amicos*

crescant? Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, *aut animis crescant?* RR. 8, 9, *ut animis crescant?* Vall. lib. a sec. man., *an ut a minimis crescant?* Ed. — *An... crescant? An* est a Regio, quum in MSS. sit *aut*. Equidem malim *an*, *ut* (vide notam ad V, 11, 6). Non enim quæritur, an *crescant*, sed an *crescere debeant*. Conjunctivi isti *occupent*, *dimittant*, *sint*, a suo quisque *ut* pendent, quo et hic opus, ad orationem levigandam et emendandam. Cæterum *a minimis crescentia argumenta* non sunt eadem ac *summo loco posita potentissima*.

1. *Prout ratio*. Turic., *ut pro ratione*, cum Alm. (vide modo, item §. 18), conjunctis transponendi (vide §. 21) et male jungendi (vide V, 10, 113; V, 13, 45) erroribus.

2. *Proposita.... materia*. Voluerunt inter docendum et ipsi oratores videri. De *locis*, vide V, 10, 20.

3. *Invidiam*. Turic. Guelf. Camp., *injuriam*, cum MSS. omnibus (nisi quod tacentur Bal. Voss. 2, 3) et edd. ante Gryph. exc. Bad. utr. Reliqui nostrum e Regii conjectura. Possis *injuriam* accipere superbiam superioris in inferiorem, ὕβριν, aut proprie significatam eam, de qua egimus ad II, 2, 3, quibus adde Burm. ad Decl. Qu. 259. Sed lenissima est Regii emendatio, in qua fere non nisi una littera *r* in *d* mutetur. Accedit non dissimilis locus V, 2, 3: « gratia.... *invidia*. » — Put. solus et quidem a sec. man. habet *invidiam*. Cæteris *injuriam*. Editor.

4. *In potentes amicos*. Turicens. Camp., *pro teste amico*, cum Goth. Bal. Joann. et edd. ante Stoer., quo accedunt Gibs. Obr. Multi MSS. silentur, inter hos Bodl., negligentissime. Sed nostram præter Bern. dat Guelf. Illa scriptura facile ex nostra corrumpebatur (*po tētes amicos*, *pro teste amico*) ab iis, qui putarent *inimico testi* vicissim *amicum testem* reddi debere. Sed inanis est ista concinnitas; neque enim magis *pro* teste amico, quam *contra* eumdem locus communis potest explicari. Universus autem ille locus, *pro testibus*, *in testes* (vide V, 7, 4), propter reliqua hic posita exempla et addita adjectiva *amico*, *inimicum*, hinc est alienus. Sic recedendum mihi duxi a summæ auctoritatis libris. — RR. 3, 5, 7, *quid in poten-*

dicendum sit; et de omnibus his omnia[1] dicere infinitum est, tam hercule[2], quam si controversiarum, quæ sint, quæque futuræ sint[3], quæstiones, argumenta, sententias tradere velim. Ipsas autem argumentorum velut 17
sedes non me quidem omnes ostendisse confido, plurimas tamen: quod eo diligentius faciendum fuit, quia declamationes, quibus ad pugnam forensem velut præpilatis[4] exerceri solebamus[5], olim jam ab illa vera imagine orandi recesserunt, atque ad solam compositæ voluptatem, nervis carent; non alio[6] medius fidius vitio

tes amicos. Avic. Poul., *quid in amicos potentes*. Put. R. 10, *quid potentes amicos*. Vall. lib. RR. 8, 9, 12, *quid pro teste amico*. R. 11, *quid pro teste potente amico*. Ed. — *In potentes amicos*. Exemplum Gesnerus ponit Ciceronem pro Roscio Amerino, Chrysogono, potenti Erucii, vel potius T. Roscii, amico, obstantem. Burm. multis veterum locis ostendit, *amicos* ita dici solitos qui gratiosi essent apud principem. Et est sane *potentia* eorum in necessitudine principis, *amicos* tamen (aliter ac Burm.) ipsius adversarii intellexerim. *Locos communes* aliquoties vidimus versari in invehendo, objurgando, vide II, 4, 22, quo ipso defenditur nostra scriptura, de qua vide primam part. notæ.

1. *His omnia*. Turic. Camp. inserunt *et*, cum Alm. Obr. quod improbare recte videtur Burm. elegantiam in geminandis istis *omnibus... omnia* quæsitam veteribus, exemplis non paucis, ostendens ad IX, 3, 56, et ablegans ad Manut. in Cic. Epist. ad Div. V, 12, p. Græv. 237; adde notam ad IV, 2, 121. — Nullus ex nostris Codicibus inserit *et*. Editor.

2. *Hercule*. Guelf. *hercle*, solus.

3. *Sint... sint*. Sic Turic. sed priore loco a sec. demum manu. Posteriore et Guelf. Camp. cum edd. ante Bad. Reliqui *sunt... sunt*. — Put. Vall. lib. RR. 8, 9, *sunt*. Avic. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, 12, *sint*. Ed.

4. *Velut præpilatis*. Metaphora est ducta a Trojæ lusu, quo hastis inter se equites decertant. Dicuntur autem *præpilatæ hastæ* præferratæ et spiculo armatæ, ad differentiam *purarum*. Nonnulli explicant pro mucronatis et exacuminatis absque ferro, ut Plinius dixit, *præpilata cornicula locustarum*. Turneb. — *Præpilatis*. Dialogus de Oratorr., c. 34, *rudibus*, alia imagine, post præclaram Lipsii emendationem pro *sudibus*, ut et Cic. de opt. gen. or., c. 6. Hæc autem de neglectu probationum nimis gemina sunt prioribus; V, 8, 1-4.

5. *Solebamus*. Olim hoc fiebat; nunc, exercitationis causa hoc fieri obliti, sine ullo ad opus ipsum respectu declamamus.

6. *Non alio... lenocinantur*. De *non alio*, vide IV, 5, 5. Auget hæc forma vehementiam aptissimæ similitudinis, habentem affectum viri

dicentium [1], quam quo mancipiorum negotiatores formæ puerorum, virilitate excisa, lenocinantur. Nam, ut
18 illi robur ac lacertos, barbamque ante omnia, et alia, quæ natura propria [2] maribus dedit, parum existimant decora, quæque fortia, si liceret, forent, ut dura molliunt: ita nos habitum ipsum orationis virilem, et illam vim stricte [3] robusteque dicendi, tenera [4] quadam elocutionis cute operimus [5]: et, dum levia [6] sint ac [7] nitida,
19 quantum valeant, nihil interesse arbitramur. Sed mihi, naturam intuenti, nemo non vir [8] spadone formosior erit; nec tam aversa [9] unquam videbitur ab opere suo providentia, ut debilitas inter optima inventa sit [10]; nec id ferro speciosum [11] fieri putabo, quod, si nasceretur, monstrum erat: libidinem juvet ipsum effeminati sexus mendacium, nunquam [12] tamen hoc continget [13] malis

boni. Alia in emendis servis insania notatur II, 5, 11.

1. *Vitio dicentium.* Andr., *vitio docentium.* Non male, ut patet mangonum exemplo. Ed.

2. *Propria.* Turic. Guelf. Camp., *proprie,* cum Voss. 1, 3, Goth. — Soli Jensonius et Aldus dant *propria.* Nostri vero omnes *proprie* exhibent. Editor.

3. *Stricte.* Id est nervose. Vide Prooem. 24, « *astringi* nervis. »

4. *Tenera... cute.* Hic *cutem* dixit cum contemptu; alibi *corpus, carnem,* cum laude. Vide §. 6; V, 8, 2.

5. *Cute operimus.* Turic., *cui cœperimus,* cum Alm. (vide 14, 20). Sed ille a sec. manu *vi premimus.* Bodl. Bal., *vi operimus.* — Has varietates nostri non agnoscunt. R. 11, *arte operimus.* Ed.

6. *Levia.* Vide lib. II, c. 5, §. 9.

7. *Sint ac.* Turic. Guelf. Camp., *sunt a.* Male. — Vall. lib. RR. 8, 9, 11, 12, *levia sint.* Avic. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, *levia sunt.* Utrumque omittit Put. Ed.

8. *Nemo non vir.* Avic. et Poul., *non vir spadone formosior erit.* Ed. — *Nemo non.* Vide lib. III, cap. 1, §. 6; item lib. IV, cap. 1, §. 73.

9. *Nec tam aversa... providentia.* Vide I, 12, 19. Stoicum arguit hæc *providentiæ* commemoratio. Vide not. ad III, 5, 6; it. VI, Prooem. 13. Sed vide VI, Prooem. 4.

10. *Inter optima inventa sit.* RR. 3, 5, 10, *optima inventa sit.* Put., *inter optima ventura sit.* Ed.

11. *Speciosum.* Turic. Camp., *speciosissimum,* cum Almeloveniano. — RR. 11 et 12, *speciosissimum.* Editor.

12. *Nunquam... regnum.* Vide II, 5, 12; I, 6, 44.

13. *Continget.* Turic. Camp., *contingeret* (vide III, 11, 4). Voss. 1, *contingere.*

moribus regnum, ut, si qua pretiosa fecit, fecerit[1] et bona. Quapropter eloquentiam, licet hanc, ut sentio 20
enim, dicam, libidinosam resupina[2] voluptate auditoria[3] probent, nullam esse existimabo, quæ ne minimum quidem in se indicium[4] masculi[5] et incorrupti, ne dicam gravis et sancti viri, ostendet[6]. An vero[7] statuarum 21
artifices, pictoresque clarissimi, quum corpora quam speciosissima[8] fingendo pingendove[9] efficere[10] cuperent, nunquam in hunc[11] inciderunt[12] errorem, ut *Ba-*

1. *Fecit, fecerit.* Quod subjectum? An forte *libido?* Malim *fecerunt... fecerint.* Et pro hoc Goth., *ferent.*

2. *Resupina.* Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.), *resupinam*, cum edd. ante Gryph. exc. Badio qui correxit. — Omnes nostri Codices, *resupinam.* Ed.

3. *Auditoria.* Vide II, 11, 3; II, 21, 21; X, 1, 36; item Dial. de Oratt., c. 29, et passim. Sed idem et in veris judiciis usurpat, c. 39.

4. *Indicium.* Put. Poul. RR. 3, 8, 10, *judicium.* Male, ait criticus noster V. C. *Vicaire.* Sed, ut jam monui, in Codd. facilis est confusio τῶν *judicium* et *indicium;* nam utrumque scribitur *iudicium* absque ulla alia nota. Ed.

5. *Masculi.* Sic Turic. cum Alm. (vide §§. 18, 21). Reliqui *masculini.* — Nostris quoque *masculini.* Ed.

6. *Ostendet.* Turicens., *ostentet.* Camp., *ostendat.* Non admonitus hæsi in futuro, pro quo præsens conjunctivi malebam. Blanditur Turic. scriptura. *Ostentare* enim h. l. citra reprehensionem dici videtur in eo, quod laudi nobis ducimus, aliisque incitamenti causa ostendimus. Vide Barth. ad Stat. Thebaid. VII, 620.

7. *An vero.* Jens., *At vero*, cum edd. ante Bas. exc. Aldo. Vide II, 5, 16; VI, 2, 30. — Item nostri habent *An vero.* Ed. — *An vero... nos.* Vide II, 5, 16. Etiam similior forma XII, 1, 21: « An vero M. « Antonius... ego non » etc. Item VI, 2, 30.

8. *Speciosissima.* Guelf., *speciosissime*, cum Jens. Tarv. — RR. 7, 10, *speciosissime.* Ed.

9. *Fingendo pingendove.* RR. 11, 12, *vel fingendo, vel pingendo.* R. 8, *fingendo, pingendo.* Ed.

10. *Efficere.* Sic Turic. Aliquot MSS. *effingere* dare narrantur; meorum quidem nullus, nec Camp. Falso Bodl. recenset Burmann. tacente Gibs. neque Alm. recte, ut opinor (vide §. 20; item mox hac §.). Vide de hoc loco Oudend. ad Sueton. Dom. 19. Dant quidem pravum illud *effingere* edd. meæ a Jens. inde ante Stoer. quo acc. Rollinus. — Camp. et Andr., *facere cuperent.* Jens. Ald. Bodl. Alm. Voss. 3, Locat., *effingere cuperent.* Ed.

11. *Nunquam in hunc... errorem.* Vall. lib. RR. 8, 9, 11, 12, *unquam in hunc errorem.* Jens. Ald., *nunquam tamen in hunc errorem.* Ed.

12. *Inciderunt.* Avic. Put. Poul.

goam[1] aut *Megabyzum*[2] aliquem in exemplum operis sumerent sibi[3], sed *Doryphoron*[4] illum aptum[5] vel militiæ, vel[6] palæstræ; aliorum quoque[7] juvenum bel-

RR. 3, 5, 10, 11, 12, Camp. Andr. Bodl., *ceciderunt*. Ed.

1. *Bagoam*. Turicens., *Bachiam*, cum Alm. Bodl. Jens. et edd. ante Bad. nisi quod Ald. duplicato *c*. *Baguam* Goth. (tac. Gesn.). Nostrum expresse Guelf. Camp. Vall. Neque est quod in ignoto vocabulo veteres libros moremur. — Vall. lib., *Bagoam*. R. 8, *Baguam*. RR. 7, 11, *Bachiam*. Ed. — *Bagoam... Megabyzum*. Solita fuerunt eunuchorum nomina. Vide Plin. H. N. XIII, 4, 9, « in horto Bagou » (genitivus græcus est) « *ita enim vocant* » (Persæ) « *spadones*. » Strabo, lib. XIV, pag. 641 : Ἱερέας δ' εὐνούχους εἶχον (Ephesii) οὓς ἐκάλουν Μεγαλοβύζους (vel Μεγαβύζους, ut ait Casaubonus, eodem enim redit). Megabyzos in aula Persarum appellatos multos, plurimi auctores sunt. De Megabyzo, vide Hemsterhus. ad Luciani Timon., vol. Bip. I, p. 382 seqq., et interpp. ad Æl. 2, 2. De Bagoa Lucian. Eunuch., vol. Bip. V, p. 204 seqq. et interpp. Adde Bosium in indice Corn. Nep. voce *Bagæus*. Namque et hoc plurimorum nomen proprium. Obstat tamen quodammodo Plinius Quintiliano, l. XXXV, c. 10, p. Hard. 697, Megabyzum in pompa Dianæ pictum ab Apelle referens, sed neque solum, neque de industria, tamquam exemplar formæ.

2. *Megabyzum*. Turic. Guelferb. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *Megabuxum*, cum edd. ante Ald. et aliquot Burmann. confuse notatis. Camp., *Negabusum*. — Eadem varietas in hoc nomine scribendo. Ed.

3. *Sumerent*. Turic. Guelf., *sumere*, cum Voss. 1 et Basil. Sed Alm., *assumerent* (vide modo hac §; item §. 22) cum edd. ante Stoer. — Τὸ *operis* omisit Put. Τὸ *sibi* omiserat Vall. lib. Jens. Ald. Alm., *assumerent*. RR. 10, 11, *sumere sibi*. Reliqui vulgatam habent. Ed.

4. *Doryphoron illum*. Polycleti, vide Plin. H. N. XXXIV, 8 (quem fecit artifex « viriliter puerum »); vide et Cic. Brut., c. 86; Orat., c. 2. Cave autem Gesnero credas, effictum fuisse *Jovem* Doryphorum; in quem *puerilis* ætas nequaquam cadit. Fuit satelles aliquis. Idem « *Diadumenum* fecit molliter juvenem » quod et ipsum Quintiliani argumentationi repugnat aliquatenus.

5. *Aptum*. Turic., *actum* (a sec. manu *mactum*) illud cum Almel., hoc cum Voss. 1 et Obr. Nostrum Guelf. Goth. Camp. Vall. Tarv. et edd. ab Aldo inde. Priores omittunt vocem. Burm. conjicit *natum*, non quidem male, sed frequens est confusio τῶν *actus* et *aptus*. Vide Drakenb. ad Liv. XL, 13, 6. — R. 11, *aptum militiæ*. Ed.

6. *Vel... vel*. Vide III, 8, 49. Inde Voss. 3 scriptura *et.... et*, quæ est glossa.

7. *Aliorum quoque*. Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, 3, Bern. et edd. ante Stoer. Reliqui *aliorumque*. MSS. quidem, qui tacentur, negligenter profecto excussi sunt. — Omnes nostri habent *aliorum quoque juvenum*. Ed. — *Aliorum quoque*. Sic dirimere opor-

licosorum [1] et athletarum corpora, decora [2] vere [3] existimaverunt [4]: nos, qui oratorem studemus effingere, non arma, sed tympana [5], eloquentiæ demus? Igitur et ille, 22 quem instituimus, adolescens, quam maxime potest, componat se ad imitationem veritatis [6]: initurusque fre-

tuit in hac scriptura, quæ sola est libris firmata. Repetitur quæstio ante *aliorum*. Sed est sane quod displiceat, in ea ratione, ubi negantur artifices incidisse in hunc *errorem*, ut Bagoam in exemplum sumerent, *sed*... ut Doryphoron exemplum sumerent. Hiccine ergo et ipse error erat? Sentio equidem hoc esse calumniari; sed quidni diligens scriptor vitaverit hanc calumniam? Longe igitur melius legetur *aliorumque* pro *aliorum quoque* (lenissima emendatione, nam *quoque* et *que* sæpissime confusa habes in libris, vide Drakenb. ad Liv. V, 27, 1: et est ea scriptura in recentioribus edd., sine auctore tamen), ubi major diremptio fiet ante *sed*, a quo deinde ordietur altera quæstio, finem habens in *existimaverunt*, verbo respondente superiori illi *inciderunt*. Eamdem structuram fieri in hac nostra constitutione, contortum videtur, nisi forte *et* inserueris post *palæstræ*.

1. *Bellicosorum*. Turic. Camp., *bellicorum*, cum Goth. Alm. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Ald. quo acc. Bad. pr. Vide V, 10, 10. Nostrum dat Guelf. — Exceptis RR. 5 et 10, nostri habent *bellicorum*. Ed.

2. *Corpora, decora*. Sic Turic. Camp. Goth. Jens. (turbante aliquid in notando Gesn.) cum Bodl. Bern. edd. ante Stoer. (nisi quod Guelf. et Basil. transponendo inserunt *vere*). Reliqui inserunt *quæ esse*. Hoc unde sit, nemo ostendit, neque ullum ei præsidium profecto in MSS. qui male silentur plurimi.

3. *Decora vere*. Bodl., *decorare*, cum Jens. et edd. ante Basil. Hæc transponendo *vere dec.*, cum Guelf. (vide §. 14; V, 13, 1) non impune. Nostrum Vall. Turic. Goth. (errante Gesn.) Camp. et reliqui. — Capp., *quæ esse decora vere existimaverint*. Sic nullibi reperitur. R. 3, *de qua decora vere existimaverint*. In quo deletur τὸ *de* a sec. manu. Alii *decora vere existimarint*, vel *existimarunt*. Hanc igitur partem phrasis ita scribe: *vel palæstræ, aliorum quoque juvenum bellicosorum et athletarum corpora, quæ decora vere existimaverunt*. Ed. — *Vere*. Attende positum adverbii, qui jubet referre ad verbum, ad adjectivum vetat.

4. *Existimaverunt*. Sic Guelferb. Goth. (tac. Gesn.) Ald. Bad. uterque, Steph. Gryph. Stoer. Chouet. Roll. Sed Turic. Camp., *existimarint*, cum Bodl. et recentt. editt. *Existimaverint*, Jenson. cum editt. ante Ald. acc. Basil. — Vide notam superiorem. Ed.

5. *Tympana*. Bacchica et imbellia instrumenta. Vide Ovid. Metam. III, 534-37; Virg. Æn. IX, 617; Stat. Achill. II, 174-76. Vide Nostrum XI, 3, 59, *cymbalis*.

6. *Veritatis*. Vide not. ad lib. III, cap. 8, §. 58; item lib. VI, cap. 1, §. 43.

quenter forensium certaminum pugnam, jam in schola victoriam spectet[1], et ferire vitalia ac[2] tueri sciat; et præceptor id maxime exigat, inventum præcipue[3] probet: nam, ut ad pejora juvenes laude ducuntur, ita lau-
23 dari in bonis gaudent[4]. Nunc illud mali est, quod necessaria plerumque silentio transeunt, nec in dicendo videtur inter bona utilitas[5]; sed hæc et in alio[6] nobis tractata sunt opere, et in hoc sæpe repetenda: nunc ad ordinem inceptum[7].

1 CAP. XIII. Refutatio dupliciter accipi potest; nam[8] et pars defensoris tota est posita in refutatione; et quæ dicta sunt ex diverso, debent utrinque dissolvi; et[9] hæc est proprie, cui in causis quartus assignatur locus; sed utriusque similis conditio est; neque vero ex aliis locis ratio[10] argumentorum in hac parte peti potest, quam in

1. *Victoriam spectet*. Vide lib. V Procem.; I, 5, 8; I, 10, 2, 27.

2. *Ac*. Guelf., *aut*, cum Jens. et Tarv. Regius correxit, et nostram firmant libri nostri. — RR. 3, 5, 7, 10, *aut tueri*. Alii *ac tueri*. ED.

3. *Exigat, inventum præcipue*. Guelf. omittit *inv.*, cum Bern. Præter Turic. Alm. CAMP. inserunt fere *et* ante *inv.* — Vall. lib. RR. 8, 9, *et inventum*. RR. 7, 11, *inventumque*. R. 12, *inventum*. ED.

4. *Gaudent*. Turic., *laudent*, cum Alm. (vide §. 21; V, 13, 3), sed ille a sec. manu nostrum. Guelf., *mallent*, cum Bern. Goth. (nisi quod hic *mallet*) et Stoer. Chouet. Leid. — Put. solus, et quidem a secunda man., *gaudent*. Alii *mallent*. ED.

5. *Utilitas*. Nihili est conjectura in Leidensi posita: *virilitas*. Vide lib. IV, cap. 3, §. 2 seqq.

6. *Alio.... opere*. Vide dicta in præfatione nostra, tom. I, pag. 13.

7. *Inceptum*. Desinit in hanc vocem caput in Turic. Guelf. CAMP. Goth. (tac. Gesn.) ut et Voss. 1, 2, 3, Alm. Reliqui adjiciunt *revertamur;* nulli tamen, ut opinor, MSS. quamquam multi silentur. — RR. 7, 11, 12, *revertamur*. ED. — *Nunc... inceptum*. Vide III, 6, 60. Ordo autem ille inceptus est quem designat III, 9, 1. Vide et V, Procem. 5.

8. *Nam et*. Turic. CAMP. omittunt *et*, cum Alm. Male.

9. *Hæc*. Turic. Guelf., *hoc*, cum Goth. Alm. Voss. 1, 2, et edd. ante Ald. correxit Regius, sed CAMP. jam nostrum. Vide ad V, 11, 3. Possit sane ferri neutrum. Vide lib. V, cap. 3. — Avic. Put. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, 11, 12, Jens. Voss. 1, 2, Locat., *et hoc est proprie*. ED.

10. *Ratio*. Turic. CAMP. omittunt. Soli, quantum video.

confirmatione: nec locorum[1], aut sententiarum, aut verborum et figurarum[2] alia conditio est[3]. Affectus ple- 2
rumque hæc pars mitiores[4] habet: non sine causa tamen difficilius semper est[5] creditum, quod Cicero sæpe testatur[6], *defendere*, quam *accusare:* primum, quod est res illa[7] simplicior; proponitur[8] enim uno modo, dissolvi-

1. *Locorum*. Goth. (tac. Gesn.) *jocorum*, cum Voss. 2 et aliis, ut perhibet Burm. Ego nullos vidi.

2. *Figurarum*. Vis hujus vocis hic esse videtur, quæ IV, 2, 118.

3. *Conditio est*. Sic Turic. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Stoerium. Reliqui inter quos Guelf., *e. c.* Vide V, 12, 21; it. §. 2.

4. *Mitiores*. Turic. CAMP., *minores*. Soli, quantum video. Potest tamen placere. Quare enim in probando *affectus* fuerint *sæviores, atrociores*, quam in refutando? quum præsertim hic intelligatur *refutatio* utrimque usurpata, non a solo defensore. (In defensione enim et Cic. *mitiora* locum habere dicit, Orator, cap. 38.) *Majores* esse in probando, facile intelligitur. Verum *mitiores aff.* sunt profecto ἤθη opposita illa τοῖς πάθεσι. Vide VI, 2, 9; V, 12, 9.

5. *Semper est*. Turic. CAMP., *est s.* Vide §. 1; item mox hac §.

6. *Quod Cicero... testatur*. Loca Ciceroniana nunc quidem in promptu nulla sunt, quæ percensentem ejus libros, si sit admonitus, fallere non possunt. Quod autem Turnebus ablegat ad Cic. de Offic. II, 14, nec manifestam habet locus hanc sententiam, nec sufficiet illi *sæpe*. Alterum, quem indicat in *Oratore*, frustra quæsivi. Se defendendi majorem habuisse consuetudinem, testatur Cicero divinatione in Cæcilium, et ostendunt ipsæ ejus orationes.

7. *Illa*. Ad propius, i. e. *accusare* refer. Vide IV, 1, 28; item hic § 12.

8. *Proponitur*. Gesnerus monet hoc verbum aliquoties proprie in actore, seu accusatore, a Fabio usurpari. Vide nos ad IV, 4, 1. Manifesta inprimis loca III, 6, 15; V, 13, 46. Sed est in omni argumento utique *propositio*, eo significatu, qui est in προθέσει Aristotelica, vide lib. III, cap. 9, §. 5; ut *proponere* possit dici pro *probando, affirmando*. — *Proponitur.... varie*. Turic. CAMP., *p. uno modo hæc v. d.*, cum Alm. Hic quidem vel optimos antiquissimosque libros, alioqui plurimam librariorum simplicitatem præ se ferentes, vitii, nec inconsulto admissi, arguere cogimur. *Hæc* manifesto insertum ut opponeretur τῷ *illa res*, quapropter et *enim* expunctum. Omne hoc natum ex ignorata *proponendi* significatione. Sed error profecto superior ea ætate, qua descriptus est Turic. Levius est, quod ordo in ultimis diversus est et in Goth. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Stoer. (vide not. prox.; item §. 17) *varie diss.*, grato sane χιασμῷ, sed neque necessario et fortasse nimis affectato in hac dicendi tenuitate. — Vall. lib. RR. 7, 8, 9, *proponitur enim uno modo, varie dissolvitur*. ED.

tur varie: quum accusatori satis sit plerumque, verum esse id, quod objecerit; patronus, *neget, defendat, transferat, excuset, deprecetur, molliat, minuat, avertat, despiciat*[1], *derideat*: quare inde[2] recta fere, atque, ut sic dixerim, clamosa[3] est actio: hinc mille flexus et
3 artes desiderantur. Tum[4] accusator præmeditata[5] pleraque domo affert; patronus etiam inopinatis frequenter occurrit: accusator dat testem; patronus ex re ipsa refellit[6]: accusator criminum[7] invidia, vel si[8] falsa sint, materiam dicendi trahit, *de parricidio, sacrilegio, majestate;* quæ patrono tantum neganda sunt: ideoque accusationibus[9] etiam mediocres in dicendo suffecerunt;

1. *Despiciat.* Vide lib. IV, cap. 1, §. 38; lib. V, cap. 13, §. 22.

2. *Inde recta.* Sic scripsi contra libros quidem omnes, de conjectura Lochmanni V. C. (vide ejus Progr. anni 1790 prius p. 5, item anni 1776, p. 5 seqq., et 1778, p. 3.) In illis enim *indirecta*, unde vir doctus effecit *inde directa* ablegans ad II, 13, 4: poterat et hic ad §. 11; sed præstat profecto simplex *recta*. Gesnerum, pro *clamosa* ingeniose sane conjectantem *dumosa*, alieno loco quæsisse ulcus, docet veritas reperta a Lochmanno. — Put. Prat. RR. 7, 9, 10, 11, *quare indirecta*. Alii, *quare inde recta*. Ed. —*Inde... hinc*. Id est, a parte accusatoris... a parte patroni. Sic V, 7, 33; VI, 1, 6. Cic. pro Cluentio, c. 30, *istinc... hinc*.

3. *Recta... clamosa*. Vide *recta* X, 5, 8; *clamose* XI, 3, 45, indicante Lochmanno. Adde *recta* VI, 1, 2.

4. *Tum*. Guelf. omittit cum Bern. Ald. Leid. Gibs. *Cum*, Camp. — Tò *tum* omittunt Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10. Ed.

5. *Præmeditata*. Camp. et Andr., *meditata*. Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, Prat. Jens. Goth. Voss. 1, 3, *præmeditati*. Ed.

6. *Ex re ipsa refellit*. Avic. RR. 3, 5, 10, *ex ipsa re fellit*. Poul., *ex ipsa re refellit*. Put. Prat., *ex ipso refellit*; nempe *teste*. Ed.

7. *Criminum... trahit*. Gesnerus, contra libros, velit *a* præpositionem poni ante *crim*. Ignoro sane ubi veteres struxerint *trahere* solo ablativo, nisi forte φυσικῶς, ut *fonte, caverna*. Si quid addi debet malim *e* ante *c*. Vide lib. IV, cap. 2, §. 93.

8. *Vel si*. Sic Camp. Omitut *si* Turic. Etiam hoc feras, quamquam vehementius. Reliqui *etsi*. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, Prat., *etsi falsa sit*. R. 10, *etsi falsa sint*. Ed. — *Sint*. Sic Guelf. Reliqui *sit*. Invidia criminum nunquam est falsa. Nec verbum substantivum positurus erat, si *falsa* esset singularis.

9. *Accusationibus.... mediocres*. Monet Gesnerus, propterea adolescentes fere in accusatione aliqua

bonus defensor nemo, nisi qui eloquentissimus, fuit: nam, ut, quod[1] sentio, semel finiam, tanto est accusare, quam defendere, quanto facere, quam sanare vulnera, facilius. Plurimum autem refert, et *quid* pro- 4
tulerit[2] adversarius, et *quomodo*: primum igitur intuendum est, id, cui responsuri sumus, proprium sit ejus judicii, an ad causam extra arcessitum[3]: nam, si est proprium, aut negandum, aut defendendum, aut transferendum: extra hæc in judiciis fere nihil est. *Depreca-* 5
tio[4] quidem, quæ est sine ulla specie defensionis, rara admodum, et apud eos solos judices, qui nulla certa pronunciandi forma[5] tenentur: quamquam illæ quoque apud C. Cæsarem[6] et triumviros pro diversarum partium hominibus actiones, etiamsi precibus[7] utuntur, adhibent tamen patrocinia: nisi hoc non[8] fortissime

illustri posuisse tirocinia. Sed hujus rei non in sola facilitate erat ratio. Erudite de hoc more disputat Boettigerus in prolusione anni 1794, p. 5, ablegans ad Quint. XII, 7, 3, et apponens egregium Plutarchi locum: ('Ρωμαῖοι) καὶ πάνυ τοὺς νέους ἐζήλουντο τοῖς ἀδικοῦσιν, ἐπιφυομένους ὁρῶν, ὥσπερ θηρίοις εὐγενεῖς σκύλακας. Tom. II, pag. 491, E.

1. *Nam, ut, quod*. Turic. Camp., *quamquam ut qi*, cum Alm.; nisi quod hic dicitur omittere *ut* (vide V, 12, 22; item mox hac §.). Guelf., *nam quod*, cum Voss. 1. Illa veterum librorum scriptura fortasse est frugi, si cum vehementia dictum interpreteris et subaudias: *quamquam quid opus est tot verbis!* — Τὸ *ut* male omittunt Avic. Put. Poul. RR. 3, 10, Prat. Ed. — *Nam.... finiam*. Elegans forma sibi quasi ipsius instantis, et suam tarditatem indignantis. Vide VIII, 3, 55; IX, 4, 138; XI, 3, 59, sed et hic primam partem notæ.

2. *Quid protulerit*. Turic., *qui profuerit* (Alm., *qui profuderit*; vide modo hac §.; item §. 5); cum Guelf. Camp. *Quid profuerit*, Voss. 1. — Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, 11, Prat., *et qui profuerit*. Ed.

3. *Arcessitum*. Turic. Guelferb. Goth. Camp., *accersitum*, cum edd. ante Roll. Sed hæc causa acta jam est. Vide Dausqu. in v. Neque tamen ubique in vett. libb. meis prava scriptura. — Omnes nostri præter R. 11 a, habent *accersitum*. Ed.

4. *Deprecatio... rara*. Vide lib. VII, cap. 4, §. 17.

5. *Certa... forma*. Vide not. ad lib. III, cap. 10, §. 1.

6. *Cæsarem et triumviros*. Vide not. ad lib. III, cap. 8, §. 50.

7. *Utuntur*. Camp., *nituntur*. — Nostris omnibus *utuntur*. Ed.

8. *Hoc non fortissime*. Jens. omit-

defendentis est, dicere, *Quid aliud egimus, Tubero,*
6 *nisi ut, quod hic potest, nos possemus*[1]*?* Quod si[2] quando apud principem, aliumve, cui, utrum velit, liceat, dicendum[3] erit, dignum quidem morte eum, pro quo loquemur, clementi[4] tamen servandum esse vel talem: primum omnium non erit res nobis cum adversario, sed cum judice; deinde forma deliberativæ magis materiæ, quam judicialis utemur: suadebimus enim, ut laudem humanitatis potius, quam voluptatem ultionis
7 concupiscat. Apud judices quidem, secundum [5]legem dicturos sententiam, de confessis præcipere[6] ridiculum

tit *non*, cum edd. ante Ald. exc. CAMP. corrigente jam Regio, sed ex aliis exemplis, non de conjectura. Vide ad IV, 2, 29, ut et proximum. — Omnes nostri dant *non*. ED. — *Fortissime*. Interpretor *confidentissime*, ut V, 10, 78: *non cum magno argumenti pondere*. Vide mox §. 21.

1. *Nos possemus*. Turic., *n. non possumus*, cum Alm., etsi hic *possemus*. Vide §§. 3, 8. — *Quid.... possemus*. Cic. pro Lig., cap. 4 init.

2. *Quod si.... talem: primum.... utemur*. A vocabulo *primum* ordire apodosin, nec quidquam deesse orationi videbitur. Sin, post *dicendum erit*, absolutam putas prótasin, omnia turbantur. *Dicendum erit* interpretare, si tanti, *dicere cogeris*, *dicere necesse erit*; jam autem sequuntur ea ipsa, quæ sola in tali causa dicenda relinquuntur. *Primum omnium* eodem usu quo *ante omnia*, vide IV, 2, 40. Ad *utrum*, vide V, 10, 69.

3. *Liceat, dicendum*. Sic Turic. Guelf. CAMP. cum Alm. Voss. 2, Goth. Ald. Stoer. Chouet. Leid. Roll. Burm. At Jens. cum Vall. et edd. ante Ald. inserit *dicemus*, quo accedunt Gryph. Gibs. Obr. Gesn. Bip. et aliquot a Gibs. memoratæ. Regius, quum hoc inveniret, *dicend. erit* expunxit, retinuit *dicemus*, verissime judicans de sententia. Hunc secuti sunt Bad. Bas. CAPP. De suis Codd. altum tacet Gibson. (V, 10, 64), Mysorum ultimus inter criticos. Quis in Quintiliano tulerit *dicemus, dicendum erit*, aut *primum omnium* hic in fronte novæ sententiæ positum? Quod fieri necesse in Gibsoni et Gesn. constitutione. — Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, *liceat, dicendum erit, dignum quidem*. ED.

4. *Clementi*. Sic Guelf. cum Goth. Vall. probantibus Bad. et Gesner. *Clementem*, Bern. Reliqui *clementiæ*. Antiquitus fortasse *autem* sequebatur hanc vocem, pro quo nunc est *tamen*. — RR. 7, 11, 12, *clementia*. Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 9, 10, *clementi*. ED.

5. *Legem*. CAMP., *leges*, cum edd. ante Stoer. exc. Aldo. — RR. 7 et 8, tantum habent *leges*. Alii *legem*. EDITOR.

6. *Præcipere*. Guelf., *præcipue*.

est: ergo, quæ neque negari, neque transferri[1] possunt, utique defendenda sunt, qualiacunque sunt[2], aut causa cedendum[3]: negandi duplicem ostendimus formam: *aut non esse factum; aut non hoc esse*[4], *quod factum sit*. Quæ neque defendi, neque transferri possunt, utique neganda: nec solum, si finitio[5] potest esse pro nobis, sed etiam, si nuda infitiatio superest. *Testes* erunt? 8
multa in eos dicere licet; *chirographum?* de similitudine litterarum disseremus[6]; utique nihil erit pejus, quam confessio. Ultima est *actionis controversia*, quum defendendi negandive non est locus, *translatio*[7]. Atqui 9

— *De confessis præcipere*. Instruere oratorem præceptis tractandorum eorum apud judices criminum, quæ confiteatur reus.

1. *Transferri*. Ad alium judicem, vide III, 6, 83, 84.

2. *Sunt, qualiacunque sunt*. Sic Turic. Guelf. Camp. Tarv. Stoer. Chouet. Leid. Gibs. Obr. *Sint.... sunt*, Jens. quod inveniens Regius transposuit, et sic Goth. Loc. Ven. Rusc. Ald. Bad. Bas. Gryph. Roll. Burm. Gesn. Bip.

3. *Cedendum*. Joann. Ald. Gryph. Stoer. Chouet. Leid. Gibs. Roll., *cadendum*. Joann. quidem etiam ante *causa* inserit *a*, quod est in Voss. 3 quoque et vett. quibusdam edd., sed cum *ced*. Burm. ablegat ad V, 8, 1, ubi pro *cedent* in aliquot edd. *cadunt;* item ad II, 1, 5, ubi omnes *cedunt*. *Cedere causa*, collatis etiam hisce locis, facile apparet, esse non suscipere causam, tamquam non vincibilem. Sed mihi majus acumen et dignius Quintiliano inesse videtur nostro loco, si legitur: *cadendum*. Posuerat et antea: *ridiculum*. « Qui hoc noluerit, « is etiam *causa cadere* optabit, » quasi hoc sit, quod sanus optare possit. Alia hic ratio est, quam in binis istis locis; cum *causa* enim proprie jungitur *cadere*, cum *victoria* aut *onere*, non item. Geminus locus VII, 2, 12, « causa periclitandum. » — RR. 7 et 11, *aut a causa cedendum*. Ed.

4. *Non esse... non hoc esse*. Status conjecturalis... status finitivus, sive *finitio*, quod vocabulum mox ponitur.

5. *Nec solum, si finitio*. Tò *si* omittunt Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, et Prat. Ed.

6. *Disseremus*. Sic Turic. Camp.; item Alm. et aliquot exempla Regio visa, qui probat. Reliqui *disserendum*. — RR. 11 et 12, *disseremus*. Alii omnes *disserendum*. Ed.

7. *Translatio*. Turic. Guelferb. Camp., *id est relatio*, cum Alm. (etsi is dicitur notam habere pro *est*, referentem aleph hebr. vide §§. 5, 13) Goth. Voss. 2, 3, Vall. Bern. et edd. ante Ald. Regius correxit, et facile littera *t* potuit abire in *i*, ut ex nostro fieret illa Codd. scriptura. Hæc quidem omnium est MSS. etsi silentur Britannici, ubi, quum

quædam sunt, quæ neque negari, neque [1] defendi, neque transferri possunt. *Adulterii* [2] *rea est, quæ, quum anno* [3] *vidua fuisset, enixa est*: lis non erit [4]. Quare illud stultissime [5] præcipitur, quod defendi non possit, silentio dissimulandum, si quidem est id [6], de quo judex pronunciaturus est. At, si extra causam sit adductum [7], et tantum [8] conjunctum, malim quidem dicere [9], nihil id ad quæstionem, nec esse in his morandum, et minus

et Voss. 1 nulla mentio, suspicio possit subnasci, an forte Joann. et Voss. 1 (vide IV, 5, 5) dederint receptam. Sed Bodl., similiter neglectum a Gibs., recedere a Turic. Alm. non est credibile. Si objiceretur in edd. illud MSS. *id est relatio*, de glossa aliquid nobis suboleret profecto. Eadem manet suspicio, si *id est translatio* scriptum fuit (vide V, 11, 3). Gesn. quidem ipsius Quint. appositionem interpretatur vocem *translatio*, sine *id est* subjectam, et potest commendare, quod mox est verbum *transferri*. Sed poterat usurpari id, etiamsi nulla ante *translationis* propria appellatio. Malim igitur pro glossa expungi *translatio*. Vide *transl.* et *rel.* ad III, 6, 23. — Nullus ex nostris habet *translatio*; sed omnes *relatio*. Ed. — *Translatio*. De re, vide III, 6, 69; VII, 5, 1.

1. *Neque negari, neque*, etc. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, *nec negari, nec*, etc. Editor.

2. *Adulterii*. Promiscue enim in jure usurpatur *adulterii* et *stupri* appellatio, quum in vidua proprie *stuprum* modo fiat. Vide Dukerum de Latinitate JCtorum, p. 122-30. Hunc quidem Fabii locum non excitant VV. DD., sed IV, 2, 98, ubi contraria permutatio *stupri* pro *adulterio*, facilior illa.

3. *Anno*. Francius malebat *annum*, hic quidem non malus augur. Suspicor nostram scripturam natam ex errore male jungendi *cum*, quod præpositionem interpretabantur (vide V, 12, 14). Eamdem varietatem vide apud Drakenb. ad Liv. Epit. lib. II. Nec tamen vitiosa recepta. Vide §. 27, notam.

4. *Lis non erit*. Fuit tamen undecimi mensis partus legitimus decretus ab Hadriano, vide Gell. III, 16, indicante Turnebo.

5. *Stultissime... silentio*. Vide lib. IV, cap. 2, §. 65.

6. *Si quidem est id*. Τὸ *id* omisit Put. Alii vulgatam exhibent. Ed.

7. *Sit adductum*. Turic. Camp. inserunt *et*, cum Alm. non male, quum *extra causam adducere* insolenter dicatur. Subeat etiam legere: « extra *ad* caus. add. »; ut IV, 1, 50, « ad caus. *extra* pert. » — Nostri dant, *at si extra causam sit adductum*. Ed.

8. *Tantum*. Sic Turic. Guelferb. Camp. cum Goth. Alm. Bern. Reliqui *tamen*, quod præfert Regius. Mihi nostrum potius visum ob id quod mox sequitur *tamen*. Vide IV, 2, 100. — Nostri omnes *et tantum*. Editor.

9. *Malim quidem dicere*. Avic. et Poul., *mallem quidem dicere*. Ed.

esse, quam [1] adversarius dicit: tamen velut huic [2] simulationi oblivionis ignoscam: debet enim bonus advocatus pro rei salute brevem negligentiæ reprehensionem non pertimescere. Videndum etiam, simul [3] nobis plu- 11
ra aggredienda sint, an amolienda [4] singula: plura simul invadimus [5], si aut tam infirma sunt [6], ut pariter impelli possint [7]; aut tam molesta, ut pedem conferre cum singulis non expediat: tum enim toto corpore obnitendum, et, ut sic dixerim, directa [8] fronte pugnandum est.
Interim, si resolvere [9] ex parte diversa dicta difficilius 12
erit, nostra argumenta cum adversariorum argumentis conferemus: si modo, hæc ut valentiora [10] videan-

1. *Et minus esse, quam*. Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, *et minus quam*. Ed.

2. *Velut huic*. Capperonnerius transposuit *h. v.*, facili emendatione (vide notam ad §. 2), vide III, 8, 45. Sed ne sic quidem video, quare hæc dicatur *velut simulatio oblivionis*, quum sit ipsa simulatio obl. Si quo referri recte potest *velut*, ad *oblivionem* adjunges. Possis *velut* mutare in *ut vel* (vide notam ad V, 9, 16), et post *dicit* inserere *ita*.

3. *Etiam, simul*. Goth. (tacente Gesnero) Camp. inserunt *an*, cum Andr. edd. ante Gryph. *Num*, Bodl. Obr. Vide V, 4, 2. Burm. hic aliquot laudat, qui duplex *an* latinum negarint; rectissime illi. Vide et VII, 1, 13.

4. *An amolienda;* sic Avicens. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 12; bene. *An amollienda*, R. 11. *An molienda*, Put. Prat. *An ad amolienda*, Camp. Ed. — *Plura*... *singula*. Vide V, 12, 4, et hic mox §. 12, *turba valebunt*.

5. *Invadimus*. Contrarium erat præceptum in *confirmatione*, nam argumentis firmis singulis insistendum erat. Turn.

6. *Sunt*. Tò *sunt* omisere Vall. lib. R. 8. Cæteri habent *sunt*. Ed.

7. *Possint*. Jens. (tac. Gesn.) *sit*, cum Loc. et edd. ante Ald. Regius græcismum defendi posse agnoscens, recte monet, alienum tamen a Quint. more. Nostrum et in Tarv. — *Possint;* sic omnes nostri. *Sit*, Jens. Ed.

8. *Directa*. Jens., *detecta*, cum edd. ante Stoer. exc. Camp. Tarv. Ald. — *Detecta;* sic Put. a sec. manu, R. 5, et apud Burm. Locat. Reliqui nostri *directa*. Ed. — *Directa fronte*. Vide II, 13, 3, 4.

9. *Resolvere*. Hanc *refutationis* speciem appellant *per compensationem*, quum scilicet adversariorum argumenta non diluimus, sed potiora illis opponimus. Turn. — Illo rhetorum verbo *resolvere* utitur Petron. Satyr., p. 132, vers. 10. Ed.

10. *Hæc ut valentiora*. De usu pronominis ad remotius relati vide notam ad §. 2.

tur, effici poterit: quæ vero turba valebunt, diducenda erunt: ut, quod paulo ante [1] dixi, *Heres eras, et pauper, et magna* [2] *pecunia appellabaris a creditoribus, et offenderas, et mutaturum tabulas testamenti sciebas.*
13 Urgent universa [3]. At, si [4] singula quæque dissolveris, jam illa flamma [5], quæ magna congerie convaluerat, diductis, quibus alebatur, concidet [6]: ut si vel maxima flumina in rivos diducantur [7], qualibet transitum præbent: itaque propositio [8] quoque secundum hanc utilitatem accommodabitur, ut nunc [9] singula ostendamus,
14 nunc complectamur universa. Nam interim quod pluribus collegit adversarius, satis est [10] semel proponere:

1. *Paulo ante.* Lib. V, c. 12, §. 5.

2. *Magna..... appellabaris.* Insolentius quod sine præpositione struitur *appellare*, quum alias sit « *de* pecunia appellare. » Neque tamen dubia scriptura, nec quidquam agit Capperonnerius interpungens post *pecunia*, ut hoc referatur ad *erat* (nam latet in *eras*), quod defendit loco gemino. « Hereditatem sperabas *et magnam hereditatem.* »

3. *Urgent universa.* Turic. inserit *jungunt.* Alm., *vingunt* (vide §. 8; item mox). An *vincunt?* Sed videtur inconsulta similium litterarum iteratio.

4. *At, si singula.* Turic., *ut ad s.* Alm., *ut at si s.* (vide modo, item §. 14). Goth., *et* (non *ut*, ut Gésn.) *si s.*, cum Voss. 2. *At s.*, Guelf., cum Voss. 1, 3. Hanc ego veram puto scripturam, ut est apud Juvenalem III, 78, « in cælum, *jusseris*, ibit » et sæpe in calidiore oratione. Vide §. 3. — Ex nostris plerique habent *si;* quidam omittunt. Nonnulli pro *at* dant *ut.* Ed.

5. *Flamma...flumina.* Displicent implicitæ sibi similitudines, singulæ quidem egregiæ. Vide II, 4, 7.

6. *Concidet: ut.* Turic., *c. continetur u.;* a sec., *c. et continetur u.*, cum Alm. Bodl. *c. et conteretur et*, Camp. cum Andr. Pro *concidet*, opinor, Burm. malit *considet.* Eleganter profecto. Vide VI, 2, 31. — *Considet*, nullibi reperitur. Ed.

7. *Diducantur.* Turic. Guelferb. omittunt cum Alm. Voss. 3, sine sensu. — Omittunt quoque Avic. Put. Joan. Vall. lib. RR. 3, 5, 7, 10, 11, Prat. Cæteri omnes admittunt. Ed.

8. *Itaque propositio.* Quum aliquid refutare paramus, *propositione* id, de quo dicturi sumus, aperimus. Proinde quum vel *singula* aggredimur, vel etiam *universa*, pro eorum ratione *propositionem* instituere debemus. Turn.

9. *Ut nunc;* sic Turic. Camp. cum Alm. *Ea cum*, Voss. 1. Reliqui *u. ea n.* Poterat esse sextus casus; sed nihil necesse addi.

10. *Satis est.* Turic. Guelf. Camp.,

ut, si multas causas faciendi, quod arguit, reo[1] dicet
accusator fuisse : nos, non enumeratis[2] singulis, semel
hoc intuendum negemus, quia non, quisquis causam
faciendi sceleris habuit, et fecerit. Sæpius tamen accu- 15
satori congerere argumenta, reo dissolvere expediet.
Id autem, quod erit ab adversario dictum, quomodo
refutari debeat, intuendum est: nam, si erit palam fal-
sum, negare[3] satis est: ut pro Cluentio[4] Cicero, eum,
quem dixerat[5] accusator epoto poculo concidisse, ne-
gat eodem die mortuum. Palam etiam contraria[6], et 16
supervacua, et stulta reprehendere, nullius est artis:
ideoque[7] nec rationes eorum, nec exempla tradere ne-
cesse est: id quoque (*obscurum* vocant[8]), quod secre-
to[9], et sine teste aut argumento dicitur factum, satis
natura sua infirmum est; sufficit enim, quod adversa-
rius non probat : item, si ad[10] causam non pertinet,

sat est. Alm., *satis est* dare narratur, per sphalma Burm. profecto. Vide IV, 2, 45; mox tamen omnes *satis*.

1. *Reo dicet.* Turic., *reum d.*, cum Alm. Vide §. 13; item mox. — *Dicet;* sic Avic. Put. Joan. Vall. lib. RR. 3, 5, 8, 10, 11, 12, Camp. Andr. Jens. Ald. *Dicit;* sic R. 9. *Diceret*, R. 7. Male. Ed.

2. *Enumeratis.* Turic., *numeratis*, cum Alm. Vide modo it. §. 16.

3. *Negare;* sic omnes nostri, exceptis RR. 9, 10, qui dant *negari*. Ed.

4. *Pro Cluentio Cicero;* c. 60.

5. *Dixerat....epoto.* Turic. Camp., *dix. poto*, omissis reliquis. Ex Alm. nonnisi *poto* affertur.

6. *Contraria.* Vide III, 3, 5; item hic §§. 17, 30. Sic et Dial. de Oratt., c. 34, « stulte *contrarie*. » — *Contraria.* Cicero *contrarium* ab *adverso* separat, ut sit *contrarium* quod ita dicitur ut judicis factis repugnet, *adversum* autem quod nostræ repugnet causæ. Utrumque *contrarii* nomine complectitur Fabius. Cæterum omnes hi loci apud Cic. habentur, lib. I, de Inventione. Turn.

7. *Ideoque.... non probat.* Hæc omnia desunt in Turic. Mire. Ex Alm. aliqua eorum afferuntur, neque ulla lacunæ mentio. Vide §§. 14, 17.

8. *Obscurum vocant. Obsc. vocatur;* sic Put. Prat. *Quod obscurum vocant;* sic R. 5, Ald. Ed.

9. *Quod secreto... factum.* Pseudo-Turnebus bene ad partes vocat locum Cic. Philipp. II, c. 4, ubi tam infirmi argumenti tractatio, in litteris Cicer. ab Antonio tributis.

10. *Si ad.* Regius pro *si* malit *quod*. Equidem inseram *quid*. Recepta quidem vitio non caret.

17 Est tamen oratoris interim [1] efficere, ut quid aut contrarium [2] esse, aut a causa[3] diversum, aut incredibile, aut supervacuum, aut nostræ potius causæ[4] videatur esse conjunctum; *Objicitur Oppio*[5], *quod de militum cibariis detraxerit*: asperum crimen: sed id [6] contrarium ostendit Cicero, quia iidem accusatores objecerint[7] Oppio, quod is voluerit exercitum largiendo corrumpere.
18 *Testes in Cornelium*[8] *accusator lecti a tribuno* [9] *codicis pollicetur*: facit hoc Cicero [10] supervacuum, quia ipse fateatur[11]: *petit accusationem in Verrem Q.* [12] *Cæcilius, quod fuerat quæstor ejus*: ipsum Cicero ut pro se vide-
19 retur effecit. Cætera, quæ proponuntur, communis ratio [13] habet: aut enim *conjectura* excutiuntur, an vera

1. *Oratoris interim.* Sic Turic. CAMP. Reliqui *i. o.* Vide §§. 2, 25.

2. *Contrarium.* Id autem facimus quum capita, quæ objicit, aut argumenta inter se conferimus, et aliquam eruimus *repugnantiam*. TURN.

3. *Aut a causa.* Turicens. CAMP. omittunt *a*.

4. *Aut nostræ potius causæ.* Hæc est refutandi ratio quæ appellatur ab Hermogene *βίαιον*, a Latinis *violatio* aut *inversio*: quod genus omnium est firmissimum. TURN.

5. *Oppio.* Vide V, 10, 69.

6. *Sed id contrarium.* Sic Turic. Guelf. CAMP. cum Goth. Voss. 1, Bern. et edd. ante Stoerium. Reliqui omittunt *id* inter quos recensetur Alm. Vide §. 16; item mox.

7. *Objecerint. Objecerunt*; sic Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10, Jens. Ald. ED.

8. *In Cornelium.* Vide IV, 3, 13.

9. *Codicis.* Vide V, 13, 26. ED.

10. *Cicero.* In Divinatione.

11. *Quia ipse fateatur.* Sic Turic. Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum edd. ante Gryph. Reliqui *q. idem f. ipse*. Alm., *q. f. ipse*. Vide modo; item §. 19.

12. *Q.* Sic Goth. (tac. Gesn.). *L.*, Turic. (sed a pr. manu *C.*) Guelf. CAMP. cum Alm. Voss. 1, 3, Bern. Reliqui integrum prænomen. Vide V, 11, 39; VI, 1, 20. — *Q. Cæcilius.* Vide Cic. Divinat. in Q. Cæc., c. 2, 6, 11, et passim. Hunc Cæcilium, Judæum et ipsum, testante Plutarcho Vit. Cic., p. 864 C, confer cum altero ad III, 1, 16.

13. *Communis... habet.* Sic CAMP. solus. Turic. Guelf. Goth. (tacente Gesn.) *communis habet*. Alm. Voss. 1, 2, *communes habent* (vide §. 18; item mox). Reliqui *communes locos habent*. Significatio *locorum communium*, qualis hic foret, aliena plane ab omni consuetudine, ut cogeretur Capper. nova de iis præcipere ad h. l. *Ratio* facile excidebat, $\overline{ro}$ notata per compendium (vide V, 13, 1), ut et *res*. (Vide V, 7, 13, notam) quocum confundi-

sint; aut *finitione*, an propria, aut *qualitate*, an inhonesta, iniqua, improba, inhumana[1], crudelia, et cætera, quæ ei generi[2] accidunt. Eaque non modo in propositionibus, sed in toto genere actionis, intuenda, an sit *crudelis?* ut Labieni in [3] Rabirium, lege perduellionis[4]; *inhumana?* ut Tuberonis Ligarium exsulem accusantis, atque id agentis, ne ei Cæsar ignoscat; [5] *superba?* ut in Oppium ex epistola Cottæ reum factum. [6] Proinde

tur mox §. 25, quamquam CAMP. editio non est immunis a correctionibus. Vide VI, procem. 6, 7, 9, 11, 13, 15; VI, 1, 5, 9, 40; VI, 3, 13, 16, 47. — *Cætera.... habet.* Non sine insolentia *habere*, h. e. continere, dicitur *ratio* ea, *quæ proponuntur.* Acquiescendum tamen videtur in hac scriptura. *Communis ratio* facile intelligitur, modus receptus tractandi argumenta, idemque *communis* probanti et refutanti.

1. *Inhumana, crudelia... Inhumana.* Hæc omnia post prius *inh.* absunt a Turic. afferuntur inde aliqua ex Alm. Vide modo, it. §. 21.

2. *Generi accidunt.* Συμβέβηκε. Hic quidem ea quæ *generi accidunt*, sunt species generi subjectæ. Vide III, 6, 56. Ibi sane magis ex usu Peripateticorum adhibitum vocabulum, quem vide apud Porphyr. in Isag., p. (Arist. Buhl.) 395, 414. Sed in illa veterum denominandi libertate (vide not. ad III, 6, 25) potuerunt species videri accidentia generis.

3. *In.* Τὸ *in* omittunt Avic. Joan. RR. 3, 5, 10. ED.

4. *Lege perduellionis.* Hac enim lege quum niteretur actio Labieni, non poterat non esse atrocissima pœna rei, si condemnaretur. Vide argumentum orationis Ciceron. pro C. Rabirio, perduellionis reo, item ejusd. orat., c. 3 extr., 4, 5. — Accusatus est a Labieno Rab. *perduellionis*, quod Saturninum seditiosum, trib. plebis in turba interfecisset. *Accusatio* autem *perduellionis* est, quando quis accusatur quod hostili animo in rempublicam fuerit. TURN.

5. *Superba.* Videtur *superbum*, soli proconsulis contra quæstorem suum testimonio fidem exigere; neque in judicio dicto, sed litteris familiaribus scripto. Vide §. 17; it. §. 30, ubi apparet, veritatem Cottæ pro summo argumento esse accusatori. Prægravabat in hac causa reum magistratus auctoritas, cui et ipse Cicero arrepsit, quamquam dicens in Cottam. Vide XI, 1, 67.

6. *Proinde.* Hic quidem non mala videtur Gesneri κρίσις, optantis *perinde* (vide III, 8, 38). Vocabula hæc ubique pæne confunduntur. Vide Drakenb. ad Liv. XXVII, 8, 18; item in Nostro V, 9, 11; V, 10, 112; mox h. c. §. 58; VI, 4, 20. Sed Quint. *ut*, *atque*, omnibus fere locis subjicit voci, quod quidem hic poni non poterat. Convenit tamen *perinde* orationi eo significatu, quem dant veteres Glossæ παραπλησίως, ὁμοίως.

præcipites, insidiosæ, impotentes deprehenduntur: ex quibus tamen fortissime invaseris, quod est aut omnibus periculosum, ut dicit Cicero pro Tullio[1], *Quis hoc statuit unquam, aut cui concedi sine summo omnium periculo potest, ut eum[2] jure potuerit occidere, a quo metuisse se dicat, ne ipse posterius[3] occideretur?* aut ipsis judicibus, ut pro Oppio[4] monet pluribus, *ne illud*
22 *actionis genus in equestrem ordinem[5] admittant.* Nonnunquam tamen quædam bene et contemnuntur[6], vel tamquam levia, vel tamquam ad causam nihil pertinentia: multis[7] hoc locis facit[8] Cicero: sed[9] hæc simulatio interim hucusque procedit, ut, quæ dicendo refutare
23 non possumus, quasi fastidiendo calcemus. [10]Quoniam vero maxima pars eorum[11] similibus constat, riman-

1. *Tullio.* Tarv., *Rullo.* Jens., *Rullio*, cum edd. ante Ald. — *Pro Tullio.* Vide lib. IV, cap. 2, §. 131.

2. *Eum.* Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *cum.* Correxit Regius.

3. *Posterius.* Pro hoc Francius *potius* malit, Capperonn. *prius.*

4. *Ut pro Oppio.* Turic., *propositum*, cum Alm. Vide §§. 19, 20, 23.

5. *Equestrem ordinem.* Nam ex *lege Sempronia* quibusdam actionibus equites non tenebantur, ut Cicero ostendit, pro Cluentio, *equites lege corrupti judicis accusari non potuisse.* Porro quod sit illud actionis genus ignoramus, quum desideretur oratio. Turn.

6. *Bene et.* Sic Turic. cum Alm. Voss. 1. *Et bene*, Camp. Reliqui omittunt *et.* — *Bene et contemnuntur.* Vide §. 10.

7. *Multis... Cicero.* Insignem locum ponit Gesn. pro Rosc. Am., c. 29 extr. — Ut *pro Cœlio;* docet enim levem esse accusationem et amoris expostulationem continere potius, quam criminis insectationem. Turn.

8. *Facit.* Turicens. Camp., *fecit*, cum Alm.

9. *Sed... calcemus.* Quum *sed* in omnibus sit libris, videntur hæc cum reprehensione dici et referenda eodem quo §. 9 *stultissime;* cui tamen obstat usus primæ personæ *calcemus.* Malit fortasse aliquis: *Et* pro *sed*, ubi nulla erit improbatio (vide lib. IV, cap. 2, §. 65).

10. *Quoniam... eorum.* Turic., *Q. in has* (a sec. manu *his*) *erit vero pars* (a sec. manu inseritur *et*) *e.*, cum Alm., sine correctionibus (vide §. 21; item hac §.). *Q. v. m. p. in his et e.*, Camp. Priores scripturas non expedio; nisi forte trajiciendo natæ ex illa Campani in qua est manifestus error librarii arguantis; sed *erit* unde sit non exputo.

11. *Eorum.* Fluctuat pronomen, nec certum habet respectum. Sus-

dum erit diligentissime, quid sit in quoque, quod assumitur, dissimile: id[1] *in jure*[2] facile deprehenditur: est enim scriptum de rebus utique diversis[3], tantoque magis ipsarum[4] rerum differentia potest esse manifesta: illas vero *similitudines*, quæ ducuntur ex mutis animalibus, aut inanimis[5], facile est eludere. *Exempla* 24
rerum varie tractanda[6] sunt, si nocebunt: quæ si vetera[7] erunt, fabulosa dicere licebit; si[8] indubia, [9]maxime

picor intelligi ea « quæ dicendo refutare non possumus. »

1. *Id.* Turic. Guelf. CAMP. omittunt cum Alm. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. Reposuit Regius, sed habet, nisi dormitavimus, Goth., et Voss. 3, *id* pro *in*, ut videtur.

2. *In jure.* Intelliguntur quæstiones legales. Vide lib. III, c. 5, §. 4.

3. *Est enim... diversis.* Nunquam enim lex perscripta est de hoc ipso, quod nunc tractamus, facto. Hoc est in *utique*. Nec *diversis* debet accipi *variis*, *inter se diversis*, quod facit Gedoynus; sed diversis ab hac, quæ quum maxime in judicium venit. Alii *scriptum* interpretantur legem illam, cujus similitudine utatur, qui dicit, et volunt exemplum petitum a statu collectivo, sive syllogismo (vide III, 6, 46, 61). Sed hoc ex verbis *in jure* non recte elicitur, quæ latius patent, quam ut una illa significetur ex quæstionibus legalibus. — In jure quum adversarius *similitudine* utitur, *similitudinem* ab alia lege ducet: porro alia lex de alia quoque rescissit: proinde *dissimilitudo* est illic facillima. TURN.

4. *Ipsarum.* Jens. (tac. Gesn.) *ipsa*, cum edd. ante Stoer. Sed CAMP. et MSS. mei receptam. — *Ipsarum.* Jam si ne lex quidem potest doceri de hoc ipso facto statuisse; quanto facilius, duo facta, ad quæ accommodetur lex, inter se diversa ostendere. *Res* autem hic pro *factis* usurpantur, unde et mox illa locutio *exempla rerum*.

5. *Inanimis.* Turic., *animæ*, cum Alm. Vide hac ipsa §.; item §. 24.

6. *Tractanda.* Vide V, 12, 7.

7. *Vetera.* Turic., *ultra*. Jens., *vera*, cum edd. ante Ald. Nostrum Guelf. Goth. Vall. Alm. Voss. 2, CAMP.

8. *Si indubia.* Turic., *si indubi*, a sec. manu *sin dubia*, et sic CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Bodl. Voss. 2 et edd. ante Ald. Nostra est in Alm. Guelf. Bern. Ald. Stoer. Chouet. Leid. Multi cum Regio transponunt *si dubia... sin vera*, ut Gibs. Roll. Capper. et vetustiores. Ab Obr. inde fere *si vetera... sive dubia*, quod defendit Burm. *sive* accipiens *vel* (subaudiendo *dicere licebit*); male profecto. Gesnerus fluctuat inter nostram et illam Regianam transpositionem; propensior tamen in nostram. — *Indubia.* Recte suspicatur Regius *indubitata* legendum, quod Nostro frequens (vide V, 9, 2, et passim). Est tamen *indubium* apud Tacitum quoque.

9. *Maxime quidem.* Hoc refertur ad §. 25, *Si def. omnia.*

quidem dissimilia : neque enim fieri[1] potest, ut paria sint omnia[2] : ut, si Nasica post occisum Gracchum defendatur[3] exemplo Ahalæ[4], a quo Mælius[5] est interfectus : *Mælium*[6] *regni affectatorem fuisse; a Graccho leges modo latas esse populares : Ahalam magistrum equitum fuisse; Nasicam privatum*[7] *esse*, dicatur : si defecerint[8] omnia, tum[9] videndum erit, an obtineri[10] possit, ne illud quidem recte factum : quod de exemplis, idem etiam *de judicatis* observandum. Quod autem posui, referre, *quo* quidque accusator *modo*[11] dixerit, huc pertinet, ut, si est minus efficaciter elocutus, ipsa ejus verba ponantur; si acri et vehementi fuerit usus oratione, eamdem rem[12] nostris verbis mitioribus profera-

1. *Enim fieri*. Turic. Camp., *esse*, cum Alm. Male.

2. *Ut.... omnia*. Guelf., *utra ita sit optima*. Voss. 1, *Utrum ita sit optima*. Voss. 3, *ita sit optima*. — *Sint omnia*. Malim *s. omnino*, vel *s. per omnia*. Vide Plin. Hist. Nat. XXXVII, 11, « *per omnia* similis. » Noster X, 1, 28, « *per omnia* sequendos. » Et loco nimis simili V, 2, 3, « *per omnia.... similis*. » item VV. DD. ad Vellei. II, 31, 1.

3. *Defendatur*. Guelf., *ostendatur*. Camp., *defenditur*.

4. *Ahalæ*. Turicens., *athaleam*. Alm., *ut baleam*. Guelf., *Halæ*, cum Jens. et edd. ante Roll. Sed Goth., *Naolæ*, sed *N* correctum ex *H*. Nostra est in Joann. Bern. (recedente a Guelf., vide V, 10, 113) Camp. et a Rollino inde. Vide Drakenb. ad Liv. IV, 16 extr.; item Nostr. V, 11, 16. — *Nasica... Ahalæ*. Vide III, 7, 21; et V, 9, 13.

5. *Mælius*. Camp., *Emilius*, omisso *est*. Guelf., *melius*, et sic reliqui, quamquam littera majuscula. Vide lib. V, cap. 11, §. 12.

6. *Mælium*. Sic Guelf. *M. Emilium*, Camp. *M. Ælium*, Goth. *M. elium*, Voss. 1, 3. *M. Æmilium*, Bern. Reliqui *Melium*.

7. *Privatum*. Vide Cic. in Cat. I, 1, ibique interpretes.

8. *Si defecerint*. Si non poterimus in exemplo *dissimilitudinem* ostendere, reliquum est ut ostendamus *iniquitatem*, probemusque ne illud quidem quod in exemplum affertur recte factum fuisse. Turn.

9. *Tum*. Turic. omittit cum Alm. (vide §§. 23, 27). Placet. — *Tum videndum*. Malim *jam v.*

10. *Obtineri*. Turic. Camp., *obtinere*, cum Alm. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald.

11. *Accusator modo*. Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum edd. ante Stoer. Reliqui *m. a.* Vide §§. 17, 27. — *Quo... modo*. Vide §. 4.

12. *Rem*. Turic., *rationem rem*,

mus: ut Cicero de Cornelio [1], *Codicem attigit* [2]: et pro- 26
tinus [3] cum quadam defensione: ut, si pro [4] *luxurioso*
dicendum sit, *Objecta est paulo liberalior* [5] *vita*: sic et
pro *sordido* [6] *parcum*, pro *maledico liberum* dicere lice-
bit [7]. Utique committendum nunquam [8] est, ut adversa- 27
riorum dicta cum sua confirmatione referamus, aut etiam
loci [9] alicujus exsecutione adjuvemus [10], nisi [11] quum

sed posterius subterlitum. CAMP., *orationem*. Facilis confusio scriptorum per compendia. — *Rem*; sic RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, Jens. Ald. Avic. Put. Joan. Vall. lib. ED.

1. *De Cornelio*. Sic Turic. Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Bern. et edd. ante Basil. exc. Aldo. Reliqui *pro C.* — *De Cornelio*; sic RR. 3, 5, 8, 9, 10, 11, 12, Bene, ut patet. ED.

2. *Codicem attigit*. Vide §. 18.

3. *Et protinus*. Turic. CAMP. omittunt *et*, cum Alm. Sed Turic. a pr. manu dans *attiget* pro *attigit*, erroris originem demonstrat.

4. *Luxurioso*. *Pro luxurioso liberalem*; sic R. 13. ED.

5. *Liberalior*. Guelf., *liberior*, cum Vall. recte rejiciente Badio, ob id quod sequitur « pro maledico « *liberum*; » dubitante Burmanno, et exempla ponente Nep. Themist., c. 1, « *liberius* vivebat. » Et Terent. Andr. I, 1, 25, « *liberius* vivendi. » Terentianum locum aufert Bentleius, scribens *libera*. — *Liberior*; sic RR. 8, 10. Τὸ *paulo* omisit Put. EDITOR.

6. *Pro sordido.... liberum*. Vide lib. IV, cap. 2, §. 77.

7. *Maledico... licebit*. Hæc defendendi ratio fit per nominum derivationem quam mutuamur a vicinitate virtutum et vitiorum. De ea Fab. egit, cap. de Demonstr. genere, lib. III. TURN. — Idem fere haud illepide cecinit Horatius, sat. I, 3: « Strabonem appellat pætum pater; et pullum, male par- « vus si cui filius est, etc. » ED.

8. *Committendum nunquam*. Sic Turic. CAMP. Reliqui *n. e.* Vide §§. 25, 29.

9. *Loci*. Turic., *joci*, cum Alm. Bern. Jens. et edd. ante Rusc. (vide V, 11, 21); item Ald. Basil. Regius correxit, cui addicunt Guelf. Goth. Vall. CAMP. — *Joci*; sic RR. 3, 5, 7, 8, 11, Put. Avic. Joan. Prat. Andr. et apud Burm. V. C. Locat. Malim, et sequens exemplum ita postulat. ED. — *Loci*. I. e. communis. Vide IV, 2, 117. — *Locum* appellat uberiorem aliqua de re disputationem, aut adeo amplificationem. TURN.

10. *Adjuvemus*. Turic. Guelferb. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *adjuves*, cum Voss. 2, 3, Bern. et edd. ante Gryph. *Adjuvem*, Alm. (vide §§. 25, 28). Necessaria correctio, ob *referamus* quod præcedit; sed nescio cujus.

11. *Quum eludenda*. Badii margo *eum eludendo*, quod blandiretur, si pro *adversariorum* esset *adversarii*. Margo Basil. et Vid., *cum eludendo*. Goth., *c. eluenda*. — *Quum elu-*

eludenda: *Apud exercitum*[1] *mihi fueris, inquit; tot annis*[2] *forum non attigeris; abfueris tamdiu; et, quum tam longo*[3] *intervallo veneris, cum iis, qui in foro habitarunt, de dignitate*[4] *contendas?* Præterea in contra-
28 dictionibus[5] interim totum crimen exponitur, ut Cicero pro Scauro[6] circa[7] Bostarem facit, veluti[8] orationem diversæ partis imitatus[9]: aut pluribus propositionibus

denda. Accusativum intellige participii, et ex proximis intellige *adjuvamus*, vel potius *referimus*.

1. *Apud exercitum*. Cicero pro Murena, c. 9.

2. *Tot annis*. Turic., *quod a.*, cum Alm. *Quot a.*, Camp. *T. annos*, Goth., quod malit Burm. auctore Servio ad Æneid. I, 47. Vide eumdem ad Ov. Art. am. I, 648, et accusativum dant Ciceronis libri; qui et dirimunt aliter *t. a.* referentes ad priorem sententiam. Vide §. 9 not.

3. *Quum tam longo. Tam* abest a libris Ciceronis. Vide V, 11, 41.

4. *De dignitate*. Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Jens. et edd. ante Burm. qui *de* expunxit, quia recte absit a Ciceronis libris. Ernestus reposuit et illic.

5. *In contradictionibus*. Guelf. Camp., *de c.*, cum Goth. Vall. et edd. ante Ald. *In contradictiones*, Turic. *In contradictionem*, Alm. (vide §. 27; item hac §.). Erat profecto *in contradictione*. — *Contradictionibus*. Vide IV, 2, 29. Malim singularem hic legi. Vide not. initium. — *De contradictionibus;* sic Avic. Put. Poul. Vall. lib. Camp. Andr. Jens. Goth. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12. Ed. — *Contradictionem*, quam Æschines appellat *ἀντίθεσιν*, vocat Fabius, quum id, quod ab adversario dici contra nos poterit, occupamus ac dissolvimus. Turn.

6. *Pro Scauro*. Vide IV, 1, 69, supra; pagin. 47, ubi vide notam de accusatore et defensore. Ed.

7. *Circa*. Sic Turic. Reliqui *contra*. Vide IV, 2, 19; VII, 2, 10. — *Circa Bostarem*. Fit mentio hujus hominis, Nora, urbe Sardiniæ, oriundi, cujus mors objecta fuisse videtur Scauro. Vide Fragm. Cic. ap. Ern., p. 1056. Locus Severiani rhetoris ex Pithœanis, p. apud hunc 306, qui servavit fragmentum, cum nostri disputatione magnopere convenit. « Responsurus autem adversario primum id, quod ille posuerit, verbis infirmioribus pronunciato (vide §. 25). Quæ vero incredibilia visa fuerint aut imbecilla, ita universa ponantur sicut ab adversario dicta sunt: ut est illud, Bostarem igitur quemdam » etc. Vide et lib. VII, cap. 2, §. 10.

8. *Veluti*. Sic Turic. (a manu sec.) Camp. Reliqui *velut*. Ex nostro patet fons erroris Turic. (a pr. manu) *velut in rationem*, qui est in Guelf. Bern. *Velut in orationem*, Alm. Vide modo hac §.; item §. 30. — *Velut narrationem;* sic R. 11. Non male. Ed.

9. *Imitatus*. An forte *mutuatus*, ut *veluti* magis proprie dicatur?

junctis[1], ut pro Vareno[2], *Quum iter per agros et loca sola faceret cum Pompuleno*[3], *in familiam Ancharianam incidisse dixerunt, deinde Pompulenum occisum esse, illico*[4] *Varenum vinctum asservatum*[5], *dum hic ostenderet, quid de eo fieri vellet*: quod est utique faciendum[6], si erit incredibilis rei ordo, et[7] ipsa expositione fidem perditurus[8]: interim per partes dissolvitur, quod contextu[9] nocet: et plerumque id est tutius: quædam contradictiones natura sunt singulæ: id exemplis non eget. *Communia*[10] bene apprehenduntur, non tantum, quia 29
utriusque sunt partis; sed, quia plus[11] prosunt respon-

1. *Aut... junctis.* Hoc *aut* referes ad id quod sequitur §. 29. *Interim;* vide IV, 3, 16; item VI, 2, 12. Sic et Sueton. Cæs., c. 81, *interdum... alias.*

2. *Pro Vareno.* Vide V, 10, 69.

3. *Pompuleno.... Pompulenum.* Sic Voss. 1, 3. Sed Turic., *Pompulenio* (a sec. manu *Pompulenium*)... *Pompulenium*, cum Camp. Nostrum nomen est apud Muratorium, p. 1067, 3; ibidem 1023, *pompulledius.* Reliqui hic *Populeno... Populenum*, quod nusquam inveni præterea.

4. *Illico.* Guelf., *illic.*

5. *Asservatum.* Camp., *ad senatum.* Jens. (errante Gesn.) *observasse*, cum edd. ante Ald. exc. Tarv. *Adservatione*, Voss. 1, 3. Reliqui (præter Bip.) *adservatum.*

6. *Faciendum.* Turic. Guelf. Camp. omittunt, cum Alm. Voss. 2, 3, Goth. Vall. et edd. ante Ald. Hic pro *utique* dat *utile*, cum Badio, quod et ipsum suaserat Regius, sed idem nostrum de conjectura inseri voluit, quod expresserunt reliqui; rectissime. — *Faciendum* omittunt quoque Avic. Put. Poul. Vall. lib. Andr. RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12. Ed.

7. *Et ipsa expositione. Ex ipsa expositione;* sic Vall. lib. Andric. Jenson. ab emend. RR. 8, 9. Dat Camp. *ex ipsa exspectatione.* Ed.

8. *Perditurus. Perditurum;* sic Jens. ab emend. R. 11; quæ recta lectio videatur si *faciendum* omittatur, ita ut scribamus: *Quod est utique, si erit incred. rei ordo, ex ipsa expositione fidem perditurum.* Editor.

9. *Contextu.* Goth., *contextum:* sed male. Ed.

10. *Communia.* Vide V, 12, 5. *Apprehenduntur* autem egregie dicitur, quod sæpe apud Nostrum valet: *in suam utilitatem convertere*, veluti VI, 4, 18; IX, 2, 74; hic etiam significantius, quia tamquam *commune* in medio positum erat, ut utervis *apprehendens* suum faceret.

11. *Quia plus.* Turic. Camp., *plus quia.* Fortasse non sine consilio scriptoris ipsius; duriuscule tamen. Vide §§. 27, 42.

denti: neque enim pigebit, quod sæpe monui [1], referre:
30 commune qui prior dicit, contrarium facit [2]. Est enim contrarium [3], quo adversarius bene uti potest: *At [4] enim non verisimile est, tantum scelus M. Cottam esse commentum [5]: Quid? hoc verisimile est, tantum scelus Oppium esse conatum?* Artificis autem est, invenire in actione adversarii, quæ inter [6] semet ipsa pugnent, aut pugnare videantur: quæ aliquando [7] ex rebus ipsis manifesta sunt: ut in causa Cœliana [8]: *Clodia* [9] *aurum se Cœlio commodasse dicit, quod signum* [10] *magnæ fami-*

1. *Quod sæpe monui.* Ingeniosa est et vera, ut videtur, Gesneri animadversio, suspicantis hoc familiari sermone sæpius monuisse Quintilianum; neque enim in ipso opere nostro tale quid inveniri. Dicat aliquis, plurimis illis locis, ubi *communia* nominet Quint., subesse reprehensionem omnibus, ut potuerit sibi videri hoc ipsum diserte monuisse, quod, vocabulum usurpans, semper in animo habuerit. Vide IV, 1, 71, quem ipsum locum memorat Gesn. Est tamen insolens *referre* interpretari: « iterum ponere, repetere, » et hoc significet necesse est, si respicit *monui* ad ea, quæ dixerit in hoc ipso opere. Sin ad familiares cum discipulis sermones pertinet, *referre* est « narrare, cum lectore communicare; » et hæc est recepta verbi potestas. Vide lib. VI, cap. 3, §. 106.

2. *Facit... contrarium.* Turicens. Camp. omittunt, cum Goth. Alm. et edd. ante Ald., nisi quod *facit* (quod inseri jusserat Regius) servant Tarv. et Rusc. (vide §. 27). Nostra est saltem in Guelf. et Vall., nisi in multis qui silentur. — *Contrarium facit;* sic omnes nostri. Pessime accusator facit, si quod *commune* est, prior ipse arripiat. Idem enim contra illum retorqueri, ideoque contrarium fieri potest. Ed.

3. *Est enim contrarium.* Hæc omittunt Camp. Andr. Quæ omissio facile ex ejusdem vocis iteratione oriri potuit. Ed.

4. *At enim.* Vide §. 20. — Cic. pro Oppio. Ed.

5. *Commentum.* Turic., *contentum*, a sec. manu *conatum*, et sic Camp.

6. *Inter.* Turic. Camp., *contra*, cum Alm. *In*, Guelf.

7. *Quæ aliquando ex.* Turic., *q. de a. et*, cum Alm. Vide §. 28; item mox.

8. *Cœliana.* Turic., *Juliana.* Alm., *viliana.* Vide modo; item §. 34. — *In causa Cœliana.* Cic. pro Cœlio, c. 13: « maximum video signum « cujusdam egregiæ familiaritatis... magnum rursus odium video « cum crudelissimo discidio exstitisse. » Quintilianus rem ipsam ponit, Ciceronis verba referre nequaquam vult.

9. *Clodia.* Turic. Camp., *Claudia.*

10. *Quod signum.* Turic. Camp. inserunt *etiam*, cum Alm.

liaritatis est; venenum sibi paratum, quod summi odii argumentum est. Tubero[1] Ligarium accusat, *quod is* 31
in Africa fuerit[2]; et queritur, quod ab eo ipse in Africam non sit[3] admissus. Aliquando vero præbet ejus rei occasionem minus considerata ex adverso[4] dicentis oratio; quod accidit præcipue cupidis[5] sententiarum, ut ducti[6] occasione dicendi non respiciant, quid dixerint, dum locum præsentem[7], non totam causam, intuentur. Quid tam videri potest contra Cluentium[8], quam 32
censoria nota? Quid tam contra eumdem, quam filium ab Egnatio corrupti judicii, quo Cluentius Oppianicum circumvenisset, crimine exheredatum? At hæc Cicero 33
pugnare invicem ostendit: *Sed tu, Acci[9], consideres, censeo, diligenter, utrum censorium judicium grave velis esse, an Egnatii; si Egnatii, leve est, quod censores de cæteris subscripserunt[10]: ipsum enim Egnatium, quem*

1. *Tubero Ligarium.* Cicero pro Lig., c. 3: « Quis putet esse crimen, fuisse in Africa Ligarium? « nempe is, qui et ipse in eadem « Africa esse voluit, et prohibitum « se a Ligario queritur. » Huc addunt locum Appuleii insignem in hoc exemplum. Apolog., pag. Elmenh. 289, 290: « An non contraria accusatis? peram et baculum, ob auctoritatem: carmina « et speculum, ob hilaritatem: « unum servum, ut deparci: tres « libertos, ut profusi? »

2. *Africa fuerit.* Camp., *Africam fugerit*, cum Turic. a manu sec., a pr. enim nostra.

3. *Non sit.* Omittit negationem Turic. Vide ad lib. IV, cap. 2, §. 29.

4. *Ex adverso.* Id est, dicentis ea quæ sunt sibi adversa. Ed.

5. *Cupidis sententiarum.* Vide librum II, caput 4, §§. 31 et 32.

6. *Ducti.* Turic., *dicta*, a secunda manu *data*, et sic Camp.

7. *Locum præsentem.* Vide lib. II, cap. 11, §. 6.

8. *Contra Cluentium.* Vide V, 11, 13; apud Ciceronem quidem pro Clu. est c. 48.

9. *Acci.* Guelf. Camp. Jens. (errante Gesn.) *acti*, cum Bodl. et edd. ante Ald. *Atti*, Goth. Alm. cum libris Cic. Nulla Turic. varietas memoratur. — *Sed tu, Acci.* Argumentatio est ex *remotione*, proposita duorum necessitate, quæ *dilemma* efficit. Qua de re Fab. in cap. de Argum. Turn.

10. *Subscripserunt. Subscribere* significat adscriptione testari aliquem esse infamem. Hinc *subscriptiones* censorum dicuntur *censoriæ notæ*. Turn. — Vide infra, §. 33. Ed.

tu gravem esse vis, ex senatu ejecerunt: sin autem censorium [1], *hunc Egnatium* [2], *quem pater censoria subscriptione* [3] *exheredavit, censores in senatu, quum patrem*
34 *ejicerent, retinuerunt.* Illa magis vitiose dicuntur, quam acute reprehenduntur, *argumentum dubium* pro necessario, *controversum* pro confesso, *commune* [4] *pluribus* pro proprio, *vulgare* [5], *supervacuum*, *serius constitutum* [6], *contra fidem.* Nam et illa accidunt parum cau-

1. *Sin autem censorium.* Turic. Guelf., *s. a. censorum*, cum libris Ciceronianis. Superius tamen omnes contra Cic., *censorium.*

2. *Hunc Egnatium.* Sic Turic. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. et edd. ante Basil. et libris Ciceronianis: *h. ipsum enim E.* Guelf., qui modo post *subscripserunt* omittit *ipsum enim.* Reliqui inserunt *ipsum.*

3. *Censoria subscriptione. Censoria proscriptione;* sic R. 10. *Præscriptione;* sic R. 7; utrumque male. Ed. — *Censoria subscriptione.* « Est, « credo, lusus in hac formula. *Subscribere* dicuntur censores, quum « in tabulis sub nomine civis, quem « notarunt, causam notæ vel anim« adversionis suæ subscribunt; un« de circa hunc ipsum locum *sub« scriptionem* sæpe pro ipsa nota « ponit Tullius. Egnatius, senex de« lirus, levis et parum sibi constans, « notatus ipse a censoribus, censu« ram in filium exercet, et exhere« dationi causam *subscribit.* » Hæc quidem docte Gesnerus, quamquam ad Cic. pertinentia, non ad Quint.

4. *Commune pluribus pro.* Sic Turic. cum Bodl. Alm. Goth. Loc. et edd. ante Stoer. quo accedunt Roll. Capp. Inserunt *pro* post *com.* Camp. Jens., quod correxit Regius. Reliqui omittunt *pluribus.* Gesnerus et ipse resumere suadebat. — *Commune pluribus.* Addidit *plur.*, ut secerneret hoc ab illo *communi*, §. 29, proprie appellato.

5. *Vulgare.* Turic., *legare vulg.*, cum Alm. Solo repetendarum litterarum errore. Vide §. 30. — *Vulgare.* Nonnisi gradu distare videtur a præcedenti. Vide IV, 1, 71, ubi eadem reprehensio in prooemio usurpata.

6. *Serius constitutum.* Sic Turic. a secunda manu, quum a prima esset *servum const.* (hoc cum Alm. Vide modo item §. 36), Camp. cum Andr. et edd. ante Basil. quo acc. Gryph. nisi quod Jens. Tarv., *servis c.*, quod correxit Regius. Reliqui omittunt *serius.* — *Serius, constitutum contra fidem;* sic Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 10, Prat. Bene. Illud enim est *constitutum contra fidem* argumentum quod adversarius *constituere* conatus est *contra fidem* et hominum opinionem. Turn. — *Serius constitutum.* Intellige *argumentum.* Potest autem *argumentum* dici *serius constitutum*, quum petitur ex SCto aut statuto principis, quod post eam prodiit causam, quam agimus. Vide IV, 1, 41, *genus causæ constitutum.* Refert Badius, Vallam anno-

tis, ut crimen[1] augeant, quod probandum est; de facto disputent, quum de auctore quæratur; impossibilia aggrediantur; pro effectis relinquant vix dum inchoata; de homine dicere, quam de causa malint; hominum 35
vitia[2] rebus assignent[3], ut, *si quis decemviratum accuset, non Appium;* manifestis repugnent; dicant, quod aliter accipi possit; summam quæstionis non intueantur; non ad proposita respondeant: quod unum aliquando recipi potest, quum mala causa adhibitis extrinsecus remediis tuenda est, ut *quum peculatus reus Verres, fortiter et industrie tuitus*[4] *contra piratas Siciliam dicitur.* Eadem adversus contradictiones nobis oppositas 36
præcepta sunt: hoc tamen amplius[5], quod circa[6] eas multi duobus vitiis diversis laborant: nam quidam etiam in foro[7] tamquam rem molestam et odiosam præter-

tasse vitia hæc argumentorum non omnia vitata a Cicerone, juniore adhuc, ut pro Quintio et pro Rosc. Amerino; apud Lactantium autem, Ciceronem Christianum, etiam frequentia.

1. *Crimen.... probandum.* Vide lib. IV, cap. 3, §. 6.

2. *Vitia.* Turic. Guelf. CAMP., *vitam,* cum Goth. et edd. ante Obr. Hunc, sive ex Arg., sive de conjectura, præstantissima, nostrum reponentem secuti omnes præter Roll. — *Vitia* nullibi reperimus. Omnes nostri dant *vitam.* ED.

3. *Rebus assignent.* Sic omnes nostri, excepto Prat. qui habet: *rebus male assignent.* ED.

4. *Tuitus.* CAMP., *tutatus,* cum Goth. Andr. et edd. a Rusc. (Vide §. 29) inde ad Stoer. quod placet Regio; mihi item. — *Tuitus... Siciliam.* Cic. in Verrem V, 1: « Sed « quædam mihi magnifica et præclara ejus defensio ostenditur.... « Ita enim causa constituitur, pro« vinciam Siciliam virtute et vigi« lantia singulari, dubiis formido« losisque temporibus, a fugitivis « atque a belli periculis tutam esse « servatam.... Novi locum: video « ubi (Ern. malit *uti*) se jactaturus « sit Hortensius. »

5. *Hoc.... amplius.* Vide lib. III, cap. 6, §. 73. Accipias tamen et nominativum *hoc.*

6. *Quod circa eas. Quod contra eas;* sic RR. 7, 11. Quidam *quo circa eas,* alii *qui circa eas.* ED.

7. *Etiam in foro.* Turic. Guelf. CAMP. omittunt *in,* cum Alm. Vall. Jens. (tac. Gesn.) Tarv.; correxit Regius *E foro,* Goth. (tac. Gesn.). — *Etiam in foro.* Malim *et in f.* (quod in aliquot edd. esse narrat Burm.) ut *et* referatur ad « *et* scili« cet. » — *Et in foro;* sic Put. Prat. Non male. ED.

eunt: et iis[1] plerumque, quæ composita domo attulerunt, contenti[2], sine adversario[3] dicunt: et scilicet multo magis in scholis, in quibus non solum[4] contradictiones omittuntur, verum etiam materiæ ipsæ sic plerumque finguntur, ut nihil dici pro parte altera possit.
37 Alii diligentia lapsi, verbis etiam vel sententiolis omnibus respondendum putant, quod est et infinitum, et supervacuum; non enim causa reprehenditur, sed actor: quem ego semper videri malim disertum[5], ut, si dixerit quod rei prosit[6], ingenii credatur laus esse, non causæ: si forte quod[7] lædat, causæ, non ingenii culpa.
38 Itaque illæ reprehensiones[8], aut[9] obscuritatis, qualis *in Rullum*[10] est; aut infantiæ in dicendo, qualis *in*[11] *Piso-*

1. *Et iis*. Guelf., *etenim*, cum Bern. Goth. Vall. et edd. ante Ald. correxit Regius, astipulante Turic. Camp. quamquam hic *is* pro *iis*.

2. *Contenti;* sic plerique. *Continenti;* Avic. Poul. RR. 3, 5, 10, et apud Burm. *Continenter;* sic Put. Prat. Ed.

3. *Sine adversario*. Cum irrisione hoc dicitur pro eo: sine respectu adversarii.

4. *Non solum*. Turic. Guelf. omittunt *non*, cum Alm. Sed Turic. a sec. manu reponit (vide §§. 34, 37). Vide lib. IV, cap. 2, §. 29.

5. *Malim disertum*. Sic Turic. Guelf. cum Alm. Voss. 1, Basil. Reliqui inserunt *sic*.

6. *Rei prosit*. Turic., *re promisit*. Alm. *repmi*. (Vide §§. 36, 38). *Rei profuerit*, Guelf. Camp. cum Voss. 2 et edd. ante Gryph. — *Rei profuerit;* sic et Vall. lib. RR. 7, 8, 9, Andr. Jens. Ald. Lccat. Reliqui habent *rei prosit*. Ed.

7. *Forte quod*. Turic. Camp. Goth. Alm. Joann. Voss. 1, 2, 3, Bern., *quando forte non*. Jens. (errante Gesn.) cum edd. ante Basil., *quando forte*. Basil. ad Stoer. qui primus nostram. Guelf., *forte q̄n*, id est *f. quando*.

8. *Reprehensiones*. Turic., *responsiones*. Solus, quantum video. Vide V, 7, 14. Hic quidem vulgatam præfero, non solum ob id quod est modo *reprehenditur* (§. 37), sed etiam quod quum modo omnem actoris vituperationem vetuisset, hic docet, quare Cicero tamen in hoc genus inciderit; ubi *reprehensio* significantior, quam *responsio*; cui etiam genitivus minus proprie adjungebatur quam *reprehensioni*.

9. *Aut... aut... aut*. Omittit primum Camp. alterum et tertium Turic. Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) cum Alm. et edd. ante Bad.

10. *In Rullum*. Cicero de Agraria II, 5 extr.

11. *In Pisonem*. Cicero in Pis., c. 1, 30, et passim.

nem; aut inscitiæ rerum verborumque, et insulsitatis etiam, qualis *in Antonium* [1] est, animo [2] dantur, [3] aut justis [4] odiis : suntque [5] utiles ad conciliandum iis, quos invisos facere volueris, odium. Alia respondendi pa- 39 tronis [6] ratio; et aliquando tamen eorum non *oratio* modo, sed *vita* etiam, *vultus* denique, *incessus*, *habitus*, recte incusari solet : ut adversus Quintium [7] Cicero, non hæc solum, *sed ipsam etiam prætextam demissam*

1. *In Antonium*. Philipp. XIII, 19; II, 4, 17; III, 4.

2. *Animo dantur*. Sic Turic. (a pr. manu) Guelf. cum Alm. et edd. Stoer. Chouet. Leid. Reliqui *accommodantur*, ut et Turic. a sec. manu, quamquam *acomodantur*. — *Animo... odiis*. Postquam contumeliosam actoris tractationem proscripserat Quint. cavet sibi ab exemplis Ciceronianis. *Itaque* enim ait i. e. quum vera sint quæ adhuc disputavi, jam quæcunque apud Ciceronem videntur contraria meis dictis, ea aut concessa fuerunt *animo*, i. e. iracundiæ (sic enim animus sæpissime est accipiendus, ut apud Terent. Andr. I, 1, 8, et Statium passim, ubi veteres glossæ Barthii inspiciendæ) vel libertati, aut expressit eadem adversarii nequitia. Eodem modo Horatius dixit « amico quæ *dederis animo*, » casu tertio, non sexto; quamquam ibi *animus* est hilaris. Hæc exempla igitur condonanda sunt impotenti cuidam affectui, non pro regula sequenda.

3. *Aut*. Turic. Guelf. Camp., *ut*, cum Goth. et add. ante Bad. Reliqui omittunt conjunctionem, quam ego de conjectura mutavi. Hæc particula, omissa Badio primum, lectore non monito, in omnibusque, ut suspicor, MSS. inventa (quamquam abesse narratur ab Alm. Vide §§. 37, 40) reduxit me ad istam scripturam Leidensem, Gibsono tantopere displicentem: *animo dantur*, quum altera non possit ferri, servato illo *ut*, an *aut*. Nec apparet, quomodo *accommodantur* coeat cum isto *Itaque*.

4. *Justis*. Tarv., *istius*.

5. *Suntque... odium*. Displicet quam maxime tam exiguo intervallo recurrens *odium*, et jacet tota sententia; non profecto desiderata si absit. Quamquam nec tota inest antecedenti. Et sane vitio iterandorum vocabulorum non caret Noster. Vide IV, 2, 35; VI, Pro. 5.

6. *Patronis*. Hi non *actori* (§. 37) opponuntur, sed *inimicis* et *adversariis* ipsius dicentis, quales fuere Ciceronis Rullus, Piso, Antonius. Vide V, 11, 43, ubi « is qui ex diverso agit segregatur item ab adversario. »

7. *Adversus Quintium Cicero*. Cic. pro Cluentio, c. 40; quod attinet ad togam in hoc loco vide Ferrarium de re Vest. in Thes. Græv. VI, 705, item Ruben. ibid., p. 959. Agnoscitur enim a Quint. toga, non tunica, quum prætextam nominet.

ad talos, insectatus est [1]: presserat enim turbulentis
40 concionibus Cluentium Quintius. Nonnunquam elevandæ invidiæ gratia, quæ asperius dicta sunt, eluduntur [2]; ut a Cicerone Triarius [3]: nam, quum Scauri [4] columnas per urbem plaustris vectas esse dixit, [5] *Ego porro*, inquit, *qui albanas habeo columnas*, [6] *clitellis eas apportavi*. Et magis hoc in accusatores concessum est, quibus conviciari aliquando patrocinii fides cogit.
41 Illa vero adversus omnes et recepta et non [7] inhumana conquestio, si callide quid tacuisse [8], breviasse, obscu-
42 rasse, distulisse dicuntur: defensionis [9] quoque permu-

1. *Insectatus*. Turic. Guelf. Camp., *sectatus*, cum Goth. Alm. Voss. 1, 2, 3; male. — Nostri omnes, exc. Jens. Ald. dant *sectatus est*. Ed.

2. *Eluduntur*. Locum sæpe numero habent in *refutatione joci opportuni*, de quibus aget Fabius lib. VI. Turn.

3. *A Cicerone Triarius*. Vid. §. 28.

4. *Scauri*. Scaurus in atrio ædium suarum permultas habuit columnas quinquagenum pedum ex marmore Luculleo. Illa autem luxuria romanis legibus puniebatur. Turn.

5. *Ego... apportavi*. Quasi viliori materia columnæ (albanæ enim sunt e lapide ex montis albani lapicidinis) non et ipsæ plaustris indigeant ad vehendum. De vilitate *columnn. alban.*, vide Sueton. Aug., c. 72. De *porro*, vide II, 3, 5.

6. *Clitellis*. Turic. *depellis*, cum Alm. Vide §§. 38, 43.

7. *Non inhumana*. Sic plerique nostri Codd. *Non humana*: sic RR. 3, 5, 7, 10, 11, Jens. Male. Ed.

8. *Tacuisse*. Turic. Goth., *accuisse*. Guelf. Camp., *acuisse*, cum Voss. 2. Joann. (tac. Gibs.) et edd. ante Basil. exceptis Badii. Nostrum est e Regii conjectura, quamquam silentium collatorum multos et graves auctores receptæ videatur dare ut Alm. Bodl. Sed monemur in Turnebiana nota, *acuisse* esse in omnibus Codd. (significat excusos) et in scripto Vallæ (vide V, 10, 71), qui notarit in hunc locum aliquid de historia illa Demosthenis accentum male ponentis *μίσθωτος* pro *μισθωτός*. Vulgatæ errorem defendere frustra conatur Taylorus ad Demosth. pro Corona (p. Reiskii 213, vol. I, Appar.) quem memorat Fosterus *On Accent and Quant.*, p. 164. Ingeniosissima est Regii emendatio. Neque enim *breviasse* de corripiendis syllabis interpretandum (ut XII, 10, 57), sed de contrahendis et artandis sententiis (ut I, 9, 2) cujus verbi vicinia utitur Regius ad commendandam suam scripturam. Sic *breviarium* usurpatum fuit a Seneca, Plinio, Suetonio. — *Tacuisse*; sic Put. a secunda manu, Jens. ab emendatione *Acuisse*; sic reliqui nostri. Ed.

9. *Defensionis*. Appellat Fabius *defensionis permut.*, quando defensor non illud judicium, aut illam

tatio reprehenditur sæpe, ut Accius [1] adversus Cluentium, Æschines [2] adversus Ctesiphontem facit: quum ille Ciceronem lege usurum modo [3], hic minime de lege dicturum Demosthenem queritur: declamatores vero in primis sunt admonendi, ne contradictiones eas ponant, quibus facillime responderi possit; neu sibi stultum adversarium fingant: facimus autem, quod [4] maxime uberes loci, popularesque sententiæ [5] nascuntur, materiam dicendi nobis, quod [6] volumus, [7] ducentibus, ut non sit ille inutilis [8] versus [9],

Non male [10] respondit, male enim prior ille rogarat.

Fallet [11] hæc nos in foro consuetudo, ubi adversario, non 43

actionem sequitur, qua ab accusatore premitur. PITHOEUS.

1. *Accius.* Turic., *Appius*, cum Alm. et edd. ante Ald. exc. CAMP. qui nostrum. Guelf., *Actius* (vide §. 33). Goth. Voss. 2, Bern., *Attium*, cum Burm. et recentt. hoc solum loco. Vide Heusing. ad Cic. de Off. III, 21, 12. *Marcius* per c est a *Marte*, quare ne *Accius* quidem male, quamquam ab *Atto* vel *Atta*. — *Accius.* Vide mox §. 47.

2. *Æschines.* Vid. III, 6, 3, ibique notam.

3. *Usurum modo;* sic Avic. Put. Poul. Vall. lib., RR. 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, Jens. Ald. Tò *modo* omittunt Prat. CAMP. Andr. ED.

4. *Quod maxime.* Post *quod* CAMP. Andr. inserunt *quo*. Andr. Tò *quo* idem est ac *ut*. ED.

5. *Nascuntur;* sic omnes nostri exc. Avic. Poul. qui dant *nascantur*. ED.

6. *Quod volumus.* Sic Turic. Guelf. CAMP., cum Goth. Voss. 2, Reliqui *quo vol.* Accommodarunt ad *ducentibus*, sed pro *quo* in hac ratione debebat esse *unde*. Vide V, 10, 124; VI, 2, 16. — *Quo volumus;* sic Jens. Ald. Locat. cæteri *quod volumus*. ED.

7. *Ducentibus* i. e. credentibus.

8. *Ille inutilis.* Sic Turic. Guelf. CAMP., Voss. 2, Goth. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Basil. qui *nobis inut.* Reliqui *inut. ille*. Vide §. 29, lib. V, cap. 14, §. 6.

9. *Versus;* ex collatis variis lectionibus hæc interpretatio colligi potest: *Facimus ut ille versus: Non male, etc., non sit inutilis nobis ducentibus*, credentibus, illud *quod volumus* esse *materiam dicendi*, *quo* (ut) *maxime uberes loci popularesque sententiæ nascantur*. ED.

10. *Non male... rogarat.* Unde sit hic versus, ignoro; nec videntur interpretes anquisivisse, plerique tacentes. Quod autem Pithœus confert Iliad. XX, 250: Ὁπποῖόν κ' εἴπῃσθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις, parum ad rem facit.

11. *Fallet... consuetudo.* Vide V, 11, 26; XI, 3, 108; XII, Procem. 2,

ipsi nobis respondebimus: aiunt Accium[1] interrogatum, cur causas non ageret, quum apud eum in tragœdiis tanta vis esset optime respondendi, hanc[2] reddidisse rationem; *quod illic ea dicerentur, quæ ipse vellet,*
44 *in foro dicturi adversarii essent, quæ minime vellet.* Ridiculum est ergo in exercitationibus, quæ foro præparantur[3], prius cogitare, quid responderi, quam, quid ex diverso[4] dici possit: et bonus præceptor non minus laudare discipulum debet, si quid pro diversa, quam si
45 quid pro sua parte acriter excogitavit. Rursus aliud[5] in scholis permittendum semper, in foro raro[6]: nam[7] loco a petitore primo contradictione uti qui possumus[8], ubi vera res agitur, quum adversarius adhuc nihil dixerit?
46 Incidunt tamen plerique in hoc vitium vel consuetu-

Pro *fallet* II, 10, 9: « *tirones... inveniunt* », et II, 8, 13, *decipient.*

1. *Accium.* CAMP., *Actium*, cum Alm. (non Turic. Vide §§. 40, 45). Jens. (tacente Gesn.) et edd. ante Ald. *Attium*, Goth. Voss. 2.

2. *Esset... hanc.* Guelf. omittit interjecta, cum Bern. et Gryph. Stoer. Chouet. Leid. *e. optime h.* Goth. (tacente Gesn.), cum Voss. 2 et edd. ante Ald. exc. CAMP., *e. optime resp. optime h.* Ald., cum edd. ante Gryph. — *Tanta vis esset, optime hanc reddidisse*; sic Vall. lib. a sec. manu, RR. 9, 11, 12, Jenson. *Tanta vis esset, hanc reddidisse;* sic Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 7, 8, 10. ED.

3. *Quæ foro præparantur. Præparant;* sic RR. 3, 5, 7, 9, 11, 12, Prat. Andr. Bene, ut patet. ED.

4. *Ex diverso. Ex adverso;* sic R. 7, Ald. male, nam posterius *diversa* repetitur. ED.

5. *Aliud.* Sic Turic. Guelf. CAMP., cum Alm. Bodl. Joan. Voss. 1, Bern. Andr. Reliqui, *aliquid.* — Nostrorum pars maxima dant *aliud. Illud* in Turnebi notis reperitur. ED. — *Aliud.* Hoc, ut « aliquid simile contradictioni » ponatur (§. 49), non plane idem est, ac « stultum adversarium sibi fingere » (§. 42), ut posset *aliud* appellare.

6. *Raro.* Turic. CAMP., *rarum*, cum Voss. 1, 3. Habet insuavem sonum recepta, et potest videri nata ex errore (de quo vide V, 12, 14; VI, Pro. 12); nec vicissim apparet quare consulto aliquis scripserit *rarum* nisi invenerit in exemplo. Durior tamen structura si non adverbium *raro* opponatur alteri *semper*, verum *rarum* nomen ad *semper permittendum* referatur, ut utrobique subaudiatur *est*. *Rarum* ita usurpatur V, 11, 42.

7. *Loco... primo.* Vide IV, 2, 28; lib. V, cap. 13, §. 50. ED.

8. *Qui possumus.* Turic. omittit *qui*, cum Alm. Vide §§. 43, 47.

dine declamatoria, vel etiam cupiditate dicendi: dantque de se respondentibus venustissimos lusus, quum modo, *se vero nihil dixisse, neque tam stulte dicturos;* modo, *bene admonitos ab adversario, et agere gratias, quod adjuti sint,* jocantur; frequentissime vero, id quod firmissimum est, *nunquam iis responsurum adversarium fuisse, quæ proposita non essent, nisi illa*[1] *sciret vera esse, et ad fatendum conscientia esset impulsus:* ut 47
pro Cluentio[2] Cicero: *Nam hoc persæpe dixisti*[3], *tibi sic renunciari, me habere in animo causam hanc præsidio legis defendere: itane est? ab amicis imprudentes videlicet prodimur? et est nescio*[4] *quis de iis, quos amicos nobis arbitramur, qui nostra consilia ad adversarium deferat? Quisnam hoc tibi renunciavit? quis*[5] *tam improbus fuit? cui ego autem*[6] *narravi? Nemo, ut opinor, in culpa est: nimirum*[7] *tibi istud lex*[8] *ipsa renunciavit.*
At quidam, contradictione non contenti, totos etiam 48
locos explicant[9], *Scire se hoc dicturos adversarios, et ita persecuturos*[10]*:* quod factum venuste nostris temporibus elusit Vibius[11] Crispus, vir ingenii jucundi et ele-

1. *Illa;* sic plerique. *Ille;* sic CAMP. Andr. Non spernenda lectio. ED.

2. *Pro Cluentio;* c. 52.

3. *Dixisti.* Turic. Guelf. CAMP., *dixi*, cum Almelov. Voss. 1, 3, cum edd. ante Rusc. quod correxit Regius (vide §. 29); *dixti*, Vall. et Voss. 2 (vide IX, 3, 22); *dixit*, Goth. si recte est excussus.

4. *Est nescio.* Turic. CAMP., *iste n.* Alm., *ille n.* Vide §§. 45, 50.

5. *Renunciavit? quis.* Turic. inserit *ut;* CAMP., *aut.*

6. *Autem.* Voss. 1, *ante.* Placet.

7. *Est: nimirum.* Ald. Bas. inserunt *sed*, cum libris Cic.

8. *Istud lex.* Turic CAMP., *i. res.* Placet. Ciceronis libri *istuc lex.*

9. *Explicant.* De vocabulo vide III, 6, 76, de re hic §. 27.

10. *Persecuturos;* sic Vall. liber RR. 7, 8, 9, 12. CAMP. Andr. Ald. Jens. *Prosecuturos;* sic Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, 10, 11, et apud Burm. Alm. ED.

11. *Vibius.* Turic., *vivus.* CAMP., *Junius.* — *Vibius Crispus.* Sub Domitiano senex teste Juvenale IV, 81, sed ganeæ Vitellianæ sodalis (Dio Cass., lib. LXV, p. 1061, Reim.), « inter claros magis quam inter bonos, » judicante Tacito Histor. II,

gantis: *Ego vero*, inquit, *ista non dico; quid enim atti-*
49 *net illa bis dici?* Nonnunquam tamen [1] aliquid simile contradictioni poni potest, si quid ab adversario testationibus [2] comprehensum [3] in advocationibus [4] jactatum sit; respondebimus enim rei ab illis dictæ, non a nobis excogitatæ: aut, si id genus erit causæ, ut proponere possimus certa, extra quæ dici nihil possit: ut, quum res furtiva in domo deprehensa sit, dicat necesse est reus, aut *se ignorante illatam*, aut *depositam apud se*, aut *donatam sibi;* quibus omnibus, etiamsi proposita
50 non sint, responderi potest. At in scholis recte et [5] con-

10. Multis eum locis memorat Noster, vide inprimis X, 1, 119, ubi *jucunditas* ejus laudatur, ut et XII, 10, 11 et a Juvenale l. c. Fidem faciunt dicta ejus aliquot a Nostro, Suetonio (Domit. c. 3, vide Dion. Cass., p. 1084, Reim.), aliis, relata: vide et scriptorem de causs. corruptæ eloq. c. 8. — Ejusdem Vibii est illud de Domitiano: *ne musca quidem*. Suet., lib. XII. Pitth.

1. *Nonnunquam tamen*. Limitatio est superioris præcepti, quo oratorem *contradictionibus* a se excogitatis respondere Fab. prohibet. Illud tamen admittit quum aliquam ab adversario proponendam esse *contradictionem*, sive ex ipsius verbis (si quid forte in advocatorum congressibus et coram testibus emiserit), sive quoquo alio modo discere potuerit. Ed.

2. *Testationibus*. Testationes appellat Fabius aut *testimonia absentium*, ut supra, aut generaliter *quæcunque testimonia*. Turn.

3. *Comprehensum, aut;* sic Capp. male, nullibi reperitur. Ed.

4. *Advocationibus*. Interpretor congressus advocatorum privatos, non in judicio factos. De *advocatis* vide V, 6, 6, item not. ad II, 15, 30; *testationes* vide ad V, 7, 33.

5. *Recte et contradictionibus*. Turic., *r. plenaribus et c.*, cum Guelf. nisi quod hic lacunas habet, post *plen.* minorem, post *et* paulo majorem. Goth., *r. et plenaribus et c.*, cum Voss. 2, Alm. (vide §. 47, quoniam prius *et* non est in Turic., item §. 51). Posterius *et* in Goth. Gesnerus neglexit. Camp., *interpellationibus et c.* Tarv., *r. et interpellationibus et c.*, cum Andr. Venet. Ald. Bas. ut quosdam emendare narrat Regius. Jens., *r. et plenaribus c.*, cum Loc. Rusc., *r. et probationibus et c.* Bad. utr. Gryph. Capper., cum aliquot præterea. Nostra est in reliquis edd., sed MSS. turpiter silentur: *interpellationibus* omissis *recte et et*, ipsum ab emendatore est profecto, quamquam in principe Campani. Pro *plenaribus*, Gesn. conjicit *velitaribus*. Reponere *probationibus* non attinet, quum adeo nota vox tam nova non potuerit obliterari. Alioqui si noto vocabulo defungi possemus, nihil aptius quam *proposi-*

tradictionibus occurremus [1], ut in utrumque locum, id est, primum et secundum, simul [2] exerceamur: quod nisi fecerimus, nunquam utemur contradictione: non enim erit, cui respondeamus. Est et illud [3] vitium, ni- 51
mium [4] solliciti [5], et circa omnia momenta luctantis: suspectam enim facit judici causam, et frequenter, quæ statim dicta [6] omnem dubitationem sustulissent, dilata ipsis præparationibus fidem perdunt, quia patronus et aliis crediderit opus fuisse · fiduciam [7] igitur orator præ se ferat, semperque ita dicat, tamquam de causa optime sentiat. Quod (sicut omnia) in Cicerone [8] præcipuum 52
est: nam illa summa cura securitatis est similis, tantaque in oratione auctoritas [9], ut probationis locum ob-

tionibus, quod inter multa suadet Badius. *Plenius*, quod Regius, nec ipsum est nihili, modo *et* fuerit ante hanc vocem, post autem deleatur. Equidem nihil exputo. Ejicere vocem portentosam, quod interim feci cum multis, proletaria sane est κρίσις. Eum censeo emendaturum orationem, qui græcas aliquas voces invenerit, lacunis illis Guelferbytanis inserendas. Ne illud quidem pro certo statuam, sextum an tertium casum agnoscere debeamus in *contradictionibus*. Hunc tamen malim. — Varias omnes has lectiones apud nostros Codices reperimus. Ed.

1. *Occurremus*. Vide III, 5, 12; V, 13, 52; V, 14, 20; VI, 3, 84.

2. *Secundum, simul*. Turic. Camp. inserunt *plurimum*. — *Id est..... secundum*. Hoc adjecit, ne quis cogitaret de accusando et defendendo. Glossam enim quo minus credam, obstat omnium librorum consensus. Vide §. 45.

3. *Est et illud* i. e. Solet committi etiam illud etc. Vide VI, 1, 50. Rem ipsam habes V, 12, 8, loco nimis simili nostro.

4. *Nimium*. Turic. Camp., *magnum*, cum Alm.

5. *Solliciti*. Turic., *sollicite*, cum Alm. (Vide §§. 50, 56). Hoc cum antecedente facit expeditiorem sane, sed et jejunam orationem.

6. *Dicta*. Turic. omittit, male. Opponuntur *statim dicta* iis quæ *dilata* sunt.

7. *Fiduciam*. Idem de *fiducia* præcipit Fab., lib. II. Ea tamen temperanda est; nam supra dixit, lib. IV, *fiduciam* non debere se nimium exerere. Turn.

8. *In Cicerone*. Ut pro R. Amerino: « *Multa sunt falsa, judices, quæ tamen argui suspiciose possent. In his rebus si suspicio reperta fuerit, culpam inesse concedemus.* » Turn.

9. *Auctoritas*. *Tantæque... auctoritatis;* sic R. 10, non male. Ed.

tineat, dubitare nobis non audentibus: porro [1], qui scierit, quid pars adversa, quid nostra habeat valentissimum, facile judicabit, quibus maxime rebus vel occurrendum
53 sit, vel instandum. Ordo quidem in parte nulla minus affert laboris: nam, si agimus, nostra confirmanda sunt primum: tum, quæ nostris opponuntur, refutanda: si
54 respondemus, prius incipiendum est a refutatione. Nascuntur autem ex his, quæ contradictioni opposuimus, aliæ contradictiones, euntque interim longius: ut gladiatorum manus [2], quæ secundæ vocantur, fiunt et tertiæ, si prima [3] ad evocandum [4] adversarii ictum prolata erat: et quartæ, si geminata captatio est, ut bis [5] cavere,

1. *Porro, qui.* Hoc præceptum scopum continet *confirmationis* et *refutationis*. Turn.

2. *Manus.* Conferendis et Nostri locis VI, 4, 8: IX, 1, 20, et aliorum satis apparet, *manum* dici pro *ictu*, quæ est interpretatio schol. vet. ad Stat. Theb. VI, 788. Sic Lucan. VI, 190. Mutuantur hinc vocem in aleæ jactibus appellandis. Vide Casaub. ad Suet. Aug., c. 71. Neque tamen æque facile est, docere, quæ *vocatæ* fuerint *secundæ manus*. Nam quod Gesnerus sumit, primam manum intelligi caventis ictum, secundam inferentis, id quidem inde precario efficitur « quia « prius est, humanius, justius, tueri « corpus suum; alterum, alienum « ferire. » Equidem caventis ictum nullam esse manum, sed soli inferenti tribui eam, crediderim, collatis reliquis locis. Sed hic sane ex bis *cavendo*, bis repetendo, quarta fit manus. *Captatio* hic quidem *συνώνυμον* videtur « proferendi manum « ad evocandum adversarii ictum, » non petitio. Sed non video quo modo numerus quaternarius manuum exeat in hac ratione. Obscura est et res per se ipsa et collata cum altera cujus imaginem facit. *Secundam* ego *manum* per se quidem interpreter ictum protinus continuatum cautioni, *den Nachstoss*. Solatur me Regii simplicitas fatentis, sibi ignotam esse hanc gladiatorum consuetudinem. — Hermolaus in VII Plinii appellat *secundas* et *tertias manus*, quando *paria* gladiatorum aliis *paribus* succedunt. Unde a Plinio appellantur quidam *gladiatores secundani* et *tertiarii*. Turn. — Cui interpretationi repugnat initium notæ. Ed.

3. *Si prima.* Turic., *isti p.* Solus.

4. *Evocandum.* Tur. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesner.) *vocandum*, cum Vall. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Rusc. (vide §. 47). Nostrum timida conjectura suasit Regius. A MSS. iis, qui silentur, defendi vix spero. Quod Bern. nostrum dare narratur, in eo errorem suspicor transponendarum vocum.

5. *Bis cavere.* Camp. inserit *etiam*,

bis repetere oportuerit. Quæ ratio et ultra ducit[1]: sed 55
illam etiam, quam supra ostendi[2], simplicem ex affec-
tibus atque ex affirmatione sola probationem recipit re-
futatio; qualis est illa Scauri, de qua supra dixi[3]: quin
nescio, an etiam frequentior[4], ubi quid negatur: viden-
dum præcipue utrique parti, ubi sit rei summa[5]: nam
fere accidit, ut in causis multa dicantur, de paucis ju-
dicetur. In his probandi refutandique ratio est, sed ad- 56
juvanda viribus dicentis, et adornanda: quamlibet enim
sint ad docendum[6], quod volumus, [7]accommodata,
tamen erunt infirma, nisi majore quodam oratoris spi-
ritu impleantur[8]. Quare et illi communes loci[9] *de tes-* 57

cum Voss. 2, Gothano et edd. ante Stoer. An *eam* leges, et referes ad *captationem*? Sed ne sic quidem justus manuum numerus videtur exire.

1. *Ducit. Sed illam etiam.* Turic., *ductis et eam est ille tamquam, sed illa etiam.* Guelf. Camp., *d. s. illa e.*, cum Goth. et edd. ante Ald. quo acc. recentiores a Stoer. inde ad Capp. — *Sed illam etiam;* sic Put. Ald. Reliqui omnes habent: *illa*. Ed.

2. *Supra ostendi.* Lib. V, 12, 12.

3. *Supra dixi.* Lib. V, c. 12, §. 10.

4. *Frequentior.* Quod legitur in veteri Campani editione, sola, *frequentius* adverbium, placet; facilius ad *recipit* referendum, quam adjectivum *frequentior*, ad *qualis... illa*.

5. *Rei.* Turic. omittit, solus. — *Ubi... summa.* Vide III, 6, 9. Capperonnerius commodum laudat Juvenal., S. VII, v. 155: ...*ubi summa Quæstio*...

6. *Docendum.* Turic. Guelferb. Camp., *dicendum*, cum Goth. Alm. Vall. et edd. ante Rusc. (vide §. 54) item Bas. Stoer. et rell. ante Roll. quo acc. Burm. Nostrum ex emendatione Regii. — *Ad docendum;* sic Put., a sec. manu, Jens. ab emend. Ald. *Ad dicendum;* reliqui omnes; minus bene. Ed.

7. *Accommodata, tamen erunt infirma.* Turic., *a. pecunia t. e. et i.* (a sec. manu deletum *pec.*) cum Alm. (vide §. 51; V, 14, 7) *a. t. e. et i.* Camp., cum Voss. 3. Ex monstro illo Turic. et Alm. ingeniose Burm. efficit. *tenuia*, quod speciem sumit ab *et*, in aliis quoque, ut vidimus, libris remanente.

8. *Impleantur.* Turic. Guelferb. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *implentur*, cum edd. ante Bas., *impleatur*, Voss. 2. — *Implentur,* sic omnes nostri, excepto Poul. — *Majore... impleantur.* Non ego ullam, cum Gesnero, hic navis similitudinem agnosco: *implere* pro *magnum reddere* et alibi usurpat Noster ut VI, 1, 12; IX, 3, 74. Ambigas autem, pro *oratoris* sitne legendum *orationis*.

9. *Communes loci.* Loci sunt du-

tibus, de tabulis, de argumentis, aliisque similibus, magnam vim animis judicum afferunt; et hi proprii, quibus factum quodque[1] laudamus, aut contra, *justum* vel[2] *injustum* docemus, *majus* aut *minus*, *asperius* aut *mitius*: ex his autem alii ad comparationem[3] singulorum argumentorum faciunt, alii ad plurium[4], alii ad
58 totius causæ inclinationem. Ex quibus sunt, qui præparent animum judicis; sunt, qui confirment: sed præparatio quoque, aut confirmatio aliquando totius causæ est, aliquando partium, et perinde[5], ut cuique conve-
59 niunt[6], subjicienda. Ideoque miror, inter duos diversarum sectarum velut duces[7] non mediocri contentione quæsitum, *Singulisne quæstionibus subjiciendi essent loci?* ut Theodoro placet: *An prius docendus judex, quam movendus?* ut præcipit Apollodorus: tamquam perierit hæc ratio media[8], et nihil cum ipsius causæ utilitate sit deliberandum[9]: hæc præcipiunt, qui ipsi non

plices: *communes*, qui inartificiales dicuntur; *proprii*, qui a rerum circumstantiis aut personarum ducuntur *ad exornationem*, *vituperationem*, *amplificationem*, *diminutionem*. Cornificius tamen *proprios* appellat *locos* quibus altera pars utitur, ut *proprius* est *locus* accusatoris, iracundiam movere, rei misericordiam. TURN.

1. *Quodque*. Turic. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *quoque*, cum Vall. Regius correxit.

2. *Justum vel*. Guelf., *j. aut*.

3. *Comparationem*. *Probationem*; sic RR. 7, 11, Jens. Locat. Cæteri dant *comparationem*. ED.

4. *Plurium*. Turic. Guelf. CAMP., *plurimum*. Male. Vide II, 7, 5. — *Plurimorum*; Poul. ED.

5. *Perinde*. Turic. Guelf. CAMP., *proinde*, cum Alm. Voss. 3 et edd. ante Stoer. quo acc. Obr., *providit*, Voss. 1. Vide §. 21 notam. — *Perinde* nullibi reperimus; *proinde*, apud omnes nostros. Bene; est enim idem ac consequenter. ED.

6. *Conveniunt*. *Convenit*; sic R. 5, Prat. bene, propter τὸ *est* præcedens in singulari numero positum. *Conveniunt*; sic cæteri omnes. Male, ut patet. ED.

7. *Duos.. . duces*. Vide lib. III, cap. 1; lib. XVII, cap. 18.

8. *Tamquam... media*. Agnoscit Gesn. colorem petitum ab Aristotele; vide nos ad lib. IV, cap. 2, §. 32.

9. *Nihil... deliberandum*. Vide lib. IV, cap. 2, §. 101.

dicunt in foro: ut artes [1], a securis otiosisque compositæ, ipsa pugnæ necessitate turbentur [2]. Namque [3] om- 60
nes fere, qui legem dicendi, quasi quædam [4] mysteria, tradiderunt, certis non inveniendorum modo argumentorum locis, sed concludendorum quoque nos præceptis illigaverunt: de quibus brevissime prælocutus, quid ipse sentiam, id est, quid clarissimos oratores fecisse videam, non tacebo.

CAP. XIV. Igitur *enthymema,* et argumentum ipsum, 1
id est, rem, quæ probationi [5] alterius adhibetur, appellant, et argumenti elocutionem: eam vero, ut [6] dixi, duplicem: *ex consequentibus,* quod habet [7] propositio-

1. *Artes.* Sic Turic. Guelf. CAMP., cum Bodl. Bal. Alm. Goth. Voss. 1, 2, 3. Bern. et edd. ante Stoer. Reliqui *acies.* Ingeniosa est conjectura (neque enim ab ullo, credo, MS. defenditur) cujus quidem eruditi, ignoro; nec tamen necessaria. Deduxit eo *pugnæ* mentio, et revocat in mentem memoriam Phormionis illius Hannibalem docentis (Cic. de Orat. II, 18). Sed dissuadet mutationem hanc, quod subito per illam injicitur similitudo. Alia res sit si, pro *ut... turbentur,* legatur *ut... turbantur.* Abrupta quidem et hiulca vel sic fuerit oratio, sed manifesta tamen comparatio. Neque pluralis locum habet, si legitur *acies;* si *artes*, optime. — *Artes;* sic omnes nostri. ED.

2. *Ut... turbentur.* De usu conjunctionis *ut* vide nos ad I, 1, 30: quamquam hic intelligi etiam potest *ita* ante *ut. Artes* vide explanatas ad II, 15, 4, ubi ex Cicerone « ad *artes componendas.* » *Pugna* autem *scholæ* sæpe opponitur ut V, 12, 17, 22; VI, 3, 28; X, 1, 79. Præcepta scholarum cedere debere utilitati aliquoties monet, velut lib. IV, cap. 2, §. 85. Vide tamen superiorem notam.

3. *Namque.* Hinc novum caput, inscriptione plerique imposita, ordiuntur Turic. Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Tarv., cum Vall. Voss. 1, 2, 3. Bern. Neque erat quod tantam hujus diremtionis imperitiam accusaret Regius, quem mox secuti sunt omnes.

4. *Mysteria.* Comparat Burm. Cic. de Or. I, 47, « explicet nobis, « et illa dicendi *mysteria* enunciet. » item Gesnerus Nostrum V, 14, 27.

5. *Quæ probationi.* Turic. CAMP., *q. de reprob.,* cum Alm.

6. *Ut dixi.* Sic Turic. Guelferb. CAMP., cum Goth. Voss. 2, Bern. Almelov., et edd. ante Basil. Reliqui omittunt *ut.* — *Ut dixi;* sic omnes nostri Codd. ED. — *Ut dixi.* Vide V, 10, 2. Accusativum *eam duplicem* repete ex *appellant.*

7. *Quod habet.* Neutrum pronominis relativi spectat ad *enthymema,* nisi forte totum negotium com-

nem, conjunctamque ei[1] protinus probationem; quale pro Ligario[2]; *Causa tum dubia, quod erat aliquid in utraque parte, quod probari posset: nunc melior ea judicanda est*[3], *quam etiam Dii adjuverunt:* habet enim rationem[4] et propositionem, non habet[5] conclusionem;
2 ita est ille imperfectus syllogismus[6]. Ex *pugnantibus* vero, quod etiam[7] solum *enthymema* quidam vocant, fortior multo probatio est. Tale est Ciceronis pro Milone[8]; *Ejus igitur mortis sedetis ultores, cujus vitam si*
3 *putetis per vos restitui posse, nolitis.* Quod quidem etiam aliquando multiplicari solet, ut est ab eodem[9], et pro eodem reo, factum: *Quem igitur cum omnium*[10] *gratia noluit, hunc voluit cum aliquorum querela? quem jure, quem loco, quem tempore, quem impune*[11], *non est au-*

prehendit. Vide lib. V, cap. 3, item mox §. 2.

1. *Ei.* Turic. Camp. *rei.*

2. *Pro Ligario.* Cap. 6.

3. *Melior ea judicanda.* Sic Turic. Guelf. Camp., cum Voss. pr. et edd. ante Gryph.; *mel. jud.* Goth. (tac. Gesn.). Reliqui *m. e. certe j.*, cum libris Ciceronianis.

4. *Rationem et propositionem.* Sic Turic. Camp., cum Alm. Bodl. Andr. Jens. et edd. ante Bas. quo acc. Obr.; *propositionem*, omissis reliquis Guelf., cum Bern. Bas.; *r. e. probationem*, Goth. (tac. Gesn.). A Gryphio inde præter Obr. *propositionem probationemque;* quo auctore, nescio. — *Rationem... conclusionem.* Ratio hic plane pro probatione dicitur; nec ordo diligenter custoditur, qui *prop.* anteverti postulabat *rationi.* Propositiones sunt *dubia*, *melior judicanda*, rationes *quod erat... posset, quam... adjuverunt.*

5. *Non habet conclusionem.* Hic deprehenditur quam diverse de *enthym.* antiqui et recentiores sentiant; quum apud hos nihil aliud sit *enth.* quam *syllogismus* in quo una *ex præmissis* subauditur, apud illos vero tum etiam est *enth.* quum ipsa *conclusio* omittitur. Ed.

6. *Imperfectus syllogismus.* Vide lib. V, cap. 10, §. 3.

7. *Quod etiam solum.* Vide lib. V, cap. 10, §. 2.

8. *Pro Milone.* Cap. 29.

9. *Eodem, et... reo.* Turic. Guelf. omittunt *et pro eodem*, cum Voss. 1, 3, et Alm. ut suspicor, quamquam etiam *reo* ab hoc abesse narratur. Solitus error.

10. *Omnium.* Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesner.) *aliqua* cum Voss. 2, 3, et edd. ante Basil.; *aliquorum*, Voss. 1. — *Cum aliqua gratia;* sic omnes nostri, excepto R. 13 a sec. manu. Ed.

11. *Quem impune.* Turic. Guelf.

sus; hunc injuria, iniquo loco, alieno tempore, cum periculo capitis non dubitavit occidere? Optimum autem 4
videtur enthymematis genus, quum proposito dissimili vel contrario ratio subjungitur: quale est [1] Demosthenis, *Non enim, si quid unquam contra leges factum*[2] *est; idque tu es imitatus, iccirco te convenit pœna liberari: quin*[3] *e contrario damnari multo magis; nam ut, si quis eorum damnatus esset, tu hæc non scripsisses: ita, damnatus tu si fueris, non scribet alius. Epichirematos* et 5
quatuor, et quinque, et sex etiam factæ sunt partes a quibusdam; Cicero[4] maxime quinque defendit, ut sit *propositio*[5], deinde *ratio* ejus, tum *assumptio*, et ejus *probatio*; quinta *complexio*: quia vero[6] interim et pro-

Camp. omittunt hæc cum Vall. Goth. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Bas. Sed etiam *quem loco* Voss. 1, 2, 3. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Ald.— *Quem impune;* hæc omittunt omnes nostri Codd. excep. R. 13 a sec. manu. Ed.

1. *Demosthenis.* In Androtionem p. Rsk. 595. Οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτ' ἐμιμήσω, διὰ τοῦτ' ἀποφύγοις ἂν δικαίως, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο· ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἐκείνων ἑάλω, σὺ ταῦτ' οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως, ἂν σὺ δίκην δῷς, ἄλλος οὐ γράψει. Gesnerus simile de eadem re enthymema designat apud Cic. Verr. III, 89: «Si is qui erit... liberabuntur»; et Regius ait (quum quidem vere, ipse viderit), Paulum (Digest. I, 3, 14) ex hoc Demosthenis dicto collegisse regulam juris civilis: «Quod... contra rationem juris receptum est, non est producendum ad consequentias.» Eodem Demosthenis loco utitur Demetr. §. 31, p. Schn. 17. Similis est alter ejusdem contra Stephanum falsi testimonii οὐ γὰρ ἂν ἕτερον δείξῃ δεινότερα εἰργασμένον, ἀποφεύγειν αὐτῷ προσήκει. P. 1117.

2. *Factum.* Turic. Guelf. Camp., *actum*: Vide V, 10, 33. Græce est ἐπράχθη. Quum de legibus ferendis hoc dicatur, *actum* fortasse melius.

3. *Quin.* Turic. Guelferb. Camp. Jens. (errante Gesn.) Tarv., *quod.* Regius correxit. Goth., *sed*, cum Voss. 2.

4. *Cicero.* Vide de Inv. 1, 37, item Script. ad Herenn. 2, 18.

5. *Propositio.* Fab. *propositionem* et infra *intentionem* appellat quod a dialecticis *major* nuncupatur; *assumptio* apud eumdem idem sonat ac *minor; complexio* et infra *connexio*, nihil aliud est quam *conclusio.* Ed.

6. *Vero.* Turic. Guelf. omittunt cum Camp. (a quo et *quia* abest, et pro *interim* est *interdum*) Voss. 1, 2. Goth. Vall. et edd. ante Bad. Regius reposuit, necessario; et facillime intercidebat, compendio notatum *ū*.

positio[1] non egeat rationis, et assumptio[2] probationis, nonnunquam etiam complexione[3] opus non sit, et quadripertitam[4], et tripertitam, et bipertitam quoque
6 fieri posse ratiocinationem. Mihi, et plurimis[5] nihilominus auctoribus, tres summum[6] videntur: nam ita se habent ista natura[7], ut sit, de quo quæratur, et per quod probetur; tertium adjici potest, velut ex consensu duorum antecedentium: ita erit prima *intentio*, secunda *assumptio*, tertia *connexio*: nam[8] confirmatio primæ ac secundæ partis et exornatio[9], eisdem cedere pos-

1. *Et propositio... probationis.* In altero membro deficit negatio, ubi pro *et* exspectabas *nec*. In tali oratione equidem non acquiesco, quum exemplis geminis destituar. Suspicor *aut prop... aut assumpt.*

2. *Et assumptio probationis.* Guelf. omittit.

3. *Complexione.* Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *quum plane*, cum Alm. Vall. et edd. ante Ald. Regius verissime correxit.

4. *Quadripertitam.* Sic Turic. In reliquis duabus vocibus *a* habet et ipse pro *e*. et sic libri mei omnes ubique, exc. Gryph. et Obr. qui mecum faciunt. Vide III, 6, 83.

5. *Plurimis.* Turic. Camp., *pluribus*, cum Voss. 1. Vide V, 13, 57.

6. *Summum.* Camp., *summi*, Ald., *ad summum*, cum Bad. sec. Bas. Gryph. aliisque; *solummodo*, Goth. Bad. pr. cum Voss. 1, 2, 3. Goth. Burmannus ablegat ad Liv. XXXI, c. 42, §. 4, ubi vid. Drakenb. Vide Nostr. V, 10, 5. — *Tres summum videntur.* Vide V, 10, 5, qui locus non plane coit cum hoc.

7. *Habent ista natura.* Turic. Camp. Guef. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *habet i. n.* cum Alm. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Bas. Nostrum est in Gryph. (1536) Colinæi. Reliqui *habet nat.*

8. *Nam confirmatio... subjiciuntur;* i. e. ratio propositionis et probatio assumptionis, quæ sunt secunda et quarta pars ratiocinationis Ciceronianæ, possunt comprehendi, illa quidem propositionis, hæc assumptionis vocabulo, quibus subjunguntur. *Cedere alicui rei* idem est ac *cedere in locum, vel partem alicujus rei* (vide III, 8, 53). *Subjici* autem hic non dialectico illo significatu dicitur, sed pro *subjungendo*, vide III, 3, 6. Exornationem vide apud Cornif. ad Herenn. II, 18, 29. Cic. de Inv. I, 30, *exornari* argumentationem. Animadvertit Regius, Boethium in secundo dialecticorum libro multis collegisse argumentis ratiocinationem tripertitam, quod et Aristoteli ac Theophrasto et omnibus denique peripatheticis placuisse demonstret.

9. *Partis et exornatio.* Turicens. Camp., *p. exorn. et.* Tarv., *p. exorn. est et* cum Alm. (vide V, 13, 42, item §. 13). Reliqui *part. exornat.* omisso *et*. Nostrum dedi ex con-

sunt[1], quibus subjiciuntur. Sumamus enim[2] ex Cicerone[3] quinque partium exemplum: *Melius*[4] *gubernantur ea, quæ consilio reguntur*[5], *quam quæ sine consilio administrantur: hanc primam partem numerant: eam deinceps rationibus variis, et quam copiosissimis verbis approbari putant oportere.* Hoc ego totum cum sua[6] ratione unum puto[7]; alioqui si ratio pars est, est[8] autem varia ratio, plures partes esse dicantur. Assumptionem deinde ponit, *Nihil autem omnium rerum melius, quam omnis mundus, administratur: hujus assumptionis quarto in loco jam*[9] *porro inducunt approbationem*[10]: de quo

jectura Capperonnerii, quam et ipse recepit, firmissimis rationibus comprobatam. Neque enim, ut monet, est pro candore Quintilianeo hæc affectatio discernendi (etiam per χιασμὸν) *confirmationem primæ ab exornatione secundæ partis*, neque *exornatio* magis ad secundam argumentationis partem spectat quam ad primam (quod Cicero ipse ostendit mox §. 7, *primam partem... copiosissimis verbis*), sicuti ne *confirmatio* quidem conjunctior est cum prima quam cum altera ejus parte. Vide §. 5 *ratio... probatio.* — *Nam confirmatio primæ, ac secundæ partis exornatio;* sic Avic. Put. Poul. Vall. lib. RR. 3, 5, 10, Prat. CAMP. Andr. Jens. Bene. Scribe igitur : *Nam confirmatio primæ, ac secundæ partis exornatio eisdem*...

1. *Possunt.* Jens. (tac. Gesn.) *possent*, cum edd. ante Ald. correxit Regius. Vide lib. V, c. 11, §. 2.

2. *Enim.* Sic Turic. Guelf. Tarv., cum Alm. Voss. 1, Ald. Omittunt Goth. Jens. (tac. Gesner.), cum Voss. 2 et edd. ante Basil. exceptis, quas demonstravi. Recentiores *autem*, sine auctore. Vide III, 3, 10, item *Morel*, *Éléments de Critique*, p. 306. — Neque apud nostros *autem* reperitur. ED.

3. *Ex Cicerone.* Vide de Inv. I, 34. *Enim* dixit, quia hoc ipso exemplo tripertitam rationem est defensurus.

4. *Gubernantur ea.* Ciceronis libri *accurantur* nisi quod Leid. 3 addit *ea.*

5. *Reguntur.* Cic. *geruntur.* Turic. ante *cons.* inserit *sine.* Alm. *cons. reg.* bis ponere et quædam turbare narratur. Vide lib. V, cap. 13, §. 56, item §. 11.

6. *Cum sua.* Turic. CAMP., *in s.*, cum Goth. Vall. Alm. Voss. 1, 2, 3. Bern., *insita*, Guelf., cum marg. Basil. non sine specie. Nostrum conjecit Regius.

7. *Puto.* Joan., *pono*, cum Steph. ipso, non ejus margine, ut narrat Burm. Non displicet.

8. *Est, est.* Intellige *si* inter hæc duo verba.

9. *Jam.* Basil., *aliam*, cum edd. posterioribus ante Obr. et libris Cic. — Τὸ *jam* omittit Prat. Cæteri vero omnes habent. ED.

10. *Approbationem.* Sic. Turic.

9 idem quod supra[1], dico. *Quinto inducunt loco complexionem[2], quæ aut id infert[3] solum, quod ex omnibus partibus cogitur, hoc modo: consilio igitur mundus administratur: aut, unum in locum quum conduxit[4] breviter propositionem[5] et assumptionem[6], adjungit, quid[7] ex his conficiatur, ad hunc modum: quod si melius[8] geruntur, quæ consilio, quam quæ sine consilio administrantur; nihil autem omnium rerum melius, quam[9] omnis mundus, administratur: consilio igitur mundus administra-*
10 *tur*. Cui parti consentio: in tribus[10] autem, quas feci-

Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesner.) cum Bern. et edd. ante Gryphium, item libris Cic. Reliqui *prob.*

1. *Quod supra.* Modo §. 7. «Hoc... «dicantur.»

2. *Complexionem, quæ.* Cicer. inserit *eam.*

3. *Aut id infert.* Turic. Guelf. Camp., *a. id fert.*, cum Alm. Bern. Tarv. Ald.; *a. infert.* Goth. Jens. (tac. Gesner.) cum Voss. 2 (nisi quod hic dicitur dare *autem*) et reliqui ante Gryph. — *Infert.* Vide lib. V, cap. 11, §. 27.

4. *Conduxit.* Sic Turic. Guelf. Camp.; *conducit*, Voss. 3. Reliqui *conduxerit*, ut et libri Cic. Sed *quum* h. l. est *postquam*. Basil. margo *concluserit* quod operosius impugnat Burmannus Ciceronis locum aliquem afferens aliorumque, nec sentiens, hoc ipsum esse Ciceronis, quod multos videtur interpretes fefellisse; etiam Regium.

5. *Propositionem*; sic Put. a sec. manu. *Expositionem* dant reliqui nostri Codd. Ed.

6. *Assumptionem, adjungit.* Cic. inserit *id.*

7. *Quid.* Goth., *quod*, cum Cic.

8. *Geruntur, quæ.* Cic. inserit *ea.*

9. *Quam omnis mundus, administratur.* Cic. *adm. qu. omn. mund.*

10. *In tribus... partibus.* Queritur Gesnerus hic deesse lucidum ordinem, nec constare partium numerum. Neminem profecto dicturum, totum hoc «Nam quidquid... ex se «ipsa movetur» esse assumptionem; qua tamen sola ratione effici tres partes. Hunc errorem natum ex prava *intentionis* appellatione (§. 6) pro qua *propositionem* aptius fuisse dicturum. *Intentionem* vocandam fuisse, quæ interdum præmittatur *propositioni*, ut hic; quæque eadem sit *conclusioni*. (Sed efficiet ea quartum profecto membrum.) Equidem nihil aliud quam assumptionem creditum a Quintil. censeo totum illud «Nam quidq... movetur» quamquam hoc magnopere recedit a nostra subtilitate enumerandi partes syllogismi, neque ipsi sane Ciceronis exemplo, modo posito, satis convenit. Sed nondum adoleverat nec justas vires sumpserat dialectica illa diligentia inter homines romanos, agendi et eloquendi peritiores quam argutandi. Vide V, 13, 19. Sic in vocabulis

mus, partibus, non est forma semper eadem, sed [1] una, in qua idem concluditur, quod intenditur, *Anima immortalis est* [2] *: nam, quidquid ex se ipso movetur, immortale est: anima autem ex se ipsa movetur, immortalis igitur est anima :* hoc fit non solum in singulis argumentis, sed in totis causis, quæ sunt simplices, et in quæstionibus [3]. Nam et hæ primam habent propositionem; 11
Sacrilegium [4] *commisisti* [5]*: non, quisquis hominem occidit, cædis tenetur* [6]*:* deinde rationem (sed hæc [7] est in causis et quæstione [8] longior, quam in singulis argumentis) et plerumque summa complexione, vel per enumerationem [9], vel per brevem conclusionem testan-

usurpandis fluctuat Noster, ut *connexio* (§§. 6, 12) pro *complexione*. Et hoc agnoscit mox ipse Gesn. ad §. 12, item in præf. sua §. 14, luculentissime disputans. Refert maxime, ut hic efficiatur ternarius ille numerus, quem de industria tutatur Noster. Male autem Gesnerus ipsam scripturæ integritatem sollicitat, quamquam tecte, nec sibi fidens satis.

1. *Sed una.* Non prima fronte apparet, cui parti respondeat τὸ *una;* tibi vero usque legenti attentius occurret *altera*, quæ infra adhibetur, §. 12. Ed.

2. *Anima... est.* Hoc quidem et ipsum e Cicerone petitur, quamquam non ipsius verbis explicatum. Vide Tusc. Disp. 1, 23, item Somn. Scip., p. 1091 (fragm. Cic. in Ed. Ern.). Sua autem se convertisse e Platonis in Phædro oratione, testatur Cicero. Vide Phædr. Plat., p. 245, C. D. E. (Bip. X, 318, 19) ubi vide Heindorf., p. 246.

3. *In quæstionibus.* Quæ opponuntur causæ universæ, vide III, 6, 10. De *causis simplicibus* III, 10, 1.

4. *Sacrilegium... non quisquis.* Sunt hæ propositiones, vel intentiones, aiens altera, altera negans.

5. *Commisisti : non.* Sic Turic. Guelf. Camp., cum Alm. Voss. 1, 2, 3. Goth. et edd. ante Gryph. Reliqui inserunt *hominem occidisti.* Vide III, 6, 74. — *Hominem occidisti;* hæc omittunt nostri Codd. Ed.

6. *Cædis tenetur.* Sic Turic. (sed a sec. manu aseriptum *reus*) Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp., cum Alm. Voss. 1, 2, 3. Reliqui inserunt *reus.* — *Cædis... tenetur.* Structuram eamdem habes, Cic. de legg. III, 13. Digest. VI, 1, 4.

7. *Hæc est.* Guelf. Goth. (tac. Gesn.) omittunt *est.* Placet.

8. *Quæstione.* Sic Camp. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2 et edd. ante Bas.; *quæstionem*, Turic. (vide §. 7, item mox hac §) *quæstionum*, Voss. 3. Reliqui *quæstionibus.* Goth. ante *quæst.* inserit *in*, solus. Vide IV, 3, 16. — Malim inseri *in.*

9. *Enumerationem.* Hic quidem

tur[1], quid effecerint: in hoc genere propositio dubia
12 est: de hac enim quæritur. Altera[2] est complexio, non par intentioni, sed vim habens parem, *Mors nihil ad nos*[3]*; nam, quod*[4] *est dissolutum, sensu caret; quod autem sensu caret, nihil ad nos:* in alio genere[5] non eadem propositio est, quæ connexio[6]: *Omnia animalia meliora sunt, quam inanima; nihil autem melius est mundo, mundus igitur animal*[7]: hic potest videri de re

ex ipsa serie orationis apparet quid sit, neque proprium est artis vocabulum, quale VI, 1, 1, aut apud Cic. de Inv. I, 29. Vide not. ad V, cap. 10, §. 66.

1. *Testantur.* Turic. Camp., *testatur,* cum Obr. Sed mox Camp., *quod fecerit.* Obr., *quid effecerit.* Alm., *qui defecerint,* ubi nulla Turic. varietas, uti vicissim nulla hic in Alm. (vide modo hac §. item §. 12). Hæserunt profecto in subjecto, quod si aliunde est circumspiciendum, malim *summa complexio* pro abl. *s. complexione.* Saltem non est cogitandum, cum Capper. in singulari de *ratione*, in plurali de *oratoribus* ἀπὸ κοινοῦ. — *Testantur quid effecerint.* Si subjectum requiris, habes §. 10, *totæ causæ et quæstiones.*

2. *Altera... complexio.* Refer secundam hanc divisionis partem ad §. 10, « sed *una* », item mox hac §. *in alio genere.*

3. *Mors nihil ad nos.* Hoc ipsum epichirema est Epicuri, referente Gellio II, 8, ex libro secundo Plutarchi de Homero (qui quidem interciderunt): Ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς· τὸ δὲ (l. γὰρ) διαλυθὲν ἀναισθητεῖ· τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Plutarchus in hac argumentatione desiderabat, « quod in prima parte « Epicurus sumere deberet. » Ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις. Ne hoc quidem igitur argumentum ad amussim respondere regulis dialecticis, nihil mirum. Apparet tamen ὁ θάνατος et τὸ διαλυθὲν esse illa, quæ, ut *non sint paria*, ita *vim* tamen *habeant parem.* Et hoc Nostro sufficit.

4. *Nam quod... ad nos.* Turicens. omittit cum Voss. 1, 3. Vide §. 4.

5. *Alio genere.* Hæc est tertia divisio quæ τῷ *una*, §. 10, et τῷ *altera*, §. 12, respondet. Ed.

6. *Quæ connexio.* Turicens., *quæ ex* (a secunda manu, *est*) *concessio.* Almelov., *q. excessio* (vide §§. 11, 15): *ss* factum ex *x*. Vide lib. II, cap. 20, §. 9. — *Quæ complexio;* sic RR. 9, 11. *Quæ est connexio;* sic R. 12, Camp. Andr. Cæteri habent *quæ connexio.* Ed.

7. *Mundus igitur animal.* Hic deficiunt Avic. Put. Poul. RR. 3, 5, usque ad hæc verba: *Ex his, quæ dicta sunt, sibi ipse astruat;* quæ verba jacent l. VIII, c. 3. Ed. — Hæc ratiocinatio est Platonis et stoicorum, qua *mundum animal* esse probant. Progrediuntur etiam ulterius, et docent mundum *sapientem* esse; *rationalem Deum.* Vide Ciceronem, de Natura Deorum, lib. II. Turn.

contentio [1]: potuit enim sic constitui ratiocinatio: *Animal est mundus, omnia enim animalia meliora sunt, quam inanima.* Cæterum hæc propositio [2] aut confessa 13 est, ut proxima; aut probanda, ut, *Qui beatam vitam* [3] *vi-*

1. *Hic potest.... contentio.* Non profecto aperta sententia. Libri quidem nihil variant. Mosellanus pro *de re* (quamquam ne hoc quidem diserte designat) *sine*, vel *præter rem* legendum judicat, « quod ratio subjuncta satis aperte demonstrare « videatur: » *Cæterum hæc propositio*, etc. Neque emendatio lenis est, neque ejusdem probatio evidens. Gesnerus de glossa cogitat, quæ de margine, ubi talis a studioso quodam fuerit posita: *Hic potest videri deesse complexio*, vel *connexio*, corrupta venerit in textum. Deinde, post *potuit*, *enim* mutat in *etiam*; necessario, post illam jacturam. Per se quidem lenissima hæc est mutatio. Vide II, 13, 11. Item Oudend. ad Suet. Aug. (c. 82), sed, quum sine ea non procedat altera illa atrocior, minus tuta. Equidem ejiciendum censeo *de re*, quod ortum videtur ex antecedente *videri*, pro quo potuit esse alicubi *videre* (vide V, 7, 37). Præterea muto *hic* in *hæc*, *contentio* in *intentio*, inserens, si venia detur (nam carere eo possumus), *etiam* post *potest*. Inde hanc sententiam efficio: « *mun-* « *dus.... animal*, quod in nostro « exemplo est complexio, potest « etiam videri *intentio*, i. e. propo- « sitio. » Variat *intentionem* et *propositionem* (hac ipsa §., « par *in-* « *tentioni* » « eadem *propositio* »), promiscue usurpans ut *compl.* et *connex.* Sic deinceps recte *enim* dicetur. Namque, in altera illa ratiocinationis forma, *animal... mundus* est ipsa *intentio* sive *propositio*. Neglexit quidem *tripertitam* suam rationem in postremo exemplo, quod est *bipertitum*. Sed hoc ego assigno incuriæ illi superbæ et Romanæ (vide ad §. 10). Ut nunc est, locum non intelligo; quid fit *de re*, plane non assequens.

2. *Hæc propositio.* Hæret Gesnerus in pronomine, pro quo malit *et*, quod ait valde esse ex more Quintiliani, conjunctionem *et* in protasi libenter usurpantis, ut III, 7, 37, « Est laus *et* op. » inprimis VI, 3, 39, « Nam *et* a Cicerone. » Huic deinde respondere *est et ass.* In hac concinnitate volebat haud dubie ejici mox *est* ex illis *est et ass.* (sicut vulgo quidem legitur). Est sane elegans in hac constitutione structura; neque tamen necessaria mutatio, nullo auctore nixa. *Hæc* interpretare, « de qua « nunc agimus » ut non designetur certa aliqua propositio. Vide lib. IV, cap. 1, §. 64. Si longius trajicere liceat pronomen, tollas hinc et reponas inter *ut* et *proxima*. Hoc de dubiis etiam inter argumenta adhibendis vide et supra lib. V, cap. 12, §. 1-4.

3. *Vivere.* Turic. CAMP., *videre*, cum Alm. Goth. Voss. 2 et edd. ante Rusc. (vide V, 13, 56). Correxit Regius. Hebraismum olet, ut monuit Gesnerus. Sic et mox itidem, nisi quod priore loco siletur Alm. altero Voss. 2.

vere volet, philosophetur oportet[1]*:* non enim conceditur[2]: cætera sequi, nisi confirmata[3] prima parte, non possunt: et assumptio interim confessa est, ut[4], *Omnes autem volunt beatam vitam vivere;* interim probanda, ut illa, *Quod est dissolutum, sensu caret:* quum, soluta corpore anima an sit immortalis, vel ad tempus certe[5] maneat[6], sit in dubio: quam assumptionem[7] alii,

1. *Oportet.* Turic. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *oporteat*, cum edd. ante Bad. exc. Camp. Correxit Regius.

2. *Non... conceditur.* Turic., *non hoc c.;* a sec manu, *hoc enim c.;* et sic Camp. *Hoc enim concedit*, Tarv. cum Alm. marg. Bas.

3. *Confirmata. Nisi confirmatam primam partem;* sic RR. 7, 10. Ed.

4. *Possunt: et assumptio interim confessa est, ut.* Turic. Guelferb. Camp. Goth. Jens. (tac. et errante Gesn.) p. *ut est a. i. c. e. u.*, cum Alm. Voss. 2 et edd. ante Ald. nisi quod *est* post *conf.* omittunt Jens. et rell. quod ne ex Alm. quidem et Voss. 2 affertur. Reliqui *p. est et a. i. c. u.*, quod Regius reposuit. *Ut* natum ex *possunt* extremo. Mutavi veterem scripturam, nonnisi, pro *ut est*, dando *et*, solum.

5. *Certe.* Turic. Guelf. Camp., *certa*, cum Vall. et edd. ante Ald. In Voss. 2, *certa;* sed correctum *certum*, quod ipsum reposuit Regius, et est in Goth. (vide præf. tom. I, p. 42, ed. Spald.). Reliqui *certum*. MSS. silentur. Recepi meam conjecturam, quæ propius ad MSS. accedit, quam Regiana (vide lib. III, cap. 11, §. 26), et apertiorem habet quæstionis non disjunctivæ significationem.

6. *Maneat?* Hic minus bene interpungere videtur Spald. noster, quum conj. *an* dubitativam esse pateat, propter sequent. *in dubio sit.* Ed. — *Vel... maneat*, Cic. Tusc. Disp. I, 31: « Stoici... usuram nobis largiuntur, tamquam cornicibus: diu mansuros aiunt animos; semper, negant. » Diog. Laert. VI, 156: μετὰ θάνατον ἐπιμένειν τὴν ψυχήν. Attende *an... vel* usurpatum in quæstione non disjunctiva. Tum enim *utrum... an* requirebatur. Vide I, 5, 47. *An* h. l. interpreteris *an non.* Vide I, 5, 19.

7. *Assumptionem... vocant. Epichirema.* Sic plane Camp. Sed Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *a. alii rationem, alii voc. epic. Epic.* Jens. (tac. Gesn.) *a. alii alii r. v. alii epic. Epic.*, cum edd. ante Bad. exc. Busc. (vide modo hac §., sed hic nulla Regii correctio) quæ, ut deinceps omnes, *ass. alii r. v. alii epic. Epic.* Voss. 2, *a. alii r. alii v. Epic.*, non plane consentiens Gothano, sed semel tantum ponens *Epic.* In recepta, et plerorumque etiam MSS. (nam de Britannicis altum silentium) scriptura id maxime offendit, quod *epichirema*, id quod animadvertit Pseudo-Turnebus, pro *argumentationis, argumenti* significationem asciscit. Appellat hic quidem Hermogenem, apud quem de Inv. III, 4, 7, sane

alii *rationem* vocant. *Epichirema* autem nullo differt a syllogismis[1], nisi quod illi et plures habent species[2], et vera colligunt veris: epichirematis frequentior circa credibilia est usus; nam, si contingeret semper controversa confessis probare, vix esset in hoc genere usus oratoris. Nam quid ingenio est opus, ut dicas, *Bona ad me pertinent, solus enim sum filius*[3] *defuncti*, vel *solus heres, quum jure bonorum possessio testati*[4] *secundum*[5] *tabu-* 14

15

ἐπιχείρημα tale quid significat, quamquam desidero justam ejus definitionem. Quid autem proclivius, quam vocabulum illud male geminari a librariis? In cæteris quidem, aut trajectionem illam Campani asciscemus (vide §§. 6, 16), quam ipse recepi, elegantissimam structuram, aut, abjecto *epichirema* priore, acquiescemus in Turic. aliorumque constitutione, quæ est ipsius Voss. 2. — Hæ variæ lect. in nostris Codd. reperiuntur. Ed. — *Quam assumptionem... vocant*. Pronomen relativum vel ad præcedens referes, vel ad sequens. Si prius, hæc erit sententia: Hoc quod modo exemplo demonstravi, alii vocant, etc. Sin posterius: Idem, quod alii *ass.*, alii *rat.* vocant. Et hoc videtur præstare. Mox §. 14, de *nullo*, vide lib. II, cap. 4, §. 13.

1. *Syllogismis*. Illud tantum apud Fab. inter *epichirema* et *syllogismum* interest, quod hic magis ex *necessariis* et *veris* colligitur, *epichirema* vero circa *probabilia* et *credibilia* magna ex parte versatur. *Syllog.* frequentius dialectici, *epich.* vero sæpius rhetores usurpant. *Syllog.* illud est argumentandi genus ab Aristotele ἀπόδειξις, *demonstratio*, *syllogismus necessarius*, *epich. syll. dialecticus*, vel *topicus* appellatum. Recentiores vero illam tantum argumentationem *epichirema* dicunt in qua utraque præmissa *ratione* statim confirmantur. Ed.

2. *Species*. Noster dicit quas dialectici *figuras* et *modos*. Turn.

3. *Filius*. Turic., *fidelius*. Alm. Guelf., *fidelium*. Vide §§. 12, 17.

4. *Testati*. Turic. Guelf., *intestatis*, cum Alm.; sed Camp. *intestati*, cum Vall. Goth. Voss. 2 et edd. ante Rusc. (vide §. 13). Correxit Regius, et potuit *in* adhærescere ex extremo *possessio*. Sed Burmannus desiderat hic aliqua, quia duplici usus fuerit propositione: « solus sum filius, vel heres. Utroque « ergo casu, sive pater testatus, « sive intestatus, decessisset, sibi « bona deberi contendebat: quare « legendum forte (fortasse) *quum* « *jure bonorum possessio testati he-* « *redi secundum tabulas, intestati* « *filio detur, ad me igitur pertinet.* » In hac ratione una est causa *filii et heredis* etsi duplex, habens plures quæstiones. Quod prohiberi videtur ab illo *vel*. Hoc enim est in oratione Quintiliani, non ejus, qui hereditatem petit. — Maxima pars nostrorum dant *intestati*. Ed.

5. *Tabulas*. Nam interdum possessio *contra tabulas* datur a prætore, quum scilicet testamento præ-

16 *las testamenti detur; ad me igitur pertinent*[1]. Sed, quum ipsa ratio in quæstionem venit, efficiendum est certum id, quo[2] probaturi sumus, quod incertum est: ut, si ipsa forte[3] intentione[4] dicatur, *Aut filius non es*[5], *aut non es legitimus, aut non es solus:* itemque, *Aut heres non es, aut non justum testamentum est*[6], *aut capere non potes*[7], *aut habes coheredes:* efficiendum est [8]justum,
17 propter quod nobis bona adjudicari[9] debeant. Sed tum est necessaria illa summa connexio[10], quum intervenit

teriti sunt liberi: aliquando *secundum tabulas*, quando scriptis heredibus datur possessio. Turn.

1. *Pertinent.* Turic. Guelf, *pertinet*, cum Alm. Obr. Refertur ad *possessio*.

2. *Id quo.* Turic., *idque*, sed a sec. manu *id quod*, et sic omnes præter Gesn. qui nostrum reposuit de conjectura; verissima illa. — *Id, quod;* sic omnes nostri. Male. Ed.

3. *Forte.* Turic. Guelf. Camp., *fere*, cum Alm. Frequens confusio, vide Drak. ad Liv. XXXIV, 47, 4.

4. *Ipsa... intentione*, adversarii puta.

5. *Aut non es... non es.* Turic., *aut est leg. et aut non e.* Guelf., *aut es leg. et aut non e.* Vide ad lib. IV, cap. 2, §. 29.

6. *Non justum testamentum est.* Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Stoer. exc. Basil. Reliqui *j. t. non e.* Vide §. 13; item mox hac §.

7. *Capere non potes.* Propter eos, qui legibus vetarentur capere hereditatem, etsi heredes instituti, velut peregrini, deportati, fideicommissa cœperunt usurpari. Vide not. ad lib. III, cap. 6, §. 70.

8. *Efficiendum est justum.* Hoc dicitur cum respectu ad prius illud « efficiendum est *certum*. » *Legitimum* docere id, unde jus nostrum repetimus, æque est necesse, ac *certum*, unde facti veritatem probamus. Hic quidem testamentum justum efficere oportet, quamquam non illa una est propositio, seu intentio. Adversus illas enim reliquas: *heres non es, capere non potes, habes coheredes*, opus erat, *certum* efficere; ut non adeo bene opponi hæc sibi invicem videantur « *justum eff. certum* eff. » Neque tamen propter hanc difficultatem, negem cum Gesnero, exputari posse, quid *justum* sibi velit; nec recipiam ejus mutationem *istud*, etsi ingenio non carentem, *efficere* pro *probando*, notissimam formam, vix tamen ostenderis a Quintil. usurpatam; nec patitur concinnitas hic nude poni hoc verbum, quum modo fuerit cum adjectivo *certum*.

9. *Nobis bona adjudicari.* Sic Turic. Capp. Reliqui *b. adj. nobis.* Vide modo hac §.; item §. 20.

10. *Connexio.* Quando *epichirema* habet plures *rationes* et *confirmationes*, illi subjici debet *conclusio*, ut intelligatur quid sit effectum. Turn.

oratio largior: aliquando[1] sufficiunt intentio ac [2] ratio; *Silent*[3] *leges inter arma, nec se exspectari jubent, quum ei, qui exspectare velit, ante injusta pœna luenda sit, quam justa repetenda:* ideoque id enthymema, quod est ex consequentibus, rationi simile dixerunt: sed et singula quoque interim recte[4] ponuntur: ut ipsum illud[5], *Silent leges inter arma.* Et a ratione fas est inci- 18
pere, deinde concludere[6]: ut ibidem, *Quod si duode-*

1. *Aliquando.* Turic., *aliquod.* Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tacente Gesn.) *ad quod*, cum Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. *Ad aliquid*, Ald. Nostrum reposuit Regius, quem adjuvat Turic. Vide V, 13, 37. — *Aliquando sufficiunt*, nullibi in nostris reperitur. Dant vero, alii *ad quod*, alii *aliquid.* ED.

2. *Ac ratio.* Jens. (tac. Gesn.) *ac oratio*, cum edd. ante Ald. Correxit Regius. Vide ad V, 2, 3.

3. *Silent leges... nec se exspectari.* Turic., *Silentem in l.*, etc. (a sec. manu nostrum). Alm., *Silen ēm l.*, etc. (vide §§. 15, 18). Jens., *s. enim l.*, etc., cum edd. ante Bad. quo accedunt Bas. et libri Cic. Si *enim* ponebat Quint., refragabatur ille aliquatenus suæ ipsius rationi. Neque enim sic fit *intentio* et *ratio* in hoc loco, sed ratio sola, alii intentioni inserviens; quæ est hæc apud Cic., *si vita nostra.... expediendæ salutis.* Sin omittitur *enim*, habes *intentionem* in his: *Silent... arma*, rationem deinceps: *quum ei... repetenda.* Et sic memoriter profecto scripsit Noster. Vide V, 13, 27, not. — *Silent... leges.* Cic. pro Milone, c. 4. Vide not. initium.

4. *Sed... recte.* Turic., *s. e. s. interimque r.*, cum Alm. Voss. 2. *S. e. s. interim quæ r.*, CAMP. cum Goth. *S. e. s. quæ interim r.*, Jens. cum edd. ante Ald. *quoque* ex *quæ* fecit Regius. *S. s. interim quoque r.*, Guelf. *S. e. s. quæque interim r.*, Bad. pr., solus, nec monito lectore. Hoc maxime blanditur (vide V, 13, 13). *Et quoque* tamen et ab aliis junguntur, vide Ruhnkenium ad Velleium, I, 17, 2, not. 8, p. 39 nostræ editionis. — Aut ait Fab. aliquando singularem et unicam poni partem, ut si quæratur, *an latronem interficere oporteat: an auxilium legum exspectare*, simpliciter dicas, *silent leges inter arma*: aut significat singula ita poni, ut sit interdum *propositio* cum *ratione;* interdum *ratio* cum *conclusione:* interdum *propositio*, *ratio* et *conclusio.* TURN. — Capp. non probat hæc ult.

5. *Ut ipsum illud.* Non quidem apud Ciceronem, opinor. Neque enim memini sic positum hoc in ejus operibus. Sed permittit Quint. ejusmodi sententias, qualis hæc sit, etiam singulas poni.

6. *Concludere: ut ibidem.* Turic., *concluderent ibidem;* a sec. man., *concludere ib.*, et sic Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et edd. ante Ald. *C. ut idem*, Ald. Bad. pr. ex Regii emendatione. — Nostri omnes *ut* omittunt. ED. — *Ibidem;* c. 3 extr.

cim tabulæ nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem, si se telo defenderet[1] *interfici impune voluerunt; quis est, qui, quoquo modo quis interfectus sit, puniendum*[2] *putet?* Variavit[3] hic adhuc[4], et rursus rationem tertio loco posuit[5], *quum videat*[6], *aliquando gladium no-*
19 *bis ab ipsis*[7] *porrigi legibus.* Prioris[8] autem partis duxit ordinem, *Insidiatori vero*[9] *et latroni quæ potest inferri*

1. *Defenderet.* Apud Ciceronem aliquot libri *defenderit;* minus bene, ob *voluerunt.*

2. *Puniendum.* Guelf. CAMP., *permittendum*, mire argutante librario.

3. *Variavit.* Sic Guelf.; *varia aut* Turic.; *varia autem*, CAMP., cum Alm. (vide §§. 17, 19); *variant autem* Goth. Jens., cum Voss. 2, et edd. ante Ald. quo acc. Bad. pr. Basil. Reliqui *variat autem.* — Easdem varias lectiones præbent omnes nostri. Solus Ald. habet *variat... ponit.* ED.

4. *Adhuc et.* CAMP., *adducat.*

5. *Posuit.* Sic Guelf., *possunt.* Turic., cum Alm. Sed ille a sec. manu *ponunt*, et sic CAMP., cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. quo acc. Bad. pr. Basil. Reliqui *ponit.*

6. *Videat.* CAMP., *videant*, cum Goth. Voss. 2 et edd. ante Bad. sec. quo acc. Basil. — *Videant;* sic omnes nostri, exc. RR. 7, 11. ED.

7. *Nobis ab ipsis.* Sic Turic. Guelf. CAMP., cum Alm. Goth. et edd. ante Gryph. Reliqui inserunt *ad occidendum hominem* post *nob.* ex Cicerone. Vide §. 17, not. 3. — Hæc omittunt nostri omnes. ED.

8. *Prioris... ordinem.* Vid. Cic. pro Mil. c. 4. Subjectum hujus sententiæ, id quod recte vidit Capperonnerius, nullum aliud nisi totum illud quod sequitur: *Insidiatori... nex;* multum autem abest, ut sit Cicero, quæ est Gesneri ratio et aliorum fortasse, quamquam obmutescentium in loco, non adeo facili. *Prioris partis ordinem ducere*, itidem cum Capperonnerio, interpretor *priorem locum obtinere.* Repetenda profecto locutio e re militari, ubi *ordinem ducere* est centurionem esse (vide I, 2, 24). Addi etiam solet aliquid isti *ordini*, ut apud Livium III, 44, 2: « *honestum* ordinem... ducebat. » Apud nostrum quidem loca bina ad hanc formæ originem referri nequeunt IV, 2, 58; X, 1, 85. Ad Livianum autem exemplum *prioris partis ordinem* interpretor, ut dixi, i. e., *primum ordinem.* Monet Quintil., in isto exemplo Ciceroniano, quod jam positurus sit, intentionem, quæ est in verbis a me designatis, præmitti cæteris epichirematis partibus, quum modo inversi ordinis exemplum dederit. Reliqua: *Quid comitatus... volunt* et *Quod habere... liceret*, simpliciter ponuntur, et subjectis tantum artis vocabulis, *ratio*, *connexio*, declarantur. Subjectum in tota illa sententia esse quærendum, nemini mirum videbitur, qui contulerit §. 26. Sic III, 6, 74, 75, 76, ubi sententiæ integræ subjectorum sunt loco.

9. *Insidiatori vero.* Sic Turic.

injusta nex? hæc intentio; *Quid comitatus nostri, quid
gladii*[1] *volunt?* hæc ratio; *Quos habere certe*[2] *non lice-
ret, si uti illis*[3] *nullo pacto liceret;* hæc ex intentione et
ratione connexio. Huic generi probationis tribus occur- 20
ritur modis, id est, per omnes partes: aut enim expu-
gnatur intentio, aut assumptio, aut conclusio, nonnun-
quam omnia: sed omnia[4] hæc tria sunt: intentio expu-
gnatur, *jure occidi eum, qui insidiatus sit*[5]*:* nam prima sta-
tim pro Milone[6] quæstio est, *an ei fas sit*[7] *lucem intueri,
qui a se hominem necatum esse fateatur*[8]. Expugnatur as- 21
sumptio omnibus iis, quæ de refutatione diximus[9]: et ra-
tio quidem nonnunquam est vera, quum ejus[10] propositio
vera non sit: interim veræ propositionis falsa ratio[11] est:

CAMP., cum libris Cic. Reliqui *I. autem*. Vide V, 10, 54.

1. *Gladii.* Turic. Guelf. Tarv., *clari viri*, cum Alm. Similia, non eadem, in marg. Basil. Vide mihi portentum scripturæ!

2. *Certe.* Turic., *certo*, non male. Guelf., *circa te*, cum marg. Basil. Vide Vorst. de lat. falso susp. c. 23, p. 186.

3. *Uti illis.* Turic., *utilis*, cum Alm. Vide §§. 18, 21, sed et lib. III, cap. 5, §. 12.

4. *Omnia hæc.* Sic Turic. Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum Voss. 2, et edd. ante Gryph. quo acc. Obr. Reliqui *h. o.* Positus τοῦ *omnia* succurrit sententiæ quam Gesnerus insimulabat glossematis. — Omnes nostri dant *omnia hæc.* Bene. ED. — *Sed... tria sunt.* Urget suam epichirematis partitionem, ne forte quis credat infinitam esse illam universitatem. Vide modo *tribus... omnes.*

5. *Jure... sit.* Hæc ipsa est intentio, jam expugnanda; non est ratio ejus expugnandæ. Pro nostro more dixissemus: « Intentio, *scilicet* Jure « occidi. » etc. Recte enim monet Capper., *occidi*, esse infinitivum præs., non perf. indicativi. Apparet hoc conjunctivo *sit.*

6. *Pro Milone quæstio.* Turicens. CAMP., *q. p. M.* Nostra collocatio exquisitior sane et plurimorum est librorum; quanto verior, non dixerim.

7. *Ei fas sit.* Sic Turic. Guelferb. CAMP. Goth. (tac. Gesner.) *e. s. f.* Jens. (tac. Gesner.) cum edd. ante Gryph. Reliqui *s. e. f.* Vide §. 16 et modo, item §. 23.

8. *An ei... fateatur.* Cic. pro Mil. c. 3 initio. Cicero, *occisum* pro *necatum*. Vide notam ad §. 17.

9. *Quæ... diximus*, capite hujus libri 13.

10. *Ejus.* Turic., *eis ut*, cum Alm. (vide §§. 19, 22.) *eis et* Guelf. (ut et Turic. a sec. manu) *et* CAMP., cum Goth. Voss. 2. Recepta latet in Turic. et Alm.

11. *Est: virtus.* Turic. Guelf., *e. et*

Virtus[1] *bonum est*, verum est; si quis rationem subjiciat, *quod ea locupletes faciat*, veræ intentionis falsa sit
22 ratio. Connexio aut vera negatur, quum aliud colligit, quam id, quod ex prioribus conficitur[2]: aut nihil [3] ad quæstionem dicitur pertinere: non est vera, sic, *Insidiator jure occiditur; nam, qui curavit*[4], *ut vim*[5] *afferat ut hostis, debet etiam ut hostis repelli; recte igitur Clodius, ut hostis, occisus est*: non utique: nondum enim Clodium insidiatorem ostendimus[6]: sed fit vera con-
23 nexio, *Recte igitur insidiator, ut hostis, occiditur*. Nihil ad nos; nondum enim Clodius insidiator apparet: sed, ut potest vera esse[7] intentio et ratio, et tamen falsa connexio[8]: ita, si illa falsa sunt, nunquam est vera con-

virt. Camp., *e. ut virt.* Non sine sensu.

1. *Virtus... Connexio aut vera.* Turicens., *v. vel falsæ* (a sec. manu *falsa*) *sit ratio quod nescio autem v.* Ex Alm. pro *connexio aut vera* affertur *quod nescio aut v.* lacunæ illius nulla mentio (vide modo hac §, item mox §. 22). Camp. pro *quod* dat *qui*, pro *aut*, *autem*. Postremum et in Guelf. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Rusc. (vide §. 13) quo acc. Bad. uterque et Vall. etsi obscurius de hoc Bad. Correxit Regius. — Nostri dant, alii *autem*; alii, *aut*. Ed.

2. *Conficitur.* Turicens., *afficitur* (a sec. manu nostrum) cum Alm. (vide §§. 21, 24) *concipitur*. Tarv. — Sic quoque Ald. Ed.

3. *Nihil ad.* Guelf. inserit *aliud*.

4. *Curavit, ut... afferat.* Vix fero. Rescribam *curat* potius quam *afferret*. — *Curavit, ut;* sic Vall. lib. RR. 9, 12. Andr. Ald. Jens. Loco τοῦ *ut*, *aut* habet Camp., *ne* habet R. 10, *ut ne*, RR. 7, 11. Ed.

5. *Ut vim.* Turic., *u. ne v.* Guelf., *ne v.* Vide Drakenborch. ad Liv. XXXIII, cap. 12, §. 6.

6. *Ostendimus.* Guelf., *offendimus*.

7. *Vera esse.* Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) Reliqui *e. v.* Vide §§. 20, 25.

8. *Intentio... vera connexio.* Sic Turic. Guelf. Camp., cum Goth. Bodl. Bal. Alm. Voss. 2, Andr. edd. ante Ald. quo acc. Obr. Gesn. Bip. et aliquot apud Burm. Reliqui ex correctione Regii *connexio et tamen falsa intentio et ratio; ita, si illa vera sunt, nunquam est falsa connexio.* Aldus (sed in binis edd.) et Burm. nostram ipsam dant, nisi quod pro *falsa s. n. e. vera c.* ponunt *vera s. n. e. falsa c.* eodem uterque profecto aberrandi casu. In hisce technicis quam proclive sit turbari inter corrigendum, ostendit mendum Tarvisinum: *vera intentio et ratio: et tamen. Ita si illa falsa connexio, falsa sunt, nunquam est vera connexio.* Vide III,

nexio. *Enthymema* ab [1] aliis [2] oratorius [3] syllogismus, 24
ab aliis pars dicitur syllogismi, propterea [4] quod syllogismus utique conclusionem et propositionem habet, et per omnes partes efficit, quod proposuit: enthymema tantum intenta [5] intelligi contentum sit. Syllogis- 25

11, 26. — Omnes nostri Vulgatæ assentiuntur. Ed. — *Sed ut... vera connexio.* Hæsit in hisce Regius, quum obstare videretur auctoritas Aristotelis, sic præcipientis (Analyt. pr., lib. II, c. 2, Buhl. 317, 18): Ἐξ ἀληθῶν μὲν οὐκ ἔστι ψεῦδος συλλογίσασθαι· ἐκ ψευδῶν δέ ἐστιν ἀληθές. Monet acute et apposite Gesnerus, « in recta argumentatione *ex veris* « *falsum sequi non posse;* sed Fa- « bium ostendere, quot modis falsa « argumentatio esse possit. » Possit sane ad Aristotelicam rationem redigere hunc sensum, qui velit pro lubitu trajicere adjectiva: *falsa e. i. e. r. c. t. vera c. i. s. i. vera s. n. e. falsa c.* Sed nullam hic diligentiam dialecticam affectavit Quintil., verum id spectavit, quod usu veniret et in foro et in schola. Neque enim, si maxime vera conclusio potest effici ex falsis propositionibus, ullus orator audebit manifesto falsa proponere, quum nemo audientium adeo perspicax sit futurus, ut veritatem illam conclusionis agnoscat, nisi forte sponte est evidens, ut nulla probatione indigeret. Falsæ autem connexionis ex veris propositionibus exemplum illud de Clodio recte occiso satis luculentum posuisse sibi est visus Quint.

1. *Ab aliis... ab aliis.* Vide §. 1.

2. *Oratorius.* Turic. Guelf. Camp. Jens. (tac. Gesn.) *oratoribus*, cum Alm. et edd. ante Rusc. (vide §. 21). Correxit Reg., cui astipulatur Vall.

3. *Syllogismus.* Turic., *syllogismi* (sed a sec. manu... *mus*) cum Alm. Vide §§. 22, 26.

4. *Propterea.* Turic. Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) *propter.*

5. *Intenta.* Sic Turicens. Guelf. Camp., cum Goth. Alm. Voss. 2, Obr. eoque recentioribus; *intentu* Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Bad. Hic *intentum*, cum edd. ante Obr. quo acc. Capper. An supinum illud *intentu* succurret sententiæ? Hoc modo: Per intentionem ipsam, qua fere sola constat enthymema, intelliguntur in eo cæteræ syllogismi partes. — *Intenta intelligi;* sic omnes nostri, excepto Jens. Ed. — *Intenta.* Hoc vocabulo utrumque et *propositionem* et *conclusionem* significari, insolens est sane; quum plerumque *intentio* appelletur quæ et *propositio.* Nec profecto *intentio* intelligitur tantum in eo, quod sequitur, exemplo; sed exprimitur etiam : *Bonum est virtus.* Hisce rationibus recte adductus videtur Capperonnerius, ut spuriam crederet vocem *intenta, intentum* (nam et sic legitur), sine qua bene procedat sententia; ad infinitivum *intelligi*, repetendum esse *concl. et propos.* Est tamen quod desideres, post jacturam illam factam; et fortasse *intenta* latius hic dicuntur pro eo, quo tendat totus syllogismus. Dicas etiam, non utique expressam *intentionem* in exemplo, quia forma *propositionis*, seu *intentionis*,

mus talis, *Solum bonum virtus: nam id demum bonum est*[1], *quo nemo male uti potest: virtute*[2] *nemo male uti potest*[3]*: bonum est ergo virtus:* Enthymema ex consequentibus[4], *Bonum est virtus, qua nemo male uti potest:* et contra, *Non est bonum pecunia: non enim bonum, quo quisquam*[5] *male uti potest; pecunia potest quis*[6] *male uti; non igitur bonum est pecunia.* Enthymema[7] ex pugnantibus, *An bonum est pecunia, qua*
26 *quisque male uti potest*[8]*? Si pecunia*[9], *quæ est in argento signato, argentum est; qui argentum omne lega-*

legitima illud careat. Alioqui, id quod urget Capper., turbari sane aliquid potuit in similibus istis ductibus *tantum intenta... contentum.* Pro *conclusione* interdum usurpari a Fabio *intentionem* Gesn. non credo, quamquam ableganti ad §. 10. — *Contentum.* Turicens. Guelf., *contenta.*

1. *Bonum est, quo nemo male.* Camp., *b. e. q. n. malus*, cum Goth. Voss. 2. — *Malus*, sic Vall. liber RR. 7, 8. Andr. Jens. Ed.

2. *Virtute... potest.* Turic. Camp. omittunt cum Alm. Plus etiam omittit Guelf. usque ad *Et contra.* — Omittunt *assumptionem* RR. 10, 11. Ed.

3. *Nemo male uti.* Camp., *n. uti malus.* Goth. (tac. Gesn.) *n. uti male.*

4. *Enthymema ex consequentibus... ex pugn.* Vide §. 2. Displicet autem quod hic repente per interrogationem effertur *enthymema ex pugn.*, nec tuta est scriptura (vide notam 7). Malim igitur *Non* pro *An* (vide VI, 2, 36 notam.).

5. *Quisquam.* Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *quisque.*

6. *Quis.* Sic omnes, nec Goth., *quisque*, ut narrat Gesn.

7. *Enthymema... pecunia.* Turic. Camp. omittunt cum Goth. (tac. Gesn.) a quo et *pecunia* utrumque abest, et ante *Enthymema* et post *bon. est.* Guelf. caret hisce omnibus: *pecunia potest quis male uti... male uti potest.* A Voss. 2 abesse dicuntur hæc sola *Enth. ex pugnantibus.* — *Enthymema ex pugnantibus, an bonum est pecunia;* sic Jenson. Ald. Hæc omittunt. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10, 11, 12, Andr. Ed.

8. *Male uti potest?* Sic Turicens. Camp., quo deducunt et lacunæ Guelf. et Goth. Reliqui *p. m. u.* Vide §§. 23, 32. — *Qua quisque male uti potest;* hæc omittunt RR. 7, 10. Ed.

9. *Si pecunia... in argento, legavit.* Simile, nec tamen iisdem verbis redditum, exemplum habes apud Ciceronem Topic., c. 3, vide et librum V, cap. 11, §. 33. Recte autem et hic monet Capperonnerius longissimam hanc periodum esse pro subjecto ad verbum *habebit.* Vide §. 19.

vit, et pecuniam, quæ est in argento signato, legavit: argentum autem omne legavit: igitur et pecuniam, quæ est in argento, legavit: habebit [1] formam syllogismi: oratori satis est dicere, *Quum argentum legaverit* [2] *omne, pecuniam quoque legavit, quæ est in argento* [3]. Peregisse 27 mihi videor sacra [4] tradentium artes, sed consilio locus superest: namque ego, ut in oratione [5] syllogismo quidem aliquando uti nefas non [6] duco, ita constare totam, aut certe confertam esse aggressionum [7] et enthymematum stipatione minime velim: dialogis enim et dialecticis disputationibus erit similior, quam nostri operis actionibus, quæ quidem inter se plurimum differunt. Nam- 28 que [8] illi homines docti, et inter doctos verum quærentes, minutius [9] et scrupulosius scrutantur omnia, et ad liquidum confessumque perducunt: ut qui sibi et invenien-

1. *Habebit.* Turic., *habebat* (a sec manu nostrum) Alm., *habeat*, cum Voss. 2. Vide §§. 24, 29.

2. *Omne.* Turic. Camp., *omnem*, cum Goth. Jungendum utrumque, *omne, omnem* putat Gesn. Non ego.

3. *Legavit, quæ est in argento;* hæc omittunt Camp. Andr. Ed.

4. *Sacra.* Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *sacras*, cum Vall. Voss. 2. Male. — Nostri dant, alii *sacras*, alii *sacra*. Ed. — *Sacra*. Recte Gesnerus ablegat ad V, 13, 60.

5. *Ut in oratione.* Turic., *utineratione*, a sec. manu *ut sine ratione*, et sic Guelf. Camp. (hic et omisso *ut*) cum Goth. Voss. 2.

6. *Non.* Turicens. Guelf. Camp. omittunt cum Alm. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. Correxit Regius. In Goth. est *non*, nisi et Gesn. et ego dormitavimus. Vide ad lib. V, cap. 10, §. 107.

7. *Aggressionum et enthymematum.* Turic., *a. ex extimæmatum.* Guelf., *aggressione e. e.*, cum Loc. Venet. Sed Camp. Goth. (tac. Gesn.) *aggressionem e. e.* Voss. 2, *aggressionem ex enthymem.*, et sic Jens. (tac. Gesn.), Tarv. Ablativum et *ex* egregie correxit Regius: pro *aggressionum* Rusc. mendose *aggregationum* ut et ante *aut certam* pro *aut certe confertam*, ubi et Loc. Venet. *autem c. c.* (vide §. 24.) — *Aggressionum*. Vide V, 10, 4.

8. *Illi.* Turic. Guelf., *illis*. Rollinus malebat *illic*. Capperonnerius monet opposito mox (§. 29) *nobis* defendi receptam. Turic. et Guelf. ratio blandiri potest, modo ablativum instrumenti ponere sic liceat, vel omittere *in*. Vide IV, 3, 10; III, 8, 20.

9. *Minutius.* Turic., *munitius*, per errorem haud dubie; quamquam ne ipsum quidem sensu carens.

di et judicandi vindicent partes, quarum alteram τοπικήν[1],
29 alteram κριτικήν vocant. Nobis ad aliorum judicia[2] componenda est oratio, et sæpius apud omnino imperitos, atque aliarum[3] certe ignaros litterarum loquendum est; quos nisi et delectatione allicimus[4], et viribus trahimus, et nonnunquam turbamus affectibus, ipsa, quæ justa
30 ac vera sunt, tenere non possumus. Locuples et speciosa vult esse eloquentia: quorum[5] nihil consequetur, si conclusionibus certis et crebris, et in unam prope formam cadentibus concisa, et contemptum[6] ex humilitate, et odium ex quadam servitute[7], et ex copia satie-
31 tatem[8], et ex amplitudine fastidium tulerit. Feratur ergo[9] non semitis[10], sed campis: non uti fontes angustis fistulis colliguntur, sed ut latissimi[11] amnes totis vallibus

1. Τοπικήν. *Topice* dicitur ea pars dialectices, quæ, propositis certis locis, methodum docet argumenta inveniendi. *Critice* vero quæ argumenta ipsa in certas argumentationum formas redigit, ut nunquam aberremus, et propositum conficiamus et colligamus. Turn.

2. *Aliorum judicia*. Goth. (tac. Gesn.) *illorum judicium*. — *Aliorum*, i. e. indoctorum, non nostræ eruditionis hominum; opponitur τῷ *inter doctos*. Vide IV, 2, 45.

3. *Aliarum*. Alm. *illarum*. Turic. nulla mentio (vide §§. 26, 31). Verius videtur, si *illas litteras* intelligis *dialecticen*. Frequentissima confusio: vide modo, item Ruhnk. ad Vell. II, 13, 3; Oudend. ad Suet. Galb. c. 1. — *Aliarum*; sic Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10, 11, Camp. Andr. Jens. Ald. *Illarum*; sic R. 12, et apud Burm. V. C. Alm. bene; nempe earum, quæ ad philosophos pertinent, litterarum. Ed.

4. *Allicimus*. Turic., *adligemus*. Guelf. Camp., *alligemus*: cum Alm. — *Quos nisi... non possumus*. Vide IV, 5, 6, quo et sequens hæc §. conferenda.

5. *Quorum*. Referatur ad *locuples et speciosa*. Ed.

6. *Contemptum*. Camp., *contemni*. Mire.

7. *Servitute*. *Severitate*; sic Ald. non male. Reliqui omnes *servitute*. Ed.

8. *Ex copia satietatem, et ex ampl. fastidium*. Horum ego discrimen parum assequor. Vide I, 1, 27. Sed hunc, quem modo designavi, locum optime vindicat, qui me admonuit, eruditus, parenthesin propagari jubens usque ad *egredi*.

9. *Ergo*. Sic Turic. Camp., cum Alm. Reliqui *igitur*. Vide V, 10, 54.

10. *Semitis*. Turic., *simentis* (sed a sec. manu nostrum). Alm., *sementis*. Vide §. 29, item hac §.

11. *Latissimi*. Turic., *beatissimi*

fluat[1], ac sibi viam, si quando non acceperit[2], faciat: nam quid[3] illa miserius lege, velut præformatas infantibus litteras persequentium[4], et, ut Græci[5] dicere so-

(sed a sec. manu nostrum) cum Goth. Alm. Voss. 2, Palat. Nihil agit Gebhardus (Crepundd. p. 113) multo verborum strepitu commendans hanc scripturam, improbante Burm. quem vide et ad Ovid. Amor. I, 15, 34. — *Beatissimi;* sic RR. 8, 9, 12, et apud Burm. Alii *latissimi.* Ed.

1. *Fluat.* Turic., *pluant* (a sec. manu *fluant*) cum Alm. Voss. 2 (Goth. nulla mentio); *fluant* Guelf. Camp.

2. *Acceperit* Gesneri sphalma *accepit*, quamquam hoc ponit Ruhnk. ad Vell. II, 3.

3. *Nam quid... custodientium.* Sic Turic. cum Goth. Alm. Jens. et edd. ante Burm. exc. Badii utraque. *N. q. illam mireris legem* etc. Camp. Guelf. Reliqui *N. q. m. illam legem.. persequentibus... custodientibus*, quod esse in Vall. narrat Badius, sed a Valla, ut opinatur, repositum. Hujus loci scripturam designo, respiciens ad ablativum in *lege* et genitivum in participiis. In levioribus enim aliqua horum libb. est diversitas a me nunc quidem neglecta. In Guelf. equidem nullum in participiis a Gesnero dissensum notavi: per incuriam profecto, quum Camp. eumdem in *mireris* habeat errorem; Roll. solus eorum, qui genitivos servant, *illa* post *mis.* amandat. Badius ipse *illam miserius legem* dat. Pronominis tamen positu ante *mis.* maxime nitor in revocanda scriptura ante-Badiana. Nullis enim machinis ablativum in participiis referes ad *miserius*, si *illam* (ut tum est legendum) præmiseris comparativo. Nec potest *illa lex* spectare ad voces sequentes: *Propositio ac concl... repugn.* si accusativum habet casum; sin ablativum, commodissime, quia tali post comparativum ablativo inest nominativus: « quam illa lex. » Quod Badius negat legem esse miseram, sed potius eos, qui legem persequantur, non est tanti, ut Vallæ correctionem, *audacule*, quod ipse confitetur Badius, reponas, contra omnium MSS. auctoritatem.—*Nam quid... leg.* Miseriam serviendi certis artium legibus aliquoties exagitat, ut IV, 2, 85. Structuram vero qualem hic agnoscerem distinguendo satis designavi. Est *lex illa* ipsum illud quod sequitur: « Proposit... « repugnantibus. » Hoc, quo manifestius appareat rigor et tædium perpetuæ hujus observationis, abruptis verbis enunciatur et solis nominativis. Vide II, 13, 1.

4. *Velut... persequentium.* Vide I, 1, 27, item Plat. Protagor., pag. 326, D. (Bipont., vol. III, pag. 119) ὥσπερ οἱ γραμματισταὶ τοῖς μήπω δεινοῖς γράφειν τῶν παίδων, ὑπογράψαντες γραμμὰς τῇ γραφίδι, οὕτω τὸ γραμμάτιον (l. γραμματεῖον) διδόασι, καὶ ἀναγκάζουσι γράφειν κατὰ τὴν ὑφήγησιν τῶν γραμμῶν.

5. *Græci.* Turic., *grachi* (a sec. manu nostrum) Alm., *græchi.* Vide hac §. item §. 32. — *Ut Græci... custodientium.* Commodum succurrit Plutarchus ignorantibus alioqui hoc Græcorum proverbium, indicante Erasmo. Ille enim in oratione

lent, quem mater amictum dedit, sollicite custodientium: propositio ac conclusio, ex consequentibus et
32 repugnantibus[1]? Non inspiret? non augeat? non mille figuris[2] variet ac verset? ut ea nasci, et ipsa provenire

prima de Alexandri fortuna (vol. II, p. 330, B) δίκαν, ait, νηπίου παιδὸς φυλάττων τὴν περιβολὴν ἣν ἡ πάτριος αὐτῷ συνήθεια, καθάπερ τιτθὴ, περιέθηκε. Eodem respicere videtur, monente itidem Erasmo, Lucianus in Nigrino (vol. I, p. 39, Bip.) Athenienses inducens ridentes munditias peregrini, cujus vestem variegatam dum mirantur, τάχα, inquiunt, τῆς μητρός ἐστιν αὐτοῦ. Quamquam hæc ad proverbium nostrum relatio adeo tuta non est, quum isto loco fortasse significentur deliciæ *muliebres*, et inde tantum repetenda sit matris mentio.

1. *Et repugn.?... verset?* Tur. Guelf. CAMP., *propugn.*, cum Alm. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald. Hic *pugnant.*, cum Goth. (aliter ac narrat Gesner.) Voss. et edd. ante Bad. sec. Vide V, 10, 74. — *Non inspiret... verset.* Horum verborum subjectum desideratur. Sufficiunt illud ii, ut quidem volunt videri, qui continuant orationem post *repugnantibus*, ut *prop. ac concl.* « inspiret, augeat, variet, verset. » Hanc rationem utcunque expressit Gedoynus, quem tamen et ipsum populares miratos puto, quum legerent: « *Cette proposition* ou (apud « Quint. est *ac*) *cette conclusion...* « *ne peut-elle point s'exprimer no-* « *blement?* etc.; » quamquam succurrit gallicismus usurpans reciprocum instar passivi. Gesnerus idem tenuisse videtur, qui ab ipso ornatu aliquid obscuritatis traxisse locum judicat. Regius bonam copiam ejurat, depravatissimum censens locum. Burmannus emendationem tentat, resecans *propos... repugnantibus* tamquam glossam, et mox de suo inserens *Quis* ante *non insp.*, quam mutationem depravatissimi loci medicinam aliquam credit etiamnum in Epist. ad Capper., p. 19. Badius subaudit « Oratio. » Equidem « Orator. » Conciliaberis fortasse huic supplemento conferens locum, quem plerique appellant interpretes II, 5, 8. Ibi quoque *inspiret* (quod alibi dicit *implere*. Vide V, 13, 56. Græce φυσᾶν veluti Aristot. Soph. El. 1, p. 520, Buhl., φυλετικῶς φυσήσαντες) itidemque sine subjecto expresso. Facile enim est intelligere « eum « qui dicit. » Redit hæc forma eodem fere, quo *aliquis* omissum ad *inquit*, *velit* (vide V, 11, 21). — *Repugnantibus?* alii interrog. punctum post *repugnantibus* ponunt, alii omittunt. Utrumque defendi potest. Si prior lectio admittatur, hic erit intellectus: (*an*) *propositio et conclusio ex consequentibus et repugnantibus dialectico more semper deducetur?* Si posterior, hic erit ordo: (*an*) *prop. et concl. ex conseq. et repug.* (*ducta*) *non inspiret, non augeat*, etc. Nullum ex collatis nostris MSS. lumen elici potest. En.

2. *Figuris.* Hic intelliguntur σχήματα λέξεως καὶ διανοίας, vide mox « Sed... alio loco. » Alia ratio grammaticarum figurarum, vide lib. V, cap. 13, §. 1. — *Figuris variet.* Vide lib. VI, cap. 1, §. 2. En

natura, non manu facta [1], et arte suspecta [2], magistrum fateri ubique videantur: quis unquam sic dixit [3] Orator? nonne apud ipsum Demosthenem [4] paucissima hujus juris vel artis reperiuntur [5]? quæ apprehensa Græci magis, nam [6] hoc solum pejus nobis faciunt [7], in catenas ligant, et inexplicabili serie connectunt, et indubitata colligunt, et probant confessa, et se antiquis [8] per hoc

1. *Facta*. Turic., *ficta* sed a sec. manu nostrum. Vide Drakenb. ad liv. XL, 12, 7. De *facto* nos ad II, 13, 9. Exemplis docet Burmannus, *manu factum* opponi *naturali*. — *Manu facta;* sic omnes nostri, excepto R. 12, qui dat *manifesta;* patet error. Ed.

2. *Suspecta*. Sic Turicens. (sed a sec. manu *suscepta*) cum Gothano, Alm. Voss. 2. Reliqui *suscepta*. Sed Gesnero, volenti nostrum, et sic etiam e Goth. notasse rato, operæ non paruerunt, quem errorem repetierunt Bip. Et Burmannus, in nota, probat nostram scripturam: confusio frequens videtur Drakenb. ad Liv. XXVIII, 6, 12, sicuti et *rec.* et *resp.*, vide nos III, 11, 26, item hic §. 35. — *Suspecta*, cave ablativum accipias, etsi mox §. 35 ipsi rei tribuitur hoc adjectivum.

3. *Dixit*. Sic Camp. Rusc. (e correctione Regii, vide §. 27) et edd. ante Gryph. quo acc. Gibs. Obr. Roll. Bip.; *vixit*, Turic. Guelferb., cum Almelov. Voss 2, et edd. ante Rusc. (vide III, 6, 68); *duxit*, Goth. Reliqui *dicit*. Nostrum conjiciebat Gesn. Vide V, 12, 8.

4. *Ipsum Demosthenem*. Cujus probandi diligentia alioqui celebratur in primis. Vide X, 1, 76, « tam « *densa* omnia (vide II, 5, 8, *crebra* « argumentatio ») etsi hoc non de Demosthene, sed ut appareat, quæ sint *densa* illa.

5. *Hujus... rep.* Sic Guelf. Camp., cum Goth. Voss. 2, Vall. Bad. pr. *h. veri v. a. r.* Turic. sed a sec. manu *h. viri v. a. r.*, et sic Alm. Jens. edd. ante Ald. Reliqui *h. modi r.*, ex mutatione Regii, nimia levitate et facta et probata. De MSS. altum silentium. — *Hujus juris vel artis;* sic omnes nostri Codd. Ed. — *Juris vel artis*. Recte interpretari hæc videtur Badius, qui *jus* ait idem esse, quod modo fuerit *lex illa* §. 31. Rigida igitur illa dialectices præcepta *jus* dicuntur *vel ars*, a quibus qui recedat, artificum minus utatur severitate. Ad molliendam hanc, quæ sane duriuscula est, locutionem, faciet collatus locus I procem. 23, ubi est « *jus* ipsum rhetorices. »

6. *Nam*. Turic. Guelferb. Camp., *non*. Vide III, 6, 47.

7. *Pejus... fac.* Turic., *pro eis nos f.*, a sec manu *pro eis non f.*, et sic Guelf., *nos pejus f.* Alm. (vide §§. 31, 33) *nobis pejus non fac.* Jens. et edd. ante Ald. Regius expunxit *non*, quod, ne glorietur ille, a Vall. abesse ait Badius. Nostro ordine Camp. Goth. (tac. Gesn.). Reliqui *nobis pejus f.* Vide §. 25, VI procem. 3.

8. *Antiquis*. An forte *Atticis*? Nam *antiquos* studiosiores fuisse

similes vocant: deinde interrogati[1] nunquam respondebunt[2], quem imitentur: sed de figuris alio [3]loco.
33 Nunc illud[4] adjiciendum, ne iis quidem consentire me, qui[5] semper argumenta sermone puro et dilucido et distincto, cæterum minime læto[6] ornatoque putant esse dicenda: namque[7] ea distincta quidem ac perspicua debere esse confiteor: in rebus vero minoribus etiam sermone ac verbis quam maxime propriis, et ex usu.
34 At, si major erit materia, nullum ornatum iis[8], qui modo non obscuret, subtrahendum puto: nam et sæpe plurimum lucis affert ipsa translatio[9], quum etiam juris-

severæ probationis, quæ quidem haberet formam dialecticæ subtilitatis, minus cognitum habeo. Nec credo inter Græcos, quorum hic error notatur, tantum fuisse *antiquorum* exprimendorum ambitum. Hoc magis Romanorum erat, qui Catones et Gracchos æmulandos sumerent. Sed huic argumento minus tribuo, quum et Græcorum antiquitas agnoscatur in Demosthene, Hyperide, vide Dial. de orat., c. 16, comparata præsertim huic Quintilianeæ Græculorum ætati. Fidem tamen fortasse faciet conjecturæ locus l. XII, c. 10, §. 14-27, collatus. Eumdem in modum Lipsius mutavit locum Dialogi de Orat. cap. 18.

1. *Interrogat.* CAMP., *interroganti.*

2. *Respondebunt.* Sic plerique: nonnulli vero *respondent.* ED.

3. *Alio loco.* Lib. IX, 1, 2, 3.

4. *Illud.* Guelf. Goth. (tacente Gesn.) CAMP., *istud.*

5. *Me, qui.* Turic. Guelf., *neque.* Alm. *me* solum omittere dicitur. Vide §§ 32, 35.

6. *Læto.* Hoc dedi ex uno Obr., probante, sed non imitante, Burmanno. Reliqui *lato.* Vide Drakenb. ad Liv. VI, 1, 3; sed et Nostr. XII, 10, 23; Tac. Hist. I, 90; Cic. Brut. c. 31; Orat. 27. Correxit sic Muretus locum Dialogi de Orat., c. 22, « *locos... latiores.* » Minus certo eamdem mutationem adhibeas Ciceroni Partitt. Oratt., cap. 23, ubi « uberior est atque latior, » quamquam vel illic præstare videtur *lætior.* Dubio tamen caret « oratio... lata » apud Plin., Epist. I, 20, 19; I, 10, 5, « Platonicam... latitudi- « nem. » — *Lato*; sic omnes nostri. ED.

7. *Namque.* Turic. Guelf., *neque;* vide modo *me qui.*

8. *Iis.* Sic Turic. CAMP. Goth. Jens. (tacente Gesn.) et edd. ante Basil. Reliqui *his.* Vide lib. V, cap. 10, §. 121; lib. VI, cap. 1, §. 23.

9. *Ipsa translatio.* Sic Turicens. Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum edd. ante Stoer. quo acc. Gibs. Obr. Reliqui *illa transl.* — *Ipsa translatio;* a qua maxime abhorrere credas argumentorum perspicuitatem.

consulti[1], quorum summus circa verborum proprietatem labor est, *littus*[2] esse audeant dicere, qua [3] fluctus *eludit*[4]; quoque quid est natura[5] magis asperum, hoc pluribus condiendum[6] est voluptatibus; et minus[7] suspecta[8] argumentatio, dissimulatione; et multum ad fidem adjuvat audientis voluptas[9]: nisi forte existimamus Ciceronem [10] hæc male, ipsa argumentatio-

1. *Etiam jurisconsulti.* Sic Turic. Guelf. CAMP., cum Goth. Voss. 2, Obr. Reliqui inserunt *ipsi.*

2. *Littus.* Guelf., *lites.*

3. *Qua fluctus.* Turic., *quam fl.*, cum Alm. Goth. Voss. 2. Sed Turic. a sec. manu *quam fructus*, et sic Guelf.; *quo fl.* Rusc. Bad. pr. (et Bad. sic dare Regium narrat, qui sane locum Ciceronis sic ponit in nota : « *quo... alluderet.* » Vide §. 32). *Quid fl.* CAMP.; *quod fl.* Vall.

4. *Eludit.* CAMP., *elidit*, cum Vall. et aliquot conjectantibus; *alludit* Jenson. et edd. ante Gryph. Christ. Colerus in Everardi Ottonis Thesauro I, 358-59, præoptat *alludit* subjiciens « *alludere* erit *al-* « *luere.* » Vide et VV. DD. ad Colum. IV, 20, 2.—*Qua fluctus eludit.* Vide Cic. Top., c. 7. « Solebat... « Aquillius... littus ita definire qua « fluctus eluderet. » Quoniam translatione opus est in hac definitione, non etymo, acquiescendum quidem videtur hoc *eludendi* verbo, quum alioqui *elidendi* aptior sane sit ratio. Conferendus est alter Ciceronis locus de Natura Deor. II, 39. Sed in neutro constat librorum scriptura, ut nec apud Nostrum. *Eludere* capiendum est significatione intransitiva, pro translatione *exundandi.* Intransitivum hoc verbum, pro *ludendo*, habes Cic. de Opt. gen. orat., c. 6. — *Eludit*, id est *ludendo* procedit : ut sit quidam undarum ludus et fluctuum. Justinianus, in titulo de *rerum divisione*, paulo aliter definivit : ait enim littus esse, quatenus maximus hibernus fluctus *excurrit.* TURN.

5. *Quid est natura.* Turic. Guelf., *quidem n.*; Goth. (tac. Gesn.) nostrum cum Voss. 2. Reliqui omittunt *est.*

6. *Condiendum.* Turic., *condicendum*, cum Alm. (vide §. 33, item mox hac §.). Sed ille a sec. manu nostrum. Guelf., *condendum.*

7. *Minus.* Turic., *munus*, a sec. manu nostrum, cum Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Alm. Voss. 2. Reliqui *nimis.* Vide Drak. ad Liv. XXXVI, 9, 7. — *Et minus... dissimulatione.* Facile subauditur vel *est*, vel *sit.*

8. *Suspecta.* CAMPANA, *suscepta.* Vide modo §. 32.

9. *Fidem... voluptas.* Vide lib. IV, cap. 2, §. 119.

10. *Cic... ipsa.* Turic., *C. hæc ipsa*, a sec. manu *C. hac i.*, cum Guelf. CAMP. Ex Alm. affertur *C. male hac i.* (vide modo hac §. item mox hac §.) Goth. Jens. (tac. Gens.) nostram dant cum edd. ante Ald. qui *C. hæc mala ipsa in* per errorem, sed in utraque. *C. hæc m. in i.* Bad. uterque. *C. hæc m. in hac i.* Basil. *C. male in hac i.* Gryph. et reliqui.

ne [1], dixisse, *silere leges inter arma*, et *gladium nobis interim ab ipsis porrigi legibus*: his tamen habendus modus [2], ut sint ornamento, non impedimento.

In post *ipsa* de conjectura inseruit Regius. — Tò *in* nullibi apud nostros reperitur. Alioqui easdem varias lectiones præbent. Ed.

1. *Ipsa argumentatione*. Desiderare sane potes præpositionem *in*; neque tamen necessariam judico; vide IV, 1, 64. Ornatum illum a Cicerone, per ipsam argumentationem, adhibitum nemo sanus reprehendat. De loco Cicer., vide §. 17.

2. *Habendus modus*. Turic., *habetis istis modis*. Alm., *habendus istis modis* (vide modo item VI Pro. 5). Burmannus ex *istis* conjicit *justus*, bene : *adjectis modis* Guelf. Andr., *adjectis modus* Camp. Malis sane cum Burm. ex hisce *adhibendus* pro *habendus*. Alia ratio loci X, 7, 7, sed vide VI, 1, 13. Sic debebat ordinari textus ex ipsis Codd. vestigiis ibi positis : « is tamen habendus istis modus. » — *Habendus modus*. Pro *adhibendus*, ut apud Ciceronem pro Cluent., cap. 35; « modus est habitus » vide Ernest. not. et similius quiddam in epistola Corneliæ Gracchorum matris inter fragmenta Corn. Nepotis ex Staver., pag. 306 nostræ editionis, « quando *modus ei rei haberi* poterit? » Vide initium notæ. Ed.

M. FABII QUINTILIANI

ORATORIÆ

INSTITUTIONIS

LIBER VI.

DE INSTITUTIONE ORATORIA

LIBRI SEXTI ARGUMENTUM.

PROOEMIUM, in quo de fortuna sua queritur. — CAP. I. De conclusione, seu peroratione. — II. De divisione affectuum: et quomodo movendi sint. — III. De risu. — IV. De altercatione. — V. De judicio et consilio.

M. FABII QUINTILIANI
ORATORIÆ
INSTITUTIONIS
LIBER VI.

PROOEMIUM.

HÆC, Marcelle Victori, ex tua voluntate[1] maxime ingressus, tum si qua ex nobis ad juvenes bonos pervenire posset utilitas, novissime pæne etiam[2] necessitate quadam officii delegati[3] mihi, sedulo laborabam; respiciens[4] tamen illam[5] curam meæ voluptatis, qui[6] filio, cujus eminens ingenium sollicitatam quoque parentis di-

1. *Tua voluntate.* Vide Procem. totius operis, §. 6.

2. *Etiam.* Sic Turic. Tarv., cum Alm.; *esset.* CAMP. Reliqui *et.*

3. *Officii delegati.* Vide libri IV Procem. 2.

4. *Respiciens.* Turic. CAMP., *respuens;* pessime.

5. *Illam... voluptatis.* Dum aliorum, Victorii et Domitiani, negotium gerit, tamen nec suæ immemor est utilitatis et voluptatis: *meæ* interpretare, vocabulo minus latino: *propriæ.* Sic apparet, nullum esse locum mutationi, quam proposuit J. M. Heusingerus: « illam « *curæ* meæ *voluptatem.* » Vide X, 1, 120. « Ut ad *curam* rerum... *res*« *piceret.* »

6. *Qui.* CAMP. omittit. Jens., *quæ,* cum edd. ante Ald. Hic *quod* cum Guelf. Bas. Regius malit *qua,* referens ad *curam.* Sic *resp.... volupt.* interpretaberis: « Hactenus tamen « curans voluptatem meam ut... vi« derer. » Nostrum est in Turicens. Goth. Vall. et reliquis, et pendet ex *meæ,* prima persona; *illam* conjunges per structuram cum *ut... uteretur.*

ligentiam merebatur, hanc optimam partem relicturus hereditatis videbar, ut, si me, quod æquum[1] et optabile fuit, fata intercepissent, præceptore tamen patre ute-
2 retur. At me fortuna id agentem diebus ac noctibus, festinantemque metu meæ mortalitatis[2], ita subito prostravit, ut laboris mei fructus ad neminem minus, quam ad me, pertineret: illum[3] enim, de quo summa conceperam, et in quo spem unicam senectutis[4] repo-
3 nebam, repetito[5] vulnere orbitatis amisi. Quid nunc agam? aut quem ultra esse usum mei, diis reprobantibus[6], credam? nam ita forte accidit, ut eum quoque[7] li-

1. *Æquum*. Camp., *peræquum*, cum Goth. Voss. 2.

2. *Meæ mortalitatis*. Non supervacuum pronomen. Suam cogitabat mortalitatem, non pignorum suorum. Alia ratio mox in voce *senectutis*, nec ibi pronomen ponitur.

3. *Illum*. Turic. Guelf. Camp., *illud*.

4. *Senectutis reponebam*. Sic Turic. Camp., cum Goth. Bodl. Alm. Andr. et edd. ante Ald. quo acc. Bad. uterque et Gryph. Reliqui inserunt *meæ*: vide notam ad *meæ mortal*. — *Senectutis meæ*; τὸ *meæ* omittunt omnes nostri Codd. Ed.

5. *Repetito*. Goth., *repentino*, cum marg. Bas. Pessime. — Prius uxorem (vide infra, §. 4), filiolum quinquennem (vide infra, §. 8 extr.) amiserat. Ed.

6. *Reprobantibus*. Quidam dant *repugnantibus*. Ed.

7. *Librum*... *de causis corruptæ eloquentiæ*. Vide V, 12, extr. Sponte unicuique succurret Dialogus de oratoribus, quem, Tacito tributum vulgo, hujus operibus subjunctum legimus. Quamquam enim alter titulus, dari solitus ei, *de causis corruptæ eloquentiæ*, a Lipsio demum impositus fuit, nec in MSS. inventus, illud is maxime agit, ut « causas exprómat, cur in tantum ab « eloquentia antiquorum recesse- « rimus. » Vide Dial., cap. 24, extr. adde c. 27, 28. Sui operis meminit Noster, nomine ipso posito bis, et hic et VIII extr., alibi autem sic, ut dubitari nequeat, quin hoc ipsum designet; II, 4, extr.; V, 12 extr.; VIII, 3, 58. Omnibus, præter nostrum, locis memorantur aliqua, quæ liber ille tractet; nec quidquam eorum invenimus in eo, quem versamus, dialogo. Inter hæc maxime advertet attentum lectorem mentio cacozeli (VIII, 3, 58) et hyperboles (VIII extr.) quæ ne cadit quidem in Dialogum de oratoribus, quum nihil in eo technicum tractetur, ut frustra causeris lacunam, quæ sane non exigua offenditur in Codd. Dialogi, c. 35 extr. Magnam alioqui similitudinem orationis summi viri, inter hos Lipsius, agnoverunt scriptoris illius et nostri. Nec diffiteor ab eadem me valde

brum, quem *de causis corruptæ eloquentiæ* emisi, jam commotum esse, quum nuper, perpetua *Institutionum* lectione tritas habens aures (modo non callosæ mihi obtigerint) relegebam Dialogum. Sed lubrica in primis ista est observatio, quæque exercitatissimum quemque exigat judicem. Longe quidem absum ab tanta desperatione, ut negem gustum aliquem et sensum harum rerum posse acquiri, quo si perveniri non posset, actum esset de tot acutissimorum virorum laboribus et vigiliis. Sed equidem soleo quam maxime memet ipse calumniari in tali disputatione, mihique a mea ipsius confidentia timere. Sunt autem quæ, in ipsa hac similitudine, manifesto abhorreant, si minus ab oratione, a mente tamen Fabii. Dialogus inter propria oratoris ponit *ad persuadendum apte dicere*, c. 30. Vide II, 15, 2-13. Idem c. 35, scholas indiscriminatim fere condemnat, vide I, 2, toto capite. Dialogus cum libertate eloquentiam quoque conticuisse prope censet, capp. 36, 40 (« eloquentia alumna licentiæ ») 41. Quintilianus majorem studio suo honorem erat habiturus, et cum Cicerone suo sensurus potius Brut., cap. 2, 12. Ciceronem ipsum satis irreverenter notat scriptor Dialogi, c. 23, quem rectissima ratione defendit Quint. VI, 3, 4. Dialogus, c. 5, Saleium Bassum *absolutissimum* vocat *poetam;* Quintil. X, 1, 90: « Vehemens . . . ingenium . . . « nec ipsum senectute maturum, » quamquam variat scriptura. De Calvo diversa statuunt Dial., cap. 21, Quint. X, 1, 115; VI, 1, 13. Vicissim Nostri mentem multa referunt quam maxime. Mollitiem educandorum puerorum uterque notat Dial., c. 29, Quint. I, 2. Item multarum litterarum studium adjungunt oratori Dial. 30, Quint. I, 10. Materias scholasticorum exagitant, c. 35 extr. Quint. II, 10, 3. Leviora quæ conspirent, hujusmodi sunt: Nicostratus athletes laudatur Dial., c. 10; Quint. II, 8, 14. Orpheus et Linus junguntur Dial., c. 12; Quint. I, 10, 9. Locus similis Dial., c. 14: « Læta... et... audentior... oratio; » Quint. XII, 10, 23: « Æschines... « latior » (an *læt.?*) « et audentior. » Dial., c. 19: « judices... oratorem... « ultro admonent; » Quint. IV, 5, 10. Dial., cap. 21, « ossa et... ma- « ciem. » Quint. procem. XXIV, 2, 4, 9. De Pollione Dial. ibid. « Asi- « nius... videtur mihi inter Mene- « nios et Appios studuisse; » Quint. X, 1, 113: (Asinius Pollio) « videri « possit seculo prior. » Dial., c. 22. « (Cicero) quasdam sententias in- « venit; » Quint. XII, 10, 48: « sen- « tentias... apud Ciceronem inve- « nio. » Dial., c. 23, « illud tertio « quoque sensu... pro sententia po- « situm *esse videatur;* » Quintil. X, 2, 18, « si in clausula posuissent, « *esse videatur.* » Quamquam alter Ciceronem vituperat, alter pravos imitatores. Dial., c. 23, « Illam... « quam jactant, sanitatem... jeju- « nio consequuntur; » Quint. XII, 10, 15: « imbecillitati sanitatis ap- « pellationem... obtendant. » Item II, 4, 9. Dial., c. 34: « apud majo- « res nostros juvenis... deduceba- « tur... ad eum oratorem qui prin- « cipem locum in civitate obtine- « bat; » Quint. X, 5, 19: « juvenis... « oratorem sibi aliquem (quod apud « majores fieri solebat) deligat. »

scribere aggressus, ictu simili[1] ferirer: tunc[2] igitur optimum fuit, infaustum opus, et quidquid hoc est in me infelicium litterarum, super immaturum funus

Dial., c. 34: « rudibus dimicantes » de declamantibus; Quintil. V, 12, 17: « præpilatis exerceri » de iisdem. Sed ille e Cicerone de Opt. gen. dicendi, c. 6. Dial., c. 34, inter alios Cæsarem, Pollionem et Calvum exempla ponit mature agendi causas in foro; Quint. XII, 6, 1, eosdem. Puritas et sobrietas orationis tanta est in nostro scriptore, ut ne ipsa quidem adolescentiæ excusatio sufficere videatur Dialogi auctori ad adipiscendum similem inter oratores locum. Nimia affectatio est in talibus (c. 20) « non « Accii aut Pacuvii *veterno inquinatus*, sed ex Horatii et Virgilii « et Lucani, » (vide Quint. X, 1, 90) « *sacrario prolatus*; (cap. 26) melius « est oratorem vel hirta toga *induere*, quam fucatis et meretriciis « vestibus *insignire*; (cap. 32) tanquam in aciem omnibus *armis* « *instructus*, sic in forum omnibus « *artibus armatus*. » Neque potest adolescentia ulla scriptoris ostendi, si Quintiliani est hic *de causis corruptæ eloquentiæ* dialogus. Aggrediebatur enim scribere librum istum quum amitteret filium minorem; et hanc jacturam fecisse Quintilianum annos natum fere 46 bonis rationibus persuadet Dodwellus (Annal. Quint. §. 21, coll. §. 4). Nolo jam multum tribuere illi argumento, quod, qui negant Dialogi auctorem Quint., repetunt a nota temporis c. 17, ubi 6, Vespasiani annus designatur, quum *juvenis admodum* (c. 1) audierit hanc disputationem auctor, quisquis fuit. Si enim maxime Quint., sexto Vespasiani anno, 32 vel 33 annorum fuit, secundum rationes Dodwellianas (§. 28); quoniam ea ætas juventutem illam romanam non excedit, solo isto *admodum* niti parum tutum videtur: vide de hac voce Dukerum ad Flor. II, 6, 10, item Tursell., p. 51, not. Ernesti. Sed succurrit altera nota, quam Dodwellus item eruit, Dial., c. 2, ubi auctor se minorem natu Julio Secundo ejusque assectatorem ostendit, qualis adolescens et tiro solet esse viri et veterani. Contra Quintilianus X, 3, 12, eumdem *æqualem* suum vocat, *atque a se familiariter amatum*. Quibus argumentis universis, quæ, præter alios, Schulzius, nuperus Dialogi editor (Lips. 1788, 8°) in Prolegomenis persecutus est, plane confirmor in ea sententia, ut Quintiliano auctori abjudicem *Dialogum de oratoribus*.

1. *Ictu simili*. Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *simili ictu*. Vide lib. V, cap. 14, §. 32, item hic §. 8.

2. *Tunc*. Turic. Guelf. *Nunc* cum Alm. et edd. ante Rusc., corrigente Regio (vide V, 14, 34). *Num* Goth. Camp., cum Voss. 2, quamquam *nunc* inde affert Burm. sed per errorem profecto. Nihil agunt, qui *nunc* defendunt, ut pro omni tempore poni solitum. Badius, qui horum est, retinuit tamen Regianam scripturam, quia *nunc* in Vall. invectum sit pro *tunc*. Frequens est confusio librariorum; vid. Drakenb. ad Liv. XLI, 9, 11.

consumpturis viscera mea[1] flammis injicere, neque hanc
impiam vivacitatem[2] novis insuper curis fatigare. Quis 4
enim mihi bonus parens ignoscat, si studere[3] amplius possum? ac non oderit hanc animi mei firmitatem[4], si quis in me est alius usus vocis, quam ut incusem deos[5], superstes omnium meorum? nullam terras despicere providentiam tester? si non meo casu[6], cui tamen nihil objici, nisi quod vivam, potest; at illorum certe, quos utique immeritos mors acerba damnavit[7]; erepta mihi

1. *Viscera mea.* Pro *liberis* usurpare *viscera* poeticum est, nec video fere, qui ante Quintil. idem ausus sit in oratione soluta, nam Valer. Max. VII, 6, ext. 3, diversa est ratio, quoniam devorandi illic mentio. Appuleium sic loqui nihil mirum; nec Curtium valde moror, quamquam hujus ævi.

2. *Impiam vivacitatem.* Impius sibi videtur qui liberis suis superstes esse sustineat. Bene hanc vehementiam doloris illustrat Gesnerus, exemplo epitaphii apud Gruterum, p. 762, 2, ubi *crudeles* se vocant parentes liberis superstites. Vide Burm. ad Decl. Quint., p. 218, et totum c. 16 indicis Scaligerani, item hic §. 12 ubi se, quod potuerit, recepta filii anima, auram amplius communem haurire, dignum ait suis cruciatibus. — *Vivacitas* hic sumitur pro vita longius protracta et diutius conservata. Ipse mox adjicit: *cui nihil objici, nisi quod vivam, potest.* Sumi etiam forte posset pro acri et vivido ingenio semper ad scribendum prompto et alacri; hoc sensu videtur minus latinum. Usurpatur tamen a Fab., lib. II, c. 7: *Si qui vero sunt paulo vivaciores.* Rollin.

3. *Studere.* Vide II, 7, 1. Oratoriæ artis proprium est verbum, « quæ tum apex studiorum », ut recte Gesnerus ad Plinium.

4. *Firmitatem.* Turicens. Camp., *infirmitatem*, cum Alm. et edd. ante Rusc. (vide modo §. 3) corrigente Regio. — *Firmitatem. Infirmitatem*, sic RR. 7, 10, 11, Camp. Andr. Jenson. et apud Burm. V. C. Alm. Locat. Suum utraque lectio sensum habet. Ed.

5. *Incusem deos... nullam... providentiam.* Solitus veterum error, ubi bonis male est, providentiam ullam negantium; si quando pœnas luant mali, *esse deos* clamantium, ut toties apud Livium. Ipse Noster vacuo animo de providentia aliter sentit, vide V, 12, 19. Orbati diis nequaquam parcunt. Sic epigramma apud Brunkium 3, p. 295:

Τῷ πατὴρ τόδε σῆμα· τὸ δ' ἔμπαλιν ἦν τὸ δίκαιον·
Ἦν δὲ δικαιοσύνης ὁ φθόνος ὀξύτερος.

Geminus locus Statii Sylv. V, 5, 76, 77, « nonne horridus *ipsos* Invidia « (id est odio) *superos*, injustaque « Tartara, *pulsem.* » Sed totum hoc carmen Statii, quod est in mortem vernæ sui, commode potest conferri cum hac Nostri comploratione.

6. *Meo casu.* Vide IV, 1, 30.

7. *Damnavit.* Vere impia doloris

prius eorumdem matre, quæ nondum expleto ætatis undevicesimo anno duos enixa filios, quamvis acerbissimis rapta fatis, felix[1] decessit[2]. Ego vel hoc uno malo sic eram afflictus, ut me jam nulla fortuna posset efficere felicem[3]; nam cum omni virtute[4], quæ in feminas cadit, functa[5], insanabilem attulit marito dolorem; tum ætate ea[6] puellari, præsertim meæ comparata, potest

acerbitas quæ eo erumpit ut providentiam neget, sed digna homine ethnico. ROLL. — Easdem querelas reperimus in Plinio, lib. V, epist. 5; Tibul., lib. I, eleg. III, 55. Statius dixit *cruda mors*, Theb., lib. IX, 380, 716: hoc verbum *cruda* a Virgilio usurpatur Æn. VI, 304, « Sed cruda deo vidirisque senectus. » Idem Virg. Æn., lib. VI, 429, quum infantes immature præreptos defiet, « Abstulit atra dies, et funere « mersit acerbo. » Phædrus, lib. IV, fab. 2, « Nondum matura est (uva), « nolo acerbam sumere. » ED.

1. *Felix*. Turic. Guelf. CAMP., *infelix*, cum Almel. Voss. Goth. et edd. ante Bad. qui restituit nostrum e Vall. — *Infelix;* sic omnes nostri Codd. *Felix;* sic solus Vall. lib. Virgilius dixit Æn., lib. XI, 159, « Tu« que, o sanctissima conjux, Felix « morte tua, neque in hunc servata « dolorem! » ED.

2. *Decessit*. Placebat Mureto (Varr. lectt. XVIII, 20, pag. 1221, Fac. Grut., vol. II) post hoc verbum continuare illa, quæ, dijuncta aliquot sensibus, mox leguntur « et, quod « nefas... effugit. » Eadem fere est constitutio Regio probata, qui sibi astipulari ait exemplar Mediceum, neque tamen diligenter designans, quæ sit ejus MS. scriptura. In meis quidem libris receptum adhuc ordinem inveni omnibus, excepto Capperon. qui Mureti conjecturam expressit. Agnosco difficultatem, quam exprobrat huic rationi Gesnerus, abruptæ nimis sententiæ, si post *oblectabar* protinus succurrit *Mihi*. Sed vide notam ad *oblectabar*.

3. *Felicem*. Displicet, quod hic (si maxime consulto) recurrit vox *felix*, modo posita in proxima clausula. Vide V, 13, 38.

4. *Omni virtute... functa*. Paulo insolentior locutio, neque enim alibi eamdem reperi. Proxime accedit Vellei. II, 15, 3, « duplici nume« ro... militum... fungi » quod dictum pro *præstando* probat Ruhnkenius, quem vide.

5. *Functa, insanabilem*. Turic., *functas ins*. Guelf. CAMP., *f. sit ins*. cum Gothan. Voss. 2, et edd. ante Bad. (quo acc. Basil.) qui *sit* delevit, sed auctore producto nullo. Aliquid simile illius *sit* etiam in Turic. Sed potuit ex compendio syllabæ *in* in *insan*. exsistere importunum illud *sit*.

6. *Ætate ea*. Turic.; *ætati eam*, a sec. manu *ætate eam*. Alm., *ætate tam* (vide V, 14, 35, item hic §. 15) cum CAMP. et edd. ante Bad. item cum Burm. eoque recentioribus. Gesnerus Goth. modo pro *tum* dare narrat *ea*, falso ille profecto, quamquam et ipse dormitavi. Guelferb.

et ipsa numerari inter vulnera orbitatis [1]. Liberis tamen 6
superstitibus oblectabar [2]; et, quod nefas erat [3], sed optabat ipsa, me salvo, maximos cruciatus [4] præcipiti via [5] effugit: mihi [6] filius minor quintum egressus [7] an-

et reliqui editi mei *æ. ea.* — *Ea.* Nominativum agnosce.

1. *Orbitatis.* Hic Quintil. quum liberorum acerbam mortem deflet, antea ereptam conjugem recordatur; quæ adeo *puellari* ætate, si ipsius ætati comparetur, decessit, ut non uxorem, sed potius *filiam*, quasi tertio *nato orbatus*, sibi ereptam fuisse crediderit. Ed.

2. *Oblectabar.* Guelf., *delectabar.* Turic., *orbitabar*, cum Alm. et edd. ante Ald. exc. Camp. et Tarv. Hanc vocem, portentosam sane, et natam, ut credi potest, ex male repetitis syllabis *orbitatis*, proscribere malebat Regius, quam mutare illa nostra; et procedebat non male ea ratio in ipsius constitutione. Sed et in recepto ordine commode fieri videtur illa jactura. Quanto enim facilius decurrit sententia, si omnia hæc referuntur ad uxorem Quintil., nulla ipsius interjecta mentione, hunc ad modum: « Liberis tamen superstitibus, et, quod nefas erat, sed optabat ipsa, me salvo, maximos... effugit. » Ita trajectione, quam Regius et Muretus certatim tentarunt, opus est nulla, et habet *Mihi* respectum aptissimum, in oppositione uxoris et ipsius. — Omnes nostri ordinem a Spald. receptum præbent. Ed.

3. *Erat, sed.* Sic Gothan. 2, et Camp. Reliqui vocem aliquam inserunt. Turic. Guelf., *e. sera s.*, cum Goth. (errante, sed retractante in Addendis Gesn.) Alm. et edd. ante Ald. exc. Tarv. Reliqui mei omnes *e. sæva s.*, quod ex quo sit MS., in molesto conferentium silentio frustra requiro. (Confundi hæc *sera* et *sæva*, etiam exemplo apparet Declam. 313 p. Burm. 618). Badius alios et *sera* dare narrat. In Guelf., *sera*, litt. *e* habet apicem in dorso, ut videatur *æ* debuisse signari. Expungenti mihi vocem interjectam assentitur Heusinger. Natum equidem illud *sera* credo ex litteris iisdem in verbis *nefas erat sed. Sæva* tum demum posset probari, si post *sed* poneretur; vel sic nimium, et supervacuum. — *Quod nefas erat*, « turbato mortalitatis ordine puellam, ante virum jam inclinatæ ætatis, decedere. » Gesnerus.

4. *Maximos cruciatus.* Turicens., *maximo cruciatu*, sed a sec. manu: *maxime cruciat;* et sic. Guelferb.; *maxime cruciat ve*, Gothan. (non aperte, ut Gesn., *cruciatu e*), cum Voss. 2.

5. *Præcipiti via.* Languere hoc videtur. Quid si *præc. vita?* ut *præceps vita* sit præcipitata, immature abrupta.

6. *Mihi.* Camp. omittit, male. Est autem ingeniosa Badii suspicio loco τοῦ *minor* intercidisse *Marcus* vel aliud nomen, quod responderet mox (§. 9) *Quintiliano.*

7. *Egressus annum, prior.* Turic., *e. in malis nec agere p.* Guelferb., *e. in malis agere p.* Goth., *e. a. in malis nec agere p.*, cum Voss. 2, *e. a. in malis ne agere p.* Goth. 2, *e. a. in malis nec augere p.* Mureti codex *e. a. ut in malis*

7 num, prior alterum ex duobus eruit lumen[1]. Non sum ambitiosus[2] in malis, nec augere lacrimarum causas volo: utinamque esset ratio minuendi! sed dissimulare qui possum, quid ille[3] gratiæ in vultu, quid jucunditatis in sermone, quos ingenii[4] igniculos, quam substantiam[5] placidæ, et, quam scio[6] vix posse credi tan-

agerem p. Camp. cum Tarv. (nisi quod ibi *agere* pro *agerem*) Ald. reliquisque ante Gesn., *e. a. nec p.* Jens. Locat., *e. a. ut in malis agerem nec p.* Veneta. Gesner. primus obtemperavit Mureto ejicienti *ut in malis agerem*, quippe præsumptum a somnolento librario ex iis, quæ mox inferuntur: *in malis nec augere.* Conjectura magis etiam firmatur eo, quod mox (§. 7) pro *nec augere* dant *nec agere* Turic. Guelf. Camp.

1. *Prior... eruit.* Oculos pro liberis dictos ex Lipsio (Elect. I, 24) hic docet Colomesius, quamquam suppresso auctore (vide notam ad III, 1, 14). Locus insignis est Ausonii in parentalibus avi materni v. 25, 26: « Amissum flesti post trina « decennia natum. Saucius, atque « *uno lumine cassus* eras. » P. Tollii 117, ubi vide interpp. ne nostri quidem loci immemores. Sed maxime ad rem facit Festus in h. v. « Orba « est, quæ patrem aut matrem, aut « filios, *quasi lumen*, amisit. » Simillima nostræ locutio e Justino V, 8 affertur a Burmanno: « Quum multi « delendum Atheniensium nomen, « urbemque incendio consumen- « dam censerent, negarunt se Spar- « tani *ex duobus* Græciæ *oculis al- « terum eruturos*, » quamquam alio translata imagine. Nostri quidem oratio aliquid contorti habet, quod filius ille non dicitur *esse* oculus, sed morte sua *eruisse* oculum. Ad *prior* recte animadvertit Badius, « quum esset *posterius* natus. »

2. *Ambitiosus.* Et hic gloriæ captationem significat vocabulum; vide lib. III, 11, 21.

3. *Ille.* Sic Basil. Transponunt Tarv. et Ald. post *gratiæ*. Turicens. Guelf. omittunt vocem, cum Jens. (tac. Gesn.) Loc. Ven. Rusc. Reliqui *illi.*

4. *Ingenii.* Turic. Camp., *ingenio* cum Vall. et edd. ante Rusc. (vide §. 4) exc. Tarv. Correxit Regius. — Omnes nostri exc. Ald., *ingenio igniculos.* Ed.

5. *Substantiam.* Sic Turic. Guelf. cum Goth. Alm. Voss. 2, Vall. Jens. et edd. ante Ald. quo acc. Bad. pr. recte improbans Aldum reponentem conjecturam Regianam *præstantiam.* Hæc est in reliquis, etiam Camp. ex ipsius profecto editoris ingenio. — Omnes nostri *præstantiam.* Ed. — *Substantiam.* Hæc opponitur *igniculis* illis facile evanescentibus. Ita Seneca epist. 58. « Quidquid falsa *cogitatione* forma- « tum, *substantiam* non habet » et Noster II, 21, 1; « *verba* ipsa... sine « rerum *substantia.* » Vide in voce procœm. tot. op. 21, II, 14, 3; II, 15, 34; VII, 2, 5.

6. *Quam scio.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 2, Vall. Reliqui *quod s.* — *Quam scio;* sic omnes nostri, excep. Jens. Ald. Ed.

tam[1], altæ mentis ostenderit[2]? qualis amorem quicun-
que alienus infans mereretur. Illud vero insidiantis, 8
quo me validius cruciaret, fortunæ fuit, ut ille mihi
blandissimus, me suis nutricibus, me aviæ[3] educanti,
me omnibus, qui sollicitare[4] illas ætates[5] solent, ante-
ferret: quapropter[6] illi dolori, quem ex matre optima,
atque omnem laudem supergressa[7], paucos ante men-
ses ceperam, gratulor: minus enim est, quod flendum
meo nomine, quam quod illius[8] gaudendum est. Una 9

1. *Tantam*. Libri quidem omnes *tantum;* sed recepi Badii, et mox Gesneri, conjecturam refingendi genus ad scripturam illam *quam* pro *quod*. Est in Camp. transpositio *quam vix scio*, unde efficere possis *quamvis scio vix... tantum : jam tum* esse in aliis narrat Burm. et effici inde bonam scripturam (*quod ... credi*) *jam tum*. Hanc probasse Heumannum quoque refert Gesn. Expeditissima sane fuerit. — Quidam *tantum*. Alii vero utrum *tantam* an *tantum* dent in dubio est. Nam breviata scriptura usi sunt. Editor.

2. *Ostenderit*. Sic libri mei, exc. Jens. Loc. Ven. qui *ostendit*, et Burm. Capp. qui ex Mureti Codice *ostenderet*. Perperam hoc præstare ait Muretus. Regius *ostendit* in nostrum correxit, obsequente primo Rusc. (Vide modo hac §.)

3. *Aviæ*. Goth., *avis*, cum Voss. 2, solo.

4. *Sollicitare*. Hoc pro *alliciendo* dici exemplis astruit Burm. sed et ipsa lexica docent. Illud infrequentius, quod *homines* dicuntur sollicitare illas ætates; malis sane *rebus* hoc tribui. Eo redit conjectura eruditi in Leidensi ed. posita : *quæ* pro *qui*. Nec fuerit absurdum ita per sonis protinus subjungi res.

5. *Illas ætates solent*. Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *s. i. æ.* Vide §. 3, item mox.

6. *Quapropter... gratulor*. Matre mortua totum se ad patrem applicu erat infans, qui quum iisdem blan ditiis matrem, si vixisset, demeriturus fuisset, nimia futura erat ejus tristitia, si superstitem puerulo esse eam oportuisset. *Gratulor* autem plane pro *gratias ago*, quo nomine hunc ipsum locum designat Gronovius Observ. II, 19, p. Platn. 294. Eamdem significationem agnoscere possis in Plin. ep. IV, 27, 5, « temporibus nostris gratulare pro ingenio tali. » Si enim *gratulare* poneretur potestate solita, *pro* non videtur dicturus fuisse, sed *de*. Item Seneca Pater, p. Bip. 208, « *Gratulare*...naturæ meæ : nunquam ejus modi filius parricidium faciet. » Vide Duker. ad Flor. IV, 3, 5. Oudend. ad Suet. Tiber. c. 60.

7. *Omnem laudem supergressa*. Sic Turic. Guelf. Sed Goth. (tac. Gesn.) *o. s. l.* Reliqui *l. o. s.* Vide modo, item §. 10.

8. *Quam quod illius*. Turicens. Guelf., *quamquam illis* cum Alm.

post hæc Quintiliani[1] mei spe ac voluptate nitebar; et poterat sufficere solatio: non enim flosculos, sicut prior, sed jam[2] decimum ætatis ingressus annum, certos[3] ac deformatos[4] fructus ostenderat. Juro[5] per mala mea, per infelicem conscientiam, per illos manes[6], numina mei doloris[7], has me in illo vidisse virtutes ingenii, non modo ad percipiendas disciplinas, quo nihil præstantius cognovi, plurima expertus[8], studiique jam tum non coacti, sciunt præceptores, sed probitatis, pietatis, humanitatis, liberalitatis, ut prorsus posset[9] hinc[10] esse tanti fulminis metus, quod observatum fere[11] est, cele-

1. *Quintiliani*. Sic Turic. Guelf. Goth. (tacente Gesn.) CAMP. Vide præfationem Spald.; item lib. VI, cap. 3, §. 112.

2. *Sed jam*. Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *sed etiam* per errorem.

3. *Certos ac deformatos*. Sic Turic. Guelf. CAMP. Reliqui *atque d.* Vide lib. V, cap. 11, §. 24.

4. *Deformatos*. CAMP., *defloratos* cum Andr. Ald. importuna corrigendi prurigine. — Maxima pars nostrorum dant *deformatos*. Solus R. 12, *defloratos*. ED. — *Deformatos*. Vide V, 11, 30. —Venustissima est translatio. *Deformati* enim dicuntur fructus quum delapso flore *formati* apparent, et (ut dicitur) *nodati*. TURN.

5. *Juro... numina*. Tanta asseveratione opus esse ducit in re etiam minus credibili, quam cujus modo (§. 7) meminerat in filio minore. Jurare per *mala* non insolitum veteribus ostendit Barthius ad Stat. Theb. VI, 171. Apposite ad *numina*, ut vocantur *manes*, Burmannus laudat Ovid. Heroid. 3, 105: « Perque « trium fortes animas, *mea numi-* « *na*, fratrum. » Sil. Ital. VI, 113: « ...testor, *mea numina*, manes. »

6. *Manes*. Jurabant antiqui vel per res caras, vel per res invisas. Iidem etiam *manes*, i. e., animas corpore liberatas, deos esse credebant, auct. Cic. TURN.

7. *Mei doloris*. Sic Turic. Guelf. CAMP. Reliqui *d. m.* Vide §§. 8, 15.

8. *Plurima expertus*, ingenia juvenum suæ disciplinæ traditorum.

9. *Posset*. Sic scripsi, Gesnerum secutus, contra libros omnes ante ipsum, dantes *possit*. Vide lib. VI, cap. 2, §. 2.

10. *Hinc*. Sic Guelferb., aliis, ut Turic. CAMP. Goth. Voss. 2, Vall. edd. ante Rusc. (vide §. 7) dantibus *hic*, quod bene correxit Regius. Levius quod *fluminis* (Jens. Tarvis.) mutavit idem, ubi bonam scripturam dant MSS.

11. *Fere*. Turic. Guelferb. CAMP., *facere* cum Alm. Confunduntur *facere* et *ferre*, vide Drakenb. ad Liv. IX, 15, 5.—RR. 7, 11, dant *facile*. ED. — *Observatum fere est*. Plin., H. N. VII, 51, extr. « Quum Censo- « rius Cato... ut ex oraculo aliquo,

rius occidere festinatam maturitatem[1]: et esse [2]nescio quam, quæ spes tantas[3] decerpat, invidiam[4], ne videlicet ultra, quam homini datum est, nostra provehantur.
Etiam illa fortuita[5] aderant omnia, vocis jucunditas 11
claritasque, oris suavitas, et in utracunque[6] lingua, tamquam ad eam demum[7] natus esset, expressa proprietas omnium litterarum: sed hæc spes adhuc, illa majora, constantia, gravitas, contra dolores etiam ac metus[8] robur: nam quo ille animo, qua medicorum admiratione, mensium octo valetudinem tulit? ut me in supremis consolatus est? quam etiam deficiens, [9]jam-

« prodiderit : Senilem juventam « prematuræ mortis esse signum. » Cestius de auditore suo Alsio Flavo (apud Senec. Patr. p. Bip. 79) « aie« bat tam mature magnum inge« nium non esse vitale. »

1. *Maturitatem*. Ejusdem Catonis apophthegma est apud Plinium, lib. VII: *Præcoces fructus raro ad maturitatem perveniunt*. Ed.

2. *Esse nescio*. Turic. a sec. manu *ecce n.* et sic Camp.

3. *Quam, quæ spes tantas;* sic Vall. lib. RR. 8, 9, 12, Jens. Ald. *Quam, quæ spes tantam;* sic RR. 10, 11, male. *Nescio quæ spes tantam;* sic R. 7. Camp. Andr. non minus male. Ed.

4. *Nescio quam... invidiam*. Pervulgatissima veterum opinio. Vide Epigramma ad §. 4. Nota Solonis apud Herodotum sententia I, 32, τὸ θεῖον πᾶν ἐὸν φθονερόν. Apud eumdem Artabanus VII, 10, ὁρᾷς ὡς τὰ ὑπερέχοντα ζῶα κεραυνοῖ ὁ θεὸς, οὐδὲ ἐᾷ φαντάζεσθαι, τὰ δὲ σμικρὰ οὐδέν μιν κνίζει. (Attende vocem κεραυνοῖ, cui geminum hic est *fulmen*, quod eadem translatione habes apud Statium Sylv. V, 5, 50; II, 1, 225.) Plura de hac deorum invidia collegit Barth. ad Claud. Epigr. 32, 1. Vide Gesn. ad Claudian. rapt. Pros. III, 27. Ex eodem genere est locus Virgilii Æneid. VI, 870, 1. Sed aliter statuit sanctior iis Plato; vide ejus Phædrum p. 247, A; ibique Heindorfium.

5. *Fortuita*. Turicens., *fortuna*. Guelf., *fortunæ*, cum Alm. Gryph. (1536) Bas. Colinæi, Sichardi.

6. *Utracunque*. Goth., *utranque*. Quo ipso apparet aliquid interfuisse τῷ *utra* et *que*. — *Utracunque*. Auget mirabilem pueri dexteritatem, *utracunque* dicendo pro *utraque*. Vide I, procem. 1.

7. *Demum*. Vide I, pro. 3; XI, 3, 68; Plin. X, epist. 66, 9.

8. *Etiam ac metus*. Supervacua quam maxime Burmanni conjectura; *etiam mentis*.

9. *Jamque*. Turic. Guelf., *quamque*, cum Alm. Voss. 2, Goth. et edd. ante Obr. quo acc. Rollin. exc. tamen Camp. qui dat *quamquam* et Tarv. qui *quique*. Nostrum est ex Mureti Cod. — *Jamque non noster*, nullibi reperimus. Omnes nostri, exc. R. 12, dant *quamque n. n.* Ed.

que non noster[1], ipsum illum alienatæ mentis[2] erro-
12 rem circa solas[3] litteras habuit[4]? Tuosne ego[5], o[6] meæ

1. *Noster*. Camp., *tunc*, cum Bad. sec. et posterioribus ante Obr. quo acc. Rollin. Etiam Muretus hanc inveniebat vulgatam, fortasse ex Campani mutatione profectam. Vide V, 13, 19. — *Jamque non noster*. « Significat eum jam in potestate « mortis fuisse; » Muretus loco ad §. 4 cit. Comparant Ovid., Art. II, 93, « jam non pater. » Sed propius est Georg. IV, 498, « tendens, heu *non tua*, palmas. » Ad *jam non* vide II, 7, 3, notam; item mox lib. VI, cap. 1, §. 10.

2. *Alienatæ mentis*. Turic. Guelf., *aliena tenentes*, cum Alm. nisi quod ex hoc *tenentis*.

3. *Solas*. Turic. Guelf., *scholas*, cum Alm.

4. *Ipsum illum... habuit*. Mirum in modum hallucinati hic sunt Rollinus et Gesnerus. In promptu est, moribundi deliria versata esse nonnisi in rebus ad litteras pertinentibus, quod recte expresserunt Gedoynus et Hugo Blærius in prælectionibus rhetoricis, ubi hujus loci versionem ponit. Talis fuit error ille supremus dulcissimi senis, Jo. Arnoldi Eberti, interpretis Youngianæ poesis, græce latineque doctissimi, nihil nisi carmina et musicos modos extremo tenuique spiritu agitantis, cujusmodi aliquid notabili præsagio significavit ipse in Epistola ad sodalem suum C. A. Schmidium *(Ebert's Episteln und vermischte Gedichte. Hamb.* 1789, p. 90*)*. Huic nostri loco scriptam censeo notam Almelovenii, male relatam a Burmanno ad initium §. hujus, ubi de *fortuitis illis* agitur. Designat ille simile apud Aristidem exemplum in oratione funebri in Eteoneum ὅς καὶ τελευτῶν εἰς ταῦτα ἐτελεύτησεν, πανηγυρικὸν καὶ μελέτας βοῶν. T. I, p. 77, Jebbii. Istam Aristidis declamationem, compositam et ipsam in adolescentis mortem immaturam, sed discipuli, non filii, si quis contulerit cum hoc Quintiliani prooemio, viderit is, quid Græculus seculi nostræ æræ secundi concedat romano præceptori.

5. *Tuosne*. Turic., *tuasne*, cum Jens. (tac. Gesn.) ex errore referendi ad *spes*. Vide V, 13, 45; VI, 1, 32. — *Tuosne ego;* sic nostri. *Tuasne ego;* sic RR. 7, 11. *Tuosne quum ego;* sic solus Camp. Ed.

6. *O meæ... inanes*. Hunc accipiemus vocativum, quo ipsum filium compellet (sic et Blærius); ut nullis parenthesis signis indigeat locus. Si interjecta hæc foret lamentatio, accusativum fortasse positurus erat scriptor, non nominativum. Quamquam geminus est locus Ciceronis Pro Mil., c. 34, ubi nominativus in tali structura (vide tamen notam ad VI, 1, 27). Sed abrupta nimis et obscura fit oratio, si *tuos* nullum habet vocativum, quo referatur. Et docet Gronovius Observv. p. (Platn.) 493, *spes* usurpari pro ipsis liberis. Vide Plinii paneg. 26, 4. Neque est quod hæreas in plurali, quum unius filii sit mentio. *Spes* frequenter plurali numero de una re. Vide Drakenb. ad Liv. IV, 36, 2. Reitz. ad Lucian. Tyrannic. Vol. IV, pag. 601. Bip. ib., p. 525.

spes inanes, labentes oculos[1], tuum[2] fugientem spiritum vidi? tuum corpus frigidum exsangue[3] complexus, animam recipere, auramque communem haurire amplius potui? dignus his cruciatibus, quos fero, dignus his cogitationibus[4]. Tene consulari[5] nuper adoptione 13

1. *Labentes oculos*. Sunt iidem qui et alias *natantes*, morientium oculi. Eodem, quo Noster, verbo utitur Virgilius Æneid. XI, 818-19: « *la-* « *buntur* frigida leto *lumina*. » Item Ovid. Trist. III, III, 44: « *Labentes* « *oculos* condet amica manus » ubi vide Heinsium, indicante Almelovenio. Heinsius ponit locum Statii Sylv. III, 5, 39: « oculos jam morte « *cadentes*. »

2. *Tuum fugientem... tuum corpus*. Turic. Guelf., *tum f.... tum c.* cum Goth. Voss. 2. Sed CAMP., *quum f... quum c.* Bas., *quum f... tuum c.*

3. *Exsangue*. Sic edd. meæ omnes ante Roll. Neque tamen hæc scriptura e MSS. annotata. Vide V, 11, 7. — *Frigidum exsangue*. Hæc duo adjectiva juncta ἀσυνδέτως uni substantivo, non sane placent magnopere, sed solent defendi talia exemplis. Vide Drakenb. ad Liv. I, 14, 7. Inter quæ tamen, quod huic plane responderet, inveni nullum. Neque enim conveniunt in hunc locum, quæ rectissime monet Oudend. ad Suet. Neron. 37.

4. *His cogitationibus*. Hæc ipsa, quæ volvit et versat animo, filii mortem, se adolescenti superstitem et infelici firmitate tanto dolori resistentem, summos videtur putare cruciatus, quibus ipsis dignum se cogitur pronunciare. Vide §. 3.

5. *Consulari... admotum*. *Consularis adoptio* nihil profecto aliud significat, nisi quod adoptatus fuerit Quintiliani filius, non quidem a consule aliquo, sed a viro quodam consulari. An forte *consularis*, gen. casu? Tentat sane Nicolaus Antonius in Bibl. Hisp. vet., pag. 56, §. 251, eam hujus locutionis interpretationem, qua consulatus non verus, sed consularibus modo ornamentis constans, ideoque fictitius, intelligatur, qualem fuisse Quintiliani patris, liquet ex Ausonii gratiarum actione: vide præfat. Spald., p. 9. Idem honor Plutarcho concessus fuit a Trajano, auctore Suida. De cujusmodi ornamentis consularibus vide Sueton. Cæs. 76. Claud. 24. « Ut enim adoptio » ait Antonius « fictio est naturæ; sic or- « namentorum consularium con- « cessio *adepti* » (impetrati) « revera « consulatus fictio fuit. Quod Fa- « bii interpretes non animadverte- « runt. » Id tamen est fortasse, quod obscure satis significat Pseudo-Turnebus; quamquam hoc multis displicere ait. Inter quos et ego ascribi velim. Quid enim contortius? Discimus igitur Quintilianum, id quod aliunde sane non liquet (ut nec illud de avunculo, et socero futuro, prætore), Nostri filium, a viro consulari esse adoptatum, eoque ad spem omnium accessisse honorum, quibus fungebatur *pater* ille *adoptivus*, quæ est verissima Gesneri interpretatio. Vanum enim fuerit, de suis honoribus prædicare Quint. Nec puto difficultatem ha-

ad omnium spes honorum[1] patris[2] admotum, te avunculo prætori generum destinatum, te omnium spe atticæ[3] eloquentiæ candidatum, superstes[4] parens tan-

bere, quod post adoptionem in alienam domum erat transiturus Quint. filius. Quid enim vetat, vel sic patrem naturalem ejus studia rexisse, animamque morientis recepisse?

1. *Honorum*. *Bonorum;* sic RR. 7, 10, 11; Ald. Cæteri *honorum*. Ed.

2. *Patris*. Turic. Guelf. Camp., *prius*, cum Goth. Alm. Bodl. Voss. 2, Guilielm. Cod. Andr. et edd. ante Bad. Hic superscriptam in Vallensi Cod. (in quo et ipso *prius*) vocem nostram recepit; quæ quin vera sit, nullus dubito. Est notum compendium *pr* pro *pater*. Quid proclivius, quam ut ex *pris* fieret *prius?*—Nostri omnes, exc. Vall. lib. a sec. manu, R. 12, Jens. ab emend. dant *prius*. Bene, nam si admotus est ad honores patris, qui pater fuit consul, quid ergo hic sibi vult *consularis adoptio*. Ed.

3. *Spe atticæ*. Turic., *spes acutis* (et pro *eloq*. mox *æloqu*.) cum Guelferb. Alm. (nisi quod *æl*. non memoratur) *acutis* etiam Mureti Cod. unde hic efficit *omnium spe ac votis* (sed Guilielmius idem), frigidiuscule. Camp., *acutæ*, cum Gothan. Andr. Jens. et edd. ante Ald. qui ex conjectura videtur reposuisse nostrum. Turpe est Gibsoni de suis silentium (vide V, 13, 6). Manum injicit corrigenti mihi Turic. aliorumque scriptura *acutis*, qui si et ipsi haberent *acutæ* illud reliquorum, inventam crederem medicinam, ut scriberetur *avitæ*. (Sed video præsumptum hoc ab Erasmo Adag. I, 9, 24 extr.) Patrem suum Quintil. laudat IX, 3, 73, quamquam modestius. Sed hic in domestico illo affectu potuit augeri fama ejusdem. Et conspirant magnopere cuncta hæc, si vel nostro loco gentis et necessitudinis injiciatur mentio, quæ est in *patre* (adoptivo), *avunculo*, *parente* (naturali.) Nam quod *acutæ* ipsum explicare sibi videntur quidam locis aliquot seriorum, qui laudant Quintiliani *acumen*, id leve est profecto. Sed residet aliud vitium. Quovis pignore contenderim, *omnium spe* esse spuria. Vide mihi Tur. Alm. Guelferb. dantes *o. spes*. Habes ipsa, quæ modo erant, verba « ad *omnium spes*. » Ad hæc aberrabat librarius. Neque enim talis iteratio Quintilianei stomachi videtur, etsi vide §. V, not. — Nostri omnes, exc. Jens. ab emend. Ald., dant *acutæ*. Ed.

4. *Superstes... Et, si*. Turicens. Guelferb., *s. p. t. pœnas et si*, cum Goth. 1, 2, Alm., *s. p. habiturus est t. ad p. et si*, Camp. cum Bad. sec. Basil. all. ap. Burm., *superest p. t. pœnis et si*, Tarv., *s. p. t. pœnis et si*, Jens. cum Loc. Ven. Rusc., *s. p. t. ad pœnas et si*, Ald. Bad. pr. Apparet abesse a libris veteribus omnibus *ad* et *amisi*, quorum posterius diffidens sibi conjecit Regius; et meorum primus dat Gryph. In Camp. et ipso est correctio. *Pœnis* pro *pœnas* itidem novatum ab editoribus. In veteri quidem scriptura acquiescendum non est; nec expedita medicina. Qui putant *vidi* posse intelligi ex quo pendeant accusativi, vix ulli suam rationem pro-

tum ad pœnas, amisi? et, si non[1] cupido lucis, certe
patientia vindicet te reliqua[2] mea ætate: nam frustra
mala omnia ad crimen fortunæ relegamus[3]. Nemo, nisi 14
sua culpa, diu dolet[4]; sed vivimus, et aliqua vivendi
ratio quærenda est, credendumque doctissimis hominibus[5], qui unicum adversorum solatium litteras putaverunt: si quando tamen ita resederit præsens impetus, ut aliqua tot luctibus alia cogitatio inseri possit, non injuste petierim moræ veniam; quis enim dilata studia

babunt. Gesnerus *pœnas* pro *cruciatibus, doloribus* usurpari, idoneis Plinii majoris locis ostendit: quod et Burm. docuit ex Gron. Obs. II, 9. Sed pœnas dici *furias* quoque, satis est notum, vide Ern. clav. h. v. Venit igitur in mentem talis loci nostri constitutio, in qua vel minimum mutaretur. « Tene... superstes parens tantum pœnas *habet?* « Si. » *Et* illud ante *si* alienum ultro videbitur attento; in quo possis tabulam laceram agnoscere illius *habet*, quod perierit. Sententia hæc: Te igitur pœnas tantum, i. e. *Furias* quasdam, habebit pater tuus, misere et impie tibi superstes? Sed displicet, præter alia, quod est tertia persona *habet*, non prima *habeo*. Heusingeri ratio, nec ipsa facilis, *te* post *vindicet* expungit, cæterum acquiescens in Ald. scriptura, ut *parens superstes ad pœnas vindicet* filium. Locus sospitatorem exspectat.

1. *Si non... certe patientia.* Hoc ipsum, quod vivo, mihi erit pœnæ. *Iniquissimum* erat, si, post mortem filii, cuperet vitam pater; « neque « ego tam ferreum memet ipse agnosco, etiamsi aliis videar fortasse. Sed patior certe vitam, quam « abrumpere decebat, et hæc ipsa « lucis patientia vindicet te. » Sic *non* illud ad verbum finitum nequaquam pertinet, sed subjecti finibus continetur, ut omnia ista *si non... patientia* conjunctim efficiant subjectum sententiæ. Manifestius sane hoc erat, si ante *si* fuisset pronomen, hoc modo: « Hæc, « si non cupido lucis, certe patien« tia. » Fateor etiam conjunctivum præsentis *vindicet*, minus aptum loco mihi videri quam futurum indicativi: *vindicabit*.

2. *Te reliqua.* Turicens. Guelf., *terræ aliquam*, cum Alm. nisi quod *aliqua*. Camp., *t. a. r.*, cum Ald. Male.

3. *Relegamus.* Vide VII, 4, 13; item Ruhnk. ad Vell. II, 44, 2.

4. *Nemo... dolet.* Stoica vox. Vide V, 12, 19. Sed nec propria sectæ hæc mens censenda, verum toti antiquitati communis, quod inter alia suadet exemplum Attici Epicurei; et Plinius, H. N. II, 7, « sibi... mor« tem consciscere... optimum in « tantis vitæ pœnis. » Vide lib. V, cap. 6, §. 3.

5. *Doctissimis hominibus.* Sic Cicero, mortua Tulliola, consolationem a philosophia petivit, ac librum *de Consolatione* conscripsit. Turn.

miretur, quæ potius non abrupta esse mirandum est? 15 Tum, si qua fuerint minus[1] effecta iis, quæ levius adhuc afflicti[2] cœperamus, imperitanti[3] fortunæ remittantur: quæ, si quid mediocrium alioqui in[4] nostro ingenio virium fuit, ut non exstinxerit, debilitavit tamen[5]: sed vel propter hoc nos contumacius erigamus, quod illam ut perferre nobis difficile est, ita facile contemnere: nihil enim sibi adversus me reliquit, et, infelicem quidem sed certissimam tamen, attulit mihi ex his ma-

1. *Fuerint minus*. Sic Turicens. Guelferb. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *m. f.* Vide §. 10; VI, 1, 2.

2. *Afflicti;* sic nostri fere omnes. *Affecti;* sic apud Burm. Locat. Ed.

3. *Imperitanti fortunæ.* Hoc dedi ex ingeniosissima verissimaque Lochmanni V. C. conjectura. Præter unum Alm. præferentem *imperi aut f.* (quocum non narratur conspirare Turic. vide §§. 5, 16) in libris nihil variatur, dantibus omnibus *imperitiæ aut f.* Veritate reperta, jam non attinet recensere Mureti, Pithœi, Schellii, Burmanni, Gesneri conjecturas. — Omnes nostri dant *imperitiæ aut fortunæ*. Ed. — *Imperitanti fortunæ*. Similiter Sallust. Jug., c. 76 (apud Tell. 72): « naturam ipsam cæteris *imperitantem*. » Et verbum frequentat Tacitus, utrumque indicante Lochmanno V. C. in prolusione anni 1776, p. 9. Qui non plane pro *imperando* variant hoc verbum, ii libidinem fere et superbiam imperandi eo significant, ut Liv. XXI, 1, 3, ubi vide Drakenb.; item Plin. H. N. X, 21: « (gallinacei) *imperitant* suo generi, et *regnum*, in « quacunque sunt domo, *exercent*; » et VIII, 16: « (leonis) animalis.... « cæteris..... *imperitantis*. » Plin. Paneg. LXXXII, 6: « si his validior « toto corpore animus *imperitet*. » Significatur ergo potentissimum et superbum fortunæ regnum.

4. *Alioqui in nostro*. Sic Turic. cum Alm. Jens. et edd. ante Bas. quo acc. Gryph. Reliqui omittunt *in* quorum et Camp. et Goth. Compendium habet Guelf. in quo præpositionem latere existimo. Mollior et minus affectata cum præp. structura, quam sine eadem. — Omnes nostri habent *in*. Ed.

5. *Tamen*. Turic. Guelf. Goth. (errante Gesn. qui ref. *jam meus*) *jam mens*, cum Vall. (quem item *meus* dare falso narrat Burm. ut confidam eumdem fuisse in recensendo Voss. 2 errorem). Quod Alm. dicitur dare *debilita vitia mens*, in eo ipso est cæterorum scriptura, negligentius dirempta illa. Camp., *debilitata vicio mens*. Tarv., *debilitata jam vitio mens*. Jens. *deb. tamen* omittit cum reliquis ante Ald. et hoc inveniebat Regius, de conjectura reponens *debilitaverit*, quum persentisceret lacunam, improbaret autem Camp. et Tarv. rationem, quæ sane est perversa, etsi eruta ex illa Alm. scriptura.

lis securitatem. Boni[1] autem consulere nostrum laborem vel propter hoc æquum est[2], quod in nullum jam proprium usum perseveramus, sed omnis hæc cura[3] ad alienas utilitates, si modo quid utile scribimus[4], spectat: nos miseri, sicut facultates patrimonii nostri, ita hoc opus aliis præparabamus[5], aliis relinquemus[6]. 16

CAP. I. Peroratio sequebatur[7], quam *cumulum* qui- 1

1. *Boni.* R. 8, *bonis autem consulere;* male, nam nemo nescit hanc locutionem *boni consulere* sæpissime usurpari pro *bonum judicare.* *Bonis autem consolari;* sic Vall. lib. RR. 7, 11, 12, Jens. Pessime. Ed.

2. *Hoc æquum.* Turicens. Guelf. Camp., *h. cecum* (posteriores quidem *æ*) cum Goth. 2, Mureti MS. Andr. et edd. ante Ald. quo acc. Bad. uterque. Reliqui *h. certum.* Nostrum facili emendatione restituerunt Muretus, Guilielmius, Gesnerus in Add. De postrema littera in *hoc* iterata, *c* autem posita pro *qu* vide Drakenb. ad Liv. I, 21, 3; et nos ad IV, 2, 83; VI, 3, 47.

3. *Cura... utilitates.* Turic., *curas alienas utiles*, ut et Guilielmii liber. Vide Fac. Grut., vol. III, p. 2, pag. 311. Alm., *curas ad alienas utiles* (vide §. 15; item mox). Sed ille a sec. manu *curas ut alienis utiles;* et sic Guelf. nisi quod *cura.* Camp., *omnes has curas alienis utiles.* Reliqui *cura ad alienos ut alienis utilis*, quam stribliginem quis tulerit? Nos reposuimus emendationem Guilielmii. Quod Burm. ait, *ad* ante *curas* requiri, id tam certum non est. Sunt utriusque formæ apud Nostrum exempla; velut, sine præp., V, 12, 22, *vict. spectet.* Sic et *respicere*, §. 1, sine præp.; X, 1, 120, cum eadem. Possit *ut* ex *ad* esse corruptum, quod tamen magis repeto a turbata voce. *Utilitates*, quem pluralem vide III, 4, 14, Alm. scripturam recte excerptam magnopere dubito. — Hanc lectionem, *ad alienas utilitates*, a Spald. receptam frustra in nostris quæsivimus, in quibus nihil aliud reperimus quam varias hujusce notæ lectiones. Ed.

4. *Scribimus.* Camp., *scribi*, cum Alm. Nulla Turic. varietas notata (vide modo; item VI, 1, 1). Infinitivum frustra defendit Burm.

5. *Præparabamus.* Sic Turicens. Guelf. Camp. cum Palat. MS. Ald. Obr. *Præparamus*, Goth. (tacente Gesn.) cum Voss. 2, Bad. et edd. ante Leid. quo acc. Roll. *Præparabimus*, Jens. et edd. ante Ald. *Paramus*, Leid. Gibs. Reliqui *paravimus.* — Maxima pars nostrorum dat *præparabamus.* Cæteri easdem varias lectiones. Ed.

6. *Aliis... aliis.* Quum Gedoynus male ceperit hoc, et ipse Gesnerus, suadens futurum pro *præparabamus* (vide VI, 3, 15), aberrare videatur, juvat apponere similitudinem orationis: I, 5, 7, *alium... alium;* VIII, 4, 15, *alibi... alibi;* IX, 2, 12, *aliud... ad aliud;* IX, 2, 85, 92, 97; IX, 3, 22.

7. *Sequebatur.* Attende tempus imperfectum, i. e. tum quum labor

dam, *conclusionem* alii vocant: ejus duplex ratio [1] est, posita aut in rebus, aut in affectibus: *rerum* [2] *repetitio* et congregatio, quæ græce dicitur ἀνακεφαλαίωσις [3], a quibusdam Latinorum *enumeratio* [4], et memoriam judicis reficit, et totam simul causam ponit ante oculos, et,
2 etiamsi per singula minus moverat [5], turba valet [6]. In hac, quæ repetemus, quam brevissime dicenda sunt, et, quod græco verbo patet, decurrendum per *capita*: nam, si morabimur, non jam enumeratio, sed quasi altera [7] fiet oratio: quæ autem enumeranda [8] videntur, cum pondere aliquo dicenda sunt, et aptis [9] excitanda sententiis [10], et figuris utique varianda [11]: alioqui nihil est

interrumperetur morte filii mei.

1. *Duplex ratio est.* Cic. tamen tres efficit partes in libro *de Inventione, enumerationem, indignationem, conquestionem*: *in partit.* duas, *enumerationem* et *amplificationem*. Quæ quidem omnia consentiunt: nam in amplificatione moventur affectus: item indignatio et conquestio referuntur ad affectum. Turn. — Vide Cic. de Orat., lib. II, §. 185-216; et in Orat., §. 128-133. Ed.

2. *Repetitio.* Vide IV, procem. 6.

3. Ἀνακεφαλαίωσις, quia decurrit per capita quæ sunt præcipua firmamenta causæ. Primus hoc nomen usurpavit Isocrates, Phalereo teste. Turn.

4. *Enumeratio.* Turic., *renumeratio*, cum Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald. exc. Camp. Tarv. *Remuneratio*, Alm. (vide VI, pro. 16; item hic §. 8). *Renunciatio*, Guelf.

5. *Moverat.* Turic. (a sec. manu) *moveret*; et sic Guelf. cum Goth. Vall. Voss. 2. *Moveat*, Camp. — *Et quæ singula minus movissent, turba valent;* sic R. 13. Non male.

6. *Turba valet.* Vide V, 13, 11.

7. *Quasi altera.* Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2. Reliqui *a. q.* Vide VI, procem. 15; item hic §. 7.

8. *Enumeranda.* Turic., *adnumeranda*, cum Alm. *Annummeranda*, Camp. Hinc colligo scripturam *ann.* antiquiorem fuisse quam *adn.*, quippe quæ facilius ex vera *enum.* corrumperetur. Vide VI, procem. 12; item simile exemplum IV, 2, 29. Vide tamen §. 17.

9. *Aptis.* RR. 7, 11, Jens., *apertis.* Cæteri *aptis.* Ed.

10. *Excitanda sententiis.* Eadem translatione a Plin. H. N. XIV, 20, dicitur « crudo flore resinæ *excitari*... lenitas (musti). » Item XIX, 8: « ut (betæ) lenitas *excitetur* acrimonia sinapis. » Sed et Noster IX, 2, 29: « fictiones personarum... orationem... *excitant.* » XII, 10, 49: « *excitatiora* lumina (orationis.) » Item VI, 3, 19.

11. *Figuris.. var.* Vid. V, 14, 32. Ed.

odiosius[1] recta illa repetitione, velut memoriæ judicum
diffidentis. Sunt autem innumerabiles[2]; optimeque in 3
Verrem Cicero[3], *si pater ipse judicaret, quæ [4]diceret,*
quum hæc probarentur? et deinde subjecit enumeratio-
nem: aut, quum idem in [5]eumdem, *per invocationem*
deorum spoliata a prætore templa dinumerat: licet et
dubitare, num quid nos fugerit; et, quid responsuri
sint adversarii[6] his et his; aut, quam spem accusator
habeat omnibus ita defensis[7]. Illa vero [8]jucundissima, 4
si contingat aliquod ex adversario ducere[9] argumen-
tum, ut, si dicas, *Reliquit vero*[10] *hanc partem causæ;*
aut, *Invidia premere maluit;* aut *Ad preces*[11] *confugit;*
et merito[12], *quum sciret hæc et hæc.* Sed non sunt sin- 5

1. *Odiosius.* Vide not. ad lib. I, c. 6, §. 19; item lib. I, c. 6, §. 40.

2. *Innumerabiles.* Scil. figuræ.

3. *In Verrem Cicero.* Cic. in Verr. V, 52. Etiam hic locus memoriter excitatus valde recedit ab ipso Ciceronis exemplo. Vide V, 13, 27. Qui in fluctuante apud Ciceronem ipsum scriptura elaborarunt, nostri nullam videntur rationem habuisse. Ut Quintilianus quidem locum memoria tenuit, pater Verris fingitur auditor modo eorum fuisse, quæ probarentur in filium, quum ipse sederet judex; nihil eorum ipse commemorasse. Sermo ejus, in hac ratione, nonnisi admirantis fuit et indignantis, quod secus est apud Ciceronem. Hic tamen apud Quint. maxime displicet *quæ diceret* pro *quid diceret.*

4. *Quæ diceret.* Turic., *dicerent.* — R. 12, Jens. ab emend., *quid diceret.* Cæteri *quæ diceret.* Ed.

5. *Idem in.* Turic. Jens. (tacente Gesn.) inserunt *et*, cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Leid. exc. Camp. Basil. Male adhæsit ad *idem* extremum — *Idem in eumdem;* c. 72.

6. *Responsuri sint adversarii. Responsurus sit adversarius;* sic R. 11, Camp. Andr. Ed.

7. *Ita defensis. Ita*, ut jam enumeratione significetur. Succurrebat tamen pro *ita* fortasse legendum *rite*, vel *scite.* Sed non multum tribuo.

8. *Illa... jucundissima.* Hunc accipio singularem feminini referendum ad *figura*, intellectum; non pluralem neutrius, in genere positum.

9. *Ducere.* Hoc verbum omisit R. 10. Ed.

10. *Reliquit vero.* Turic., *reliquius* (in quo nihil aliud nisi ipsum nostrum) a sec. manu *reliquam v.* et sic Guelf. Omittunt *vero* Camp. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Leid.

11. *Preces.* Guelf., *pedes,* cum marg. Bas. — Solus R 10, *pedes.* Ed.

12. *Et merito.* Vulgo male distinguunt, quasi *et* sit ipsius Quintiliani interjicientis, a *merito* autem

gulæ species persequendæ[1], ne sola videantur, quæ forte nunc dixero; quum occasiones[2], et ex causis[3], et ex dictis adversariorum, et ex quibusdam fortuitis quoque oriantur; nec referenda modo nostra, sed postulandum etiam ab adversariis, ut ad quædam respon-
6 deant. Id autem, si et actionis supererit locus[4], et ea proposuerimus, quæ refelli non possunt; nam provocare, quæ inde sint[5] fortia, non arguentis[6] est, sed
7 monentis. Id unum epilogi genus visum est plerisque Atticorum, et philosophis fere omnibus, qui de arte oratoria scriptum aliquid reliquerunt: id sensisse Atticos credo, quia Athenis[7] affectus movere etiam per præ-

ordiatur nova figura enumerandi. Pertinet omne hoc ad illud: *Ad preces*, etc.

1. *Persequendæ*. Sic Turic. Guelf. Camp. cum Gothan. Alm. Voss. 2, Steph. Obr. Reliqui *proseq*. Vide IV, 1, 43. — *Sed non sunt... persequendæ*. Hoc sibi ipse præcipienti suadet Quint., non oratori dicturo.

2. *Occasiones*. Turicens. Guelf., *accusationes* (quamquam ille a pr. manu *accusationis*) cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Correxit Regius, sed et antea Camp. Vide VI, Pro. 11. — Nostri omnes, exc. Andr. Jens. ab emend. habent *accusationes*. Ed.

3. *Causis*. Basil., *ausis*, de conjectura, futili illa.

4. *Actionis... locus*. Equidem interpretor: Si suppetat copia post adversarii responsionem etiamnum agendi, i. e. dicendi, ne forte hæreant ea, quæ hic postrema protulerit. Negliguntur hæc ab interpretibus, nec Gedoynus vertere vel dignatus est, vel ausus. Paulo clarior fortasse fiat oratio, si, pro *actionis*, scribas *actioni*; quamquam *locus* genitivum commode asciscit.

5. *Inde sint*. Guelf. Camp. Turic., *desint* (sed hic a sec. manu, a pr. enim nostrum) cum Vall. Leid. Obr. — Nostri omnes dant *inde sint fortia*. Ed. — *Inde*. « H. e. ab altera « parte, contra quam dicimus. Fre« quens est, adverbia loci adhibere « de personis: ut *unde petitur*, pro « reo; vide Gronov. ad Cicer. fam. « VII, 11. Sic Ter. Adelph. I, 1, 21: « *Nati filii duo: inde ego hunc ma« jorem adoptavi mihi.* » Gesn., vide et Cort. ad Sallust. Jug. XIV, 22, et Drakenb. ad Liv. I, 24, 2. Vide V, 13, 2, *inde*, *hinc*.

6. *Arguentis... monentis*. Satis clarum orationis acumen. Malim tamen *admonentis*, quod apud unum Aldum invenio, et in Rusc. adscriptum ab antiqua manu. Facillime *ad* excidebat post *sed*. Vide V, 13, 46: « bene *admonitos*. » IV, 5, 4, « recte *admones*. »

7. *Athenis... prohibebatur orator*. Vide not. ad II, 16, 4. Locis veterum ibi positis adde Nostr. XII, 10,

conem prohibebatur orator: philosophos[1] minus miror[2], apud quos vitii loco est[3], affici; nec boni mores videntur, sic a vero judicem averti; nec convenire bono viro vitiis uti: necessarios[4] tamen affectus fatebuntur, si aliter obtineri vera, et justa, et in commune profutura non possint. Cæterum illud constitit inter omnes, 8
etiam in aliis partibus actionis, si multiplex[5] causa sit et pluribus argumentis defensa, utiliter ἀνακεφαλαίωσιν fieri solere; sicut nemo dubitaverit multas esse causas, in quibus nullo loco sit necessaria, si breves et simplices fuerint: hæc pars[6] *perorationis* accusatori patronoque ex æquo[7] communis est: affectibus quoque iisdem[8] fere 9
utuntur; sed rarius hic[9], ille sæpius ac magis: nam

26; Appulei. Metam. lib. X, p. Elmenh. 241. (Pricæi p. 214, sunt hi numeri et apud Oudend.) nam et illic *præconis* mentio, item Polluc. Onom. VIII, 117, et in contrarium loca Elmenhorstio designata pag. 176 nott. Pric. 48. Aliquid, sed leve, pro Quint. habet Xenoph. Mem. IV, 4, 4, παρὰ τοὺς νόμους. — Præsertim apud areopagitas qui usque adeo severi fuerunt, ut in tenebris judicarent, ne misericordia erga reum aliqua moverentur. Meminit Lucian. in Anacharsi, quum ait: ἢν δέ τις ἢ προοίμιον, etc. Meminit et Fab. lib. V. init. et X, de Demosthenis Ciceronisque comparatione; item Plutarch. Turn.

1. *Philosophos.* Vide Aristotel. in princip. Rhet., lib. I.

2. *Miror.* Burmannus malit *moror;* non quidem necessario.

3. *Loco est;* sic Turic. Camp. Reliqui *e. l.* Vide §§. 2, 13.

4. *Necessarios... si aliter.* Vide V, 14, 29.

5. *Multiplex.* Vide IV, 4, 4.

6. *Hæc pars perorationis.* Cicero tamen in partit., ea sæpius uti accusatorem quam defensorem ait: quod tamen consentire potest cum præcepto Fabii. Turn.

7. *Ex æquo;* sic Turic. cum Alm. (vide §§. 1, 9). *Æquo* sine præpositione Guelf. Reliqui *æque.* Nostrum probat Burm. ablegans ad Petron. cap. 74. Vide et Drakenb. ad Liv. XXXIX, 26, 1. — *Ex æquo communis.* Non solum uterque eorum utitur anacephalæosi, sed nec magis alter altero. In *affectibus* mox alia utriusque ratio.

8. *Iisdem;* sic Camp. *Hisdem,* Guelf. *Isdem,* Turic. Reliqui *eisdem,* vide III, 8, 65. Nec tamen negem vel hanc formam Nostro usurpatam, ut III, 8, 31, 45; VII, pr. 1.

9. *Rarius... ac magis.* Turicens., *aliis sic aut i. s. a. m.,* cum Alm. (vide §§. 8, 10). Sed ille a sec. manu *alius sic aut i. s. a. m.* Guelf., *alius sic at i. s. a. m.* Camp., *aliis hic at i. s. a. m.* Codd. MSS. negligenter fere sunt collati, nec multum Gothano

huic[1] concitare judices, illi flectere convenit: verum et accusator habet interim lacrimas ex miseratione ejus rei[2], quam ulciscitur; et reus de indignitate calumniæ conspirationis[3] vehementius interim queritur: dividere

tribuendum. Igitur *rarius* a correctore profectum puto, nec pro reliqua Quintiliani concinnitate videtur prius unum poni adverbium *rarius*, mox duo « *sæpius ac magis.* » His adducor, ut MSS. vestigiis insistens scribere malim *aliis hic, aliis ille;* ita *sæpius ac magis* utrique tribuetur et accusatori et patrono, sed in diversis affectibus: *at* corruptum ex *aliis*, vide ad V, 10, 9; VI, 3, 75, quum scriptum esset *at*. In hac constitutione ne quærendum quidem magnopere est, utri singula pronomina, *hic*, *ille*, reddantur, qua de re ad hunc locum disserunt VV. DD. Sed mox eadem recurrit observatio, vide ibi not. seq. In recepta autem ratione, *hic* profecto ad propius, ad *patronum*, referendum erat; *ille* ad remotius, ad *accusatorem*, quod male coibat cum sequentibus. Id sentiens Capper., nec tamen agnoscens veram difficultatem, ludibrium debuit Burm. in Epistola p. 45, ne ipsi quidem expedienti locum.

1. *Huic... illi.* Ad remotius, *accusatorem*, refer *huic;* ad propius, *patronum*, *illi*. Vide V, 13, 12; item hic §. 22. Ablegat Burm. ad Sanctii Minervam, locupletatam a Perizonio, lib. II, c. 9, item (in Epistola ad Capper., p. 45) Budæum in Comment. Gr. L., p. 1038, ed. Steph. (quem locum in mea ed. nondum inveni) ubi Budæus addit « *usus est* « *et varie Quintilianus* » ut appareat, Budæo cognitam fuisse hanc Quintilianeam usurpandi pronomina libertatem.

2. *Rei*, *quam;* sic Rusc. (ex correctione Regii, ut videtur, vide VI, Pro. 7) cum Gothan. et Aldo, Bad. utroque, Gesn. Bip., *r. qua*, Voss. 2. Sed Turic. Guelf. Vall. et edd. rell. *r. quem*. Aut *quam* scribi debere ait Regius, aut *rei* tolli. Hoc ipsum factum a Campano, corrigente procul dubio (vide §. V); nec male, quum mox §. 19, sit « *ejus casum* « *quem ulciscitur.* » Potuit facillime irrepere *rei*. Vide Drakenb. ad Liv. II, 18, 2. Exempla e Quint. vide IV, 2, 61; V, 10, 72; V, 13, 56; V, 14, 1; vide et III, 11, 1. — *Ejus rei, quem ulciscitur;* sic Vall. lib. RR. 7, 8, 10, 11, Jens. *Ejus rei, quam ulciscitur;* sic R. 9, Gothan. Ald. *Ejus, quem ulciscitur;* sic cum Camp. Andr. Omitti possit *rei*, quamquam *reus* utrique parti convenit. *Rei, quam...* defendi potest; nam sæpe accusator utitur miseratione quæ ex ipsa *re* oritur, ut *ejus rei*, seu facti auctorem puniendum curet. Ed.

3. *Calumniæ conspirationis;* sic Vall. lib. RR. 7, 8, 10, 11, Camp. Andr. Ald. *Calumniæ, conspirationis;* sic RR. 9, 12, Jenson. Ed. — *Calumniæ conspirationis.* Rollinus *et* volebat inseri. Burman. vel *hoc* vel *aut* (non quidem *vel*, ut refert Harles.). Alterum sententiæ convenientius, etsi minus leni emendatione. Alterutrum necessarium. Quis enim ferat hoc asyndeton?

igitur hæc officia[1] commodissimum, quæ plerumque
sunt, ut dixi[2], procemio similia, sed liberiora, plenio-
raque[3]. Inclinatio enim judicum ad nos petitur initio 10
parcius[4], quum admitti[5] satis est, et oratio tota super-
est; in epilogo vero est, qualem animum[6] judex in
consilium ferat, et jam nihil amplius dicturi sumus,
nec restat, quo servemus[7]. Est igitur utrisque com- 11

1. *Hæc officia. Concitandi* profecto, et *flectendi*. Qui tamen ex proximis sequatur, hæc *dividi* debere, parum intelligo. Ad sensum malim pæne *conjungere*. Varietas una est in Turic., *didere* pro *dividere*, mero errore, in quo nullum præsidium. Rollinus ad *dividere* hæc annotat: « Disputare separatim de « diversis affectibus, quos excitant « accusator et reus. » Atqui *iisdem* uti eos modo dixerat Quint. Insolenter diceretur, et vi careret, si pro *dividere* scriberetur *videre;* hac sententia: *excutere, propius introspicere*.

2. *Ut dixi*. Respicit procul dubio ad IV, 1, 27, 28. Mox autem *in* præpos. addi malim. Nam *procemio* dativum interpretari, qui pendeat ex *similia*, prorsus alienum.

3. *Plenioraque*. Turic., *pleniora-que*. Guelferb. omittit. Camp., *pleraque*.

4. *Parcius, quum*. Turic. Camp., *parti tum* (sed ille a sec. manu *partim tum*, et sic Guelf. cum Gothan. Voss. 2, Vall.) cum Alm., *tum* pro *quum* edd. ante Stoer. exc. Bas. — Receptam nullibi reperimus. RR. 7, 11, Camp. Andr., *partitum admitti*. RR. 9, 10, 12, *partim, tum adm.* R. 8 pro *tum* habet *tamen*. Ed.

5. *Admitti*. Cum acumine hoc dicitur, ut IV, 1, 5; sed hic exquisitius, nullo additamento. Sic Persius noto versu de Horatio: « ...*admissus* circum præcordia ludit. » Petita translatione aut a convenientibus reges et principes, aut a maribus ineuntibus feminas. Simili sententia *recepti* IV, 1, 59.

6. *Animum... ferat*. Turic., *animam* (sed a sec. manu nostrum) *videm consilio fecerat*. Postrema tantum duo vocabula ex Alm. afferuntur ut Turic. (vide §. 9, item mox) *animo idem consilio fecerat* Guelf. ut et Bas. margo, excepto *animo*. De *ferat* et *fecerat*, vide Drakenb. ad Liv. VII, 3, 6, item nos VI, Pro. 10. — *Qualem... ferat*. Similis fere sententia V, 12, 14. *Consilium* vide ad IV, 2, 22.

7. *Servemus*. Goth. Jens., *servemur*, cum Alm. (Turic. nulla mentio; vide modo, item §. 13). Voss. sec. et edd. ante Leid. nisi quod in marg. Choueti nostrum. Hoc ipsum tamen in Turic. Guelf. Camp. Plane gemellam literæ R et S figuram in MSS. septimi et octavi seculi, docet Morelius in *Élements de Critique*, p. 174. Mox §. 16, pro *querimur* Camp. *quærimus*. — *Servemur;* sic plerique nostri. Non male; nempe, qua ratione servemus nos; qua faciamus, ut nos judex absolvat. Ed. — *Servemus*. Hanc scripturam ita interpretor, ut objectum verbi repe-

mune, conciliare[1] sibi, avertere ab adversario judicem, concitare affectus, et componere: et brevissimum quidem hoc præceptum dari utrique parti potest, ut totas causæ vires orator ante oculos ponat: et, quum viderit, quid *invidiosum, favorabile, invisum, miserabile* aut sit in rebus, aut videri possit, ea dicat, quibus, si judex
12 esset, ipse maxime moveretur. Sed certius est ire per singula: et quæ conciliant[2] quidem accusatorem, in præceptis exordii jam diximus: quædam tamen, quæ illic ostendere satis est, in peroratione implenda[3] sunt magis, si contra impotentem, invisum, perniciosum, suscepta causa est; si judicibus ipsis aut gloriæ damna-
13 tio rei, aut deformitati futura absolutio. Nam egregie in Vatinium Calvus[4], *Factum*, inquit, *ambitum scitis*

tam ἀπὸ κοινοῦ, « id quod dicendum « erat, nec jam dicimus. » *Servemus* dictum pro *reservemus* ut VIII, 5, 35. *Quo* adverbium loci accipio, non pronomen: « Nullus locus res« tat, ad quem reservemus dicta « nostra. » Altera scriptura *servemur*(vide init. not.) nimiam videtur sententiam habere, si hæc significat: « Quo nos periculo eripiamus. » Nam quod eamdem Gesner. explicat « quo nos reservemus » (in qua ratione *quo* profecto interpretatur ut ego; etsi id diserte non monens) contortius videtur. Capperonnerius objectum facit, « eum quem defen« dimus, » quod abhorret a perspicuitate Quintiliani. — *Utrisque;* sic omnes nostri, præter R. 11, qui dat *utriusque*. Malim. Ed.

1. *Conciliare*. Turic., *consiliare*, a sec. manu *consiliari*. Ita mox §. 12. Goth. (tac. Gesner.) *consiliant* pro *conciliant*.

2. *Et quæ conciliant*. Camp. Tarv., *concilient*, cum Ald. Si conjunctivus ponebatur, debebat præferri imperfectum ob *diximus*. — *Et quæ conciliant... diximus*. Hæc fere inveneris IV, 1, 5-27. Nec tamen *accusatoris* proprie commendandi artificia ibi traduntur, quamquam exempla et præcepta eo maxime spectare possunt videri. Dicas igitur Quintil., quem toties in Cicerone aliisque parum vidimus memorem, etiam sua ipsius securius retinuisse. Hic quidem altera pars, quæ est defensoris, tractatur a 21 inde §. Sed et in prooemii præceptis §§. 27-72 versantur fere in defensore.

3. *Implenda*. Vide V, 13, 56.

4. *Calvus*. Vide I, 6, 42. Vatinium, Cicerone defendente, ambitus in petenda prætura, qua Catoni prælatus est, reum egit. Vide IX, 2, 25. Plutarch. Cat. min., p. 779, C, D, E; Cic. ad Div. I, 9. Fuit Vatinius (in quem si nux pinea jace-

omnes, et hoc vos[1] *scire omnes sciunt*. Cicero quidem in Verrem[2] etiam *emendari posse infamiam*[3] *judiciorum damnato reo* dicit; quod est unum ex supra dictis[4]: metus etiam, si est adhibendus[5], ut faciat[6] idem, hunc habet[7] locum fortiorem, quam in procemio[8]: qua de re quid sentirem, alio jam libro[9] exposui. Concitare 14
quoque invidiam, odium, iram, liberius in peroratione contingit: quorum[10] *invidiam* gratia, *odium* turpitudo, *iram* offensio judicis[11] facit, si contumax, arrogans, securus sit[12]: qui non ex facto modo, dictove aliquo,

retur, *pomum* erat. Macrob. Sat. II, 6) illorum temporum Maratus, et corporis et animi fœditate, paulo fortasse melior nostro. Vide Ruhnk. ad Aquilam Romanum, p. 184 seq. in ed. Lupi, quo adde p. 276.

1. *Hoc vos*. Guelf. transponit, solus. Bene. Vide §§. 7-21.

2. *In Verrem*. Act. I, 15.

3. *Infamiam*. Turic. *infamam*, cum Alm. sed ille a sec. manu receptam. Vide §§. 10-14. — *Infamiam judiciorum*. Nam vulgatum erat ob corruptelam judiciorum hominem pecuniosum, etiam nocentem, damnari non posse: quæ *infamia emendari* poterat, damnato Verre. Vide act. II, in Verr. TURN.

4. *Ex supra dictis*. Id est, ex conciliantibus.

5. *Adhibendus*. Turicens. Guelf., *habendus*. Vide 5 extr.

6. *Faciat;* sic Turic. Guelf. CAMP. cum Goth. 1, 2, Voss. 2. Reliqui *facit*, nisi quod plurimi profecto MSS. negliguntur a conferentibus. —Easdem varias lectiones præbent nostri. Si *facit idem* admittitur, ad Cicer. referri debet. Vide Verr. III, n. 22; et Verr. VII, n. 172 et 182. ED. — *Ut faciat idem*. Id est, ut et ipse conciliet accusatorem. *Conciliare* quidem hic latius accipies. Metus enim et ipse facit ut accusatorem lædere nolit judex. Neque enim cum Heusingero *ut* interpreter *licet*, *etsi*, quod sequente indigeret *tamen;* et jejuna in hoc significatu sit sententia.

7. *Habet;* sic Turic. Guelf. cum Goth. 1, 2, Voss. 2. Reliqui *habeat*, inter quos et CAMP. Male.

8. *Metus... procemio*. Dupliciter tractatur metus, altero favorabili modo, ut ne porro male sentiat de judicibus: altero modo graviore, ut quum Cic. corruptis judicibus accusationem minatur in eadem II actione in Verrem. De hoc Fabius libro quarto tradidit. TURN.

9. *Alio... libro*. IV, 1, 20, 21.

10. *Quorum*. Neutrum genus accipe, et refer ad omnia ea, quæ præcedunt, « invidiam... iram. »

11. *Judicis*. CAMP., *judici*, cum Alm. Vid. §§. 13-15. —Eadem nostri. ED. — *Offensio judicis*. Cave genitivum sejungas, et referas ad cætera quoque: *gratia*, *turpitudo*. Est *offensio judicis* admissa a reo, cujus ipsius quoque sunt *grat.*, *turpitudo*.

12. *Sit*. Subjectum, quod intelli-

sed vultu, habitu, aspectu moveri solet[1]: egregieque nobis adolescentibus dixisse accusator Cossutiani Capitonis[2] videbatur, græce quidem[3], sed in hunc sensum,

gitur, est *reus*, in quem concitantur ista. -- Sic Cic. pro Rosc. *securitatem* Erutii vexat, qui ob potentiam Chrysogoni neminem fore patronum Roscio arbitrabatur. TURN. — *Qui*. Turic. CAMP., *quia*, cum Goth. et edd. ante Basil. Sed Turic. a pr. manu *quæ*. Guelf., nisi dormitavi, nostrum. Verum quidem hoc esse nequit. Quo enim tandem referatur pronomen relativum masculinum? Ad judicem? Ad reum? Neutrum ferri potest. Equidem sanam scripturam censeo primam illam Turicensis. Eget autem ea altera mox mutatione, ut, contra libros quidem omnes, pro *solet* legamus *solent*. *Quæ*, neutro plurali, referes ad *contumax*, *arrogans*, *securus*. Sed restat scrupulus, quod huic sensui minus congruit *moveri*. Neque enim *moventur* ista e vultu, reliquis; sed *apparent*. Mihi quidem pro *moveri* nihil aliud succurrebat nisi *notari*, quod sane vix placet. Sed *moveri* alienum plane censeo, quum relativum ad *inv. od. ir.* spectare nequeat. Eo enim faceret *movendi* verbum. Sed nimis remota sunt, et eorum, quæ modo posita sunt: *cont. arr. sec.*, aliqua amplificatio pæne necessaria est. — *Quia non*; sic omnes nostri, excepto R. 10. ED.

1. *Qui... solet*. Vide notam superiorem.

2. *Accusator Cossutiani Capitonis*. Quis fuerit accusator, ignoramus. Ad causam spectant hæc loca veterum : Tacit. Annal. XIII, 33: « Cossutianum Capitonem Cilices « detulerant, maculosum fœdum« que, et idem jus audaciæ in pro« vincia ratum, quod in urbe exer« cuerat. Sed pervicaci accusatione « conflictatus, postremo defensio« nem omisit, ac lege repetundarum « damnatus est. » Juvenal. VIII, 92-94 : « .... quam fulmine justo « Et *Capito* et Numitor ruerint, dam« nante senatu, Piratæ *Cilicum*. »

3. *Græce quidem*. « Quis... huic « consuetudini, qua nunc græcis « actionibus aures curiæ exsurdan« tur, januam patefecit? ut opinor, « Molo rhetor, qui studia M. Cice« ronis acuit. Eum namque ante om« nes exterarum gentium in senatu « sine interprete auditum constat. « Quem honorem non immerito ce« pit, quoniam summam vim ro« manæ eloquentiæ adjuverat. » Val. Maxim. II, 2, 3, quo loco nititur Pseudo-Turnebus in nota, neque tamen indicato. Vide nos ad I, 5, 60. Sub Cæsaribus multus græcæ linguæ usus etiam in republica administranda, Suetonio in primis memorante. Fuerit illa causa, quam græce orare licuit Moloni, de præmiis Rhodiorum. Vide Cic. Brut., c. 91. Ignarum Latini sermonis Molonem testatur Plutarchus in Cicerone, vol. I, p. 862 F. Exemplum autem accusantis Capitonem ideo huc facit, quia inest significatio vultus ipsius, in quo ferocia nihil usquam pensi habentis conflictatur cum metu, quem nec vincere potest, nec dissimulare prorsus. Invidiæ plena erat hæc oratio, præsente maxime, quod credi potest, Nerone.

Erubescis[1] *Cæsarem timere*. Summa tamen[2] concitandi 15
affectus accusatori in hoc est, ut id, quod objecit[3], aut
quam atrocissimum, aut etiam, si fieri potest, quam
maxime miserabile esse videatur: atrocitas[4] crescit ex
his, *Quid factum sit, a quo, in quem, quo animo, quo
tempore, quo loco, quo modo?* quæ omnia infinitos an-
fractus[5] habent. Pulsatum querimur; de re primum 16
ipsa dicendum: tum, *si senex, si puer, si magistratus,
si probus, si bene de republica meritus;* etiam, si per-
cussus sit[6] *a vili aliquo contemptoque;* vel ex contrario
a potente nimium, vel *ab eo, quo*[7] *minime oportuit;* et,

In senatu dixisse crediderim græcum oratorem. Vide loc. Juvenalis.

1. *Erubescis*. Jens. (tac. Gesn.) *erubescit*, cum sequentibus ante Obr. quo acc. Rollin. Mecum faciunt MSS. mei et CAMP. cum Alm. Voss. 2, Vall. Vide V, 10, 97.

2. *Tamen*. RR. 9, 12, CAMP. Andr. habent *tandem*. Reliqui *tamen*. ED.

3. *Objecit;* sic Turic. Guelf. CAMP. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. Reliqui *objicit*. — Nostri omnes dant *objecit*. ED. — *Objecit*. Præterito uti videtur, ad significandum summum illud, in quo causa vertitur, crimen. Præsens *objicit* locum habebat, si de partibus accusationis singulis ageretur.

4. *Atrocitas*. JCtorum de augenda injuriarum atrocitate loca indicat Turnebus. Dig. XLVII, 10, 7, 8; item l. VIII, 9.

5. *Infinitos anfractus*. Turic., *infinito fractus*. Alm., *infinito stractus* (quod, si vere notatum fuit, recte Burm. resolvit *infinitos tractus* Vide §. 14, 20). Sed ille a sec. manu nostrum; Goth. 2, *tractatus*. — Nostri omnes dant *infinitos anfractus*, exc. R. 11, qui dat *infinitos tractatus*. ED. — *Infinitos anfractus habent*. Id est mille modis tractari possunt. Elegans forma dicendi, cui similem desidero; neque tamen dubia sententia.

6. *Percussus sit*. R. 10, *contemptus sit*. ED.

7. *Ab eo, quo;* sic Turic. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn. qui in Add. de Goth. 2 tantum refert). *Ab eo, quem*, Tarv. cum Aldo. Reliqui *a. e. a q.* ut et Guelf. Burmannus Aldinam rationem improbans apponit Livii locum XXXIX, 11, 7: « spoliatus fortunis a quibus minime « oporteret », quo tamen et ipse noluisset tueri *a* receptæ, si MSS. scriptura cognita ei fuisset. — Τὸ *a* male omittunt omnes nostri, præter R. 10, Jens. ab emend. ED. — *Ab eo quo*. Omittitur præpositio *a* præmittenda relativo, evitandi tædii causa. Vide Corn. Nep. V, 3, 1: « Incidit in eamdem invidiam, quam, « etc. » ubi vide interpretes, item Heusingerum in Hellenolexia Vechneri, p. 322, indicante in Add. Gesnero. Similis licentia Quintiliani in fragmento declamationis deperditæ apud Lactant. Inst. Div. V, 7:

si *die forte sollemni*, aut *iis temporibus, quum judicia ejus rei*[1] *maxime exercerentur*, aut *in sollicito civitatis statu;* item *in theatro, in templo, in concione*, crescit[2] invi-
17 dia[3]; et, si *non errore, nec ira*, vel etiam, si forte *ira*, sed *iniqua, quod patri affuisset*[4], *quod* [5]*respondisset, quod honores contra peteret*[6]; et, si *plus* etiam videri potest *voluisse*, quam fecit: plurimum tamen [7]affert atrocitatis *modus, si graviter, si contumeliose*, ut Demosthenes[8] *ex parte* percussi corporis, ex *vultu* fe-
18 rientis, ex *habitu* invidiam Midiæ[9] quærit. *Occisus*

« in id, quod incubuerunt », quem locum ostendit Heusing. l. c.

1. *Ejus rei.* Jens. (tac. Gesn.) *hujus r.*, cum sequentt. ante Stoer. exc. Bas.

2. *Crescit.* Palat. C. Gebh., *gliscit* plaudentibus frustra Gebhardo et Pareo; nam præsentius remedium locus exspectat. Vid. not. seq. Alioqui frequens glossa *crescere* pro *gliscere*, vide Liv. Drak. VI, 14, 1.

3. *Crescit invidia.* Leidensis editor, distinctione maxima post *concione* facta, ab his orditur novam sententiam, quem improbat Burmann., præeunte Gebhardo in Crepundiis, p. 112. Equidem in omnes partes versatis hisce vocibus, quid iis faciam non reperio. Neque enim opus erat quidquam addi; nec apparet, quare adhuc « *sine istis cœna* « *duci* » potuerit, si nunc repente inseruntur.

4. *Affuisset.* Turic., *adfuisset*, sed a sec. manu *abfuisset* quod ipsum est in Goth. (tac. Gesn.). *Offuisset* Jenson. (tac. Gesn.) Tarv. quod correxit Regius. Nostram scribendi rationem tenet Camp. cæterique, excepto Gesn. qui cum Turic., *adf.* Vide §. 2; VI, 2, 13. — *Patri affuisset.* Pulsatus ab impotente illo patrem suum aliquo judicio contra ipsum defenderat.

5. *Respondisset.* Vide V, 7, 14; et III, 5, 15. Injuriam, quam illi fecerat superbus ille, non tacitus pertulerat. Inest eadem vis in loco Terentiano Phorm. Prol. 19: « Hic re- « *spondere* voluit, non lacessere. »

6. *Peteret.* Guelf., *petisset*, sed superscripta nostra.

7. *Affert.* Turic., *adferat.* Guelf., *afferet.*

8. *Ut Demosth.* Turic. Guelf., *et.* Tarv. *aut.* — *Demosthenes... Midiæ.* Vide Demosth., pag. Rsk. 537 seq. Commodissime Philander ablegat ad Dig. XLVIII, 19, 16, 6, ubi ipse hic Demosthenis locus affertur. — Quum Demosth. esset *choragus*, id est ludorum curator, ipsis Liberalibus, a Midia cive potente pugno percussus est in malam. Itaque Midiam accusavit, 32 anno; accusationem tamen amicorum precibus postea omisit, exstatque ejus oratio κατὰ Μειδίου περὶ κονδύλου. Turn.

9. *Midiæ.* Turic., *me deæ.* Guelf., *medeæ*, cum Jens. (tac. Gesn.). Correxit Regius, sed et Vall. recte et vetustiores edd.

est[1] *: utrum ferro, an igne, an veneno? uno vulnere, an pluribus? subito, an exspectatione tortus*[2]*?* ad hanc partem maxime pertinet[3]: utitur frequenter accusator et *miseratione,* quum aut ejus casum, quem ulciscitur, aut liberorum ac parentum[4] solitudinem[5] conqueritur. Etiam 19
futuri temporis imagine judices movet, [6]*quæ* [7]*maneant eos, qui*[8] *de vi et injuria questi sunt, nisi vindicentur: fugiendum de civitate, cedendum bonis, aut omnia, quæcunque inimicis animus fuerit*[9]*, perferenda.* Sed sæpius 20
id est accusatoris, avertere judicem a miseratione, qua reus sit usurus, atque ad fortiter judicandum concitare:

1. *Occisus est.* Turic. omittit *est*, et ita CAMP. Ille tamen a sec. manu *occisæ et.* Guelf., *occisæ. Sed.*

2. *Tortus.* Turic. Guelf. *tertius*, cum Alm. et marg. Basil.

3. *Ad hanc partem.* Id est, ad augendam atrocitatem, vide §. 15.

4. *Ac parentum;* sic Turic. Guelf. cum Alm. Reliqui *aut p.* Disjunctio hic quidem nimia post alteram majoris momenti.

5. *Solitudinem.* Turicens. Guelf. CAMP., *sollicitudinem*, cum Alm. Voss. 2, Goth. Vall. et edd. ante Ald. Correxit Regius. Eamdem confusionem vide ad Liv. VIII, 13, 15, Drakenb.

6. *Quæ;* sic Turic. CAMP. Tarv. cum Alm. Jens. Reliqui *qui.*

7. *Maneant. Qui maneant eos casus;* sic Jens. ab emend. Ald. Τὸ *casus* omittunt RR. 7, 11, 12. *Qui maneat eos casus;* sic Vall. lib. RR. 8, 9. Malim; et hanc lectionem firmat R. 13, siquidem habet: *qui exitus maneat eos.* ED.

8. *Eos, qui;* sic Turicens. Guelf. CAMP. cum Alm. Reliqui inserunt *casus.* Adhæsit ex proximo *eos*, improbandum vel ob id quod modo (§. 18) erat *ejus casum.*

9. *Inimicis animus fuerit;* sic Turic. cum Obr.; sed ille a prima manu *inimicus fuerit.* Guelf., *inimici animus fert*, cum margine Basil. probante Burmanno; *inimicis in animo fuerint* Voss. 2 (nihil ejusmodi dante Goth.). Reliqui *inimicus fecerit.* Scripturæ Guelf. et Voss. 2, interpretamenta videntur nostræ, quæ dura videri non debet, quum facile subaudiatur *facere* ad *quæcunque.* Sueton. Cæs. c. 82, « *Fuerat animus* conjuratis... *trahere.* » Vide Oudend. ad ejusdem Othon. c. 6, in quibus sane expressus, qui hic intelligitur modo, infinitivus, locutionem expeditiorem facit. — *Quæcunque inimicis fuerit*, nullibi reperimus. *Quæcunque inimicus fecerit;* sic Vall. lib. a secunda manu, RR. 7, 11, 12, CAMP. Andr. Jens. Ald.; bene. *Quæcunque inimicus in animo habuerit;* sic iterum Vallæ liber a secunda manu. *Quæcunque inimicis in animo fuerint;* sic Regius 9, Goth. Τὸ *in* omisit Regius 8. ED.

cujus loci est etiam occupare, quæ dicturum facturumve adversarium putes: nam et cautiores ad custodiam suæ religionis[1] judices facit, et gratiam responsuris aufert, quum ea, quæ prædicta sunt[2] ab accusatore, jam, si pro reo petentur[3], non sint nova: ut [4]Servius [5]Sulpicius contra Aufidiam, *ne[6] signatorum ab ipsis[7] discrimen objiciatur sibi,* præmonet[8]. Nec non ab Æschine[9], quali sit usurus[10] Demosthenes actione, prædictum est: docendi quoque interim[11] judices, quid rogantibus re-

1. *Suæ religionis.* Vide V, 6, 4; *religio* enim est *jusjurandum,* ut V, 6, 2; V, 7, 33.

2. *Quæ prædicta sunt;* sic R. 11. Tò *quæ* omittunt Vall. lib. RR. 7, 8, 10, 12, Camp. Andr. Ald. Omisit etiam R. 9, et *sint* pro *sunt* scripsit. Male. Ed.

3. *Ea, quæ... petentur.* A meis quidem libris *quæ* illud abest omnibus ante Gryph. Omittunt enim et Goth. Jens. (tac. Gesn.). Burmanno nullus, qui omittat, MS. memoratur præter Voss. 2, neque hiscit Gibsonus (Vide VI, proœm. 13). Malim igitur *ea quæ dicta,* ut *quæ* abierit in *præ.* In reliquis quidem nulla varietas. Quid tamen illud: « pro reo *petentur?* » in quo *petentur* me offendit quam maxime. Sentio, quid audeam. Sed reponi velim... « jam si *a patrono repetentur.* »

4. *Servius.* Goth. (tac. Gesnero) *Ser.* Vide V, 13, 18; hic §. 35.

5. *Servius Sulpicius.* Vide IV, 2, 106; *contra,* quod facit difficultatem, tenendum est, quum *accusatoris* sit exemplum. Vim argumenti perspicere nequimus, totam hanc causam ignorantes. Tantum apparet positu verborum, *ab ipsis* non esse referendum ad *objiciatur,* sed ad *discrimen,* i. e. discrimen imminens signatoribus *ab ipsis.* Qui sint *ipsi* illi, nemo, sine pluribus hujus orationis reliquiis, dixerit.

6. *Ne signatorum.* Turic. Guelf., *nec signatorum.*

7. *Ab ipsis.* Turic., *ut ipsis,* cum Alm. (Vide §. 14; item mox) sed ille a sec. manu *ut ab ipsis.*

8. *Ne... præmonet;* sic omnes nostri, exc. R. 10, qui pro *ne* habet *nec.* Hanc phrasim depravatam esse et τὰ *ab ipsis* delenda arbitror. Ed.

9. *Ab Æschine.* Vide Reisk. Oratt. III, 597-608. Steph. LXXXIII, 28-84, 23; 611-623; St. LXXXIV, 33-86, 30. Vide item III, 6, 3; VII, 1, 2. — Æschines contra Ctesiphontem præmonuit, Demosthen. pauca *de Lege* dicturum, permulta vero de *suis actionibus* et aliis rebus. Monet igitur judices ut cogatur dicere de lege Demosth. Turn.

10. *Quali... usurus Demosthenes.* Turic., *quæ vel situr D.* a sec. manu *qualis D.* Alm. *Qua t. itur* (Vide modo hac §., item §. 23). Prominens *t* confer cum §. 9.

11. *Quoque interim;* sic Turic. Guelf. Goth. (tacente Gesnero). Reliqui *interim quoque.* Vide §§. 13, 22.

spondere debeant; quod est unum repetitionis[1] genus.
Periclitantem[2] vero commendat *dignitas*, et *studia for-* 21
tia, et *susceptæ bello cicatrices*, et *nobilitas*, et [3]*merita*
majorum: hoc, quod[4] proxime dixi, Cicero atque Asi-
nius certatim sunt usi; pro Scauro[5] patre[6] hic, ille pro
filio. Commendat et causa periculi, si suscepisse[7] ini- 22

1. *Repetitionis*. Ἀνακεφαλαιώσεως, de qua vide §§. 1-9. Argumenta enim repetuntur, quibus preces illæ rei amoventur.

2. *Periclitantem*. Vide §. 12.

3. *Merita*. Turic. Guelf., *materia*.

4. *Quod*. Jens. *apud* solus, quod correxit Regius.

5. *Pro Scauro... filio*. Ciceronis pro Scauro orationem vide ad IV, 1, 69, in cujus quidem fragmentis et eorumdem interpretatione Asconiana manifestum est, quantum versatus fuerit Cicero in patre laudando. Spectat eodem locus Valer. Max. VIII, 1, 10, Turnebo jam laudatus: « tamen propter *vetustissimam nobilitatem*, et recentem « memoriam patris, absolutus est. » Pollio quem Scaurum defenderit, a nemine proditum invenio. Monet Gesnerus, filii eum causam egisse, idemque Manutius refert in enumerandis operibus Asinii Pollionis ad Cic. ad Div. X, 31. Jam temporum rationes quum sane non ferant, ut Scaurum illum principem senatus (cujus vitam scripsit Brossius *Mém. Acad. Inscr.* T. XL, 12°. Vide V, 12, 10.) defenderit Pollio, sequitur ut causam dixerit pro filio illius, quem Cicero tutatus est. Quamquam ipsa Ciceronis ætate audiebat is Scaurus filius, dum respicitur ad nobilem illum senatus principem. Vicissim Quintiliano filius recentior appellatur, ad illum Ciceronis clientem, is autem ipse pater. Pollionis quidem patrocinio usus videtur Mamercus Scaurus, fœdissimus homo idemque ingeniosissimus, cujus multa est mentio apud Senecam, Tacitum, Dionem, quique a Tiberio mortem sibi consciscere coactus est a. U. c. 787. Hunc Pollione familiariter usum ostendit L. Seneca de Beneff. IV, 31. Fuerit igitur is filius M. Æmilii Scauri, quem defendit Cicero, etsi ambitus rei jam a U. c. 702, quando Mamercum ne natum quidem conjicere licet, nisi forte hic Noster alius fuit, ignotus præter hanc causam, a Quint., quantum video, solo memoratam. Quod in hac interpretandi ratione *hic* ad remotiorem Ciceronem, *ille* ad propiorem Asinium refertur, vide §. 9. *Asinius* hic quidem nullus nisi Pollio potest intelligi, quum filium Scauri Ciceroniani defendisse dicatur.

6. *Patre*. Turic., *parte*, a sec. manu *partem*. Confusio obvia et frequens, vide Drakenb. ad Liv. IV, 60, 3. Oudend. Suet. Aug. 12. Fluctuat hoc modo scriptura apud Cic. ad Att. IV, 16; itidem in Scauri causa. Sed apud Quint. ne ulla quidem species est τοῦ *parte*.

7. *Si suscepisse*. Turic. a sec. manu delet *si* et abest a Guelferb. Goth. (tac. Gesn.) Voss. 2. Item Turic. post *susc.* secunda manu ponit *est*, sine sensu. — Τὸ *si* delent quoque

micitias ob aliquod factum honestum videtur, præcipue[1] *bonitas, humanitas, misericordia:* juste[2] enim[3] tunc petere ea quisque videtur a judice, quæ aliis[4] ipse præstiterit: referenda pars hæc[5] quoque ad *utilitatem reipublicæ, ad judicum gloriam, ad exemplum, ad memoriam posteritatis.*
23 Plurimum tamen valet *miseratio,* quæ judicem flecti non tantum cogit[6], sed motum quoque animi sui lacrimis confiteri: hæc petetur[7] aut ex [8]iis, *quæ passus est reus,* aut ex iis[9], *quæ quum maxime*[10] *pa-*

Vall. lib. RR. 8, 9, 10, 12, Camp. Andr. Solus R. 11, dat *si suscepissem.* Ed.

1. *Præcipue.* Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp., *præcipua*, cum Goth. Voss. 2.

2. *Juste enim.* Turic. *justis e.* (a sec. manu *justæ e*) Camp. *Justius H.* (solito errore pro N, i. *enim.* Vide VI, 3, 7.) *Justius e.* Tarv. Ald. *Justi e.* Jens. (tac. Gesn.). — Easdem varias lectiones dant nostri. Ed.

3. *Tunc.* Non satis apparet, quo valeat adverbium temporis. An: « *si bonitas* etc. *fuerint in reo?* » Sed hæc est scabra oratio. Collata scripturæ varietate, malim scribere: *justissime enim petere.* Etiam *justius*, comparativus, facilius quodammodo struitur cum *tunc. Quisque* vide ad IV, 1, 46.

4. *Aliis;* sic Turic. Camp. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. et edd. ante Bad. exc. Tarv. Reliqui *alii.*

5. *Pars hæc.* Jens. (tac. Gesn.) *h. p.*, cum reliquis ante Stoer. exc. Bas. quo acc. Roll. Mollius videtur etsi minus accurate structum. Vide §§. 20, 30. — *Pars hæc quoque.* Respicit ad prooemium, in quo eadem præceperat; vide IV, 1, 7.

6. *Flecti non tantum cogit;* sic Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10, Jens. Ald. *Non flecti tantum cogit;* sic RR. 11, 12, Camp. Andr. Melior compositio. Ed.

7. *Petetur.* Retinui emendationem Gesneri, etsi nullo meorum libro firmatam, qui dant *petentur.* Sed « nimis » ait Gesn. « manifestum ad *miserationem* referri. » — *Hæc petentur;* sic RR. 7, 8, 9, 10, 11, Camp. Andr. *Hac petuntur;* sic Vall. lib. R. 12, male. *Hæc petitur;* R. 13. Malim, quod Gesneri emendationem confirmat. Ed.

8. *Aut ex iis.* Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *a. ex his.*

9. *Aut ex iis.* Turic. Camp. omittunt *ex.* Guelf., *aut his.* Goth. (tac. Gesn.) *aut ex his.*

10. *Quæ quum maxime.* Tur., *quæ quam quum m.*, cum Alm. (Vid. §. 20, item hac §.) *quæ quam max.* Camp. Tarv., *quæ tum m.* Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum reliquis præter Gesn. Bip. et antiquissimum Cod. Cortio memoratum ad Plin. Ep. VI, 31, 15. Regius inveniens *quæ quantum m.*, quod est in Jenson. Loc. Ven., mutabat in *quæ tum quam m.*, improbante *quam* illud Badio, qui vulgatam *q. tum m.* in Vall. esse testatur. Apparet *quam* natum ex

titur, aut ex iis [1], *quæ damnatum manent:* quæ et ipsa duplicantur, quum dicimus, *ex qua* [2] *illi* [3] *fortuna, et in quam recidendum sit.* Affert in his momentum et *ætas*, 24
et *sexus*, et *pignora* [4]; *liberi*, dico, et *parentes*, et *propinqui:* quæ omnia tractari varie solent: nonnunquam etiam ipse [5] patronus has partes subit, ut Cicero pro Milone, *O me miserum!* [6] *o te* [7] *infelicem! Revocare* [8] *me tu* [9] *in patriam, Milo, potuisti per hos; ego te in* [10] *patria*

quum, vel *quom* pro *cum*, et id ipsum mox geminatum altero. — Maxima pars nostrorum habet *quæ tum maxime*. Malim. Ed. — *Quum maxime*. De hac forma consule Ernest. in Clav. Cic.; Heusing. ad Cic. de Off. I, 13, 11; Oudendorp. ad Suet. Tib. c. 14, Domit. c. 10. Est enim profecto pro « *eo*, quando « quidque agitur, *tempore*, » nec opus est urgere τοῦ *maxime* potestatem, et per ἔλλειψιν ubique interpretari, ut facit Ernestus l. c.; post eumque Jægerus V. C. ad Paneg. vett. I, 2, 1; IX, 1, 2. Nec tamen ubique reponam *quum maxime* ubi libri dant *tum m.;* quod fieri recte vetant Freinshemius et Dukerus. Hic quidem sententia in universum proposita, *quum* desideratur. Aliter se habet mox §. 31.

1. *Aut ex iis*. Turic. Goth. (tac. Gesn.) Camp. omittunt *ex*. Guelf. *aut his*. De *his* pro *iis*, vide V, 14, 34; item hic §. 51. De repetenda præpositione lib. IV, cap. 2, §. 122; lib. VI, cap. 3, §. 11.

2. *Ex qua*. Turic., *æqua*. Alm. cum reliquis facere narratur. Vide modo hac §.; item §. 24. — *Ex qua;* sic omnes nostri. Ed.

3. *Illi*. Turic. Guelf., *illa*, cum Alm. Jens., quod inventum correxit Regius. Sed nostrum est in Vall. Goth. Camp. Tarv. et reliquis edd.

4. *Pignora*. Vide IV, 1, 28, mox §. 33.

5. *Etiam ipse*; sic Camp. cum Alm. non Turic. (Vide modo §. 23; item hac §.) Reliqui *etiam et ipse* quod ferre non potui. Veram scripturam hanc credo: « Nonnunquam « *enim* et ipse. » Vide V, 14, 12, notam. Si defendi possunt *et etiam*, ut aliquoties apud Suetonium, vide Oudend. ad Neron. c. 45, non protinus *etiam et* quoque placebunt; quamquam aliquid ejusmodi est in inscriptione quadam. Vide Ruhnk. citat. ad V, 14, 17.

6. *O me miserum*. Goth. (tac. Gesn.) omittit *me*. — *O me miserum... non potero*. Cic. pro Mil. c. 37. Ibi non est *te* ante *infelicem*, et sane *infelicem* melius et ad ipsum Ciceronem refertur. Vide V, 14, 17.

7. *Te;* sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. et edd. ante Gryph. ex. Ald. et marg. Bas. qui cum reliquis *me*. — Solus R. 13, a valde recenti manu, *o me...* Reliqui, *o te*. Ed.

8. *Revocare*. Jens. (tac. Gesn.) *renovare*. Correxit Regius.

9. *Tu*. Turic. Guelf., *tum*.

10. *Te in patria*. Turicens. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *t. i. patriam*.

per eosdem retinere non potero[1]? Maximeque, si[2] (ut tunc accidit) non conveniunt[3] ei, qui accusatur, preces.
25 Nam quis ferret Milonem pro capite suo supplicantem, qui a se virum nobilem interfectum, quia id fieri oportuisset, fateretur? Ergo et ille[4] captavit ex ipsa[5] præstantia animi[6] favorem, et in locum lacrimarum ejus ipse successit: his præcipue locis utiles sunt *prosopopœiæ*[7], id est fictæ[8] alienarum [9]personarum orationes, quales[10] litigatorem decent, vel patronum:

1. *Non potero* Turicens. Guelf. omittunt cum Alm. Librarii, non Quintiliani, error.

2. *Maximeque, si.* Turic., *maxime quæsivi.* Alm., *maxime quæsivit* (Vide hac §.; item §. 25). Guelf., *maxime quæ si.*

3. *Conveniunt;* sic Turic. (a pr. manu) Guelf. Camp. cum Alm. Tarv. Reliqui *convenient.* Turicens. a sec. manu hæc: *accidunt non inconvenienter;* a tertia: *accidunt non convenienter.* — Maxima pars nostrorum dat *convenient.* Ed.

4. *Et ille.* Repone *illi,* leni emendatione (vide VI, procem. 7, not.; item IX, 2, 68). Rem ipsam vide, et lib. VI, cap. 5, §. 10.

5. *Ipsa;* sic Turic. Camp. cum Alm. Reliqui *illa.*

6. *Præstantia animi,* i. e. ferocia, contumacia, sed laudabili illa. *Præstantia* idem quod *constantia,* sed majus in suo genere. Vide not. ad procem. 27, quo adde XII, 5, 1, 2; VI, pro. 11; hujus cap. §. 27.

7. *Prosopopœiæ.* Vide III, 8, 41.

8. *Fictæ.* Turicens., *factæ,* cum Alm. Male.

9. *Alienarum personarum.* Guelferb., *aliarum p.;* et Goth. (tac. Gesn.) idem a pr. manu.

10. *Quales... patronum.* Turic., *q. litigatore dicit p.* (a sec. manu e a *litig.* dirimitur, superscripta nota, quasi esse debeat *est*) cum Alm. nisi quod inde Burm. ponit: *q. litigatorem dicit vel p.* in quo *vel* expressum quam maxime miror (vide §. 24; item mox hac §.). Guelf., *q. litigator edicit p.* Camp., *q. litigatorem decet p.* Goth. receptam dat, omisso tamen *vel,* cum Voss. 2. *Q. litigatorem decet vel p.* Jens. (tac. Gesn.) Tarv. Ald. Bad. Bas. quod ipsum dare Vall. narrat Badius; miror, ni deceptus in *vel.* Hoc igitur ab omnibus antiquis quidem libris abesse persuasissimum est; nec fert sententia. Quales enim fuerint prosopopœiæ, quæ *deceant* patronum? Nempe omnes eum *deceant,* modo frugi sit orandi artifex, neque ulla hic exceptio locum habet, quia τὸ *decere* non est in honestate, sed in congruendo. Vide XI, 1, 41, ubi itidem in prosopopœia est *decor,* ut et apud Horat. ad Pis. 157. Quæruntur autem prosopopœiæ aptæ cuique personæ inductæ, qualis nunquam est *patronus,* qui, dum prosopopœias dicit, ipse tollitur plane de scena, quoniam *alienarum* personarum ora-

mutæ[1] tamen[2] res movent, aut quum ipsis loquimur, aut quum ipsas loqui fingimus[3]. Ex personis quoque trahi- 26
tur[4] affectus: non enim audire judex videtur aliena mala deflentes, sed sensum ac vocem auribus[5] accipere miserorum, quorum etiam mutus aspectus lacrimas movet; quantoque essent miserabiliora, si ea dicerent

tionem effingit. Quapropter nonnisi gravissima veterum librorum auctoritate adducar, ut, dimissis hisce cogitatis, *vel* sincerum credam. Sed unde erues aliquid a quo pendeat accusativus *patronum?* Parum probatur mihi quod adhuc extudi; est tamen hujusmodi: *qualis litigator est docens patronum*. Aptius sane fuerit *est* post *qualis*. An præferes *q. est l. edocens p.?* Sed hoc simplicitate caret. *Docetur* causam patronus a litigatore. Est ejusmodi prosopopœia Cluentius vetans Ciceronem lege se defendere. Pro Clu., c. 52, de qua vide IV, 5, 20. — Malim legere, ait Rollinus, *litis actorem*, i. e. accusatorem. Accusator patronum, patronus accusatorem interdum inducunt loquentes. Vide Cic. Verr. VII, 1-4; et pro Murena, n. 21. Ed.

1. *Mutæ*. Turic. Guelf. Camp., *unde*, cum Alm. Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Rusc. qui primus, de Regii conjectura *nudæ* (vide §. 9) cum edd. ante Gryph. qui primus *mutæ*, nescio unde, nisi quod jam est in marg. Bas. — *Mutæ tamen res movent;* sic nullibi reperio. *Nudæ tamen res movent;* sic. R. 8, Jens. ab emend. Ald. *Nudæ tantum res movent;* sic Vall. lib. RR. 7, 11, 12. *Unde tantum res movent;* sic. RR. 8, 10, Camp. Andr. et apud Burm. Alm. Voss. 2. Ed.

2. *Tamen*. Turic. Guelf. Camp., *tantum*, cum Alm. Voss. 2, Goth. Ald.

3. *Quum ipsis... loqui fingimus*. Turicens., *q. ipsi loqui fingimus*. Guelf., *q. ipsis loqui f.* Alm., *q. ipsis f.* (vide modo hac §.; item §. 29). Voss. 2, *q. ipsis loquimur, aut quum illis loqui f.* Aliter Goth. qui receptam dat. Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *a. q. ipsi l. a. q. ipsos l. f.*, cum Loc. Venet. Rusc. (nisi quod hic *ipsas* ex conjectura Regii) Ald. Pro *ipsas* Gesn. *ipsis*, per sphalma. *Mutæ* non habet quo se defendat (dictum semper circa *ratione*, nunquam circa *anima* carentia); ne *nudæ* quidem operæ pretium. Si quid hariolari licet in veræ scripturæ ignorantia, hæc boni consulat lector: *unde et animum res movent, si* (*si* ejusmodi vide IV, 1, 33, 42, 48) *aut quum ipsis loquimur, aut ipsas loqui fingimus.* Displicet *unde*, displicet positus τοῦ *et; animum* ne ipsum quidem placet. Nec melius fuerit *et inanimæ. Si* saltem melius quam Burmanni: « *quum* aut ipsi *quum* ipsis... aut *quum* i. » *Unde* interpretor: *Quare; Quo fit ut moveant;* nisi forte malis: *ex quo genere.* Vide lib. V, cap. 10, §. 90.

4. *Trahitur*. Turic., *trahatur*, cum Goth.

5. *Accipere*. Turic., *accire*, cum Alm.

ipsi, tanto sunt quadam portione[1] ad afficiendum[2] potentiora, quum velut ipsorum ore dicuntur: ut [3] scenicis actoribus eadem vox, eademque[4] pronunciatio plus ad
27 movendos affectus sub persona[5] valet. Itaque idem Cicero[6], quamquam preces non dat Miloni, eumque potius animi præstantia commendat, accommodavit ei tamen verba[7], convenientes[8] etiam forti viro conquestiones: *O*[9] *frustra, inquit, mei suscepti labores! O* [10] *spes fallaces! O cogitationes inanes meæ!*[11] Nunquam tamen debet esse longa miseratio[12]; nec sine causa dictum est,

1. *Quadam portione;* sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Stoer. quo acc. Roll. Reliqui inserunt *sua*, ut et Obr. secus narrante Burm. — *Quadam portione*. Adest enim eorum pars quædam, non persona quidem, sed *os* et *affectus*. Ed.

2. *Afficiendum*. Hoc e Regii conjectura recepit primus Rusc. (vide §. 25) sequentibus reliquis ante Stoer. quo accedunt Roll. et Capper. Reliqui *efficiendum* e constanti MSS. etiam Vall. scriptura. — *Afficiendum*. Omnes nostri *efficiendum*. Solus Jens. ab emend., *afficiendum*. Ed.

3. *Ut scenicis*. Turic. Guelf., *et s.*, cum Goth. Tuleris hoc, si novam sententiam ordiatur, ut in Goth. Attamen contortius vulgato. Goth. scriptura *actionibus* pro *actoribus* mihi non æque arridet ac Gesnero.

4. *Eademque*. Sic Turic. Camp. Reliqui omittunt *que*. Non indiget locus hac asyndeti affectatione.

5. *Persona*. Intellige faciem confictam, seu larvam. Roll.

6. *Idem Cicero*. Pro Mil., c. 34.

7. *Tamen verba*. Sic Guelf. cum Goth. Reliqui inserunt *et*.

8. *Verba, convenientes;* sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Reliqui inserunt *et*, jubente Regio.

9. *O frustra*. Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) omittunt *O*, cum Voss. 2, et edd. ante Ald. quo accedit Badius uterque. Male sane; nec puto hoc esse a Quint. immemore. Vide §. 24, notam. Sententia fieret pro exclamatione, si abesset *O*, subaudito *sunt;* quod sane jacet. — Omnes nostri, præter Ald., omittunt *O*. Ed.

10. *O spes*. Turic. a pr. manu *opes*, a sec. *o opes*.

11. *Inanes meæ*. Turic., *meas i.* Guelf., *inanes*, omisso *meæ*. Camp., *i. meas*. Goth. Jens. (tac. Gesn. de transp. Goth.) *meas i.*, cum edd. ante Gryph. exce. Ald. et Bas. quo acced. Obr. qui dant *meæ i*. Mihi præplacet Guelf. ratio. Accusativus (qui et in Alm. et Voss. 2 esse narratur) ferri nequit, si *o* ante *frustra* manet, quod probum credo. Recepta est apud Ciceronem. De nominativo, vel vocativo in exclamando, vide VI, procem. 12. — Omnes nostri pro *meæ* habent *meas*. Ed.

12. *Miseratio*. Vid. Lud. Cressollii

Nihil facilius, quam lacrimas, inarescere[1]. Nam, quum 28
etiam veros dolores mitiget tempus[2], citius evanescat
necesse est illa, quam dicendo effinximus[3], imago; in
qua si moramur, lacrimis fatigatur auditor[4], et requies-
cit, et ab illo, quem ceperat, impetu ad rationem re-
dit[5]. Non patiamur igitur frigescere hoc opus, et affec- 29
tum, quum ad summum perduxerimus, relinquamus;
nec speremus fore, ut aliena quisquam[6] diu[7] ploret:
ideoque cum in aliis, tum maxime in hac parte debet
crescere oratio, quia, quidquid non adjicit prioribus,
etiam detrahere videtur, et facile deficit affectus, qui
descendit. Non solum autem dicendo[8], sed etiam fa- 30

Vacat. Autumnal., lib. III, p. 687.

1. *Nihil facilius... inarescere*. Vide not. ad III, 1, 16 extr. — Vide Cic. de Inventione, lib. I, 109. ED.

2. *Veros.... tempus*. Vide Jan. Gebhardi Animadvers. ad Propertii L. III, Eleg. 20, v. 32; Plin., lib. VIII, epist. 2. Ut Sulpitius ait ad Cicer., lib. IV, Epist. famil.: *Nullus dolor est, quem non longinquitas temporis minuat, atque molliat*; et, ut ait Euripides: χρόνος μαλάξει. TURN. — Vide eumdem Cic. lib. V, Epist. famil.: *Nam, quod allatura est ipsa diuturnitas, quæ maximos luctus vetustate tollit, id nos...* Et infra eodem loco: *Certe nos, quod est dies allatura, id consilio anteferre debemus, neque exspectare temporis medicinam*. Eleganter cecinit noster *La Fontaine*, lib. VI, fab. 21: *Sur les ailes du temps la tristesse s'envole*.. ED.

3. *Effinximus*. Sic et Goth. nec, ut Gesn. narrat, *effingimus*.

4. *Lacrimis fatigatur auditor*. Turic. *fatigatur lacrimis*, omisso *aud*. Guelf., *fatig. lacr. aud*. CAMP. (si recte excerpsi) *lacr. fatig. lacrimis*. — *Fatigatur judex*; sic R. 13. Tò sive *judex*, sive *auditor*, omittunt cæteri, præter Jens. et Ald. qui dant *auditor*. ED.

5. *Ad rationem redit*. Unde eleganter Plinius, lib. II, Ep. 11: « adnotatumque experimentis, quod « favor et misericordia acres et ve« hementes primos impetus habent: « paulatim consilio et ratione quasi « restincta considunt, etc. » TURN.

6. *Aliena quisquam diu*. Turic., *alienam aliquis quamdiu*, cum Alm. (vide §§. 25, 31). *Aliena aliquis quamdiu*, Guelf. CAMP. cum edd. ante Rusc. (exc. Tarv. ubi post *al.* inseritur *mala*) qui ex Regii conjectura omittit *quam* (vide §. 26). Illud *mala* revocarunt Ald. et Obr. Nostram primus dedit Badius e Vall. qui et hic conspirat cum Goth. Vide V, 11, 38; item §. 31.

7. *Ploret*. Jens. (tac. Gesn.) *deploret*, cum editt. ante Bad. exc. CAMP.

8. *Non.... dicendo*. Hic novum caput aperiunt Vall. lib. RR. 7, 8,

ciendo quædam[1], lacrimas movemus: unde et producere ipsos, qui periclitentur, squalidos atque deformes, et liberos eorum ac parentes, institutum, et ab accusatoribus cruentum gladium ostendi[2], et lecta[3] e vulneribus[4] ossa, et vestes sanguine perfusas videmus, et
31 vulnera resolvi, ac verberata[5] corpora nudari. Quarum rerum ingens plerumque vis est, velut in rem præsentem animos hominum ducentium: et populum romanum egit in furorem prætexta C. Cæsaris[6] prolata in foro[7] cruenta: sciebatur interfectum eum, corpus

9, 10, 11, 12, 13, Camp. Andr. Jens. Ald. et apud Burm. Voss. 2, et hunc titulum præfigunt: *De Affectibus*. Ed.

1. *Faciendo quædam*. Horat. Ars poet. 180: « Segnius irritant animos demissa per aurem, Quam « quæ sunt oculis subjecta fidelibus, et quæ Ipse sibi tradit spectator. » Attamen quædam sunt in foro sicut in scena ex oculis tollenda; itaque addit Horat.: « Multaque tolles ex oculis. » Nam prolatis quibusdam, sæpius cachinni excitantur. Hoc deridendum propinarunt Aristophanes in Vespis, et Racinius noster in comœdia quæ inscribitur, *les Plaideurs*. Ed.

2. *Cruentum gladium ostendi*. Hoc ordine Turic. Guelferb. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *o. e. g.* Vide §§. 22, 34.

3. *Lecta... ossa*. Nihil opus Burmanniana conjectura, qui malit *funeribus* pro *vulneribus*, quum Gesnerus recte moneat *ossa*, i. e. particulas osseas, lecta e vulneribus, capitis inprimis, nota esse chirurgis, quamquam et ipse probans mutationem. Vide Senec. de Benef. V, 24: « quum hoc factum est, integer eram. Postea ad Mundam « in acie oculus mihi effossus est « et in capite *lecta ossa*. » Idem Consol. ad Marciam, c. 22: « lacerationes medicorum ossa *vivis* legentium. » Quidni patronus judicibus ostentet litigatoris ossa vulneribus extracta. *Ossa fracta extrahuntur* apud Plin. H. N. XXV, 11; XXVI, 14. Sæpius etiam pro vivente litigatore movere commiserationem usu veniet, quam pro posteris ejus, post ipsius funera.

4. *E vulneribus*. Jens., *est v.*, quod correxit Regius. Tarv. omittit præpositionem.

5. *Ac verberata*. Turic. Guelferb. Camp. omittunt *ac*, cum Alm. Fortasse nec male.

6. *C. Cæsaris*. Sic Camp. Reliqui *Caii C.* Vide V, 11, 42. — *Prætexta C. Cæsaris*. Vide Sueton. Cæs., c. 84; Appian. B. Civ. II, 146, 'quorum alter habet et ipse plebis ad vestis conspectum exardescentis notationem.

7. *Foro*. Turic., *furore* a pr. manu. Camp., *funere*, cum Alm. (Vide §. 29; item mox). Sed et *prælata* Turic. et Camp. quod facit cum *funere*. — *Prolata in foro*; sic Vall.

denique ipsum impositum lecto erat[1]: at vestis[2] tamen
illa sanguine madens ita repræsentavit imaginem sce-
leris, ut non occisus esse[3] Cæsar, sed tum maxime oc-
cidi videretur. Sed non ideo probaverim, quod [4]factum 32
et lego, et ipse aliquando vidi, depictam in tabula sipa-
riove imaginem rei[5], cujus atrocitate judex erat com-
movendus: quæ enim est actoris[6] infantia, qui mu-

lib. RR. 7, 8, 9, 10, 11, 12, Jens. Ald. *Prolata in forum;* sic solus R. 13. *Prælata in funere;* sic R. 12 a sec. m. Ed. — *Sciebatur interfectum*. Vide V, 10, 5. Tac. Hist. I, 90 « Othonem uti credebatur. »

1. *Impositum lecto erat. Lectis* olim efferebantur cadavera, interdumque in ornamentum lectuli plures ponebantur: adeo ut in funere sexcentos aliquando fuisse legamus. Turn.

2. *At vestis.* Turic., *ad v.*, cum Alm. (Vide modo hac §.; item §. 32.) a sec. tamen ille manu *adest v.* et sic Guelf. cum Basil. marg. sed hic alieno loco. Omittunt *at* edd. post Ald. cum Goth. (errante Gesn.) et Vall. (Vide §§. 29, 38.)

3. *Esse.* Turic. Guelf., *esset*. Male.

4. *Quod factum*. Turicens. a pr. manu *quam f.* Goth. 2, *quid f.* Vide IV, 1, 1; VI, 2, 3.

5. *Depictam in tabula sipariove imaginem*. Turic., *d. tabulam supra Jovem im.*, cum Alm. (Vide §§. 31, 33.) sed ille a sec. manu *d. t. s. J. in imag.* et sic libri mei omnes, nisi quod Goth. 2, pro *supra* dat *sr.* Posui conjecturam Conradi (vide fin. notæ) sibi fidem facientem ipsam in tot erroribus VV. DD. Nam sanam esse vulgatam, nemo defenderit, etsi movere potest auctoritas summi Casauboni, ad Persii Sat. I, 89, ponentis hunc Quintiliani locum verbisque *supra Jovem* per parenthesin subjicientis: *is locus est in foro*, quasi re confecta. Gesnerus et ipse aliquot post editum Quint. annis, veritatem nostræ scripturæ ultro agnovit in litteris datis ad Crusium Vitebergensem; vid. ejusdem Probabilia Critica (Lipsiæ 1753, 8) p. 83. — Omnes nostri Codd. scribunt *supra Jovem;* quæ lectio si admittatur, illud de Jovis statua quæ in foro romano stabat, intelligatur. Ed. — *In tabula sipariove imaginem*. Confectum est, etsi paucis veterum locis, in foro, ipsoque tribunali, moris fuisse suspendere velum, ex usu scenæ siparium appellatum, quod tribunal obumbraret, et multitudinem, ex publica porticu in judicium irrupturam, inde prohiberet. Hoc velum, ut cætera judiciorum supellex, a litigatoribus, solebat conduci, ut possent ii suis utilitatibus accommodare, v. c. siparia pingere convenienter actioni futuræ. Fuit igitur vel in tabula, vel in ipso tribunalis sipario picta *res* ea, *cujus*, etc. Vide VI, 3, 72. Rationem hanc tribunalium satis superque probarunt Gesner. in Opusculis vol. I, p. 85 seqq. et Fr. Car. Conradus, Antecessor Helmstadiensis in Miscell. Nov. Lips. IV, p. 511 sqq.

6. *Est actoris*. Goth. (tac. Gesn.) omittit *est*, cum Voss. 2. Nescio

tam[1] illam effigiem magis, quam orationem, pro se putet
33 locuturam? At sordes, et squalorem[2], et propinquorum quoque similem habitum scio profuisse, et magnum ad salutem momentum preces attulisse. (Quare et obsecratio illa judicum *per carissima pignora*[3], utique si et reo sunt[4] *liberi, conjux, parentes,* utilis erit[5]; et *deorum* etiam[6] *invocatio* velut ex bona conscientia profecta vi-
34 deri solet.) Stratum[7] denique jacere et genua complecti, nisi si[8] tamen persona nos, et anteacta vita, et rei conditio prohibebit: quædam[9] enim tam fortiter tuenda, quam facta sunt: verum sic habenda est[10] auc-
35 toritatis ratio, ne sit invisa securitas. Fuit quondam inter hæc omnia potentissimum[11], quo L. Murenam Cicero

unde Bas. sumpserit *erit a.* quod placet Burmanno.

1. *Qui mutam.* Turicens. Guelf. Camp., *quæ m.*, cum Goth. Alm. et edd. ante Loc. quo redeunt Ald. Bas. male. Vide VI, Pro. 12; item hic §. 45. — Omnes nostri præter R. 12 dant *quæ.* Ed.

2. *Squalorem.* Sic Turic. Guelf. cum Obr. Reliqui *squalores.*

3. *Carissima pignora.* Intellige liberos reliquosque propinquos ipsorum judicum.

4. *Sunt.* Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *sint.*

5. *Utilis erit.* Turic. Guelf., *et jusserit*, cum Alm. Vide XXXII, 34. — Nostri omnes *utilis erit.* Ed.

6. *Etiam invocatio.* Guelf. omittit *etiam.*

7. *Stratum... complecti.* Hæc refer ad *scio profuisse.* Parenthesi notanda adjuvi intellectum, qua et hoc apparet, *et obs.* atque *et... inv.* se invicem respicere: pertinet utrumque ad *preces.* Non est autem hærendum in præterito illo *profuisse*, quasi et hic agat de eo, quod factum sit, non quod faciendum. Ex infinitivo præteriti promendum est præsens, quo deducimur futuro *prohibebit.*

8. *Nisi si.* Sic Turic. cum Alm. (Vide 33, 38). Reliqui ante Burm. omittunt *si*, quorum et Goth. est (tac. Gesn.). Vide V, 10, 107; VI, 3, 96.

9. *Quædam... tam fortiter.* Non male Milonis admonet Turnebianus. Vide §§. 25.

10. *Habenda est.* Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *e. h.* Vide §§. 30, 37.

11. *Potentissimum quo.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Bad. sec. qui inserit *id*, obtemperantibus reliquis.— Omnes nostri omittunt *id.* Ed. — *Potentissimum, quo.* Nihil ad conciliandos reo judices potentius olim erat, quam si in ejus casu rempublicam verti docere posset patronus. Tangitur hoc, id quod exempli loco affert, a Cic. pro Murena, c. 37: « Magni interest, judices...

accusantibus clarissimis viris eripuisse præcipue videtur, persuasitque [1], nihil esse ad præsentem rerum statum utilius, *quam pridie kalendas januarias* [2] *ingredi consulatum*: quod genus nostris temporibus totum pæne sublatum est, quum omnia curæ tutelæque unius [3] innixa periclitari nullo judicii exitu possint [4]. De accusa- 36
toribus et reis sum locutus [5], quia in periculis maxime versatur affectus; sed privatæ [6] quoque causæ utrumque habent perorationis genus, et illud, quod est ex enumeratione [7] probationum, et hoc, quod ex lacrimis; si aut statu [8] periclitari, aut opinione litigator videtur: nam in parvis quidem litibus has tragœdias movere tale

« esse kalendis jan. in republica « duo consules. » Hoc igitur plus valuisse ad servandum Murenam significat Quint. consummatissima illa eloquentia, quam otiosi nunc miramur. Neque aliter Cicero ipse pro Flacco, c. 39 indicante jam Regio. — *L.* Sic CAMP. Reliqui integrum ponunt prænomen. Vide §. 20; VI, 3, 25.

1. *Persuasitque.* Sic Turic. Guelf. CAMP. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Badium sec. qui dat *persuasit enim*, dirimens hoc a prioribus. Hunc secuti sunt reliqui. Male. Dicas enim ex hac scriptura, *potentissimum* illud versari in hoc ipso, quod exempli tantum causa ponitur.—*Persuasitque.* Hac ipsa reipublicæ caritate hoc persuasit judicibus Cicero. Mox ad *januarias ingredi* nihil attinet inseri *eum*, quod suadet Gesnerus. Satis e præcedentibus intelligitur accusativus *Murenam;* et fuerit insuavis structura orationis.

2. *Kalendas januarias.* Longe ante designabantur consules quam inirent magistratum. Inibant autem magistratum kal. januariis, ac tum justum habebant imperium et imperii fasces. TURN.

3. *Curæ tutelæque unius.* Assentatur Domitiano Fab. TURN.

4. *Quum... possint.* Confer mihi cum hisce III, 8, 47. Sed et adulantem Dial. de Orr., c. 41, tom. IV nostræ Editionis, pag. 243.

5. *Locutus.* Goth. (tac. Gesn.) *locuturus*, cum. Voss. 2, pessime. Vide V, 10, 107.

6. *Privatæ.* Turic., *pravitate.* — *Privatæ... causæ.* In quibus proprie tantum *petitor* et *unde petitur*, sed vide nos ad III, 10, 4. De *privatis causis*, ibid. §. 1. Nam publicorum judiciorum sunt *accusatores* et *rei.*

7. *Enumeratione.* Guelf., CAMP., *numerat.*— *Ex enumeratione... ex lacrimis.* Vide §. 1, et passim in præcedentibus.

8. *Aut statu... aut opinione*: « Sitne senator, civis, liber, filius, etc. « *opinione,* sitne vir bonus, perju« rus, fraudulentus. » Gesnerus.

est, quale si [1] personam Herculis [2] et cothurnos aptare
37 infantibus velis. Ne illud quidem [3] indignum est admonitione [4], ingens in epilogis meo judicio verti discrimen, quomodo se dicenti, qui excitatur [5], accommodet: nam et *imperitia*, et *rusticitas*, et *rigor*, et *deformitas* afferunt interim frigus, diligenterque sunt hæc [6] actori pro-
38 videnda. Et quidem [7] repugnantes eos [8] patrono, et nihil vultu commotos, et intempestive ridentes [9], et facto ali-

1. *Quale si*. Turic. Guelf. Camp., *quasi si*, cum edd. ante Bad. qui e Vall. reposuit nostrum, obtemperantibus reliquis. Cum illo MS. facit Goth. Vide §. 31. Revocassem vetustiorem scripturam, nisi hærerem in illo *quasi si*, quod Plautinum magis videtur quam Quintilianeum. Fortasse a Quint. fuit: *quale sit si*. — Easdem varias lect. præbent nostri; præterea *quali si* datur a RR. 7, 11, Andr. Jens. Locat. Ed.

2. *Personam Herculis... infantibus*. Bene Almelovenius conferre jubet Cic. de Orat. II, 51, ubi et ipsum « si... *tragœdias* agamus in « nugis. » Longin. de Subl. c. 30: *ὡς εἴ τις τραγικὸν προσωπεῖον μέγα παιδὶ περιθείη νηπίῳ*. Ubi Interpp. non sunt immemores Quintiliani. Paulo longius est quo idem ablegat Lucian. de Conscr. hist. c. 23, vol. IV, p. 185 (Bip.): *ὡς καὶ τοῦτο ἐοικέναι παιδίῳ, εἴ που ἔρωτα εἶδες παίζοντα, προσωπεῖον Ἡρακλέους πάμμεγα... περικείμενον*. Fortasse proverbii loco fuit hæc comparatio; decora Quintiliani ingenio, si primus dixit.

3. *Ne illud quidem indignum*. Turic. Guelf. Camp., *Illud ne quidem indign*. Reliqui *Ill. n. ind. q*. Nostrum dedi sine auctore, faciliore transpositione et sententia flagitante. Vide §§. 34, 38.

4. *Est admonitione*. Sic Turic. Reliqui omittunt *est*.

5. *Excitatur*. Vide infra. VI, 1, 45. Ed.

6. *Sunt hæc*. Sic Turic. Camp. *Hæc* om. Guelf. Reliqui *h. s.*

7. *Et quidem*. Sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Reliqui *Equidem*. Vide IV, 1, 43.

8. *Eos*. Turic., *ea*, cum Alm. (vide §. 34; VI, 2, 25). Sed ille a sec. manu *eas* et sic ante Rusc. omnes exc. Vall. Goth. Voss. 2 (vide §§. 31, 50). Tarv. qui tam pertinax error unde adhæserit, non exputo. Correxit Regius. Mox *commotas* Turic. Guelf. Camp. nec ullus præterea tantum sibi constat in vitio. Quod e Voss. 2, affertur *repugnandas* non est ita in Goth.—*Eos*. Promitur hic pluralis ex eo quod antecedit (§. 37) *qui excitatur*, quamquam lenissima ibi fuerit emendatio: *excitantur, accommodent*.

9. *Ridentes*. Turic. Tarv., *residentes* (ille a pr. manu), cum Alm. Voss. 2, Goth. (Vall. tamen nostrum) Ald. Bas. marg. Frustra Burmann. et Gesn. *residentes* interpretantur « qui non assurgant et præsto « sint patrono excitanti. » Equidem latere ibi puto *renidentes*, lenius illud altero *ridentes*, quæ potest esse glossa. Sic Liv. XXXV, 49, 7 quo

quo vel ipso vultu risum etiam moventes[1] sæpe vidi,
præcipue vero, quum aliqua velut scenice[2] fiunt[3]. Trans- 39
tulit aliquando patronus[4] puellam, quæ soror esse
adversarii dicebatur (nam de hoc lis erat), in adversa
subsellia[5], tamquam in gremio fratris relicturus: at is a
nobis præmonitus discesserat: tum ille[6], alioqui vir fa-
cundus, inopinatæ rei casu obmutuit[7], et infantem suam
frigidissime reportavit. Alius imaginem mariti pro rea 40
proferre magni putavit; at ea sæpius risum fecit: nam
et ii, quorum officii[8] erat, ut traderent eam, ignari, qui
esset epilogus, quoties respexisset patronus, offerebant

et ipso loco peccatur a librariis in hoc vocabulo. Glossæ veteres *renidet μειδιᾷ*. Neque leniorem hunc risum excludit conditio rei, aut stantis in judicio, quo nomine vulgatum improbat Gesnerus. Refertur tamen huc, quod mox est « risum etiam *moventes*. »

1. *Risum etiam moventes sæpe.* Sic Turic. Guelf. CAMP. cum Alm. Goth. Voss. 2, Gesn. Bip. Reliqui *r. m. s. e.* Vide hac §. item §. 39.

2. *Scenice.* Vide ad §§. 47, 49.

3. *Præcipue... fiunt* Turic. post hæc verba inserit *aliam cadunt*. Guelf. in marg. addit *al* *cadunt*. CAMP. inserit *alia cadunt* et sic Goth. Voss. 2, Vall. Alm. Reliqui ante Rusc. *alias cadunt*, quo redit Ald., et Bal. Cod. unum suorum nominat Gibs. Regius hæc, ut glossam marginalem, « omnino » eradenda censuit, cui obsecuti sunt editores, Gesnero eamdem scripturæ originem designante. Me magis advertunt hæc verba, quum præsertim structura sine iisdem sit abruptior. Quid enim est, quod Quint. « *vidit* quum *fiunt?* » *Cadere* scenicum esse verbum, quum fabula exploditur, docet Horat. Epist. II, 1, 176. Quum igitur actor in judicio velut scenam instruit, *cadit* interdum ista fabula. Sentio difficultatem in *alia*. Nisi forte expleat aliquis hæc ita: *stant alia, alia cadunt*. Servato Codicum additamento, novam sententiam ordiemur a *præcipue*.— *Velut scenice fiunt;* sic Jens. ab emend. *Velut scenice fiunt, alias, cadunt;* sic Vall. lib. RR. 8, 10, Jens. et apud Burm. Bal. Locat. Τὸ *alias* indicat alteram lectionem hanc *cadunt*, loco τοῦ *fiunt*. *Velut scenice fiunt, alia cadunt;* sic RR. 7, 9, 11, 12, Andr. et apud Burm. Alm. Τὸ *alia* pro τῷ *alias*, et huc eadem adnotatio recurrit. ED.

4. *Aliquando patronus.* Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) CAMP. Reliqui *p. a.* Vide §§. 38, 42.

5. *Adversa subsellia.* Reus erat in subselliis dextris, accusator in subselliis sinistris. TURN.

6. *Tum ille.* Turic. Goth. (tac. Gesn.) CAMP. *cum* cum Alm. Voss. 2.

7. *Obmutuit.* Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *commutuit.*

8. *Officii.* Turic. Guelf. CAMP. *officio* cum Alm.

palam, et prolata novissime, deformitate ipsa (nam senis cadaveri infusa[1]), præteritam quoque orationis
41 gratiam perdidit. Nec ignotum, quid Glyconi[2], cui Spiridion[3] fuit cognomen, acciderit: huic puer, quem in

1. *Deformitate... infusa*. Turic. *d. i. n. s. caduca* (a sec. manu *caducam*) *veri infusam*, et plane ut sec. hujus manus sic Guelf., ut prima Goth. 2, et Alm. nisi quod ex hoc *infusa*. Vall. (multum cruciatus, ut ait Badius, i. e. lituris multis emendatus h. l.) *d. i. n. ceris cadaver attulerat infusum* et sic Colb. Hoc ipsum dat Turneb. Advers. XXIX, 13. *D. i. n. ceris cadaveri infusis* Camp. aperta correctione (vide 5, 13, 19) quam ipsam agnosco in Vall. et Colb. nec minus in Goth. *deformante ipsa natura ceris cadaver infusum*, quod totidem verbis ponunt ex Voss. 1; errore, opinor, pro Voss. 2. Mitto edd. varietatem. Nihil, quo commendetur, habet conjectura Conradi (Misc. Lips. Nov. IV, p. 514) *d. ipsa natura senis cadaveri infensa*. Si quid liceat arripere ex hisce, faciam ex *natura* hæc: *nam fuerat*. — Easd. varias lect. præbent nostri. Præterea Jens. lect.: *Nam senis cadav. infusa*. Sic ab emendatore explicatur in margine: *Nam senis* mariti occisi *cadaveri infusa* uxor. Ed. — *Def. ipsa... infusa*. « Imago non ad vivum et animale exemplum imitatione expressa, sed gypsum cadaveri, quod naturaliter mors deformaverat (et *senis* erat), inductum; in eam deinde formam cera infusa fuerat: unde imago et ipsa deformis exiit. Ratio illa vivos etiam vultus gypso ceraque effingendi Lysistrato tribuitur a Plinio XXXV, 12 sqq. » Gesnerus. Hæc imago erat ex earum genere, quæ in atriis nobilium ponebantur, in funeribus ducebantur. Unum tamen desidero, in expedita hac et nitida oratione, verbum substantivum ad *infusa*, quo expresso indigebamus, ni fallor. Inseram *fuerat* inter *nam* et *senis*.

2. *Glyconi, cui Spiridion*. Græcus fuit rhetor, cujus frequens nec semper honorifica mentio apud Senecam patrem, velut p. (Bip.) 151, ubi cognomentum ejus scribitur *Scyridion*, item p. 190 ubi *Syrion*, vel *Syricon*. Sed p. 364 ipsum nostrum est bis, quamquam priore loco nonnisi per emendationem. Ad locum Senecæ p. 251 Nicolaus Faber hæc habet de nostro Quintiliani: « Verisimile est a pædagogo vellicatum (puerum) ut fleret: a Glycone vero in orando per ἀποστροφὴν interrogatum, non ut ullam responsionem eliceret, sed ut miserandum pueri statum judicibus ostenderet, quem in ea ætate se intelligere lacrimis demonstrabat. Dum tamen misericordiam judicum movere nititur, risum excitavit. » Cognomen, factum ex σπεῖρα, cujus est diminutivum, ut στηλίδιον ex στήλη, qua occasione hæserit Glyconi, vaga et infinita est conjectura.

3. *Spiridion*. Guelf. *Speridion*. Voss. 2. Goth. Ald. Bas. *Spiridon*, ut et Gesn. sed per sphalma. Apud Suid. voce Τριφύλλιος est nomen Σπυρίδων. Hic in Alm. traditur esse lacuna, pertingens, ut vid. ad VI, 2, 25.

jus[1] productum, quid fleret, interrogabat, *ex pædagogo*[2] *se vellicari* respondit: sed nihil illa circa[3] Cepasios[4] Ciceronis fabula efficacius ad pericula epilogorum. Omnia tamen hæc tolerabilia[5], quibus actionem 42
mutare[6] facile est: at, qui a stilo[7] non recedunt, aut conticescunt ad hos casus, aut[8] frequentissime falsa dicunt: inde est[9] enim, *Tendit ad genua vestra*[10] *supplices manus;* et, *Hæret in complexu liberorum miser;* et *Revocat ecce me:* etiamsi[11] nihil horum is, de quo dicitur, faciat. Ex scholis[12] hæc vitia, in quibus omnia libere 43
fingimus et impune, quia pro facto[13] est, quidquid [14]vo-

1. *In jus*. Turic. *his*. Guelf. *is* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. exc. Camp.

2. *Ex pædagogo*. Gesnerus hæret in *ex* dicto pro *a*, nec acquiescit exemplis duobus Flori a Burmanno allatis III, 16, 4, « regem... *ex* satellitibus... appellatum. » II, 6, 27, « *ex* populo... scutum vocaretur. » Nec mihi sat auctoritatis in hoc. Præsidium in libris nullum. Turic. quidem a pr. manu *et* pro *ex*, unde non facilius exsculpseris *a* quam ex nostro. An ejiciemus voculam, ut sit: *pædagogum se vellicare?*

3. *Circa*. Sic. Turic. Guelf. Reliqui *contra*. Vide V, 13, 28.—*Circa;* sic RR. 10, 11, a sec. manu. Reliqui *contra*. Ed.

4. *Circa Cepasios*. Vide IV, 2, 19, item hic VI, 3, 39. Apparet enim hoc maxime exemplo, quam misere interdum cedant artificia illa epilogorum, nisi bene præparata et provisa fuerint.

5. *Tolerabilia, quibus*. Perspicuitatis Quintilianeæ esse puto, inseri *iis*, cujus vestigium tenere videor in Turicensis errore a prima manu, *tolerabilius*, pro, *tolerabilia*.

6. *Actionem mutare*. Oratores qui valent *extemporali* facundia hoc vitium emendare possunt *ex tempore:* atqui nihil nisi compositum ad causas afferunt, tum obmutescunt. Turn.

7. *A stilo*. Ab eo quod scripserunt ante domi. Sic semper *stilum* usurpat Noster, nec unquam orationis formam vocat. Vide II, 4, 13.

8. *Aut;* sic omnes nostri, exc. RR. 7, 11, Jens. qui dant *ut*. Ed.

9. *Inde est*. Vide V, 10, 90.

10. *Genua vestra*. Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *v. g.* Vide §. 39; VI, 2, 1.

11. *Etiamsi*. Turic. *etiam*. omisso *si*. Nostrum Guelf. Goth. (tacente Gesn.) Camp. Reliqui *etsi*.

12. *Ex scholis*. Sic Turic. Camp. A secunda manu ille *et s.* cum Guelf. *e s.* Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2. Reliqui *et e s.*

13. *Pro facto*. Gothanus (tacente Gesnero) *profecto* cum Voss. 2. Vide §. 36.

14. *Volumus*. Turic. a pr. manu *voluimus*, nec male.

lumus : non admittit hoc idem veritas[1], egregieque Cassius[2] dicenti adolescentulo : *Quid me torvo vultu intueris, Severe? Non me hercule,* inquit[3], *faciebam*[4], *sed sic scripsisti*[5] : *ecce*[6] *!* et, quam potuit, truculentissime
44 eum aspexit. Illud præcipue monendum, ne quis[7] nisi summis ingenii viribus ad movendas lacrimas aggredi audeat: nam, ut est longe vehementissimus hic, quum invaluit[8], affectus, ita, si nihil efficit[9], tepet; quem

1. *Veritas, egregieque.* Sic Turic. Guelf. cum Colb. Voss. 2. Goth. et edd. ante Ald. exc. CAMP. qui jam inserit *fori* ut reliqui.—Soli Andr. Ald. inserunt *fori;* cæteri omittunt. ED. — *Veritas.* Vide V, 12, 22.

2. *Cassius dicenti.* Sic Turic. Guelf. CAMP. cum Goth. et edd. ante Leid. Reliqui inserunt *Severus.*—Omnes nostri omittunt *Severus.* ED. — *Cassius.* Cassius Severus, orator celeber, obiit A. U. C. 777. Ejus laudes cum accurata orationis descriptione habes apud Senecam patrem Exc. Controv. lib. III, præf. p. Bip. 395... 400. Animum et mores contemnit Tacitus Annal. IV, 21. Vide Horat. Epod. 6, quæ non video quare ad alium Cassium Severum referatur a Gesnero. Scriptores quid de eo prodiderint, designat G. I. Vossius de Histt. Latt. I, 21 p. 109. Frequenter a Nostro memoratur. Vide et Dial. de oratt. c. 19, ibique VV. DD.

3. *Inquit.* Turic. Guelf. *quidni* cum Goth. Voss. 2. Jens. Correxit Regius. Sed jam CAMP. Tarv. recte.

4. *Faciebam.* Guelf. *faciam*, et sic Turic. a sec. manu cum Jens. Apparet, argutatum librarium, postquam corruptum erat *inquit;* pro quo *quit* profecto scriptum.

5. *Sed sic scripsisti.* Non opus emendatione Burmanniana : *sed si sic s.* Quamquam enim inventum hoc in libris, ne ipsum quidem spreverim, receptum tamen etiam acrius mihi videtur; ut et Harleti V. C.

6. *Non me hercule, inquit... ecce;* sic CAMP. Andr. Jens. ab emend. Ald. *Non me hercule istud, inquit, faciebam;* sic Vall. lib. a sec. manu. *Non me hercule istud faciebam;* sic idem iterum a sec. manu, Jens. iterum ab emend. *Non me hercule: quidni faciam? sed sic scripsisti: ecce;* sic Vall. lib. BR. 7, 10, 11. Facta levi transpositione habebis : *Non me hercule. sed quidni faciam? sic scripsisti: ecce.* Hic erit sensus : Non certe ego te torvo vultu intueor, sed cur non sic intuear? Tu domi in tabulis sic scripsisti, sed nunc re ipsa te intueor. ED.

7. *Ne quis.* Turic., *neque;* a sec. man., *ne quem*, cum Guelf. *Ne quid*, Goth. Jens.

8. *Hic, quum invaluit.* Jens., *h. animi* (non *anima* ut Gesn.) *i.*, cum Loc. Ven. Rusc. Regius correxit, sed jam CAMP. et Tarv. dant receptam, quæ et in Vall. — *Hic, quum maluit, affectus;* sic solus R. 7. Reliqui recept. lect. habent. ED.

9. *Efficit.* Malim *effecit* et sponte et propter *permoverunt* (§. 45).

melius infirmus actor tacitis judicum cogitationibus re-
liquisset. Nam et vultus, et vox, et ipsa illa excitati[1] rei 45
facies, ludibrio etiam plerumque sunt hominibus, quos
non permoverunt: quare metiatur ac diligenter æsti-
met vires suas actor, et, quantum onus subiturus sit,
intelligat: nihil habet ista res medium, sed aut lacrimas
meretur[2], aut risum. Non autem commovere tantum 46
miserationem, sed etiam discutere, epilogi est proprium;
cum[3] oratione continua, quæ motos lacrimis judices ad
justitiam reducat, tum etiam quibusdam urbane dictis:
quale est, *Date puero panem, ne ploret.* Et corpulento 47
litigatori[4], cujus adversarius, item puer, circa judices
erat ab advocato[5] latus, *Quid faciam? ego te bajulare
non possum:* sed hæc tamen non debent esse [6]mimica:
ita neque illum[7] probaverim[8], qui[9] inter clarissimos
sui temporis oratores[10] fuit, qui, pueris in epilogum

Vide §. 15, *objecit;* item II, 14, 5, *percepit.*

1. *Excitati.* Turic., *excitari;* a sec. man., *excitandæ*, cum Jena. et edd. ante Ald. qui et ipse *excitandi.* Camp., *excitatæ*, cum Voss. 2, non Goth. Rectam habet primus Badius e Vall. Vide XXIII, 49. — Vide supra VI, 1, 37. Ed.

2. *Meretur.* Vide V, 1, 1.

3. *Cum... tum.* Vide notam ad IV, 1, 66. Hic quidem non ita manifesta est illa ratio, et habet unus Guelf., *tum... tum.*

4. *Litigatori.* Pendet hic dativus a quibusdam, quæ addi debent ab lectore, velut: *quod dictum est aliquando.* Exemplo tamen destituor. An ablativos faciemus absolutos: *litigatore?*

5. *Advocato.* Vide IV, 1, 7.

6. *Mimica.* Turic. Guelf. Camp., *inimica*, cum edd. ante Ald. Primus nostrum verum pronunciavit Badius (sed Vall. auctore non nominato), a quo sua mutuatus est margo Bas., sed et corrupit addens aliqua. *Minuta*, Goth. cum Voss. 2 (vide §. 43) correctorem prodentes, sed infelicem. — *Mimica.* Vide §. 38; item mox §. 49, *scenæ.*

7. *Ita neque illum.* Turic., *i. nec quia i.;* a sec. manu *i. ne quia i.* Jena., *itaque ne i.*, cum edd. ante Rusc. Bene monet Badius *neque* respondere iterum posito §. 48, *neque illum.* Camp. nostram ipsam dat. Vide notam ad I, 5, 38; VI, 2, 1. — *Neque illum;* sic omnes nostri. Ed.

8. *Probaverim.* Turic., *probaverit.*

9. *Qui. Quamquam*, Ald. Cæteri *qui.* Ed.

10. *Qui... oratores fuit.* Deficior

productis, talos[1] jecit[2] in medium, quos illi diripere cœperunt; namque hæc ipsa discriminis sui ignorantia
48 potuit esse miserabilis[3]. Neque illum, qui, quum esset cruentus gladius[4] ab accusatore prolatus, quo is hominem probabat occisum, subito ex subselliis ut territus fugit, et, capite ex parte velato, quum ad [5] agentem ex turba prospexisset, interrogavit, *an jam ille cum gla-*
49 *dio recessisset?* Fecit enim risum[6], sed ridiculus[7] fuit. Discutiendæ tamen[8] oratione hujusmodi scenæ; egre-

præsidiis conjiciendi quis fuerit: neque enim alibi memoratum factum hoc novi.

1. *Talos. Tali* sunt ossicula quædam in suffragine animalium bisulcorum, quibus solent pueri lusitare. Turn.

2. *Jecit.* Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et edd. ante Bas. quo acc. Obr. Reliqui *projecit.* Sed Camp. modo *ductis.* Male. — Nostri omnes habent *jecit.* Solus R. 10 *projecit.* Ed.

3. *Namque... miserabilis.* Tenerum et acrem in Quintiliano sensum agnosce. Sic ludentes Medeæ filiolos pinxit Timomachus. Vid. C. A. Boettigerus prolus. anni 1802, pag. 17, not. 4.

4. *Gladius ab.* Sic Turic. (a pr. manu) Camp. Reliqui inserunt *ejus,* valde importunum.

5. *Ad agentem.* Turic. Guelferb. Camp., *ad agendum*, cum Goth. Vall. Voss. 2, Tarv. Bad. pr. Sed Turic. a sec. manu *id agendum*, cum Jens. et edd. reliquis ante Bad. sec. Nostrum partim Regius conjecit, etsi fluctuat ille inter *ad agentes* et *quid ageretur.* Consensus Codd. facit ut cogitare malim de usu aliquo gerundii, quem exemplis quidem astruere non datur. Dicimus *inter agendum*, quidni *ad agendum prospicere* sit: « prospicere ad actionem, ad scenam agendi, eo, ubi ageretur. » Vide IV, 5, 2, « *ad agendum.* » Passivum in hoc gerundio certatim agnoverunt VV. DD. vid. Oudend. ad Suet. Galb., c. 8. Sententia etiam melius procedere videtur, quam in recepta. *Ex turba*, circumstantium, prospexit, non quidem *ad* solum *agentem*, i. e. actorem, sed ad omne illud agendi negotium, ubi aptius quoque, quod « interrogavit... recessisset. » Si enim ad agentem ipsum prospexit, quid opus *interrogando?* nisi forte *prolatus ab accusatore* ita est gladius, ut illum afferri et teneri ab altero curaret. — Plerique nostri dant *ad agendum.* Cæteri *id agendum.* Solus Jens. ab emend., *ad agentem.* Ed.

6. *Risum.* Turic. Guelf., *risus.*

7. *Fecit.... ridiculus.* Eleganter ista duo distinxit. Nam et aliquis *facere risum* potest, ut tamen ludibrio non sit; hic vero ludibrio fuit. *Ridiculus* enim passive accipitur. Turn.

8. *Tamen.* Transitus est in hac particula. Etsi male adhibentur hujusmodi agendi artificia, quum tamen facta sunt, contra eundum est

gieque Cicero, qui et[1] contra imaginem Saturnini pro Rabirio[2] graviter, et contra juvenem, cujus subinde vulnus in judicio resolvebatur, pro Vareno[3] multa dixit urbane. Sunt et illi[4] leniores[5] epilogi, quibus adversa- 50
rio satisfacimus[6], si forte sit ejus persona talis, ut[7] illi debeatur reverentia; aut, quum amice aliquid commonemus, et ad concordiam hortamur: quod est genus egregie tractatum a Passieno[8], quum Domitiæ uxoris suæ

iis oratione. Gesnerus malebat *tantum*, ut sola oratione, « non gestu « vel alia quadam actione » utendum esse moneretur. Nec positus placet adverbii, nec sententia diutius morata in vetandis hisce mimicis. — *Oratione*. Turicens. a secunda manu *orationes*, cum Guelf. Vide §. 45; lib. VI, cap. 2, §. 15. — *Discutiendæ..... scenæ*. Antea docuit quo pacto urbanis quibusdam dictis discuti posset affectus: nunc quo pacto *oratione* perpetua. Cæterum *scenas* appellat illas tragœdias quas adversarii excitant ad movendos affectus, productis quibusdam personis, aut rebus quibusdam prolatis. Turn.

1. *Qui et contra*. Τὸ *et* omittunt Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10, 11, 12, Camp. Andr. Jens. Ald. Τὸ *qui* omisit Locat., et habet τὸ *et*. Ed.

2. *Cicero... pro Rabirio*. Vide Cicer. pro C. Rabirio, perduellionis reo, cap. 9.

3. *Pro Vareno*. Vide V, 13, 28.

4. *Sunt et illi*. Structuram, vide eum lib. V, cap. 13, §. 51.

5. *Leniores*. Guelf. Camp., *leviores*, cum Goth. Voss. 2, Vall. Vide VI, 2, 10. — *Leviores*; sic nostrorum maxima pars. Ed. — Quamquam vulgo aiunt in exordio *leniores* esse affectus, in conclusione *graviores*, tamen conclusio nonnunquam *lenes* habet affectus, ut quum conciliare nobis volumus adversarium, quum eum amice objurgamus, aut commonefacimus. Turn.

6. *Satisfacimus, si forte*. Turic. Guelf. omittunt *si* (et hic quidem mox *si* pro *sit*) cum Jens. (tacente Gesn.) et edd. ante Rusc. Correxit Regius (vide §. 29), sed Camp. et Tarv. rectam scripturam habent. — *Satisfacimus*. Vide not. ad III, 6, 65, et adde loca VI, 2, 14, 15; VI, 3, 34; IX, 2, 104; item vide Ruhnken. ad Vell. II, 29, 3; Manut. ad Cic. ad Div. VIII, 12; Plin. H. N. X, 34, de Columbis « Mox « in *satisfactione* exosculatio », Sueton. Cæs. 73; Tib. 27; Claud. 38, ubi vide Casaubonum.

7. *Illi*. Turic. Guelf., *tali*.

8. *Passieno*. C. Vibius Crispus Passienus iterum consul fuit a. U. C. 797, ex conjectura Theodori Ryckii ad Tac. Annal. VI, 20, 2, neque tamen certa illa, quum alii *Crispinum* eidem anno assignent, nec *Passieni* nomen addatur a Dione (p. Reim. 960) quo auctore nititur Ryckius, qui et *Vibium* de conjectura tantum denominavit, sublecta illa Andreæ Schotto in libro de claris apud Senecam rhetoribus. Temporum sane rationes

pecuniaria lite [1] adversus fratrem ejus Aënobarbum ageret: nam, quum de [2] necessitudine multa dixisset, de

addicunt. Mortuum nostrum sub Claudio imperatore testatur Sueton. Neron., c. 6, et bis consulem fuisse narrat Plin. H. N. XVI, 44, cum scholiaste ad Juvenal. IV, 81, qui tamen turpiter confudit hunc cum Vibio Crispo quem vide apud Quintil. V, 13, 48, correctus a Lipsio ad Tac. Annal. XII, 6, 3. Fuit noster vitricus Neronis, Agrippinæ maritus, sed et, prioribus nuptiis, Domitiæ, ut hoc ipso loco apparet et VI, 3, 74. Ejus oratoris summas laudes habent Senecæ pater et filius. Apud illum tamen Nicolaus Faber ad locum, qui est p. Bip. 182, ubi « Passienus » dicitur « vir eloquentissimus et sui temporis primus « orator, » Neroniani nostri patrem intelligendum censet, ut et Lipsius l. c. Ad eumdem ergo referentur, quæ de Passieno dicentem Cassium Severum facit Seneca pater, p. Bip. 398, 99, ubi ejus in epilogis præstantia celebratur. Idem Lipsio videtur, cujus meminit Velleius II, 116, 2. Hieronymus in Chronico Eusebiano Passienum patrem, declamatorem insignem nominat, idemque filium, qui « heredis suæ « (Agrippinæ) fraude necatus » sit. L. Seneca exsul epigramma inscripsit Crispo, fortasse nostro, ipsum patri et avo maximam gloriam appellans, quamquam de epigrammatis hisce adhuc criticorum lis est. Vide Burm. Anthol. Lat., t. I, p. 598. Fateor autem mihi nonnisi nostrum a Seneca patre laudatum videri, quoniam nulla patris nota, quæ frequentissima in aliis ei rhetoribus est, usquam nomini apponitur. Et potuit plane nostrum ipsum familiariter nosse M. Seneca. Velleianus ille Passienus quin pater sit nostri, nequaquam repugno. Quintilianus hujus meminit et VI, 3, 74; X, 1, 24. Noster quoque locus divitem Passienum significat, qualem ostendunt Suetonius, Chronicon Eusebii, scholiastes Juvenalis.

1. *Pecuniaria lite.* Sic Turicens. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. (nisi quod hic *in* præmittere narratur a Badio, per errorem, ut suspicor, et edd. ante Ald. quo acc. Obr. Reliqui *pecuniariam litem*; nullo, ut credibile est, MS. addicente. Non vidi ubi, præter hunc locum, strueretur *agere litem*, sed *agere jure*, *agere lege* eo deducit ut et *agere lite* probam formam judicemus, ex qua ipsa fit *litigo*. Præpositionem quam et Regius addi malebat, abesse satius puto in formula forensi. Memorabilis est consensus Goth. Voss. 2, Vall. (vide §§. 38, 52) dantium hæc: *uxori suæ pecuniaria lite.... adesset*, quibus male Gesnerus addit Jens. — *Quum Domitiæ uxoris suæ pecuniariam litem adversus fratrem ejus Ænobarbum ageret*; sic Ald. solus. *Quum Dom. uxori suæ pecuniaria lite adversus fratrem ejus Ænobarbum adesset*; sic Vall. lib. RR. 9, 12, Jens. Goth. et apud Burm. Voss. 2. *Quum Domitiæ uxoris suæ pecuniaria lite adversus fratrem ejus Ænobarbum ageret*; sic RR. 7, 10, 11, Camp. Andr. Malim. Oratio enim probe latina est. Ed.

2. *Quum de.* Turic. omittit *quum*.

fortuna[1] quoque, qua[2] uterque abundabat, adjecit,
Nihil vobis minus deest, quam de quo contenditis. Om- 51
nes autem hos affectus, etiamsi quibusdam videntur in procemio atque in epilogo sedem habere, in quibus sane sunt frequentissimi, tamen aliæ quoque partes recipiunt, sed breviores, ut quum[3] ex iis[4] plurima sit res eruenda[5]: at hic[6], si usquam[7], totos eloquentiæ ape-

1. *Fortuna*. Apparet hic vocabulum usurpari pro *divitiis*, quo usu pluralem *fortunas* frequentari monet Burmannus nec gemino loco singularem in hoc significatu illustrare datur. Vide Ernest. ad Cornific. seu Script. ad Herenn. IV, 41, not. 98, ubi et Oudend. Sed Velleio hunc usum vindicat summus Ruhnkenius II, 60, 1, not. 1, pag. 161, tom. XXII nostræ collectionis. Accensebimus hoc quoque ruenti latinitati et in gallicismum vergenti. Vide lib. V, cap. 12, §. 6.

2. *Qua*. Turic. Guelf. omittunt.

3. *Ut quum*. Turic. (a sec. manu) Guelf. Goth. (tac. Gesn.) omittunt *quum*, accedente Obr. Male. — Easdem varias lectiones dant nostri. Ed. — *Ut quum... sit.* Vide V, 10, 44; VI, 3, 9.

4. *Ex iis*. Sic Camp. et edd. ante Bas. Reliqui *e. his*. Vide §. 23. — *Ex iis plurima... res eruenda.* Ex aliis istis partibus (has enim intellige *ex iis*, videlicet *narrandi* et *probandi*. Opponitur huic *ex iis* mox *At hic*, i. e. in epilogo) veritas rei maxime est eruenda, nec patiuntur propterea magnam affectuum copiam et diuturnitatem. Vide XII, 9, 3, ubi itidem « *eruendæ* veritatis « latebræ » et passim *eruendi* verbo utitur de probatione agens. Argutius dictum videri possit *plurima res* pro *plurimum rei*, *maxima pars rei;* nisi forte malis accipere pro *plurimæ res*, usitatius sane, sed minus apte ad hunc locum. Hic, quem poeticum dicas, singularis numeri usus frequentissimus est Plinio in H. N., veluti XVI, 25, p. Bip. 108: « quoniam... *plurima* tum « ficus exeat. »

5. *Sit res eruenda*. Sic Turicens. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Voss. 2, Vall. Tarv. *Sit res ruenda*, Camp. per errorem. Reliqui *sint reservanda*, profecto ex mera conjectura, infelici illa, etsi lenissima. Quid enim est: « *reservare plurima* ex « affectibus? » nam ad *affectus ex iis* retulerunt correctores. Aliud est « ipsos affectus reservare perora- « tioni, » ut VII, 10, 12. Vide mihi quantum jaceant hæc: « aliæ partes « recipiunt affectus breviores, *quia* « (hoc enim est *ut quum*) contrahi « et breviari debent. » Neque enim aliud inest. Et cui *reservantur*, si jam in procemio sedem habuerunt? Nempe de epilogo solo cogitarunt, qui sic scriberent. — Easdem varias lectiones dant nostri. Ed.

6. *At hic*. Turic. a pr. manu *ad hic;* a sec., *ad hæc*, cum Guelf. Goth. (tac. Gesn.)

7. *Si usquam*. Turic. Guelferb. Goth. (tac. Gesn.) *si cujusquam*, quare errorem suspicor quod nota

52 rire fontes licet. Nam ex his[1], si bene diximus reliqua, possidemus[2] jam judicum animos: et, confragosis[3], atque asperis evecti, tuto[4] pandere possumus vela: et, quum[5] sit maxima pars epilogi amplificatio, verbis atque sententiis uti licet magnificis atque ornatis: tunc est commovendum theatrum, quum ventum est ad ipsum illud, quo veteres tragœdiæ comœdiæque claudun-
53 tur[6], *Plaudite*[7]. In aliis autem partibus tractandus affectus erit, ut quisque nascetur: nam neque exponi sine hoc res atroces et miserabiles debent[8]: quum de qualitate[9] alicujus rei quæstio est, probationibus uniuscu-
54 jusque rei recte subjungitur. Ubi vero conjunctam ex pluribus causam[10] agimus, etiam necesse erit uti pluri-

tur e Voss. 2, *sicut unquam*. Camp., *sicut usquam*.

1. *Nam ex his*. Parum assequor. Si enim *his* referendum ad *reliqua*, transponenda saltem: « Nam, « si... reliqua, *ex his* » quod ipsum valde friget. Corrigo « Nam *et hic* » respiciendo ad: « *At hic*. » *Et* valet *nempe*.. Vide II, 13, 9. De *hic* pro *his*, vide V, 10, 80. Libri nihil variant, nisi quod Turic. a prima manu pro *ex his* dat *esse*.

2. *Possidemus*. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *possidebimus*, cum Voss. 2, et edd. ante Bad. qui reposuit nostrum ex Vall. hic cum duobus illis non faciente. Vide §. 50; VI, 2, 20.

3. *Et, confragosis*. Turic. Camp. inserunt *e*. Nescio quomodo placet omissio præpositionis. Alias sane repetitur ea; vid. Drakenb. ad Liv. XXXVII, 30, 9. Sine *et*, *confragosius a. asperius*. Guelf. cum Bas. margine. — *Confragosis*. Metaphora est a re nautica ducta. Ed.

4. *Tuto*. Sic Turic. (a sec. manu, a pr. *toto*) Guelf. cum Goth. Voss. 2, Obr. *Toto sinu*, Camp. Tarv. cum Andr. ex manifesta correctione (vide §. 40) quæ non debebat placere Burmanno. Reliqui *tota*. Præter defectum auctoritatis displicet iteratio, quum modo esset (§. 51) « *to-* « *tos*... fontes, » Vide tamen lib. IV, cap. 1, §. 28.

5. *Et, quum*. Guelf., *ut q*. Male.

6. *Clauduntur*. Tur., *cluduntur*.

7. *Plaudite*. Turic., *plodite* a pr. manu.

8. *Debent : quum*. Confragosa hæc est oratio; et nimium *neque* modo, si significat *ne... quidem*. Non dubito quin exciderit *et* post *debent*, referendum illud ad *neque*. Vide not. ad III, 4, 13. — *Neque exponi sine hoc*... Nam docuit, lib. IV, si quid miserabile aut atrox narretur, non esse explicandum sine *affectibus ;* sero enim tractarentur in *conclusione*, qui non essent positi in *explicatione*. Turn.

9. *Qualitate*. Vide V, 10, 52.

10. *Conjunctam... causam*. Eadem quæ et *multiplex*. Vide §. 8.

bus quasi epilogis, ut in Verrem Cicero fecit[1] : nam et
Philodamo, et *navarchis*, et *cruciatis*[2] *civibus romanis*, et aliis plurimis suas lacrimas dedit. Sunt, qui[3] hos 55
μερικοὺς ἐπιλόγους vocent[4], quo *partitam* [5] *perorationem* significant : mihi non tam[6] partes ejus, quam species videntur : siquidem et[7] *epilogi* et *perorationis* nomina ipsa aperte satis ostendunt, hanc esse consummationem orationis[8].

Cap. II. Quamvis autem pars hæc judicialium cau- 1
sarum sit summa, præcipueque constet *affectibus*, et aliqua de his necessario dixerim, non tamen potui, ac ne debui quidem istum locum[9] in unam speciem conclu-

1. *Fecit*. Guelf. Camp., *facit*, male ob *dedit*.

2. *Cruciatis.... romanis*. Turic., *crucitius r.*; a sec. man., *crucis civibus r.*, cum Voss. 2. Sed Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *Erucis* (Guelf. minuscula *e*, ut et Vall.) *c. r.* (Camp. per comp., *ro.*) Jens. (tac. Gesn.) *eruciatis c. r.* Venet., *cruciatis civitatibus r.* Mirus Codd. consensus. Displicet aliquatenus participium in fronte positum, ut malim e prima Turic. manu eruere *cruciatibus civium romanorum*, quoniam compendiis fere res geritur in istis gentium nominibus. Sed propius etiam MSS. scripturam, et ipsam illam primam manum, fuerit *cruci civis romani*, quod referatur ad supplicium P. Gavii (Cic. in Verr. V, 61-66) in quo hoc identidem indignatur et vociferatur Cicero, veluti c. 62 extr. : « quum... « usurparet.... nomen civitatis.... « *crux*, *crux* inquam... comparaba- « tur. » Vide IV, 2, 113 de eodem, ubi « *verbera* civis romani, » ut hic *crux*. — *Philodamo... romanis*. Cic. in Verr. I, 30; Philodamus. V, 45, 46, navarchi; V, 53-68, cives romani.

3. *Hos*. Turic. (a secunda manu) Guelf Goth. (tac. Gesn.) *hoc*.

4. *Vocent*. Turic. (a pr. manu) Guelf., *vocem*. Camp., *vocant*. Guelf. autem pro græcis habet lacunam plus quam sufficientem.

5. *Perorationem*. Jens., *orationem*, cum edd. ante Ruse. Correxit Regius, sed, præter MSS., Camp. jam nostrum dat.

6. *Mihi non tam*; sic omnes nostri, exc. R. 13, qui dat *mihi autem non tam*. Ed.

7. *Et epilogi*. Sic Turic. Guelf. Camp. cum Bodl. Andr. Obr. et quibusdam edd. Reliqui *hæc e.* — *Siquidem et*; sic plerique. *Siquid. hæc*; sic Vall. lib. RR. 8, 9, 12, Jens. Ald. Ed.

8. *Orationis*. Turic., Guelf., *rationis*.

9. *Istum locum*. Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Reliqui *l. i.* (vide VI, 1, 42; item hic §. 2). Camp. modo omittit *quidem*. Vide VI, 1, 47.

dere : quare adhuc opus superest, cum ad obtinenda, quæ volumus, potentissimum, tum supra dictis multo difficilius, movendi judicum animos, atque in eum, quem volumus, habitum formandi, et velut transfigu-
2 randi. Qua de re pauca, quæ postulabat materia [1], sic attigi, ut magis, quid oporteret fieri, quam quo id modo consequi possemus [2], ostenderem : nunc altius omnis rei repetenda ratio est : nam et per totam, ut [3] diximus, causam locus est *affectibus;* et eorum non simplex natura, nec in transitu tractanda, quo nihil afferre ma-
3 jus vis orandi [4] potest. Nam cætera forsitan tenuis quoque et angusta ingenii vena [5], si modo vel doctrina [6] vel

1. *Postulabat materia*. Sic Turic. Guelf. CAMP. cum Goth. Voss. 1 (an 2?) Obr. Reliqui inserunt *hæc*. — *Quæ postulabat materia*. Hoc idem modo appellabat : *necessario*. Natura enim epilogi, quem tractabat, eo deduxit eum. Omne hoc de affectu persequitur Macrobius Saturnal., lib. IV, Virgilianis quidem exemplis.

2. *Possemus*. Turic. Guelf., *possimus*, cum Goth. et editionn. ante Stoer. exceptis CAMP. Tarv. Ald. Bas. Male. Vide VI, procem. 10.

3. *Ut diximus*. Modo VI, 1, 51; et hic quoque §. 1 : « non debui... « in *unam speciem* concludere. »

4. *Nihil... orandi*. Turic. omittit *vis*, et a secunda manu *oranti* dat. Guelf., *n. afferri magis* (a secunda manu *majus*) *oranti*, cujus novatam scripturam dant Vall. et edd. ante Bad. sec. exc. CAMP. et Aldo. Ille enim *n. afferre majus jus orandi*, hic *n. majus afferre vis orandi*, cum recentioribus in quo est nostra, si dicesseris a levi transpositione τοῦ *afferre majus*, quam exhibuit Regius, non conjiciens ille, ut putat Harles V. C., sed veteres libros excerpens. Restituendus erat veterrimorum ordo (vide §§. 1, 6) qui locum dedit omissioni. — Easdam varias lect. dant nostri. ED. — *Quo nihil... majus*. Quærit solus, sed recte, Capperonnerius, cui reddatur relativum istud *quo*, et « to- « tum negotium » intelligi, ut neutrum genus stare possit, pro Quintilianeo candore esse negat. Vidimus quidem similes structuras, ut III, 10, 4, « *quod* accidit ; » IV, 2, 27; V, 3; V, 14, 1, sed non hujus duritiæ illas. Leniter corrigas *qua*, referendo ad *natura;* nec tamen feliciter. Cum Capp. equidem probo scripturam Obrechti, solius ante ipsum, *quod*, quamvis possit illa ex mero sphalmate nobis exstitisse, quoniam inter mutationes suas non recenset Obrechtus. Mulim tamen *quoniam*, præ *quod* h. l. *Quod* et *quo* confusa vidimus V, 10, 2, 124; V, 13, 42.

5. *Vena*. Turic., *venia*.

6. *Vel... vel*. Vide V, 12, 21. Ne-

usu sit adjuta, generare, atque ad frugem aliquam perducere queat : certe sunt, semperque[1] fuerunt non parum multi, qui satis perite, quæ essent probationibus utilia, reperirent : quos equidem non contemno, sed hactenus utiles credo, ne quid per eos judici sit ignotum; atque, ut dicam, quod sentio[2], dignos, a quibus causas[3] diserti[4] docerentur[5] : qui vero judicem rapere, et in quem vellet habitum animi posset perducere, quo dicto[6] flendum et irascendum[7] esset, rarus[8] fuit. At- 4

que enim disjunctivas arbitror particulas. Exemplum inprimis evidens est Suet. Tit. 3.

1. *Semperque*. Turic. a pr. manu *que* omittit. Vide V, 8, 34, ubi diversa ratio.

2. *Quod sentio*. Turic. a pr. manu *quia s.* (vide VI, 1, 32; it. §. 5).

3. *Causas*. Turic. Camp., *causam*. Goth., *causis*. Mire.

4. *Diserti*. Aldi sed in utraque editione sphalma *diserte* propagavit Basil.

5. *Docerentur*. Nullum imperfecto locum video. Neque tamen tam leniter hic reponatur *doceantur* quam supra (V, 11, 4); *concedetur*. Vide §. 24.

6. *Quo dicto*. Certatim hic significatum activi in forma passiva agnoscunt Gallæus et Gesnerus, interpretantes græce : οὗ ἠγορευκότος, αὐτοῦ λέξαντος, nixus hic auctore Perizonio ad Sanctii Minervam I, 15, 4. Equidem Perizonii illam disputationem missam nunc faciens, præterquam quod ægerrime adducar, ut Quint. tale quid ausum credam, in tempore præterito hæreo quam maxime. Quis enim græca illa tulerit pro οὗ λέγοντος? Fiant ista, dum dicit orator, non postquam dixit. Vide mox §. 7, *pronunciatio... sedens adhuc*. Gallæus insuper tentat *audito*, in quo non eadem est temporis difficultas, quippe passivo. Non adeo magnum ego facinus duxerim, si quis corrigat *dicente* pro *dicto*. Sed subit animum suspicio glossæ. Verba : *q. d. f. e. i. e.*, si ab hoc nævo discesseris, satis elegantia esse, non nego. Videor tamen persentiscere molestam sedulitatem ejus, qui vellet explanare *habitum animi*, in quibus vocabulis profecto inesse *fletum* hunc et *iracundiam*, nemo non fatebitur. Jam in margine poterat allinere quis ista, *dicto* usurpans vulgari modo, et *quo dicto* scribens pro *ad quod dictum*. Hoc malim saltem, quam ad summam dicendi insolentiam confugere in Quintiliano.

7. *Flendum et irascendum*. Turic. a prim. manu omittit *et*. Ed.

8. *Rarus*. Hoc primus dedi ex conjectura Burmanni verissima, pro *rarius* omnium librorum, quibus auctoribus hic pessime utitur Capperonn., repente religiosus factus, etiam novis, a se erutis. Vide Burm. in epistola ad Capp., p. 79. — *Rarus fuit*. Vide XII, procemium, 3 : « *rarus*, qui recessisset, reperieba-

qui[1] hoc est, quod dominatur[2] in judiciis; hæc eloquentiam regunt[3]: namque argumenta plerumque nascuntur ex causa[4], et pro meliore parte plura sunt semper, ut, qui per hæc[5] vicit, tantum non[6] defuisse sibi advocatum sciat. Ubi vero animis judicum vis afferenda est, et ab ipsa veri contemplatione abducenda[7] mens, ibi proprium oratoris opus est: hoc non docet litigator; hoc libellis[8] non continetur: *probationes* enim[9] efficiunt sane, ut causam nostram meliorem esse judices putent; *affectus* præstant[10], ut etiam velint; sed id, quod vo-

tur. » Cum hac eloquentiæ affectus moventis laude. Vide Cicer. Orat., cap. 28.

1. *Atqui*. Sic conjecit Gesnerus. Libri omnes *Atque*. Vide IV, 3, 17. — Nostri omnes dant *Atque*. Ed.

2. *Dominatur*. Turic. Guelferb. Tarv., *dominetur*, cum Goth. Voss. Jens. Ald. Bas. Correxit Regius, cujus scripturam firmat Camp.

3. *Hæc... regunt*. Non possum non agnoscere glossam in his verbis. Quid sibi vult repente positus pluralis? Quid est, quod nunc *regitur* eloquentia, quæ modo *regebat*, i. e. *dominabatur?* Vide VII, 4, 24, ubi item « eloquentia *regnat... imperat*. » Quid ulla parte accedit sententiæ hisce addendis? At, regeret aliquis, unde nata glossa? Quid si ignoro? Cogarne ideo sincera hæc judicare? Et potuit hæc misera esse interpretatio illorum *hoc... judiciis*, quum præsertim veteres aliquot edd. *hæc* ibi dent pro *hoc*, quod correxit Regius.

4. *Arg... ex causa*. Vide lib. V.

5. *Qui per hæc*. Guelf., *qui pe h*. Volebat *quippe h*. Camp., *qui h*. quod, etsi sensu non omnino caret, alienum tamen hinc.

6. *Tantum non*. Commodum succurrit locus Livianus plane geminus nostro IV, 57, 8: « Dictator, « bello ita gesto, ut *tantum non* « *defuisse* fortunæ videretur, » quo appareat in neutro horum accipi debere *tantum non* pro *pæne*. Nimium enim et stultum hoc erat tam in Livio quam in Quint. Vide not. ad lib. II, cap. 15, §. 14.

7. *Ab ipsa.... abducenda mens*. Vide lib. IV, cap. 5, §. 6.

8. *Hoc libellis*. Camp. inserit *causarum*, cum edd. ante Bad. quo acc. Basil. MSS. meorum nullus, ut nec Vall. — Sic quoque plerique nostri. Ed. — *Libellis*. « Quos com-« ponit aut litigator, qui confugit « ad patronum, quia liti ipse non « sufficit: aut aliquis ex eo genere « advocatorum, qui se non posse « agere confitentur, deinde faciunt « id, quod in agendo est difficilli-« mum. » Noster lib. XII, 8, 5. — Hos Suetonius appellat *libellos memoriales*. Ed.

9. *Efficiunt*. *Efficient;* sic RR. 7, 11, 12, Jens. Ald. et apud Burm. Locat. Ed.

10. *Præstant*. Turic., *putant;* a sec. man., *petunt*, cum Guelferb.

lunt [1], credunt quoque [2]. Nam, quum *irasci*, *favere*, 6
odisse, *misereri* cœperunt [3], agi jam rem suam existimant; et, sicut amantes de forma judicare non possunt [4], quia sensum oculorum præcipitat animus [5], ita omnem veritatis inquirendæ [6] rationem judex [7] omittit occupatus affectibus, æstu fertur, et velut rapido flumini obsequitur [8]. Ita argumenta ac testes quid egerint, 7
pronunciatio [9] ostendit; commotus autem ab oratore judex, quid sentiat, sedens adhuc atque audiens [10] confitetur: an, quum ille, qui plerisque perorationibus petitur,

Goth. Voss. 2. Apparet fons erroris pr. Turic. manu.

1. *Quod volunt.* Sic CAMP. Reliqui *quia v.* Vide §§. 3, 13.

2. *Sed id... quoque.* Vide V, 14, 35. — Sic Cæsar de Bello gall., lib. III, 18: *Fere libenter homines id quod volunt, credunt.* Vide Joh. Brantii notas politic. in Julii Cæsaris de Bello gallico, lib. III, pag. 44. TURN.

3. *Cœperunt.* Sic Turic. Goth. (tac. Gesn.) CAMP. cum edd. ante Basil. Reliqui *cœperint.*

4. *Amantes... possunt.* Vide Horat. Serm. I, 3, 36, ubi Gesnerus imitationes designat.—Proverbium hoc ductum videtur ex *Symposio* Platonis, ubi scribitur *amatorem cæcutire circa rem amatam.* Et hac de causa poetæ forte fingunt *amorem cæcum.* TURN.

5. *Præcipitat animus.* Ita Goth. 2. *Præcitamus*, Turic. a pr. manu. *Præcipitamus*, cum nota divulsionis post litteram *t* Cod. Palat. Gebhardi. *Premit amor* a sec. manu Turic. et sic reliqui. Gebhardus e suo effingit *præcipit amor*, indubitate, ut ipse censet; infeliciter, ut ego (vide IV, 5, 4). Longe melius e vulgato Burmann. *perimit amor*, quamquam hoc nimium. Nostra in Turic. et Palat. est manifesto. Parum eleganter vulgata *amorem* iterat post *amantes*, nec *premit* nisi a poeta sic dici poterat. — Nostri omnes *premit amor*, exc. R. 10 qui dat *premit amator;* et R. 12 qui dat *præcipitat animus.* ED.

6. *Veritatis inquirendæ.* Hoc ordine Turic. CAMP. Reliqui *i. v.* Vide §§. 2, 15.

7. *Omittit.* Ita CAMP. Sed Turic., *obmittit;* a secunda manu, *amittit;* et sic reliqui. « Rationem veritatis inquirendæ » non tamquam aliunde acceptam rem *amittit* judex, sed tamquam suum negotium *omittit.* Millies hæc confusa, vide Drakenb. ad Liv. XXI, 8, 12.

8. *Obsequitur.* Jens., *consequitur,* cum edd. ante Rusc. Correxit Regius, sed immunis ab errore CAMP. cum MSS. — Nostri omnes *obsequitur.* ED.

9. *Pronunciatio. Pronunciata* a judice sententia. ROLL.

10. *Atque audiens.* Goth. (tacente Gesn.) *ac a.*, cum Voss. 2. En deteriores Codd.! Vide IV, 1, 79; V, 10, 107.

fletus erumpit, non palam dicta sententia est? Huc igitur incumbat orator, hoc opus ejus, hic labor est[1], sine quo cætera nuda, jejuna, infirma, ingrata sunt[2]: adeo velut
8 spiritus[3] operis hujus atque animus est *in affectibus*. Horum autem, sicut antiquitus traditum accepimus, duæ sunt species: alteram Græci πάθος[4] vocant, quam nos vertentes[5] recte ac proprie *affectum*[6] dicimus; alteram ἦθος[7], cujus nomine, ut ego quidem sentio, caret sermo romanus; *mores* appellantur: atque inde pars quo-
9 que illa philosophiæ ἠθική, *moralis* est dicta[8]. Sed ipsam rei naturam spectanti mihi, non tam *mores* significari videntur, quam *morum quædam proprietas;* nam ipsis quidem omnes habitus mentis continentur[9]: cautiores

1. *Hoc opus... hic labor.* Non sine respectu ad Æn. VI, 128, dictum credo.

2. *Ingrata sunt.* Non videtur negligendum quod sola Turic. prima manus dat: « ingrata *sint.* » Sive enim potentialem illum modum agnoscis, sive refers ad *quo*, ubi lateat *tale ut in eo*, elegantius profecto sic dicitur, quam per indicativum.

3. *Spiritus.* Camp., *species*, cum Goth. Voss. 2, male interpretando compendium scribendi, sicut et quum *spes* confunditur horum utrumque.

4. Πάθος. Πάθος divus Hieronymus transtulit *passionem*. Posset tamen ad verbum transferri (ut ait Cicero) *morbus*, si caderet in consuetudinem latinam. Itaque a Cic. *perturbatio* vertitur, nonnunquam etiam *affectio*, a Fab. *affectus*. De his vide Cic. III et IV Tusc. Turn.

5. *Quam.... vertentes.* Alienum videtur, quod relativum accommodavit ad *species* quasi *speciem* vertissent Romani, non πάθος. Censeo igitur ex prima Turic. manu *quia* eruendum *quod*. Vide not. ad §. 5. Nostrum cum aliis citat Hermannus ad Aristot. Poet., p. 85.

6. *Affectum.* De hoc vocabulo disputantem Regium, qui negat Ciceroni usurpatum, Burmannus frustra admonet loci Disput. Tusc., lib. V, c. 16. Ibi enim *affectus* non pro πάθει ponitur; sed expressit Cicero Platonis τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος (de repub. III, p. 400 d.) neque quidquam voluit nisi *affectionem*, varians modo formam vocabuli.

7. Ἦθος. Vide V, 13, 2. — Ἦθος significat *proprietatem affectuum* cujusque personæ: qua ratione dicuntur (ut ait Fab.) quidam pictores *ethici*, propterea quod sensum personarum et mores cum forma exprimunt. Vide de his Ciceronem in Orat. Turn.

8. *Moralis est dicta.* Ab ipso quidem Cicerone de Fato, c. 1.

9. *Omnes... continentur.* Camp., *omnis... continetur.* Non displicet,

voluntatem [1] complecti, quam nomina interpretari, maluerunt: affectus [2] igitur hos [3] concitatos, illos mites atque compositos esse dixerunt; in altero [4] vehementer commotos, in altero lenes; denique hos imperare [5], illos persuadere; hos ad perturbationem [6], illos ad bene-

quum præsertim Turic. (a prima manu) et Goth. (tac. Gesn.) *omnis... continentur.*

1. *Voluntatem.* Turic. Jens. (tac. Gesn.) *voluptatem.* — *Voluntatem*, i. e. significationem, oppositam vocabulo. Sic VII, 10, 1, indicante Gesnero: « In finitione quæ sit *vo*« *luntas* nominis, quæritur. » Adde III, 6, 87: « Alia... cujus *verbis*,... « alia cujus *voluntate.* »

2. *Affectus dixerunt.* Equidem veram censeo κρίσιν Regii, inserentis post *concitatos* πάθος, post *compositos* ἦθος (quæ tanto facilius excidebant si latinis scripta erant litteris, *patos, etos*); frustra obloquentibus Badio, qui, auctore Servio, negat pronomen (*hos*) cum nomine (πάθος) simul poni debere, et Capperonnerio, qui hæc vocabula subaudiri ait ab erudito lectore. Non dixerunt *cautiores* isti « affectus « hos esse conc.; illos, mites » sed, quæ res verbis illis græcis significarentur, ostenderunt. Si abesset *esse* ferri posset « *dixerunt hos con*« citatos aff. » pro eo « *vocarunt hoc* « conc. aff. » Nunc vide III, 6, 15. Addendo græca cavetur etiam scabrities, quæ sit alioquin in sequentibus. Quid enim sibi vult *in altero... in altero*, nisi prius ad πάθος refertur, posterius ad ἦθος?

3. *Hos... illos... hos... illos.* Vide VI, 1, 22, et inprimis IV, 1, 28.

4. *In altero lenes.* Turic., *in alteros l.*

5. *Imperare.* Turic. Guelf. Camp., *impetrare*, cum Goth. Frequens confusio, vide Drakenb. ad Liv. XXXV, 17, 7; item Nostrum VII, 4, 24, ubi Goth. (tac. Gesn.) *impetrat* pro *imperat.* Hic quidem attendenti nulla *impetrandi* ratio placere potest. Vide X, 1, 110. — Nostri omnes dant *impetrare*, exc. Jens. et Ald. qui dant *imperare.* Ed.

6. *Perturbationem.* Turic. Guelf., *perlationem.* Camp., *probationem*, cum Goth. (nisi et Gesn. et ego dormitavimus, nam Voss. 2 narratur dare *prolationem*) et edd. ante Rusc. Miror Badium de Vallensi altum silere. Regius correxit refragantibus, ut ipse ait, exemplaribus. Blanditur sane emendatio; sed corruptelæ origo non apparet. Equidem valde moveor scriptura Turicensi, quam aut ipsam veram esse, aut veræ semina recondita tenere suspicor. *Perlatio* adhuc nonnisi apud Lactantium Institutt. V, 23 objicitur, sed potestate hinc aliena. Si verum sit, fuerit repetendum ab illo *perferendi* significatu, quo dicitur *perlata lex*, quum aliquid per obstacula ipsa evehitur. Sed quis defenderit ἅπαξ λεγόμενον? Malis tamen aliquid, quod ad ipsum judicem referatur. *Perlatio* illa ad summum nonnisi *causæ, rei*; fuerit. Ad sensum apte rescripsit Regius. Vide IV, 5, 6 (quamquam loco incerto et ipso); V, procem. 1. Sententiæ ipsius sum-

10 volentiam prævalere. Adjiciunt quidam [1] peritorum, πάθος temporale esse: quod ut accidere frequentius fateor, ita nonnullas credo esse materias, quæ continuum desiderent affectum [2]: nec tamen minus artis, aut [3] usus, hi leniores [4] habent, virium atque impetus non tantumdem exigunt: in causis vero [5] etiam pluribus versantur, immo, secundum quemdam intellectum, in omnibus;
11 nam, quum [6] nisi ex illo et hoc loco nihil ab oratore

mam, mirifice exornatam, habes X, 1, 110, in Ciceronis laudibus, sed unde nil proficias ad verba nostri loci ordinanda. *Probationem* quidem sensus, ut recte ait Regius, aspernatur; quamquam fuit, quum de aliis omnibus cogitarem, ut pronomina *hos.... illos* vulgari ordine acciperentur, *impetrare* præferretur, *persuadere* et *benevolentia* de πάθει, non de ἤθει, dicta viderentur. Sed hæc velut desperantis interpretatio fuerit.

1. *Peritorum*. Turic. a pr. manu *per tuum*. Quid si antiquitus fuit: « *quidam perpetuum* ἦθος, πάθος *temporale esse?* » Insolens est *peritorum* appellatio, quum plerumque *quidam* modo dicat, in diversis rhetorum opinionibus recensendis: nec probat hic *peritos* illos.

2. *Quæ continuum... affectum*. Hic *peritos* illos fortasse parum assequitur Noster. Quum enim *temporale* dicunt πάθος, animi affectionem quæ sic appellatur ab illa, quæ ἦθος, distinguunt, non id spectant, quod in orando locum habet. *Continuum affectum* in quibusdam suasoriis concedit III, 8, 60.

3. *Usus*. Vide dicta ad I, 1, 34. Idem significatus X, 7, 18.

4. *Hi leniores*. Turic. (a pr. manu *hic l.*) Guelferb., *hæc leviores*. Camp., *ii lev.* Goth. (tac. Gesn.) *hi lev.*, cum Bodl. Vall. et edd. ante Basil. exc. Tarv. Rusc. Ald. Correxit Regius; necessario. Vide VI, 1, 50. — Nostri omnes *leviores*, exc. Jens. ab emend. et Ald. Ed.

5. *Vero*. Goth. (tacente Gesnero) omittit.

6. *Quum... vocari*. Turic. Guelf. Camp., *quum ex i. e. h. l. n... discitur hoc v.*, cum Goth. (quem omittere *nisi* non monuit Gesner.) Voss. 2 (quamquam hujus nec *discitur* memoratur nec *hoc*) et edd. ante Rusc. nisi quod *dicitur* jam inde a Locat. dant. Inseruit *nisi* Regius, idemque *dicitur* scripsit pro *discitur*. Vallensis nulla mentio apud Bad. Invitum se quidquam inserere testatur optimus Regius. Superest conjectura ejus, quem hac nota: *Dan.* designat P. Pithœus in Leidensi ed. Eam notam ad VI, procem. 8 (ubi primum occurrit ni f.) Burmannus interpretatur *Danielem*, quo quidem auctore, ignoro; sed possit esse JCtus Aurelianensis, Turnebo juvenis cum laude memoratus Advers. XIV, 12, editor Servii in Virgilium, de quo vide Saxii Onomast. III, 408. Possit esse Danesius episcopus. Eadem est ad VI, procem. 15, multisque præterea locis. Quum tamen ubique

tractetur, quidquid de *honestis*, *et utilibus*, denique *fa-*

aliquam conjecturam sub hac nota prolatam viderim, subiit insignem suspicari in Schrevelio inscitiam, qui allitam P. Pithœi in margine παρεμβολὴν *An?*, in ductu fortasse obscuriore, habuerit pro nota nominis. Quamquam alibi hæc vox et ipsa ponitur. Acceperat enim ab Emerico Bigotio correctum a Petro Pithœo exemplum (vide Burm. in præf.). Hujus igitur, sive Danielis, sive Pithœi, hæc ponitur conjectura: ἦθος *vocari non potest* pro *hoc vocari potest*, in qua quid sibi velit *non*, nequaquam assequor. An *non* posuit alio loco, et quidem post *nihil*, quo minus indigeremus additamento illo Regiano *nisi?* Lenior profecto est medicina, quum *non* intercidisse sæpe in MSS. negari plane nequeat (velut III, 5, 10; IV, 2, 93; V, 11, 39; V, 13, 31; V, 14, 27; VI, 3, 4, 18); et hic imperitum librarium post *nihil* poterat etiam offendere. *Nisi* item a Regio profectum, sed non insertum vide V, 7, 25. Structura quidem, qua *nisi* longius præcedit *non*, non debet offendere. Vide V, 14, 29. Insertum a Regio *nisi* IV, 1, 25. *Hoc* est in omnibus libris ante Leid. et revocavit etiam Capp. ἀπροσδιονύσως. Unde igitur *huc?* Profecto a summo viro J. F. Gronovio, qui in litteris ad N. Heinsium « de Insti- « tutt., ait, non me immisceo, nisi « quod vivo (Schrevelio) pauculas « conjecturas dedi. » Jam præstantissima quum sit hæc emendatio (vide Gesn. idem mutantem IV, 2, 55), magis tamen arridet illa Pithœana, velut sponte nascens ex græco ΗΘΟC, et sententiam habens planiorem. Et ecce mox (§. 12, pr. loco) pro ἦθος in Camp. ed. est *hoc*. — *Ex illo et hoc loco*. Hoc quid sit difficile est dictu. Capperonnerius quidem et Gesnerus *illo* et *hoc* ad πάθος et ἦθος referunt, quod nequaquam placet. Quæ enim hæc est argumentatio: « Quia orator sem- « per cum πάθει et ἤθει tractat res « subjectas » (unde tandem hoc rescivimus, aut quomodo probavit Quint.?) « potest huc, i. e. ad ἦθος, « vocari quidquid de honesto... di- « citur? « Regius, cui debemus hancce loci nostri constitutionem, pronomina ne dignatur quidem interpretari. Retulisse tamen ea videtur ad sequentia, ut intelligeret *honestum* et *utile*. Hanc, quamquam veram censeo interpretationem, video tamen exemplis esse firmandam, quibus ipsis destituor. Si absint hæc *quum..... tractetur,* sat argumenti ad probandum, quod modo dixerat, fuerit in reliquis. Quod nequaquam eo dico, quasi glossam suspicer, quæ tractamus. Ita tamen fere se expediit Gedoynus, quem sententiam probabiliter assecutum censeo. « *Car l'orateur ne peut rien traiter qui ne regarde l'honnête ou l'utile; ce qui est à faire ou à éviter. Or tout cela se rapporte aux mœurs.* » Si structura ferret, ut pronomina subjicerentur istis *de honestis.... non faciendis,* nihil obscuritatis haberet locus. Sed necesse erat rationem antevertì, unde insolentiam illam præmittendi pronomina velut necessario exstitisse mihi persuadeo. Quærat quidem aliquis: Num in statu conjecturali quidquam *de honest... faciendis* tractet orator? Sed quum in affectuum præceptis versemur,

ciendis et non faciendis dicitur, huc vocari potest: qui-
dam *commendationem* atque *excusationem* propria hu-
jus[1] officii putaverunt: nec abnuo[2] esse[3] ista in hac
12 parte; sed non concedo, ut sola sint. Quin illud adhuc
adjicio[4], πάθος atque ἦθος esse[5] interim[6] ex eadem natu-
ra, ita ut illud majus sit, hoc minus, ut *amor* πάθος, *ca-
ritas* ἦθος: interdum diversa inter se, sicut in epilogis;
namque πάθος *concitat*[7], ἦθος solet *mitigare*: proprie[8] ta-
men[9] mihi hujus nominis exprimenda natura est, qua-

quorum sedes propria est in epilogo, nihil profecto, quod ad docendum unice faciat, hic spectatur; verum oratoris est cum judice negotium, hunc ad pronunciandum hortantis, ubi semper aliquid ex istis tractatur. — *Et non faciendis*. Hæc omittunt RR. 8, 10. Omnes nostri pro *huc* habent *hoc*. De reliquis inter se dissentiunt. Ed.

1. *Hujus officii*. Intellige ἦθος, sive *leniores affectus*, de quibus recentius facta est mentio. Ed.

2. *Abnuo*. Turic. a pr. manu *abnunc*. Guelf. Camp. Tarv., *ab uno*, cum Jens. Sed jam Turic. a sec. manu nostrum, quod et in aliis vidit Regius.

3. *Esse*. Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *sed*, cum Voss. 2, et edd. ante Ald. Hic de conjectura nostrum dedisse videtur; verissima illa, nec adeo dura. Confunduntur enim *esse*, *esset* (V, 1, 31), *est* (III, 8, 31). Quidni cum hisce *sed*, quod toties cum *et*?

4. *Adjicio, πάθος atque... πάθος caritas ἦθος: interdum*. Guelf., *adj. ἦθος atque πάθος caritas int*. Turic. a pr. manu *adj. π. a. η. e. i. e. e. n. i. u. i. m. s. h. m. u. amor ηθος caritas ηθος int*. Secunda manus nostrum, sed græca litt. latt.

5. *Esse... natura. Sed interim ex ead. natura*; sic omnes nostri, exc. Jens. ab emend. Ald. qui habent pro *sed* τὸ *esse*. Ed.

6. *Interim... interdum*. Possit videri alterutrum corrigendum (vide notam ad IV, 2, 19), quo manifestior fiat relatio, sed neque libri variant, et hujusmodi dissimilitudinem aliquoties animadvertimus in Nostro. Vide V, 13, 28. Suet. Cæs. 81, *interdum... alias*; Cal. 43, *modo... interdum*; Claud. 15, *modo... nonnunquam*, in quorum locorum postremo, vide Oud.

7. *Concitat*. Turic. a pr. manu: *concitavit*. An fuit: *nam quæ.... concitavit*, etc.? — *Concitat... mitigare*. Vide IV, 3, 9.

8. *Proprie*; sic Turic. Guelferb. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *propria*. — *Proprie*; sic Camp. Andr. Vall. lib. RR. 8, 9, 10, 11, 12. *Propria*; sic R. 7, Jens. et apud Burm. Bodl. Voss. 2. Ed.

9. *Tamen... est*; sic Jens. et edd. ante Bad. quo accedunt Gryph. et edd. ante Obr. Reliquæ edd., *t. m. vis n. et e. n. e.*, quam, nihil monito lectore, jam Badius dedit. MSS. faciunt cum hisce Goth. Voss. 2, Bodl. Turic. (nisi quod *et* omittit pr. ejus manus) Guelf. (nisi quod

tenus appellatione ipsa non satis significari[1] videtur.
ἦθος quod intelligimus, quodque[2] a dicentibus[3] deside- 13
ramus, id erit[4], quod ante omnia *bonitate* commenda-
bitur : non solum mite ac placidum, sed plerumque
blandum et humanum, et audientibus amabile atque
jucundum : in quo exprimendo summa virtus ea est, ut
fluere omnia ex natura rerum hominumque videantur,
quo mores[5] dicentis[6] ex oratione pelluceant[7], et quo-

transponit *vis nom. mihi*). Inserit CAMP. *hujus* post *mihi*, in cæteris similis. Vide mihi affectationem hyperbati in illis : *vis nom. et expr. nat. est* (vide notam ad IV, 2, 112). Proclivis autem erat error ab *mihi hujus* delabendi in *mihi vis*.

1. *Significari*. Turic. Guelferb. CAMP., *significare*, cum Goth. et edd. ante Bad. Lenissima quidem mutatio (vide V, 7, 37), sed fortasse non necessaria. Intelligam subjectum, non ut in recepta *naturam*, verum *nomen*. « Hoc non videtur « satis significare, i. e. significans « esse » (vide VIII, 6, 6; item not. ad I, 7, 32). « Ipsa appellatione, i. « e. pronunciatione, vel sono » (vide XI, 3, 35 ex Cicerone). Simile quiddam I, 7, 10 : « K... quæ *signi- « ficat*. « Sed potest geminus videri locus IX, 3, 44, ubi est *ostendi*.

2. *Quodque*. Turic. Guelf., *quia*, ut et mox post *erit*, et §. 14 ante *est*. Vide §§. 5, 15.

3. *A dicentibus*. Turic., *adicientibus* (a pr. manu). Guelf., *adjicientibus*. Vide III, 6, 10. Ille a sec. manu *a docentibus*, et sic CAMP. cum omnibus ante Capper. qui recepit, quod secundis curis posuerat Obr. sequentibus Gesnero et Bipontinis; Andrete autem et Blassio male redeuntibus ad obsoleta, quæ operose interpretari conatur Rollinus. Defendere eadem videtur Gedoynus in nota versioni subjecta; sed frustra. — *Quodque a dicentibus ;* sic nullibi reperimus. Alias autem lectiones præbent nostri. ED.

4. *Proprie.... id erit. Exprimenda natura est : quatenus appellatione ipsa non satis significare videtur ἦθος, quod intelligimus, quodque a docentibus desideramus. Id erit*, etc.; sic scribunt ac distinguunt Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12, CAMP. Andr. Ald. Non male. Quæ lectio si admittatur, *quod intelligimus* a *significare* regetur, et *a docentibus* de rhetorices magistris intelligendum erit. ED.

5. *Quo mores*. Turic. Guelf., *quæ m.* — *Quo mores ;* obscurius hoc et affectatius quam pro Quintiliano. Displicet inprimis *quo*, post *ut* idem valens. An *quod* legemus potestate τοῦ *quia?* Vide §. 2.

6. *Mores dicentis*. Turic. Guelf., *m. dicitis*, sed ille a sec. manu *modestis*.

7. *Pelluceant*. Turic. CAMP. Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *perluceant*, cum edd. ante Basil. quo acc. Gryph. (vide lib. VI, cap. 1, §. 17; item hic §. 16; sed inprimis lib. XI, cap. 3, §. 35).

14 dammodo agnoscantur[1]. Quod est sine dubio[2] inter conjunctas maxime personas, quoties *ferimus*[3], *ignoscimus*, *satisfacimus*, *monemus*[4], procul ab ira, procul ab odio : sed tamen alia patris adversus filium, tutoris adversus pupillum, mariti adversus uxorem moderatio est; hi enim præferunt[5] eorum ipsorum, a quibus læduntur[6], caritatem; neque alio modo invisos eos faciunt, quam quod amare ipsi videntur; alia, quum senex adolescentis, alia, quum vitium[7] honestus[8] inferioris fert[9], hic

1. *Agnoscantur*. Goth. (tacente Gesn.) *agnoscuntur*.

2. *Sine dubio... sed tamen*. Probat vulgare præceptum, sed sufficere negat, et majorem partiendi diligentiam adhibet. Vide IV, 1, 7.

3. *Ferimus*. Sic Turic. Guelferb. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2. Reliqui *perferimus*.

4. *Monemus*. Goth. (tac. Gesn.) *movemus*, cum Voss. 2.

5. *Præferunt*. Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Bodl. Voss. 2, Vall. Andr. et edd. ante Ald. quo acc. Bad. prior. Regius de conjectura inseruit *se*, præter necessitatem. Ablegat Burm. ad X, 1, 113, ubi MSS. mei et Camp. cum aliis *præferens*. Vide mox VI, 3, 17. Structuram defendit etiam Badius. Vide Clav. Ern. Cic. Drakenb. ad Liv. XXVII, 34, 5, et lexica. Nec video quare Oud. damnet ad Suet. Cal. 14. Hic quidem Rusc. non exprimit mutationem Regianam. Vide VI, 1, 50. — Omnes nostri exc. Ald., *præferunt*. Ed.

6. *Læduntur*. Turic. (a pr. manu) *ledimur*, cum Jens. et edd. ante Ald. ne Rusc. quidem recedente. Sed Camp. verum dat. Correxit Regius.

7. *Alia, quum vitium*. Sic Turic. (a sec. manu) Camp. cum Goth. et edd. ante Ald. exc. Tarv. quæ sic habet: *a. enim v.* Prima Turic. manus : *alieni c. v.* in cujus correctione obscurius quid addi narratur, quod referat *enim*. Ald. *convicium* omisso *alia*. Mox omnes *a. c. convicium*. Meo in Guelf. silentio parum fido. Non est, quare protinus *convicii* mentio injiciatur; *vitium* enim sufficit : aptius quoque ad id quod sequitur *affici*. Insuavis etiam sonus *quum con* facile poterat vitari, si hoc volebat Quint. Conjicit, hic quidem sub nota *D.*, nescio quis in Leidensi *aut c. conv.* Vide not. ad §. 11. — *Quum vitium;* sic R. 9, Camp. Andr. Jens. Reliqui *quum convicium*. Ed.

8. *Honestus*. Vide I, 1, 25. Sic et IX, 2, 61; ex Cicerone XI, 1, 42, 82; XI, 3, 137; Hor. Ep. ad Pis. 213. Ita Plaut. in Aulul. IV, 9, 6, *frugi*. Structura sane mollior erat, posita voce *vitium* statim post *adolescentis*. Fortasse tamen pondus addere voluit orationi. Quod ipsum conjungas cum minore dicendi insolentia si transposueris *inferioris honestus*. Vide IV, 2, 112.

9. *Fert*. Turic., *ferit*.

enim tantum concitari, illic etiam affici debet[1]. Sunt et illa ex eadem natura, sed motus adhuc minoris[2], *veniam petere, adolescentium*[3] *defendere amores*: nonnunquam etiam lenis[4] caloris alieni[5] derisus ex hac forma venit, sed non his[6] ex locis tantum : verum aliquanto magis

1. *Hic enim.... debet.* Quod est hujus sententiæ subjectum? Id quidem nemo videtur quæsisse. Si locutionem acceperunt impersonalem, qua diceretur *concitatur, afficitur*, sicut *curritur, itur*, unde mox fieret *concitari debet* quomodo *curri debet;* exempla quam maxime desidero durissimæ structuræ; et ne sic quidem in verbo transitivæ significationis procedit ratio, qualis est in illis intransitivis *eundi, currendi*. Mutatione subveniri debet loco. Aut pro *illic* scribemus *ille*, aut *decet* pro *debet* (vide notam ad IV, 1, 76). Expeditissimam præstat sententiam prior correctio. Refertur enim hoc ad postremum exemplum *senis* et *honesti* non item ad reliqua, supra posita. Jam in verbis hisce *concitandi* et *afficiendi* nequaquam est argutandum quasi cum artificiali quadam diligentia usurpatis, quod vel ipsa hac eorum conjunctione apparet. Versatur sane Quint. in præceptis τοῦ ἤθους, ut ne locus quidem esse videatur *concitando*. Sed quum ipsa etiam indignatio possit moderatione temperari, eum, qui quum ἤθει velit tractare hunc affectum, pro personæ differentia agere debere monet. « Honestus, ferens vitium inferio« ris, solum indignationis, sed mi« tigatæ ejus per ἦθος, affectum « ostendet: Senex, adolescenti er« rorem ignoscens, præter illam « indignationem, paternum etiam « quemdam dolorem testabitur. » *Illic* tanto libentius muto, quanto concinnior exit structura, si in adjunctis istis duobus, quorum utrumque inducitur per *enim*, utrobique sunt pronomina personalia, non adverbia secundo loco. Similis ratio erat lib. I, cap. 7, §. 8.

2. *Sed motus adhuc minoris;* sic Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 11, 12, Camp. Andr. Jens. *Si motus adhuc minoris;* sic R. 10. *Sed momenti adhuc minoris;* sic Ald. Ed.

3. *Adolescentium*. Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *adolescentiam*, cum Voss. 2, et edd. ante Ald. (nisi quod Turic. et Goth. *adul.*) exc. Tarv. qui *adolescentiæ*, ut reliqui omnes. Dedi conjecturam verissimam Burmanni. — *Adolescentium*. Nullibi reperimus. *Adolescentiam;* sic omnes nostri, exc. Ald. qui habet *adolescentiæ*. Ed.

4. *Lenis.* Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Leid. exc. Basil. quo acc. Gesn. Bip. Reliqui *levis*.

5. *Caloris alieni*. Hoc ordine Turic. Camp. Reliqui *a. c.* Vide §§. 6, 8.

6. *Sed non his... intellectum petit.* Nonnisi dubitanter et timide hujus loci rationem reddam, in quo ordinando multum novavi, quum priorum editorum nullus sensum probabilem mihi præstaret (vide notam posteriorem). Sententiam igitur agnosco hanc : « Derisus ille « caloris alieni non ex hisce veniam

propria sunt *virtutis*[1] *simulatio*[2] *satisfaciendi*, *rogandi*, εἰρωνεία[3] quæ diversum ei, quod[4] dicit, intellectum petit.
16 Hinc etiam ille major ad conciliandum odium nasci af-

« petendi, et defendendi amores (sub quo omnem levium errorum excusationem comprehendes) lo« cis solis veniet, verum ex multis « præterea. Magis autem hujus, « quod tractamus, i. e. τοῦ ἤθους, « propria sunt ista : si quis bonum « se simulet, si speciem induat sa« tisfacientis (vide VI, 1, 50) rogan« tis, dum nihil aliud agit, quam « ut iracundiam suam et indigna« tionem cum judicibus communi« cet. » Agnosco ultro quod objectum mihi iri video. *Virtutis* vocabulum vereor ut recte recepisse hoc loco videar. Non possum enim non in hac sententia χρηστότητα, i. e. *bonitatem* (vide §. 13) interpretari. Simulatur virtus, quum aliquis vult videri *vir bonus*, qui hic quidem opponitur maxime, iracundo, vindictæ cupido, magnum offensæ sensum habenti. Si nimis aversaris nostram *virtutis* potestatem, scribere liceat : « propriæ.... virtutes, « *simulatio satisfaciendi*, *rogandi* « εἰρωνεία. » Audacius tamen contra Codd. nec placet *propriæ virtutis* præ simplici illo *propria*. Gedoynus, quamquam egregie h. l. in quibusdam hallucinatus, ad veram rationem me deduxit. — *Non his*. Turic. Guelf., *his non*. Mox præpositionem *ex* omittunt Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Bad. qui pro ea dat *a* (cum Vidovæo), sed *ex* narrat esse in Vall.

1. *Propria sunt virtutis*. Sic Turic. (nisi quod pro *sunt* a pr. manu *fuit*. An *fuerit* legendum? (vide §. 26.) Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Vall. Voss. 2, *proprii s. virtutis*. Camp., *propriæ s. virtutis*. Jenson. (tac. Gesn.) Tarv. cum edd. ante Rusc. qui ex Regii conjectura dat *propriæ* (nisi quod per errorem hic *proprie*) *s. virtutes*, cum reliquis. — Easdem varias lectiones præbent nostri. Ed.

2. *Simulatio*. Hoc dedi de mea conjectura. Reliqui *simulationis*. Erroris, si error, origo est in continuatione structuræ (vide lib. VI, cap. 1, §. 49; lib. VI, cap. 3, §. 33), sequente præsertim *S* in *satisfaciendi*.

3. *Rogandi*, εἰρωνεία. Sic Turic. Guelf. Reliqui inserunt *et*. Sed tamen nominativum in εἰρ. retinent Goth. Camp. Loc. Ven. Rusc. Reliqui εἰρωνείας, quorum est jam Tarv. *Et*, etiam cum genitivo εἰρ., rejiculum (vide lib. I, cap. 11, §. 14) natum ex primis græci litteris. Fœdissima etiam fuerit definiendi simplicitas, εἰρωνείαν ipsam hic, quid sit, ostendere. Neque enim de industria hic ea tractabatur, ut ferri posset verbosa hujusmodi explanatio, velut lib. IX, cap. 2, §. 44. Quidni jam antea lib. IV, cap. 1, §. 39, hoc vocabulum credidit interpretatione egere? In nostra quidem ratione, hæc, quæ adduntur, eo spectant, ut *diversus* ille *intellectus* referatur ad *rogandum*, *satisfaciendum*; non generatim et universe dicatur. « Dum *rogat*, signifi« cat indignationem; dum *satisfacit*, « maledicit. »

4. *Quod*. Turic. a pr. manu *quia*. Vide §§. 13, 36.

fectus [1] solet, quum hoc ipso, quod [2] nos adversariis summittimus [3], intelligitur tacita [4] impotentiæ exprobratio : namque eos graves et intolerabiles id ipsum demonstrat, quod cedimus : et ignorant [5] cupidi maledicendi, aut affectatores libertatis, plus invidiam [6], quam convicium, posse : nam invidia adversarios, convicium nos invisos facit. Ille jam pæne medius affectus est, ex amoribus et 17
ex [7] desideriis amicorum et necessariorum : nam [8] et hoc major [9] est, et illo minor : non parum significantes [10] etiam illa in scholis ἤθη dixerimus, quibus plerumque rusticos, superstitiosos, avaros, timidos, secundum conditionem propositorum [11] effingimus. Nam si ἤθη *mores*

1. *Ille major... affectus*. Qui in ipsum πάθος evadit.

2. *Quod*. Turic., *qui*; a secunda manu *quo*; et sic Guelf. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. (vide V, 13, 42). In ipso *qui* Turic. latet *quod*. Vide III, 7, 5. Probam scripturam dat Camp. — *Quod nos*; sic RR. 7, 11, Camp. Andr. *Quo nos*; sic reliqui. Ed.

3. *Summittimus*. Sic Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Reliqui *subm*. Vide §§. 13, 18. — *Nos..... summittimus*. Gesnerus apposite exemplum ostendit Cic. pro Rosc. Am., c. 49.

4. *Tacita*. Jens., *tacite*. Volebat *tacitæ*, et sic edd. ante Bas. exc. Camp. Tarv. Ald.

5. *Ignorant*; sic omnes nostri exc. Ald. et Jens. qui dant *ignorat*. Ed. — *Et ignorant*. Gesnerus, post Capper., rectissime improbat Burmannum, suadentem *nec ign.*, quasi *affectatores* istos *libertatis* laudet Quint., conferre jubens VI, 4, 13.

6. *Plus invidiam*. Guelf., *quam inv*. Mire!

7. *Amoribus et ex*. Turic. (a pr. manu) Camp. omittunt *et*. Non male. — *Amoribus et desideriis*; sic RR. 10, 11. Ed.

8. *Nam et hoc*. Τὸ *nam* omittunt Vall. lib. R. 8, et apud Burmann. Voss. 2. Ed.

9. *Hoc major*. *Hic* id hisce semper ad ἦθος referendum est, *ille* ad πάθος.

10. *Significantes*; sic Turic. (a pr. manu) Guelf. Camp. Reliqui *significanter*. Nostrum vulgato, etsi exiguo discrimine, præstare videtur. Sic et Oudend. ad Suet. Claud. 28, *libens* prætulit τῷ *libenter*. Adverbium propius verbum esse debebat, ni fallor. « Si ita dixerimus, recte, « quid res sit, ostendemus. » Vide §§. 12, 27, Jens. (tac. Gesn.) *significantur*, cum edd. ante Ald. exc. Tarv. — *Significantes*. Designat profecto quas ethopœias appellamus. Vide dicta ad I, 9, 3.

11. *Propositorum*. Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.) Tarv., *propositionum*, cum Goth. 2, et edd. ante Ald. Regius correxit. — *Propositorum*. I. e. thema-

sunt; quum hos imitamur, ex[1] his ducimus orationem.
18 Denique hoc omne[2] bonum et comem virum poscit: Quas virtutes[3] quum etiam in litigatore debeat orator, si fieri potest, approbare[4], utique ipse aut habeat, aut habere credatur: sic proderit plurimum causis, quibus ex sua bonitate faciet fidem: nam qui, dum dicit, malus videtur, utique male dicit: non enim videtur justa di-
19 cere, alioqui[5] ἦθος videretur. Quare ipsum etiam dicendi genus in hoc placidum debet esse ac mite: nihil superbum, nihil elatum saltem ac sublime desideret[6]: pro-

tum. Vide IV, 1, 4; VII, 1, 4. Quamquam vel hoc exemplo apparet, quantum fluctuet Quint. in vocabulis artis usurpandis (vide V, 14, 10): *propositum* enim apud Ciceronem nequaquam est *thema*, verum θέσις, vide lib. III, cap. 5, §. 5. — *Nam, si.... orationem.* Nominis proprietatem defendit. «Si enim ἤθη sunt *mores*, quid aliud nisi ἤθη in oratione nostra potest esse tum, quum *mores* imitamur.» — *Si;* Sic Turicens. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Tarv. cum Vall. Bad. pr. Obr. Reliqui *sic* ex prava Regii correctione, quamquam jam Camp. idem.

1. *Imitamur, ex;* sic Turicens. Guelf. Goth. (tacente Gesn.) Camp. Bad. pr. (et profecto Vall.) Obr. Reliqui inserunt *et*. Pessime.

2. *Denique hoc omne.* Cave ad proxima adjungas. *Hoc omne* est id quod generatim tractamus, τὸ ἦθος. — Repetit præceptum quod posuit lib. V: ut *orator optimus sit, aut saltem optimus videatur.* Turn.

3. *Quas virtutes,* etc. Hic deficit R. 11. Ed.

4. *Approbare.* Turic., *adprobari;* a sec. manu *adprobare.* Vide §. 16; VI, 3, 3. — *Approbare.* Scil. judicibus. Sic idem verbum III, 6, 63.

5. *Alioqui ἦθος.* Turic., *a. et vos.* Guelf., *a. et nos.* Goth. (tac. Gesn.) *a. ethos.* Jens. inserit *qui*, cum edd. ante Bad. exc. Camp. in qua scriptura est interrogandi forma, negationem valens. Ego ex Turic. cæterisque illis scripturis eruo: *et bonus.* Postremi vocabuli compendium locum dedit errori. De sententia, vide II, 15, 34. — *Alioqui ἦθος videretur.* Hoc non intelligo. Dicunt, *videretur* positum pro *appareret, conspiceretur.* Sed hoc dici posse video; probari posse, non video; in tanta præsertim vicinia proprie adhibiti verbi *videri*. Neque facile credam ἦθος sic a Romano pro *virtute* potuisse usurpari quæ apud Græcos interdum est significatio. Vide primam partem notæ. Recte autem Pseudo-Turnebus conferre jubet V, 12, 9.

6. *Nihil elatum saltem... desideret;* sic Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10, Camp. Andr. Jens. *Nihil altum saltem... desideret;* sic R. 12. *Nihil elatum ac sublime desiderat;* sic R. 13. Ed. — *Nihil elatum saltem.... desideret.* «Quid significat illud :

prie, jucunde, credibiliter dicere, sat est: ideoque et medius ille[1] orationis[2] modus maxime convenit. Di- 20
versum est huic, quod πάθος dicitur, quodque nos *affectum* proprie vocamus; et, ut proxime[3] utriusque differentiam signem, illud comœdiæ, hoc tragœdiæ[4] simile. Hæc pars circa *iram, odium, metum, invidiam, miserationem* fere tota versatur: quæ quibus ex locis ducenda[5] sint, et manifestum omnibus, et a nobis in ratione procemii atque epilogi dictum est[6]. Et *metum* tamen duplicem in- 21
telligi volo, quem patimur, et quem facimus: et[7] *invidiam*; namque altera invidum[8], altera invidiosum facit: hoc

« *saltem?* Malim etiam legere: *de-* « *siderat.* » Rollinus. De *saltem*, vide V, 1, 3. Burmannus h. l. eadem quæ nos animadvertit, negligens tamen, quod negatio adjungitur, sine qua diversa est ratio; et ablegans ad exempla aliena scriptoresque, quorum nemo nostram locutionem respexit. De *desiderat* tacet. Equidem unice accedo Rollino. Vide IV, 1, 24. Alienum esse conjunctivum, liquebit si quis posuerit: *concupiscat, petat;* quod ipsum tamen magis ferendum quam idem in *desiderando*, cujus indicativus valet conjunctivum *habeat*. Vide lib. IV, cap. 2, §. 9.

1. *Medius ille..... modus*. Vide lib. II, cap. 17, §. 8.

2. *Orationis;* sic (ut optabat Regius) Turic. Guelf. Camp. cum Vall. Voss. 2. *Oratoris*, Jens. et reliquæ ante Rusc.

3. *Proxime*. Goth., *proprie*, cum Voss. 2, et Vall. Vide VI, 1, 52. — *Proxime*. Scil. ad veritatem, i. e. quam *verissime* fieri potest. Sic et Plin. H. N., lib. XVI, p. Bip. 128: « *proxime*.... æstimanti. » Ejusdem generis locutio videtur *proximum* argumentum, quæ legitur Declam. XIII, p. Bip. 258, cui loco conferunt Appulei. Apolog., p. Elmenh. 278 (non longe ab initio) « tam « *proximum* argumentum. » Minus placet quod *proximum* illic interpretantur *in promptu, obvium*. Possit tamen et *proximitas* ista trahi non ad *veritatem*, sed ad rem ubique tractatam, ut hic *proxime* ad *affectus* hosce; minus et hoc apte, ut mihi quidem videtur.

4. *Tragœdiæ simile. Est* addunt R. 9, Camp. Andr. et apud Burm. Voss. 2. Ed.

5. *Ducenda sint*. Turic. Guelferb. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *d. sunt*, cum edd. ante Basil. — *Ducenda sint* nullibi reperimus. Ed.

6. *A nobis in ratione.... dictum est*. Lib. IV, 1; lib. VI, 1.

7. *Et invidiam*. Designat Turnebus Tuscul. Disp. IV, 7: « invidia « non in eo, qui invidet solum di- « citur, sed etiam in eo, cui invide- « tur. »

8. *Altera invidum*. Desunt hæc Goth. et Voss. 2. Vide §. 7.

autem hominis, illud[1] rei est; in quo et plus habet operis oratio[2]: nam quædam videntur gravia per se, *parricidium*[3], *cædes*, *veneficium*: quædam efficienda sunt.
22 Id autem contingit, aut quum[4] magnis alioqui malis gravius esse id, quod passi sumus, ostenditur; quale est apud Virgilium[5]:

> O felix una ante alias Priameia virgo[6],
> Hostilem ad tumulum Trojæ sub mœnibus altis
> Jussa mori!...

quam miser enim casus Andromachæ, si comparata
23 ei[7] felix Polyxena! aut quum ita[8] exaggeramus injuriam nostram, ut etiam, quæ multo[9] minora sunt, intoleranda[10] dicamus: *Si pulsasses, defendi non*[11] *poteras*: *vulnerasti*: sed hæc diligentius, quum ad eam amplificationem[12] venerimus[13], dicemus: interim notasse[14] con-

1. *Hoc... hominis, illud.* Vide §. 9.
2. *Oratio.* Turic. (a sec. manu) Guelf. Jens. (tac. Gesn.) *ratio*, cum edd. ante Ald. exc. Camp. Male. In Vall. nostrum a secunda manu. — Maxima pars nostrorum *oratio*. Ed.
3. *Parricidium.* Turic., *patric.* — R. 13 dat *ut parricidium*. Ed.
4. *Contingit, aut quum.* Turic. Camp. Jens. (tac. Gesn.) omittunt *aut*, cum Voss. 2, et edd. ante Stoer. nisi quod Basil. modo pro *autem* dat *aut*. Habent particulam Guelf. Goth. si recte tacui. — Τὸ *aut* omittunt omnes nostri. Ed.
5. *Virgilium.* Æn. III, 321.
6. *O felix... virgo.* Polyxenæ quæ post Trojæ excidium ad Achillis tumulum mactata occubuit, casus gravior esse debebat Andromachæ quæ captiva abducta Heleno Priami filio, itidemque captivo nupsit. Hæc tamen suum casum graviorem facit. Turn.
7. *Ei.* Guelf., *eo.* Turic., *os; a* secunda manu *o*.
8. *Ita.* Turic. (a prima manu) Camp., *vita*.
9. *Multo.* Guelf. Jens. (tacente Gesn.) *multa*, cum edd. ante Rusc. Correxit Regius, sed Camp. verum.
10. *Intoleranda.* Solus R. 7 *intolerabilia*. Ed.
11. *Non poteras.* Solus R. 12 a sec. manu, *non poterat*. Ed.
12. *Ad eam amplificationem;* sic Turic. Guelferb. Camp: cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. Reliqui omittunt *eam*, quod expunxit Regius. — Omnes nostri *eam*, exc. Jens. ab emend. Ald. Ed. — *Ad eam amplific.* Vide VIII, 4, 9 seqq. Dicit et ibi aliquoties *hæc amplif.*, ut species ostendatur universæ *amplif.*
13. *Venerimus.* Guelf. Camp., *veniemus*. Male. Turic. prima manus omisit.
14. *Interim notasse.* Vide V, 11, 16.

tentus sum, non id solum agere affectus, ut, quæ [1] sunt, ostendantur acerba ac luctuosa, sed etiam ut, quæ toleranda haberi solent, gravia videantur: ut, quum in maledicto plus injuriæ, quam in manu; in infamia plus pœnæ dicimus, quam in morte. Namque in hoc elo- 24
quentiæ vis est, ut judicem non in id [2] tantum compellat [3], in quod ipsa rei [4] natura ducetur [5]: sed aut, qui non est, aut majorem, quam est, faciat affectum: hæc est illa, quæ δείνωσις [6] vocatur: rebus indignis, asperis, invidiosis addens vim oratio: qua virtute præter alias [7] plurimum Demosthenes valuit. Quod si tradita mihi sequi 25
præcepta sufficeret, satis feceram [8] huic parti, nihil eorum, quæ legi, vel didici, quod modo probabile fuit, omittendo: sed mihi [9] in animo est, quæ latent penitus,

1. *Quæ sunt.* I. e. acerba ac luctuosa. — Concisum loquendi genus. Id quoque facit Cic. in Divin., quum ait: *Putasne posse... ut quæ ille libidinose, quæ nefarie*, etc. Turn.

2. *In id;* sic Turic. Camp. Reliqui *ad id.*

3. *Compellat;* sic Turic. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Basil. exc. Camp. Reliqui *impellat.* — Nostri omnes *compellat*, exc. R. 10. Ed.

4. *Ipsa rei;* sic Turic. Camp. cum Voss. 2. (Nec Goth. nec Guelferb. ulla in schedis mentio.) Reliqui fere *ipse a rei*, quamquam leviter fluctuant. — Hanc vero lectionem apud nostros non reperimus. *Ipsa a rei;* sic solus Ald. Reliqui habent receptam. Ed.

5. *Ducetur;* sic Turic. Guelferb. Camp. Jena. (tac. Gesn.) Tarv. Ald. Voss. 2. (Goth., *ducitur*, tac. Gesn.) Reliqui *duceretur*. Vide §. 3. — Easdem varias lectt. præbent nostri. Præterea apud R. 8 *docetur*. Apud R. 12 *ducet*. Ed.

6. Δείνωσις. Id est *gravitas*, et *vehementia*, vel *exaggeratio*. Quæ eadem δεινολογία appellatur. Hujus meminit Fab. VIII, 3. Turn.

7. *Alias;* sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Vall. Voss. 2, Bad. Reliqui *alios.* — *Præter alias*, intellige *virtutes*. Nota res, et agnita tam veteribus quam recentioribus. Vide inprimis Dionysii Halic. librum περὶ Δημοσθένους δεινότητος, quæ quidem ipsa latius patet quam δείνωσις. Consule et Lexicon rhetoric. græc. Ernesti in δείνωσις.

8. *Satis feceram*. Tur., *s. fecerat.*

9. *Mihi.* Turic. a pr. manu *mere*, et sic Alm. (vide VI, 1, 38; item mox). Unde efficit Burmannus scripturam, mihi valde placentem: *eruere i. a. e. q. l. p. et i.*, etc. *Et* additum in hac ratione, longe molliorem et teneriorem facit structuram.

ipsa hujus loci aperire penetralia[1]; quæ quidem non aliquo tradente[2], sed experimento meo, ac natura ipsa
26 duce, accepi[3]. Summa enim, quantum ego quidem sentio, circa movendos affectus in hoc posita est, ut moveamur ipsi: nam et luctus, et iræ, et [4]indignationis aliquando etiam[5] ridicula fuerit[6] imitatio, si verba vultumque tantum, non etiam animum, accommodaverimus[7]: quid enim aliud est causæ, ut lugentes, utique in recenti dolore, disertissime quædam exclamare videantur, et ira nonnunquam indoctis[8] quoque, eloquen-

Quis enim probet hæc: « quæ latent *penitus ipsa penetralia aperire?* » Vide lib. IX, 2, 63: « *latens* aliquid *eruitur* »; item lib. VI, 1, 51. Tarv. (per errorem) *nihil*. Guelf. mox omittit *ipsa*, solus, nec bene. Adde et IV, 2, 60: « *occultum.... erutum.* »

1. *Penetralia*. Idem Fab. lib. V, 14, 27, dixit: *sacra peregisse tradentium artes*. Passim verbis apte translatis suam Fabius orationem ita illustrat, ut non rhetor frigidus artis præcepta tradere, sed vates arcana numinis, eloquentiæ scilicet, resolvere videatur. Ed.

2. *Non aliquo tradente*. Monent VV. DD. hoc præceptum a Cicerone dari de Orat. II, 45, ab Horatio notissimo loco ad Pison., v. 101 seqq. Almelovenius et Aristotelem appellat (non quidem in Rhetoricis, ut ipse ait, sed in Poetica, c. 18, apud Buhl. V, 5, p. 240) *πιθανώτατοι γὰρ ἀπ' αὐτῆς τῆς* (vide Hermann., p. 158) *φύσεως οἱ ἐν τοῖς πάθεσίν εἰσι*. Sed illud de *φαντασίαις* (§. 29 seqq.) tamquam peculiare Quintiliano vindicat Gesnerus. Si Strebæus, quem improbat Gesnerus, ad Ciceronem de Orat. *insolentiam gloriandi* objicit Quintiliano, asperius sane, vix tamen reperio, quo defendam ampullas hasce in homine alioqui sano inprimis et prudente, quum neque primus eruerit hoc, neque ipsum præceptum sit ex arcanis et reconditis. Ne Gedoynus quidem mihi satis facit, qui Quint. ait probe memorem, quid alii dixerint, hoc colore excitare modo voluisse orationem.

3. *Accepi*. Non sane placet verbum ad *penetralia* relatum; sed omissa jam esse videtur similitudo, et in universum hæc dicta.

4. *Indignationis*. Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *indignationes*, cum Voss. 2, Ald. Nulla Alm. mentio, vide modo item mox hac §.

5. *Etiam;* sic Turic. Camp. cum Alm. Ald. Bas. Reliqui omittunt. Malim *ei* quoque hic inseri alicubi.

6. *Fuerit*. Turic. *fuit* a pr. manu (vide §. 15), correctum *sunt*, et sic Guelferb. Sed Goth. *sunt ut*, cum Voss. 2. Neque hic Alm. memoratur, vide modo; item §. 27.

7. *Accommodaver*. Turic., *accommodar.*, a prima manu. Placet.

8. *Nonnunquam indoctis;* sic Tu-

tiam faciat, quam quod illis inest vis mentis, et veritas
ipsa morum[1]? Quare in iis, quæ verisimilia[2] esse vole- 27
mus, simus ipsi similes eorum, qui vere patiuntur, af-
fectibus : et a tali animo proficiscatur oratio, qualem
facere judicem volet[3] : an ille dolebit, qui audiet me,
qui in hoc dicam[4], non dolentem[5]? irascetur, si nihil
ipse, qui in iram concitat se[6] idque exigit, simile patie-
tur? siccis agenti[7] oculis lacrimas dabit? fieri non potest.
Nec incendit, nisi ignis; nec madescimus, nisi[8] humo- 28
re : nec res ulla dat alteri[9] colorem, quem non ipsa

ric. Guelf. CAMP. cum Goth. Alm. et edd. ante Leid. Reliqui inserunt *in*. Turic. Goth., *indoctus*. — Has lectiones præbentquoque nostri. ED.

1. *Veritas..... morum*. Vix mihi tempero, quin legam *motuum*. Mox §. 29 sunt *motus*.

2. *Quæ verisimilia*. Turic., *quoque v.*, cum Alm. Vide §. 26; item hac §.

3. *Qualem... volet;* sic fere omnes nostri. Solus R. 13 habet: *quali judicem afficere volumus*. ED.

4. *Me, qui in hoc dicam;* sic Turic. cum Alm. ille tamen a secunda manu *m. q. si h. d.;* et sic Guelf. *M. quum hæc d.*, Goth. Voss. 2. *M. quum hoc d.*, CAMP. et edd. ante Stoer. qui transponit *m. hoc quum d.*, et sic reliqui. — Tò *in* nullibi reperimus. Eadem alioqui. ED. — *In hoc*. Scil. ut doleat; ita mox *idque exigit*. Vide Ruhken. ad Vellei. II, 41 extr.

5. *Dolentem*. Turic. a sec. manu *dolenter;* et sic Guelf. cum Jenson. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald. exc. CAMP. Tarv. Vide §. 17.

6. *Se;* sic Guelf. cum Jens. et edd. ante Ald. *Concitasse*, Turic. a pr. manu; a sec. *concitat*, omisso *se*. Alm., *concitassem* (vide hac §.; item §. 29). Regius expunxit *se*, quod reliqui omittunt, in his Goth. Vall. 2. Vide §. 20. — *Se* omittunt omnes nostri. ED. — *Concitat se*. Cave ad dicentem referas pronomen.

7. *Agenti*. Turic. Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *agentis*, cum Alm. Voss. 2, Vall. Ald., *agens* (ut volebat Regius) Loc. et reliquæ ante Gryph. exc. Bad. sec., qui primus nostrum; unde, ignoro. Sanius hoc est profecto et verius, sed nescio, quomodo acrius et elatius videtur cum genitivo, ut *siccis oculis* sint dativi, quo positus etiam participii deducit. Neque hic tam proclivis erat error librariorum, qui *s* ad *agenti* addiderint de suo. — *Siccis agenti oculis;* sic nullibi reperimus. Omnes nostri : *siccis agentis oculis*, exc. R. 12, qui habet *aientis*. ED.

8. *Nisi humore;* sic omnes nostri, exc. CAMP. Andr. qui habent *sine humore*. ED.

9. *Alteri*. Turic. Guelf., *alterius*. CAMP. omittit. — *Dat alteri colorem*. « Non versatur Fabius in rerum naturalium doctrina, aut cir-

habet: primum est igitur, ut apud nos valeant ea, quæ valere apud judicem volumus; afficiamurque[1], ante-
29 quam afficere conemur. At, quomodo fiet, ut afficiamur? neque enim sunt motus in nostram potestatem[2]: tentabo etiam de hoc dicere: quas φαντασίας[3] Græci vocant, nos sane *visiones* appellemus[4]: per quas imagines rerum absentium ita repræsentantur animo, ut eas [5]cernere
30 oculis, ac præsentes habere videamur[6]. Has quisquis bene conceperit[7], is erit in affectibus potentissimus:

« ca experimenta chimicorum; alias « facile esset exemplis ista revincere tum vulgaribus, tum reconditioribus: de simplici illo crassoque affrictu et contactu carbonum, rubricæ, ac pigmentorum « agere eum apparet. » Gesnerus. — *Non ipsa;* sic Turic. Guelferb. CAMP. Reliqui *i. n.* Vide §§. 15, 34.

1. *Afficiamurque.* Τὸ *que* omittunt CAMP. Andr. ED.

2. *Nostram potestatem;* sic Turic. (a pr. manu). Reliqui *nostra potestate.* « Suspicor antiquam et « Ciceroni usitatam constructionem « hic corrupisse librarios, nam in « V. C. Alm. erat » (an et ibi, ut in « Turic., reposita vulgata? vide §. « 27; item hac §) *in nostram potes-* « *tatem.* Ita enim Gellius, lib. I, « cap. 7, docet veteres dixisse. Vi- « de et Gronov. ad Liv. II, 14 (et « Drakenb. ibidem) et Voss. ad Jul. « Cæs. de Bello civil. I, 25, et com- « mentatores ad Sueton. Aug. 13 » (quibus adde Oudend. ibidem, et Sueton. Aug., c. 16, « in *conspec-* « *tum* fuisse. ») Burmannus. Palatini Gebhardi vulgatam dare putandi sunt, quum iis utatur hic ad I, 1, 12, *in usum;* et III, 6, 63, *in aliam... opinionem* præferentibus, defendens nostram structuram Crepundd. I, 5, nostri tamen loci immemor. Libro III Burmann. conjicit *isse* pro *esse.*

3. *Φαντασίας.* Turic., *fantasias,* cum Jens. et reliqui quoque ante Ald. latt. litt. (quibus adde Bad. pr.) sed per *ph.*—*Φαντασίαι.* « Vide « de his summum magistrum Lon- « ginum, c. 15 (non 16) et quæ ad « eum viri doctissimi » Gesnerus. Vide Lexicon Rhet. Ern. græc. h. v. — *Φαντασίαν* appellant vulgo *imaginationem,* quæ tamen interpretatio non est vituperanda. Nam antea dixit Fab. *imaginari.* Cic. in Acad. et aliis locis vertit *visum,* nonnunquam etiam *informationem.* TURN.

4. *Appellemus.* CAMP., *appellamus.* Vide V, 10, 1.

5. *Cernere.* Turic., *cense;* a sec. manu *censere;* et sic Alm. Vide hac §; item §. 30.

6. *Videamur.* Fœdum operarum Gesneri vitium *videamus* repetitum a Bip.

7. *Conceperit.* Turic. Guelferb. Jens. (tacente Gesn.) *cæperit,* cum Alm. Vall. Goth. 2, et editt. ante Gryph. exc. Ald. Bad. sec. Correxit Regius, et, quod hic neglexit, idem feci mox §. 33, quem locum Burm.

hunc[1] quidam[2] dicunt εὐφαντασίωτον[3], qui sibi res, voces, actus secundum verum optime finget: quod quidem nobis volentibus facile continget: an vero[4], inter otia animorum, et spes inanes, et velut somnia quædam vigilantium, ita nos hæ, de quibus loquor[5], imagines prosequuntur[6], ut peregrinari, navigare, præliari, populos alloqui, divitiarum, quas non habemus, usum videamur
disponere, nec cogitare, sed facere: hoc animi vitium 31
ad utilitatem non transferemus[7]? At[8] hominem occi-

huic in vulgata tuendo affert, parum recte. Nam et ibi libri omnes *cœpit*, nec nisi aliquot in utroque loco *ceperit*, *cepit*, quæ est correctio librarii, quum in *cœperit*, *cœpit*, lateat vera ipsa scriptura, per compendium.

1. *Hunc*. Turic. Guelf. Gothan. (tac. Gesn.) Camp. Tarv. Jens., *has*, orto errore ex obscuritate vocis quæ sequitur græcæ.

2. *Quidam*. Turic. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *quidem*, cum edd. ante Ald. Sed Guelf. et Camp. verum.

3. Εὐφαντασίωτον. Turic. tam obscuris litt., ut legi nequeat. Guelf. lacunam habet. Goth., *ἐν πᾶσι σοφόν*, quum Voss. 2 dare narretur *ἐμπαντασοφὸν*, sed hic in margine *ἐμφαντασίωτον*. Campan., *εἰπανσοιστοτον*. Tarv. primus veram vocem. Adhuc hoc solo loco cognovimus vocabulum græcum, vide III, 6, 35, ubi Camp. expresse *απροληπτον*.

4. *An vero*. Turic. Guelf., *nil v.* Alm. dare narratur: *nihil ū* (vide §§. 29, 34). Jens. (tac. Gesn.) *nam u*. Reliqui *nam ut*, pro quo Regius malit *n. vel*, corrupte vulgatam legi agnoscens. *Vero* est etiam in illo *u* Jens. *An* pro *nam* vel potius NIL (vide V, 14, 25, notam), de conjectura reposui, et probo locis geminis quæ vide in ultima notæ parte. — *Nam ut inter*, etc.; sic Vall. lib. RR. 9, 12, Camp. Andr. Quæ lectio si admittatur, illam sic intelligendam suadet Rollinus: *ut* pro *siquidem*, vel *exempli gratia*. Ed. — *An vero... non transferemus*. De hac excitandæ orationis forma, vide V, 12, 21.

5. *Loquor*; ita Turic. Guelferb. Camp. cum Alm. Reliqui *loquimur*. Vide lib. V, cap. 8, §. 4.

6. *Prosequuntur*. Goth. (tacente Gesn.) *perseq.*, cum Voss. 2, Vall. Vide §. 27. — Præterea R. 10 *prosequantur*. Ed.

7. *Non transferemus?* Guelferb. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *nostram tr.*, cum Vall. — Τὸ *non* omittunt plerique nostrorum et illius loco habent *nostram*. Ed.

8. *At*. Turic., *ad*, cum Almel. Camp.; sed Turic. a sec. manu *at*; et sic Guelf. cum edd. ante Bad. qui e Vall. *ut*, cum Goth. (errante Gesn.) et reliquis omnibus. Interpretatur Badius *ut*, hoc modo: *Velut, si... queror*. Ego primam Turic. manum *ad* natam suspicor ex errore ejus qui *ad hominem* referret ad *transf.*

sum queror[1], non omnia, quæ in re præsenti accidisse credibile est, in oculis habebo? non percursor ille subitus erumpet? non expavescet circumventus? exclamabit? vel rogabit, vel fugiet[2]? non ferientem, non concidentem videbo? non[3] animo sanguis, et pallor, et gemitus, extremus[4] denique exspirantis hiatus[5] insidet?
32 Insequetur ἐνάργεια[6], quæ a Cicerone[7] *illustratio et evi-*

1. *Queror;* sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. et edd. ante Gryph. Novitia ergo est ista ratio struentium ita: *ut querar, non.... habebo?* I. e. « non habebo, quo melius querar; » quæ per se spectanti videbitur jejuna. — *Querar* nullibi reperimus. Ed. — *At... queror.* Censeo delendum esse *At.* Exemplum abrupte inducitur optime.

2. *Fugiet.* Stoer. Chouet. Leid., *ferret.* Pessime. Correxit e Codd. Gibs.

3. *Non animo.* Τὸ *non* omittunt R. 7, Jens. Male. Ed.

4. *Gemitus, extremus. Gemitus extremus, denique;* sic distinguunt Camp. Andr. Malim. Ed.

5. *Insidet.* Producenda est penultima, ut appareat futurum. Vide not. ad III, 8, 60; notam ad V, 13, 13; item Drakenb. ad Liv. II, 29, 6; IX, 21, 6; et Oudend. ad Sueton. Tiber. 14. Rem optime dirimit Burmannus, monens *sedet* dici in eo, quod maneat, subsistat, *sidit* in eo, quod ad fundum vel locum humilem tendat. Ita hic *insidet animo* est pro. irrepet in animum, subibit animum. Neque erat, quod conjiceret Rollinus *insidebit,* quem revincit non nominatum Capper.

6. 'Ενέργεια. Turic., ενερκεια; et a sec. manu *enercia.* Guelf. Camp., ἐνέργεια, ut et Voss. 2, et Tarv. Ald. Bas. Sed Vall. verum ut et Goth. Correxit Regius hic ut IV, 2, 63, ubi etiam pejora monstra velut Turic. *apriaa;* a sec. manu *argila.* Camp., αργιλα. Apud Rufinianum Gesnerus (anno 1745) et Capper. (anno 1750) reposuerunt *enargia* pro *energia.*

7. *A Cicerone.* Lucull., c. 6, habes « perspicuitatem aut *evidentiam.* » Illustrationem ubi vertisset græcum Cicero, nondum ostenderunt VV. DD. nec ostendent, ut opinor. Huc enim nequaquam pertinet, quod de Nat. Deor. I, 31, *illustratio* legebatur ante Davisium, nunc est *lustratio.* Aut vitium inest scripturæ, aut (quod verius puto) memoria lapsus est Quint., cui obversabatur locus de Orat. III, 53, ubi est *illustris explanatio.* Vide VI, 1, 24. Sed in nostri loco displicet etiam *Insequetur.* Nullam compositi verbi vim agnosco. Deinde, si respondet illi, quod mox est, *sequentur,* tanto minus convenit. Mihi quidem illa geminatio *sequendi* non valde arridet; Quintiliano petitam tamen credam, modo pro *Insequetur,* fuerit *Hinc sequetur.* Libri quidem nullius varietatem animadverti, nisi quod Turic. a pr. manu *insequentur. Enargia* inter figuras definitur a Rufiniano ut a

dentia nominatur, quæ non tam dicere videtur, quam ostendere : et affectus non aliter, quam si rebus ipsis intersimus, sequentur : an non ex his visionibus illa sunt,

> Excussi[1] manibus radii, revolutaque pensa?
> ... Levique[2] patens in pectore vulnus? 33

equus[3] ille in funere Pallantis,

> ... Positis[4] insignibus[5]?

Quid? non idem poeta penitus ultimi fati concepit imaginem, ut diceret,

> ... Et dulces moriens reminiscitur Argos?

Ubi vero *miseratione* opus erit, nobis ea, de quibus queremur, accidisse[6] credamus, atque id[7] animo nostro persuadeamus: nos illi simus, quos gravia, indigna, 34

Nostro. Ruhnk. in ed. Rutil., p. 275. Vide Nic. Fabrum ad M. Senecam. Contr. II, 11 extr.

1. *Excussi.* Virg. *Æn.* IX, 474.

2. *Pensa?... Levique;* sic Turic. Camp. cum edd. ante Bas. Reliqui inserunt *et.* Goth. et Guelf. non notavi, negligenter ut suspicor. — *Levique patens; Æn.* XI, 40. *Positis insignibus, Æn.* XI, 89. *Et dulces,* X, 781.

3. *Equus.* Turic. Guelf., *et quos,* cum Alm. et edd. ante Ald. ne hic quidem recedente Rusc. Vide §. 30. Hoc correxit Regius, sed anteposuit *et,* quod deinde propagarunt Aldus et reliqui; quamquam Camp. jam *et æquus.* Goth. Voss. 2, Vall., *et equus.* Vide §. 30. In *et quos* latebat nihil, nisi *equus.*

4. *Positis insignibus;* sic omnes ante Gryph. Reliqui inserunt *qui.* — Nostri omnes omittunt *qui.* Ed.

5. *Insignibus. Quid?* sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Basil. Reliqui inserunt sequentem apud Virgilium versum. — In quibusdam edd. inseritur post *insignibus* ille versus : *It lacrimans, guttisque humectat grandibus ora.* Hunc versum omittunt omnes nostri. Ed.

6. *Queremur, accidisse;* sic Turic. (a pr. manu) Camp. (nisi quod hic *s* in fine pro *r*). Reliqui *querimur.* — *Querimur;* sic Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10, 12, Jens. *Queremur;* sic Andr. *Quærimur;* sic Ald. sed male. Ed.

7. *Id.* Turic. Guelf. Camp., *in,* cum Alm. Goth. Voss. 2, et edd. ante Rusc. Hic omittit vocem cum Ald. Bad. pr. Vall. Regius reposuit nostrum. — Maxima pars nostrorum dat *in.* Ed.

tristia[1] passos queremur[2]: nec agamus rem, quasi alienam, sed assumamus parumper illum dolorem: ita dicemus, quæ in nostro simili[3] casu dicturi [4]essemus.
35 [5] Vidi ego sæpe histriones atque comœdos, quum ex aliquo graviore actu personam deposuissent, flentes adhuc egredi: quod si in alienis scriptis sola pronunciatio ita falsis accedit[6] affectibus: quid nos faciemus, qui illa [7] cogitare debemus, et moveri periclitantium vice possumus[8]?
36 Sed

1. *Indigna, tristia*. Turic., *an digna tristitia*, cum Alm. *Aut digna tristitia*, Camp. *An* correctum in *in* apud Turic.

2. *Queremur: nec*; sic Turicens. (a pr. manu) Camp. Reliqui *queramur*.

3. *Nostro simili*. Ita Turic. Guelf. Camp. Reliqui *s. n.* Vide §§. 28, 36.

4. *Essemus*. Turic. (a pr. manu) *vidissemus*, cum Alm. Vide §§. 30, et mox 36.

5. *Vidi... comœdos*. Quid differant *histriones* et *comœdi* non adeo facile dictu est mihi. Locus huc quidem maxime faciens adhuc mihi cognitus est Sueton. Calig., c. 54, ubi *tragœdi* (quod nullo negotio potest ad *comœdum* transferri) *pronunciatio*, secernitur a *gestu histrionis*; cui similis ejusdem Neronis, c. 24, ubi *hypocrita* est qui illic *histrio*. His acquiescere satius duxi, quam vel majorem vera peritiam simulare, vel rem tentare mihi valde impeditam, quum Gronovii et Salmasii (quamvis distinguentis tempora) aliorumque decretis multa veterum loca obstare mihi viderentur. Geminum huic Ciceronis locum indicat Gesnerus de Orat. II, 46; Sichardus, ni fallor, Gellii 7, 5. Mirum etiam hoc, quod *comœdi* dicuntur *flentes* egredi.

6. *Accedit*; sic omnes præter Goth. qui *accendit*. Gesnerus hanc sibi conjecturam a Codice præreptam dolebat. Sed tum *quod* debebat mutari in *quos* et verbum ipsum est nimium. — *Accedit affectibus*. I. e. ad eos accedit, eos æquat, sic X, 1, 86; et Ascon. Ped. ad Divin. in Cæcil. (quamquam aliena interpretatione) «*accedere* est proximum «fieri.» Vide Sil. Ital. XIV, 26, quamquam ibi cum accusativo struitur.

7. *Cogitare debemus, et moveri... possumus*. Ne quis ultima hæc nimis jacere putet, monendum videtur, id, quod *cogitare* etiam *debemus*, opponi *alienorum scriptorum soli pronunciationi* (vide III, 8, 51, *pronunciando... dicendo*), quod autem *moveri possumus* respondere «*falsis* affectibus.» Id quoque cavendum, ne quisquam *vice* interpretur *loco*. Accipiendum est sic: *casu, infortuniis*.

8. *Et... possumus*; sic Turicens. Capperonn. Tarvensis cum Almelov. Ald. *Ut.... possumus*, Jenson. *Et..... possimus*, Basil. Reliqui, etiam Regio jubente, *ut.... possimus*. Guelferbytanum mihi non memoratum miror; sed Voss. 2, Goth. Vall. cum recepta facere facile credo.

in schola[1] quoque rebus[2] ipsis affici convenit, easque veras sibi fingere[3], hoc magis, quod[4] illic ut[5] litigatores loquimur frequentius, quam ut advocati: orbum agimus, et naufragum, et periclitantem: quorum[6] induere personas quid attinet[7], nisi affectus assumimus[8]? Hæc dissimulanda mihi non fuerunt[9], quibus ipse, quantuscunque[10] sum, aut fui, pervenisse me ad aliquod no-

1. *Sed in schola*. Quæ præcesserunt, ad solum actorem forensem spectabant. Nunc et in declamationibus tale quid fieri posse, docet; et si non *personis*, at *rebus ipsis* affici.

2. *Quoque rebus;* sic Turic. Reliqui *r. q.* Vide §. 34; it. §. hac extr.

3. *Easque... fingere*. Interpretare: tales seligere, quæ veritatem præferant, non fabulosas (vide II, 10, 5). Neque enim recte accipi crediderim hic *fingere* pro *credere*.

4. *Quod*. Camp., *quia*. Vide §. 15; lib. VI, cap. 3, §. 6.

5. *Illic ut litigatores*. Turic. (a pr. manu) *illi lit.* Alm., *illi ut l.* (vide §. 34; item hac §.). Camp., *illic l.* Vide §. 15. — *Quod illic*. Succurrit reponere *quo*, referendo ad *frequentius;* sed quum hoc longe inde sit, fortasse non opus illa relatione ad *hoc magis*.

6. *Induere*. Jens. Tarv., *inducere*. Correxit Regius. Vide III, 8, 50.

7. *Quid attinet*. Camp., *non a.*, cum Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Gryph. Mire, sed sententia quidem non differt.

8. *Nisi affectus assumimus;* sic RR. 7, 10, 12, Jens. Ald. *Nisi affectus assumamus;* sic Camp. Andr. *Nisi affectum assumimus;* sic Vall. lib. RR. 8, 9. Ed.

9. *Fuerunt*. Camp., *fuerint*. Male.

10. *Quantuscunque... pervenisse*. Turic., *quantiscunque is a. f. p.*, cum Alm. (vide hac §; item VI, 3, 3). Sed ille a sec. manu *aut* mutat in *as*. Guelf., *quantiscunque usus sum p.* Goth., *quantuscunque s. ac f. nam p.* Camp., *quantuscunque sum nam p.*, cum Andr. *Quantuscunque sim nam p.*, Ald. *Quantuscunque usus fuit nam perv.*, Sichardi apud Gibs. et Bas. Nostram ipsam dant Jenson. (tac. Gesn. de *nam* omisso) et edd. ante Ald. (nisi quod *sim* habent Jenson. et Tarv.) quo acc. Bad. pr. Mox Bad. sec. ad nostram addit *nam* insertum ante *perv.*, quam scripturam reliquæ dant. Parenthesin faciunt *nam.... credo*, ut *motus sum* pendeat a *quibus*. Videor optimis auctoribus expunxisse *nam* (quod ipse nonnisi in uno Goth. MS. reperi (vide §. 21). Longe melius dicitur et ad latinitatem et ad sententiam *quibus pervenisse me credo*, quam *quibus motus sum*. Num *præceptis* hisce, vel artificiis orandi, *motus* fuit? Displicuit sane iis, qui insererent *nam*, abrupta in fine oratio: *frequenter*, etc.; nec profecto mihi placet; velim molliri saltem subjecto *enim*, quod dicat aliquis excidisse post *frequenter*, haustum ab hujus ultimis. Modestiæ color corrumpitur ponendo *nam* post *quantuscunque*. Ma-

men ingenii credo : frequenter motus sum, ut me non lacrimæ [1] solum deprehenderent [2], sed pallor, et [3] veri similis dolor.

1 Cap. III. Huic diversa virtus, quæ *risum* [4] judicis movendo et illos tristes solvit affectus, et animum ab intentione rerum frequenter avertit, et aliquando etiam reficit, et a satietate [5] vel a fatigatione renovat : quanta sit autem in ea difficultas, vel duo maximi [6] oratores, alter græcæ, alter latinæ eloquentiæ principes [7], do-
2 cent. Nam plerique Demostheni facultatem [8] defuisse

nifestum censeo et hoc, in illa structura *quibus motus*, opus fuisse expresso *ita*, quod subaudiri potest in nostra ratione. Turicensis illud *is* nihil aliud est nisi *sim*, cui præferendum est *sum*, præsertim ob *fui*. Repositum *as* pro *aut*, destinabatur profecto *ac*, quod est in Goth. *Usus sum*, Guelf., quod inquinavit Sichard. ab argutante librario profectum existimo. — Easdem varias lectiones præbent nostri. Ed. — *Quantuscunque*. Vide lib. IV, cap. 2, §. 86.

1. *Non lacrimæ*. Jens. (tacente Gesn.) *l. n.*, cum edd. ante Bad. Vide hac §.; item VI, 3, 2.

2. *Deprehenderent;* sic Turicens. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2, et edd. ante Bas. Reliqui *deprehenderint*. — Maxima pars nostrorum *deprehenderent*. Ed.

3. *Veri;* sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *vero*.

4. *Risum. Risu;* sic R. 8, et apud Burm. Voss. 2. De risu, vide Cic. de Orat., lib. II, §§. 216, 290. Ed.

5. *Satietate, vel a fatigatione*. Goth. (tac. Gesn.) *s. v. f.*, cum Voss. 2. *S. et f.*, Camp.

6. *Maximi*. Turic. Guelf., *maxime*, cum Alm. Placet; in vulgata *vel* post *duo* collocandum videtur. Ut nunc est *vel*, demonstrat non plus quam duobus opus ad hoc dicendum, ubi adverbium aptius videtur, quum etiam laus sit in sequentibus.

7. *Principes*. Guelf., *princeps*. Placet.

8. *Defuisse hujus rei;* sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *h. r. d.* Vide VI, 2, 36; item §. 3. — *Demostheni..... defuisse*. Gesner. monet, Ciceronem, agnoscentem ita vulgo judicari, magnam tamen prædicare Demosthenis urbanitatem Orat., c. 26 extr.; recensere autem aliquot ejus dicta Plutarchum in vita, p. 851 B. Capperonnerius ablegat ad Longinum, c. 34, ubi inter alia et hoc : ἔνθα μέντοι γελοῖος εἶναι βιάζεται καὶ ἀστεῖος, οὐ γέλωτα κινεῖ μᾶλλον, ἢ καταγελᾶται. Ad quem locum Tanaquillus Faber, improbans Hermogenem, qui eum judicet κωμῳδεῖν ἐπίστασθαι (περὶ μεθόδου δεινότητος, c. 34, p. 563), Demostheni accommodat, quod in rara Thucydidis facilitate a quibusdam dictum refert ipsius scholiastes λίαν ἐγέλασεν

hujus rei credunt, Ciceroni modum: nec videri potest noluisse Demosthenes, cujus pauca admodum dicta [1], nec sane cæteris ejus virtutibus respondentia, palam ostendunt, non displicuisse illi jocos [2], sed non contigisse.
3 Noster vero, non solum extra judicia, sed in ipsis etiam orationibus, habitus est nimius risus affectator [3]: mihi quidem, sive id recte judico, sive amore immodico præcipui in eloquentia viri labor [4], mira quædam in eo videtur [5] fuisse urbanitas.
4 Nam et in sermone quotidiano multa, et in altercationibus [6], et interrogandis testibus

ἐνταῦθα. Vide Thucyd. Bip., vol. V, p. 359. (Non debebat ibi optimus Dukerus cogitare de Leone rhetore.) Dionysii Hal. judicium de urbanitate Demosthenis (περὶ Δημ. δεινότητος. Rsk., t. VI, p. 1122), ut nunc est conspirare videtur cum hoc ipso vulgo recepto. Vix tamen credo verba illa prorsus esse sana. Πλεῖστον γὰρ αὐτῆς μετέχει μέρος sic video accipi, ut subjectum sit εὐτραπελία quæ plurimam partem habeat τῆς χάριτος. Quid si subjectum est Demosthenes, qui multum habeat εὐτραπελίας? Sed tum οὐδὲ oportebit inserere supra, jubente etiam Reiskio. Vide et mox §. 21. Pearcius indicat locum nostri huic geminum: X, 1, 107: « Salibus... vincimus. » Justus Lipsius Variar. lectt. II, 17 (citante Almelovenio) rectissime Ciceronem defendit ab irrisione Corn. Taciti, quem tunc temporis credebat auctorem Dial. de Oratt.

1. *Dicta.* Proprie ita facetias appellari, notum. — Vide Jan. Gebhard. Crepund., lib. III, cap. 1, p. 103, 104. TURN.

2. *Displicuisse illi jocos.* Cicero tamen ait Demosthenem urbanum fuisse, sed non dicacem. TURN.

3. *Affectator.* Turic., *adfectatior* (de orthogr. vide VI, 2, 18; item hic §. 90). *Affectatior,* Alm. (vide VI, 2, 36; item §. 5) cum Palat. Gebhardi, qui hoc, cum altera ejusdem Cod. varietate, *mimis* pro *nimius* (vide §. 8, CAMP.), conjungens, impense probat; malit tamen fere *affectantior.* Sed rejicit Burm. *ineptam*, quam recte vocat, Gebhardi emendationem, et negat sollicitandam receptam. — *Nimius risus affectator.* Notum Catonis illud: ὦ ἄνδρες, ὡς γελοῖον ὕπατον ἔχομεν. Plutarch., vol. 1, 769 D. *Scurra consularis* audiebat ab inimicis Macrob. Saturn. II, 1.

4. *Labor.* CAMP., *labar.* Jens., *laboro*, cum edd. ante Burm. qui reposuit nostrum e Voss. 2, addicentibus MSS. meis. Locum geminum, quem designat, X, 1, frustra quæro. — *Labor;* sic Vall. lib. RR. 8, 9, 10, 12. *Laboro;* sic R. 7, Jens. Ald. Malim. ED.

5. *In eo videtur;* sic Turicens. Gothan. (tacente Gesnero) CAMP. Reliqui *videtur in eo.* Vide §. 2; item mox.

6. *In altercationibus.* Vide II, 4,

plura, quam quisquam, dixit facete, et ipsa illa[1], quæ sunt in Verrem dicta frigidius[2], aliis assignavit, et testimonii loco posuit[3]: ut, quo sunt magis vulgaria, eo sit credibilius, illa[4] ab oratore non ficta[5], sed passim esse jactata. Utinamque libertus[6] ejus Tiro[7], aut[8] alius

28. Mox inseram *in* ante *interrogandis*. Vide §. 11.

1. *Ipsa illa;* sic Turic. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Basil. Reliqui *illa ipsa*. Camp. non notavi. Vide modo; it. §. 10.

2. *Dicta frigidius.* Rectissime Lipsius loco modo citato, ipsius Ciceronis appellat excusationem Verrin. I, 46: « Quæ ego non commemorarem (neque enim perfacete dicta, neque porro hac severitate digna sunt) nisi vos illud vellem recordari, istius nequitiam et iniquitatem tum in ore vulgi, atque in communibus proverbiis esse versatam. »

3. *Posuit.* Guelf., *ponit.* Placet fere, ob *sit*, modo *assignat* quoque scribatur.

4. *Illa.* Guelf. omittit. Gothan. (tac. Gesn.) *ea*.

5. *Non ficta.* Turic. Guelf. omittunt *non;* soli. Guelf. *et* pro *sed*. — Tò *non* omittunt Vall. lib. RR. 8, 10. Ed.

6. *Utinamque libertus;* sic Turic. (a pr. manu) Guelf. Goth. (tacente Gesn., mire! quum ipse, præter silentium scriptorum, moneat simultates Ciceronum fratrum obstare quo minus honorem aliquem a Quinto habitum credamus Marco) Camp. Tarv. cum Alm. Voss. 2, Andr. Pro *que* enclitico habent sane *quæ* Turic. Camp., sed hoc non refert. A sec. manu Turic. *Utinam q. libertus.* Reliqui *Utinam Quintus et l.*, quod cum Mureto Varr. lectt. XIX, 6, debebant ejicere editores. *Utinamque* vide II, 10, 9; VI, proœm. 7. — *Utinamque;* sic omnes nostri, exc. R. 7, Jens. Ald. qui pro *que* inserunt *Quintus et*. Ed.

7. *Tiro... adhibuissent.* Etiam Macrobius (citante jam Regio) Saturn. II, 1: « Cicero, inquit, quantum in ea re valuerit quis ignorat, qui vel liberti ejus libros, quos is de patroni jocis composuit, quos quidam ipsius putant esse, legere curavit? » Gesnerus de dictis Ciceronis ablegat ad Cic. ad Div. VII, 32; IX, 16 (collato Suetonii loco Cæs., c. 56); item ad Div. XV, 21. Pluralem *indulsissent.... adhibuissent* post *aut*. Vide ad III, 8, 67. Malim tamen hic *indulsisset... adhibuisset* ob id, quod inseritur, *edidit*. Ne Tironem quidem potuisse auctorem horum librorum esse, si indigna Cicerone admista fuerint, calidius pronunciare videtur Vavassor *de dictione ludicra*, p. (Kappii) 342.

8. *Aut alius.* Turic. Guelf., *et a.*, cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. sec. exc. Camp. Vix defendas hanc scripturam. Quod si enim præter Tironem, sed cum eo aliquis, ignotus Quintiliano, ferebatur edidisse tres hos libros, *alter* dicendum erat, non *alius*. Vide confusa *et* atque *aut*, V, 10, 90. — *Aut alius,* nullibi reperimus. *Et alius;* sic omnes nostri. Ed.

quisquis fuit, qui tres hac de re libros edidit, parcius
dictorum numero indulsissent; et plus judicii in eli-
gendis, quam in congerendis studii adhibuissent! mi-
nus objectus[1] calumniantibus foret: qui tamen nunc
quoque, ut in omni ejus ingenio, facilius, quod[2] re-
jici, quam quod adjici possit, invenient. Affert autem 6
summam rei difficultatem, primum, quod[3] ridiculum
dictum plerumque falsum[4] est, hoc[5] semper[6] humile;

1. *Objectus.* Turicens., *ablectus*, cum Alm. (vide §§. 3, 7) sed ille a sec. manu *ab his locus.* Bodl., *objectus ab his locus* (modo recte excerpserit Gibs., nam *objectus* magnopere suspicor abesse ab hoc Codice) cum Obr. *Abjectus locus*, Jens. cum edd. ante Ald., exc. Camp. *Objectus locus*, Ald. Basil. Nostram tuentur Guelf. Goth. Vall. (ref. Badio) Camp. *Abjicere* et *Objicere* confunduntur, vide Drakenb. ad Liv. XXXIV, 14, 8. Ex vulgata priorum edd. Burm. non male eruit *obj. jocis calumniantium*, quamquam deteriore sententia, quam est nostra, sed Capperonnerio stulte reprehensus. *Locus* et *jocus* confusa hic docet Burm.; item Drakenb. ad Liv. XXXVI, 14, 4. — *Objectus.* Proprie et cum vi dictum pro *expositus*, ut « *objecti* fraudibus « anni; » Claud. Rapt. Pros. III, 116. Vide Drakenb. ad Liv. II, 58, 5, quamquam ibi textus habet sensum *defendendi*, exempla in nota *periclitandi*, qui est in nostro loco; item ad XXII, 34, 6; et Clav. Cic. Ern. h. v. Habet enim utramque potestatem verbum, prout refertur vel ad eos qui post *objectum hominem* sunt collocati, vel ad eos qui adversus eumdem.

2. *Quod rejici,... quod adjici*; sic Camp. Reliqui *quid... quid.* Recte, si pro *invenient*, esset *docebunt.* Guelf. secundo loco omittit pronomen, nec male.

3. *Primum, quod.* Camp. Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *p.* *quia*, cum edd. ante Bad. Vide lib. VI, cap. 2, §. 36; item mox.

4. *Falsum.* Rusc. (nisi forte abrasit aliquid manus male sedula) *salsum*, cum edd. ante Gibs. quo acc. Rollin. Muretus, Varr. lectt. XIX, 6, nostrum defendit. Vide V, 10, 87; item hic §. 18. Pro *salsum* conjicit *lascivum* Dan. ille. Vide VI, 2, 14. — Omnes nostri *falsum*; quod admisi. Ed.

5. *Hoc.* Vallæ liber *ac*, ref. Badio, non *at*, ut est apud Burm. — Omnes nostri *hoc*, exc. Vall. lib. qui *ac*. Ed.

6. *Hoc semper.* Nihili est pronomen h. l. nec adjuvat Capper. interpretans *eo*, *ideo*. Sed verissima emendatio Burm.: *ad hoc* (vide III, 6, 53; III, 5, 16, not.; item Telleri Ind. Sall. et Oudend. ad Sueton. Aug., c. 25), cui tamen, pro *semper* scribenti *sæpe*, nequaquam accedo. Gesn. quidem ratio *hoc* (ablat.) referentis ad *falsum*, quasi *falsum*, id est, mendacium semper homine ingenuo indignum hic moneat Qu., omnium minime placet.

sæpe est industria depravatum [1]; præterea nunquam honorificum : tum varia hominum judicia in eo, [2] quod non ratione aliqua, sed motu animi [3] quodam, nescio
7 an enarrabili [4], judicatur. Neque enim ab [5] ullo satis explicari puto, licet multi tentaverint, unde *risus*, [6] qui non solum facto aliquo dictove, sed interdum quodam etiam corporis tactu [7], lacessitur : præterea non una

1. *Depravatum*. Intelligit ridiculum quod ex quadam depravata imitatione sumi solet, ut ait Cic. de Orat., lib. II, 242. Roll.

2. *Eo quod;* sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Gesn. Bip. Reliqui *quia;* vide modo hac §. Sic Camp. *quia*, §. 14.

3. *Animi*. Edd. post Basil. ante Gesn. omittunt. — Omnes nostri habent *animi*. Ed.

4. *Enarrabili*. Jens., *errabili* (vide I, 5, 33) quod Regius inveniebat. Tarv., *narrabili*. — *Nescio an enarrabili*. Fortiter reponendum censeo *n. an inenarrabili*. Vide I, 5, 33; item V, 4, 2; et hic §. 26. Perit, in recepta, structura illa legitima et jam satis confirmata τῶν *nescio an*, quæ vel mox (§. 8) servatur. *Enarrabilis* ubi sine negatione possit dici, ego ne comminisci quidem possum (vide XII, 10, 76), certe nondum legi. Quod ad sententiam attinet, recte jubet Gesnerus conferre Cic. de Orat. II, 54, 58, docentem, quam difficile sit de facetiis disputare.

5. *Enim ab;* sic Camp. cum Andr. (non Venet. ut ait Gibs.) *hab.* Turic. in quo idem latet (vide VI, 1, 22) ut exemplo inprimis notabili ostendemus ad IX, 4, 140. Alm., *enim hoc ab* (vide §. 5; item mox h.) cum Ald. Reliqui *hoc ab*. Francius, conjiciens *expl. posse puto*, prodit, se, quid res sit, ignorare. — Eadem nostri. Sed maxima pars *neque hoc ab ullo*. Ed. — Cicero, de Orat., lib. II, unde hæc omnia sumpsit Fabius, ait Democritum diu investigasse risus causas, multaque de risu scripsit. Turn.

6. *Risus, qui;* sic Turic. (a prima manu) Jens. Tarv. cum edd. ante Gryph. exc. Camp. et Bad. pr. Quo acc. Capper. Gesn. eoque recentiores, item Muretus Varr. lectt. XIX, 6 recte distinguens locum, *unde risus* referendo ad præcedentia. Reliqui *r. quidem*. In prima editione bonam esse scripturam falso narrat Gesn.

7. *Tactu*. Turicens. (quamquam nota subscripta, quasi *r* tollente) Guelf. Goth. Camp. Jenson. Tarv., *tractu*, cum Alm. Voss. 2 Gebhardi (ut videtur) MS. Vall. Bas. Gryph. (1536) Burm. Nostrum ex ingenio Regii solo profectum videtur, astipulante Mureto, qui nec ipse MS. nixus est, nisi forte illo, quem appellat Varr. lectt. XVIII, 20, in corrigendo proœmio hujus libri. *Tractum* astruere conatur Burm. locis Claudiani in Rufin. præf., v. 7; de 3 Cons. Honor., 141; ubi *tractus* nihil aliud nisi spiræ serpentum, paulo melius Ovidii ex Pont. IV, 15, locutione *trahere vul-*

ratione[1] moveri solet[2]: neque enim acute tantum ac

tum. Interpretatur « motum inde« corum. » Recte videntur obstare Capper. et Gesn. quorum hic *tractum* illum *facto* jam inesse monet, ut non debuerit seorsim memorari. Similem errorem habes IV, 2, 124. Sed IV, 4, 9, *jactu* male scribitur, quod et hic conjecit Francius, nullo, quantum video, emolumento. — Soli R. 7, Ald. habent *tactu*. Ed. — *Quodam... tactu*. Titillationem designari agnoscunt Capperonn. et Gesn. qui apponunt locum Plinii XI, 38, sect. 77, quem sua ex Aristotele mutuatum ostendit Harduinus. Hujus igitur verba subjiciemus *περὶ ζώων μορίων*, lib. III, c. 10, pag. Sylb. 75: *ὁ... γαργαλισμὸς γέλως ἐστί... συμβαίνειν δέ φασι, καὶ παρὰ* (sic lego pro *περὶ*) *τὰς ἐν τοῖς πολέμοις πληγὰς, εἰς τὸν τόπον τὸν περὶ τὰς φρένας, γέλωτα, διὰ τὴν ἐκ τῆς πληγῆς γινομένην θερμότητα.* Adjicit Gesn. Nemesianum Ecl. III, 29, ubi Bacchum Silenus « vocat ad ri« sum *digito*. » *Quodam... tactu* dixit, quoniam non omnis tactus est titillatio. — *Lacessitur*. Turic., *lascescitur;* a sec. manu *lassescit*. Guelf. Camp., *accersitur*. Ald., *arcessitur*, cum Colin. abesse verbum narrat Sichardus, a vetusto Codice, quem sibi missum ab Antonio Cassoviensi ex media fere Polonia, significat idem in præfatione. Nisi prægravaret Turic. auctoritas, amplecterer ego scripturam Guelf. *Lacessere* enim in re quacunque, quæ non hostilis aut sit aut fingatur certe, usurpatum, nunc primum disco (neque enim Lucretiana exempla sufficiunt); sed est ingeniose sane dictum. Quod autem Burm. ait *arcessere* locum modo habere in frigidis jocis, longe petitis, nequaquam ei accedo. Virg. Æneid. XI, 254, hanc confusionem *arcessendi* et *lacessendi* invenit Burm. Vide et Heyn.

1. *Una ratione*. Turic. Guelf., *ut narratione*, cum Jens. Tarv. (hic quidem *narat*. per unam *r*) et edd. ante Ald. *Ut ratione*, Alm. (sed non credo recedere hunc a suo Turic. Vide hac §.; item §. 8). *Una oratione*, Camp. Nostram dant Goth. (quem falso veterem illam præferre narrat Gesn.) Vall. et reliquæ edd. ante Gesn. (nec dubito quin Voss. 2, etsi tacetur (vide VI, 2, 20), qui suam *ut orat.* eruisse se ait ex Alm. interpretatur autem ita, ut *non referat* ad *explicari* hac sententia: « præterea puto *non* explicari, *ut*, « i..e. quo modo » etc. quam dure, dicere vix attinet. Hunc sequuntur Bip. Andr. Blass. Modo VI, 2, 30, *u*, quod solum offerretur, abiisse vidimus in *ut;* idem hic factum, unde *ut narrat.* exstitit pro *una rat.* Vide et §. 12. — Omnes nostri *una ratione*. Ed.

2. *Solet*. Turic. Camp., *soleat*, cum Goth. (nisi forte cum Gesn. dormitavi) et edd. ante Bad. quo acc. Gesn. et recentiores. Nostrum Vall. *Solent*, Guelf. Recte Badius faustam appellat Regii divinationem (is enim conjiciendo effecerat *una rat.* ex *ut narrat.*, mira verecundia usus in suadendo), modo pro *soleat* restituerit *solet*. Potest dici conjunctivus invectus ab iis, qui jam corrupissent *ut*. Pendere tamen etiam potest a *qui* post *risus*, modo et *lacessatur* legamus, quod ipsum suadet Regius. — Solus Vall. lib. a sec. manu *solet*. Ed.

venuste, sed stulte[1], iracunde, timide dicta aut[2] facta ridentur : ideoque anceps ejus rei ratio est, quod[3] a
8 *derisu* non procul abest *risus*. *Habet* enim, ut [4] Cicero dicit, *sedem in deformitate aliqua et turpitudine* : quæ quum in aliis demonstrantur, *urbanitas;* quum in ipsos dicentes[5] recidunt, *stultitia* vocatur : quum videatur[6] autem res levis[7], et quæ[8] ab[9] scurris, mimis[10], insipientibus[11] denique sæpe moveatur; tamen[12] habet vim nescio an imperiosissimam, et cui repugnari minime
9 potest. Erumpit enim[13] invitis[14] sæpe : nec vultus mo-

1. *Sed stulte*. Suspicor intercidisse *et*. Quamquam sæpe hoc omitti docet Drakenb. ad Liv. II, 6, 1; et Oudend. ad Suet. Cæs., c. 14 extr., nos ad IV, 2, 130; V, 11, 18; VI, 3, 48, et vere omittitur modo VI, 2, 36, et mox §. 12; in omnibus libris.

2. *Aut facta*. Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *ac f.*, cum edd. ante Bas. — Nostri omnes *ac facta*, exc. R. 10, *aut facta*. Ed.

3. *Quod;* sic Vall. lib. RR. 8, 9, 10, 12, Camp. Andr. Ald. *Quia;* sic R. 7, Jens., et apud Burmann. Voss. 2. Ed.

4. *Cicero*. De Orat. II, 28. Similis est Aristotelis finitio, Poetic., c. 5, p. Buhl. 205 : τὸ... γελοῖόν ἐστιν *ἁμάρτημά τι καὶ αἶσχος ἀνώδυνον οὐ φθαρτικόν*.

5. *Ipsos dicentes;* sic Turic. Guelf. cum Alm. Goth. Voss. 2 (nisi quod *dicentis*, et Turicensis a prima manu *ipso;* Almelovenius, *ipse* (vide §. 7; item mox). Reliqui *ipsum dicentem*.

6. *Videatur*. Goth. (tac. Gesn.) *videtur*, cum Vall. Voss. 2. Vide modo §. 7.

7. *Res levis*. Cicero : *leve est*, inquit, *totum hoc, movere risum*. Turn.

8. *Et quæ*. *Atque;* sic R. 7, Camp. Andr. Ed.

9. *Ab;* sic Turic. Guelf. Camp. Jens. (tac. Gesn.) Tarv. et edd. ante Bad. Reliqui *a*.

10. *Mimis*. Turic., *munus;* a sec. manu *minus*. Camp., *nimis*. Vide §. 3, Cod. Gebh.

11. *Insipientibus*. Turic., *inspicientibus*, cum Alm. Vide hac §.; item §. 9. — *Inscientibus;* sic solus R. 7. Cæteri *insipientibus*. Ed.

12. *Tamen*. Turic. Goth. (tacente Gesn.) Camp. *Tum*, cum Voss. 2, Vall. *Cum*, Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Ald. Correxit Regius.

13. *Enim*. Turicensis, Guelferbytanus, Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *etiam*, cum Voss. 2, Vall. et edd. ante Bad. Nostra est e conjectura Regii (lenissima, vide VI, 1, 24) quam expressit Bad. Reliquæ *enim etiam*. — *Enim etiam* nullibi reperitur. Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10, 12, Ald. habent *etiam* loco *enim*. Ed.

14. *Invitis*. Turic. Guelf. Camp Goth. Jens. (tac. Gesnero) *invitus*, cum Voss. 2, Vall. et edition. ante

do ac vocis exprimit confessionem, sed totum corpus vi sua concutit: rerum autem sæpe [1], ut dixi [2], maximarum momenta vertit, ut quum [3] odium iramque frequentissime frangat. Documento sunt juvenes Tarentini [4]: qui multà de rege Pyrrho [5] securius inter cœnam locuti, quùm rationem facti reposcerentur [6], et neque negari res, neque defendi posset, risu sunt et opportuno joco elapsi: namque unus ex his, *Immo*, inquit, *nisi lagena defecisset, occidissemus te:* eaque urbanitate tota est in-

Ald. Correxit Regius. Alm. *dare enim etiam invito* non credo, vide §. 8; item mox. — Maxima pars nostrorum *invitus*. Ed. — *Erumpit... invitis*. Ponit Gesnerus geminum Cic. locum, l. c.: « Ita repen« te erumpit.... oculos occupat. » — *Sæpe: nec*. Turic. Guelf. Camp. inserunt *nec fultus ope*, cum Alm. et edd. ante Burm. exc. Ald. Gryph. (1536) Colin. Vidov. Scribunt Guelf. Camp. Voss., *fulctus*. Goth., *fluctus* (nisi forte erravimus). Alm., *vultus* (quod tamen non credo. Vide *modo*; item §. 14). Muretus l. c. eleganter, ut semper: « Barbara, ait, « quædam enunciatio effecerat, ut « *nec fultus* pro *nec vultus* scribe« retur. Quæ corrupta scriptura ful« ta est postea ope alicujus, qui de « suo addidit illud *ope*. Sic sæpe « *feritas* invasit in locum *verita*« *tis*, *fenus* in locum *Veneris*; alia« que ad eumdem modum. » Vide Drakenborc. ad Liv. XXI, 2, 4. — *Nec vultus modo*; sic Vallæ liber a secunda manu antiqua. *Nec fultus ope, nec vultus modo*; sic Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10, 12, Andr. Jens. Delenda esse τὰ *nec fultus ope* in Vall. lib. indicant posita sub singulis litteris puncta. Ed. — *Nec vultus*. Turic. Guelf., *n. vultum*, cum Alm. Sed Goth. (tac. Gesn.) *non v*.

1. *Sæpe* omittit Camp.

2. *Ut dixi*. Non habeo demonstrare locum. Securi transeunt interpretes. Omisit (sic melius) Gedoynus. An memoria lapsus Quint. credebat hoc se alicubi monuisse? Vide lib. V, cap. 11, §. 26.

3. *Ut quum*; sic Turic. Obr. Reliqui omittunt *ut*. — *Ut quum*. Vide lib. VI, cap. 1, §. 51.

4. *Tarentini*. Turic. (a pr. manu) *starent iniqui*. — *Juvenes Tarentini*. « Narrat Val. Max. V, 1, 3 ex« tern. (citatus jam Regio) et Plut. « in Pyrrho » (Turnebo, p. 387 E). « Sed multo argutius Noster » (vide I, 9, 5). « Ille: *Nisi vinum nobis de« fecisset, ista quæ tibi relata sunt, « præ iis, quæ de te locuturi era« mus, lusus ac jocus fuissent*. Hic: « Πλείονα δ' ἂν τούτων εἰρήκειμεν, εἰ « πλείων παρῆν οἶνος ἡμῖν. Si vitam « miles Plutarchi et Maximi, Fa« bianus profecto insuper aureum « tripoda meruit. » Gesnerus.

5. *Rege Pyrrho*; sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *P. r.* Vide §§. 4, 12.

6. *Reposcerentur*. Turic. (a pr. manu) *res poscerentur*. Jens. (tac. Gesn.) *reposceret*, cum edd. ante Ald.

11 vidia criminis dissoluta. Verum hoc, quidquid est, ut non ausim dicere carere omnino[1] arte; quia[2] nonnullam observationem habet, suntque ad id pertinentia, et a Græcis et a Latinis composita præcepta[3]: ita plane affirmo, præcipue positum esse *in natura* et *in* [4]*occasione*.
12 Porro *natura* non tantum in hoc valet, ut acutior quis atque habilior sit ad inveniendum (nam id sane doctrina possit[5] augeri), sed inest proprius[6] quibusdam

1. *Omnino;* sic et Camp. cum MSS. ut volebat Regius pro *omni* edd. a Jens. ante Ald.

2. *Nonnullam.* Turic. (a sec. manu) Guelf. omittunt *non*, cum edd. post Camp. ante Ald. Correxit Regius. — Nostri omnes *nonnullam*. Ed.

3. *Composita præcepta.* Cic. de Orat. II, 54: « Itaque quum quos« dam Græcos inscriptos libros esse « vidissem de ridiculis, nonnullam « in spem veneram, posse me ali« quid ex istis discere. » Aristotelis quidem de ridiculis præcepta temporum injuria nobis invidit, vide Arist. Rhet. I, 11, 29; III, 18, 7; etiam Theophrasti liber περὶ γελοίου intercidit. Rhetores, qui aliquid de risu scripserint, recenset Vavassor *de ludicra dictione*, sect. 3, c. 1, p. (Kappii) 257-270. Sed obiter illi plerique; et credibile est in *artibus*, quibus caremus, hunc locum de industria tractatum, velut in Gorgiæ prodente Aristotele, l. c. Vide Nostr. §. 22. Aristotelis doctrinam de εὐτραπελίᾳ propositam in Ethic. Nic. II, 7, demonstrat Schneiderus ad Demetr., p. 153, quo adde indicante etiam mox (§. 18) Almelovenio IV, 8; Magna Moral. I, 31; Ethic. Eudem. 37. Sed juvabit audire Schneiderum de consuetudine loquendi in hoc genere disputantem l. c. Eleganter, sed respiciens modo ad pronunciationem, præcipit de *jocatione* Cornif. ad Herenn. III, 13, 14. Marsi (vide hic §. 102) liber intercidit. Huc trahas Athenodori quoque opus. Vide lib. II, cap. 17, §. 15.

4. *In occasione.* Præpositionem habent et Turic. Guelf. Goth. Omittunt Camp. Jens. (tacente Gesn.) et edd. ante Burm. exc. Bad. Bas. Vide lib. VI, cap. 1, §. 23; hic §. 27. Simile modo duplex *a* in omnibus libris.

5. *Possit;* sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Jens. Tarv. Reliqui *posset*. Reposuit Regius, male, vide I, 8, 5, nisi forte ejus mutatio spectabat ad §. 10, ubi sane corrupte in Goth. (tac. Gesn.) *def. possit*. Vide IV, 2, 128. Aptius hic quidem fuerit *potest*, quod reponere h. l. ne ipsum quidem durum. Vide lib. IV, cap. 5, §. 11.

6. *Proprius... habitu.* Turicens., *propius quibus deorum in hab.;* a secunda manu, *proprius quibus decorum habitu.* Guelferbytanus, *propria vis de eorum habitu.* Jensonius, *proprius quibusdam decor habitu*, cum editionibus ante Ald. ubi Regius desiderat *in*. Camp. nostrum.

decor in habitu ac vultu[1], ut eadem[2] illa minus, alio
dicente, urbana esse videantur[3]. *Occasioni*[4] vero et in 13
rebus est tanta vis, ut sæpe adjuti ea non indocti modo,
sed etiam rustici salse[5] dicant in eum[6], quisquis[7] ali-

1. *Ac vultu;* sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *atque v.*

2. *Ut eadem.* Turic. Guelf. omittunt *ut*, ob *u* antecedens. Vide §. 7.

3. *Alio... videantur;* sic Turic. Guelf. Goth. (tacente Gesn.) Camp. (nisi quod hic *esse vid. urb.*) cum Voss. 2. Reliqui *d. a. v. u. e.* (vide §§. 10, 17). Quare deseruerit Ciceronem? lib. X, cap. 2, §. 18.

4. *Occasioni.* Turic. Guelf., *Occasio*, cum Alm. Reliqui Codd. silentur. Equidem video dativum esse in Goth. cui socios ultro assigno Voss. 2, Vall. (vide §. 8). Sed eorum vix majorem auctoritatem agnosco quam Camp. qui et ipse *Occasioni*, cum tot edd. Vide V, 13, 19. — *Occasioni.... prior.* In tanta, quæ est hujus loci, corruptela id unum relinquitur ut probabilem scripturam, utut erutam e MSS. communicemus cum lectore: « Occasio vero et in rebus est tanta « (hic *vis* omitto de conjectura) « ut... dicant, et in eo, *quid* (conj. « pro *quis*) *aliquis* (conj. pro *ali-* « *quid*) dixerit prior. » Facile apparet alienissima illa *et in rebus* hac constitutione defendi et in aliquo dignitatis loco poni, dum referuntur ad *et in eo*. Est enim occasio aut in rebus, aut in dicto alicujus priore. Quis autem tulerit « occa- « sioni et *in* rebus? » ubi saltem *in* debebat omitti, etsi vel sic *rebus* vilissimum fuerit et plane otiosum. Sed displicet, quod, in illa partitione, prior species non nuda proponitur, sed adjunctis istis: *tanta ut*, etc. Hoc ut vitetur paulo licentius ita poterit scribi: « Occasio... « est (*cujus* [hoc additur de conjec- « tura] tanta vis ut... d.) et in eo », etc. Levior illa (et lenis profecto) mutatio τοῦ *quid* et *aliquis* eo commendatur quod non celeritate dicendi certatur, cujusmodi sententia inest istis: *quis aliquid d. prior*, verum artificio et felicitate apprehendendi id, quodcunque forte fortuna aliquis dixerit prior. Eo enim prorsus ducunt quæ protinus inseruntur: *Sunt enim*, etc. Recte autem Regius huc advocat locum Cic. de Orator. II, 56 extr.: « Omnino « probabiliora sunt quæ lacessiti « dicimus, quam quæ priores. »

5. *Rustici salse.* Turic. Guelf., *rusticis ai se.* Ille a sec. manu *rusticis adesse.* Levis error, in quo recepta illa latet.

6. *Dicant in eum.* Turic. Guelf. Camp., *d. et in eo*, cum Voss. 2, et edd. ante Bad. sec. qui *d. et in eum*. Basil., *d. ut cum*, ex conjectura Regii. Mox Gryph., *d. in eum*, cum reliquis edd. ubi *et* perquam leviter expungitur. Neutrum genus esse in *eo*, apparet oppositis *et in rebus*. Quod si enim masculinum esset, quo referretur *quisquis*, dicturus erat Quint. « et in *rebus*, et « in *persona*. » Goth. dare *d. in*, omisso pronomine et Gesnero dicenti et mihi silenti credo, quamquam obstat gemellus ille Voss. 2. Vide VI, 2, 20. — Omnes nostri, *et in eo*. Ed.

7. *Quisquis.* Turic., *quis*, cum

quid dixerit[1] prior: sunt enim longe venustiora omnia
14 in respondendo, quam in provocando. Accedit difficultati, quod ejus rei nulla exercitatio est, nulli præceptores : utique in conviviis et sermonibus multi dicaces; sed quia[2] in hoc usu quotidiano proficimus : oratoria urbanitas rara, nec ex parte[3] propria, sed ad hanc
15 consuetudinem[4] commendata[5]. Nihil autem vetabat[6] et componi[7] materias[8] in hoc idoneas[9], ut controversiæ

Jens. Loc. Ven. Rusc. Bas. quod inveniebat et Regius. A sec. manu ille nostrum et hoc CAMP. Tarv. cum reliquis. Badius prior *cui* de conjectura.

1. *Dixerit*. Jens. (tac. Gesn.) *dicitur*, cum Loc. Ven. Rusc. Bad. pr. quamquam Vall. nobiscum facit.

2. *Sed quia*. Turic. (a pr. manu) omittit *sed* cum Alm. probante Burm. *Sed* a librariis addi ostendit Drakenb. ad Liv. VI, 22, 8. Hanc originem veriorem censeo, quamquam et litteræ *ces* præcedentes parere potuerint errorem. Vide eumdem ad VII, 41, 5; et hic §. 28; it. IV, 2, 70. — Nostri omnes *sed quia*, exc. R. 12, et apud Burm. V. C. Alm. qui τὸ *sed* omittunt. Ed. — *Sed quia*. Melius sane abfuerit *sed*. Sic et Gedoynus.

3. *Parte;* sic Turic. Guelf. CAMP. cum Goth. Voss. 2, Vall. Bodl. Bal. Alm. Andr. Reliqui *arte*. — *Parte;* sic omnes nostri. Soli R. 7, Jens. Ald., *arte*. Ed. — *Ex parte propria*. Sua causa, quasi aliquid conducat oratori. *Pars* dictum pro *specie*, *genere*. Vide II, 18, 5.

4. *Ad hanc consuetudinem*. « Conviviorum scilicet et sermonum, de « qua paulo ante dixit. » Rollinus.

5. *Commendata;* sic Turic. Guelf. CAMP. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Reliqui *accommodata*, ex conjectura Aldi, ut suspicor. Non dubito quin nobiscum faciat Alm. quamquam non memoratus. Vide §§. 9, 19. — Omnes nostri *commendata*. Ed. — *Commendata*. A rhetoribus in scholis, quos protinus notat male jocos ex *materiis* suis proscribentes. Hoc enim est in imperfecto isto *vetabat*. Vide II, 10, 9. — *Utique.., commendata*. Sic intellige : *In conviviis* quidem *et sermonibus multi dicaces* reperiuntur : *sed* hoc contingit, *quia in id usu quotidiano proficimus. Oratoria urbanitas rara est, quia ejus rei nulla exercitatio* est in scholis, nec habet artem (si *arte* pro *parte* admittas) propriam et peculiarem, *sed*, etc. Vide supra. ROLL.

6. *Vetabat*. Goth., *vetabit*, ut conjecit et recepit (in pr.) Badius, Male, vel ob *fingerentur* imperfectum (vide VI, prooem. 16). Sed Voss. 2, *vetebat*.

7. *Et componi*. Quidni *vel* pro *et?* (vide not. ad IV, 3, 12.) Opponuntur enim *componi* et *singulas*. Nisi forte expunxeris *et*.

8. *Materias*. Turic. Guelf. CAMP. Goth. (tac. Gesn.) *materies*. Male. Vide II, 10, 4, et tot locis. Guelf. omittit *in hoc idoneas*.

9. *Materias.... idoneas*. Cujusce

permixtis salibus[1] fingerentur; vel res proponi singulas ad juvenum talem exercitationem. Quin illæ ipsæ, quæ 16
Dicta sunt, ac vocantur[2], quas certis diebus festæ licentiæ dicere[3] solebamus, si paulum adhibita ratione

modi est *materia* illa quæ tractatur a Seneca in ludo de morte Claudii imperatoris, et ab Erasmo in Moria, et a Luciano in musca et judicio vocalium. Turn.

1. *Salibus*. Turic. (a sec. manu) *talibus*. Guelf., *tabulis*.

2. *Quin... vocantur*. Turic. Guelf. Camp., *Q. ipsæ illæ dictæ sunt a. v.* Goth. (tac. Gesn.) *Q. illæ ipsæ dictæ sunt a. v.*, cum Voss. 2, Alm. (?) Tarv. Ald. *Q. illæ ipsæ quæ dictæ s. a. v.*, Vall. (?) et Bad, pr. Nostrum in Jensoniana prima. — Solus B. 7, *Quin illæ ipsæ dicta sunt*. Alioqui ead. nostri. Ed.

3. *Dicere*. Omittunt hoc Turic. Guelf. cum Alm. *Dare*, Camp. Juvat integram protasin apponere, qualis legitur in vetustissimis Codicibus, quo manifestior sit difficultas loci. « Quin ipsæ illæ dictæ « sunt ac vocantur, quas certis die« bus festæ licentiæ solebamus. » *Dicere* illud novitium esse, quamquam in uno meorum Codd. positum, vel hoc apparet, quod pro eodem est *dare* in Camp., quo fluctuatio librariorum indicatur (vide V, 13, 19). Etiam *quæ* relativum post *dictæ* a sinceris libris abest. In recepta neutrum *dicta* nullis machinis structuræ inseri potest, et rectissime Badius. « Quæram, ait, « ab eo (Regio) quid demonstrent « illa pronomina *illæ ipsæ*, quum « nullum substantivum significans « rem demonstratam addatur, nisi « *dictæ* legantur. » In Vallensis margine ad *dictæ* annotatum est: *dictæ sive dicteriæ*. Inauditum sane feminini generis substantivum, si tamen sincerum possit probari, magnopere subventum fuerit loco. Durissimum enim tot vocabula mutare: *ipsa illa dicta.... quæ*, ubi nulla erroris occasio ostenditur. Atqui hoc saltem fieri debebat in recepta. Deinde quid illud est: « dicta *sunt* ac *vocantur?* » Anne igitur nomen, quod aiunt, et omen habent *dicta* illa? Sed quod tandem comminiscar *dictum*, quod *vocetur* quidem neque *sit* tamen? vide §. 109. Apage frigus istud plus quam puerile. Porro *dicta dicere* quam sit elegans, alii viderint. Sed hoc ne in Codd. quidem. Quare autem *solebamus*? Num igitur jam non sit idem? Præteriti ratio potest esse in eo, quod vel consuetudo tangatur, quæ fuerit Quintiliani et condiscipulorum in scholis (velut I, 5, 23, 24; I, 10, 39; V, 12, 17), vel mos antiquus Romanorum jam abolitus, ubi tamen perfectum aptius (velut III, 10, 1; VI, 1, 35). Neutrum huc pertinet, quum Saturnalia et *libertas* illa *decembris* (Hor. Serm. II, 7, 4) procul dubio respiciatur in istis *certis diebus festæ licentiæ*, quæ nec scholarum erant (nam feriæ isto tempore), nec abolita Quintiliani ætate. In tanta obscuritate, magis, ut aliquam tamen sententiam dispiceremus, quam ad restituendam Quintiliani manum, *sunt ac* et *solebamus* mutare aggressus sum. Ex illo fecerim *sicut*, ex hoc *serebamus*. Ægre, fateor,

fingerentur, aut aliquid in his serium quoque esset admixtum, plurimum poterant [1] utilitatis afferre: quæ nunc juvenum, vel sibi ludentium [2] exercitatio
17 est. Pluribus autem nominibus in eadem re vulgo utimur: quæ tamen si diducas [3], suam quamdam [4] propriam vim ostendent; nam et *urbanitas* dicitur, qua quidem significari video sermonem præferentem [5] in verbis et

quisquam admittet illam corruptelam, in hac emendatione scrupulum eumdem inveniet, quem tetigimus, temporis præteriti. Hoc quidem ita amoliri posse videaris, si dicas juvenum modo fuisse hosce jocos in Saturnalibus, quos se quoque olim agitare meminerit Quint. Sed equidem præteritum ab eo probatum censeo, qui *fingerentur* et *poterant* male interpretaretur, quasi de præsenti non dicta. Quare si quid licentius grassari permittatur, scribemus ita: « Quin ipsæ illæ « (*dictæ sententiæ* vocantur) quas « c. d. f. l. *jaculamur*. » *Dictas sententias* vulgo esse appellatas hasce in Saturnalibus jocationes, gratis sumo, neque aliunde, quam ex hoc ipso loco, didici. Eodem redit, si pro *sunt ac* scribis *sicut;* ubi *dictæ* appellabuntur eædem, in quo facilior sane est structura « *dictæ* (sic« ut vocantur). » Nisi forte censes, huic voci *dictæ* aliquod præsidium esse in glossa illa Vall. *Jaculamur* aptissimum fuerit verbum. Vide §§. 42, 43; IX, 2, 79, ubi recte Burm. ablegat ad Petron., c. 109 *c* in *l*, in *b* abire *l*, etsi exemplis docet Morelius, *Éléments de Critique*, p. 93, 140, 141, despero tamen quemquam tantæ mutationi conciliatum iri, nisi casus advocetur, verus ille ex machina Deus, omniumque emendationum, ingenio carentium, vindex præsentissimus. Potuit enim sane *casu* librarius scribere *solebamus* pro *jaculamur*.

1. *Poterant;* sic Turic. Guelf. CAMP. cum Alm. Loc. Venet. Rusc. Obr. Gesn. Bip. *Poterat*, Jens. Tarv. Ald. Reliqui *poterunt*. Male.

2. *Vel... ludentium*. Ambiguum est *vel*. Aut dirimit enim *ludentes* a juvenibus, aut valet *adeo*, quod sic interpretaberis: etiam tum, quum nihil aliud nisi etc. Quid sit « *sibi* ludere » vix dicam. An nullo alio teste, magistro non moderante? Sed fortasse nihil aliud nisi *inter se*. *Nunc* non ad ætatem eam refero, qua scribit Fabius, sed oppono desideratis istis: *si fingerentur, si esset*, quomodo dicimus: « melius « abesset; *nunc* ita intelligimus. »

3. *Diducas;* sic Turic. Goth. (tac. Gesn.) CAMP. cum Vall. Loc. et edd. ante Gesn. Reliqui *deducas*. Correxit Regius. — *Diducas*. « I. e. se« pares. » Regius. Si quis synonymiam hanc sedulo discernat, differentiæ apparebunt.

4. *Quamdam propriam*. Ita Turic. Guelf. CAMP. Reliqui *p. q.* Vide §. 12; item §. 18.

5. *Præferentem;* sic Turic. Guelf. CAMP. cum Alm. Vall. et edd. ante Basil. exc. Ald. *Præsentem*, Goth. Voss. 2 (vide VI, 2, 21). Reliqui *so*

sono[1] et usu proprium quemdam gustum[2] Urbis, et sumptam ex conversatione[3] doctorum tacitam eruditionem[4]; denique, cui contraria sit *rusticitas*. *Venustum* 18
esse, quod cum gratia quadam et venere dicatur[5], apparet: *salsum*[6] in consuetudine pro ridiculo tantum accipimus[7]; natura non utique hoc est, quamquam et ridicula oporteat[8] esse salsa: nam et Cicero, *omne, quod salsum sit*[9], ait *esse Atticorum*[10]; non, quia sunt[11] maxime

inserunt; suadente Regio, Badio iterum refragante. Vide VI, 2, 14. — Omnes nostri *præferentem*, exc. Jens. ab emend. et Ald. qui *se* inserunt. Ed.

1. *Sono*. Turic., *soso*; a sec. manu *sese*, cui ascribitur: *vel ex arte*. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *arte*. Mirum glossema!

2. *Gustum*. Camp., *gestum*, cum Goth. Vall.

3. *Conversatione*. Vocabulum hoc, L. Senecæ inprimis frequentatum, jam Trogo adhibitum docet summus Ruhnkenius ad Vellei. II, 102, 3, ubi locus Gronovii in Observ. demonstratus, est p. 631 ed. Platn. Vide Nostrum I, 2, 4; Declam. p. (Bip.) III, 17, 4, 149; Dial. de Oratt., c. 9; Seneca Epist. 108, p. (Bip.) 55: « Non solum studentes, « sed etiam *conversantes* » ubi *conversatio*, ut hic a Nostro, significatur quotidiana, a certo discendi consilio aliena. Appul. Met. lib. V, p. 89, 91.

4. *Doctorum... eruditionem*. Vide IV, 2, 45. *Doctus* non aliter usurpatur quam *eruditus*. At quam eleganter *tacita* appellatur illa eruditio! Vide I, 10, 7: « (artes) *tacitæ* « quoque sentiuntur. » Et mox §. 19.

5. *Et... dicatur*. Jens., *ex... dictum*. Tarv., *et... dictum*, cum edd. ante Ald. Correxit Regius, sed jam Camp. nostram.

6. *Salsum.... salsa*. Turic., *falsum..... falsa*. Vide §§. 6, 39. — « Vita, ait Plinius, paulo humanior « sine sale degi non potest. » Turn.

7. *Accipimus*. Turic. a pr. manu *accepimus*.

8. *Oporteat esse*. Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *esse oport*. Male. Vide §§. 17, 25. — *Quamquam... oporteat*. Conjunctivum vide ad procem. 18. Recte præcipit, ridiculis quidem utique oportere inesse salem, salsis risum negat.

9. *Salsum sit*. Turic. Guelferb., *supersit*, cum Alm. *Sal sumpsit*, Camp. Apparet origo erroris.

10. *Cicero... Atticorum*. De Oratore, lib. II; Orat. 90. Ed.

11. *Non quia sunt*. Recte Gesnerus malit *sint*, quoniam pertineat ad Ciceronis sententiam. Possit (id quod est in Guelf. Camp. et marg. Vidov.) *nam* pro *non*, mutari in *num*, ut sit interrogatio per parenthesin, valens negationem. Vide V, 10, 102. Locus Ciceronis est ex Oratore, c. 26. Almelovenius ablegat ad §. 107, et locum Demetrii de elocutione, p. (Schneid.) 72: διόπερ οὐδὲ ἐκωμῴδουν δωρίζοντες, ἀλλὰ πικρῶς ἠττίκιζον· ἡ γὰρ ἀττικὴ γλῶσσα συνεστραμμένον τι ἔχει καὶ δημοτικὸν,

ad risum compositi: et Catullus, quum dicit, *Nulla est in corpore mica salis*[1], non hoc[2] dicit, nihil in corpore
19 ejus esse ridiculum. *Salsum* igitur erit, quod non erit insulsum, velut quoddam simplex orationis condimentum, quod sentitur latente[3] judicio[4], velut palato, excitatque et a tædio defendit orationem: sane tamen[5], ut

καὶ ταῖς τοιαύταις εὐτραπελίαις πρέπον. Item ad Philostr. in vita Scopeliani, lib. I de Sophist.: *προσφυὲς... τοῖς Ἰωνικοῖς* (quales sunt Attici) *τὸ ἀστεΐζεσθαι*, p. 519 Ol.

1. *Nulla... salis;* sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui totum pentametrum, ut est apud Catullum. — *Nulla.... salis*. Memoriter extra versum citat locum. Vide VI, 1, 24. Catulli epigramma est in Quintiam et Lesbiam apud Is. Vossium, p. 311.

2. *Non hoc*. Turic. (a sec. man.) Guelf. Camp. omittunt *non*, cum Goth. et edd. ante Roll. Vindicant negationem Turic. (a pr. manu) Alm. Goth. 2. Erasmus in Adagg. II, 3, 51; Muretus Varr. lectt. 19, 6; Bad. in marg. et nota.

3. *Latente.... palato*. Latet illud judicium, cujus ne ipse quidem qui judicat conscientiam habet. Recte autem comparat Burmannus Cic. de Nat. Deor. II, 18 extr.: « (Epicurus) *palato... judicat*. » Vide Lactant. *de Op. Dei*, c. 10.

4. *Judicio... excitatque;* sic Turic. Alm. (nisi quod ille *plato* et *excitat quæ*, ex hoc autem *et* post *judic.* affertur. Falso profecto (vide §§. 14, 20) cum Goth. Voss. 2, Stoer. et edd. ante Gibs. quo acc. Roll. *J. v. p. excitat quod*, Guelf. Reliqui *j. et velut palatum excitat quod*, cujus auctorem dicit Bodl. Gibsonus, mihi quidem nil ejusmodi persuadens. Est sane in Turic. sec. manu *palatom* et *quod* pro *quæ*. Sed quis tulerit structuram illam *τοῦ quod* post *excitat?* Camp., *j. velut palato exstat atque excitat*. —*Excitat.... orationem*. Vide ad VI, 1, 2. — Maxima pars nostrorum *velut palato, excitatque*. Ed.

5. *Tamen*. Goth. (tacente Gesn.) omittit cum Voss. 2, Capper. Vide §. 28, conjicit *tam* Burm. — *Sane tamen... habent*. Librorum quidem hic nonnisi duorum levissima varietas; sed non est acquiescendum in recepta scriptura. Nihil agit Capper. aliquot exemplis defendere conatus, quod *ille* et *hi* referantur hic ad nomen nusquam expressum. Id autem esse *sal*, qui lateat in *salsum*. Neque enim tantæ licentiæ præsidium ex iis peti potest. Colomesii pater, ut narrat filius, ad oram codicis sui *sal* scripserat pro *ille*, et *sales* pro *hi;* non leni emendatione. Burmanno displicet tam brevi geminatum *tamen*. Rectissime; etiam propter logicam. Equidem præterea quid sibi velit *sane* isto loco, si interroger, obmutescam. His igitur vocabulis diffisus rescribere malim: *Sales enim*. Peccatum fuit similiter in loco Ciceronis, modo citato, Orat., c. 26, ubi *sanum* pro *salsum* male prætulit Lambinus ex uno Codice. Vide turbatum in eodem vocabulo, §. 15. *Audiendi sitis* quam egregie dicta sit, quemquam docere non attinet.

ille, in cibis paulo liberalius aspersus, si tamen non
sit immodicus, offert aliquid propriæ voluptatis: ita hi
quoque in dicendo habent[1] quiddam, quod nobis faciat
audiendi sitim[2]: *Facetum*[3] quoque non tantum circa
ridicula opinor consistere. Neque enim diceret Hora- 20
tius[4], *facetum carminis*[5] *genus natura concessum esse
Virgilio*: decoris hanc magis, et excultæ cujusdam
elegantiæ appellationem puto: ideoque in epistolis
Cicero[6] hæc Bruti refert verba, *Næ illi*[7] *sunt pedes
faceti*[8], *ac deliciis ingredienti molles*[9]: quod conve-
nit cum illo Horatiano, *molle atque facetum*[10] *Virgilio.
Jocum*[11] vero accipimus, quod est contrarium se- 21

1. *Habent.* Guelf., *habet.*

2. *Sitim.* Turic. a pr. manu *sit in.* Unde est profecto quod mox Camp. *infacetum.*

3. *Facetum.* Multis in locis Cic. *facetum* usurpat pro *urbanitate*, uti per totam orationem elegantia illa extendatur, differatque a dicacitate. Ed.

4. *Horatius.* Turic. (a pr. manu) *oratus.* Goth. (tac. Gesn.) Camp., *oratius;* ut mox *oratiano* Turicens. Camp.—*Horatius.* Sat. I, 10, 44, 45.

5. *Carminis.* Turic. (a pr. manu) *cato minus*, cum Alm. Ille a sec., *catoni*, et sic Guelf. cum Gothan. Voss. 2. *catoni minus*, Camp. *catonis*, Jens. et edd. ante Ald. Nostrum Vall. non *cautionis*, ut narrat Burm. Regius *orationis* reponere suasit. Equidem suspicanti Burmanno respondeam, nihil nisi receptam latere.

6. *In epistolis Cicero.* Locus inter fragmenta relatus, apud Ernest., p. 1067. Malim pæne *ingrediendi.*

7. *Næ illi.* Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (de *ne* tac. Gesn.) *ne ulli*, cum Voss. 2, et edd. ante Stoer.; itemque edd. Ciceronis. *Ne ullo*, Andr. Sich. Potest recepta videri commoda veteris scripturæ emendatio, auctore incerto. Scriptura τοῦ *næ* semper per *e* solum tenenda, docente Faerno ad Terent. Andr. prol. 17. Vide Heusing. ad Cic. de Off. II, 21, 16; Cort. ad Sall. Cat. 52, 27.

8. *Faceti.* Turic. (a pr. manu) *facti*, cum Alm. (vide §. 19; item §. 26). Vide §. 37.

9. *Molles.* Turic. (a pr. manu) Camp., *mollis.* Jens., *mollius*, cum edd. ante Stoer. quo acc. Ciceronis fragmenta. Badius Ascensius (referente Burmanno: nec scio ubi, neque enim in edd. quas confero) conjecit *delicatius ingrediente molles*, probante Burmanno, me, quare præstet, parum assequente, nisi voluit *ingredienti.*

10. *Quod c... Virg.* Non erat quod hisce uncos apponeret, tamquam glossemati, Gesn., male repetitos illos a Bip. Camp., *quia... V.* Vide §. 6.

11. *Jocum. Jocus duplex* ponitur

rio: nam et fingere [1], et terrere, et promittere interim jocus est: *Dicacitas* sine dubio a dicendo, quod [2] est omni generi commune, ducta [3] est: proprie tamen significat sermonem cum risu aliquos [4] incessentem: ideo Demosthenem *urbanum* fuisse dicunt, *dicacem* [5] ne-
22 gant. Proprium autem materiæ, de qua nunc loquimur, est *ridiculum*; ideoque hæc tota disputatio a Græcis περὶ γελοιου inscribitur [6]; ejus prima [7] divisio traditur eadem,

a Cic. Offic., lib. I. *Petulans et illiberalis*, alter vero *liberalis et gratus*, qualis est in Plauto, antiqua comœdia et libris Socraticorum. Turn. — *Vero accipimus*. Camp. inserit *id*, non male.

1. *Et fingere*. Turic. Camp., *effing*. — *Nam et fingere*. Hisce improbatio, nisi fallor, inest ejus, quod modo fieri dicebat. Est autem talis fere in omnibus, quæ hic recensentur, vocabulis. Sed particula *nam*, quamvis in omnes partes versata, nondum scio quid faciam. Id quidem unicuique manifestum esse puto, *serium* a Romanis non, ut a nobis, opponi etiam *ficto*, sed soli *ridiculo*. Quod plurima veterum loca ostendunt, velut hic apud Nostrum, §§. 106, 108; IX, 2, 14. Sic I, 2, 1, « discere *serio*, » non est *vere, non dissimulate*, sed *severe, citra lusum* (vide I, 1, 20). *Jocus* autem potest esse vel in *seriis*, i. e. ubi non ridetur. Ejusmodi est *terrere* inprimis. Ergo aliud hic dicit Quintil. ac modo accipi narrabat. Hoccine autem induci potest per *nam?* Subaudiendum in proximis fuerit *male, parum recte*, ad illud *accipimus*. Sed nimia ista durities. *Vero* etiam, post *Jocum*, languet et jacet ne levissimam quidam habens oppositionem. Malim *vulgo*, ut §. 17; item §. 18, *in consuetudine*. Neque tamen vel sic, etsi improbatio paulo sit manifestior, *Nam* recte dici, nullo alio interjecto, mihi persuadeo. *Et* ante *fingere* inprimis necessarium, quod valet *etiam*, quo ostenditur, non solum *risum* contineri *joco*.

2. *Quod est*. Turic. (a sec. manu) *quæ ex*. Camp. addit *ex*. Edd. a Jens. ad Ald., *quæ e*.

3. *Ducta*. Goth. (tac. Gesn.) *dicta*.

4. *Aliquos*. Basil. Stoer. Chouet. Leid., *aliquo*. Restituit Gibs. cum magno strepitu, « reliquos » malam scripturam dare narrans, quod Burm. refinxit « *nonnulli*. » Vide XV, 13, 9. — Nostri omnes *aliquos*. Ed.

5. *Urbanum... dicacem;* velut Cicero. Vide §. 2. — Cic. idem scribit ad Brutum. Demosth. autem *urbanus* est, quia in perpetuitate dicendi suavis est, non autem dicteriis et scommatibus jaciendis. Turn.

6. *Περὶ γελοίου inscribitur*. Turic., *περι ϲελοιουιν scr.*; a sec. manu *peri sologion inscr*. Camp., *περιστολογια scr*. Goth., *περισσολογια inscr*. Voss. 2, *Περισσολόγον inscr*. *περιίσσολόγια*. Vix credo. Jens. Tarv. lacunam. Reliquæ ante Ald. *περι γελιου*.

7. *Ejus prima*. Turic., *enim pr.*; a sec. manu *etenim pr.*, et sic Guelf.

quæ est omnis orationis[1], ut sit positum *in rebus*, aut *in verbis* : usus autem maxime simplex[2]. Aut enim *ex* 23 *aliis* risum petimus, aut *ex nobis*, aut *ex rebus* [3] mediis: *aliena* aut *reprehendimus*[4], aut *refutamus*, aut *elevamus*, aut *repercutimus*, aut *eludimus : nostra*, [5] *ridicule indicamus*, et, ut verbo Ciceronis[6] utar, dicimus aliqua *subabsurda*: namque eadem, quæ, si imprudentibus excidant, *stulta* sunt; si simulamus, *venusta*[7] creduntur. Tertium est genus, ut idem dicit, in *decipiendis* 24 *exspectationibus*, dictis aliter accipiendis, [8] cæterisque, quæ neutram personam contingunt, ideoque a me *me-*

Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et edd. ante Ald. exc. CAMP. qui *et enim suprema*, unde apparet origo vitii, quod correxit Regius.

1. *Quæ est omnis orationis.* Vide III, 5, 1. Sic modo §. 21, *omni generi*, i. e. dicendi. Mox inter *positum* et *in* inserit *aut* Goth. (tacente Gesn.) solus, sed valde in tempore.

2. *Maxime simplex.* Gesnerus pro *simplex* emendat *triplex*, aptissime et aliquanto ultra Francium, qui pro *maxime* rescribi malit *minime*, probante Capper. Usum adverbii cum numerali, græcissantem, non capiebat librarius. Vide Viger. ed. Zeun., p. 405; item Hemsterhus. ad Lucian. Bip., vol. I, p. 303. Vide V, 14, 5, *maxime quinque*. Vulgata stare nequit. Ascriptum in Rusc., excusum in Bad. utriusque margine, *maximi triplex*.

3. *Mediis: aliena.* Turic. CAMP. inserunt *in*, cum Alm. mire, natum tamen credo ex littera *i* in *mediis* male accepta; quamquam CAMP. transponit *med. reb.* — *Mediis.* Hoc quid sit, mox ipse interpretatur §. 24 extr.

4. *Aut reprehendimus.* Turicens. Guelf. CAMP., *autem r.*, cum Goth. Alm. Voss. 2, Jens. Tarv. Correxit Regius. Verbum Turic. Guelf. dant *reprendimus*.

5. *Ridicule.* Recepi conjecturam Regii ex Cicerone petitam cum Aldo, Colinæo, Pearcio ad Cic. Reliqui *ridicula*. — *Nostra. Nostra ridicula indicamus;* sic scribunt ac distinguunt omnes nostri. ED.—Ipsi dedita opera *ridicula* quædam et *subabsurda* dicimus, aut in dictis factisve nostris tale aliquid inesse dissimulanter fatemur. ROLL.

6. *Verbo Ciceronis.* De Orat. II, 71. Sed totus ille locus nostra scribenti Quintil. obversabatur. Inde enim alia quoque mutuatus est ut *ridicule indicamus, decipiendis exspectationibus.* Obscurius tamen loquitur Quint. dum, pro Ciceronis *naturis aliorum, ipsorum,* dicit *Aliena, nostra.* Vide et Nostr. I, 5, 65.

7. *Stulta... venusta.* Par ratio solœcismi et schematis I, 5, 53.

8. *Cæterisque.* Turic. prima manus omittit *que*. Vide lib. V, cap. 11, §. 12.

25 *dia* dicuntur. Item *ridicula* aut facimus, aut [1] dicimus: facto [2] risus conciliatur, interim admixta gravitate; ut M. Cœlius [3] prætor, quum sellam ejus curulem consul Isauricus [4] fregisset, alteram posuit loris intentam; dicebatur autem consul a patre [5] flagris aliquando [6] cæsus: interim sine respectu pudoris, ut in illa [7] *pyxide* [8] *Cœlia-*

1. *Aut facimus, aut dicimus;* sic Turic. Guelferb. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et edd. ante Stoer. Quo acc. Obr. Reliqui *a. d. a. f.* Vide §. 18; item mox. — *Aut facimus, aut dicimus;* sic omnes nostri. ED.

2. *Facto.... conciliatur.* Turic., *factoribus c.;* a sec. manu *factis c.;* et sic Guelf. *Factis r. c.*, CAMP.

3. *Cœlius.* Turic. Guelf. CAMP., *Cæcilius*, cum Goth. Bodl. Andr. et edd. ante Gryph. exc. (mire) Loc. Ven. Rusc. Error idem mox commissus §. hac, ut et apud Dionem et Livium, vide Drakenb. ad Epit., l. CXI; et Ruhnkenium ad Vell. II, 68, 1; item nos in præfat., p. 12, quod præsumpserat Funcc. de imminenti Senect. L. L., p. 350. Prænomen auctore CAMP. una littera scripsi, reliqui integrum. Vide VI, 1, 35. — Omnes nostri *Marcus Cecilius*, exc. R. 13, Jens. ab emend. qui dat *Marcus Cœlius.* ED. — *M. Cœlius.* Hujus (vide IV, 2, 123) prætoris cum P. Servilio Vatia Isaurico, filio, consule, contentiones celebres fuerunt, de quibus prodita veteribus scite, ut cætera, coagmentavit Freinshemius in Suppl. libri Liviani, ubi et hancce historiam ponit (c. 20), a nemine, quod sciam, præter Quintilianum, memoratam; quamquam sellam Cœlii, plebem novarum tabularum promissione lactantis, ab Isaurico fractam etiam Dio refert, lib. XLII, p. Reim. 319, 53. Accidit hoc a. U. c. 706, Cæsare II et P. Servilio coss. superstite consulis patre, qui nonagenarius mortuus est a. U. c. 710, C. Julio Cæsare V, mox Dolabella, et M. Antonio coss. quo ipso anno Cæsar est interfectus. Hunc cum filio confudit Reimarus ad Dion., lib. XLV, p. 430. Vid. et §. 48.

4. *Isauricus.* Guelf., *Isaurus.* — De Servilio sit, qui *Isauricus* est appellatus a domitis Isauris, populis Pamphiliæ. TURN.

5. *Consul a patre;* sic Turic. (a prima quidem manu *consunt a pr.*) CAMP. et edd. ante Gryph. Reliqui *cos.*

6. *Flagris aliquando cæsus;* sic Turic. Guelf. Goth. (tacente Gesn.) CAMP. Reliqui *a. c. f.* Vide hac §.; item mox.

7. *Pyxide.* Turic., *puxide;* a sec. manu *apodixe*, cum Jens. Tarv. Verum dant CAMP. et Guelf., nisi quod hic *i* pro *y*. Goth., *pypside.* Voss. 2, *pyside.* Correxit Regius.

8. *Cœliana.* Goth. (tac. Gesn.) CAMP. Tarv., *Cæciliana.* — *Pyxide Cœliana.* Vide Ciceron. pro Cœlio, c. 25..29. Sed ut jocum impudicum assequamur, frustra inspiciemus Ciceronem ejusque interpp. Nec satis perspicio, quem hic reprehendat Quint., aut quomodo *facto* risum conciliatum dicat in hoc exemplo. Ciceronem quidem adeo acer-

na, quod neque oratori, neque ulli[1] viro gravi[2] conveniat. Idem autem de vultu[3] gestuque ridiculo dictum 26
sit: in quibus est quidem summa[4] gratia[5], sed[6] major, quum captare risum non videntur[7]: nihil enim est[8] his,

be increpitum a Quintil., mirer.

1. *Ulli*. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *ullo*.

2. *Viro gravi;* sic Turic. Camp. Reliqui *g. v.* Vide modo; it. §. 26.

3. *De vultu*. Turic. Guelf., *sed v.* Goth. (tac. Gesn.) *si v.*, cum Voss. 2, Vall. et edd. ante Stoer. exc. Camp. Tarv. Ald. Bas.

4. *Summa*. Goth. omittit cum Vall. Possit placere omissio ob id quod sequitur *major*, sed malim reponere *sua*, ubi fortasse expungas *in* post *sit*. Modo *est* om. Camp. — Pars nostrorum habet *summa;* altera pars omittit. Ed.

5. *Summa gratia.... gratiæ plurimum*. Hic unusquisque glossam agnoscat. Utrumque a sano eodemque acuto scriptore proficisci non potuit. Quis enim aut linguam suam aut ingenium tantæ damnet inopiæ, ut in levissima sententiæ diversitate ad eamdem locutionem recurrat? Quid autem in toto hoc loco, multis ulceribus oppleto, cultro sanandum sit, melius disputabitur in notis infra.

6. *Major, quum*. Turic., *m. eum*, cum Jens. (tac. Gesn.) Tarv. *Majorem*, Guelf. Camp. cum Goth. Vall. — *Major quum;* sic RR. 7, 12, Jens. *Majorem captare;* sic reliqui nostri. Ed.

7. *Videntur*. Turic., *videtur*, cum Alm. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Bad. exc. Camp. — Eadem nostri exhibent. Præterea RR. 10, 12, *non videatur*. Ed.

8. *Est his... insulsius*. Turic., *estis quæ dicunt falsa dicuntur insullius*, cum Goth. 2, et Camp., nisi quod hi *est his* et *insulsius*, unde optime nostram scripturam eruit Gesnerus, nec tamen recepit. Mox Turic. a sec. manu *ex his;* et sic Guelf. cum Goth. Jens. Tarv. Mox Locat., *ex iis q. dicuntur s. dicitur i.*, cum Andr. Ven. Rusc. ut et Obr. nisi quod *dicunt* pro *dicuntur*. Ald., *ex iis q. s. dicuntur, insulsius*. Bad., *ex iis q. dicunt s. dicunt i.*, cum Vall. Voss 2 (vide Goth. et §. 13), Bas. Mox Gryph. præfert Regianam mutationem *ex iis q. dicuntur salsa, dicitur salsius*, cum reliquis, quamquam Roll. *salse*, de suo, opinor. Burmanniana Codd. excerpta errore carere vix credo, velut Alm. fertur cum Loc. facere (vide 20, 28). Gibsonus de suis tacet etiam hic; ferreus criticus. — Lectio a Spald. recepta apud nostros non reperitur. Quam vero confirmat solus R. 8, qui habet *nihil enim ex iis, quæ dicuntur salsa, insulsius*. Non male: nam hæc lectio fere eadem erit ac Spald., si loco τοῦ *ex* inseretur τὸ *est*, quod apud nostros quoque reperimus. *Nihil enim ex his, quæ dicuntur, insulsius;* sic R. 10. Male. *Nihil enim est his quæ dicunt salsa dicuntur insulsius;* sic R. 12. Male. Idem apud R. 7, nisi quod τὸ *iis* pro *his* habet. *Nihil enim ex iis, quæ dicunt salsa dicunt insulsius;* sic Vallæ liber, R. 9, Jensonius ab emend. Ed.

quæ sicut *salsa* dicuntur, insulsius: quamquam [1] autem gratiæ plurimum dictis severitas affert, fitque [2] ridiculum id ipsum, quod, qui [3] dicit, non [4] ridet: est tamen interim et *aspectus* et *habitus oris* et *gestus* non inurba-
27 nus [5], cum iis [6] modus contingit [7]. Id porro, quod dici-

1. *Quamquam autem*. Turicens. Jens. (tac. Gesn.) *a. q.* transposuit Regius (vide §§. 25, 36). Guelf., *haud quaquam*. Goth. (tac. Gesn.) omittit *autem*, cum Voss. 2.

2. *Fitque;* sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 2, et edd. ante Leid. Quo acc. Roll. Capp. Gesn. Bip. (non Obr. ut Burm.). Reliqui *sitque*.

3. *Quod qui;* sic Turic. a prima manu. Reliqui *quia q.* Vide §. 20.

4. *Dicit, non*. Turic. Camp. inserunt *illa*, cum Alm. Ald. Bas.

5. *Inurbanus*. Turic. Guelf. Camp., *urbanus*, cum Alm. *Inurbanitas*, Goth. Mire!

6. *Iis*. Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.). Camp., *is*.

7. *Contingit*. Guelf. Camp., *contigit*, cum edd. ante Gryph. exc. Bad. Jam totam hanc §. percensentes, hærebimus primum in illis, *Idem de vultu dictum sit. Idem* quid sit, quæritur. Quid igitur modo dixerat, quod etiam in gestu locum habeat? Num « conciliari risum interim admixta gravitate, interim « sine respectu pudoris? » At hoc non sequitur. Restat ut *idem* sit, « conciliari iis risum, » satis jejunum. Deinde importunum est quod *dicere* hic usurpatur pro *præcipere*, ut est mox §. 34, in tanta facilitate referendi verbum magis ad *oratorem jocantem* quam ad *Quintilianum docentem*. Sed vide VII, 1, 9. Accedit varietas veteris scripturæ; cui quidem prospiciat, qui ex *si* faciat *in*. Badius *si* retinens subaudit *sit* (vel *fuerit*) post *autem*, et *dictum* interpretatur de dicto oratoris, non Quintiliani. Sed repugnat sententia, quum de risu in *factis* agatur adhuc, cui *vultus* et *gestus* subjici quodammodo possunt, non ea quæ *dicuntur*. Vel hisce igitur diffidat qui fuerit suspiciosior. Sed quæ iis protinus continuantur, sua se elegantia hæc quoque tuentur adeo, ut nonnisi ægre jacturam facias. Alterutram « *gratiam* » abjiciendam esse monui in not. 5, init. §. 26; nec dubito quin *quamquam... affert* sit mera glossa. Sed illa quoque conclamata *nihil... insulsius* resecanda censeo. Recte enim nexum logicum desiderat in iis Regius. Non si *major* gratia est in gestu risum non captante, protinus etiam *plane insulsum* est quod sicut salsum dicitur; nec possunt tales sententiæ vinciri conjunctione *enim*. Regii scriptura, etsi ab oratione valde laborans, sensu tamen sola huc fecerit. Hoc ipsum quod nunc est in recepta, infra suo loco ponit Noster, §. 30. Etiam insequentia multum abest ut in veteribus libris habeant eam sanitatis speciem quam hic præferunt, *autem* vitium prodit. Sic igitur continuo orationem: *videntur, fitque... non ridet*. Mox deesse aliquid videtur in istis *est tamen... inurbanus*, hujusmodi fere, post *gestus*:

tur, aut est *lascivum* et *hilare*, qualia A. Galbæ[1] pleraque; aut *contumeliosum*, qualia nuper Junii[2] Bassi; aut *asperum*, qualia Cassii Severi[3]; aut *lene*, qualia Domitii Afri: refert, his ubi quis utatur; nam in convictibus[4] et

« ad risum compositus. » Pluralis *iis* displicet post *est* et *inurbanus*, nec *contingere* fero in re sita in potestate oratoris, qui, modo voluerit, adhibebit illum *modum*. Quid si extrema legis: *quum is motus contigit* vel *contingit?* i. e. quum risus audientium contingit. Si quid recte vidi hic, cogitandum erit de corruptelis et glossematis valde antiquis, quæ profecta primitus a commentantibus non imperitis, refingendo et accommodando textum turbaverint.

1. *A. Galbæ*. Turic., *agalbæ* a pr. manu. Reliqui *Galbæ*. Vide §. 62. — *A. Galbæ*. Hujus aliquoties in hoc capite meminit, nec alibi usquam. Quin enim idem sit omnibus locis, non dubito, quamvis obstante Burmanno ad §. 64. De ejus persona nihil certi habeo dicere. Scurram illum, Juvenali V, 4, *vilem* appellatum, sub Augusto viventem, hinc alienum putat Burmannus vel ob prænomen, quod indicet de honestiore Galba agi. Hoc quantum valeat, mihi non satis exploratum ingenue fateor. Alioqui vicinitas *Bassi*, cui mox subjungitur *Sarmentus* (§. 58), magis etiam de scurra cogitare suadet. Nam et *Sarmentus* ibidem Juvenali advocatur. Eodem nomine γελωτοποιὸν memorat Plutarchus (vol. II, p. 700 A), quamquam ibi de nomine certatur *Calba*, an *Cabba*, an *Gabba*, quorum postremum vel apud Juvenalem et Martialem I, 42; X, 10, reponunt. Exspectandus est ad Plutarchum Wyttenbachius. *Humilem* ejus conditionem et hic ipse locus et §. 64 ostendere videntur. Quo minus frater Galbæ imperatoris intelligatur, quem habes apud Sueton. Galb., c. 3; Tac. Ann. VI, 40, obstat prænomen, in quo religiose sequimur vetustissimos libros, nihil conjecturæ dantes. Is enim C. qui « attritis facultatibus « urbe cessit » teste Suetonio.

2. *Junii*. Turic., *Jani*, cum Jens. Tarv. quamquam conjunctim duo nomina, et hic magis *Iani*. Guelf. Camp., *jam*. Voss. 2, *Jã*. (i. e. *jam*) quum Goth. dare narretur *Lambassi*. Vide §§. 58, 74, ubi non variatur. Frustra Burm. (post Schottum de Rhett. apud Senecam patrem, p. 9) *Julii* conjicit. — *Junii Bassi*. Recens fato functum significat dicens *nuper* (vide X, 2, 90; item hic §. 57). Ter hoc capite memoratur, ubi ætas ejus (§. 74) ostenditur conjuncta cum Crispi Passieni (VI, 1, 50). Nihil equidem hic moveam, nec temere huc traham *Julium* Bassum, nomine mutando, vel a Seneca patre, vel a Plinio in Epistolis memoratum. Videtur enim sat manifestis vestigiis argui noster infra illorum conditionem constitutus, nec fuisse nisi scurra.

3. *Cassii Severi.... Domitii Afri*. Vide VI, 1, 43; V, 10, 79; de *leni* joco, §. 93.

4. *Convictibus;* sic Turic. Camp. cum MS. Pal Alm. Andr. et edd. ante Stoer. quo acc. Gibs. Obr. Reliqui *conviviis*, glossam, dant. Vide

quotidiano sermone *lasciva* humilibus, *hilaria* omnibus
28 convenient[1]. Lædere[2] nunquam velimus, longeque absit propositum illud[3], *Potius amicum, quam dictum, perdendi*[4] : in hac quidem pugna forensi[5] malim mihi lenibus uti licere[6] : quamquam[7] et contumeliose et as-

Vossium ad Vellei. II, 33, ubi Burm. quare hic notius prætulerit, non meliores affert rationes, quam ad ipsum nostrum locum. Neque enim exemplis, in quibus sunt *convivia*, res conficitur. Locus infra positus §. 105, ne Quint. quidem est, sed Domitii Marsi. Mox inter *et* et *quot*. Goth., *in*, solus (tac. Gesn.). Vide §§. 11, 32. — *In convictibus;* sic RR. 7, 12, Jens. Ald. *In conviviis;* sic Vall. lib. RR. 8, 9, 10. Ed. — *Convictibus*. Vocabulum pro *conviviis* usurpatum Velleio, Senecæ, Plinio, Tacito, Juvenali. « Eleganter etiam hic locus tractatur apud « Plutarchum in Sympos., lib. I, « quæst. 1, circa finem, ubi de « quæstionibus convivalibus agit. » (vol. II, p. 614 C, D, E.) « Et apud « Macrob. lib. VII, Satur. cap. 3. » Almelovenius.

1. *Convenient;* sic Turic. Guelf. (a sec. manu), Goth. (tac. Gesn.). Reliqui *conveniunt*. — *Convenient;* sic omnes nostri, exc. Jens. Ald. qui *conveniunt*. Ed.

2. *Lædere;* sic Gesn. Bip. Reliqui *Ludere*. Conjectura est deinceps Rollini, Burmanni, Gesneri. Turbata hæc vulgo a librariis Burm. ostendit ad Ovid. Am. III, 3, 4. Displicet, quod accusativus nullus præsto est, veluti §. 34, et IV, 1, 10. Simile Nostro V, 7, 30. Nec tamen facinus fuerit reponere : *L. neminem unq.* — *Lædere* in nostris frustra quæsivimus. Ed.

3. *Propositum illud*. Pronomen significat, alicujus hoc fuisse propositum, vulgo notum. Mihi tamen nihil ejusmodi compertum. Sunt enim alia verba apud Horat. Serm. I, 4, 34, 35. In re diversa eadem locutus invenitur Seneca pater, p. Bip. 174 : « caput *potius quam dictum perdere*. »

4. *Perdendi*. Posui lenissimam Mureti emendationem (Varr. lectt. 19, 6). Deterior est Nicolai Fabri ad Senecam l. c. *perdere*. Reliqui *perdidi*. — Omnes nostri *perdidi*. Ed.

5. *Forensi*. Turic. Guelf. Camp., *forensium*, cum Alm. Voss. 2, Goth. Andr., et edd. ante Ald. Correxit Regius, neque *etiam* in extremis latere puto cum Burm. sed errorem natum ex continuatis multis *i* et *m*. — Omnes nostri *forensium*. Ed. — *Hac... forensi*. Opponitur ea *convictibus* cæterisque. Sequitur autem ipse præceptorem suum Domitium, *lenia* præferens *asperis*.

6. *Licere*. Turic. Guelf., *dicere*, cum Vall. Sed Goth., *decere*. Alm. Voss. 2, nostrum dare, Burmanno narranti non credo (vide VI, 2, 21; item hic §. 29). Jens. pro *uti lic.* junctim *interdicere*, cum edd. ante Gesn. exc. Camp. Andr. Ald. Bas. — Eadem nostri. Ed.

7. *Quamquam*. Turic. Guelferb. Camp., *nonnunquam*, cum Voss. 2, Goth. 1, 2, Vall. et edd. ante Ald. Correxit Regius. — Omnes nostri

pere dicere in adversarios permissum est: quum accusare etiam palam, et caput alterius juste [1] petere concessum sit; sed [2] hic quoque tamen [3] inhumana videri solet fortunæ insectatio: vel quia culpa caret, vel quia recidere [4] etiam in ipsos, qui objecerunt, potest: primum itaque considerandum est, et *quis* [5], et *in* [6] *qua causa*, et *apud quem*, et *in quem*, et *quid dicat*. [7] Oratori 29
minime convenit distortus vultus, gestusque; quæ in mimis [8] rideri solent: *dicacitas* etiam scurrilis et scenica huic personæ alienissima est [9]: *obscenitas* [10] vero non a verbis tantum abesse debet, sed etiam a [11] significatione: nam, si quando [12] objici potest, non in joco exprobran-

nonnunquam, exc. Ald., qui habet *quamquam*. Ed.

1. *Juste*. Turic., *iste*. Guelf., *te*. Jens., *injuste*, cum edd. ante Bad. exc. Camp. *Invise* margo Bas. Adhæsisse suspicor ex postremis proximi. Nonnisi insulse additur quidquam illi *concessum*. Vereor enim ut Gesnerus rationem suam exemplis tueatur, qua *juste* dici putat pro: « plane, non dissimulanter, « nec oblique, sed omni paratu, et « dedita opera. »

2. *Sed*. Supervacuum hoc ob id quod subjicitur *tamen;* et adhæsit fortasse ex illo *sit* præcedente. Vide §. 14.

3. *Tamen*. Gothan. (tac. Gesn.) omittit. Vide §. 19.

4. *Recidere*. Turic. Guelf. Camp., *redire*, cum Goth. Alm. et edd. ante Ald. Correxit Regius. Vide §§. 8, 32; V, 2, 2. — Omnes nostri *redire*. *Recidere* tamen infra §. 32 usurpatur. Ed.

5. *Et quis*. Goth. (tacente Gesn.) omittit *et*.

6. *Et in qua*. Turic. Camp. omittunt *et*, cum Alm. edd. ante Ald. acc. Bas. *Et qua*, Ald. (emendante Regio) cum Bad. Gryph. *Ut quis in qua*, Voss. 2. (?)

7. *Oratori... rideri solent*. Turnebus ablegat ad Cic. de Orat. II, 59, eadem docentem. Vide Nostrum, lib. VI, 1, 47.

8. *Mimis*. Turic., *minimis*, cum Alm. Vide §§. 28, 34.

9. *Dicacitas.... alienissima est*. Hoc ex Cicer. in Oratore. « Illud, « inquit, admonemus, ridiculo sic « usurum' oratorem, ut nec nimis « frequens, nec scurrile sit, nec sub- « obscenum, nec mimicum. » Turn. Vide quoque Dial. de Orat. Tacito vulgo inscriptum §. 22, pag. 210, tom. IV nostræ Editionis: *Fugiat fœdam et insulsam scurrilitatem*. Ed.

10. *Obscenitas..... significatione*. Turic. Guelf. omittunt hæc.

11. *Significatione*. Accipe latentem illam significationem quæ non ingeritur audienti, sed relinquitur.

12. *Si quando... exprobranda est*. Non quidem debet omitti occasio infamandi adversarium, si quid ob-

30 da[1] est. Oratorem præterea ut dicere urbane volo, ita videri affectare id, plane nolo. Quapropter ne dicet quidem salse, quoties poterit[2], et dictum potius aliquando
31 perdet, quam minuet auctoritatem. Nec accusatorem autem[3] atroci in causa, nec patronum in miserabili jocantem feret quisquam: sunt etiam judices quidam
32 tristiores, quam ut risum libenter[4] patiantur. Solet interim accidere, ut id, quod in adversarium dicimus, aut in judicem conveniat[5], aut in nostrum[6] quoque litigatorem: quamquam aliqui reperiuntur, qui ne id quidem, quod in ipsos[7] recidere possit, evitent: quod fecit Longus Sulpicius[8], qui, quum ipse fœdissimus[9] esset,

scénum in moribus ejus et vita contingit objiciendum, sed nunquam jocus inde est petendus, nec nisi seria et gravitate plena tanti probri mentio facienda. — *In joco.* Turic. Guelf., *i. loco.* CAMP., *omni loco.* Reliqui *in omni loco,* sine sensu; nostram de conjectura dedimus. Vide §. 5.

1. *Exprobranda.* Goth. (tacente Gesn.) *exprobrandum.*

2. *Quoties poterit.* Vide Cic. de Orat. II, 60.

3. *Autem.* Offenditur hac particula Burmannus; positu profecto ejusdem post duo vocabula. Conjicit autem *ludentem* vel *ridentem*, Francius *unquam.* Frustra uterque. Aliquot succurrunt exempla ejusmodi structuræ; velut IV, 1, 66; VI, 3, 70 (quamquam ibi transponunt Guelf. Goth. tac. Gesn.) item comicorum in interrogationibus, vide Indicem Terentianum, et Drakenb. ad Liv. VI, 17, 3. Alioqui satis apta est conjunctio, quamquam mutare possis eamdem altera *enim* (vide V, 14, 7), de cujus positu vide V, 11, 37. *Tristiores*, mox vide ad I, procem. 15.

4. *Libenter.* Guelf. omittit.

5. *In judicem conveniat.* Recte Turneb. et Rollinus ablegant ad Cic. de Or. II, 60. Vide et IV, 1, 11.

6. *In nostrum.* Turic. Guelferb. omittunt præpositionem, cum Voss. 1, Jens. et edd. ante Rusc. Correxit Regius (vide V, 14, 27). Præpositionem bis positam, vide §. 27. — — RR. 9, 12, CAMP. Andr. Ald. habent *in.* Reliqui omittunt. ED.

7. *Quod in ipsos.* Guelf. omittit *quod.* Male. ED.

8. *Longus Sulpicius.* Cognominis nomini præmissi exempla vide apud Drakenb. ad Liv. Epit., lib. LXIII; Oudend. ad Suet. Cæs. 63; Ruhnk. de Longino, p. 2. Nec aliter Noster Marcellum Victorium dicit. Nihil autem de hoc Sulpicio Longo habeo dicere. Qui hoc nomine memorantur a veteribus, aliorum sunt temporum quam Domitii Afri. Vide §. 27.

9. *Fœdissimus.* Turicens., *fidissimus:* sed sine sensu. ED.

ait[1] eum, contra quem judicio liberali[2] aderat, *ne faciem quidem habere liberi hominis:* cui[3] respondens Domitius Afer, *Ex tui*[4], inquit, *animi*[5] *sententia*[6], *Longe? qui malam faciem habet, liber non est?* Vitandum 33
etiam, ne *petulans*, ne *superbum*[7], ne *loco*, ne [8] *tempore alienum*[9], ne *præparatum et domo*[10] *allatum* videatur,

1. *Ait.* Turic., *aut;* a sec. manu *ad*, et sic Guelf. Goth. (tac. Gesn.) CAMP. cum edd. ante Rusc. Regius expunxit, cui obsecuti sunt reliqui. Nos facillimam conjecturam expressimus. — *Ait eum.* Nostri omnes *ad eum*, exc. Jens. ab emend. et Ald. qui *eum*. ED.

2. *Judicio liberali.* Vide V, 2, 1. — Judicium in quo de libertate agebatur. ROLL.

3. *Hominis: cui;* sic Turicens. Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tacente Gesn.) cum Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. Reliqui inserunt *dixit*, quod Regius subaudiendum ducebat. — Omnes nostri τὸ *dixit* omittunt. ED.

4. *Afer, Ex tui.* Turic., *afe rex tu;* a sec. manu *afer es tu*, et sic Guelferb. *A. tu*, CAMP. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bas. Reliqui *A. Et tu.* Nostrum ex conjectura. — Quæ conjectura a nostris non confirmatur. Omnes *Tu*, omisso *et*. ED.

5. *Inquit, animi;* sic Turicens. Guelf. Reliqui inserunt *ex*.

6. *Ex tui.... sententia.* Recte hic ablegant Pareus ad Lipsium Varr. lectt. I, 1; Gesnerus ad Brissonium de Formulis VIII, 9, p. 689, ed. Conradi. Formula enim est jurandi. Vide inprimis locum Nostri VIII, 5, 1, Brissonio laudatum. Apparet ubique in jurejurando addi *animo* pronomen possessivum. Regius mentionem injicit loci Dig. I, 5, 14, qui est et apud Schulting. Jurispr. Antejust., p. 416. Pauli recept. sentent. IV, 9, 3: « non sunt... « liberi qui contra formam humani « generis converso more procreantur. »

7. *Superbum.* Turic. Guelferb. CAMP., *superbus*, cum editt. ante Bad. quo acc. Bas. Gesnerus suspicatur primitus fuisse *superbius*, non ego, sed tralatitium errorem interpretor male jungendi, quum *petulans* pro masculino accepisset librarius. Vide VI, 2, 15; it. §. 36.

8. *Tempore.* Vall. Loc. Bip., *tempori*, cum edd. recentt. ante Burm. exc. Ald. Bas. — *Tempori*, solus Jens. ab emend. ED.

9. *Tempore alienum.* Regius dativum substantivi reponendum ducebat, et est sane ea structura modo §. 29, et lib. I, prooem. 5. Sed manifestis Ciceronis et Ovidii exemplis nostrum defendit Burm. Vide et Heusing. ad Cic. de Off. I, 13, 10. Hujus generis est quod Cicero loco mox citando « aut sua perso« na, inquit, aut... *tempore alie« num.* »

10. *Et domo.* CAMP. Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *ne d.*, cum edd. ante Bad. Male. — *Domo allatum.* Almelovenius ad partes vocat Cic. de Orat. II, 60, 63, ubi quædam hujus doctrinæ semina, sed convenientius Orat., c. 26, Gesnerus:

quod dicimus; nam adversus miseros, sicut supra [1] dixeram, inhumanus est jocus: sed quidam ita sunt receptæ auctoritatis ac notæ [2] verecundiæ [3], ut nocitura sit in eos dicendi [4] petulantia : nam de amicis jam [5] præceptum
34 est. Illud non ad orandi fere [6] consilium, sed ad hominis [7] pertinet: lacessat [8] hoc modo, quem lædere sit periculosum, ne aut inimicitiæ graves insequantur, aut turpis satisfactio [9]: male etiam dicitur, quod in plures convenit [10]: si aut nationes totæ incessantur, aut ordines,

« Vitabit etiam quæsita nec ex tempore ficta, sed *domo allata*, quæ « plerumque sunt frigida. » Quæ ipsa Quintiliano obversata censet.

1. *Supra*. §. 28.

2. *Ac notæ;* sic Turic. Gothan. (tac. Gesn.) CAMP. cum Ald. Reliqui *et n*. Turic. a pr. manu *a. noctæ*.

3. *Verecundiæ*. Dicitur pro *reverentia*, et hæc ipsa passive intelligitur ea « qua coluntur ii, qui sunt « notæ verecundiæ. » Vide Drakenborch. ad Liv. IV, 45, 8; Oudend. ad Suet. Cæs. 75, p. 117. Vide mox §§. 34, 64. Diverso plane modo junguntur *auctoritas* et *verecundia* apud Vellei. II, 32, 1, 2.

4. *Dicendi*. Cum Gesnero reponere *dicenti* nec opus est, nec necesse. Dativo ad *nocitura* non indigemus: *petulantia*, sine illo gerundii genitivo, jacet. Vide *delicias ingrediendi*, §. 20. Alia ratio IV, 5, 6.

5. *Jam*. §. 28.

6. *Ad orandi fere*. Turic., *adoram f.* Guelf., *ad horam ferre* (a sec. manu *a. oram f.*) cum CAMP. Goth. (nisi quod hic *fere*). *Ad horandi f.*, Tarv. Nihil exputo quod in veterr. scriptura lateat, præter receptum. — *Orandi.... hominis*. Possis tentare *orantis*, nec tamen opus. Opponitur sibi invicem *orandi* et *vivendi* prudentia (vide VI, 5, 11). *Non... fere.... sed* interpretare *non... tam... quam*, sed etiam modestius pronunciatum.

7. *Hominis;* sic Turic. *Homines*, Guelf. cum Alm. (vix credo, vide §§. 29, 38) Voss. 2, Goth. Vall. Bad. pr. *Omnis*, CAMP. *Omnes*, Turic. a sec. manu, cum edd. ante Ald. Reliqui *omnia* ex Regii conjectura, cui patrocinatur aliquatenus V, 7, 7. — Eadem nostri. Sed maxima pars *homines*. ED.

8. *Pertinet: lacessat;* sic Turic. Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. et edd. ante Gryph. Reliqui inserunt *ne*. — Omnes nostri τὸ *ne* omittunt. Insuper R. 12 dat *lacessit*. ED. — *Lacessat... ne*. « Subaudi: ut orator lacessat eum, « quem periculosum sit lædere, hoc « modo ne, etc. » BADIUS, cujus interpretatione arcentur et Gallæus, conjiciens *lacessatur*, probante Capper., et plerique recentiorum inserentes *ne* ante *lac*. Minus est et levius lacessere quam lædere.

9. *Satisfactio*. Vide VI, 1, 50.

10. *Male... convenit*. Videtur tamen contra hoc præceptum fecisse Cic. Nam pro Fonteio contra Gal-

aut conditio, aut studia multorum. Ea, quæ dicit vir 35
bonus, omnia salva[1] dignitate ac verecundia dicet[2]: nimium enim risus pretium est, si probitatis [3] impendio constat: unde autem concilietur risus[4], et quibus ex locis peti soleat, difficillimum dicere[5]: nam, si species omnes persequi velimus, nec modum reperiemus, et frustra laborabimus[6]. Neque enim minus numerosi[7] sunt loci, 36
ex quibus hæc *dicta*[8], quam illi, ex quibus eæ, quas

los dixit, pro Flacco contra Græcos et Asianos. Sed id expressum est necessitate judicii. Turn.

1. *Salva.* Turic., *salsia;* a sec. manu *salsa*, et sic Guelf. cum Jens. (non *falsa*, ut Gesner.) Nostrum Goth. Vall. Camp. reliqui, quod et ipsum latet in prima Turic. manu. Prætulit Regius quoque. — Omnes nostri *salva*. Ed.

2. *Dicet.* Turic., *decet.* Nostrum Guelf. Tarv. Ald. margo Bas. (non *dices*, ut Burm.) et conjecit Gesn. Reliqui *decent.* — Solus R. 10, *decet.* Cæteri *decent.* Ed.

3. *Impendio.* Turic. Guelf. Camp., *compendio*, cum Alm. Voss. 2, Gothano et editionn. ante Gryph. exce. Tarv. Ald. Error natus e compendio *ĩpend.* sequente præsertim *c̃stat.* Vide Drakenb. ad Liv. X, 5, 11. — Solus Jens., *impendio.* Cæteri *compendio.* Ed.

4. *Unde... risus.* Vide §. 7; item V, 14, 30. Neque tamen mera ταυτολογία, quum illic de risus origine in genere et quasi φυσικῶς quæratur, hic de dictis eorumque locis præceptis quibusdam comprehendendis.

5. *Difficillimum dicere;* sic Turic. Guelf. Reliqui inserunt *est.*

6. *Laborabimus.* Turic. (a prima manu) Camp., *laboravimus.* Hoc, tantillum abfuit, ut reciperem. Nonne enim redit fere eodem, *modum non reperire* et *frustra laborare?* At longe manifestius opponuntur, *modum non reperire* et *frustra adhuc laborasse.* Hæc igitur digna erant operosa illa structura *neque... et*, quæ, si parum diversa conjunxerit, jacet. Nec tamen ostendere contingit, ubi de *sententiis* (vide §. 36) jam dixerit, quod fit demum VIII, 5. Hoc obstitit mutaturo receptam. Nisi forte dicas, intelligi omne hoc negotium partiendi et genera constituendi, quod frustra factum sit, si per singula ire, etiam in risu, velimus. *Infinitus* labor est in *numerositate*, *irritus* in *paritate* rerum dicendarum. « Neque minus *numerosi* neque *alii*. » Sed, unde natus sit error postmodo corrigentis *laborabimus* (si est error) liquido apparet, unde scribentis primitus *laboravimus*, non item; nisi forte casu (vide VI, procem. 16). In gemello fere loco IV, 1, 26, parum præsidii ad dirimendam scripturam.

7. *Minus numerosi;* sic Turicens. Guelf. Goth. Jens. (tacente Gesn.) Camp. Reliqui *n. m.* Vide §§. 26, 38.

8. *Dicta;* sic Turic. (a pr. manu) Camp. Ald. Reliqui ante Gryph. libri *ducta*, inter quos Goth. (tac. Gesn.) Vall. Emendavit Regius. —

sententias[1] vocamus, ducuntur, neque alii: nam hic quoque est *inventio* et *elocutio*, atque ipsius elocutionis
37 vis, alia in *verbis*, alia in *figuris*. *Risus* igitur oriuntur aut *ex corpore*[2] ejus, in quem dicimus; aut *ex animo*, qui factis ab eo dictisque[3] colligitur; aut *ex his, quæ sunt extra posita:* intra[4] hæc enim est omnis vituperatio, quæ si gravius posita sit, *severa*[5] *est*[6]; si levius, *ridicula:* hæc aut ostenduntur, aut narrantur, aut[7] dicto
38 notantur. Rarum est autem, ut oculis[8] subjicere con-

Ex nostris solus Jens., *dicta*. Reliqui *ducta*. Ed. — *Hæc d.* Vide §. 2. — *Ea.* Turic. Guelf., *eas*, cum edd. ante Ald. (errore quem vide §. 33) exc. Camp. qui *æa*, quum ex Vall. Bad. pr. det *ea*. Goth. Voss. 2, *causæ*, in qua recepta ipsa (vide IV, 1, 19). Correxit Regius.

1. *Quas sententias.* Vid. lib. VIII, c. 5. Regius geminum Ciceronis locum designat, unde sua desumpserit Quint. De Or. II, 61: « memen-« tote... unde ridicula... ex iisdem « locis fere etiam *graves* sententias « duci posse. » Cicero tamen de sententiis, proprie sic dictis, non cogitat.

2. *Ex corpore.* Turic. Guelferb. Camp., *in c.*, cum edd. ante Ald. Nostrum Goth. Vall. et Regii quædam exemplaria. — *Ex corpore.* « Verba contracta ex Cicerone de « Orat. II, 59. » Almelovenius. Tripertitam hanc rationem habes etiam lib. III, cap. 6, §. 25.

3. *Factis.... dictisque.* Turicens. Guelf., *facetus* (ille a pr. manu *factus*), vide §. 20) *dictus qui.*

4. *Intra.* Turic. Guelf. Camp., *inter.* Male. Frequens confusio, vide Drakenb. ad Liv. V, 27, 2.

5. *Severa;* sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2 (qui modo lacunam habet a *posita* ad *posita*, in Goth. non comparentem, vide VI, 2, 21), Bodl. Alm. Vall. Andr. et edd. ante Ald. quo acc. Bad. pr. Obr. Reliqui *seria*, obsequentes Regio.

6. *Est.* Jens., *sit*, cum edd. ante Gryph. exc. Bad. pr. Correxit Regius MSS. addicentibus. Vide lib. IV, cap. 1, §. 28.

7. *Dicto.* Turic. Guelf. Camp., *dicta.* Turic. tamen a sec. manu *digito*, et sic Goth. (tac. Gesn.) cum Bodl. Bal. Obr. — Eadem nostri. Sed τὸ *digito* quod dant RR. 7, 9 a sec. manu, 12 a sec. manu anteponendum videtur, propter exemplum quod infra affertur. Ed. — *Dicto notantur.* Hic ego *notantur* non tam censoria significatione vituperandi accipiam, quam illa altera *breviter indicandi* (vide VI, 2, 23) quod commode fit aliquo urbane dicto.

8. *Autem ut oculis.* Turic. (a pr. manu) omittit *ut*, quod ipsum suis exemplaribus addere cogebatur Regius. Ex Alm., *aut ut* affertur. An forte excerpens Burm. volebat dare *autem* sine *ut?* (Vide §§. 34, 41.) Displicet iteratum, diversa potestate, *ut;* nec tamen aliam rationem comminiscor.

tingat, ut fecit C. Julius[1], qui quum Helvio Manciæ[2] sæpius obstrepenti sibi diceret, *Jam ostendam, qualis*[3] *sis*: isque plane instaret interrogatione, qualem tandem[4] se ostensurus[5] esset, digito demonstravit imaginem Galli in scuto cimbrico[6] pictam, cui Mancia tum simillimus

1. *C. Julius*. Goth. 2, *C. Lucilius*. — *C. Julius... signi gratia positum*. Vide Liv. VII, 10, ubi narratur certamen T. Manlii cum Gallo, ferociter provocante Romanos. Ita autem ad §. 5, Drakenborchus: « Hujus prælii picturam multis postea seculis in foro romano prope « rostra vetera sub novis tabernis « argentariis publicatam mansisse, « et in tabula, facta in scuti gallici « vel cimbrici formam, exhibitam « fuisse Galli istius exsultantis ac « barbare linguam exerentis imaginem ex Cicer., lib. II de Orat., « c. 66; Quintil., lib. VI Institut. « Orat., c. 3; et Plin., lib. XXXV « Hist. Nat., c. 15 » [est c. 4, segm. 8, p. 683, Hard.] « docuit Pighius « in Annal. ad ann. 392, p. 277. » Plinius Crassum, pro C. Julio, joci auctorem facit, neque est temere corrigendus, ut vult Huberus Basileensis in *Varr. lectionibus ad Plauti Amph.* (s. anno, sed editis haud dubie post 1684); verum error ipsius scriptoris agnoscendus.

2. *Manciæ... Mancia*. Turicens. Guelf. (a pr. manu), Camp., *mancipe.... manceps*, cum Bodl. Alm. Andr. Tarv. Sed Guelf. sec. manus Jens. et mox edd. ante Basil., *mancipi.... manceps*, cum Vall. Colb. *Mancino.... manceps*, Goth. *Mancius.... manceps*, Voss. 2. (?) Error pertinax, sed posterior ille consulto effictus, ut opinor, quum in priorem casus incidisset. Pighius quoque correxit. Nomen præmissum recte præferunt plerique veteres, nisi quod Loc. Ven. Rusc., *Helio*. Camp. Andr., *Elvio*. Mox Basil. cum edd. ante Gesn. *Helmio*, quod vitium invasit et Ciceronis libros. — Eadem nostri. Ed.

3. *Jam ostendam, qualis*. Turic. Guelf., *etiam o. q.*, cum Alm. Voss. 2, Goth. edd. ante Ald. exc. Camp. qui sic: *J. ost. etiam jam q.* Correxit Regius.

4. *Tandem*. Turic., *talem*; a sec. manu *tamen*, et sic Jens. cum edd. ante Rusc. exc. Camp. Correxit Regius. — *Qualem se tandem*; sic Vall. lib. RR. 8, 9, 10, Ald. Τὸ *tandem* omittunt R. 12, Andr. *Qualem se tamen*; sic R. 7. Ed.

5. *Se ostensurus*; sic Turicens. Camp. Reliqui *se* ante *tandem*. Vide §§. 36, 39.

6. *Scuto cimbrico*; sic Turicens. Guelf. Camp. cum Voss. 2, et edd. ante Gryph. Reliqui inserunt *Mariano*, ex Cicerone. — Omnes nostri omittunt *Mariano*. Ed. — *In scuto cimbrico*. Vide Cic. de Orat. II, 66, ad quem locum Turnebus in libello de Jocis Ciceronianis: « Marianum » [hoc enim adjicitur apud Ciceronem] « scutum cimbricum vocat propterea quod Cimbris nuper a Mario victis, in memoriam victoriæ dominus tabernæ « scutum suspenderat, sic pictum « pro tabernæ signo. Solebant enim « ad pompam triumphi ornandam

est visus: tabernæ autem erant circa forum, ac scutum
39 illud signi gratia positum. Narrare, quæ salsa [1] sint, in primis est subtile et oratorium : ut Cicero pro [2] Cluentio narrat *de Cepasio atque Fabricio*, aut [3] M. [4] Cœlius *de*

« multa hujusmodi scuta traduci, « et in foro poni. Livius » [IX, 40, 15, 16]: « Dictator » [Papirius Cursor] « ex senatusconsulto triumphavit, cujus triumpho longe « maximam speciem captiva arma « præbuere; tantum magnificentiæ « visum in iis, ut aurata scuta dominis argentariarum ad forum ornandum dividerentur; inde natum « initium dicitur fori ornandi ab « ædilibus. » Hic nondum apparet, quare in cimbrico scuto pictus fuerit Gallus ille Manlianus. Nec multum adjuvat Pighius, l. c. *Manliano* reponens pro *Mariano*. Nam si maxime C. Manlius Maximus, qui et *Mallius*, a. U. c. 649 consul bellavit cum Cimbris, qui potest ejus cimbricum scutum memorari, fusi et fugati a Cimbris? Occasio picturæ ex nominibus tam gentis devictæ quam ducis romani erui posse, mihi quidem vix videtur; nisi forte Romanis videbatur Gallus ille etiam Cimbros designare. Neque tamen dubito quin illius certaminis Manliani imaginem prætulerit scutum; nec cuiquam temere credam, gallum gallinaceum esse intelligendum, quæ fuit Sichardi et Gesneri opinio. Et hæsit Gesnerus quoque, hanc rationem tenens, in « buccis « fluentibus » Gallo tributis a Cicerone. Rectissime; iisque illustrandis Turnebus, l. c., commode adhibet verba gemina Orat. post red. in senatu, c. 6: « fluentibus buccis, pressa voce et temulenta » quibus quum nemo eruditior fidere queat post κρίσιν Marclandi et Wolfii, substituam tutiora in Pisonem, c. 11: « *fluentes* cerussatæque *buccæ*. » Quod in Pisone temulentia et luxuria, in Gallo Manliano ferocia et iracundia effecerunt. De oris enim impuritate exprobranda interpretari imaginem Galli, linguam exerentis, quod jubet Isaacus Vossius ad Catullum, p. 336, citante Burmanno, alienissimum fuerit. — *Mancia*. Nostri omnes *manceps*. Ed.

1. *Salsa;* sic Turic. Voss. 2, Goth. Jens. Tarv. Ald. Bad. pr. multæque vett. edd. et hoc conjecit Rollinus. Sed Guelf. Camp., *falsa*, cum Venet. Bad. sec. Stoer. eoque recentioribus ante Burm. Nulla mentio Alm. et multorum præterea. Vide §. 89. — *Quæ salsa sint*. Hæc est optimorum librorum scriptura, quam et ipsa sententia firmissime tuetur. Neque enim *falsas* hasce narrationes appellare ulla ratione procedit. Vide IV, 2, 19. — *Quæ salsa sint;* sic Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 12. *Quæ falsa sint;* sic Andr. *Quæ falsa sunt;* sic R. 10. Rollinus *falsa* in suo textu habet; proponit tamen *salsa*. Τὸ *falsa* anteponendum videtur propter τὰ *quod adjicit orator*. Et infra, §. 40, *quæ adjecit*. Et propter τὰ *in re hoc solum*. Propter τὸ *finxit*, §. 41, et inf. siculorum fictionem. Ed.

2. *Cicero pro Cluentio;* c. 21.

3. *Aut;* sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Jens. (non *at*, ut Gesn.) Voss. 2, et edd. ante Ald. Reliqui *ac*, mutante Regio.

4. *M.;* sic Turicens. Camp. cum

illa D. [1] *Lælii collegæque ejus in provinciam* [2] *festinantium contentione:* sed in his omnibus quum elegans et venusta exigitur tota expositio, tum id festivissimum [3] est, quod adjicit orator. Nam et a Cicerone sic est Fabricii fuga illa condita [4] : *itaque quum callidissime se putaret dicere, et quum illa verba gravissima ex intimo artificio deprompsisset* [5]: *Respicite* [6] *C. Fabricii senectutem: quum hoc,* respicite, *ornandæ orationis causa sæpe dixisset, respexit ipse: at Fabricius* [7] *a subselliis demisso* [8] *capite*

Ald. Reliqui *Marcus.* Vide §. 25.

1. *D.;* sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2. Reliqui (sed ii sunt editi) *C.* Nominis autem genitivum Turic. a pr. manu habet simplici *I*, ut et mox in Fabricio bis et in Fabio, §. 61, in Vatinio, §. 68. Vide III, 5, 17. Eadem ratio ubique est Turicensis. Vide Oudend. ad Suet. Aug. 101, Claud. 12. — *D. Lælii.* Hujus viri prænomen *C.* ponit ex editionibus nostri Pighius Annal. ad a. U. c. 799, p. 400 sq., sed prægravant MSS. Neque factum neque dictum hoc aliunde notum ex hoc ipso loco eruit idem hunc in modum, ut contentio fuerit Lælio cum collega quæsturæ, utrum syracusanam, an lilybætanam obtineret. Sic Lælium occupare voluisse alteram.

2. *Festinantium.* Turic. a prima manu *festantium.* Guelf., *manifestantium.* — *In pr. festin.;* sic Vall. lib. a sec. manu, RR. 8, 9, 12, Camp. Andr. Jens. Ald. *Provinciam infestantium;* sic RR. 7, 10. Ed.

3. *Festiviss. est;* sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *e. f.* Vide §§. 38, 44.

4. *Condita.* Guelf., *credita*, cum Jens. Loc. Ven. Rusc. Sed verum, quod reposuit Regius, jam Turic. Vall. Camp. Tarv. Vide Cicer. pro Muren., c. 31 extr. — Eadem nostri. Solus R. 7 *tradita.* Ed.

5. *Deprompsisset.* Turic. a sec. manu inserit *p.* Vide III, 8, 16.

6. *Respicite C.;* sic Turic. Guelf. *Resp., inquit, hominum fortunam resp. C.,* Goth. Jens. (errante Gesn.) cum Voss. 2, et edd. ante Bad., nisi quod *fort.* omisi in excerptis Camp., per errorem haud dubie. Mox integra dantur e Cicerone, nec tamen *judices* pro *inquit* ante Gryph. Malui abstinere iis, quæ abessent a vetustissimis; nec attinebat notissimum locum integrum dari a Quint. Quod autem *duros* ponunt pro *dubios* Ciceronis, id nullo MS. niti persuasum habeo. — Nostri omnes, exc. R. 10, inserunt *Respicite, inquit, hominum fortunam* (quidam *fortunas*). Omittunt vero *Respicite varios durosque casus*, quæ in quibusdam edd. reperiuntur. Ed.

7. *At Fabricius a.* Turic., *a F. a.;* a sec. manu *F. et a.* Guelf., *ac F. a.* Goth. nostrum ipsum (errante Gesn.). Sed Jens. omittit *at*, cum edd. ante Ald. exc. Camp. Tarv.

8. *Demisso.* Turic. Guelf. Camp., *dimisso.*

discesserat, et cætera, quæ adjecit; nam est notus[1] locus; quum in re hoc solum esset, *Fabricium a judicio*
41 *recessisse*. Et Cœlius quum omnia venustissmé[2] finxit, tum illud[3] ultimum, *Hic*[4] *subsecutus quomodo transierit, utrum rate*[5] *an piscatorio navigio, nemo sciebat: Siculi quidem*[6], *ut sunt lascivi et dicaces, aiebant in delphino*
42 *sedisse, et sic tamquam Ariona*[7] *transvectum*. In narrando autem Cicero[8] consistere *facetias* putat, *dicacitatem* in jaciendo[9]: mire fuit in hoc genere venustus *Afer Domitius*, cujus orationibus complures hujusmodi narrationes insertæ reperiuntur: sed dictorum quoque ab
43 eodem[10] urbane sunt editi libri. Illud quoque genus est positum non in hac veluti jaculatione[11] verborum[12] et

1. *Notus*. Guelf. Goth. (tacente Gesn.) Camp., *totus*. Præferrem si addiceret Turic.

2. *Finxit*. Hoc quidem non eo pertinet ut commendetur modo (§. 39), *falsa*, vel *Ficta*, lib. IV. Est enim *effinxit*, *exposuit*, quorum prius sine audacia reponere possis, præcedente *e* in *venustissime*.

3. *Illud*. Turic. a pr. manu *illum*, cum Alm. Vide §§. 38, 43.

4. *Hic*. Ita Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Reliqui *Sic*.

5. *Rate*. Turic., *ratus*.

6. *Quidem*. Cave audias Francium corrigentem *quidam*, nihil enim alienius.

7. *Ariona*. Arion, ut refert Herodotus, lib. I, quum Tarento trajiceret Corinthum, a nautis in mare præcipitatus est, sed exceptus tergo delphini in Tænarum usque est vectus. Turn.

8. *Cicero*. Locum designavit Rollinus: Orat., c. 26: « duo genera... « *facetiarum*... *dicacitatis*... altero « in *narrando*... altero in *jaciendo*. » Paulo diversum vocabulorum usum animadvertit Gesnerus de Orat. II, 54, ubi *facetiis* ipsis subjicitur hoc *peracutum et breve*, et fit mentio *faceti dicti*. Regius ablegat ad libros de Or. II, 59, 60, qui et ipse locus valde huc facit.

9. *Jaciendo*. Turic. Guelf. Camp., *faciendo*, cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Ald. Emendavit Regius præstantissima conjectura, nihil contra agente Badio, qui transponit: *fac... fac... dic. in narrando* levicula etymorum specie deceptus. — Nostri omnes *faciendo*, exc. Jens. ab emend. et Ald. qui *jaciendo*. Ed.

10. *Eodem*. Solus R. 7 *ab eo*. Ed.

11. *Jaculatione*. Juven. VII, 193: « Felix, orator quoque maximus et « *jaculator*. »

12. *Verborum*. Camp., *dictorum*, cum Palat. Gebh. Goth. 2, Alm.; sed hunc vix credo recedere a vulgata, quacum facit Turic. (vide §§. 41, 45). Recte Burmannus abstinuit a scriptura sane blandiente,

inclusa breviter urbanitate, sed in quodam longiore actu, quod de Crasso *contra Brutum*[1] Cicero *in secundo de Oratore libro*[2], et aliis quibusdam locis[3] narrat. Nam, 44
quum Brutus in accusatione Cn.[4] Planci ex duobus[5] lectoribus ostendisset, contraria L. Crassum patronum ejus in oratione, quam de Colonia narbonensi[6] habuerat, suasisse iis, quæ de lege Servilia dixerat[7]; tres excitavit et ipse lectores, hisque patris ejus[8] dialogos dedit legendos: quorum quum *in Privernati* unus, alter *in Albano*, tertius *in Tiburti* sermonem habitum complecteretur, requirebat, *Ubi essent eæ possessiones?* omnes autem illas Brutus vendiderat: et, quum paterna [9]eman-

ob id quod modo erat *dictorum*. Gesnerus glossam interpretatur *dictorum*.

1. *Brutum*. Hic Brutus est alterius Bruti jurisconsulti filius, qui (ut docet Cicero, Off. lib. II, et in Bruto) male audiebat, quod frequenter accusaret. Idem etiam dilapidarat bona patria. TURN.

2. *Secundo de Oratore;* c. 55.

3. *Aliis.... locis.* Designant VV. DD. pro Cluentio, c. 51. Utrum præterea alicubi idem memoretur in Ciceronis libris, equidem non dixerim.

4. *Cn.* Turic. Guelf. CAMP., *C.*, cum Goth. et edd. ante Bas. nisi quod Tarv. et recc. integrum dant *Caii.* Vide Ern. Clav. Cic., p. 234.

5. *Ex duobus.* Pithœus verissime pro *ex* de conjectura reponit *excitatis;* neque enim ferendam credo vulgatam, quamquam est omnium librorum.

6. *Colonia narbonensi.* Ut ex oratione pro Cluentio colligi potest, quum lex ferebatur, ne Martius Narbo colonia deduceretur, eam legem Crassus dissuasit, in eaque oratione multa dixit adversus senatores. Idem legem Serviliam, quam tulerat Servilius Cæpio, suasit. In qua oratione magnopere senatores laudavit. Hæc duo capita ut diversa inter se comparavit Brutus. Meminit Cicero de Claris Oratoribus. TURN.

7. *Dixerat.* Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) CAMP., *dixerit*, cum Vall. Voss. 2, et edd. ante Bad. Correxit Regius. — Nostri omnes *dixerit.* ED.

8. *Patris ejus.* Pater Bruti optimus fuit jurisconsultus ac de jure civili septem libros reliquit, ut meminit Pomponius. TURN.

9. *Emancuparet;* sic Turicens., quamquam latet hæc scriptura in vitio librarii *paternæ mancuparet.* Reliqui *manciparet*, nisi quod Guelferbyt. Obr., *mancuparet.* CAMP., *nuncuparet,* cum Goth. Voss. 2, Andr. Agnosce Codd. deteriores. Vide §. 37. Prætuli compositum verbum simplici, quia sic clarius fit, alienasse Brutum paterna præ-

cuparet prædia, turpis habebatur[1]: similis in apologis quoque et quibusdam interim etiam[2] historiis expo-
45 nendi[3] gratia consequi solet. Sed acutior est illa atque velocior in urbanitate *brevitas*: cujus quidem duplex
46 forma[4] est, *dicendi*, ac *respondendi*. Sed ratio communis in partem[5]: nihil enim quod[6] in lacessendo dici potest, non etiam in repercutiendo: at quædam propria[7] sunt respondentium: illa etiam ira concitati[8] afferre solent; hæc plerumque in altercatione, aut in rogandis testibus

dia. Nam si maxime *mancupare* ipsum tale quid significat, dativo addito erat opus, qui fere semper reperitur in structura *mancipandi*. (Quamquam sine hoc est Tac. Annal. I, 73, tom. I, p. 139 nostræ editionis.) Sed expletur hoc præpositione adjuncta, quam imprudens nobis servavit dormitans ille librarius Turicensis. Vide IV, 3, 17. — *Emancuparet* nullibi reperimus. Alioqui eadem nostri. Ed.

1. *Turpis habebatur*. Nam *decoctores* in magna erant infamia. Unde Adrianus imperator (ut refert Spartianus) eos jubebat catamidiari publice. Est autem *mancipare*, abalienare et vendere. Unde *res mancupi* appellantur, quæ a nostro dominio possunt abalienari. Turn.

2. *Interim etiam;* sic Turicens. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *e. i.* Vide §§. 39, 45.

3. *Exponendi;* sic Turic. Guelf. Camp. Tarv. cum Goth. Alm. Jens. Ald. Bas. Reliqui *exponendis*. — Nostri omnes *exponendi*. Ed. — *Exponendi gratia*. I. e. grata narratio. *Consequi* autem h. l. fere quod *contingere* significat.

4. *Duplex forma est;* sic Turic. Guelf. Camp. *E. dupl. f.*, Goth. (tac. Gesn.). Reliqui *d. e. f.* Vide §. 44; item §. 46.

5. *Partem;* sic Turic. Guelferb. cum Alm. Obr. Reliqui *parte*. — Solus R. 10 *partem*. Reliqui *parte*. Ed.

6. *Nihil enim quod... potest non;* sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (errante Gesn., sed in Goth. *quod* additur a sec. demum manu) et edd. ante Ald. Ex Alm. idem, nisi quod omittitur *quod*. Vide §§. 43, 47. Reliqui *n. e... p. quod n.* transponentem Regium secuti. — A Spald. receptam lect. habent nostri, exc. Jens. ab emend. qui dat *nihil enim in lacessendo*. Ed.

7. *Quædam propria;* sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.). Reliqui *p. q.* Vide §§. 45, 50.

8. *Ira concitati*. Turic. a prima manu *itaque c.* Diu equidem hasce litteras versavi et revolvi ut aliquid utile sententiæ eruerem. Neque enim dubito quin vera in iis lateat scriptura, eaque multum discrepans a vulgata. *Quæ* post *ita* vix potuit forte fortuna allini. Nihil sane succurrit, in quo acquiescere velim. An patiemur *etiam itaque concitati* abire in ista: *etiam atque etiam meditati?*

requiruntur[1]: quum sint autem loci plures, ex quibus dicta ridicula ducantur[2], repetendum[3] est mihi, non omnes eos oratoribus convenire. Inprimis autem[4] *ex* 47
amphibolia[5], neque illa obscura, [6]quæ [7]atellanæ more captent[8], nec, qualia vulgo jactantur a vilissimo[9] quoque, conversa in maledictum fere ambigui-

1. *Requiruntur.* Turic. a prima manu *requirantur.* — *Illa etiam... requiruntur.* Apparet opponi ea, quæ domo afferuntur, inventis in ipsa altercatione testiumque interrogatione. Jam ne *requiruntur* quidem magnopere ad rem facit, nisi forte id tenes, quod sane multam speciem habet, *requiri* dici pro *desiderari;* sin pro *erui*, usum loquendi ignoro et malim *reperiuntur*. Sed quid est quod « *ira* concitati », hæc afferre dicuntur? Aut cur *iræ* proprie fit mentio, quæ magis subitaneum aliquod dictum exprimet, quam domo afferendum ministrabit? Vide notæ initium.

2. *Ducantur.* Non displicet profecto Obrechtus, reponens *ducuntur.*

3. *Repetendum.* Vide §§. 29, 30.

4. *Autem ex.* Turic. Guelf., *ut ex.* In Alm. τῷ *aut*, an *ex* subjiciatur, nemo docet (vide §§. 46, 50). Camp., *ut in.* — *Inprimis.... ambiguitate.* In hisce sententia quidem facillime perspicitur, structura justa, neque ex vulgata eruitur, neque ex librorum veterum fluctuatione constituitur. *Atellanarum* dicta ex antiquitate obscura habita a Quint. recte monet Gesnerus. De hoc fabularum genere videndus Livius loco classico VII, 2, cum interpretibus, et in his Casaubono de Satira, et Dacerio in Commentariis Academiæ Inscriptt.

5. *Amphibolia.* Guelferb. Camp. Tarv., *amphibologia*, cum Bodl. Vall. (a pr. manu) Andr. et edd. ante Gryph.

6. *Quæ.* Tarv., *quum.* Ald., *cum.*

7. *Atellanæ.* Turic., *ate iellanie;* a sec. manu *attellaniæ*, ut et Jens. Sed Guelf., *attelliano.* Camp., *Attellano.* Goth., *Atellanio*, cum Voss. 2, Vall. Similis varietas est apud Suet. Cal. 27 ed. Oud., ubi quoque terminatio *niæ.* — Eadem nostri. Ed. — *Atellanæ* fabulæ sunt latinæ, ut ait Diomedes, dictis jocularibus refertæ, ab *Atella* Oscorum urbe appellatæ. Similes fere sunt satyricis fabulis Græcorum. Turn.

8. *Captent.* Turic. a sec. manu *captant*, et fortasse apiculus in extrema voce, index passivi. Guelf., *captantur*, anteversum τῷ *more.* — Nostri omnes *captent.* Ed.

9. *A vilissimo.* Turic. Guelferb. Camp. omittunt *a*, cum Goth. et edd. ante Gryph. Mox §. 49, *a villa* libentius careas præpositione, itidem litteræ *v* præmissa. Si quid in universum statuere licet de hac §., diffido sane illi *autem* post *inprimis*, a bonis libris destituto, quum præsertim paucis vocabulis ante sit « quum.... *autem.* » Nec tamen facile dictu, quomodo *ut* structuram juvare possit. Malim quidem sic ordinari eam: *Inprimis ut ex amph. neque illa obscura, quasi Atellano more, captent nec q. v. j. a* (præ-

tate: ne illa quidem, quæ[1] Ciceroni aliquando, sed non in agendo[2], exciderunt, ut dixit[3] quum is[4] candidatus, qui coci[5] filius habebatur, coram eo suffragium ab
48 alio[6] peteret: *Ego quoque tibi favebo*[7]. Non, quia exclu-

positione enim opus est profecto) *v. q.*, etc. *Ut* pendere dicam ab illo *repetendum est*, quamquam impeditur hoc, interveniente accusativo cum inf., nec præstem latinitatem hancce *ut neque... neque* pro *ne... neve*. Indidem mox pendebit hoc quoque: *Ne illa quidem*. Sin retinemus *autem*, tamen *captent* interdicentis et dehortantis animo dictum accipiemus. Saltem *quæ* nequaquam fero, quo stante *neque illa obscura* referri debent ad præcedentem infinitivum *convenire*, durissima structura. Nec video, unde nobis existat conjunctivus in illo *captent*, nisi fuerit præcipientis Quintiliani. Secundæ enim Turicensis manui minimum tribuo. Ne passivum quidem illud Guelf. placet, vel ob sonum insuavem *captantur, jactantur*. Huic tædio remediis quibusdam contra iturus erat Fabius. Burmanni quidem suspicio, scribentis, *quæ Atellani more captant*, non est spernenda, præsertim si scribere liceat *Atellani e more*, in quo tota est veterum scriptura. *Atellanum*, actorem *atellanarum*, habes apud Cic. quoque ad Div. IX, 16; Suet. Galb. 13. Sed scrupulus (præter illam struendi cum inf. *convenire* duritiem) restat in *captent*, quod ægre mutatur in *captant*. Nam *more, e more* satis apertum.

1. *Quæ Ciceroni*. Turic. a prima manu *quod C.*

2. *In agendo*. Id est, in actionibus, in orationibus. Roll.

3. *Dixit*. Hoc dedi ex uno Camp. Reliqui *dixi*, sententia admodum impedita. Quando enim et ubi, hoc *dixit* Quint.? quamquam aliquid simile §. 4. Nec videtur structura posse carere verbo finito (aliter se res habet §. 96, ubi casus rectus *Cicero*); nec exitum habet ullum in hac ordinatione, vulgo recepta. Possit tamen nostrum ipsum esse a Campan. emendatione, vide V, 13, 19. Gallæus suo remedio (vide II, 10, 4) utens expungit *dixi*. Si salebrosius videtur *dixit quum*. Vide §§. 59, 64.

4. *Is*. Turic., *his*.

5. *Coci;* sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Jens. (non *cocci*) et edd. ante Bad. Reliqui *coqui*. Vide I, 2, 6. — *Coci filius... favebo*. Donatus ad Terent. Adelph. III, 3, 69: « Ciceronis dictum refertur in eum, « qui coqui filius secum causas agebat: Tu quoque aderas huic causæ. Nam apud veteres *coquus* non « per *c* litteram, sed per *q* scribebatur. » Occasio dicti verior profecto et elegantior narratur a Quintiliano.

6. *Ab alio*. Turic. Guelf., *a. eo*, cum Vall. et edd. ante Ald. exc. Camp. Regius nostrum commendavit, quod in quibusdam legi narrat, frustra refragante Badio. Et Goth. nobiscum.

7. *Tibi favebo;* sic Turic. Guelf. cum Alm. Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. exc. Camp. Reliqui inserunt *jure*, improbante Regio, et a vetere exemplo abesse testante.

denda sint omnino verba, duos sensus significantia; sed, quia raro belle [1] respondeant [2], nisi quum prorsus rebus ipsis adjuvantur: quare [3] non hoc modo, pæne et ipsum scurrile, Ciceronis est in eumdem [4], de quo supra [5] dixi, Isauricum [6], *Miror, quid sit, quod pater tuus, homo constantissimus, te nobis varium reliquit* [7]: sed illud [8] ex eo- 49
dem genere præclarum, quum objiceret Miloni accusator in argumentum factarum Clodio insidiarum, *quod Bovillas ante horam nonam devertisset, ut exspectaret, dum Clodius a villa sua exiret*, et identidem interrogaret, *quo tempore Clodius occisus esset?* respondit, [9] *sero*:

Profectum hoc ab iis, qui ignorant ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντός. — Nostri omittunt *jure*, exc. Andr. Si τὸ *jure* inseratur, alludit ad illa *juscula* quæ condiuntur a *coquis*. Ed.

1. *Belle*. Turic., *velle*, cum Alm.; sed ille a sec. manu *ad velle*, et ita Obr. Sed Guelf., *id velle* (puto voluisse hos: *ad voluntatem*). Jens., *bello*, ex quo nostrum reposuit Regius. Tarv., *pelle*. Burmanni conjectura *ad verum* nequaquam opus. Vide §. 74.

2. *Respondeant*. Ita et mox §. 54, *respondent* pro *conveniunt*.

3. *Quare*. Sensum turbant hæc. Repone *quale*, conjiciente jam *Dan.* (vide VI, 2, 11). Idem error §. 88.

4. *In eumdem*. Turic., *et e.*; a sec. manu *ejusdem*. Guelf., *et ejusdem*.

5. *Supra*; §. 25. *Varium* Philander et Gesnerus rectissime interpretantur maculosum a plagis, quorum hic ponit locum Plautinum Pseud. I, 2, 12: « Ita ego vestra « latera loris faciam ut valide *varia* « sint. » Vide Taubm. ad Plaut. Epid. I, 1, 15.

6. *Isauricum*, *Miror*. Turicens., *isauri minor*. Guelf., *isauri minorem*.

7. *Reliquit*. Camp., *reliquerit*.

8. *Sed illud*. Turic. a sec. manu inserit *et*. Vide §. 7.

9. *Sero*. Valla Elegant. IV, 107: « Hæc.... tria sero significat, quæ « tamen pæne idem sunt. Una et « vera significatio est pro vespere, « quod est post occasum. Altera « quæ hinc nascitur, quæ est post « tempus. Quod enim post solis lu- « cem est, id vere potest post tem- « pus dici. Cicero, quum accusator « Milonis identidem interrogatus » [l. interrogans] « instaret, quo tem- « pore Clodius esset occisus, ur- « bane respondit: *Sero*, non tam « horam intelligens, quam tardius « occisum, et post tempus, quo « debuisset occidi, etc. » Ejusdem adverbii significationis testem locum ponit Pseudo-Turnebus Cic. ad Attic. VII, 21: « Lentulus venit « *sero*. » Regius quidem hæret in hisce, et operosius sententiæ rationem reddit, sed nec diversam ab illa, quam posui. Male autem a suis

quod vel solum sufficit, ut hoc genus non totum repu-
50 dietur. Nec plura modo significari solent, sed etiam diversa: ut Nero de servo[1] pessimo dixit, *Nulli plus apud se*[2] *fidei haberi, nihil ei neque clusum*[3] *neque*[4] *signatum*
51 *esse*. Pervenit res usque ad ænigma[5]: quale[6] est Ciceronis[7] in Pletorium Fonteii[8] accusatorem, *cujus matrem* dixit, *dum vixisset*[9], *ludum*[10], *postquam mortua esset*[11], *magistros*[12] *habuisse*[13]: dicebantur autem, dum[14] vixit, infames feminæ convenire ad eam[15] solitæ: post mortem

æqualibus vulgo dici narrat *bonum sero*, quibus se respondere consuesse *malum cito*. Vide Cerdam ad Virg. Æn. XII, 864, *serum*.

1. *Nero de servo*. Cic. de Or. II, 61: « Ridiculum est Neronianum « illud vetus in furace servo, solum « esse, cui domi nihil sit nec obsi« gnatum, nec occlusum. » Turnebus in Commentario ad jocos Ciceronianos hunc Neronem censet esse eumdem C. Claudium consulem a. U. c. 547, qui res adversus Annibalem, et Asdrubalem gesserit.

2. *Plus apud se;* sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *a. s. p.* Vide §§. 46, 51.

3. *Neque clusum;* sic Jens. Loc. Ven. Rusc. Bad. pr. *Neclusum*, Turic. *Inclusum*, Guelf. Camp. Goth. Voss. 2. *Neque inclusum*, Vall. Tarv. Bad. sec. *Neque occlusum*, Alm. (vide §§. 47, 52), et sic reliqui cum Cicerone. — Eadem nostri. Ed.

4. *Signatum;* sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Voss. 2, Vall. et edd. ante Gryph. Reliqui ex Cicerone *obsignatum*. — Omnes nostri *obsignatum*. Ed.

5. *Ænigma*. Turicens. Guelferbytan., *enigmam*.

6. *Quale*. Turic. Tarv., *quæ*, cum Jens. Correxit Regius. Origo vitii est in scriptura modo relata.

7. *Ciceronis*. Magna pars ejus orationis, quam pro M. Fonteio habuit Cicero, ætatem non tulit, cujus et hoc est quod refert Quint. Vide Fragmenta apud Ern., p. 1059. Ad hunc nostri locum spectat nota P. Manutii ad Cic. ad Att. I, 1: « in« famem » [matrem Pletorii Cicero] « significavit et ab impudicitia, « dum viveret; et mortuam, ab ære « alieno. »

8. *Fonteii*. Turic. Guelf. Camp., *Fontei*. Vide §. 39.

9. *Vixisset*. Turic. Camp., *jussisset*, cum Alm.

10. *Ludum*. *Ludum* (teste Asconio) Romani quamcunque scholam appellant. Hic vero significat veluti prostibulum quo conveniunt infames mulieres. Turn.

11. *Esset*. Turic. a pr. manu *esse*. Camp., *est*. Vide VI, 2, 12.

12. *Magistros*. *Magistri* dicuntur illi qui hastæ auctioni præsunt, ut sæpe alias apud Ciceronem. Turn.

13. *Habuisse*. Turic. (a pr. manu), Guelf., *abiisse*.

14. *Vixit*. Tur., *vissit*. Vid. V, 14, 12.

15. *Convenire ad eam;* sic Turic.

bona ejus[1] venibant[2]: quamquam hic *ludus* per translationem dictus[3] est, *magistri* per ambiguitatem. In meta- 51
lepsin[4] quoque cadit eadem[5] ratio dictorum: ut Fabius Maximus[6], incusans Augusti[7] congiariorum[8], quæ ami-

Camp. Reliqui *a. e. c.* Vide §. 50; item mox.

1. *Bona ejus;* sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *e. b.* Vide modo; item §. 55.

2. *Venibant.* Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Tarv., *veniebant,* cum Voss. 2.

3. *Dictus.* Turic., *dictum*, mire.

4. *Metalepsin.* Vide VIII, 6, 37.

5. *Eadem;* sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Goth. 1, 2, Voss. Andr. Bas. Reliqui omittunt. — Solus Jens. omittit *eadem*. Ed. — *Eadem ratio.* I. e. hoc dictorum genus quod petitur ex amphibolia. Neque enim quidquam nisi species amphiboliæ est metalepsis, cujus præsentissimum exemplum habe Homericum illud ubi ἐθόωσα ponitur pro ὤξυνα, Odyss. IX, 327, quoniam θοὸς aliquo usu idem est τῷ ὀξεῖ. Pariter et hic, quoniam *congius* et *hemina* aliquatenus sunt conjuncta, Fabius, dictum captans, alieno etiam loco eadem reciprocavit.

6. *Fabius Maximus.* Hic est P. Fabius Paulus Maximus (tale enim ejus nomen indicat Cannegieterus de mutata romanorum nominum ratione, p. 2) a. U. c. 743, cos. de quo vide Tacit. Annal. I, 5, ibique Lips. Ad eumdem sunt aliquot Ovidii ex Ponto epistolæ magnam ejus eloquentiæ famam fuisse testantes, nisi forte hac laude exsul poeta amicum potentem demereri conabatur. Longe enim iniquius de eodem est Cassii Severi et Senecæ ipsius apud M. Senecam judicium, p. Bip. 173 (ubi cum Nic. Fabro scribe *Fabius* pro *Fabianus*) nec aliud videtur nostri h. l. Generis claritatem, quam et Ovidius, significat L. Seneca de Clementia, c. 9.

7. *Augusti.* Turicens., *angustæ.* Guelf., *anguste.* Camp., *augustæ*, cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. Correxit Regius, cui tanto libentius ausculto, quia primitus *anguste* scriptum videtur, adverbium interpretante librario. — Eadem nostri; at *anguste* non reperitur. Ed.

8. *Congiariorum.* Dona quæ princeps militibus largitur *donativum* appellare solemus; liberalitas ejus in populum et amicos nuncupatur *congiarium;* quia initio *congii* olei et vini dabantur. *Congius* autem sextaria sex capit, hemina dimidium sextarii. Igitur *ab imminutione mensuræ* significavit *exiguitatem* liberalitatis. Turn. — Stante adhuc Republica, *congiarium* fuit institutum. Quod quidem sub imperatoribus ita prævaluit ut necessaria principatus conditio haberetur, cui princeps vel parcissimus inservire cogebatur. Largitiones illæ adeo onerosæ (nam jam non oleum et vinum, sed magna pecunia viritim dabatur; adde etiam circenses et omnis generis spectacula), sæpius, eodem imperante, legitimo quasi jure efflagitabantur, et mirum in modum magis ac magis crescebant. Ex quo Adrianus imperitavit, hæc dona *liberalitas;* ex quo Carus, *abundantia* nuncupata fuerunt. Vi-

cis dabantur, exiguitatem, *heminaria*[1] *esse* dixit: nam *congiarium* commune[2] liberalitatis atque mensuræ: [3]ea
53 mensura ducta[4] in minutionem[5] rerum. Et tam[6] frigida, quam est nominum fictio, adjectis[7], detractis, mutatis[8] litteris: ut *Acisculum*, quia esset pactus, *Pacisculum;* et *Placidum* nomine, quia is acerbus natura esset, *Acidum*[9]; et *Tullium*, quum fur esset, *Tollium*[10] dictos
54 invenio. Sed hæc eadem genera commodius in rebus, quam in nominibus respondent: Afer enim venuste Mal-

de *Brottier* not., Dial. de Oratoribus, qui Tacito vulgo inscribitur, t. IV, p. 260, nostræ editionis. Ed.

1. *Heminaria*. Guelf. Camp., *heminariam* (nisi quod hic sine aspiratione) cum Goth. Voss. 2, Vall. Bodl. Andr. et edd. ante Bad. Correxit Regius, quem adjuvat Turic. neque enim hic quidquam suspicor neglectum a conferente. — *Hemina* apud Pers. reperitur: « Fregerit heminas Arreti ædilis iniquas. »

2. *Congiarium commune;* sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. et edd. ante Bad. Reliqui inserunt *quum sit*, suadente Regio. — *Quum sit* nullibi reperimus. R. 9, Camp. Andr. post *commune* inserunt *est*. Reliqui receptam habent. Ed. — *Nam congiarium... rerum*. Sunt hæc abruptius posita, cujusmodi oratione utimur, brevi interpretatione aliquid velut cito subsequentes. Ad *rerum* intellige « dono datarum. » Pronomen *ea* ad *mensura* sic additur ut supra lib. VI, cap. 2, §. 23, ad *ampl.*

3. *Ea;* sic Turic. Guelf. Goth. (err. Gesn.) Camp. cum Voss. 2 (qui et deinceps *mensura* omittit cum Goth. tac. Gesn.). Reliqui *a*. — Omnes nostri *ea*. Solus Jens. *a*. Ed.

4. *Ducta*. Guelf. Camp., *dicta*.

5. *In minutionem;* sic Turicens. Guelf. Camp. Tarv. cum Goth. Voss. 2, Jens. Mox Locat. cum reliquis ante Ald., *imminutione*, quod et Alm. tribuitur (vide §§. 50, 54). Reliqui *imminutio est*, ex Regii conjectura. — Eadem nostri. Ed.

6. *Et tam;* sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et Loc. Venet. Nam Tarv. jam inserit *hæc*, quod mox et Rusc. reliquique jubente Regio, sed nulla utilitate. — Solus Jens. ab emend. *hæc* inserit. Ed. — *Et tam frigida*. Hoc et ipsum refertur ad nominativum *mensura*. *Ducta* eo est *mensura*, et quidem non majore cum sale, quam fit *fictio nominum*.

7. *Adjectis*. Turic. Guelf., *adjecit*. Jens. (tac. Gesn.) *adjecit is*.

8. *Mutatis*. Turic. Guelf. omittunt. Male. — Omittit etiam Vall. lib. a prima manu. Ed.

9. *Esset, Acidum*. Turic. Guelf., *et ad citum*. Jens. (tac. Gesn.) *e. Aculum*.

10. *Tollium dictos;* sic Vall. lib. R. 7, Jens. *Tollios dictos;* sic RR. 8, 12. *Tullios dictos;* sic R. 10, Camp. Andr. *Tollios dictum;* sic R. 9. *Tollium dictum;* sic Ald. Ed.

lium[1] Suram, multum in agendo[2] discursantem, sa-
lientem, manus jactantem, togam dejicientem et re-
ponentem, *non agere* dixit, *sed satagere*[3]; est enim
dictum[4] per se urbanum, *satagere*, etiamsi nulla subsit
alterius verbi similitudo. Fiunt et adjecta et [5] detracta 55
adspiratione, et binis conjunctis verbis similiter sæpius
frigida, aliquando tamen recipienda; eademque condi-
tio est in iis, quæ a nominibus trahuntur: multa ex [6] hoc
Cicero in Verrem, sed ut ab aliis[7] dicta, modo, [8] *futu-*

1. *Mallium;* sic Turic. CAMP. cum Voss. 2, non concinente Goth. Sed ego Burm. voluisse nominare *Alm.* existimo (vide §§. 52, 57). Reliqui *Manlium.* Guelf., *Maulium.* Vide not. ad §. 38. In Leidensi jubemur (a Pithœo haud dubie) legere *Manilium*, ratione posita nulla. — *Mallium Suram.* Hunc non aliunde norunt VV. DD. Burmannus, apud Plin. H. N. lib. XVIII, p. (Bip.) 259, *Suram Mamilium* esse monens, cum Nostro eumdem facere recte dubitat.

2. *Agendo.* Turic. a prima manu *agendum.*

3. *Agere... satagere. Satagere* dicitur, qui negotium aliquod magna anxietate et cura conficit: *agere* vero, qui causam tuetur. TURN.

4. *Enim dictum.* Guelf., *hoc d.* cum Goth. Error est, de quo §. 7. — *Enim* omittunt Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10. ED.

5. *Et adjecta et detracta;* sic Turicensis, Guelferbytanus, CAMP. Reliqui *et detracta et adjecta.* Vide §§. 51, 56.

6. *Ex hoc.* Hoc vix videtur integrum. Malis addi *genere.* Vide §. 56. Facilius excidebat ob litteras similes in *Cicero.*

7. *Ab aliis.* Vide §. 4.

8. *Futurum.* Guelferb., *furtim.* CAMP., *furtum.* — *Futurum... Verres.* Hoc quidem frustra quæsiveris in libris Verrinis, neque enim sufficit positum IV, 24, *everriculum* quo utitur Gesnerus, nec *eversum* atque *extersum* fanum II, 21. Propius est IV, 25 extr. Præterea trium istorum minime est facetum, quamquam aliqua, et major sane quam pro librario, gratia contingit dicto, si attendas, cujus me admonuit Buttmannus, secundam futuri personam esse in *Verres*, ut, audito sermone compellantium Verrem, continuo Siculi dixerint *futurum*, etc. Sic apparet nequaquam otiosum esse pronominis dativum *ei*, sine quo nec ullus relinqueretur lepor, nec ferri posset *diceretur* positum pro *vocaretur.* Unde igitur arripuit hoc Quint.? An forte et ipsum incertæ ejus memoriæ (vide §. 18) tribuemus, ut vulgo jactatum quid, vel quod jactari potuerit, apud Ciceronem legisse sibi visus sit? Nam in lacuna illa libri primi Verrinarum extremi nullum præsidium, quoniam is non est locus hujusmodi dictorum. Structura autem subjiciendi hanc dicto expla-

rum, ut omnia verreret[1], quum diceretur ei[2] *Verres:* modo, *Herculi, quem*[3] *expilaverat,* [4]*molestiorem* [5]*apro Erymanthio fuisse:* modo, *malum sacerdotem, qui tam nequam verrem reliquisset:* quia sacerdoti Verres[6] suc-
56 cesserat. Præbet tamen aliquando occasionem quædam felicitas hoc quoque genere bene[7] utendi[8]: ut pro [9]Ce-

nationem, eadem recurrit §. 64, *quum... perplueret.*

1. *Verreret.* Turic. (a pr. manu), Camp., *verteret,* cum Goth. Voss. 2, Jens. Tarv. *Everreret* malit Gesn.

2. *Ei;* sic vestutiores mei omnes. Omittunt Goth. et edd. post Tarv. quod suadet etiam Regius. Gesnerus omne hoc *quum... Verres* uncis sepsit tamquam glossema. — Maxima pars nostrorum omittit *ei.* Ed.

3. *Herculi, quem.* Turic., *Herculæ ei quæ.* Guelferb., *Hercule ei quem.* Camp. Goth. Jens. (err. et tac. Gesn.) *Herculem ei quem,* cum Voss. 2, et edd. ante Ald. — Eadem nostri. Ed. — *Herculi... sacerdotem.* Vide Cic. in Verr. IV, 43; I, 46. — In Sicilia colitur Ceres cui immolantur porci. Ille igitur *sacerdos* suum ministerium non impleverat qui hunc *Verrem* reliquerat. Ed.

4. *Molestiorem.* Turic (a sec. manu), Guelf., *molestior est,* cum Bas. non margine, ut Burm, sed contextu.

5. *Molestiorem apro.* Turic. Goth (tac. Gesn.) Camp. inserunt *quam* (quod et Guelf. post suum *est*) cum Alm. Voss. 2. — Maxima pars nostrorum inserit *quam.* Jenson. ab emend. in margine, R. 10, *quam is.* Haud spernenda lectio. Ed.

6. *Sacerdoti Verres.* Turic. Guelf. Camp., *sacerdos Verri* (Turic. a pr. manu *s. Veri,* et sic Tarv.) cum Alm. Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald., relabente in vitium Bad. pr. Hic non potuit ipsius Quint. esse error, sed fuit ejusdem librarii qui modo omnia turbavit ignarus, addens de suo *quam.* — Omnes nostri habent *sacerdos Verri.* Perperam. Ed.

7. *Hoc quoque genere bene.* Turic., *enim* (vide §. 54) *q. b.* Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *h. q. b.,* cum Alm. Voss. 2. Hic quidem *genere* poteramus carere, modo fuisset §. 55.

8. *Præbet... utendi.* Ut illud Cic. pro Cluentio: « Atque etiam ipse « conditor totius negotii Guttam « aspergit huic Bulbo. Itaque mini- « me amarus is visus est, qui ali « quid ex ejus sermone speculæ de- « gustaret. » Turn.

9. *Pro Cæcinna;* c. 10. Ernestus nequaquam debebat verba ista *nec minus niger* velut spuria rejicere, si maxime aberant a Waldarferiana. Rectissime enim h. l. Gesnerus monet, respicere hoc ad colorem personæ, qualis et Manutii est animadversio ad locum Cicer. Quam quam nihil tale nunc apparet in personis Terentianis. Nec ab re est, cujus mentionem injicit Pseudo-Turnebus, inprimis facetum esse in nominibus lusum Ciceronis pro Cluentio, in Bulbo et Gutta, c. 26, quem locum excidisse Quintiliano, hæc tractanti, valde miror.

cinna Cicero in testem Sex.[1] Clodium Phormionem, *Nec minus niger,* inquit, *nec minus confidens, quam est ille Terentianus*[2] *Phormio.* Acriora igitur sunt et ele- 57 gantiora, quæ trahuntur ex vi rerum: in his maxime valet similitudo, si tamen ad aliquid inferius leviusque referatur: quæ jam[3] veteres illi jocabantur[4], qui Lentulum *Spintherem*[5], et Scipionem *Serapionem*[6] esse dixerunt: sed ea non ab hominibus modo petitur, verum etiam ab animalibus: ut nobis pueris Junius[7] Bassus,

1. *Sex. Clodium.* Turic. a prima manu *sunt* (sed per compendium solius *s* cum linea) *ex C.* mox a sec. manu *sumit ex Clodio.* Vide mihi correctricem manum secundam.

2. *Est ille Terentianus;* sic Turic. Guelf. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph. Reliqui *i. T. e.* Vide §§. 55, 59.

3. *Quæ jam;* sic Turic. Guelferb. CAMP. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Bodl. Alm. Voss. 2, Andr. et edd. ante Ald. qui, de suo haud dubie, *quemadmodum* cum marg. Basil. Reliqui *qua jam,* conjiciente Regio.

4. *Quæ..... jocabantur.* Eadem structura Cicer. ad Divers. IX, 14: « *hæc...* jocatus sum. » VII, 14. Horat. Sat. I, 5, 62: « *permulta* joca« tus. » Malis sane *qualia* pro *quæ jam.*

5. *Spintherem..... Serapionem.* Valer. Max. IX, 14, 3: « Cornelius « Scipio.... in servilem Serapionis « appellationem vulgi sermone im« pactus est, quod hujusce nomi« nis victimario quam simillimus « erat. » Ibid. §. 4: « propter simi« litudinem (Lentulus) ex quodam « secundarum (partium histrione) « cognomen Spintheris traxit. » Lentulus hic est ad quem datæ sunt epistolæ libri primi Ciceronis ad diversos, ubi vide Manutium, de eodem exponentem. Scipio est Nasica, interfector Tib. Gracchi. De hoc vide Epit. Liv. LV; item de utroque Plin. H. N. VII, 12, 8, 10; XXI, 3, 5, 7.

6. *Serapionem.* Turic., *et serationem;* a secunda manu *e. siritionem.* Guelf., *et siricionem.* CAMP., *Siricionem,* cum Goth. (err. Gesn.) nisi quod hic *Sy.* Jens., *syriationem,* cum edd. ante Rusc. qui, Regio docte emendante, nostrum (vide §. 32). Ex Voss. 2, *serationem* affert Burm. An volebat Alm. (vide §§. 54, 59)? Manifesta veræ scripturæ vestigia in prima manu Turic. Hermolaus Barbarus et hic et in Plinii loco legi volebat *sciritionem* prodente, nescio unde, Pseudo-Turnebo. Quid in Plinio dent MSS. nossemus, si criticus esset Harduinus. Aldus, non inconsulto, bis enim, *Scrapionem* facit, quod Mosellanus interpretatur a *screando,* Festi anus *scraptas* ad partes vocans neque ullo modo ferens Codd. scripturam *Serapionem.*

7. *Junius Bassus.* Vide §. 27. Recte autem Burmannus improbat Turnebum Adverss. XXVIII, 35, in-

58 homo in primis dicax, *Asinus albus* vocabatur. Et Sarmentus[1], seu P. Blessus[2], *Junium, hominem nigrum, et macrum, et pandum, fibulam*[3] *ferream* dixit: quod
59 nunc risus petendi genus frequentissimum est. Adhibe-

terpretantem *asinum album* quasi dictum de stulto non inficeto, ut *asinus* pertinuerit ad ineptias hominis, color *albus* ad ejusdem dicta acuta. Aliam *albi* potestatem impropriam cognovimus ad II, 5, 19, nec, id quod caput, occasio, per quam hoc inducitur, fert ullum hic respectum nisi ad faciei et corporis similitudinem.

1. *Sarmentus*. Hunc Horatio prodente novimus. Vide Sat. I, 5. Erat autem ex *deliciis* (vide I, 2, 7) Augusti, teste Plutarcho, vol. II, p. 943. Apud Horatium quoque pollet comparando eum quem ludibrio habet, v. 55-64. Vide et Juvenal. V, 3; ibique schol. Et hoc notabile, quod Sarmentus ipse *gracilis* erat magnopere (Hor. I, 5, 69) ut verendum esset, ne in ipsum recideret jocus. Vide §. 32.

2. *P. Blessus;* sic Turic. a sec. manu (a prima enim *pblessis*) cum Camp. nisi quod hic simplici *s*, ut et Guelf. Goth. (tac. Gesn.). Unica littera prænomen dant nonnisi Turic. Camp. Vide §. 39. — *P. Blessus.* Qua potestate huic nomini præmissum sit *seu*, quæri sane potest. Indicatur eo vel idem homo, diversis nominibus, vel diversus joci auctor a scriptoribus proditus. Hoc profecto aptius altero. Nec tamen accedam Burmanno, qui, scribendo *Blæsum* pro *Blessus*, prænomen solum refert ad jocantem nostrum, eumque intelligit P. Syrum, celeberrimum mimorum scriptorem; ut vel Sarmentus vel Publius hoc fuerit jocatus. *Blæsum* deinceps Burm. conjungit ad *Junium*, designans loca Taciti Annal. I, 16, 18, 21, ubi memoratur ejus nominis legatus, in *Blessi* autem nomine erratum esse suspicans. *Junium Blæsum* (præmisso hic quidem, ut sæpe, cognomine, vide §. 32, quod fraudi fuisse putat librariis) nostrum patrem fuisse haud dubie illius apud Tacitum, quo magis congruant tempora. Mihi quidem in omnibus hisce nimium videtur conjecturæ datum, nulla certa vel temporis vel rerum nota comparente, quare huc traheretur Blæsus ille Taciti. Nec placent Sarmentus et Syrus ad unam ætatem relati. Ceterum corruptelam in *Blessi* scriptura et ipse non invitus agnoscam. Pronunciandum igitur erit AMPLIUS de Junio isto nigro et macro, quem tamen aliquis dicat ipsum *Bassum*, et de ejusdem irrisore *Blesso* seu *Blæso*. Junius Blæsus consul memoratur Suidæ in 'Απίκιος, unde tamen nihil proficias, nec in consularibus Fastis idem recensetur. Fibulæ similitudinem non alienam esse ab hominis statura recurva, ultro apparet.

3. *Fibulam. Fibula* appellatur batillus ex aliqua materia, quo quidpiam connectitur; sunt autem illæ *fibulæ incurvæ*. Similitudinem igitur habebat cum *fibula ferrea*. Turn. — Quum venatum proficiscentem Didonem depingit Virgil. Æneid., lib. IV, 139, dicit: *Aurea purpuream subnectit fibula vestem*. Ed.

tur autem similitudo interim palam, interim inseri[1] solet[2] parabolæ: cujus est generis[3] id Augusti[4], qui militi libellum timide porrigenti, *Noli*, inquit, *dubitare*[5], *tamquam assem elephanto des*[6]. Sunt quædam veri[7] similia: 60
unde Vatinius[8] dixit hoc dictum, quum reus, agente in eum Calvo, frontem candido[9] sudario tergeret, idque ipsum accusator in invidiam vocaret, *Quamvis reus sum*,

1. *Inseri*. Turic. Guelf. Camp., *serio*, cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Rusc. Nostrum reposuit Regius; Gesnerus tentat *servire*, ille propius ad ductus Codd. hic jucundius ad sonum, uterque ingeniose. In Turic. *interim* a sec. demum manu præmittitur τῷ *serio*, in Alm. omittitur (vide §. 58; item hac §.). Guelf. Camp. *serio* antevertunt τῷ *interim*. Vide §§. 56, 60.

2. *Solet*. Camp., *sed et*.

3. *Generis... libellum*. Turicens., *generi augusti militi qui bellum*; a sec. manu, *generis id a. q. m. bellum*. Camp., *g. is angusti qui multi l.*

4. *Augusti... Noli*. Idem narrant Sueton. Aug., c. 53, et Macrob. Saturn. II, 4. Morem vero dandi stipem elephantis ad Sueton. illustrant Torrentius ex Plin. H. N. VIII, 5, ubi vide Hard. et Casaubonum ex Galeno de usu partium, cujus sunt hæc: ὁ ἐλέφας ἐκείνῳ τῷ μορίῳ (proboscide) κατὰ τὸ πέρας ἅπαντα μεταχειρίζεται περιπτυσσομένῳ τοῖς λαμβανομένοις ἄχρι τῶν σμικροτάτων νομισμάτων ἃ καὶ τοῖς ἐπικαθεζομένοις αὐτῷ δίδωσι.

5. *Dubitare*. Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. omittunt cum Alm. et Goth. 2. Probat hoc Heusingerus, nescio tamen quo exemplo. Debebit enim *timere* subaudiri et velut δεικτικῶς intelligi: «Noli facere, quod facis, nunc porrigens, nunc retrahens libellum.» Procul dubio vetustissimi editores explerunt locum e Suetonio. Malim equidem *timere* inserere inter *inq.* et *tamquam*. Confusum *timere* cum *tunc* vide apud Drakenb. ad Liv. II, 16, 6. *Tunc* autem per compendium notatur unius prope litteræ.

6. *Assem elephanto des*. Turic., *et semel pantodes*, cum Alm. Vide hac §. item mox.

7. *Quædam veri*; sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2. Sed pro *veri* Turic. *vi*; et Alm. *ut veri* (vide modo; item §. 61). Reliqui inserunt *etiam*. — *Veri similia*. Non videtur sufficere hoc ad significandum quod vult scriptor, ut Gedoynus cogeretur addere hæc esse ejusmodi, quorum ipsa veri similitudine contineatur lepor. Eo sane pertinet exemplum. Sed vix acquiesco in appellatione.

8. *Vatinius... quum*; sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. Bodl. Andr. et editionn. ante Gryph. Reliqui omittunt interjecta, quæ non est quod fastidias, modo recte intelligatur *dictum*. Vide §. 43. — Nostri omnes *dixit hoc dictum*, exc. Vall. lib. Ed. — *Vatinius*. Vide VI, 1, 13. *Unde*, vide V, 10, 90.

9. *Frontem candido*; sic Turic. Camp. Reliqui *c. f.* Vide §§. 59, 66.

61 inquit, *et panem candidum*[1] *edo*. Adhuc est subtilior illa ex simili[2] translatio, quum, quod in alia re[3] fieri solet, in aliam mutuamur: ea dicatur sane *fictio*: ut Chrysippus[4], quum in triumpho Cæsaris[5] eborea[6] oppida essent translata[7], et post dies paucos Fabii Maximi lignea, *thecas esse oppidorum Cæsaris* dixit: et Pedo[8] de mirmil-

1. *Panem*. Turic. Guelf., *parentem*, cum Alm. — *Panem candidum*. Huic opponitur *cibarius* servis paratus et pauperibus. Vide schol. Cruq. ad Hor. Epist. II, 1, 123; Juvenal. V, 67-70; Donat. ad Eunuch. V, 4, 17. Nequaquam autem accedo Burmanno putanti simul oblique in Calvum, quasi sordidum, hæc jaci. — *Panem candidum*. Inde ductus est jocus, quia illi qui in reatu erant, mutatis vestibus, *atrum* induebant *amictum*: ac ut toto corpore squalidi viderentur efficiebant. Candidus dicitur panis, cui ater est contrarius quem cibarium appellat Cicer. Tusc. V: *Non solum candido sudario tergeo faciem, sed panem etiam candidum edo*. Turn.

2. *Ex simili*. Camp. Andr. hæc omittunt. Ed.

3. *In alia re*. *In altera re*; sic Vall. lib. RR. 8, 9, 10, et apud Burm. Voss. 2. Reliqui *in alia re*. Ed.

4. *Chrysippus*. Recte Burmannus videtur hunc suspicari Chrysippum Vettium, Cyri libertum, architectum (vide Cic. ad Div. VII, 14; ad Att. XIV, 9) argumento usus, quod eumdem in Gallia fuisse appareat, et fortasse in Cæsaris comitatu.

5. *In triumpho Cæsaris... Cæsaris dixit*. Idem fere narrat Dio Cass., lib. XLIII, p. 369. Vide Vellei. II, 5 (in quo levis differentia, de qua vide Rubnk.); Sueton. Cæs., c. 37; Appian. B. C. II, 101. *Fabius Maximus* hic quidem alius est ab illo §. 52. Noster Q. Fabius Maximus Cæsaris legatus in Hispania, consul Cæsari suffectus a. U. c. 709, mortuus extremo consulatus die.

6. *Eborea*. Turic. Guelf. Camp., *epolitea*, nisi quod hic per *y*. Alm., *epolita* (vide §§. 60, 67). Jens. (tac. Gesn.) *eburnea*, cum edd. ante Bad. qui nostrum e Vall. (quocum conspirat Goth.) monens Vallam annotasse hic, *eboreum* dici magis in prosa quam *eburneum*; ipse autem eamdem vocem ostendens Digest. XXXII, 52 bis. Harduinus ad Plin. H. N. XXXVI, 5, versus fin. hoc dare omnes MSS. testatur, non *eburneum*. Fortasse ignotius vocabulum ad eum, quem vidimus, modum potuit inquinari a librariis; quis autem certo statuat, nullam aliam ejusdem formam fuisse in usu, velut *eboritium*, ut *lateritium*. Quin enim illud ipsum *ebur* hic lateat, non potest dubitari. — Eadem nostri. Ed.

7. *Oppida... translata*. Consuetudo erat ut in triumpho simulacra urbium et regionum captarum ferrentur. Unde Cic. Off., lib. II, ait *Massiliam in Cæsaris triumpho fuisse per urbem portatam*. Turn.

8. *Et Pedo... qui*. Turic., *et pedocle mirmillo neque*. Guelf., *et pec lode Mirmillo neque*. Camp., *E. P. d. mirmillo q*. Jens. (tac. Gesn.)

lone [1], qui retiarium [2] consequebatur, nec feriebat, *Vivum*, inquit, *capere vult*. Jungitur amphiboliæ simi- 62
litudo : ut A. Galba [3] pilam [4] negligenter petenti, *Sic*, inquit, *petis*, *tamquam Cæsaris* [5] *candidatus* : nam illud *petis* ambiguum est, securitas similis : quod hactenus ostendisse satis est. Cæterum frequentissima aliorum 63

E. Empedocles d. m. q., cum edd. ante Ald. exc. Tarv. — *Pedo*. Non dubito quin hic sit poeta non ignobilis C. Pedo Albinovanus cujus obiter fit mentio X, 1, 90. Reliquæ nobis factæ sunt hujus (si modo) Elegiæ duæ in Mæcenatem et Drusum Neronem. Quum enim laus ejus frequenter cum Catulli et Marsi potissimum (vide §. 102) conjungatur a Martiale, satis probabile fit, ingenium fuisse hujuscemodi lusibus accommodatum. Vide et L. Senecam, epist. CXXII, p. 136, qui *fabulatorem elegantissimum* vocat.

1. *Mirmillone ;* sic gladiatores quosdam Romani appellabant. Hi *mirmillones* clypeo et falce erant instructi, piscem in galeæ apice effictum gerebant, et a Romanis acceperant *Gallorum* cognomen : vide Juvenalis Satiram II, 144 ; sat. VIII, 209, *Nec mirmillonis in armis*, et seqq. ibique confer quæ notata sunt. Ed.

2. *Retiarium*. Retiarii gladiatores erant qui dextra fuscinam et sinistra retia gerebant. Tunicati pugnabant et *mirmillonem* insequebantur exclamantes : *Non te peto, Galle, sed piscem peto*. Etenim pendentia retia in *mirmillonis* galeam cujus in apice piscis fulgebat, effundere tentabant. Ed.

3. *A. Galba ;* sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, Colb. Andr. Tarv. Ald. Reliqui *L. G*, nisi quod Jens. præpostere *A. L. G*. Vide §. 27.

4. *Pilam*. Turic. præmittit *qui*, cum Goth. Alm. Camp. (nisi quod hic *cui*) et edd. ante Stoer. Puto hoc insertum ab eo qui *A.* ante *Galb.* interpretaretur præpositionem, quo deducit scriptura Turic. et Guelf. (quamquam *qui* in hoc non animadverti). Et sic hunc nostri locum recenset Budæus ad Pandd., fol. 237 E (quum prius eumdem fol. 83 C. « *Lucius G.* »). Neque tamen eam rectam censeo rationem.

5. *Cæsaris candidatus*, i. e. quem Cæsar commendasset. Vide Sueton. Cæs., c. 41 ; Aug., c. 56. Alieni hinc *candidati principis*, i. e. quæstores de quibus vide Bach. Hist. Jur. III, 1, 1, 20. Non equidem credo ex hac *Cæsaris* appellatione colligi necessario, Galbam C. Julii Cæsaris scurram fuisse, quæ est multorum opinio ; quamquam sequiores fere, et ipse Quintilianus, Augustum solent appellare et Cæsarem, ita ut designent hominem, non dignitatem. Sed hoc refertur ex Galbæ ipsius persona. Vide et §. 81. Juvenalis saltem et Plutarchus (modo hujus locus, id quod mihi persuadeo, spectet ad nostrum) Augusti temporibus dant Galbam, non Cæsaris. Vide §. 27.

generum cum aliis mixtura est: eaque optima, quæ ex pluribus constat: eadem dissimilium ratio est: hinc eques romanus, ad quem in spectaculis [1] bibentem quum misisset Augustus, qui ei diceret, *Ego si prandere volo, domum eo: Tu enim*, inquit, *non times, ne lo-*
64 *cum perdas*[2]. Ex contrario non una species: neque enim eodem modo dixit Augustus præfecto, quem cum ignominia mittebat[3], subinde interponenti precibus, *Quid respondebo patri meo? Dic, me tibi displicuisse:* [4] quo Galba, penulam roganti, *Non possum* [5] *commodare, domi maneo;* quum cœnaculum ejus perplueret: tertium adhuc illud, siquidem, ut ne auctorem ponam,

1. *In spectaculis bibentem*. Post Augusti tempora hoc etiam vulgo fiebat: et, quum per integros dies retinerentur in spectaculis, concessa est a principe certa summa singulis ordinibus, unde vinum emerent in theatro bibendum. Vide Martial. I, 12, 27, ibique interpp. nec nostri loci immemores.

2. *Tu enim... perdas*. De conjunctione, quam hinc expellere velit Regius ut et mox §. 77, vide II, 11, 7. Jocum equidem hunc agnosco unum ex lascivis illis et hilaribus (vide §. 27) non ὕπουλον et amarulentum, ut placet Burmanno, Gesnero assentiente. Putant enim *locum* hic designari summum in republica, et proinde jaci hoc dictum in tyrannidem Augusti; cui interpretationi præsidium petunt ex Sueton. Aug., c. 54: « Contradicerem « si *locum* haberem. » Casauboni quidem istorum verborum explanatio diversa est ab hac Burmanniana, tutiorque illa. Nec hujus generis, de quo nunc agit Quintil., fuerit exemplum, si tam reconditum habeat aculeum. Vide §. 60.

3. *Mittebat;* sic Turic. cum Alm. Jens. et edd. post hunc ante Ald. quo acc. Obrecht. Reliqui *notabat*. *Cum* inserui inter *quem* et *ignominia*, ex lenissima verissimaque Burmanni conjectura. Vid. Oudend. ad Suet. Cal. 46. Sic enim sæpe apud hunc scriptorem. Subiit corrigere *q. ignominiæ causa m.*, quæ fuit legitima formula (vide Briss. de Form., p. 343), et facillime excidebat vox brevissimo compendio scribi solita (vide §. 36). Sed lenius et usitatius illud. — *Augustus.... mittebat*. Idem narrat Macrobius Saturnall. II, 4, designans præfectum Herennium, juvenem vitiis deditum.

4. *Quo*. Turic., *quod* (a prima quidem manu obscurius compendium). Camp., *qui*.

5. *Commodare*. Turic. Guelferbytanus, *commendare*, cum Almel. Vide §. 14, et VV. DD. ad Phædrum lib. I, fab. 17, v. 3, indicante Burmanno. — Omnes nostri *commendare*. Ed.

verecundia ipsius[1] facit, *Libidinosior es, quam ullus spado:* quo[2] sine dubio[3] et opinio decipitur; sed ex contrario: et hoc ex eodem loco est, sed nulli priorum simile, quod dixit M.[4] Vestinius[5], quum ei nunciatum esset[6], *Aliquando desinet putere.* Onerabo librum exem- 65
plis, similemque iis, qui risus gratia componuntur, efficiam, si persequi voluero singula veterum: ex omnibus

1. *Verecundia ipsius.* Vide §. 33: « Major ejus est persona, quam ut « dicto huic ejus hilariori nomen « apponam. » Neque tamen hisce significat Quint. sibi minus probari hunc jocum, quod est Gesneri judicium. Equidem suspicor Domitiani hoc fuisse dictum, vulgo tunc notum, quod nec omittere vellet Quint. nec in magna quadam tanti viri laude ponere videri. Spadonum libidinem, sed effectu carentem, veteribus satis cognitam ostendit Barthius ad Claudian. in Eutrop. II, 88. Sed ea re non tollitur hujus dicti lepor.

2. *Quo;* sic omnes nostri, exc. Jens. in textu, qui dat *quod.* Ed.

3. *Sine dubio... sed.* Vide VI, 2, 14. Possit aliquis malle hoc referri ad *inopinatum* (vide IX, 2, 23), sed vindicat Quint. suam rationem huic subjiciendi generi, quod est *ex contrario.*

4. *M.;* sic Turic. Camp. Tarv. Aldus, Basiliensis. Reliqui *Marcus.* Vide §. 58.

5. *Vestinius.* Turic. (a pr. manu) *vestimus.* Qui hoc nomen memorant scriptores Plancus ap. Cic. ad Divers. X, 23, Tacitus, Suetonius, Martialis, Phlegon, Suidas, Marmor apud Reines. II, 68 dant *Vestinum* sine *i* et hoc reposuit Burmannus, obsecundantibus Gesner. Bip. Nec sane hoc gentile nomen fuisse dicas, ut desineret in *ius.* — Omnes nostri *Marcus Vestinius.* Ed. — *M. Vestinius.* Burmannus, ostendendis Taciti locis Annal. XV, 48, 52, 68, adjuncto Phlegonte Tralliano de Mirabill., c. 23, persuasit hunc esse M. Vestinum Atticum a. U. c. 818 consulem, sed mox post initum magistratum mori jussum a Nerone (vide primam partem hujus notæ). Mutilum esse locum nemo non videt, sed solus Burmannus perspexit, cujusmodi esset id quod intercidisset, accedente Gesnero; mortem turpis et fœdi cujusdam hominis nunciatam esse Vestinio. Facilis fuerit expletio, cum aliquo vestigio occasionis errori datæ: « quum ei *nunciatum* « *esset... necatum esse.* » Quamquam hoc homœoteleuton suave equidem non dicam. Si falsum rumorem interpreteris, possis *Neronem* lacunæ reponere, cujus nominis ductus non male respondent. Quare autem dictum Vestinii neget Quint. nulli priorum simile, quum proxime accedat ad illud de *spadone,* parum assequor, nisi forte asperitas nostri facit discrimen.

6. *Esset.* Turic. (a pr. manu) *esse.* Succurrit nostræ conjecturæ. Sed vide §. 51. — Omnes nostri *quum ei nunciatum esset.* Ed.

argumentorum locis[1] eadem occasio est: nam et *finitione* usus est Augustus de pantomimis duobus, qui alternis gestibus contendebant, quum eorum alterum *sal-*
66 *tatorem* dixit, alterum *interpellatorem*[2]: et partitione Galba, quum penulam roganti respondit[3], *Non pluit, non opus est*[4] *tibi*: *si pluit*[5], *ipse utar*: proinde [6]*genere, specie, propriis, differentibus, jugatis, adjunctis, consequentibus, antecedentibus, repugnantibus, causis, effectis, comparatione parium, majorum, minorum, si-*
67 milis materia præbetur. Sicut[7] in *tropos* quoque omnes cadunt[8]: an non plurima καθ' ὑπερβολὴν[9] dicuntur? [10]quale

1. *Argumentorum locis*. Vide V, 10, 20. *Finitione*, ib. §. 54.

2. *Saltat... interpell.* Illo quidem vocabulo nihil aliud quam ipsum pantomimum voluit significare Augustus, neque enim *saltatio* aliena ab hujus arte, sed ea ipsa est. Vide I, 11, 17. Alter contra ei videtur non, qualem se esse profitebatur, saltator, sed saltationis corruptor et eversor. Tantum video in hoc joco, quem, quum male interpretatus esset Pseudo-Turn., cæteri intactum reliquerunt. Augustus pantomimicæ saltationis fautor et auctor, testibus Athenæo, Zosimo, Macrobio, præ aliis offendebatur hujusmodi artificum inscitia. Si forte aliquod artis vocabulum est in isto *interpellatore*, me sane fugit. Nec ubique in hisce dictis, exempli loco appositis, magnas exspectandas facetias reor, quum qualicunque in singulis partibus exemplo defungi cogatur Quint. Qui autem, præter illum, hoc referret, inveni neminem.

3. *Respondit, Non*. Rectissime *si* inserere suadet Dan. (vide §. 48). Similis partitio I, 8, 2.

4. *Opus est;* sic Turic. Camp. Reliqui *e. o.* Vide §§. 60, 79.

5. *Pluit. Pluet;* sic Vall. lib. a sec. manu, RR. 9, 12. Ed.

6. *Genere.... comparatione.* Vide lib. V, cap. 10, §. 94.

7. *Sicut.* Vall. lib. in textu *sic* pro *sicut*. Ed.

8. *Cadunt.* Subjectum quidem hujus verbi nullum invenio, nisi *dicta* ἀπὸ κοινοῦ. Nec melius, quod prima Turic. manus offert, *cadit*, ut *materia* intelligatur.

9. Καθ' ὑπερβολήν. Hæc omittunt Turic. Guelferb. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald qui pro iis *per hyperbolen*. Inseruit græca Regius de conjectura; argumento non inepto usus, quod hujus linguæ vocabula ab indoctioribus librariis plerumque omittantur. Alioqui sane Aldina ratio magis placeret. — Solus Jens. ab emend., καθ' ὑπερβολήν. Reliqui omittunt. Ed.

10. *Quale*. Turic. a prima manu *quod;* a sec., *quæ;* et sic Guelferb. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Bad. Correxit Regius. — Ead. nostri. Ed.

refert Cicero de homine[1] prælongo, *caput eum ad fornicem Fabium*[2] *offendisse*[3]: et, quod P. Oppius[4], dixit de

— *Quale... Cicero.* De Orat. II, 66. Hic quidem novo exemplo agnoscimus securitatem citandi Quintil. (vide §. 55). De qua antequam expono, notanda videtur locutio parum latina « refert de homine eum « offendisse. » Huic vitio mederi possis inserendo *Crassi* ante *refert*. Neque enim alioqui verisimile est, adeo immemorem loci Ciceroniani fuisse, quum hæc scriberet, Quintilian., ut Ciceronem joci auctorem crederet, et *refert* in alieno demum dicto memorando proprium habet usum. Restat aliud vestigium oblivionis. In Cicerone ipso legendo non apparet jocum hunc in staturam Memmii fuisse intentum. Quare Turnebus in jocis Ciceronianis, ad animum referens rectissime « re« prehenduntur, ait, magni ejus « spiritus et notatur insolentia ho« minis sese efferentis supra mo« dum. Ut ita intelligam, faciunt et « verba Ciceronis scribentis *ipsum « Memmium ita sibi videri magnum*, « et historia. » Vide de C. Memmio Cic. Brut., c. 36; de Orat. II, 59; Sallust. Bell. Jugurth., c. 23, 26. Tell. Denique ne *offendisse* quidem sed *demisisse* caput, metuentem, ne offenderet, Memmium narrat apud Cicer. Crassus. Dicas Quint. hominis, in quem hoc jactum fuerit, totiusque occasionis oblitum, solum dictum meminisse.

1. *De homine;* sic Turic. Guelf. Camp. cum Gothan. et editt. ante Gryph. Reliqui inserunt *Memmio*. — Omnes nostri omittunt *Memmio*. Ed.

2. *Fabium;* sic Turic. Guelferb. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Ald. quo acc. Bad. pr. Reliqui *Fabii*. Sequor analogiam viæ Appiæ, columnæ Mæniæ. Vide Drakenb. ad Silium III, 387, *jussa magistra*. — Solus Jens. ab emend., *Fabii*. Cæteri *Fabium*. Ed. — *Fornicem Fabium*. « Fornix Fabianus arcus est juxta « Regiam in Sacra via a Fabio cen« sore constructus, qui, a devictis « Allobrogibus, Allobrox cognomi« natus est, ibique statua ejus po« sita propterea est. » Ascon. Pedian. ad Actionem pr. in Verr., c. 7, citante Regio qui extrema hæc ita : « Ibique scuta ejus posita fue« re. » Vide Ernest. Clav. Cicer. in voce *Q. Fabius Allobrogicus*, cujus insigne τρόπαιον est, partem saxeæ turris in principatu Arausionensi inventam cum hujus fornicis reliquiis confundentis. Vide Græv. ad Flor. III, 2, 6. Sed vid. et Menardus tractans monumentum. *Mémoires de l'Ac. des Insc.*, t. XLIV, p. 326, 8°.

3. *Offendisse*. Goth. 2, *ostendisse*. Goth. 1, *demisisse*, cum Voss. 2, sublectum Ciceronis libris, vide §. 44. Sed Goth. 1 præterea in margine *ostendisse*. — Maxima pars nostrorum *demisisse*. Ead. alioqui. Ed.

4. *Oppius*. Turic. a prima manu *opis;* a sec., *opius*. Camp., *Appius*. In prænomine mei consentiunt, quum ex edd. aliquot et Alm. afferatur *D*. Vide §. 61; item mox. — *P. Oppius*. De hoc nihil certi tradere contingit. Burmannus ostendit hujus nominis virum memoratum Ciceroni Philipp. III, 10. Sed

genere Lentulorum, quum assidue minores parentibus
68 liberi essent, *nascendo*[1] *interiturum*[2]. Quid *ironia?* nonne[3] etiam, quæ severissime[4] fit[5], joci[6] prope[7] genus est? Qua[8] urbane usus est Afer, cum Didio Gallo[9], qui provinciam ambitiosissime petierat, deinde, impetrata ea, tamquam coactus querebatur, *Age*, inquit, [10]*aliquid*

nulla adest nota; nec illo loco constat lectio.

1. *Essent, nascendo;* sic Bas. Obr. Alm. (vide modo, item §. 68). Sed Turic. Guelferb., *esse n.*, cum Goth. 2. Mox Camp., *esset n.* Reliqui, *e. in n.* Addunt autem deinceps hæc: *decrescere genus Lentulorum* edd. a Gryph. inde ante Gesn. Equidem, id quod narrat Burm., Badium jactantem se ausum apponere *decrescit genus Lentulorum*, nusquam reperio. Ait ille, testatus suam veræ scripturæ inveniendæ desperationem, facile quidem aliquid, quod congruat, posse divinari, quale sit: « Lentuli interim « patrem æquare verentur, interim « matrem, interim utrumque. » — Plerique nostri *in nascendo*. RR. 10, 12 *in* omittunt. *Decrescere genus Lentulorum* nusquam reperimus. Ed.

2. *Interiturum*. Turic. a pr. manu *interit utrumque;* a sec., *interim utrumque;* et sic libri ad unum omnes, nisi quod Guelf., *i. utrinque*, et Goth. 2, *vicerit. Utrumque.* Nos cum Bip. dedimus elegantem et verissimam Gesneri emendationem, cui patrocinatur inprimisquod protinus sequitur *Q.* in *Quid.* Nec nihil adjuvatur a pr. manu Turic. —Omnes nostri dant *interim utrumque.* Ed.

3. *Nonne*. Soli Camp. Andr. habent *non.* Ed.

4. *Severissime*. Turic, Jens. (tac. Gesn.) *sit verissime*, cum edd. ante Ald., exc. Camp. et Tarv. Reliqui, *sit verissima* (nisi quod Bad. pr., *si verissima*). Nostrum partim ex conjectura Gesneri, pro *verissima* optantis *severissima*. Alm. cum recepta facere narratur, vide §. 67; item mox hac §. — Omnes nostri *sit verissima.* Ed.

5. *Fit;* sic Turic. a pr. manu. Reliqui omittunt.

6. *Joci*. Turic. Guelf. Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *loci*, cum Alm. Loc. Ven. Rusc. Vide §. 29.

7. *Prope*. Turic., *proe;* a sec. manu *proprie;* et sic Guelf. cum Bas. marg. Omittit Camp. *Prope egens*, Alm. male a collatore continuato vocabulo sequenti, vide modo hac §.; item hac §. — Eadem nostri. Ed.

8. *Qua*. Turic. Guelferb. Camp., *quam*, cum Alm.

9. *Didio Gallo*. Hujus meminit Tacitus Annal. XII, 40, 2; XIV, 29, 1; Agric. c. 14, §. 3, unde nomen ejus integrum effecit Ryckius: A. Didius Avitus Gallus, Britanniæ præfectus. Nec dubitandum quin idem sit, cui Domitium Afrum successisse in aquis publicis curandis sub Claudio narrat Frontinus de aquæductibus, citante Glandorpio in Onomast.

10. *Aliquid*. Post *aliquid* Jens. Ald. Andr. comma interponunt. Cæteri *aliquid et*. Ed.

et reipublicæ causa elabora : quaque[1] Cicero [2]lusit,
quum, Vatinii morte nunciata, cujus parum certus di-
cebatur auctor, *Interim*, inquit, *usura fruar*. Idem per 69
allegoriam M. Cœlium, melius objicientem crimina,
quam defendentem, *Bonam*[3] *dextram*, *malam sinistram*
habere dicebat. Antonomasia[4] Julius dixit, ferrum

1. *Quaque*. Turic. Guelf., *quoque*. — *Quaque... lusit*. Locum ipsius Ciceronis geminum locutione citant ad Div. VI, 12 : « ut te usura « falsi gaudii frui velim. » Sed ironiam hic ullam ostendi rectissime negat Gesnerus. Quid si ab illo proximo *elabora* haustum fuit *metaphora*, pro *quaque* autem scribimus *quoque*? *Causam* dant aliquot veteres modo pro *causa*, quod facit ad occasionem vitii in omittendo tropi vocabulo. Vatinium vide ad VI, 1, 13. Juvat autem videre Ciceronem, fortasse etiam post reditum in gratiam, non ignarum Vatinianæ turpitudinis. Βατίνιον... ἀκούσας ὅτι τέθνηκεν, εἶτα γνοὺς ὕστερον ὅτι ζῇ, κακῶς (εἶπεν) ἀπόλοιτο κακῶς ὁ ψευσάμενος. Plutarch. in Apophth., vol. II, p. 205, indicante Pseudo-Turnebo. Vide vol. I, p. 873 E; sed et Nostrum mox §. 84.

2. *Lusit*; sic Goth. Voss. 2, Colbert. *Jussit*, Turic. Alm. (vide hac §.; item §. 75); sed ille a sec. manu *usus sit*, et ita Camp. cum edd. ante Ald. qui primus ex Regii emendatione *usus est*, ut et reliqui. Tantæne quemquam infantiæ damnare potuisse Quint., ut bis continuo poneret *usus est!* — Eadem nostri, nisi quod *jussit* non reperimus. Ed.

3. *Bonam... habere*. « Recte personatus Turnebus monet, *dextra* « gladium geri ad lædendum; scu- « tum, quo tegitur corpus, sinistra. » Gesnerus. Vide Cic. Bruto, c. 79: « Ejus... acres accusationes... « defensiones... non contemnendæ « tamen, saneque tolerabiles. » Attende autem *dicebat*, quo verbi tempore ostenditur Cicero hæc dicere solitus.

4. *Antonomasia*. Turic. Guelf. Camp., *emphasia*, cum Goth. 1, 2, Loc. Venet. Reliqui *emphasi*, præter Bas. Gesn. Bip. qui dant *emphasi qua*, quod ex Vallæ libro sumptum testantem Gesn. non assequor. Interpretatur quidem *eadem* hoc de Cœlio dixisse Ciceronem *emphasi*, *qua*, etc. Muretus XIX, 6, p. Grut. 1229, in vett. suis membranis esse ait : *Emphasis A*, in quo acquiescit ipse. Si maxime *A* accepit prænomen sequentis, tamen nominativum non expedio. Ausus sum nostrum de conjectura dare. Sed eo et necessitas tropi cujusdam inveniendi (*emphasis* enim non est, nec ipsi Fabio, sed inter schemata IX, 2, 63), et ipsa litterarum hic comparantium fragmina me quasi manu duxerunt. Terminatio nostra est quidem etiam in *paronomasia*, sed neque hæc tropus et longe facilius ex præcedente *at* in *dicebat* repetebatur *ant*. Incognitum rudibus librariis vocabulum pæne necessario cedebat decantatissimæ illi *emphasi*, quam facile crediderim vel *emphasiam* iis appellatam. — Nullibi reperimus *anto-*

70 Accium Navium[1] incidisse. Figuras quoque mentis,

nomasia. Alii habent *emphasia*, alii *emphasi*. Ed. — *Antonomasia... incidisse*. « Locus depositus, nec sine « ope codicis melioris sanandus. » Burmannus. Tropum, quem posui, quatenus quidem dispicio densissimas illas sequentium verborum tenebras, aptissimum loco huic invenio. *Ferrum* enim, quod plerumque sine controversia legitur, usurpatum suspicor pro homine quodam, vel Marte, Deo, qui, sive *in* alium, sive *alium*, ferri instar *inciderit*, prout antepenultimam verbi vel producis, vel corripis. Ea vero vis est *antonomasiæ*, vide VIII, 6, 29. Magis etiam nostræ rationi conducat, si quis latiorem illam antonomasiæ definitionem probet, quam recte contra Fabium tuetur Vossius in Institutt. Oratt., lib. IV, p. 171 seqq., ut non solum commune succedat proprio, sed et proprium communi per hunc tropum, velut Herculem dicimus quemvis virum fortem. Illud ipsum fortasse fuerit in nomine isto obscurato vel Tuccii, vel Accii Navii, vel cujuscunque tandem viri. Nec obstat, quod artior est Quintiliani ipsius definitio, quem sæpe vidimus, non adeo diligenter sibi ipsum constare ubique. An sani quidquam in tanta brevitate possit extundi, quum præsertim cæterorum hic relatorum liquidissima sit perspicuitas, magnopere æstuo. Quæcunque autem interpretationes pendent ex historia illa Liviana de Attio Navio (I, 36), eas falsas esse plane persuasum habeo. — *Julius*. Turic., *villis;* a sec. manu *nullius*. Guelf., *Villius*, an *Jullius*. Illud cum Mureti libro et Goth. 2. Sed Gryph. cum recentioribus ante Gesn., *Livius*. — *Livius* nullibi reperimus. Nostri Codices dant alii *Julius*, alii *Tullius*, alii *Nillius*. Ed. — *Julius*. Hæc quidem probatissima hujus nominis scriptura. Nec tamen quidquam constituti est, quis maxime hic sit agnoscendus. Sunt apud ipsum Nostrum tres hoc nomine oratores: Africanus, Florus, Secundus. X, 1, 118, 120; X, 3, 13. — *Ferrum*. Rusc., *servum*. Sic et commentarius Regianus in Bad. editione. Per sphalma uterque profecto. — *Ferrum;* sic omnes nostri. *Ferro cotem* frustra apud nostros quæsivimus. Ed.

1. *Accium Navium*. Turic., *in tuctium* (a sec. manu tollitur *in*). Guelf., *intactum*, cum Goth. Omittit Camp. *Tatium*, Jens. (errante Gesn.) cum edd. ante Ald. qui *ductitium*. Mureti liber *in cotem*. Nostrum in Vall. a sec. manu, et dant edd. a Bad. ad Gryph. Hic *ferro cotem Acc. Nav. inc.*, cum edd. ante Gesn. In Voss. 2 lacuna esse narratur; Alm. ductus prorsus obscuratos notavit Francius. Gibsonum et hic habemus *egregii mortalem altique silenti*. — Eadem nostri. Si scribes: *Ferrum in Accium Nævium incidisse* (hæc enim lectio datur a Vall. lib. a sec. manu, R. 12 a sec. manu, Jens. ab emend.), sensus erit: *Julius dixit*, non minus sibi ipsi *Accium Nævium* in agendo nocuisse, quam adversario. Nempe *ferrum*, quo *Accius Nævius* usus esset ad nocendum adversario, in ipsum *Accium Nævium incidisse*, postquam adversario nocuisset. Vel, *Accium Nævium* non adversario, sed sibi ipsi nocuisse. Sic vertit Capper. qui habet: *Emphasi Livius*

quæ σχήματα διανοίας dicuntur, res eadem recipit omnes, in quas nonnulli diviserunt species dictorum : nam et *interrogamus*, et *dubitamus*, et *affirmamus*, et *minamur*, et *optamus;* quædam ut *miserantes*[1], quædam ut *irascentes*, dicimus : ridiculum[2] est autem omne, quod aperte[3] fingitur. Stulta reprehendere facillimum est: 71
nam per se sunt ridicula: sed rem urbanam facit aliqua ex nobis adjectio : stulte interrogaverat exeuntem de theatro Carpathium[4] Titius[5] Maximus[6], *An spectasset?* fecit[7] Carpathius[8] dubitationem ejus stultiorem dicendo, *Non*[9], *sed in orchestra pila lusi*. Refutatio quum sit 72

dixit, ferro cotem Accium Navium incidisse. C'est par emphase que Tite-Live a dit que l'augure Accius Navius avoit coupé un caillou avec un fer (un rasoir). Ed.

1. *Miserantes, quædam;* sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Reliqui inserunt *et*.

2. *Ridiculum... fingitur.* Omnis ejusmodi figura, quæ ne speciem quidem habet veri affectus, ridiculis accensetur. Cave autem *ridiculum* hic in vitio accipias; est pro dicto, facetiis. Quamquam *aperte* potest sollicitari, et malebat Burmannus *apte*. Præfero tamen receptam. Apte enim fingi debet vel in severa oratione.

3. *Aperte*. Turic. a prima manu *aparte*. Camp., *a parte*, et sic ex Alm. — Eadem nostri. Præterea Vall. lib. RR. 7, 8, 9, habent *apte*. Ed.

4. *Carpathium;* sic Ald. *Carpatium;* sic Camp. Andr. *Campatium;* sic Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10, 12, Jens. et apud Burm. Voss. 2. Ed.

5. *Titius*. Turic. Guelf., *citius*. Goth. (tac. Gesn.) *Titus*. Voss. 2, *Litius*. Jens. Loc. Ven. Rusc., *Curius* (et pro *Maximus*, iidem *Mannius*). Camp., *Tityus*, quocum faciunt reliqui, sed mecum Tarv. etiam in majuscula sequentis cognominis, quamquam illud in *Titiis* nullo alio exemplo doceam. Alios dare *Tyrius* Passeratius narrat hic subito nobis objectus in Leid. cujus nullæ adhuc ibi fuerant partes, quamquam nonnisi *Pass.* notatum.

6. *Carpathium Titius Maximus.* Nihil contingit afferre de hisce ex aliis scriptoribus.

7. *Fecit*. Turic. Guelferb. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *facit*, cum Voss. 2, et edd. ante Bad. exc. Rusc.

8. *Carpathius*. Turic. Guelferb. Goth. (tac. Gesn.) *campatius*, cum Vall. Jens. et edd. ante Ald. exc. Camp. qui nostrum. Supra item.

9. *Non*. Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesnero) omittunt cum Voss. 2, Almel. et edd. ante Ald. Regius reposuit, cui sum eo lubentius obsecutus, quod præcedit *do* in *dicendo*. A *modo* sæpissime hauritur *Non*. Vide Drakenb. ad Liv. IX, 11, 11. Neque enim reor sine affectatione potuisse intelligi tantum

in *negando*, *redarguendo* [1], *defendendo*, *elevando*: ridicule negavit Manius [2] Curius: nam, quum [3] ejus accusator, in sipario omnibus locis [4], aut nudum eum in nervo [5], aut ab amicis redemptum ex alea [6] pinxisset, *Ergo*
73 *ego*, inquit, *nunquam vici* [7]? *Redarguimus* interim aper-

negationem h. l. — Solus Jens. ab emend. adhibet *Non*. Reliqui omittunt. Ed. — *Orchestra*, i. e. saltatorium. Locus est juxta scenam unde spectabant senatores. Turn.

1. *Redarguendo*. Turic. Guelf. Camp., *in arg.*, cum Alm. Voss. 2, Goth. et edd. ante Ald. Correxit Regius. Sed a Rusc. abest et *in*.

2. *Manius*. Guelf., *Manlius*. Post Camp. vett. edd. *Mannius*, usque ad Stoer. exc. Bas. qui non hic in marg. *Curius Manius*, sed supra ad *Titius Maximus*. Prænomen hic quidem totum expressum, non miror, quum ratio illa obscurior *M'*, errori obnoxia esset. Vide §. 64; II, 15, 7. — *Manius Curius*. De hoc non est aliena Gesneri (in Opusculis, t. I, p. 87) conjectura, « esse « eumdem illum Catilinariæ conju« rationis proditorem, de quo Sal« lustius. » Catil., c. 23 (ap. Tell. 19) et Asc. Ped. ad Orat. in toga candida, p. 153. Hujus quidem hæc sunt verba: « Curius hic notissimus « fuit *aleator*. » Catilinarii Curii prænomen quum sit Q., ad partes vocat Gesnerus morem prænomina quædam, certis gentibus propria, ponendi pro ipsis gentibus, ita ut novo prænomini locus esset, testante hanc ipsius *Manii* sortem Spanhemio de Us. et pr. num. Diss. X, p. 27 seqq.

3. *Nam, quum*. Turic. Guelferb. Camp. inserunt *et*, cum Goth. Voss. 2, et Tarv. Expunxit Regius quoque. Mihi displicet *ejus*. An forte fuit *eum quum* sine *ejus*, ut mox post *nudum* per errorem adhæserit *eum*? pro quo *quum* Turic. Guelf.

4. *In sipario omnibus locis*. Vide VI, 1, 32. « Oportet siparium illud, « s. velum pictum in plura quasi « loculamenta lineis divisum fuerit, « et in singulis pictus alio in loco, « apud alios homines, aleator idem « Curius. » GESNERUS, qui (in Opuscc., l. c.) huic rationi commendandæ adhibet auctoritatem Conradi JCti (in Miscell. Lips. loco ad VI, 1, 32 citato), exempli causa afferentis monumenta pluribus areis sive fasciis distincta, in iisque singulis ostendentia alia atque alia facta, velut basim marmoream apud Fabrettum de Columna Trajani, c. 3, p. 81, et tabellam Iliadis in calce ejusdem operis, p. 315. Idem deinde Gesnerus in Probabilibus Crusii, p. 88: « Luculenter, ait, « hoc docet prima statim tabula « Codicis Virgiliani ex Vaticana bi« bliotheca nuper (1741) editi. » Sed tale ego nihil ibi invenio. Hisce Gesnerianis accessit etiam Hommelius in Prolusione de Tribunali, p. (subj. Nieup. Berol. 1767) 31-33.

5. *In nervo*. Id est, compedibus vinctum. Ed.

6. *Ex alea*. Turic. Guelf., *exale*. Camp., *male*. Goth. Voss. 2, *exile*.

7. *Nunquam vici*. Quum enim in aleæ ludo fortuna dominetur, vix fieri possit quin aliquando vicerit,

te, ut Cicero Vibium Curium[1], multum de annis ætatis suæ mentientem[2], *Tum ergo, quum una declamabamus, non eras natus*: interim et simulata[3] assensione, ut idem Fabiæ Dolabellæ[4] dicenti, triginta se annos habere[5], *Verum est*, inquit: *nam hoc jam*[6] *viginti annis audio*. Bel- 74

qui tam sæpe ludendo perdiderit. TURN.

1. *Vibium Curium*. Turic., *Jubium curtum*. Guelf. CAMP., *V. Curtium*, cum Goth. *Jubium Curtium*, Jens. cum Loc. Ven. *Julium Curtium*, Rusc. Bad. pr. Idem qui hic in Turic. error ad Att. IX, 6, est in Bessarionis libro. *Curtii* autem et *Curii* frequentissima confusio, v. c. apud Cic. pro Rabir. Post., c. 3. Vide §. 90. — *Vibium Curium*. Hunc credunt esse eum, cujus mentionem injicit Cæsar in Commentar. Belli Civ. I, 24, quamquam ibi legitur *Bivius*, ad quem locum Oudendorpius recte monet nomen mutandum videri in nostrum, sive hic noster sit, sive non sit. Cæsarianus ille Ciceroni quoque memoratur ad Att. IX, 6, neque est quod de alio cogitare debeamus ad Att. II, 20, ubi a Vibio se accepisse narrat libros Alexandri poetæ inepti. Male enim Burmannus Vibium ipsum poetam illum facit. Vide ad Att. II, 22.

2. *Mentientem*. Malim *dementem*. Structuram *demendi* cum præpositione *de*, vide apud Cicer., in Verr. III, 33, 34; Livium VII, 41 extr., ut taceam poetas.

3. *Et simul*. Turic. Guelf. CAMP., *ut s.*, cum Alm. Voss. 2, Goth. et edd. ante Rusc. Correxit Regius. Vide §. 32. — Eadem nostri. ED.

4. *Dolabellæ*. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) CAMP., *Dolobellæ*, cum edd. ante Gryph. exc. Jéns. Ald. Bad. sec.; sed mox (§. 79) et Jens. ita, nec vicissim Goth. Vide IV, 2, 132; item hic §. 99. — *Dolabellæ*. Intellige: uxor; ut mox §. 74 (vide Duk. ad Epit. Liv., lib. XXX). Dolabellam hunc esse notissimum Ciceronis generum, antequam duceret Tulliam, jam maritum (vide Cicer. ad Div. VIII, 6), nec quo probem habeo, nec, quare negem, reperio. — Sic Virgil., *Deiphobe Glauci*, *Hectoris Andromache*. Quod dicendi genus, ut poetis familiare, ita oratoribus fere ignotum. TURN.

5. *Triginta... annos habere*. Manifestum hunc, qualis videri possit, gallicismum habes infra VIII, 5, 17. Quamquam utroque loco non fuerit difficilis emendatio: *trigesimum... annum agere*. *ageret annum duodevigesimum;* si notas numerorum in libris antiquis fuisse sumas, memineris autem quoties *agere* abierit in *habere* (vide V, 6, 3). Eamdem structuram ostendit Epitomator Livianus, lib. VII, sed non sine hac, quam proposui, librorum varietate. Vide ibi Drakenb.

6. *Hoc jam*. Turic. Guelf. CAMP., *h. illam*, cum Alm. Voss. 2, Goth. Ald. Prætulissem, nisi obstaret *dicenti* poscens secundam personam *te* pro tertia *illam*. Alioqui, præter summæ auctoritatis libros, geminus locus Livianus (IV, 20, 7, ubi vide Drakenb.), valde commendat scripturam habentem ellipsin τοῦ

le[1] interim subjicitur pro eo, quod neges[2], aliud mordacius: ut Junius Bassus, querente Domitia [3] Passieni, quod, incusans ejus sordes, *calceos eam veteres* diceret *vendere solere; Non mehercule*[4], inquit, *hoc unquam dixi; sed dixi*[5], *emere te solere*: *defensionem* imitatus est eques romanus[6], qui objicienti Augusto, quod patrimonium comedisset, *Meum*, inquit, *putavi*. *Elevandi* ratio est duplex, ut aut veniam quis, aut[7] jactantiam

dicentem. Sic enim ille: « quum « Augustum Cæsarem... se... legisse, audissem. » Hic tali structuræ occasio erat, ex eo, quod modo est, *dicenti*. Hoc ipsum si mutaris in *dicente*, pro *Fabiæ* scribens *Fabia* (quod est in Turic. a pr. manu), recte defendas *illam*; in qua constitutione *Dolabellæ* fortasse interpreteris dativum, ut ne uxor quidem Dolabellæ fuerit Fabia. Nec tamen id placet. — *Annis*. CAMP. Ald., *annos*, cum Voss. 2 (non Goth.). Vide lib. V, cap. 13, §. 27.

1. *Belle*. Turic. (a sec. manu), Guelf. CAMP., *velle*. Vide §. 48.

2. *Neges*. Gesn. Bip., *negas*. Ex illius sphalmate. *Eges*, Goth. (tac. Gesn.).

3. *Passieni*. Turic., *passioni*; a sec. manu *passanii*; et sic Guelf. CAMP. cum Jenson. (err. Gesn.) et edd. ante Ald. (nisi quod Tarv. simplici *i* in fine) quo acc. Bad. pr. *Passiani*, Goth. *Passenii*, Voss. 2. Neutrum credo. Apparet, quas turbas dederit librarius intempestive *passionem* cogitans. — *Domitia Passieni*. Vide VI, 1, 50. Vel hoc dicto scurram Junium Bassum arguam, non justæ dignitatis virum, cui tantum in Domitiam licuisse vix crediderim. Vide §. 27.

4. *Mehercule*. Turic. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *mehercules*, cum edd. ante Gryph. exc. CAMP. Libri mei veteres, ut hic, etiam XII, 5, 2. Alibi nostrum, ut mox §. 81. Nihil certi statui posse arbitror, quum sæpe, contra canonem illum Ciceronianum (Orat. 47) *mehercules* legatur; commendet autem hoc ipsa ratio τῶν *medius fidius*, *di me perdant*. Sine *me* magis vocativum (de quo vide Voss. Anal., p. 715) exspectes velut græcum Ἡράκλεις. Apud Suet. Cal. 34, *Semet hercule* Oudend. reponit pro *se mehercule*: verissime. Vide ipsum ad Claudium, 8 extr.

5. *Sed dixi*. Gothan. Vall. Bad. omittunt verbum, cum edd. post Ald. ante Obr. quo redit Capp. — *Sed dixi*. Burmannus in Epistola ad Capper., p. 37, recte docet iterationem hanc verbi adamatam veteribus, exempla ponens Cic. pro Lig., c. 6: « dignitas... pæne *par*: « non *par* fortasse, etc. » Brut., c. 97 extr.: « nihil *dico*... tantum *di*« *co*, etc. » Pro Sext., c. 3: « *Ade*« *mit*... non *ademit*. » Ubi Abramus pro Mil., c. 35: « *negat*... *ne*« *gat*... non *negat*. »

6. *Romanus*. CAMP. omittit.

7. *Aut veniam quis, aut*. Recte Gesnerus, sed solus, hæret in *veniam*, quæ hujus non sit loci. Ma-

minuat: quemadmodum C. Cæsar Pomponio[1] ostendenti vulnus ore exceptum in seditione Sulpiciana, quod ipse se passum pro Cæsare pugnantem gloriabatur, *Nunquam fugiens respexeris*[2], inquit: aut crimen objectum, ut Cicero objurgantibus, quod sexagenarius [3] Publiliam

lebat quidem reponi *crimen*, nec leni conjectura, nec valde congruente, quum structura plane non sit ferenda *aut* ter positi in divisione non nisi bipertita: « *aut* crimen.... *aut* jactantiam.... *aut* crimen objectum. » Horum unius jactura necessaria. Nihil melius succurrit hoc: « aut *vanam* quis *alius* » (vide VI, 1, 9) « jactantiam minuat.... aut crimen objectum. » Postquam *alius* abierat in *aut*, cogebantur librarii substantivum extundere ex adjectivo *vanam*, respondens illud *jactantiæ*. Potuit etiam ante « *obi*... ectum » excidere *sibi*, relatum ad *alius*.

1. *Cæsar Pomponio*. Hic quidem olitor ille Turnebianus valde opportuna est locutus, monens hoc dictum a Macrobio tribui Augusto (Saturn. II, 4); sed Fabium profecto designasse C. Julium Cæsarem Strabonem, patris magni illius dictatoris patruelem, L. Cæsaris et Catuli fratrem, cujus sunt partes præcipuæ apud Cic. de Orat., lib. II (vide §. 38). Neque enim alius esse temporis seditionem Sulpicianam summa imis miscentem pro Mario contra Sullam a. U. c. 666, L. Cornelio Sulla et Q. Pompeio Rufo coss. Periit idem a Marianis interfectus anno post. Sulpicius tribunus pl. C. Cæsari præcipue infensus fuisse narratur ab Asconio ad Cic. pro Scauro, p. 175. Nec absurdum fuerit Pomponium hunc facere M. Pomponium Luculli legatum captum a Mithridate a. U. c. 685, Cn. Aufidio Oreste et P. Cornelio Lentulo coss.; vide Appian. B. Mithr., c. 79; quamquam ejus ibidem ostenditur animus, ignaviæ crimine nequaquam dignus. Sed nihil attinet eruere, in quem potissimum jecerit hoc Cæsar, quum desint certæ notæ.

2. *Nunquam... respexeris*. Perperam Badius interrogationem hanc accipit. Est cautio in posterum facta, quomodo et Macrobius reddit (l. c.): « At tu quum *fugies*..., nunquam post te respexeris. » Idem auctor « saxo percussum » narrans, fortasse recte tenuit vulgi rumorem ad sua tempora transmissum, quoniam ejusmodi telum seditioni inprimis convenit. Vide Appian. Civ. I, 55.

3. *Publiliam*. Turic., *puplicam*; a sec. manu *pupliam*. Guelf., *Pupiliam*. Alm., *publicam* (vide §§. 68, 80). Tarv., *publiam*, cum Ald. *Pupillam*, Jens. Loc. Ven. Rusc. non inepte quidem, quoniam in Ciceronis tutela erat; nec tamen sine errore. *Pompiliam*, Goth. *Popiliam*, Bad. (cum edd. reliquis ante Burm.) et sic a Quintiliano nominari referunt Corradus ad Cic. ad Div. IV, 14, et Bosius ad Epistt. ad Att. XII, 32. Equidem non dubito quin manum Quintiliani restituerit Burm. cui astipulatur etiam (nisi quid dormitavi) Camp. Vide

76 virginem duxisset, *Cras mulier*[1] *erit*, inquit. Hoc genus dicti *consequens* vocant quidam, atque illi [2] simile, [3] quo Cicero Curionem [4], semper ab excusatione [5] ætatis inci-

lib. V, cap. 10, §. 73. — *Cicero... Publiliam*. Vide Cic. ad Div. IV, 14; ad Att. XII, 32; Plutarch., vol. I, p. 881. Ex pervulgatis fortasse in Ciceronem dicteriis effinxit sua Dio Cassius, quæ dicentem facit Fufium Calenum, lib. XLVI, ut et in hoc ipsum matrimonium, p. Reim. 461: *τίς... οὐκ οἶδεν ὅτι τὴν μὲν γυναῖκα τὴν προτέραν,.. ἐξέβαλες, ἑτέραν δὲ ἐπεισηγάγου παρθένον ὑπέργηρως ὤν.*

1. *Mulier*. De hoc vocabuli significatu, vide Vallam Eleg. VI, 38, indicante Pseudo-Turnebo; it. Gothof. ad Dig. XXI, 1, 14, 7; et Brisson. de V. S., ubi citatur Servius ad Æn. XI, 687.

2. *Simile*. Subjiciunt huic voci *et* Leid. eoque recentiores ante Burm. qui ejecit auctore etiam Voss. 2.

3. *Quo*. Turic. Guelf., *quod*, cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. exc. Camp. Scabrities inest aliqua istis: « dicto (id enim intelligi de« bet) *quo... dixit*. » Lenius autem « illi (per neutrum, absolute) *quod*, « i. e. secundum quod (καθ' ὃ). » Sed nec totum placet: « Hoc... vocant... « simile illi quo. » Si *et*, modo relatum, esset in MSS., extunderem inde parenthesin: « atque illi simi« le est quod... dixit: » duram tamen, fateor, quia mox in *videantur* respicitur ad illud *vocant*. Nec satis novi, *illi* ad sequens, an ad præcedens referendum sit, i. e. utrum dictum Ciceronis simile sit *generi*, an *genus* dicto Ciceronis. Prius malim, nec impedire credo usum *illius* oppositum quid postulantem. *Illi* fuerit pro *ei*. (Post *quidam* nec ægre in *quod* abierit *atque*.) Displicet maxime quod illi qui *vocant*, jocum Ciceronianum referre sunt putandi, propter structuram.

4. *Curionem*. Neque quis potissimum Curionum h. l. sit agnoscendus (quamquam Curio avus ætate ipsa Cicer. excluditur), neque adolescentiam, an senium causatus fuerit orator, satis compertum habeo. Turnebus Advers. XXVIII, 35 (indicante Capper.) de sene in dies magis delirante dictum accipit, non prorsus repugnans tamen, si quis juventutis confidentiam excusatam interpretetur. *Excusatio ætatis* ipsa non uno modo potest intelligi. Nam aut alicui errori veniam impetrare ætas dicitur, aut ipsa egere indulgentia. Illud fit in sene minus emendate dicente, cujus sane vitia quotidie paratiorem habent veniam; hoc in adolescente de republica consulere jam nunc audente, qui et ipse quotidie minus arrogans videri debet. Prius tamen magis pro consuetudine Romanorum dici puto, verumque vidisse Turnebum, in cujus sententiam vel hoc deducit, quod ita Curionem patrem agnoscere licet, quum filius, admodum adolescens tractans rempublicam, et mox immatura morte oppressus, major fuerit orator, quam in quo tanta infantia potuerit notari. Vide notam ad III, 7, 2. In Curionem igitur patrem maxime convenit dictum. Vide XI, 3, 129; Cic. Brut. 59, 60.

5. *Excusatione*. Turic. Guelferb., *accusatore*. Male.

pientem, *facilius quotidie proœmium habere* dixit: quia
ista natura sequi et cohærere videantur. Sed[1] *elevandi* 77
genus est etiam *causarum relatio*, qua Cicero est usus in
Vatinium: qui[2], pedibus æger, quum vellet videri commodioris valetudinis factus, et diceret[3] se jam bina
millia passuum ambulare, *Dies enim*[4], inquit, *longiores
sunt*: et Augustus nunciantibus Tarraconensibus[5], pal-

1. *Sed..... etiam.* Non quidem Quint. obloquitur hic istis *vocantibus*. Neque enim inest contrarium argumentum, sed transitioni modo inservit *sed*, ut ostendat alias quoque posse species fieri. Ut modo aliquid *sequi* dicebatur præter opinionem, ita hic *causa* ostenditur insperata.

2. *Qui.* Turic., *quod*, a prima manu. — *Qui... Dies enim, inquit.* Ita fuit dirimendum cum Jens. et Tarv., ut justa existeret structura. Nisi enim sententiam ordiris ab *Qui*, pertingente protasi ad *ambulare* apodosi illata per *inquit*, cujus subjectum est Cicero, impeditur oratio. Reliqui fere *qui* subjungunt præcedenti sensui. Badius autem commodum injicit mentionem Vallæ hunc in modum præcipientis in Elegantiis III, 17: Sallustius (Bell. Cat., cap. penult.): « At ex altera « parte C. Antonius *pedibus æger* « in prælio adesse nequibat. Cicero « Quintilianusque dixissent *Pedibus* « *ægris*. » Quibus hæc subjicit ille: « quum tamen hic quoque in ejus « (Vallæ) codice scriptum sit *ăe-* « *ger*. » *Enim*, itidem monente Badio, « eam vim habet ut intelligam « Ciceronem respondisse: facile « credo, aut nihil miror: dies enim, « etc. » Vide §. 63. Macrobius et hoc dictum Augusto tribuit. Sat. II, 4.

3. *Et diceret.* Turic. Guelf., *ediceret.*

4. *Enim.* Turic. (a sec. manu), Guelf. Gothan. (errante Gesn.) *hi*, cum Voss. 2, Vall. Ald. Bas. Burm. Capp. orto, ut monet Ulricus V. C., errore ex compendio τοῦ *enim.* Vide §. 54. Gesnerus jungi posse utrumque censet, nec male. — Eadem nostri. Ed.

5. *Tarraconensibus.... enatam.* Faustum hujusmodi palmæ ostentum aliquoties referunt scriptores, velut Liv. XLIII, 13; Dio Cass., p. Reim. 369 (idemque Suet. Aug., c. 94); Cæs. B. C. III, 105 (idemque Plin. H. N. XVII, 25 extr., ubi vide Hard.); Dio Cass., p. 559. Aliquot horum et inter se, et cum nostro confundit Almelovenius. De honoribus divinis Augusto habitis consulendus Lipsius ad Tac. Annal. I, 10; IV, 37. Tarraconensis templi mentionem habent Tacit. Annal. I, 78 (ubi Lipsius nostri loci meminit, sed vide ibi et Wolf.), Spartianus Hadr. XII (ubi vide Casaub.), idemque Sever. III. Monet Burmannus hujus ipsius eventus testem nummum produci ab Antonio Augustino (in Antiquitatibus. Antverp. 1653, F, p. 13) ipsius Tarraconis archiepiscopo doctissimo. Ejusdem nummi effigiem habes apud Valentem Numismm. ærea

mam in ara ejus enatam, *Apparet*, inquit, *quam sæpe*
78 *accendatis*[1]. *Transtulit* crimen Cassius Severus[2]: nam, quum objurgaretur a prætore, quod advocati[3] ejus L. Varo[4] Epicureo, Cæsaris amico, convicium fecissent;

impp. Paris. 1698, F, p. 45, unde sua compilat Harduinus Opp. Selectt., p. 164. Balzacus, memoratus Colomesio, Dissertt. Politt. XII, vol. II, Opp. p. 497, 8, hunc jocum a solo Quintiliano referri testatur.

1. *Accendatis*. Guelf., *accedatis*, quod in aliquot suis reperisse videtur Badius.

2. *Cassius Severus*. Vide §. 27.

3. *Advocati*. Guelf., *evocati*.

4. *L. Varo Epicureo*. Turic. (a prima manu) *vel vareo epicurio*. Camp., ut *L. Varro Epicuro*. Guelf., *L. Varro E.*, cum edd. meis ante Gibs. excepta Basil. Ex Alm. nostrum affert Burm. ut et ex edd. aliquot mihi non visis. — De L. Varo Epicureo securius exposui, nullam mentionem injiciens eorum, quæ disputant VV. DD. ad Virgilii Eclogam VI. Tenet enim sententia non paucorum, hunc ipsum esse, quem et Virgilius, ibi, aliisque Bucolicorum locis, celebravit, et Horatius Carm. I, 18; Epod. V, 75. Erudita inprimis de homine narratio est I. H. Vossii ad Virgilium. Hic quidem omnibus veterum grammaticorum locis diligenter comparandis eo rem deducit, ut agnoscatur apud Virgilium Alfenus (sive Alfinius) Varus, dux copiarum Octaviani, dividendo agro mantuano præfectus, nec negare sustinet eumdem designari et nostro loco, et infra X, 3, 8, quamquam tenuia apparere vestigia. Vide eumdem ad Eclogam IX, 27. Varietas scripturæ non est valde notabilis: in posteriore Vari mentione Turic. et Camp. Consentiunt cum recepta, Guelferb. dat *variis*; Voss. 1 et Colbert., *Varrus*. Ruhnkenius ad Vellei. II, 88, 1, hunc Varum ducem malit agnoscere interfectorem Cassii Parmensis, quam Varium poetam tragicum. Heynius (Excurs. ad Virg. Ec. VI) incertis hisce grammaticorum rumoribus quidquam tribui posse negat. Jam nostram de Varo, Cassii Severi adversario, conjecturam dissidere paulum a Vossian. cogitatis ultro apparet. Si quid enim recte erui, occasionem joci fuisse in causa Asprenatis oranda, vix fuerit alius gentis hic Varus, quam Quintiliæ. Alfenus quidem legitimam gentilium nominum formam non habet. Quare malis fortasse probare alteram scripturam *Alfinius*. Nam, ut Alfenum cognomen facias superadditum Varo, minus tutum videtur in nimis frequenti hujus mentione, nullo alio adjuncto gentili. Vicissim, si quæratur de Horatiano Varo, hunc non sine specie conjungas cum Quintilianeo; quæ est Massoni in vita Horatii opinio. Juniorem Virgiliano facile suspiceris, ex iisdem notis quibus tempora Quintilii Vari rem male gerentis contra Germanos, et Alfeni JCti excluduntur; quumque Horatius asperrime insectetur Cassium (vide nos ad VI, 1, 43), belle congruit amicitia Horatii, et ejus quem oderat Cassius (vide et Proculeium Cassio iniquum, §. 79). Neque enim leves aut parum diuturnas fuisse inimicitias Varum

Nescio, inquit, *qui conviciati sint*: *et puto stoïcos fuisse*. *Repercutiendi* multa sunt genera: venustissimum [1], quod etiam similitudine aliqua verbi adjuvatur: ut [2] Trachalus

inter et Cassium statuam, si ortum habuerunt ex accusatione Asprenatis, quem quod reum viderit, vitam sibi gratulatur Severus. Vide Quint. XI, 1, 57. Restat nota sectæ, quæ communis est Virgiliano Varo cum Quintilianeo (nam Epicureum Virgilii Varum plane mihi persuadet Vossius); quam tamen in diversis hominibus eamdem nullo negotio agnoscas. Ed. —*L. Varo*. De hoc nihil comperi. Suspicor tamen objurgatum a prætore Cassium in causa Asprenatis. Vide X, 1, 22; XI, 1, 57; item Suet. Aug. 56. Qui quum Nonium Asprenatem, accusatum veneficii a Cassio Severo, *artius* dicat *junctum* fuisse Augusto, potuit *L. Varus*, propinquus *P. Quintilii Vari*, infelicis contra Germanos ducis, avunculi L. Nonii Asprenatis (vide Vellei. II, 120, 3), ex hac occasione notari ab advocatis Severi, quum esset Cæsaris, i. e. Augusti amicus. *Cæsar* autem h. l. est dignitatis magis quam hominis significatio, quasi diceret *principis, imperatoris*, ut modo §. 62. Filium Publii Vari non equidem accipiam (de quo vide Senecam patrem, p. 97), qui et Tacito Annal. IV, 66, audit *Cæsari* (i. e. Tiberio) *propinquus*, ubi vide Lipsium. Nec puto obstare, quod hic *advocati* dicuntur Cassii accusatoris, qui proprie sunt rei. Nam latius patere appellationem docent lexica. Vide IV, 1, 7. Simulavit autem Cassius convicia ista in Varum conjecta, fuisse eruditas quasdam altercationes, quippe stoicorum contra Epicureum. Francius quidem non male pro *et puto* malit *sed p.*

1. *Venustissimum*. Turic. Guelf. Camp. Tarv., *vetustissimum*, cum Jens. quod se ex libris corrigere monet Regius. Nostrum est in Vall. Goth.

2. *Trachalus*. Turic. Guelf., *trachallatus*, cum Goth. Colb. Voss. 2, et edd. ante Ald. nisi quod hæ sine aspiratione. Camp., *Trachal latus*. Fluctuant præterea editi nunc litteræ *t*, nunc *c* reddentes spiritum, ut et lapis apud Gruter. 300, *Thrachalus*. Nominis scripturam nostram constituit Burmannus ex Festo h. v., et sic Guelf. et Camp. plerisque locis, Turicens. autem, ut videtur, nonnisi X, 1, 119, in reliquis geminans liquidam. — *Trachalus... Suellio*. Galerii Trachali bis meminit Tacit. Hist. I, 90; et II, 60. Consul fuit a. U. c. 821. Dicas propinquum fuisse Galeriæ Fundanæ, Vitellii uxori. Noster aliquoties memorat, et magni facit; VIII, 5, 19; X, 1, 119; XII, 5, 5; XII, 10, 11. Voce suavissima fuisse eum testatur, nec tamen reperio, ubi legatur, quod obiter recenset Erasmus, *Trachalo vocalior*, proverbium. Alterius quidem, *Suellii*, corruptam esse scripturam facile credo Burmanno. Nec fugio h. l. agnoscere P. Suilium Rufum accusatorem venalem sub Claudio Tac. Annal. XI, 1 seq., quem recte videtur Burmannus secernere a M. Suilio consule a. U. c. 803. Glandorpius autem consulem Publium

dicenti Suellio [1], *Si hoc ita est, is in exsilium*: *Si non est*
79 *ita*, *redis* [2], inquit. *Elusit* [3] Cassius Severus objiciente quodam, quod ei domo sua Proculeius [4] interdixisset, respondendo, *Numquid* [5] *ergo* [6] *illuc accedo?* Sic *elu-*

quoque eruit ex Instit. III, tit. 9, quem quidem suffectum kal. Jul. a. U. c. 799, invenio apud Almeloveenium. Ejus tempora admodum conveniunt ætati Trachali, si tamen hunc aliquanto juniorem fingas. Quo spectaverit jocus hujus, aut qua de re hic agatur, non magis quam Burmannus divino.

1. *Suellio*. Turic. Guelf., *suclio*. Goth. (tac. Gesn.) *Suelio*, et sic Vall. Non *Suillio*, ut perperam Badium accepit Burm. In Badii nota, textum suum repetente, est sphalma *Suill.* pro *Suell.* Camp., *sudio*, cum Andr. Tarv. Ald. Quod *Diconti Suellio* reponi curis posterioribus Obrechti ait Burm., id et ipsum sphalma est (Obrechti), quum nil nisi *Trachallum* corrigi vellet ille pro *Trachalo*, quem operæ dederant in textu. Ex *Suclio* (quod ipsum latet in Camp. scriptura) facile eruas *Suilio*, qualis est apud Tacitum et Plinium. Gruterus tamen in lapidibus aliquoties, indicante Burm., ostendit *Suellium*, ut et Muratorius; sed et *Suillium* iidem.

2. *Redis*. Bad. (de conjectura) *redii*, cum edd. posterioribus ante Obr. exc. Basil. qui tantum in margine. Sed redit eo Capp. Nihil magnopere proficitur hac mutatione. Latent hic nos omnia, quoniam joci occasionem ignoramus. An hoc inerat: « Tu dignus exsilio, jam « nunc exsul habendus, tum demum inde reverteris, si hoc, quod « dico, verum non sit, i. e. nunquam inde redibis? » Nam si *in exsilium redire* dicatur Suilius, minus etiam capio. Apud Tacitum, Ann. XIII, 48: « in Baleares pelli« tur » Suilius. Sed ne hoc quidem in comperto, utrum *si hoc ita est* significet, « si id quod *tu* dicis, ve« rum est », an potius « si id quod « *ego*. » Inde enim pendet antapodoti interpretatio. Nec satis assequor: *is in exsilium*. An forte sic: « sequitur, ut tibi sit eundum in « exsil. » Sed quis ita pro futuro usurpavit præsens? Vide §. 92. — Nullibi reperimus *redii*. Ed.

3. *Elusit*. Turic. Guelf., *eludit*, cum Voss. 2, non Goth. — Eadem nostri. Ed.

4. *Proculeius*. Nomen hoc in antiquitate legitur apud Horat. Carm. II, 2, 5; Plin. Hist. Nat. VII, 45; XXXVI, 24; Rutil. Lup., p. Ruhnk. 18 seqq.; Tacit. Ann. IV, 40; Juv. VII, 94; Plutarch. Anton., p. 952; Dion. Cass., p. Reim. 641, 718, 732; Nostrum IX, 3, 68. Vir gravis, et notæ morum severitatis fuisse, nostro ipso loco ostenditur. Pauciores quidem insunt notæ singulis, quæ recensui, quam unde certo statuas, idemne ubique significetur, necne. Nihil tamen obstat, quo minus noster sit Horatianus ille, Mæcenatis per Terentiam sororem affinis, quo etiam deducere quædam videntur. Vide Torrentium ad Hor. Carm. II, 2.

5. *Numquid*. Ald., *nunquam*. Ed.

6. *Ergo*. Camp., *Ego*, ut conjecit Regius, cum editionibus a Rusc. ad

ditur et ridiculum ridiculo; ut divus Augustus, quum ei Galli torquem aureum centum pondo[1] dedissent, et Dolabella per jocum, tentans tamen joci sui[2] eventum, dixisset: *Imperator*[3], *torque me dona*[4]; *Malo*, inquit[5], *te civica*[6] *donare*[7]: mendacium quoque mendacio; ut

Gesn. Male. — Omnes nostri *ergo*, exc. Andr. Jenson. ab emend. Ed. — *Numquid..... accedo.* « Objectio eo pertinebat, turpem videri, « cui domo Proculeius interdixerit. « Sed simulat Cassius sibi objici, « quasi contra interdictum domum « illam venisset: idque negat. » Gesnerus. — *Sic.* An forte *Sed?* Confunduntur sæpe *Sed* et *si*, *si* et *sic*.

1. *Centum pondo.* Vide lib. I, cap. 5, §. 15.

2. *Tentans..... eventum.* Ille quoque joci sui eventum tentavit, qui, quum Ludovicus XIV patellam auream, in qua erant perdices, domum ejus asportandam coram jussisset: « Perdicesne, inquit, simul, domine? »

3. *Imperator.* Militari vocabulo *imperatorem* appellat, a quo vult torque donari, quippe noto fortitudinis præmio ab imperatoribus tribui solito post prælium. Vide Lips. Milit. Rom. V, 17. Inest autem jocus in eo quod *torquem* nominat universe, quum velit intelligi *hunc* torquem, modo allatum a Gallis.

4. *Torque... dona.* Equitibus externis et auxiliaribus qui bene se gesserant in bello, *torques aurei* dabantur, ut Romanis *argentei:* addebantur etiam simplæ annonæ aut duplæ. Inde torquati simplares et duplares apud Vegetium dicuntur. Turn.

5. *Inquit, te.* Hoc ordine Turic. Guelf. Reliqui *t. i.* nisi quod Camp. *inquit, te civica malo donare.* Vide §§. 66, 85.

6. *Civica.* Turic. Guelf., *ravica.* An fuit *ravi*, ut jocatus fuerit Augustus, reponens pro *torque*, qui circa collum est, *ravim*, quæ intra, tali sententia: « Malo te silentio « damnare? » Sed non multum tribuo huic commento. — Jocus est ex eo quod *civica corona* his dabatur, qui civem in prælio servassent. Erat autem ex quernis frondibus aut ilignis. Turn.

7. *Malo.... donare.* « Quum Dolabellæ torquem maximæ indicaturæ petenti, civicam potius se daturum ait Augustus, hoc ipso satis « indicat, quanti faceret donum civicæ, quam nisi coactus non daret. » CASAUB. ad Sueton. Aug. c. 25, ubi hæc leguntur « Dona militaria aliquanto facilius, phaleras, « et torques, et quidquid auro argentoque constaret, quam vallares et « murales coronas, quæ honore præcellerent, dabat. » Observat Casaub. nullam hic civicarum mentionem fieri; sed parcissime omnium datas istas ab Augusto. Vide Suet. Tib., c. 26, 32, ibique interpp. inprimis Oudend. Civica postquam domibus Augustis appendi solita est, nonnisi ab ipsis tribuebatur. Redit igitur eo responsum Augusti: « Malo tibi tribuere id, quod vix unquam ulli. » Simul tamen et vilitas materiæ in civica partem facit joci.

Galba, dicente quodam, *victoriato se*[1] *uno*[2] *in Sicilia quinque pedes longam murenam*[3] *emisse; Nihil*, inquit, *mirum; nam ibi tam longæ nascuntur, ut iis piscatores*
81 *pro restibus*[4] *utantur*[5]. Contraria est neganti *confessionis* simulatio, sed ipsa quoque multum habet urbanitatis: sic Afer, quum[6] ageret[7] contra libertum Claudii[8] Cæsaris, et ex diverso quidam conditionis ejusdem, cujus erat litigator[9], exclamasset[10], *Præterea tu semper in libertos Cæsaris dicis? Nec mehercule*, inquit, *quidquam*[11] *pro-*

1. *Quodam victoriato se*. Turic., *quadam victoria id se*. Duo postrema vocabb. a secunda manu *asse*, et sic Guelf. Goth. (err. Gesn.) CAMP., cum Voss. 2, Vall. Tarv. Sed Jens. *quadam victoria esse se* (err. Gesn.) cum edd. ante Busc. (vide §. 73). Hanc Regii emendationem, quæ multum adjuvatur Turicensi, laudare cogitur ipse ejus obtrectator Badius. — *Victoria asse uno;* sic Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10, 12, Andr. Jens. *Asse uno* (omisso *victoria* vel *victoriato*); sic R. 13. ED.

2. *Victoriato... uno*. i. e. duobus nummis. — *Victoriatus nummus* est appellatus a victoriæ signo, ut docet Plinius. Olim dicebatur *quinarius*, est enim dimidium *denarii*, ac valet quinos asses. TURN.

3. *Murenam*. Ita et hic libri. Vide IV, 2, 75.

4. *Restibus*. Jensonius, *testibus*. Tarv., *vestibus*. Goth., *reste*, nisi forte et Gesn. et ego dormitavimus.

5. *Utantur*. Turic. a pr. manu *cingatur* cum Alm. (vide §§. 75, 83), a sec. *cingantur;* et sic Guelf. cum Voss. 2, Bodl. Goth. 2, et edd. ante Bad. qui recepit conjecturam Regianam, quid esset in Vall. referre oblitus. Ad prius redierunt Bas. et Obr. Rectene acquieverim in Gesneri notato, Gothanum 1, *cinguntur* dare monentis, magnopere dubito. Unice placet Regii ratio. Quis enim *reste cingitur?* Aliquod ei præsidium quæro vel e prima Turic. manu, quæ totidem habet ductus; et, mirum, concinit CAMP.

6. *Quum*. Turic. Guelf. omittunt cum edd. ante Bad. exc. CAMP.

7. *Ageret*. Turic. (a sec. manu) *egerat*, et sic Guelf. cum edd. ante Bad. exc. CAMP.

8. *Contra libertum Claudii*. Tacito, Suetonio, Dione testibus, notum, quam obnoxius libertis suis vixerit Claudius, quorum unum Polybium nobilitavit inprimis adulatio L. Senecæ, consolationem ei scribentis in morte fratris. Quo laudabilior libertas in dicto Afri.

9. *Cujus... litigator*. Turic. Guelf., *civium... litigatus* cum Jens.

10. *Exclamasset*. Turic., *exclamasse*, et a sec. manu additur *fertur*. Utrumque CAMP. cum Bodl. Voss. 2, Goth. Andr. et edd. ante Bad. acc. Basil. — *Exclamasse fertur;* sic omnes nostri. ED.

11. *Quidquam proficio;* vel quia illi, contra quos dico, semper causam obtinent, semper absolvuntur: vel

ficio: cui vicinum[1] est, *non negare*, quod objicitur, quum et id[2] palam falsum est, et inde materia bene respondendi datur: ut Catulus dicenti Philippo[3], *Quid latras? Furem video*, inquit. *In se dicere*, non est fere nisi 82
scurrarum, et in oratore[4] utique minime probabile: quod fieri totidem modis, quot in alios, potest: ideoque hoc, quamvis frequens sit, transeo. Illud vero, etiamsi 83
ridiculum est, indignum[5] tamen homine [6]tolerabili, quod aut turpiter, aut impotenter[7] dicitur: quod fecisse quemdam scio, qui humiliori, libere adversus se loquenti, *Colaphum*, inquit, *tibi ducam*, *et formulam* [8]*scri-*

quia non mutant malos mores. Turn.

1. *Vicinum*. Turicens. a pr. manu *vicinium*. Tarv., *vitium* cum Voss. 2 (Goth. nil tale, nec Vall.), et edd. ante Ald. exc. Camp. Illæ præter Tarv. etiam *cum* pro *cui*. Correxit Regius. — Omnes nostri *vicinum*. Editor.

2. *Et id*. Pronomen certissime est inducendum, natum ex iteratione soni. Etiamsi transposueris, ingratum nihilominus est, quod operose invicem referuntur *id*, *inde*. Neque enim hic est ratio insuper addendi pronominis, de qua Ruhnken. ad Vell. II, 79, 2. Vide not. ad lib. V, cap. 7, §. 8.

3. *Catulus... Philippo*. Vide Cic. de Orat. II, 54.

4. *Oratore*. Guelf. Camp., *oratione*.

5. *Ridiculum est*, *indignum*. Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. et edd. ante Bad. (Hic quidem *r. et i.*) Mox omittunt *est* exc. Basil. Malui mox post *tamen* ejicere *est*, quamquam invitis omnibus libris. Potuit adhærescere ibi ex *tamen* extremo.

6. *Tolerabili*. Sic Turicens. Guelf. Camp. cum Bodl. Alm. Voss. 2, Goth. et edd. ante Bas. nisi quod Bad., *tolerabile*. A Basil. inde omnes *liberali*, sine auctore. Illud levius, quod ante Ald., *homini*. — *Homini tolerabili*, sic plerique nostri. *Homine liberali* nullibi reperitur. Ed. — *Homine tolerabili*. Paulo insolentius vocabulum, sed nec inauditum, velut Terent. Heaut. I, 2, 34, ubi *homo tolerabilis* is dicitur, qui sit comis, et moribus jucundis. Vide VI, 2, 16, *intolerabiles*. Eodem redit Tacit. Annal. XI, 10 extr. *intolerantior subjectis*. Cic. ad Att. XVI, 14, *intolerabilis Antonius*. Non erat igitur, quod desereretur librorum auctoritas. Guietus ad Teren. (quo ablegat Burm.) verum vocabuli in loco sensum non est assecutus.

7. *Impotenter*. Turic. Guelf., *potenter* cum Alm. — *Aut turpiter*, *aut impotenter*. Non videtur hærendum et argutandum in priore adverbio, quum utrumque facile possit eodem referri. Contumeliose (i. e. *turpiter*) patienti fit idem quod ab agente geritur *impotenter*. De *aut*, *aut*, vide III, 5. 1.

8. *Scribam*. Turicens. a pr. manu *scribe* (cum Goth. 2) a sec. *scribo*,

bam, quod caput durum habeas[1]: hic enim dubium est, utrum ridere audientes, an indignari debuerint.
84 Superest genus *decipiendi opinionem*[2], aut dicta aliter intelligendi, quæ sunt in omni hac materia vel venustissima; inopinatum et a lacessente[3] poni solet: quale est, quod[4] feret[5] Cicero[6], *Quid huic abest*[7], *nisi res et virtus?* aut illud Afri, *Homo in agendis causis optime vestitus:* et in occurrendo, ut Cicero, audita falsa Vatinii[8] morte, quum Ovinium libertum ejus interrogasset, *Rectene*
85 *omnia?* dicenti, *Recte; Mortuus est?* inquit. Plurimus autem circa simulationem et dissimulationem[9] risus est, quæ sunt vicina, et prope eadem; sed *simulatio*[10] est, certam opinionem animi sui imitantis: *dissimulatio*,

et sic Guelf. Camp. cum Goth. et edd. ante Bad. sec. qui unde verissimam sumpserit scripturam, nusquam ostenditur. Nam quod Alm. *scribebam* dare narratur, errorem suspicor (vide §§. 80, 85). Idem error §. 95. — *Scribere formulam* est actionem intendere, in jusque vocare. Turn.

1. *Colaphum... habeas.* Impotentia in hisce manifesta: nec assequor Badium, qui « *Colaphum*, inquit, *du- « cere*, et *formulam scribere*, qui so- « lum id quod Regius affert » (sunt autem hujus interpretationes verissimæ, sed obviæ in quovis lexico), « significare credit, delicias dicti il- « lius non intelligit. » Plane persuasum mihi est, has esse argutias.

2. *Opinionem.* Sic scripsi e certissima Burmanni emendatione. Libri *opinione.* — *Decipiendi opinionem.* Vide IX, 2, 22, 23; Cicer. de Orat. lib. II, cap. 70.

3. *A lacessente... in occurrendo.* Vide §. 45. *Dicendi, respondendi, in lacessendo... in repercutiendo.*

4. *Quod. Quid*, Camp. solus. Ed.

5. *Feret.* Sic Turicens. sed a sec. manu deletur *r*. An voluit librarius efficere *fecit?* Nam hoc est in Guelf. Camp. *Facit.*, Goth. *Refert*, reliqui. Sed hoc proprie non cadit in locum Ciceronis, quoniam nemini hoc assignat, sed exempli causa ipse finxisse videtur. — *Feret* nullibi reperimus. *Refert;* sic R. 7. Jens. Ald. *Fecit;* sic reliqui. Ed.

6. *Feret Cicero.* Verbum sic interpretor: « quod ministrabit Cicero « (de Or. II, 70), si eum consulueris. » Vide not. ad IV, 2, 80.

7. *Abest.* Turic. Guelf. Camp. *est* cum Goth. Voss. 2. male, quoniam in lacessendo.—Eadem nostri. Præterea R. 13 *deest.* Ed.

8. *Vatinii morte.* Vide §. 68.

9. *Et dissimulationem.* Omittunt hæc Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2. Jens. Loc. Ven. Reposuit Regius, sed sunt jam in Camp. et Tarv.

10. *Sed simulatio.* Turic. Camp., *si simulatio.*

aliena se parum[1] intelligere fingentis: simulavit Afer, quum[2], in causa subinde dicentibus, *Celsinam de re cognovisse*[3]*;* quæ[4] erat potens femina: *Quis est*, inquit, *iste?* Celsinam enim videri sibi virum finxit. Dissimulavit 86
Cicero, quum Sex. Annalis[5] testis reum læsisset, et instaret identidem accusator[6] ei, *Dic, M. Tulli, numquid*

1. *Se parum*. Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) Reliqui *p. s.* Vide §§. 79, 93.

2. *Afer, quum*. Sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Voss. 2. Goth. et edd. ante Stoer. quo redeunt Gesn. et Bip. Reliqui inserunt *qui*. — Nostri omnes omittunt *qui*. Ed.

3. *De re cognovisse*. Turic., *dere cognovisset* cum Alm. quamquam hic disjunctim *de re* (vide §§. 83, 87). Ille autem a sec. manu *dicere*, et sic reliqui mei, nisi quod Bad. pr. et Gryph. *ditem*, Bad. sec. *diceret* cum Stoer. Chouet.; *cognovisse* conjecit Burm. expressit Gesnerus. Lenissima emendatio, vide §. 81; VI, 1, 31. Sed et *de re* suasit Burm. — Nostri *Cels. dicere, cognovisset*. Ed. — *Celsinam... cognovisse*. Testimoniis Celsinæ magnam auctoritatem inesse, eaque nominanda multum se profecturos rati, hujus inprimis nomen jactabant, quibus ita respondet Domitius, ut ne nosse quidem se eam testetur. Simul marem potius quam feminam decere hanc nominis celebritatem significat. *De re cognoscere*, ut recte monet Burmannus, Cicero sæpe pro certiorem fieri. Fortasse tamen simulavit id quoque Domitius, se de aliquo *cognoscente in judicio* hæc accipere. De ipsa, alicujus Celsorum filia, quod ipsum cognomen est complurium gentium, nihil comperi. Aliquot Celsini apud Gruterum (quamquam aliquoties per conjecturam), velut Clodius Celsinus p. 1141, 1.

4. *Quæ*. Sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 2, et editt. ante Stoer. quo redeunt Gesn. Bip. Reliqui *quod*. — Omnes nostri *quæ*. Editor.

5. *Sex Annalis*. Nonnisi Villiorum hoc cognomen fuisse recte monet Burmannus, cujus gentis familiæ hæsit e lege annali, quam tulit L. Villius tribunus plebis. Vide Ern. in Clav. Cicer. p. VI. 7. Causa, in qua hoc dictum sit, ignoratur; quapropter incertissima est de homine conjectura, quamquam Burm. aliquem *Sex. Villium* designat apud Cic. ad Div. II, 6; *L. Villium Annalem* VIII, 8; *Annalem* ad Qu. fr. III, 1, sine nomine et præn. Duos habes Annales apud Appianum Civ. IV, 18, quorum alter patri prodito cito pœnas dedit. Pater Valerio Maximo IX, 11, 6, audit L. Villius. Cæterum apparet, quam precarium sit Prisciani decretum (p. Putsh. 761.), nomina propria ablativum formare in *e*, qui et ipso *Annalis* exemplo utitur (ubi est *Julius* pro Villius) e Cic. pro Fundanio p. Ern. Fragm. 1041.

6. *Accusator... numquid*. Turic., *accusato di M. Tullius inquit;* a sec. manu *accusatori M. Tullius i.* et sic Guelferbyt. Errorem *inquit* etiam Jens. (tac. Gesn.) Loc. Ven. — Sed pro vulgata stant omnes nostri. Ed.

potes de Sexto Annali? versus enim[1] dicere cœpit de libro Ennii annali sexto,

Quis[2] potis ingentis causas evolvere belli.

87 Cui sine dubio frequentissimam dat occasionem ambiguitas: ut Cascellio[3], qui consultori dicenti, *Navem*

1. *Enim*. Sic. Turic. Guelf. Camp. Reliqui *tunc*.

2. *Quis*. Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *Qui*, et sic Serv. ad Virgil. antiquius profecto et magis Ennianum. Sed et Diomedes *Quis*. Est apud Macrob. Sat. VI, 1. Diomed. p. 381. Virgilium, *oras*, pro *causas*, verius sane, sed Qu. minus memorem sæpe cognovimus. Male nostrum corrigere vult Merula.—*Quis.. belli*. Locus Ennianus expressus a Virgilio Æn. IX, 528, ubi vide Heynium. Proba est Columnæ conjectura, qua « Ciceronem non e medio « libro, sed ex principio eum ver- « sum excepisse, suspicatur, cujus « facile omnes meminisse possent. » Quamquam Merula alio loco ponit ex ratione annorum, quum initium ei pertinere videatur ad a. U. c. 462, hic versus ad 477.

3. *Cascellio;* sic Turic. a pr. manu (Alm. *Castellio* per errorem conferentis haud dubie, vide 85, 90), a sec. *Cassio Celio;* et sic Guelferb. (nisi quod per Æ) Goth. (err. Gesn.) Camp. *Cascelio* Jens. Reliqui fere *Casselio, Caselio*, nisi quod *Cæcilio* Capper. stolide obsequens Colomesio, compilanti Meursium ad Macrob. qui et ipse contra temporum rationes huc advocat Cæcilium Gellii XX, 1. Sed eo ablegat vetus quoque Cruquii interpres ad Hor. A. P. legens *Cascell.* ap. Gell. In jure semper *Cascelius*. Vide Harduin. Emendatt. ad Plin. H. N. lib. VIII, n. 115. — *Cascellio*. A. Cascellius, celeberrimus Augusteæ, sed et prioris, ætatis JCtus. Ejus in sua arte famam ostendit Hor. A. P. 371. Sed et libertatem, animique præstantiam Val. Max. VI, 2, 12. Macrob. Saturn. II, 6, inter alia hoc ipsum ejus dictum refert, cujus scriptoris ope illustratur quidquid obscuritatis inesse videatur nostro loco. « Mercatori, quemadmodum cum « socio navim divideret, interroganti respondisse traditur: Navim si « dividis, nec tu, nec socius habebitis. » Ad quæ Menagius in Amœnitt. Juris Civilis c. 8. « Consultor, « inquit, intelligebat de dividenda « navis æstimatione, Cascellius de « dividendo navis corpore. Quod « Labeonem, qui Antiochum bello « superaverat, fecisse auctor est Va- « lerius (VII, 3, 4). Is scilicet, icto « fœdere, quum dimidiam navium « habere debuisset, dimidias omnes « secuit, ut tota Antiochum classe « privaret. » Ad Horatii locum vulgo nostrum confundunt cum aliquo majorum, cujus meminit Cicero pro Balbo c. 20, unde sua hausit Valer. Max. VIII, 12, 1, nec caret hoc errore Vorstius ad eumdem. Vide Bachium Hist. Jur. ed. Stokm. p. 254. Multam nostri mentionem habent auctores Juris Justinianei. Vide inprimis Pomponium de Origine Juris, Dig. I, 2, 2, 45. Apud

dividere volo; Perdes[1], inquit: sed averti intellectus et aliter[2] solet, quum ab asperioribus ad leniora deflectitur[3]: ut, qui interrogatus[4], quid sentiret de eo, qui in adulterio deprehensus esset, *Tardum fuisse* respondit.
Ei confine[5] est, quod dicitur per [6]suspicionem: [7]quale 88
illud apud Ciceronem[8], querenti, quod uxor sua e fico se suspendisset, *Rogo, des mihi surculum ex illa arbore, ut inseram:* intelligitur enim, quod non dicitur. Et her- 89
cle[9] omnis salse[10] dicendi ratio in eo est, ut aliter, quam

Gruterum in Inscrr. 1131, 11, est A. Cascellius Jucundus, qui videtur orbus fuisse, qualem se dicit noster apud Valer. Max. Oblatum sibi ab Augusto consulatum recusasse narrat Glandorpius in Onomastico, nullum designans auctorem, qualem nec ipse inveni. — *Consultori.* Turicensis, Guelferbytan. Tarv., *consultatori* cum Gothan. Jenson. Regius correxit. Sed nostrum jam in Camp. Vide Drakenb. ad Liv. Epit. 54. Et nisi obstitisset auctoritas Camp., immutatam, recentioribusque linguis accommodatam vocem præferebam. Vide VII, 1, 18.

1. *Perdes.* Turicens. Guelf. MS. Gebhardi, Sichardus *pedes.* Pessime; inde natæ interpretationes Scipionis Gentilis in Parergg. ad Pandd. I, 38, et Gebh. in Crepp. III, 1, quæ et aliena hinc obscenitate (vide §. 29), et pravitate judicii mire peccant.

2. *Et aliter;* sic Turicens. Camp. Jens. (tac. Gesn.) et edd. ante Bad. Reliqui *etiam a.*

3. *Deflectitur.* Turicens. Guelf. Camp., *inde flectitur* cum Alm. Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. qui nostrum, quo auctore nescio, sed recte. —*Deflectitur* frustra in nostris quæsivimus. Omnes *inde flectitur.* Ed.

4. *Interrogatus... tardum fuisse.* Vide Cic. de Orat. II, 68. Nihil hic in recessu, et aliena est Burmanni docta obscenitas, *tardum* ad torporem in Venere trahentis.

5. *Ei confine.* Turic. Guelf., *et quo fine.* Habent *et* præterea Goth. Jens. (tac. Gesn.) Camp. Voss. 2, et editt. ante Ald. Correxit Regius, acute: vide V, 10, 96. — Eadem nostri, sed plerique, *et confine est.* Editor.

6. *Per suspicionem.* Suspicio hæc est decantatissima illa apud rhetoras *figura*, unde controversiæ *figuratæ* (vide V, 10, 70). Nam et in iis IX, 2, 65, 90, usurpat Noster hæc: *per suspicionem.* Græcis esse *ὑπόνοιαν*, et hic Capper. et copiosius Ernestus (immatura morte interceptus) docet in lexico utroque sub his vocibus.

7. *Quale.* Turic. Guelf. Camp., *quare.* Vide §. 48.

8. *Apud Ciceronem*, de Orat. II, 69. Levis, quæ et hic differentia, facile apparebit consulenti Ciceronis libros (Vide §. 67).

9. *Hercle.* Guelferb. Goth. (tac. Gesn.) Camp., *hercule.*

1. *Salse.* Turicens., *salsæ*, a sec. manu *falsæ*, et sic Guelf. Vide §. 39. — *Omnis salse... verumque.* Recte Capper. ablegat ad §. 6.

est rectum verumque, dicatur; quod fit totum fingendis aut nostris aut alienis persuasionibus, aut dicendo, quod
90 fieri non potest. Aliena finxit Juba[1], qui querenti, quod ab equo suo[2] esset adspersus, *Quid? Tu*, inquit, *me Hippocentaurum putas?* sua[3] C. Cassius[4], qui militi sine gladio decurrenti[5], *Heus, commilito*[6], *pugno bene*[7] *uteris*, inquit: et Galba de piscibus, qui quum pridie ex parte adesi[8], et versati postera[9] die appositi[10] essent, *Festine-*

1. *Juba*. Hic est Juba filius, historicus, quem in triumpho duxit Cæsar, post autem Romæ educatum, et litteris eruditum Augustus regno donavit. Vide Plut. vol. I, p. 733 E. App. Civ. II, 101, ibique Schweigheus.

2. *Ab equo suo*. Turic. Guelf., *ab eo quod suos*, et Guelf. a pr. manu *suus*. Alm., *ab eo qui suos*, et omisso *esset* (vide §. 87, item hac §.). Camp., *a. e. sputos*. Goth. Tarv. *a. e. sputo* cum Voss. 2. Regius recte probat nostram. Sed latere aliquid videtur sub illo *s* finali librorum vett., nisi forte adhæsit illud ex sequente protinus *esset* ut mox hac §. — *Ab equo suo;* sic RR. 7, 12, Jens. Ald. *Ab equo sputo;* sic Vall. lib. RR. 8, 9, Andr. malim. Namque *suo* non est ambiguitatis expers; *sputo* autem ut magis perspicuum, ita ad jocum melius accommodatum. Ed.

3. *Sua*. Camp. Tarv., *sic* cum Ald. Bas.

4. *C. Cassius*. Nemine præterea, quod sciam, dictum hoc referente, quis hic fuerit Cassius, dici non potest. Interfector Cæsaris hoc fuit prænomine. Mox autem *uteris* penultima longa pronunciabis, ut sit futurum indicativi pro imperativo.

5. *Decurrenti*. Verbum proprium *decurrere* in exercitationibus militum; quare non sine vitio editt. a Bad. ad Obr., *discurrenti*. Vide Drakenb. ad Liv. XXVI, 51, 4.

6. *Heus, commilito*. Camp. Tarv. Ald. inserunt *tu*, male, ni fallor, quum *Heus* videatur esse vocantis, imperantis; *Heus tu* objurgantis.

7. *Pugno... uteris*. Finxit sibi esse persuasum militem qui currebat, ad pugnam ire, quumque gladio careret, cum *pugno* usurum. Turn.

8. *Adesi*. Turic. Guelferb. Camp., *adusti* cum Alm. Voss. 2, Goth. et editt. ante Gryph. Philander nostrum, vel *adesti*, conjecisse Bad. memorat; et est sane in pr. Bad. margine nostrum, nihil tamen in notis monito lectore. *Adestos* grammatica respuit, quum et de *comesto* sit lis. Verissima emendatio. — *Adesi*, nullibi reperimus. *Adusti*, sic omnes nostri. Ed. — *Ex parte adesi*. Similem parsimoniam Tiberii narrat Sueton., c. 34.

9. *Postera;* Sic Turic. Guelferb. Camp. Reliqui *postero*. Nolui insolentiorem formam fraudare bonis auctoribus. — *Postera die*. Femininum genus non inauditum in hoc vocabulo. Vide Drakenb. ad Liv. I, 12, 1.

10. *Appositi*. Turic. a pr. manu *appositus*. Alm., *positus*. Vide hac §.; item 92.

mus, alii subcœnant [1], inquit: tertium illud [2] Ciceronis, ut dixi, adversus Curium [3]; fieri enim certe non poterat, ut, quum declamaret, natus [4] non esset. Est et illa ex 91
ironia [5] fictio, qua usus est C. Cæsar [6]: nam, quum testis diceret, a reo femina sua ferro petita [7], et esset [8] facilis responsio [9], cur illam potissimum partem corporis vulnerare voluisset: *Quid enim faceret,* inquit, *quum tu galeam et loricam haberes?* Vel optima est simulatio contra 92
simulantem, qualis illa Domitii Afri [10] fuit: vetus habe-

1. *Subcœnant.* Turic. (a pr. manu) *subscœnant.* Goth. (tac Gesn.) *succœnant.* In novato verbo malui etymon custodire, quod longe secus fuerit *in succidendo.* Vide §. 3.

2. *Ciceronis.* Turic. (a pr. manu.) *Cicero* cum Alm. — *Ciceronis... adversus Curium.* Vide §. 73.

3. *Curium.* Turic., *Curbum* cum Alm. sed ille a sec. manu *Curvum.* Guelf. Goth. (sed hic a sec. manu, tac. Gesn.) *Curtium* cum Voss. 2. Vide §. 73.

4. *Ut... natus.* Turic. *u. declam. et n.* (sed *et* a sec. demum manu), cum Guelf. Camp. Goth. Voss. 2, Obr. Malui receptam, quum facile exciderit *quum*, antecedente præsertim *ut* (quod speciem dabat structuræ illius, de qua vide §. 9. Vide et IV, 4, 9), et videar corrigentis manum deprehendere in Turicens.

5. *Ex ironia.* Quod *fingitur* h. l. est, armatum fuisse testem illum. Fit autem illud *ex ironia*, quoniam speciem dat Cæsar hæc, quæ dicantur a teste, serio credentis, quum simul significet, ne potuisse quidem ea fieri. Vide VI, 2, 15.

6. *C. Cæsar.* Aliunde quidem hoc dictum non novi. Satis tamen persuasum habeo esse C. Julii Cæsaris Strabonis, vide §. 75. In hunc maxime cadit altercatio cum teste, et ipsa quoque festivitas.

7. *Femina sua... petita.* Turic., *feminam suam... petitam*, sed a sec. manu; et sic Guelf. nisi quod *potitam.*

8. *Facilis.* Jens. Tarv., *facilius.*

9. *Responsio.* Guelf. Camp., *reprehensio* cum Goth. Voss. 2, et edd. ab Aldo inde ante Burman. Vide lib. III, cap. 5, §. 15. — *Responsio,* sic solus Jenson. ab emend. Cæteri omnes *reprehensio.* Ed.

10. *Domitii Afri.* Plin. Epist. VIII, 18, 5. « Domitius Afer, inquit, reliquit testamentum ante octo et decem annos nuncupatum, » cujus mentio commodum succurrit loco nostro, quo magis appareat occasio talis consilii in homine nuper admisso in familiaritatem Domitii. *Falsam*, quam ille narravit, *fabulam* omisit hic Qu., ne longus esset. (Nemo, puto, hærebit in *falsa fabula*, quasi ταυτολογούσῃ. Nam supra [VI, 1, 41] *fabula circa Cepasios* erat *vera*, nec « cæteræ diei *fabulæ* » [Suet. Dom. c. 15.] *falsæ* omnes.) Sed credibile est hanc fuisse ejusmodi, ut primipilaris quidam

bat testamentum, et unus ex amicis recentioribus, sperans aliquid ex mutatione tabularum, falsam [1] fabulam intulerat, consulens eum, an primipilari [2] seni jam testato rursus suaderet ordinare suprema judicia, *Noli*,
93 inquit, *facere*: *offendis illum* [3]. Jucundissima sunt au-

induceretur, cujus res postquam essent mutatæ, tabularum quoque mutatio consentanea videretur. Quare hujus maxime conditionis homo ad partes vocatus sit, equidem non dixerim; nisi forte horum tunc temporis testamenta plurimum jactabantur quotidianis sermonibus. In pristina hujus, quem tractamus, loci constitutione, magis propria VV. DD. visa est *primipilaris* mentio, quippe qui conferrent Suetonii verba cap. 38, Calig. « Testamenta « primipilarium, qui ab initio prin« cipatus Tiberii, neque illum, ne« que se heredem reliquissent, ut « ingrata, rescidit. » Ad ea ipsa Casaubonus nostrum quoque expendit, sed ex prava scriptura. Eo tamen tendunt loca Dionis et Vegetii, ab ipso apposita, ut intelligamus, quare hereditates primipilarium solerent magnopere expeti. Quæ Turnebus in Advv. XXVIII, 35, acute sane excogitavit ad hæcce Quintilianea explicanda, reperta jam vera eorum scriptura, minus ad rem faciunt. *Suprema judicia ordinare* pro *testando* usurpant juris auctores, quamquam frequentius omisso substantivo. Vid. Brisson. de V. S. *Rursus* verbo *suadendi* hic præter consuetudinem antevertitur, quoniam propria sententiæ vis est in eo adverbio, quamquam pertinente non ad *suadendum*, sed ad *ordinandum*, ut possis, si libuerit, virgulis sepire τὸ *suaderet*.

1. *Fabulam*. Guelf. Camp. Tarv., *tabulam* cum Aldo et recc. ante Gesner. exc. Obr. qui tamen nimis leviter expungit *falsam*. Nostrum præterea defendunt Turic. Goth. 1, 2, Voss. 2, cum editt. reliquis ante Ald. Silentur Alm (vide §§. 90, 93), et Vall. — Plerique nostri *fabulam*. *Tabulam*; sic. R. 10, Andr. Ed.

2. *Primipilari... suaderet*. Turic., *primipilaris enim intestator s*. Alm., *primipilaris ei intestator s*. Sed ille a sec. manu expungit *in* ante *testator*. Et sic. Guelf. (nisi quod *eum* pro *enim*) Goth. Voss. 2, Campan. cum editt. ante Ald. sed hi omnes *ei* pro *enim*. Mox e Regii conjectura *testamento* pro *testator* ante Gesn. exc. Obr. cujus ille scripturam recepit, quæ est nostra, omissis *jam* et *rursus*. Regianum illud *testamento*, sed præmisso *in*, dare narratur Goth. 2, me quidem incredulo. Voces duas, hic primum comparentes, effinxi partim ex prima Turicens. manu, quæ et in Alm. Goth. 2; partim ex *r*, quod nullus veterum librorum ignorat. Sequente enim protinus *s* facillime hauriebatur *rursus*, quod *rs* scribitur per compendium, impositis quibusdam notis, nullo negotio evanescentibus. — Receptam a Spald. lectionem frustra quæsivimus. Plerique *primipilaris ei testator*. Ed.

3. *Offendis illum*. Minus hujus loci videri potest præsens tempus

tem ex his omnibus lenia[1], et, ut[2] sic dixerim, boni stomachi[3]: ut Afer idem ingrato[4] litigatori, conspectum ejus in foro vitanti[5], per nomenclatorem[6] missum ad eum, *Amas me,* inquit, *quod te non vidi*[7]? Et [8] dispensa-

(vide 78), quod omnes libri præferunt; sed censeo consulto adhibitum a Domitio, quo magis ostenderet, quamquam per suspicionem, quid sibi ipsi quum maxime esset mentis. Longius abit Turnebus loc. cit. referens, quasi sic in nostro positum, *offendes enim*.

1. *Lenia*. Vide §. 27.

2. *Et ut*. Turic. Guelf. omittunt *et*, proclivi ante *ut* errore.

3. *Boni stomachi*, i. e. quod est leve, gratum et suave: metaphora est ducta ab his quæ in stomacho concoquuntur, et hoc Cic. de Orat. lib. II. Turn.

4. *Afer idem ingrato*. Tur. Guelf., *aperiam demigrato* cum Alm. *Aperiam de ingrato*, Jenson. cum edd. ante Rusc. qui de Regii conjectura *Afer ingr.* et sic reliqui. Ego inserui *idem* (VI, 1, 27, Goth., *idem* omittit ante *Cic.*). Camp. *aper ingr.* manifesta, ut mihi videtur, correctione (vide VI, 1, 9). Quod Goth., *aperiant de ingr.* dare narratur, et Voss. 2, *Afer*... (quasi lacuna interjecta) *e ingr.*, miror.

5. *In foro vitanti;* sic Turicens. Guelf. Camp. Reliqui *v. i. f.* Vide §§. 85, 105.

6. *Nomenclatorem*. Turic. *nomen elatorem*, a sec. manu *nomen delatorem*. Goth., *nomen datoris*. Voss. 2, *nomen et latorem*. Camp., *nomenculatorem* cum edd. ante Bas.

7. *Amas... vidi?* Locutio *amas quod* satis illustratur exemplo, quod ponunt, Terentii Eun. III, 2, 3. « Ecquid nos amas de fidicina ista? » Sed hoc in quovis lexico reperias. Parum tamen, a Turnebo inde Advers. XX, 27, assecuti sunt jocum, quem eo trahunt, quasi collaudet Afer litigatorem illum, qui se molesto aspectu ingrati hominis levarit. Non erat tum hic jocus pro solita Afri lenitate, cujus exemplum ponitur; et debebat *amo te* scribi, non *amas me*. Sed longe festivius et simplicius: « Nonne gratias mihi « habes, quod te videre dissimula- « vi? » Et, mirum, interrogandi signum in ipso Codice Guelf. comparet. Malim sane *Ecquid* vel *Numquid* præmitti quæstioni, elapsum fortasse ob *inquit* sequens, cujusmodi non est sine exemplo confusio. Vide V, 11, 28; VI, 1, 43; hic §. 86. *Ingratum litigatorem* accipio eum, qui nihil præmii contulerit patrono. Vide not. ad lib. I, extr. sicut toties *ingrati* appellantur, qui in testando obliviscuntur principis.

8. *Dispensatori... debes*. Quid fit *respondere ad reliqua* optime docet magnus Gronov. Obss. II, 4, p. 185 seqq. « Respondere ad reliqua dici- « tur, qui reliquum solvit, et parem « rationem facit vel pariat. » Quod qui non facit, *reliquatur* ille, de qua voce consule Brissonium de V. S. Hic dispensator servus quum velit frugi videri mancipium, credere se illi simulat jucundus Afer; sed vel *passerem* hunc, nil nisi aquam gustantem, jubet tamen reddere quod

tori, qui, quum ad reliqua[1] non responderet, dicebat subinde, *Non comedi panem, et aquam bibo:* [2] *Passer,*
94 *redde quod debes:* quæ ὑπὸ τὸ ἦθος[3] vocant. Est gratus jo-

debeat. Eamdem passeris similitudinem nullo sane præterea loco apud veteres invenio; neque enim, quo utitur Gebhardus, huc facit illud apud Nonium (c. 2, §. 335.) « *passerinum* prandium, » ubi intelligitur id quod frustatim comeditur. Clarius sane multo erat, si dixisse narraretur Afer: « Cicada redde, « etc. » : cujusmodi locum ponit Gebhardus Theocrit. IV, 17, μὴ πρῶκας σιτίσδεται ὥσπερ ὁ τέττιξ; Nam in cicada notissimus roris pastus. Sed et nostrates exiguo cibo contentum avi comparant, quamquam non speciei certæ.

1. *Quum ad reliqua.* Turicens. Guelf. Camp. omittunt *ad* cum Goth. Voss. 2, et editt. ante Rusc. Inseruit Regius. Bad., *q. a. aliqua.* Goth. Voss. 2, *q. aliqua.* Vide IV, 2, 92. Obr. *q. r... responderent*, et sic Salmasius. — Soli Jens. ab emend. Ald. *ad reliqua.* Τὸ *ad* omittunt RR. 7, 10, Andr. Jens. cæteri *aliqua* pro *ad reliqua.* Ed.

2. *Passer;* sic Turicens. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Bal. Palat. Gebhard. Andr. Dicitur Alm. subjicere *et* nostræ voci (vide §§. 92, 99). Reliqui omnes *pasce et* exc. Obr. qui *Pascere et.* Cod. Bodl. ut et reliquorum nullam mentionem fieri, conferentium socordiæ imputo. Salmasium ad Spart. Hadr. c. 7, nostrum dare e MS. vel antiquissima editione nullus dubito, quoniam ne meminit quidem alterius scripturæ. Gronovii vero æquius de hac textus constitutione judicium futurum fuisse mihi persuadeo, si consensum vett. librorum vidisset. Nec absurdum Gebhardi judicium, alioqui satis plerumque inficeti hominis, « Frigidiora hæc » in vulgata « hieme gallicana » dicentis. Ubi enim ullus hic jocus, si *pasce* (sive *pascere*, quod profecto tutius, ob similitudinem MSS.) i. e. epulare, *et redde quod debes* dixit servo suo Afer? In eo autem Gronovii solitam verecundiam desidero, quod pro *Non comedi panem* se ait legere *Nigrum edo panem*, nullo auctore. Est hyperbole in vulgato, satis conveniens illa dispensatori nequam. — Eadem nostri. Ed.

3. Ὑπὸ τὸ ἦθος. Sic plane (nisi quod sine accentibus), Turicens. Guelferb. cum Goth. Voss. 2, Alm. (quamquam sic Burmn., ΥΠΟΤΟΠ-ΘΟC). Ὑποτοιθος, Camp. Sed Turicensi ascribitur *ipothetos.* Obr., Ὑπόθετα. Reliqui ὑπαγωγάς. Meorum hoc primus Tarv. Etiam obscurius nostro, nec magis firmatum aliorum scriptorum usu. Neque enim quidquam huc faciens dant Hesychius et Suidas in v. Lepidum Regii commentum: « Subactiones « dici, quod, qui iis utatur, quo- « dammodo subigat eum, quem ri- « deat. » Hæc corrupta vulgo tribuuntur Turnebo isti. Unde sit recepta, discere velim. Camp., *quod* pro *quæ.* — Ὑπὸ τὸ ἦθος. Destituor sane locis rhetorum græcorum, qui hoc artis vocabulo utantur. Neque tamen obscurum quo modo dicta, qualia modo relata sunt, potuerint hac appellatione designari. Dicuntur enim quam maxime ἐν ἤθει, et

cus [1], qui minus exprobrat, quam potest, ut idem dicenti candidato, *Semper domum tuam colui:* quum posset palam negare, *Credo*, inquit, *et verum est*: interim de se dicere ridiculum est [2]; et, quod in alium, si absentem diceretur [3], urbanum non erat [4], quoniam ipsi palam exprobratur, movet risum: quale Augusti est, 95
quum ab eo miles nescio quid improbe peteret, veniret contra [5] Marcianus [6], quem suspicabatur et ipsum aliquid injuste rogaturum: *Non magis*, inquit, [7] *faciam*,

personam eamdem servant, quam alter, quocum loquimur, sumpsit. Minus docuero ὑπὸ præpositionem hujus locutionis propriam esse, potius quam κατά. An videtur, qui talia ludit, ὑποδύεσθαι ὑπὸ τὸ ἦθος; Vide lib. huj. c. 2. — *Vocant*. Turic. (a pr. manu) *vocantem* cum Alm.

1. *Jocus*. Guelf. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *locus* cum Voss. 1, et editt. ante Rusc. exc. Camp. Correxit Regius. Vide §. 29. — Ead. nostri. Sed plerique *locus*. Ed.

2. *Interim... ridiculum est*. Miror nullum hic exemplum subjici. Etsi enim de suo consilio aliquid narrat Augustus in dicto mox relato, alio tamen pertinet quam ad hanc speciem. Suspicor aliquot verba hic turbata et intercepta, fortasse cum exemplo ipso. *Alium* etiam aptius referas ad *se*; quod in nostra structura fieri nequit. Nam *de se* nisi aliud fuerit quam *in se*, improbavit hoc Noster §. 82.

3. *Diceretur*. Dedi hoc ex Obrechto solo. Neque enim id conjecit Francius, ut credidit Gesnerus. Reliqui habent *diceret*. Sponte nascitur emendatio, subjecto mox « *urbanum*. » — *Diceretur* nullibi reperitur. Omnes nostri dant *diceret*. Ed.

4. *Erat*. Gryph. (1544.) *esset* cum edd. ante Gesner. — Omnes nostri *erat*. Ed.

5. *Veniret contra*. Camp. inserit *et* cum Goth. Mallem copulam ostendi ante *veniret*, unde facillime excidebat.

6. *Marcianus*; sic Goth. (tac. Gesn.) priore loco. Reliqui *Martianus*. Nostrum recte tuetur Oudend. ad Suet. Galb. c. 14. — *Marcianus*. « Memoratur Granius Marcianus Senator sub Tiberio apud Tacit. « Annal. VI, 38. Sed illum senem « fuisse oportuit, quia hic Augustus militem *commilitonis* titulo « ornat, quod eum fecisse post bella « civilia negat Suetonius c. 25, nisi « hic in communi sermone præter « solitum blandum Augustum dicamus, quum Suetonius abstinuisse « hoc vocabulo in concionibus et « edictis scribat. » BURMANNUS. *Contra venire* φυσικῶς dictum accipio, pro *e regione*, *in conspectum*. Mirum tamen hoc asyndeton. Vide not. super. Macrobius quidem hunc Augusti jocum non refert, nec alibi legi.

7. *Faciam*. Guelf., *facio*. Vide 83.

commilito, quæ petis, quam quod[1] *Marcianus a me pe-*
96 *titurus est.* Adjuvant urbanitatem et versus commode positi, seu toti[2], ut sunt, quod adeo facile est, ut Ovidius[3] ex tetrastichon[4] Macri carmine librum in malos poetas composuerit[5], quod fit gratius, si qua etiam ambiguitate conditur; ut Cicero[6] in [7] Marcium, [8]hominem

1. *Quæ petis, quam quod;* sic Vall. lib. RR. 7, 9, 10, 12, Jens. Ald. *Quod petis, quam quod;* sic R. 9. *Quæ petis quam quæ;* sic Camp. Andr. Ed.

2. *Toti.* Turic. Guelf. Camp., *tot,* cum Goth. (err. Gesn.) Voss. 2, Alm. et edd. ante Rusc. Correxit Regius. Sed Rusc. omittit *ut*, et fortasse id volebat Reg. Vide §. 73. Est tamen apud Cic. de Or. II, 64. — Omnes nostri, exc. Jenson. ab emend. Ald., *tot.* Ed.

3. *Ovidius... composuerit.* Æmilius Macer, Virgilii, Tibulli, Ovidii æqualis, carmen aliquod *tetrasticha* appellatum, constans singulis per tetrasticha elatis epigrammatis, composuerit necesse est. Neque tamen ipsum opus neque parodia Ovidiana alio, quam hoc Quintiliani, testimonio nobis innotuit. Videtur autem Ovidius trajiciendis versibus, quos singulos intactos reliquerat, in alium sensum deflexisse librum Æmilii. Scripsit ille de volucribus, herbis, serpentibus. Item Paralipomena Homeri (quamquam Maffeus in Verona illustrata II, 19, non sine specie veritatis Iliacum Macrum secernit ab herbarum poeta). Loca veterum de hoc poeta collegit Broukhusius ad Tibull. II, 6, 1. Nostro memoratur X, 1, 56, 87; XII, 11, 27. De versuum interpositione Cicero de Orat. II, 64; Noster I, 8, 10, seqq.

4. *Tetrastichon;* sic Turic. Guelf. nisi quod sine aspiratione. Reliqui *tetrasticho*, quamquam vetustiores aliquot plurimis mendis inquinati v. c. *thetastrico.* Corruptissimus Tarv. *terrastico*, et omittit *Macri*, quod facile excidebat, sicut littera *m* officiebat antecedenti voci. *Tetrastichum carmen* nihil aliud est nisi carmen constans duobus distichis, unde nemo librum integrum effecerit.

5. *Composuerit.* Turic. a secunda manu *composuerat.* Jenson. Tarv., *composuit*, quod correxit Regius. — Omnes nostri *composuerit.* Ed.

6. *Cicero.... Laertius.* Facile hoc quidem loco subaudies *dixit* vel *inquit.* Vide Burm. ad Phædr. I, 29, 10; et Periz. Sanct. IV, 4, 7. Sed huc ea tantum pertinent, in quibus loquentis recta oratio, non obliqua, quale Curtii illud V, 7, apud Periz.: « Rex quoque... Quin... ulciscimur. » Aliter V, 11, 24. Jocum nemo præter Nostrum refert, nec novimus, in quem conjectus est.

7. *Marcium;* sic Turic. a secunda manu, omisso antea *in;* a prima quidem et tertia *in arcium.* Plerique vetustiorum *Martium* per *t*, nisi quod Guelf., *Arrium;* Camp., *Accium;* et ad hunc redeunt Ald. eoque recentiores.

8. *Hominem.* Turic., *nomine;* cum Alm. non sine sensu. Sed fortasse recte junxeris utrumque.

callidum et versutum, quum is in quadam causa su-
spectus esset, *Nisi qua Ulixes*[1] *rate evasit*[2] *Laërtius*[3]*:* seu 97
verbis ex parte mutatis; ut in eum, qui, quum anteà
stultissimus esset, post acceptam hereditatem primus
sententiam rogabatur[4], *Cujus hereditas est*[5], *quam vo-
cant sapientiam,* pro illo, *facilitas*[6] *est:* seu ficti [7] notis

1. *Ulixes;* sic Turic. Camp.

2. *Rate evasit.* Turic., *intervasit*, cum Alm. Jens. *Intevasit*, Guelf. Qui darent *arte e.* non vidi: memorantur tamen a Burm. — Nostri *evasit.* Ed.

3. *Laertius.* Turic., *lertius.* Jens. *lentius.* Jocus difficilis intellectu, nec profecto integer ad nos perlatus. Ambiguitas, qua condiri debet, in vocum sono quærenda videtur (vide §§. 47, 78). Versum esse veteris tragici agnovit Pseudo-Turnebus, sed quis non? Est tamen corruptus, nec facile medelam adhibeas retenta *rate.* Si quid navigio opus, malim *lintre.* Sed fortasse e Guelf. lenissime *inde.* Nomen postremum *Lartius* scribam, græcis tragicis non infrequenti more, quem Accius quoque, vel quicunque tandem Romanorum antiquus, est adoptasse putandus. Neque enim obstat, quod pro proprio usurpant illi cteticon, quum et sic promiscue λαέρτιον dicant, et λάρτιον. Hinc paronomasiam efficias ad *Marcium.* Quamquam discrepant c et t, nolim enim *Martium* (vide Drakenb. ad Liv. I, 32, 1). Verior tamen hujus loci emendatio fuerit, si pro *Marcio*, *Arcio* ponatur nomen *Lartius*, quod etsi rarum, post veterem illum consulem et dictatorem, tamen legitur in aliquot inscriptionibus apud Gruterum. Sic fiat senarius justus et cæsura et ictibus, modo *nisi* producat ultimam; quod si displicuerit, licebit reponere *nisi si.* Vide lib. VI, cap. 1, §. 34.

4. *Sententiam rogabatur.* Hoc in senatu igitur jocatus videtur Cicero. Neque enim dubito accedere Turnebiano interpreti, hoc quoque Ciceroni tributum a Quint. putanti. Versus quidem est iambicus trimeter, in ea duntaxat constitutione ubi *facilitas* relinquitur. Nam joco illo corrumpuntur modi, quum *hereditas* non ingrediatur in versum. *Cujus* monosyllabum est, ut sæpe apud comicos. Poetam veterem, unde sit desumptum hoc, non magis quam Regius demonstrem. *Facilitas* antiquo more dicitur pro *facultate*, vide IV, 1, 61.

5. *Hereditas est.* Turic. Guelf.; Camp., *h. esset*, cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Rusc. (Tarv. etiam *hæreditatis*, et *cujus* omittit Turic. a pr. manu). Correxit Regius errorem librarii male jungentis ad *rogabatur*, eo quoque recte usus, quod mox sine controversia *fac. est.* — Omnes nostri *hereditas.* Omnes *esset* pro *est*, exc. Jens. ab emendat. Ald. Ed.

6. *Facilitas;* sic Turic. Guelferb. cum Alm. Loc. Ven. Rusc. Reliqui *facultas*, quo perit versus. — Soli RR. 7, 8, 10, Jens., *facilitas.* Cæteri *facultas.* Ed.

7. *Notis;* sic Turic. Guelf. cum Goth. Alm. Mureti Cod. et editt.

versibus similes [1], quæ [2] παρῳδία [3] dicitur; et [4] *proverbia*
98 opportune aptata : ut [5] homini nequam [6] lapso, et, ut allevaretur, roganti [7], *Tollat te, qui non novit* [8] : ex histo-

ante Basil. quo acc. Obr. Capp. Bip. Reliqui *novis*. Gesnero operæ non videntur paruisse; voluit enim profecto nostrum. Modo *fictis* dant corrupte multi editi a Tarv. inde ad Obr. — Nostri omnes *ficti notis*. Ed.

1. *Similes*. Locat., *simile*, cum edd. ante Obr. nisi quod a Rusc. inde addunt *est*, ex conjectura Regiana.

2. *Quæ;* sic Turic. cum Almel. quamquam *que*. Reliqui *quod*.

3. Παρῳδία. Turic., παροdια; a sec. manu *paronia*, et sic Camp. Guelf. (hi quidem græcis litterr.). Nostrum Mureti Codex et Obrecht. cum recc. Reliqui παροιμία. Pessime — Παρῳδία. Hæserunt hic VV. DD. partim quia exemplo hoc præceptum careret, qualia in reliquis omnibus posuit Fabius, partim quia parodia esse videretur jam in proximo. Interest quod in illo genere levis sit mutatio, in hoc potest ne ullum quidem verbum remanere pristini versus. Accedit illa veterum, toties in nostro animadversa, securitas dividendi et ordinandi systematis (vide V, 14, 10). Neque enim repugno, si quis parodiam agnoscat in Ovidiano illo contra malos poetas libro. Vide V, 14, 10. Exemplo afferendo supersedit fortasse, ne longus esset, quum parodia fere (et hæc altera nota est) justo carmine cernatur. Muretus ad Athenæum ablegat, ut et Turnebus in explicatione jocorum Ciceronianorum ad libr. de Orat. II, 64; it. Gesnerus ad Fabr. Bibl. gr., vol. I, p. Harl. 550 seq.

4. *Proverbia*. Turic., *verbia;* a sec. manu *verba*, et sic Guelf. Camp. cum Goth Voss. 2 marg. Bas.

5. *Ut*. Ald. subjicit *de*, ex conjectura Regii, cum edd. recentioribus ante Gesn. exc. Obr.

6. *Homini nequam*. Turic., *homine quam*, cum Alm. Colb. Sed Turic. a secunda manu *homine in aquam*, et sic Guelf. Camp. cum edd. ante Burmann. Nostrum dant Goth .Voss. 2, nisi quod ille *neque* pro *nequam*. — *Homine in aquam lapso;* sic RR. 7, 10, Camp. Andr. Jens. *Homini nequam lapso;* sic cæteri. Ed.

7. *Roganti*. Turic., *rogant* a pr. manu. Reliqui, etiam qui *homine*, omnes nostrum.

8. *Novit*. *Venit;* sic Vall. lib. RR. 8, 9, 12, Goth. Cæteri *novit*. Ed. — *Ut homini.... non novit*. Huic loco commodum succurrit alter Horatianus Epistt. I, 17, 62, ad partes vocatus Regio et omnibus deinceps, ubi ei, qui tolli vult fracto crure, plano. « *Quære peregrinum* vicinia « rauca reclamat. » Nisi diserte tamen monuisset nos Quintil., vix agnoscebamus proverbium in istis; nec facilis demonstratu est origo dicti, si in Horatiano exemplo jam fuit proverbium. Neminem præter hos duos, qui eodem sit usus, designat Erasmus VII, 75. Fortasse autem non ipsum hoc fuit proverbium, sed potius contrarium, ut consuetum esset, opem rogantibus acclamare : « Familiares tuos adi, « ego te non novi. » Ita parodia quædam hic fuerit proverbii, et

ria etiam ducere[1] urbanitatem, eruditum; ut [2]Cicero fecit, quum ei testem in judicio Verris roganti dixisset Hortensius, *Non intelligo hæc enigmata: Atqui debes*, inquit, *quum Sphingem*[3] *domi habeas:* acceperat autem ille a Verre Sphingem æneam magnæ pecuniæ. *Subab-* 99
surda illa[4] constant stultis simili imitatione[5], et [6]quæ, nisi fingantur, stulta sunt: ut, qui mirantibus, quod humile[7] candelabrum emisset, *Pransorium*[8] *erit*, inquit: sed illa[9] *similia absurdis* sunt acria, quæ tamquam

aptata accipias, figurata, deflexa. Structura quidem nominativi *proverbia* pendet ex illo *Adjuvant* §. 96. Cæterum unde sua hauserit, quosve dicat *Teutonicos*, Badius, equidem ignoro, qui hæc ad locum nostrum: « Teutonicis adagium est: Te novi: « nec te, qui bene norit, emet. »

1. *Ducere*. Turic. Guelf., *docere*, cum Jens. Tarv. Correxit Regius, sed est nostrum jam apud Camp.

2. *Cicero.... domi habeas*. Bis legitur idem jocus apud Plutarchum, in vita Ciceronis, vol. I, p. 864 D; et Apophthh. II, 205 B. Triplicem vero apud scriptores materiam hujus Sphingis habes. Nam Plutarchi priore loco ἐλεφαντίνην, posteriore ἀργυρᾶν accepisse narratur Hortensius. Occasio quidem dicti expeditior apud Plutarchum, πλαγίως τι εἰπεῖν τὸν Κικέρωνα πρὸς τὸν Ὁρτήσιον; nisi forte *testem rogatum* esse Hortensium ipsum, interpretaris in nostro. Alioqui non apparet, quare sibi hoc ænigma solvendum duxerit Hortensius.

3. *Sphingem... Sphingem*. Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tacente Gesn.) *sp... sp.*, cum Voss. 2. Priores quidem duo *n* in fine pro *m*. — Nostri omnes *Sphingem*. Ed.

4. *Subabsurda illa*. Vide §. 23.

5. *Stultis... imitatione*. Turicens. Camp., *stultissimi i.*, cum Almel. Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. Sed Guelf. (nisi quid peccavi) *stultissima i.* Nostrum conjecit Regius stribligine vix ferenda. Malim *stulti simulatione* (vide §. 23 *simulamus*), ubi non dicam, *stulti* masculine melius accipias, an neutraliter. — Nostri omnes *stultissimi imitatione*. Ed.

6. *Et quæ*. Copula profecto abjicienda. Adhæsit ex proximo.

7. *Humile*. Turic. a prima manu *humilem*.

8. *Pransorium*. Turic. a pr. manu *prandorum*; a sec., *pransurum*, et sic Guelf. *Pramurum*, Goth. *Parmurum*, Camp. — *Pransorium*. Prandia, nostris fere jentaculis similia, minorem apparatum desiderabant.—*Humile* candelabrum non ita diffundit lucem, itaque noctu pene est inutile. Dixit igitur fore *pransorium*, quum ipso meridie (nam tum prandebant) lucerna non egeamus. Turn.

9. *Sed illa. Illa*, h. l. refer ad relativum insequens *quæ*; neque enim intelligitur aliquid frequenti mentione tritum, quale modo in

sine ratione dicta[1] feruntur[2]: ut [3]servus [4]Dolabellæ,
quum interrogaretur[5], an dominus ejus auctionem pro-
100 posuisset[6], *Domum*, inquit, *vendidit*[7]. Deprehensi inte-
rim pudorem suum ridiculo aliquo[8] explicant: ut, qui
testem dicentem se a reo vulneratum, interrogaverat,
An cicatricem[9] *haberet?* quum ille ingentem in [10]femine
ostendisset, *Latus*, inquit, *oportuit*[11]. Contumeliis quo-

subabsurdis; sed certa species, quæ mox definitur.

1. *Dicta*. Omittit Guelf.

2. *Feruntur*. Alm., *ferunt* dare narratur, sed nihil tale in Turic. ut nec mox *interrogaret*, quod Almel. tribuitur (vide §§. 93, 100). Sed hoc est in Guelf. Goth. Camp. et editt. ante Bad. qui se conjecturam Regianam recipere testatur, quum in omnibus sit activum. — Omnes nostri *feruntur*. Ed.

3. *Ut servus*. Turic. a prima manu *et s.*

4. *Dolabellæ*. Guelf. Goth. Camp., *Dolob.*, cum edd. ante Gryph. exc. Jens. Ald. Bad. sec. Vide §. 73. — *Dolabellæ*. Ciceronis ille gener (vide §. 73), ære alieno obrutus, ab Antonio, ut suas partes sequeretur, emptus est, sicut olim a Cæsare Curio. In hunc ergo quam maxime cadit tale servi dictum.

5. *Quum interrogaretur;* sic RR. 7, 12, Jens. ab emend. *Interrogavit;* sic alii. Ed.

6. *Auctionem proposuisset*. Proprium verbum est *auctionem proscribere*, vide Brisson. de Formm., p. 485 sqq.

7. *Domum.... vendidit*. « Acute « responsum: domum vendidit, s. « suam; quomodo auctionem igitur « proposuisset: cui nihil reliquum « sit? » Badius.

8. *Aliquo*. Turic. a pr. manu *alio quo*, cum Alm.

9. *Cicatricem;* sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Alm. Reliqui *cicatrices*.

10. *Femine;* sic Turic. Reliqui *femore*. Vide §. 91 et Græv. et Oudend. ad script. ad Her. III, 15; it. ad Suet. Tit., c. 4, et inprimis Drakenb. ad Sil. It. I, 540, qui exemplorum copia rem confecit, in obliquis casibus *n* potius esse quam *r;* adde Wolf. in Addend. Vitruv.; item Quint. I, 6, 22.

11. *Oportuit*. *Contumeliis*. Turic., *oportunum is*, cum Alm. (vide 99; item mox), sed ille a secunda manu *oportunius*, et sic Guelferb. Bodl. Voss. 2, Vall. cum edd. ante Ald. quo acc. Bad. pr. sed exc. Camp. qui nostrum. Goth. nobiscum facere de industria notavi, contra Gesn. qui loco *G.* fortasse volebat *Jens.* Sed miror hunc a cæteris, suisque inprimis, recedere. Alteram vocem Turic. in sec. manu ponit nullam; reliqui autem ante Bad., *iis*, nisi quod Guelf. Voss. 2, Goth. (err. Gesn.). Tarv., *Is*. Camp., *id*. Badius, postquam Regius pro *iis* suaserat vel *jurgiis*, vel *conviciis*, « lego, in- « quit, *contumeliis*. » Eum certatim sunt secuti. — Plerique nostrorum *oportunius*. Ed. — *Latus.... oportuit*. « Latus et vitalia petere debe-

que[1] uti[2] belle[3] datur: ut Hispo[4] objicienti[5] bis acerba

« bat cliens meus, quo minus nunc « dicere contra ipsum testimonium « posses. » Gesnerus. Plaut. Aulul. III, 2, 4: « ... istuc malefactum ar- « bitror, quia non *latus* fodi. »

1. *Contumeliis quoque uti belle datur*; nullibi reperimus. *Is quoque utile belle datur;* sic Vall. lib. RR. 7, 10, 12. *Is quoque utile velle datur;* sic RR. 8, 9. *Id quoque utile belle datur;* sic Andr. Ed. — *Contumeliis... inquit, domine.* Ab hisce emendandis manum abstinere malo, quam quidquam in densissimis tenebris dispicere videri. Varietas scripturæ ostendet, quam incerta sint singula prope verba. In primo quidem dicto Hisponis persona satis nota. Burmannus eum designari putat, cujus plurimam mentionem habet Seneca pater (velut p. 230, 290, ubi dicitur asperiorem dicendi viam natura secutus, p. 363). Vide et Tacitum Annal. I, 74, ubi ne quis turpia illa delatorum vitia Hisponi tribuat, recte cavent Pichena et Ryckius. Ejusdem cognominis memorari apud Ciceronem ad Div. XIII, 65; XIV, 1. Alterius joci contumeliosi auctor Fulvius eidem Burmanno videtur esse Fulvius Sparsus, sæpe et ipse oblatus legentibus Senecam patrem, v. c., pag. 179, 229, 242, quibus locis gentile quoque nomen exprimitur. Sed præter superioris dicti corruptissimi difficultatem, sat habet tricarum hoc ipsum Fulvii, in quo Gesnerus *propinqui*, *legati*, significationem, *chirographi* etiam insolenter novatum genus (vide V, 13, 8; et Steph. de Abusu gr. l., p. 26 Roloff.), merito gravatur. Superioris quidem ætatis interpretes certatim agnoscunt contumeliam in *domini* appellatione, cui rectissime Burmannus, Gesnero etiam probatus, adjicit alteram in illo: *et verus*, quasi is, cui hoc dicebatur, notatus sit tamquam *falsarius*. Sed est aliquid etiam in isto *domine*, quod tum demum perspicietur, si quis *legati* in hoc loco rectam rationem reddiderit. *Chirographi* (de quo vide Brisson. de V. S.) mentio deducit sane eo, de quo cogitat Gesnerus, ad tabulas testamenti, in quo *legatum* fuerit. Sed nihil proficitur. Gedoynus multum sibi licere ratus non incommodam extudit utrinque sententiam: « *L'accusateur d'Hispon disait qu'il l'a- « vait accusé deux fois en justice;* Et « deux fois tu as menti, *lui dit Hispon. Un lieutenant-général de- « mandait à Fulvius si le testament « qu'il produisait était signé.* Et la « signature n'en est pas contrefaite, « *répondit Fulvius.* » Vides *propinqui* nec volam nec vestigium relinqui. Gesnerus de cognomine cogitabat.

2. *Uti*. Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.). Camp., *utile*, cum Almel. Voss. 2.

3. *Belle*. Camp., *bello*.

4. *Hispo*. Tarv., *Hisopo*.

5. *Objicienti... inquit.* Turicens., *obicientibus arbore c. a. mentis i.*, cum Alm. Vide hac §.; item 104, quo acc. Guelf. Gothan. Voss. 2, Pithœi lib., nisi quod *obj.* et *mentiris*, quorum posterius Turic. a sec. manu. Camp., *obj. acerba c. a m. i.*, omisso *bis*. Jens. nostrum, sed *ardore* pro *acerba*, cum editt. ante Ald. Rectissime Burm. « Latet, in- « quit, aliquid; nam quid belli sit « in rustico illo convicio, *mentiris*,

crimina accusatori, *Mentiris*[1], inquit: et Fulvius[2] propinquus legato interroganti, an[3] in tabulis, quas proferebat, chirographus[4] esset, *Et verus*, inquit, *domine*.
101 Has aut accepi species, aut inveni frequentissimas, ex quibus ridicula ducerentur: sed repetam[5] necesse est, infinitas esse, tam salse dicendi, quam severe; quas præstat *persona*, *locus*, *tempus*, *casus* denique, qui est
102 maxime varius. Itaque hæc, ne omisisse viderer, attigi: illa autem, quæ de usu[6] ipso et modo jocandi complexus sum[7], adeo infirma, sed[8] plane necessaria. His ad-

« non video. » Obrechtus, quamquam genio, ut videtur, indulgens, nihil magnopere proficit, hæc dans: *objicienti elisa tempore crimina a. m. i.* Ingenio sane non caret correctio. — Eadem nostri. Sed plerique, *objicientibus arbore crimina accusatori*. Ed.

1. *Mentiris*; sic emendatur hic locus in Ephemeridibus Halensibus, quæ inscribuntur A. L. Z. (anni 1804, p. 155 seqq.); pro *mentiris* κριτικῆς editionis nostræ suadens reponere *metiris ex te*, cujus rationem ad veritatem, ni fallor, ipsam Buttmannus noster ita immutando: *me ex te metiris*. Spald. III tomi præf.

2. *Fulvius*. Turic. a prima manu *fluvius*.

3. *An*. Turic. a prima manu *aut*. Vide V, 10, 69; VI, 4, 4.

4. *Chirographus*. Turic., *cirograhus*. Guelf. Camp., *cyrographus*.

5. *Repetam*. Vide §§. 35, 36.

6. *Usu*. Camp., *risu*. Male.

7. *Complexus sum*. *Complecti* h. l. habet potestatem *conjungendi*, *admiscendi*, veluti III, 6, 68. De *modo jocandi*, vide ad V, 12, 1, ubi *modus utendi argg.* post ipsa argumenta tractatur; item IV, 1, 52; VI, 2, 2.

8. *Adeo.... sed*. Ne hic quidem quidquam expedio. *Adeo*, quod pertinaciter retinent omnes libri, sensu prorsus caret. Videntur quidem VV. DD. accepisse pro *quidem*, *etsi*, cui mox opponeretur *sed*, sed quo tandem illi usu aut exemplo nixi? Nihil magnopere proficias, si *ad ea* exsculpas, et hoc referas ad *complexus sum*, ut sit *simul cum iis*. Vide Drakenb. ad Liv. IV, 54, 4. *Infirmarem* est in Turic. et Alm.; sed ille *rem* refinxit in *sed*, quod omnes reliqui tuentur. Modo priora ordinaris, hinc facile eruas: *rem plane necessariam*, ut videlicet agatur de « usu et modo jocandi. » Sed *infirma* ipsum quam maxime languet, præ quo *infima* malebat Regius, improbante recte Badio, sed male, cum cæteris, acquiescente in recepta. Gesnerus, *non* inseri posse ante *adeo*, putabat, vel *infinita* scribi pro *infirma*, nec sibi satisfaciens. Sententiam quidem trans nebulam video, orationem nullam extrico sanam. Verbum finitum in hisce post *illa autem quæ... sum*, quam maxime desidero.

jicit Domitius Marsus[1], qui *de urbanitate* diligentissime scripsit, quædam non ridicula, sed cuilibet severissimæ orationi convenientia, eleganter dicta, et proprio quodam lepore jucunda: quæ sunt quidem *urbana*, sed risum tamen non habent. Neque enim ei *de risu*, sed *de* 103
urbanitate est opus institutum; quam propriam esse nostræ civitatis, et sero[2] sic intelligi cœptam, postquam *Urbis* appellationem, etiamsi nomen proprium[3] non adjiceretur, *Romam*[4] tamen accipi sit receptum. Eam- 104
que sic finit[5]: *Urbanitas est virtus quædam in breve dictum coacta, et apta ad delectandos movendosque homines in omnem affectum, maxime idonea ad resistendum, vel lacessendum, prout quæque res ac persona desiderat:* cui si brevitatis exceptionem[6] detraxeris, omnes orationis virtutes complexa sit: nam, si[7] constat rebus et

1. *Domitius Marsus.* Vide III, 1, 18. Broukhusius ad Tibull. IV, 15, multa de eo collegit.

2. *Civitatis, et sero;* sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Reliqui post *civ.* inserunt *ait* (suadente Regio), morosiores illi hic quam §. 47; et I, 6, 36. Marsi hanc esse sententiam elicitur ex « est opus institutum, » unde mox pendet infinitivus. — Nostri omnes, excepto Jensonio ab emendatione, omittunt *ait*. Ed.

3. *Proprium.* Omittit Camp.

4. *Romam.* Turic. Guelf., *Roma.*

5. *Eamque sic finit.* « Vide supra « Fabianam finitionem §. 17. » Gesnerus.

6. *Exceptionem.* « H. e. ut nunc « loquuntur, *determinationem*, *res-* « *trictionem.* Vide supra II, 15, 36. » Gesnerus.

7. *Si.... quod.* Turic. Guelferb. Camp., *sicut ista r. e. p. q.*, cum Bodl. Alm. Goth. Voss. 2, et editionibus ante Stoer., nisi quod Gothan. Voss. 2, edd. a Bad. sec. inserunt *et* post *pers.* In Gryph. margine primum: *sic constat* pro *sicut ista*, conjiciente (satis quidem leniter) nescio quo, neque enim ex ullo Codice prolatum credo. Hoc omnes retinuerunt, sed Gesn. recepit conjecturam Burm. *si* pro *sic*, quam occupavit, sed operarum, haud dubie errore, Chouetus, in quo est ipsa Gesneri constitutio, revocantis *et* (ante *quod*) ex Goth. cæterisque, omissum a Burm. Structura Gesneri quam maxime contorta: « Si constat (urbanitas) r. e. p. « et (eo) quod i. u. o. d.; perfectæ « (urbanitas) est eloquentiæ », incommodo, ut apparet, postremæ sententiæ subjecto. — *Sicut ista rebus et personis;* sic omnes nostri. Ed. — *Nam si.... eloquentiæ est;* id

personis, quod in utrisque oporteat, dicere, perfectæ eloquentiæ est[1]: cur autem *brevem* esse eam[2] voluerit,
105 nescio quidem. At quam[3], in eodem libro dicat[4] fuisse et in multis, narrandi urbanitatem paulo post ita finit, Catonis, ut ait, opinionem secutus; *Urbanus homo erit, cujus multa bene dicta responsaque erunt: et, qui*[5] *in sermonibus, circulis, conviviis, item in concionibus, omni denique loco ridicule commodeque dicet.* [6]*Risus*

est, si enim nullam aliam definitionem profers, quam rebus et personis contineri urbanitatem, equidem vicissim te admonebo, dicere id, quod et in personis, et in rebus conveniat, esse perfectæ eloquentiæ opus, nec jam solius urbanitatis.

1. *Perfectæ.... est.* Turic. (a pr. manu) *perfecti eloquenti esse*, cum Alm., sed ex hoc profertur *est.* Vide §§. 100, 110.

2. *Esse eam;* sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.). Reliqui *eam esse.* Vide §§. 93, 106.

3. *At, quam.... finit.* Hæc quum sit constans optimorum librorum scriptura, ferri tamen nequit. Quo enim conjunctivus in *dicat*, quo *et* post *fuisse?* Quid deinde est, quod « *narrandi* urbanitatem » sic finiisse dicitur Marsus. « Urbanus *homo* « erit? » Hæc levigabuntur aliquatenus si *quum* scripserimus pro *quam*. « Quum tamen narrandi quo« que urbanitatem fuisse in multis « dicat, mox hanc finitionem po« nit, etc. » *Finit*, sine objecto sive accusativo, positum accipio. Qui in narrando agnoscit urbanitatem, is a *dicto* illo *in breve coacto*, jam recessisse videtur, nomenque urbanitatis etiam copiosiori sermoni impertire.

4. *Dicat.* Guelf. Goth. (tacente Gesn.) Camp., *dicit.* — *Dicit;* sic quoque Andr. R. 9. Ed.

5. *Qui.* R. 10, Camp. Andr. Jens., *quod.* Ed.

6. *Risus erunt.* Bad. pr., *r. eruet*, ex conjectura, nec quidquam de ea monens. — *Risus... orator.* « Primo « illud mihi liquebat, hæc verba, « *risus... orator*, adhuc pertinere ad « Catonianam finitionem hominis « urbani; de qua deinde judicat Fa« bius, *Quas si recipimus finitiones*, « etc. Porro illa etiam constructio, « *risus erunt, quicunque hæc faciet* « *orator*, ipsum olere ac sapere Ca« tonem, familiarem nuper meum, « mihi videbatur. V. G., c. 144, 3: « *Qui oleam legerit, qui deportarit,* « *in singulas deportationes SS. N.* « II *deducentur;* c. 145, 3: *Qui eo*« *rum non ita juraverit, quæ ejus* « *pars erit, omne deducetur, neque* « *debebitur;* c. 146, 1: *Qui oleam* « *emerit, amplius, quam quanti* « *emerit, omnis pecuniæ centesima* « *accedet;* c. 157, 8: *Omnis, qui in*« *somniosus est, hac eadem cura*« *tione sanum facies.* Nimirum ut « pro *qui* vel *quicunque* ponunt bo« ni scriptores *si quis*, ita contra ea « pro *si quis* antiqui illi relativo *qui* « vel *quicunque* utebantur. » Gesnerus. In his nullum quidem τοῦ

erunt[1], *quicunque*[2] *hæc faciet orator*. Quas si recipimus 106
finitiones, quidquid[3] *bene* dicetur, et *urbane* dicti nomen accipiet: cæterum illi, qui hoc proposuerat, consentanea fuit illa divisio, ut dictorum urbanorum alia *seria*, alia *jocosa*, alia *media* faceret: nam est[4] eadem omnium bene dictorum: verum[5] mihi etiam jocosa

quicunque exemplum comparet, quod sane insolentius; nec est ipsius Catonis hæc definitio, ut priscam illam elocutionem hic exspectemus; nec tamen dubito quin verum viderit Gesnerus, quum præsertim Marsus solutæ quidem orationis non tam peritus videatur, ut Catonianam simplicitatem elegantioris eloquentiæ nervis et vinculis astringere calluerit. Sunt enim hæcce ex eo prolata *fluctuantis* illius et *dissoluti* generis, de quo agit Wolfius in præf. ad quatuor orationes Ciceronis personati, p. 58 seqq. Simile quid agnosco illorum, quæ legimus lib. II, cap. 15, §. 21.

1. *Erunt*. R. 8, *erit*. Bene. Inde enim firmatur conjectura, qua proponimus τὸ *risus* in *visus* mutare et sic scribere: *visus erit*, *quicunque hæc faciet*, *orator*. Ed.

2. *Quicunque*. Bad. sec., *quæcunque*, suadente Regio, nec tamen sibi satisfaciente.

3. *Quidquid.... urbane dicti nomen*. Transponit Gibsonus *Dicti q. b. d. e. urbane nom.*, nullo auctore, nec quidquam monens. — *Quidquid.... accipiet*. Restitui veterum plerorumque diremptionem, quum alii, maxime recentiores, sed et aliquot vetusti, ita ordinent: « quidquid bene dicetur et urbane, *dicti* « nomen accipiet. » Apparet sententiæ diversitas. Potest autem illa verior videri structura, quum, Marsi quidem, urbanitas risu sæpe carere dicta fuerit (§. 102); ut nunc reprehendat Quint., risum tribui urbanis istis, quæ non utique *dicti*, i. e. ridiculi, nomen accipere debeant. Sed et illud improbarat in Marsi finitione, quod « omnes.... « complexa sit » (§. 104). Vide et §§. 109, 110. Et quis, quæso, qui hoc volebat, quod est in ista structura, non poneret: *bene et urbane dicetur?* Vide V, 7, 26; VI, 1, 46. In genere Marsum quidem recte reprehendit Noster; nec tamen eidem confingit justam ponere finitionem, quum impediatur fere, nunc etymon premens, in quo nulla est ridiculi ratio, nunc usum, qui sane jocum præcipue complectitur vel satis interdum inurbanum. Neque enim M. Seneca rhetor suæ linguæ usum ignorasse est putandus, qui, quum Ciceronem oratoris filium negasset (p. 51) quidquam ex paterno ingenio habuisse præter *urbanitatem*, protinus narrat flagris cædi jussum Cestium ab eodem per jocum. Vide Gedoynum in Comment. Academiæ Inscriptt. VIII, 334-368, 12°.

4. *Est eadem;* sic Turic. Guelf. Obr. Reliqui *eadem est*. Vide §§. 105, 108.

5. *Verum.... non satis urbane referri*. Interdum pugnat jocus et urbanitas. *Referre*, vide lib. V, cap. 13, §. 29.

107 quædam videntur posse non satis urbane referri. Nam meo quidem judicio illa est *urbanitas, in qua nihil absonum*[1], *nihil agreste, nihil inconditum, nihil peregrinum, neque sensu, neque verbis, neque ore gestuve*[2] *possit deprehendi*[3]: ut non tam sit in singulis dictis, quam in toto colore dicendi: qualis apud Græcos [4]ἀττικισμὸς
108 ille redolens[5] Athenarum proprium saporem. Ne tamen judicium Marsi, hominis[6] eruditissimi, subtraham, seria partitur in tria genera, *honorificum*, *contumeliosum, medium*: et honorifici ponit exemplum Ciceronis quod[7] est pro Ligario apud Cæsarem, *Qui nihil soles*

1. *Nihil absonum.* « Similiter fere « de voce et sono Tullius de Orat. « III, 12. » Gesnerus.

2. *Gestuve.* Turicens., *gustuque.* Guelf. Camp., *gestuque.* Goth., *gustuve.* — R. 10, Andr., *gestuque.* Ed.

3. *Deprehendi.* Turic., *deprendi.*

4. Ἀττικισμός; sic Obr. Capp. Reliqui latt. litt. unde multa portenta exstiterunt apud vetustiores. *Atticis mos, atticos mos*, Tur. quorum posterius Guelf. *Acticosmos*, Camp. Etiam mox *illos* pro *ille*, Gothan. (tac. Gesn.). Similiter *x* græcum librarii mutarunt in *c* apud Sueton. Domit., c. 13. » Latine scriberetur « *Atticismus.* » Capper. Vide lib. V, cap. 10, §. 42.

5. *Redolens.* Turic. Guelf. Camp., *reddens*, cum Alm. Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. Nostrum eleganter conjecit Regius. — Omnes nostri *reddens.* Ed. — *Redolens.... saporem.* « Apud Plautum « (Pseud. II, 4, 48) ad quæstionem, « *Quid sapit?* respondetur, *Hircum* « *ab alis.* Ipse Cicero, Plinio teste « XVII, 5 s. 3 (Bip., vol. III, p. 159) « ubi *Certe*, inquit, *Cicero lux doc*« *trinarum altera, meliora, inquit,* « *unguenta sunt, quæ terram, quam* « *quæ crocum sapiunt. Hoc enim,* « pergit Plinius, *maluit dixisse;* « *quam redolent.* » GESNERUS. In reliquis tamen Ciceronis operibus de Orator. III, 25: « quod crocum « *olere* videatur. » Quem locum indicat Harduinus ad Plin. H. N. XIII, 3. Ponunt quidem VV. DD. verba ista in fragmentis Ciceronianis, ut apud Ern., p. 1140; sed vix dubito quin sint ipsa illa ex libris de Oratore, memoriter relata Plinio (vide ad §. 88). Id tamen prorsus apparet *redolere saporem* potuisse scribi a Quint. Burmannus ablegat ad locum geminum VIII, 1 extr., ubi loca ponit Ciceronis et Varronis, in quibus nihil est ad nostram locutionem. Apud Cic. de Orat. non dubito quin glossa sit *olere*, pro *sapere.*

6. *Marsi, hominis.* Goth. (tac. Gesn.), *hominis Marsi.* Pessime. Vide §§. 106, 109.

7. *Quod... Ligario;* sic Camp. Sed Turic., *quoque* (per compendium *qq.*) *Lig.;* a sec. manu *quod pro L.*,

109 *oblivisci, nisi injurias:* et contumeliosi, quod [1] Attico scripsit[2] de Pompeio et Cæsare, *Habeo, quem fugiam; quem sequar*[3], *non habeo:* et medii, quod [4] ἀποφθεγματικὸν vocat, et est[5], quum ita dixit, *Neque gravem mortem accidere viro forti*[6] *posse*[7], *neque immaturam*[8] *consulari, neque miseram sapienti*: quæ omnia sunt optime dicta; sed, cur proprie nomen *urbanitatis* accipiant,
110 non video: quod[9] si non totus, ut mihi videtur, orationis color meretur[10], sed etiam singulis dictis tribuendum est, illa potius *urbana* esse[11] dixerim, quæ sunt generis

et sic Guelf. cum Goth. Voss. 2, Ald. Obr. Reliqui *quoque pro L.* — Solus Jens., *quoque*. Plerique *quod*, omisso *est*. Andr. inserit *est*. Omittunt *quod est* RR. 12, 13. Ed. — *Pro Ligario;* c. 12.

1. *Attico*. Cic. ad Att. VIII, 7, paulo aliter ordinatum. Vide Plutarch., vol II, p. 205; C. Macrob. Saturn. II, 3; Noster VIII, 5, 18.

2. *Scripsit*. Hanc vocem omittunt Vall. lib. RR. 8, 9, Goth. Ed.

3. *Quem sequar*. Turic. Guelf. Camp., *quemque s.*

4. Ἀποφθεγματικόν. Turic., ἀποφθεματικον; a sec. manu *apothematicon*. Guelferb. Camp., ἀποθηματικὸν. Goth., ἀποθεματικόν.

5. *Et est... dixit*. Turic. Guelf. Camp., *e. e. ita quum dixerit*, cum Goth. Voss. 2 (quamquam hi fortasse aliter ordinatum habent) et edd. ante Ald. qui tamen et ipse *ita quum*. Nostrum est a Regio. Ferri tamen nequit. *Vocat et est* per eamdem affectationem dicta videntur, quam explosimus ad §. 16. Equidem suspicor *ita* corruptum esse ex hisce: *in Catilinam* (vide longius quid contractum in *ita* V, 10, 9). Neque enim abesse poterat, ubi hoc diceret Cicero. Jam sicut modo erat *est pro Lig.* ita hic *est in Cat.* Vide et IV, 2, 123, « qualis « est... *in Ant.* descr. » Conjunctivum tamen recte mutasse videtur Regius. Fortasse *vocatur* quoque magis conveniat. — Melior pars nostrorum, *et est ita, quum dixerit.* Ed.

6. *Viro forti;* sic Turicens. Guelferbytanus. Reliqui *forti viro*. Vide §. 108; lib. VI, cap. 4, §. 1.

7. *Posse*. Turic. a pr. man. *possit*.

8. *Neque immaturam.... neque*. Turic. Guelferb. Camp., *nec i. nec*. Vide lib. V, 10, 81.

9. *Quod... totus... mihi*. Turic. a pr. manu *que... totis... vidi*. Post *non* inserunt *solum*, nonnisi edd. a Gryph. ante Obr. quo male rediit Capper. — Omnes nostri omittunt *non solum*. Ed.

10. *Meretur*. Etiam hic: *impetrat, accipit*. Vide lib. VI, cap. 1, §. 45.

11. *Urbana esse*. Turic., *urbe exerio*, cum Alm. (vide §§. 104, 111). Sed ille a sec. manu *urbe ex serio*, et sic Guelf. Goth. *Verbane ex serio*, Camp. Displicet in recepta *esse*, quoniam de nomine agitur solo. Effingam ex illis: *urbana ex serio*,

ejusdem, quo *ridicula*[1] dicuntur, et tamen ridicula non sunt: ut de Pollione[2] Asinio, seriis jocisque pariter accommodato, dictum est, *Esse eum omnium*[3] *horarum:*
111 et de actore[4] facile dicente ex tempore, *Ingenium eum in numerato habere*[5]: etiam Pompeii, quod refert Marsus, in Ciceronem, diffidentem partibus[6], *Transi ad*

i. e., « urbane dicta ex serio petita. » Sic *illa* revellitur sane ab illo *quæ* sequente; sed commode referas ad *singula dicta*, quibus nomen urbanitatis tribuendum sit. — *Urbane et serio;* sic R. 12, Andr. Ed.

1. *Quo ridicula;* sic Turic. a pr. manu. Mox reponitur *que r.;* et sic reliqui, nisi quod sane *quæ r.* Capper. quidem: « Sic, inquit, intelligo, quasi scripsisset Fabius: *Quæ sunt generis ejusdem atque ea, quæ r. d.* » Sed per qualem usum loquendi tantum licet? — Omnes nostri *quæ ridicula*. Ed. — *Quo.... dicuntur*. Ad ablativum aut *in* intellige, aut *ex*, vel *e*, vel denique *de* repone, quod exciderit post *ejusdem*. « Dicuntur ridicula ex certo « quodam dictorum genere », h. e., genus quoddam potest constitui, cujus nonnisi una species sit *ridiculum*.

2. *Ut de Pollione*. Omittunt *ut* omnes ante Rusc. Inseruit Regius. — Nostri omittunt *ut*. Ed.

3. *Omnium horarum*. Mosellanus ablegat ad Erasmi Chiliad. I, 3, 86, ubi aliquot huic similia dicta referuntur; Tiberii inprimis quosdam combibones suos in codicillis appellantis *omnium horarum homines*, Suet. Tib., c. 42. Addit Burm. Cic. de Orat. II, 67: « Apud Catonem est, C. Publicium solitum « dicere, *P. Mummium cuivis tempori hominem esse*. » Vide Schneid. in Ind. Rust. voce *quis*.

4. *Actore*. Alm., *arctore*, nihil tale dante Turic. (vide §§. 110, 112). *Doctore*, Gryph., quod et ex Steph. affertur.

5. *Ingenium.... habere*. Seneca pater Contr., lib. II, p. 184: « L. « Vinicius... De hoc eleganter dixit « divus Augustus: ...*Vinicius ingenium in numerato habet*. » (Vide idem in Excerptis, p. 392.) Idem, p. 414: « Tanta (Haterio) erat velocitas orationis, ut vitium fieret. « Itaque divus Augustus optime « dixit: Haterius noster sufflaminandus est. » Hieronymus Epist. 61 ad Pammachium (citante ad Senec. Contr. 13, Andrea Schotto) « Q. Haterius, qui *ingenium in numerato habebat*, de quo egregie « Cæsar Augustus: Quinctus noster sufflaminandus est. » Posui hæc loca, ut copia fieret lectori judicandi de conjectura Torrentii qui (ad Horat. Carm III, 10) velit reponi *Haterio* pro *actore*. Mihi quidem hoc non persuadet. Est enim manifestus error Hieronymi, quo solo nititur emendatio Torrentiana.

6. *Diffidentem partibus*. Gryph. cum rell. ante Obr. inserunt *ejus*, improbante recte Burm., neque tamen ei credam, absolute sic designatas veteribus partes Pompeianas.

Cæsarem, me timebis[1]: erat enim, si de re minore, aut alio animo, aut denique non ab ipso[2] dictum fuisset, quod posset inter ridicula numerari. Etiam illud, quod 112
Cicero Cerelliæ[3] scripsit, reddens rationem, cur illa C. Cæsaris tempora tam patienter toleraret, *Hæc aut animo Catonis*[4] *ferenda sunt, aut Ciceronis stomacho*: stomachus enim ille[5] habet aliquid joco simile: hæc, quæ movebant[6], dissimulanda mihi non fuerunt: in quibus

1. *Me timebis*. Longe alia mente idem dictum refert Macrob. Saturn. II, 3. Non dubium quin major sit Marsi auctoritas, unde pendet Qu.

2. *Non ab ipso* Turic, *nam a. i*, a sec. manu *jam a. i.* et sic Guelf. Camp. cum Goth. et edd. ante Ald. (sed Bad. p. *non jam a. i.*). Regius, sed ex libris, correxit. *Nam* et *non* confusa vide apud Drakenb. ad Liv. VIII, 27, 2, et mox VI, 4, 1, pro *nam... usus* in Turic. et Alm. est *non... u.* item V, 14, 32.—*Non ab ipso;* sic Jens. ab emend. Ald. Cæteri *jam* pro *non*. Ed.

3. *Cerelliæ;* sic Turic. Guelferb. Bodl. (non *Cor.* ut Burman.). Sed Goth. *Coreliæ* (non geminata *l*) cum Voss. 2; at Vall., *Corelliæ*, ref. Bad. Nostrum ipsum, simplici *l.*, Camp. Tarv. et editt. ab Ald. ante Burm. Is duplicavit liquidam; recte, ex inscriptionibus. *Æ* et *E* in ipsis monumentis promiscue scribitur. Reliquæ ante Ald., *Coteliæ*, ex vitio Gothani. Apud Muratorium p. 508, 1, est *Cærellius* (sic enim expletur nomen *Cær.*), *Quintilianus*, sine c scriptus, quater.—Eadem nostri. Ed.—*Cerelliæ*. Cum hac muliere, docta illa et philosophiæ studiosa, societas aliqua epistolarum intercessit Ciceroni. Neque abstinet convicio adulterii, quamquam in anu, Fusius Calenus ille Dionianus. Vide Dio. Cass. lib. XXXXVI, p. Reim. 461. A talibus, nullo negotio defenditur bonus consularis, vide Mongalt. ad Epistt. ad Att. XII, 51 (qui tamen non debebat Ausonii locum Cent. Nupt. p. Tollii 516, a Cicerone avertere ad Appuleium, meliora docente J. F. Gronovio) et Middleton. in vita Cic., vol. III, p. 308, ed. Basil. Nullum quidem aliud harum epistolarum fragmentum exstat præter hoc, neque ab alio relatum.

4. *Animo Catonis... stomacho*. Significat aut abrumpendam esse vitam quo pacto Cato Uticensis, ne in Cæsaris manus veniret, mortem sibi conscivit: aut concoquenda hæc esse atque dissimulanda. Metaphora est ducta a stomacho, qui cibos plerumque acerbos et ingratos concoquit. Turn.

5. *Ille*. Eleganter hoc refertur ad *stomachum*, nec opus mutatione Regiana *illic*, quæ placet Badio (vide VI, 2, 14). Similis usus V, 9, extr. « hæc ipsa cornix. »

6. *Movebant*. Unus hæret in hoc verbo Gesnerus, cæteris non quidem magis intelligentibus, sed minus diligentibus. Interpretatur « quæ novabant quidam, » in quo non acquiescens, conjicit *monebant*,

ut erraverim, legentes tamen non decepi[1], indicata et diversa[2] opinione, quam sequi magis probantibus liberum est.

1 Cap. IV. *Altercationis*[3] præcepta poterant videri tunc inchoanda, quum omnia, quæ ad continuam orationem pertinent, peregissem: nam est usus ejus ordine ultimus: sed, quum sit posita in sola inventione, neque habere[4] dispositionem possit, nec elocutionis ornamenta magnopere desideret[5], aut circa memoriam et pronunciationem laboret, prius quam secundam[6] quinque partium, hanc, quæ tota ex prima pendet[7], tractaturus non alieno loco videor: quam scriptores alii fortasse ideo[8] reliquerunt[9], quia satis cæteris[10] præceptis[11] in
2 hanc quoque[12] videbatur esse prospectum. Constat

Neutrum placet. *Movere* accipio potestate, de qua vide IV, 5, 14; III, 6, 59. Præmitti autem oportet *me*. Quamquam fateor, sic quoque nimis correptam locutionem pro hac pleniore: « quæ me movebant, « *ut aliter sentirem ac Marsus.* » Libri tamen omnes conspirant.

1. *Decepi*. Turicens., *decipi* cum Alm. Goth. *Decepti*, Camp. — Eadem nostri.

2. *Et diversa;* sic Turicens. cum Alm. (vide §. 111; VI, 4, 1). Ille a sec. manu tollit *et*. Sic reliqui.

3. *Altercationis*. Vide VI, 3, 4.

4. *Habere... possit*. Turicens., *ab heredis possit*, a sec. manu *abradi p.*, et sic Guelf. Camp. cum Bodl. Bal. Andr. (siletur Alm. Vide VI, 3, 112, item mox). Voci *dispositionem* obfuit similitudine syllabarum *dis- possit* in Turic.

5. *Desideret*. Turic. (a pr. manu), *resideret* cum Alm. (vide modo, item hac §.). Ortum ex « magnopere. » — *Nec... magnopere desideret*. Hic quidem non ironica illa significatio, quam vide IV, 1, 24. *Magnopere* statim admonet veræ potestatis.

6. *Quinque*. Turic. Guelf., *quamque*. — *Quinque partium*. Vide V, Pr. 5.

7. *Hanc, quæ... pendet*. Ad *hanc* non tam *pars* intelligenda quam *res*, vel *altercatio* ipsa. Neque enim sextam partem facit.

8. *Alii fortasse ideo*. Hoc ordine Turicens. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Obr. Reliqui *i. f. a.* Vide VI, 3, 109, item hic §. 9. — Eadem nostri. Ed.

9. *Reliquerunt*. Turic. a pr. manu *reliquerint*.

10. *Cæteris*. Guelf. Camp., *aliis* cum Goth. Voss. 2.

11. *Præceptis*. Stoer. Chouet. Leid. Gibs., *perceptis*. Vide lib. II, cap. 17, §. 41.

12. *In hanc quoque*. Turic. Guelf. Camp., i. *hac q.* cum edd. a Stoerio

enim aut intentione, aut depulsione : de quibus satis traditum [1] est; quia, quidquid in actione perpetua [2] circa probationes utile est, idem [3] in hac brevi atque concisa prosit, necesse est : neque alia dicuntur in altercatione, sed aliter, aut interrogando, aut respondendo : cujus rei fere omnis observatio in illo testium loco [4] excussa nobis est. Tamen, quia latius hoc opus aggressi 3
sumus [5], neque perfectus orator sine hac virtute dici potest, paululum impendamus huic quoque [6] peculiaris operæ, quæ quidem in quibusdam causis ad victoriam vel plurimum valet. Nam, ut in [7] *qualitate* generali [8], in 4

ante Obr. *Hanc* dare Alm. narrat Burm. Vide hac §., item 2. — Ead. nostri. Ed. — *Videbatur*. Turic. (a prima manu), *videbantur* cum Alm. — *Prospectum*. Turicens. (a prima manu) Guelf., *perfectum* cum Goth. et edd. ante Gryph. exc. Camp. (quæ *perspectum* cum Turic. sec. manu et Alm.) Bad. qui nostrum. Mox Stoer. et edd. ante Obr., *profectum*, Nostrum Vall. (hic quidem cum Goth. non faciens) quod conjectura reposuit Regius. In Stoer., ejusque commatis, hæc est sententia : *cæteris perceptis in hac quoque... profectum*, jacens illa magnopere. — Eadem nostri, nisi quod *profectum* nullibi reperitur. Ed.

1. *Satis traditum*. Designant lib. III, cap. 9, sed passim per totum opus adhuc factum hoc, præcipue in lib. V, ubi probatio et refutatio proprie tractantur.

2. *Perpetua*. Camp., *præcipue*. Sane *actio* per se intelligitur *perpetua*, sed obstant mox *brevi atque concisa*. Vide V, 7, 3, 25; hic §. 4.

3. *Idem*; sic edd. (exc. Camp.) ante Stoer. nec Jens. omittit deinceps *in*. Turic. a pr. manu, *id est*; a sec., *id et*, ut reliqui præter Alm. qui nostrum dare narratur (vide §. 1, 8), cum aliquot edd. apud Burm. *Id est* pro *idem* sæpius ingeritur quam pro *id et*.

4. *In illo... loco*. Lib. V, cap. 7.

5. *Quia latius... agressi sumus*. Vide V, 7, 6.

6. *Quoque peculiaris*. Turic. a pr. manu, *quorum p.*; a sec., *quoque peculiarius*. Posteriorem vocem sic et Guelf., *peculiari* Goth. (tac. Gesn.). — Eadem nostri. Ed.

7. *Ut in*. Turic., *utine*; a sec., *uti in*; in Kappii Lipsiensis Cod. *u. itque ne in*.

8. *Generali... quæritur*. Hæc supervacua plane videntur, possisque glossema suspicari. Sed potuit subjici explanatio vocis *qualitas*, quo magis appareret, *dominari* in ea *perp. or.* Vide VII, 4, 24. Eodem modo glossæ crimen amoliti sumus II, 1, 4. Etiam id mirum, quod additur adjectivum *generalis*. Alias hic ipse *status qualitatis* vocatur *status* l. *constitutio generalis*. An forte natum inde aliquid erroris? Vide Ciceronem de Inventione, lib. I, cap. 8.

qua, *Rectene factum quid, an contra*[1] *sit*, quæritur, perpetua dominatur[2] oratio; et quæstionem *finitionis*, *actionis*[3], plerumque satis explicat[4], et omnia pæne, in quibus de facto constat, aut *conjectura* artificiali ratione colligitur: ita in iis causis[5], quæ sunt frequentissimæ, quæ vel[6] solis extra artem probationibus, vel mixtis continentur, asperrima in hac parte dimicatio est, nec ali-

1. *An contra* CAMP., *aut c.* Vide VI, 3, 100.

2. *Dominatur.* Turic. Guelf., *donatur* cum Alm. Jens. (tac. Gesn.) Regius correxit. Sed nostrum jam in CAMP.

3. *Actionis... explicat.* Turic. (a pr. manu), *a... explicant.* CAMP., *actiones... explicant* cum Gothano, Voss. 2, Kappii Cod. Gesn. Bip. Fateor magnam esse primæ in Turic. manus auctoritatem, eique accedere alias istas, integram præstantes scripturam. Sed nulla ego ratione concilior ei constitutioni, ubi *perpetua oratio* operose distinguitur ab illis continuo subjectis *actionibus*, quæ tamen idem plane significant. Restat scrupulus in utraque scriptura, et sic sane §. 7, 14, 18. Indigebamus enim tertio aliquo verbo (post *dominatur, explicat*) quo nonnisi per summum languorem caret tertium comprehensionis hujus membrum. Corrigebat quidem Francius *colligit* pro *colligitur*, hoc fortasse sentiens. Sed id ipsum ut proficiat, majore mutatione opus est: « et... facto *non* « constat conjectura... colligit. » *Non* facile excidebat inter o et *co* (vide VI, 3, 71) inserebatur *aut* post *stat*. Sic *colligit* reddetur ad *perpetua oratio, quæ dominatur, explicat, colligit*. Durum sane *conjectura* accipere ablativum. Sed tota structura admonetur lector, tenens adhuc subjectum integræ comprehensionis, quod est *perp. or.* Illud, quod impedimento esse videtur, *artificiali ratione*, interpreter appositionem ad *conjectura*, adjectam ob sequentia, in quibus *probationes extra artem* memorantur. — *Quæstionem finitionis, actionis satis explicat;* sic RR. 7, 10, Jenson. Ald. *Quæstionem finitionis actiones plerumque satis explicant;* sic Vall. lib. R. 8, Andr. *Finitionis actione plerumque satis explicant;* sic RR. 9, 12. ED.

4. *Et quæstionem... explicat. Actionem* h. l. interpretare *statum translativum* (vide III, 6, 50, 84; IV, 2, 68; V, 13, 8; VII, 1, 9). Sic habebis in hisce *qualitate... conjectura*, quatuor illos status rationales, a nostro diligenter explicatos III, 6. Malim sane pro *quæstionem* hic legi *quæstiones* (vide V, 10, 36), et fuerit lenissima correctio. Quod duo illa *finitionis* et *actionis* vocabula copula committuntur nulla, nihil habet insoliti et huic structuræ congruebat. (Vide not. super.)

5. *Iis causis.* MSS. mei (præter Goth.) et edd. ante Gryph. *his c.* Vide V, 10, 21.

6. *Quæ vel.* Turic. CAMP., *quæ ve.* Vide §. 16.

bi dixeris magis mucrone pugnari [1]. Nam et firmissima 5
quæque memoriæ judicis inculcanda sunt [2], et præstandum [3], quidquid in actione promisimus, et refellenda mendacia: nusquam est denique, qui cognoscit, intentior [4]: nec immerito [5] quidam, quamquam in dicendo mediocres, hac tamen altercandi præstantia meruerunt nomen patronorum. At quidam litigatoribus suis [6] illum 6
modo ambitiosum [7] declamandi sudorem præstitisse contenti, cum turba laudantium destituunt subsellia, pugnamque illam decretoriam [8] imperitis ac sæpe pullatæ [9] turbæ relinquunt. Itaque videas alios plerumque 7

1. *Mucrone pugnari.* Locutionem exemplo illustrare non contingit, quamquam minime obscuram; neque enim sufficit *gladiorum* mentio, quæ est in multis locis hic apponi solitis a VV. DD. — Elegans metaphora, ducta a pugnis bellicis, ubi tunc Mars est atrocissimus, quum projectis pilis, ad manus et gladios venitur. Roll.

2. *Inculcanda sunt.* Turic. (a pr. manu), *inculcata sunt.*

3. *Et præstandum;* sic Turicens., Guelf. Camp. cum plerisque præter edd. a Jens. ante Bad. dantes *etiam p.*, unde, melius sane sed alienum, eruit et recepit *et jam pr.* Gesn. cum Bip.

4. *Intentior.* Guelf., *interior.*

5. *Nec immerito... meruerunt.* Displicent hæc geminata (vide VI, Pro. 5); sed hoc ipso nævo apparet quam plane *merendi* verbum abierit in sensum *impetrandi*, etymo plane absterso. Vide VI, 3, 110.

6. *Suis illum.* Turic., *jus i.*, sed a sec. manu, *usi i.* et sic Guelferb. Camp. Tarv. cum Bodl. Bal. Andr., *usi ull.* Jenson. cum rell. ante Ald. qui recepit Regii conjecturam; est ea in Goth. Vall. sed et in prima manu Turic.

7. *Ambitiosum.* Vide I, 2, 22. Sed ad *declamandi sudorem*, vide XII, 3, 4 *clamorem suum. Sudor* est agitatio. Vide V, 7, 1.

8. *Decretoriam;* sic Turic. Guelf. Tarv. cum Goth. Vall. (a sec. manu) Bodl. Andr. Obr. (etsi sph. *decetor.*) Roll. Capp. Gesn. Bip. Reliqui vett., *decertoriam* cum Vall. a pr. manu, et mox Rusc. cum recentioribus *decertatoriam* ex Regii conjectura. — Eadem nostri. Ed. — *Pugnamque... decretoriam.* Vide X, 5, 20. L. Seneca Epist. 117: « Remove ista lusoria arma; *decretoriis* opus est; » citante Nic. Fabro ad M. Senecæ præf. lib. IV, Controvers. — Sic appellantur a Plinio *decretoria sidera*, quæ pollicentur aut copiam, aut inopiam frugum. Turn. — *Decretoriam*, id est, inquit Rollinus, qua *decernitur* de summa causæ.

9. *Pullatæ.* Jenson. (tac. Gesn.), *puellatæ;* quod inventum correxit Regius. — *Pullatæ turbæ.* Vide II, 12, 10. « Hic tamen intelliguntur *pragmatici* » (vide III, 6, 59)

judiciis [1] privatis *ad actiones* [2] vocari, alios *ad probationem* [3]: quæ si dividenda sunt officia, hoc certe magis necessarium est: pudendumque dictu, si plus litigantibus [4] prosunt minores: in publicis certe judiciis vox illa præconis [5], præter patronos [6], ipsum, qui egerit, citat.

8 Opus est igitur in primis ingenio veloci ac mobili, animo præsenti et acri: non enim cogitandum [7], sed dicendum statim [8] est, et prope sub conatu adversarii manus exigenda [9]: quare quum in omni parte hujusce officii

TURNEBUS; rectissime, quamquam personatus ille, et ex Regii nota. Neque enim coronæ circumstantium hæc relinquuntur, quoniam sunt ipsius patroni partes. — *Pullatam* appellamus *turbam* ipsos imperitos, vulgus enim Romæ olim dimissis togis *pullum* induerat *amictum*. Hic tamen intelliguntur *pragmatici;* oratores enim erant *purpurati*. Turn. — *Itaque;* sic plerique nostri. *Adeo que;* sic R. 9, Goth. *Ideo que;* sic apud Burm. Voss. 2. Ed.

1. *Judiciis*. Turic., *inridiis;* a sec. manu, *insidiis*, et sic Guelf. cum Vall. Jens. et edd. ante Rusc. qui recepit Regii emendationem. Camp. tamen *subselliis*, et sic Goth. Affertur e Voss. 2, *insidiis*, sed per errorem profecto, quum *subselliis* ibi etiam memoretur, tamquam recepta. Posterius Regius et ipsum inveniebat. — Eadem nostri, nisi quod *inridiis* non reperitur. Ed.

2. *Actiones*. Ald. cum editt. reliquis ante Gryph., *altercationes*, de conjectura Regii, falsa illa et improbata Capperonnerio quoque. Intelliguntur enim *actiones perpetuæ* (vide XII, 3, 5), quibus opponitur *probatio*, quæ ipsa fit partim altercatione. Ad totum locum recte adhibebis quæ sunt c. 3, lib. XII, de pragmaticis, ubi *minores advocati* ut hac ipsa §. *minores*. Malim sane hic *actionem* sing. numero ut mox.

3. *Probationem;* sic Turicens. Guelf. Camp. cum edd. ante Gryph. Reliqui *probationes*.

4. *Litigantibus*. Tarv. Stoer. Chouet. Leid. Gibs, *litigatoribus*.

5. *Vox illa præconis*. Vide I, 5, 43, ad quem locum erant ponenda Asconii verba ad act. pr. in Verrem p. 65: « Ab utraque parte oratione consumpta, ut in consilium « dimitterentur, *Prætor* solebat pro« nunciare: *Dixerunt*. » In his autem pro *Prætor* repone *Præco*, auctore Qu. l. c. et Cic. Verr. II, 30 « *præco* dixisse pronunciat. »

6. *Præter patronos*. « Patroni « enim possunt esse plures, unus « tantum egisse. » GESNERUS. Malis tamen fortasse « *inter* patronos, » ut librarii oculus aberrarit ad « *præ*« conis » « *patronos*. »

7. *Cogitandum*. Vide II, 11, 4; X, 3, 15.

8. *Statim*. Turic. Guelf., *satis* cum Alm.

9. *Exigenda;* sic Turic. Guelf. Camp. Tarv. cum Alm. Goth. Voss. 2,

plurimum facit, totas non diligenter modo, sed etiam familiariter nosse[1] causas; tum *in altercatione* maxime necessarium est, omnium *personarum*, *instrumentorum*, *temporum*, *locorum habere notitiam*: alioqui et tacendum erit[2] sæpe, et[3] aliis [4]subjicientibus, plerumque studio loquendi fatue modo [5]accedendum:

Bodl. Andr. et edd. ante Gryph. quo acc. Gesn. Bip. Reliqui *erigenda*, frustra defendente Burmanno. — *Erigenda* nullibi reperimus. Omnes *exigenda*, nisi quod solus R. 13 habet *conserenda*. Ed.—*Manus exigenda... est*. De manu vide V, 13, 54; *exigere* autem est perferre ad corpus adversarii (Francogallice *alonger*), ferire. Vide Gronov. ad Senec. consol. ad Marc. c. 16, citante Burm.

1. *Familiariter nosse*. Turicens. Guelf. Camp. inserunt *nos* cum Alm. Goth. et editt. ante Bad. Regius proscripsit compositionis causa; optime. — Nostri quoque inserunt *nos*. Ed.

2. *Tacendum erit*. Turic. Guelf. Campan., *t. ergo* cum Alm. Goth. Voss. 2, *t. est ergo* edd. ante Ald. Regius pro *ergo* reposuit *est*, obsecundantibus reliquis, præter Ald. et Bas. quorum scripturam expressimus. Compendia τῶν *ergo* et *erit* satis similia habes in Waltheri Lexico Diplom. p. 105, 9; 111, 21.— *Erit* nullibi reperimus. Alioqui eadem. Ed.

3. *Et*. Pro *et* Jens. ab emend. *etiam*. Ed.

4. *Subjicientibus*. Omnes nostri Codd. post *subjicientibus* habent punctum et comma. Ed.

5. *Plerumque... accedendum*. Turic. Guelferb. Camp., *p. autem... a.* cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Gryph. Proscripsit *autem* jam Regius; sed jacturæ hujus faciendæ nullam rationem criticam ostendit. Etiam in sequentibus illis *fatue modo* vix est acquiescendum. Nec *plerumque* nec *studium loquendi* congruit, si hoc *studium* est patronorum in altercando destitutorum ab sua ignorantia. Quare enim *plerumque* post *sæpe?* Quodve exprobratur iis *studium loquendi*, quibus turpe sane est *tacere*, ut illud non tam sit *studium*, quam *officium?* Assumpto igitur *autem*, fuerit melius *stud. loqu.* referre ad *subjicientes*, et *plerumque autem studio loquendi* facere parenthesin, hac sententia: « quod tamen illi plerumque nullo « certo faciunt consilio, sed pruritu « quodam, aliquem suum quoque « sermonem immiscendi. » Ea est etiam Gedoyni ratio (vide V, 13, 46, *cupiditate dicendi*). Jam ista «*fatue modo*» fallor, aut habent illud *modo* insolenter usurpatum pro *tantum*, *solummodo;* quod si maxime sit latinum, jacet tamen misere. Malim igitur *fatui modo*, i. e., sicut *fatuus*, *tardus*, cui effœtum est cerebrum. Irrepsit hoc, inconsulto, opinor, et per sphalma, in notam Burmanni. Mihi sponte subnatum, et primo etiam propius litteras ipsas volebam *fatuæ modo*. Vide Senecæ Epist. 50, p. Bip. 143, si forte feminæ hujusmodi etiam frequentiores fuerint in domibus

quo nonnunquam[1] accidit[2], ut in nostra [3] credulitate
9 aliena stultitia[4] erubescamus. Neque tamen hoc[5] ipsis

potentum quam mares, et solitæ dominis suis per omnia assentiri. — Omnes nostri *autem*. Alioqui receptam lect. habent. Ed.

1. *Quo nonnunquam*. Turic., *quo nunquam;* a sec. manu, *quod n.* et sic Guelf. Camp. cum Jens. et edd. ante Bas. exc. Ald. Hic enim nostram, Bas., *quod nonnunquam* cum Gryph. — Solus R. 10, *quo*. Ed.

2. *Accidit... nostra*. Turic. omittit *ut* cum Alm. Gothan. Voss. 2, Jens., *a. ut n.* Tarv., *a. ni n.* Guelf. Camp. cum editt. rell. ante Gryph. exc. Ald. *Ni* Regius tamquam suam conjecturam proponit.

3. *Credulitate*. Turicens. Guelf. Camp., *crudelitate* cum Jens. Tarv. (vide IV, 2, 107); *cruditate* Obr.; *ruditate* conjecit Burm. infeliciter.

4. *Stultitia*. Turic. Guelf. Camp., *studia* cum Goth. Voss. 2, Gryph. eoque recentioribus ante Burm. Et hic et modo nostra vocabula dare narratur Alm. negligenter profecto. Vide §. 2, 9.

5. *Tamen hoc*. Turic., *tam cum his;* a sec. manu, *tantum his*, et sic Guelf. cum Goth. Jenson. et recentioribus ante Rusc. Ex Almel. et Voss. 2, nonnisi *his* profertur. Camp., *tamen his* cum Ald. Bas., *tantum lis*. Obr., *tantum* pro *tamen* retinent, exceptis, quos designavi, omnes ante Burm. quo redit Cap. *Hoc* pro *his* de Regii conjectura reposuit Rusc. Hanc esse inanem facile agnoscas; neque ullis argumentis doceri potest *clarescere* sic adhiberi pro « apparere, manifestum « esse. » Inest semper nitoris, splendoris aliqua significatio, velut VIII, 5, 19, « (sententia) fit pulcherrima quum aliqua comparatione *clares-* « *cit*. » Aliud est *clarere;* sed hoc est antiquitatis affectatæ, nec Qu. usurpatum. Denique Gesnerus, qui solus receptam interpretari conatus est, nullum ostendit justum sententiarum nexum si prius dicuntur litigatores (eos accipit *monitores*) non agnoscere, quantum noceat domi non docuisse causam (hoc est illud *hoc*); mox autem facere aperte quod rixemur, « quum nutu se non « patiuntur eo redigi, uti taceant « quod dicto opus non est. » In hac consilii inopia, ad mutationem confugio; eruo autem hæc, partim e prima Turic. manu: « Neque *jam* « *cum* his ipsis monitoribus *clam* « *res fit:* quidam faciunt *aperte*, « etc. » Locutio, quam induco, nihil habet insoliti. Vide Plin. H. N. XXXVI, 2: « Nec *clam* illud... fac- « tum est. » Digest. lib. XLIII, titulum 24: « Quod vi aut *clam* » scil. factum est. *Jam*, quod repono, minus congruere videbitur. Neque tamen quidquam temere melius extundes ex illo *tam* Turic., *tamen* minus placeat, nec *etiam* præstare credo. Interpreter *jam* meum: *porro, præterea*. Optimum erat *non jam* accipere *non amplius*, sed huic non est hic locus. Sententia universa hujusmodi: « Cum his ipsis autem « monitoribus, i. e., subjicientibus, « qui per se sunt valde incommodi, « ne tacite quidem, neque clam ju- « dice, transigitur negotium. » *Aperte* quo referam, ad *faciunt*, an ad *rixemur*, hæreo. In altera quidem ratione transponere pæne malim vocem post *quod*. Nec videor mihi totum locum emendasse, et levi-

monitoribus[1] clarescit: quidam faciunt aperte[2], quod rixemur[3]: videas enim plerosque ira percitos exclamantes, ut judex audiat, contrarium id esse[4], quod admoneatur[5], sciatque[6] ille, qui pronunciaturus est in[7] causa, malum, quod tacetur. Quare bonus altercator vitio iracundiæ careat: nullus[8] enim rationi magis obstat affectus, et fert[9] extra causam, et plerumque deformia[10] convicia facere ac mereri[11] cogit, et ipsos[12] nonnunquam judices incitat: melior moderatio, ac nonnunquam

gasse. — Ex nostris, alii *neque tantum*, alii *neque tamen*. Præterea apud omnes reperitur : *his ipsis monitoribus clarescit*. Ed.

1. *Monitoribus. Monitores* appellat *pragmaticos*, *formularios* et *leguleios*, homines peritos rationis forensis, qui patronis et altercatoribus jus suggerunt. Turn.

2. *Quidam faciunt aperte*. Camp., *fac. ap. quidem*. Vide §. 1, 14.

3. *Quod rixemur*. Turic, *quæ r.*, a sec. manu, sed obscure *quo r.* A Voss. 2, *quod* abesse dicitur, non addicente Goth. — *Quo;* sic RR. 9, 10. Reliqui *quod*. Ed. — *Quod rixemur*. Nullam hic monitorum perfidiam notari arbitror, sed negligentiam modo et vecordiam. Neque enim apparet ulla ejus malitiæ causa, quum non suppositi illi dicantur ab adversariis. Quapropter *quod* potius dixisse videtur Qu. quam *ut*, quo non tam *occasio*, ut nunc, sed *consilium* rixandi demonstraretur.

4. *Contrarium id esse*. Cave hoc referas ad *audiat;* pendet ex *clamantes*. Sunt igitur *patroni* « ira « perciti, » non *monitores*, quod recte vidit Gesnerus.

5. *Admoneatur*. Alm. (ref. Burm.), *admoneant*. Nihil tale Turic. (vide §§. 8, 10). Paulo melius videtur recepto; nec tamen refert.

6. *Sciatque*. Turic. (a pr. manu), *sciantque*.

7. *Pronunciaturus est in causa, malum;* sic distinguunt Jens. Ald. sic scribunt nec distinguunt reliqui. Malim sic distinguere : *pronunciaturus est, in causa malum quod tacetur*. Cui assentitur Gedoynus, sic vertens : *Il y a dans la cause un mal caché*. Ed.

8. *Nullus*. Turic. Camp., *nullius*. Vide VI, 2, 3.

9. *Fert*. Turic. Guelf. Camp., *fere* cum Alm. Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Rusc. Correxit Regius. Vide VI, 3, 80. — Omnes nostri habent *fere*. *Fert;* sic Jenson. ab emend. Ald. Quam lectionem indicat R. 13, qui habet *deducit extra causam*. Ed.

10. *Plerumque deformia*. Turic. Guelf. inserunt *et;* per errorem.

11. *Mereri*. Vide §. 5. Hic mire cum *cogit* componitur, neglecto item etymo.

12. *Et ipsos*. Quod hic Turicens., solus quidem et a prima modo manu, inserit *in*, id ego verissimum censeo. Vide IV, 1, 11.

etiam patientia[1]: neque enim refutanda tantum, quæ e contrario dicuntur, sed contemnenda[2], elevanda, ridenda sunt; nec usquam plus loci reperit[3] urbanitas: hoc, dum ordo est et pudor[4]: contra turbantes audendum, et impudentiæ fortiter resistendum. Sunt enim
11 dum, et impudentiæ fortiter resistendum. Sunt enim quidam præduri in hoc oris[5], ut obstrepant ingenti clamore, et medios sermones intercipiant, et omnia tumultu confundant[6]: quos ut non imitari, sic[7] acriter propulsare oportebit[8]: et ipsorum improbitas retunden-

1. *Patientia*. Quæ alias sane indecora est viro.

2. *Contemnenda... ridenda*. Vide V, 13, 22; VI, 3, 23.

3. *Reperit*. Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) CAMPAN., *recipit* cum Voss. 2, et edd. ante Ald. Correxit Regius. *Repetere* et *recipere* confusa vide apud Drak. ad Liv. XXVIII, 37, 1, et, quod sponte credas, *repetere* et *reperire*, VIII, 18, 12. Alm., *recepit*. — Omnes nostri *recipit*, exc. Ald. ED.

4. *Hoc, dum... pudor*. Turic., *hoc dium ordo est e. p.* Almel., *Hoc diū ordo e. p.* (vide §§. 9, 11). Sed ille a secunda manu *odium mordet e. p.* Et hæc jam est in reliquis scriptura; pro qua Burm. tentat *odium tardet et* (*etiam*, *vel*, sic enim capio illum, minus perspicue explanantem) *pudor*, quærens nexum cum sequentibus. Gesnerus, vulgatam probans et *mordet* referens ad illa *nusquam plus*, ut suam rationem multis probet, vereor. — Omnes nostri *odium mordet et pudor*. ED. — *Hoc... pudor*. Subjicit præceptis adhuc traditis cautionem, quousque iis uti deceat. Simili locutione, quamquam pleniore XI, 3, 144: « Sed hæc amictus observatio, *dum* incipimus. » Moderatio, patientia, urbanitas commendantur, dum adversarius in altercando se continet *ordine* et *pudore*, quibus mox opponitur *turbantes*, *impudentia*. *Sed* quod in transeundo ad proxima desiderare poterat tardior, eleganter omittitur.

5. *Præduri... oris*. Ovid. Met. V, 451, « *duri* puer *oris* et audax. » Mox opponitur « *mollis* frons, » quacum confer XI, 3, 78, «(fronti)... « sanguis... quum *infirmam* verecundia *cutem* accipit, effunditur « in ruborem; » item XII, 5, 4, « quamlibet *imbecilla frons*. » Vide et Declam. Qu., vol. IV, p. 63.

6. *Tumultu confundant*. Turic., *tumultum confidant*, a sec. manu additur *in*; et sic Guelf., *in tumultum confundant* Goth. (tac. Gesn.) CAMP. cum Voss. 2, Bal. Andr. Ex Alm. nonnisi *confidunt* memoratur; ex Bodl. *in tumultu*. — Eadem nostri. ED.

7. *Sic*. Guelf., *sed*. Male.

8. *Oportebit... retundenda*. Salebrosa oratio. Quidni enim alter infinitivus continuatur *improbitatem retundere*, et mox tertius *appellare*? Repone ex Buttmanni conjectura: « et... *improbitate*... *appellando*. »

da[1], et judices vel præsidentes[2] magistratus appellandi frequenter, ut loquendi vices[3] serventur: non[4] est[5] res animi jacentis, et mollis supra modum frontis[6], fallitque[7] plerumque[8], quod *probitas* vocatur, quæ est imbecillitas. Valet autem in altercatione plurimum *acumen*, 12
quod sine dubio ex arte non venit, natura enim non docetur[9], arte tamen adjuvatur. In qua præcipuum est, 13
semper id in oculis habere, de quo quæritur, et quod volumus[10] efficere; quia[11] propositum tenentes in[12] rixam non[13] ibimus, nec causæ debita tempora[14] conviciando conteremus; gaudebimusque, si hoc adversarius facit.

1. *Improbitas retundenda.* Turic. (a pr. manu) *improbitate retundendum*, cum Alm. ex quo tamen *retundendam*.

2. *Præsidentes.* Turic., *possidentis;* a sec. manu *potestates*. Almel., *possidentes*. Guelf. CAMP. omittunt. Male. — Ead. nostri. ED.

3. *Vices.* Turic., *voces*.

4. *Non;* sic Turic. (a pr. manu) cum edd. ante Ald. exc. CAMP. Reliqui *nam*, et sic correxit Regius. Vide VI, 3, 111. — *Non;* sic RR. 7, 8, Jens. Alii, *nam*. ED.

5. *Res.* Solus R. 7, *ars*. Non male. Qua lectione confirmantur Spald. lectio (*non*) et interpretatio, quam sequenti nota affert. ED.

6. *Non est res... frontis.* Quæ hic dicitur *res* ea non quidem universa est *eloquentia*, quod tamen ipsum ferri poterat, sed potius *altercandi ars*, quam negat aggredi debere eum, qui nimium verecundus sit et timidus.

7. *Fallitque.* Vide II, 12, 3. Malim sane h. l. transposita illa *quod plerumque*, ut posterior vox referatur ad *vocatur*, non ad *fallit* (vide §. 9, not.). Si minus sententia, quæ in recepta est prope eadem, compositio tamen hoc flagitat.

8. *Plerumque.* Turic. a pr. manu *ferrumque* cum Alm. (vide 10, 19). Sed ille a sec. *verum*, et sic Guelferb. Goth. (err. Gesn.) CAMP. cum Voss. 2. — *Plerumque;* sic soli Jens. Ald. Reliqui, *verum*. ED.

9. *Natura... non docetur.* Hoc interjicitur, ne quis credat *adjuvatur* spectare ad *naturam*. Referendum est verbum ad *acumen*. Vide VI, 3, 12. Ad *sine dubio* respicit *tamen*. Vide VI, 2, 14.

10. *Volumus.* Jenson., *voluimus*, meorum solus, quod inventum correxit Regius.

11. *Quia.* Turic. a pr. manu *quod*. Vide VI, 2, 13.

12. *Rixam.* Vide II, 12, 2.

13. *Non.* Turic. (a prima manu) omittit cum Alm.

14. *Tempora.* Alludit ad id quod olim actoribus præstituebatur certum spatium in causis agendis. Sic in causa Milon. actori datæ sunt horæ duæ, patrono vero tres, quod forte valebat etiam in *altercatione*. TUR.

14 Omnia tempora[1] fere[2] parata sunt meditatis diligenter, quæ[3] aut ex adverso[4] dici, aut responderi a nobis possint[5]: nonnunquam tamen solet[6] hoc quoque esse artis genus, ut quædam in actione dissimulata, subito in altercando[7] proferantur, et inopinatis[8] eruptionibus, et ex insidiis citissimo facto simillimum: id autem tum fa-

1. *Omnia tempora.* Plane, id quod fecit jam Capper., accedo Rollino, delere jubenti *tempora*, tamquam repetitum a librario, aberrante ad proximum versum (vide VI, proœm. 13). Sententia autem, exempto hoc, ita cum sequentibus videtur conjuncta, ut præmittatur hæc et occupetur velut responsio, nondum pertinens ad præceptum ipsum: « Non equidem ignoro, ei, « qui diligenter meditatus veniat in « judicium, nihil fere posse inspe« ratum et novum objici: solet *ta« men* nonnunquam etc. » Fateor autem *præparata* aptius mihi videri quam *parata*. *Fere* non quidem *prope, pæne* interpreter, sed *plerumque*. Illi « *meditati dilig.* » non igitur sunt, quos instituit Qu., sed adversarii. Agnosco ultro non parvam esse in hoc duritiem, quod *ex adverso, a nobis* alio sane ducunt. Buttmannus retinens *tempora*, refert ad diversa tempora proferendi quid, prout vel in altercatione dicitur, vel in actione perpetua, quo ipso quoque rationem reddere sibi videtur illius mox *tamen*. Iterationem vocabuli, quamquam molestissimam hoc loco, defenderis multis sane exemplis. Vide §. 5. *Parata* tum interpretandum *convenientia, conducibilia*.

2. *Fere.* Turic. (a pr. manu) *ferre*.

3. *Quæ.* Turicens., *quæ quod*, a sec. manu *quæque*, et sic Guelferb. Camp. Goth. Jens. cum Voss. 2, et edd. ante Gryph. exc. Bad. utraque, quarum prior *quæcunque*.

4. *Adverso*; sic RR. 7, 10, 12, Camp. Andr. Jens. ab emend. Ald. *Diverso*; sic Vall. lib. RR. 8, 9. Ed.

5. *Possint.* Turic. (a pr. manu) *possunt*. Hoc, cum *quæcunque* conjunctum, verum censeo.

6. *Tamen solet.* Stoer. Chouet. Leid. inserunt *dici*, pessime.

7. *Altercando.* Campan., *altercatione* cum Ald. Bas.

8. *Et inopinatis... simillimum.* Turic., *est i. e. aut in ex. i. oincisio facte s.* a sec. manu *et* (pro *est*), deletur *in* (quod ex errore librarii, primo *ex* omittentis, recte repetit Ulricus, quum illud *in* ab initio lineæ in *insidiis* postea ascriptum, quamquam a manu pr. videatur), reponitur *citissimo facto*. Alm. siletur cum Britann. *Aut* pro *et* (ante *ex*) habent mei et scripti et excusi ante Gryph. cum Voss. 2, (de Goth. tac. Gesn.). E Turic. pr. manu hæc eruo; *et est i. e. aut e. i. incursioni factæ s.* Rollinus *citissime factis* conjicit; Gallæus *citissimo furto*, occupans Burmannum qui et ipse *impetui* vel *incursui* volebat inseri post *cit.*; Gesnerus *factum* ex aliquot Frontini locis pro *strategemate* dici probare conatur; frustra, ut videntur, omnes. — *Aut ex insidiis*; sic omnes nostri. *Furto* in nostris frustra quæsivimus. Ed.

ciendum, quum[1] est aliquid[2], cui responderi non statim possit; potuerat[3] autem, si tempus ad disponendum[4] fuisset: nam, quod fideliter firmum est, a primis statim actionibus arripere optimum est, quo sæpius diutiusque dicatur. Illud vix saltem[5] præcipiendum vide- 15
tur, ne turbidus et clamosus tantum[6] sit altercator, et quales fere[7] sunt, qui litteras nesciunt[8]: nam improbitas, licet adversario molesta sit, judici invisa est. Nocet etiam diu pugnare[9] in iis, quæ obtinere[10] non[11] possis:
nam, ubi vinci necesse est, expedit cedere; quia[12] sive 16
plura sunt, de quibus quæritur, facilior erit in cæteris fides: sive unum, mitior[13] solet pœna irrogari verecundiæ[14]: nam culpam, præsertim deprehensam, pertina-

1. *Tum faciendum, quum*. Turic., *dum;* (a pr. manu) *fac. est q.* cum Alm. Sed Camp. omittit *tum* et addit *est*. Hoc cum Guelf. et edd. ante Bad. quo acc. Bas.

2. *Est aliquid*. Turic. (a prima manu) Tarv. omittunt *est*, et hinc, transponendo, fit nostra. Vide §§. 9, 16.

3. *Potuerat*. Turic. Guelf. Camp., *potuerit* cum Goth. Voss. 2, Vall. Obr. Bipont. probante Gesn. Vide Camp. qui IV, 1, 45; IV, 2, 64, *potuerint* pro *poterunt*. — *Potuerat*. Malim *poterat*. Vide V, 10, 101.

4. *Disponendum*. Non dubito quin a Quint. fuerit *dispiciendum*. Vide X, 7, 20, « breve saltem *tempus*... ad ea... *dispicienda* sumamus. » Regius *respondendum* conjecit. — Si tamen servaveris *disponendum*, intelligendum est quasi ad disponendam responsionem. Ed.

5. *Vix saltem*. Vide VI, 2, 19.

6. *Tantum*. i. e. nihil aliud quam clamosus et turbidus, ut nihil afferat in judicium præter inconditum clamorem. Sic certe interpretor.

7. *Fere*. Turicens. Guelf. Camp., *facti* cum Almel. Gothan. Voss. 2, Vall. et editt. ante Gryph. Conjecit Badius *fatui*, sed et nostrum ipsum. Mira est vetus illa scriptura, quæ admonet Francogallicæ locutionis: *c'est ainsi que l'homme est fait*, cujusmodi nihil sane vidi in latinitate. — *Fere*. Nullibi reperimus. R. 13 *quales sunt*, omisso *fere*. Reliqui *facti*. Ed.

8. *Qui.... nesciunt*. Vide lib. I, cap. 10, §. 18.

9. *Pugnare*. Turic. Guelf. Camp. Goth. Jens. (tac. Gesn.) *pugna* cum Almel. Voss. 2, et editt. ante Bad. quo acc. Bas.

10. *Non*. Turic. a pr. manu omittit. Vide ad VI, 2, 11.

11. *Nocet... non possis*. Vide V, 13, 34; VI, 5, 2.

12. *Sive*. Turic., *si vel*. Vide §. 4.

13. *Mitior*. R. 10, Jens. ab emend., *minor*. Ed.

14. *Pœna irrogari verecundiæ*. Hoc ordine Turic. Guelf. Goth. (tac.

17 citer tueri, culpa altera est. Dum stat acies[1], multi[2] in re[3] consilii atque artis est, ut errantem adversarium trahas, et ire quam longissime[4] cogas, ut vana interim spe exsultet: ideo quædam bene dissimulantur instrumenta: instant enim; et sæpe discrimen omne committunt[5], quod deesse nobis putant, et faciunt probationi-
18 bus nostris auctoritatem postulando. Expedit etiam dare aliquid adversario, quod pro se putet, quod apprehendens[6], majus[7] aliquid cogatur dimittere: duas[8] interim

Gesn.) Camp. Reliqui *i. p. v.* Vide §. 14; VI, 5, 5.

1. *Stat acies.* Huic contrarium *inclinat acies.* Vide Drakenb. ad Liv. VII, 33, 7; Nostr. V, 13, 57, « causæ *incl.* »

2. *Multi.* Pro *multi* R. 9, Camp. Andr., *multum.* Ed.

3. *Re.* Turic. (a manu sec) Guelf. Camp., *rem* cum Voss. 2, Vall. Bas. Obr. (Goth. non memoratur). Lubricum sane judicium, sed ego vel superstitiose teneo pr. Turic. manum, et res ipsa adjuvat. — *In re.* Aliquoties Noster *rem* dicit id ipsum quod cum maxime tractat (pro *hanc rem*), velut VI, 3, 85, et hoc capite §. 11, item 9. Sic et Livius præf. §. 4. Additur ergo hoc *in re*, ut definiatur quale hoc sit *consilium*, qualis *ars*, quasi dicas: « Consultus et peritus altercationis is « est, qui, etc. »

4. *Ire quam longissime.* Vide V, 7, 19.

5. *Discrimen... committunt.* Exemplo gemino hanc locutionem declarare nondum contigit. Burmannus juris formulam agnoscit, qualis sit *edictum committere* vel *multam*, de qua vide Brisson. de V. S. Vide VII, 4, 20. *Commissa... pœna.* Gesnerus, addubitans de scriptura, comparat notionem verbi, qua *pugna* vel *prælium committi* dicitur i. e. incipi, conseri. Sententiam nemo ignorat. Ego cogitandum censeo de Liviano isto *rem in casum committere,* IV, 27, 6, ubi vide Drakenb. *Discrimen omne,* i. e., totius causæ momentum, diremptionem: ubi fortasse malis inseri *eo* (i. e. in id) ante *quod* vel potius *ei*, quoniam non est adverbium loci. Carere tamen vel hoc possumus, tumque ad *deesse* repetemus ex proximo *instrumenta.*

6. *Apprehendens.* Eleganter. Vide V, 14, 32. Concinnitati autem profuturum censeo, si copulam adjunxeris τῷ *quod,* ita: *quodque apprehend.* Quamquam ratione quadam potest defendi recepta, sed minus tersa illa.

7. *Majus.* Turic. (a pr. manu) *majus majus* (vide VI, 5, 9). Guelferb., *magis.* Jenson., *minus magis* cum Loc. Ven. Rusc. Hoc inventum correxit Regius, nec video quare placeat Gesnero; *minus* etiam a Vall. abest. — Omnes nostri *majus aliquid.* Ed.

8. *Duas.* Turicensis, Guelferbytanus, *alias.*

res proponere, quarum[1] utramlibet[2] male sit electurus; quod in altercatione fit[3] potentius[4], quam in actione: quia in illa nobis ipsi respondemus, in hac adversarium, quasi confessum, tenemus. Est in primis acuti, videre, 19
quo judex dicto moveatur, quid respuat; quod et[5] vultu sæpissime, et aliquando etiam dicto aliquo factove ejus deprehenditur; et instare proficientibus, et ab iis, quæ non adjuvant[6], quam mollissime[7] pedem oportet[8] referre[9]: faciunt hoc medici quoque, ut remedia perinde[10] perseverent adhibere, vel desinant, ut illa recipi vel respui vident. Nonnunquam, si rem evolvere[11] pro- 20
positam facile non sit, inferenda est alia quæstio; atque in eam, si fieri potest, judex avocandus[12]: quid enim, quum respondere non possis, agendum est, nisi ut aliud invenias, cui adversarius respondere non possit?

1. *Quarum*. Turic. (a pr. manu) *quartum*. Camp., *quorum*.

2. *Duas... utramlibet*. Vide lib. V, cap. 10, §. 69.

3. *Fit*. RR. 9, 10, Goth., *sit*. Reliqui *fit*. Ed.

4. *Potentius*. Adverbium agnoscendum, non nomen. Vide lib. V, cap. 7, §. 37.

5. *Et vultu;* sic Turic. (a prima manu) cum Alm. (vide §§. 11, 21). Reliqui *ex v.* — Nostri omnes *ex vultu*. Ed.

6. *Adjuvant*. Turic. (a pr. manu) *adjuvent*. Non male; vide mox.

7. *Mollissime*. Vide Virgilium, Georg. lib. III, v. 76, ubi reperitur: *et mollia crura reponit*. Ed.

8. *Pedem oportet*. Turic. (a pr. manu) *pede operet* cum Alm. ex quo posterius tantum. Goth. (tac. Gesn.) *p. oportere*. Quod sponte subnatum mihi, hac fluctuatione verisimilius sit, delendum esse illud *oportet*. Quanto enim tersior oratio, si infinitivi *instare, referre*, pendeant ex istis « Est inprimis acuti. » Tum uncis sepiemus parenthesin *quod... deprehenditur*.

9. *Pedem.... referre*. Vide Virg. Georg. lib. IV, v. 485, ubi reperitur: *Jamque pedem referens*. Idem fere apud Horatium, Art. Poet. 135. Ed.

10. *Perinde*. Turic. Camp. Jenson. (tac. Gesn.) Tarv., *proinde*. Vide lib. V, cap. 13, §. 21.

11. *Evolvere;* i. e., expedire, extricare. Nullum tamen ejusdem usus exemplum præsto est, nisi forte Ennianum illud VI; 3, 86, et *evolvere se e turba*, apud Terent. Eun. act. IV, sc. IV, v. 56.

12. *Avocandus*. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *advocandus*. Gesn. (per σφ.) *evocandus*.

21 In plerisque idem[1] est, ut dixi[2], qui circa testes, locus[3], et personis[4] modo distat[5], quod hic patronorum inter se certamen[6], illic[7] pugna inter testem et patronum: exercitatio vero hujus rei longe facilior; nam est utilissimum, frequenter cum aliquo, qui sit[8] studiorum eorundem, sumere materiam vel veræ, vel etiam fictæ, controversiæ, et diversas partes, altercationis modo, tueri: quod idem etiam in simplici genere quæs-
22 tionum[9] fieri potest. Ne illud quidem ignorare advocatum volo, quo quæque ordine probatio sit apud[10] ju-

1. *Idem*. Hoc reposui de mea conjectura, pro omnium librorum *judex*. — Omnes nostri habent *In plerisque judex*. Ed.

2. *Est, ut dixi;* sic Turic. (a pr. manu) cum Alm. (vide §§. 19, 22). Reliqui ante *ut* inserunt *avocandus*, nisi quod Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Voss. 2, Vall., *adv*. Præterea Goth. (tac. Gesn.) omittit *dixi qui*. Burm. (non Obr. ut putat Gesn.) *eo* adjici velit post *dixi*. — *Ut dixi*. §. 2. *In plerisque* autem intellige: « partibus altercationis. » — Omnes nostri post *est* inserunt *avocand*. Ed.

3. *Testes, locus;* sic Turic. Obr. *T. locos*, Guelf. *T. et locos*, Camp. cum Goth. Voss. 2 (nisi quod ex hoc *locus*) et edd. ante Bad. quo acc. Bas. Reliqui *t. est l.*, et hoc repositum in Vall. narrat Bad. — Melior pars nostrorum *testes et locos*. Ed.

4. *Personis*. Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp., *personas*, cum edd. ante Bad. quo acc. Bas. Nostrum (contra ac narrat Gesn.) etiam in Goth. Rectissime Regius in recepta (*judex... personas*) bonam copiam ejuravit. — Solus R. 12, *personis*. Reliqui *personas*. Ed.

5. *Et... distat*. Languere hoc videtur, verbo relato ad *locus*. Quid si *distat* est pro impersonali? Vide I, 2, 4; V, 10, 26.

6. *Certamen*. Turic. (a pr. manu) *cum tamen*, quamquam *cum* per compendium.

7. *Illic*. Turic. Guelf., *illa*. Non quidem sine sensu.

8. *Qui sit*. Turic. Guelf. Gothan. (tac. Gesn.) Camp., *quod s.*, cum Voss. 2. Vide III, 6, 64.

9. *In simplici... quæstionum*. Male Capper. ablegat ad III, 10, 1. Quis enim dubitet in *simplici* quoque *causa* partes esse altercationis? Nec attinebat igitur hoc de industria moneri. Malo cogitare de *quæstionibus* (θέσει) quatenus opponuntur *causis*, vide V, 10, 53, et maxime II, 1, 9, ubi itidem respondent hisce ex altera parte *veræ fictæque controversiæ*. Neque tamen in ullo eorum locorum adjectivum *simplex* additur *quæstioni*, ut hic generi earum, sed *infinitum*, *universum*.

10. *Judicem proferenda;* sic Turicensis, Guelferbytanus, Gothan. (tacente Gesnero) Camp. Reliqui *judices*.

dicem proferenda; cujus rei eadem in[1] argumentis ratio est, ut potentissima prima et summa[2] ponantur: illa enim ad credendum præparant judicem, hæc ad pronunciandum.

Cap. V. His pro nostra facultate tractatis, non dubi- 1
tassem transire protinus ad *dispositionem*, quæ ordine
ipso sequitur; nisi vererer, ne, quoniam fuerunt, qui
judicium[3] *inventioni* subjungerent, præteriisse hunc
locum quibusdam viderer, qui mea quidem opinione
adeo partibus operis hujus omnibus connexus ac mixtus
est, ut ne a sententiis quidem aut verbis saltem[4] sin-
gulis possit separari; nec magis arte traditur, quam
gustus aut odor. Ideoque nos, quid in quaque re se- 2
quendum cavendumque[5] sit, docemus ac [6]deinceps
docebimus, ut ad ea judicium dirigatur: [7]præcipiam
igitur, ne, quod[8] effici non potest, aggrediamur, ut

1. *Eadem in*. Malim inseri *quæ*. De re, vide IV, 12, 14; VII, 1, 17.

2. *Et summa*. Turic. (a pr. manu) *ut s.*, cum Alm. Vide §. 21; VI, 5, 9.

3. *Judicium*. Vide III, 3, 5, 6.

4. *Saltem*. Vide VI, 4, 15.

5. *Cavendumque*. Elegantius videtur omitti copula, ut habet prima Turic. manus.

6. *Docemus ac deinceps*. Hæc dant Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Bodl. Goth. et edd. ante Gryph. Reliqui omittunt, improbante ipso Gesnero, qui recte ablegat ad §. 6.

7. *Præcipiam*. Turic. Guelferb. Camp., *præcipuam*. Nostrum Jens. et edd. ante Gryph. exc. Bad. pr. qui e Vall., *præcipuum*, cum reliquis. — Eadem nostri. Ed. — *Præcipiam... referatur*. Hæc sibi invicem respondent. « Meum est *præ*« *cipere*, et hoc præstabo; frustra « tamen fecero, nisi *referatur* illa « mea doctrina ad sensus, etc. » Inservit altera sententia illustrandæ priori, et est velut exemplo. Aldi ratio, post singula illa præcepta interrogationis signa ponentis, ut *referatur oportet* sit responsio, ne ipsa quidem absurda; minus tamen accommodata videtur proximis, ubi vere aliqua doceri agnoscitur.

8. *Ne quod.... non*. Turic., *neque.... n.;* a secunda manu *sine qua... nil*, et sic Guelf. *Rem sine qua... nil*, Camp. (contemnenda profecto scriptura, quamquam negat Capper.). Turbatum misere in Jens. et Tarv. ordinem restituit Regius, addicente et Vall. et meis MSS. Rollini aliena κρίσις, relegantis *referatur... docentur* (quæ tamen vel glossæ ei suspecta sunt) post *odor*, supra §. 1 extr. Quam suadens Cap-

contraria vitemus et communia [1], ne quid in eloquendo corruptum obscurumque [2] sit; referatur oportet ad sen-
3 sus, qui non docentur [3]. Nec multum a *judicio* credo distare *consilium* [4], nisi quod illud ostendentibus se [5] rebus adhibetur, hoc latentibus, et aut omnino nondum repertis, aut dubiis : et *judicium* [6] frequentissime certum est; *consilium* vero est ratio quædam alte petita, et plerumque plura perpendens et comparans [7], habensque
4 in se et inventionem, et judicationem [8]. Sed ne [9] hæc quidem præcepta in universum spectanda sunt; nam ex

per., a nemine, in Quint. lectione versato, non agnitum iri censet.

1. *Communia*. Vide III, 3, 5.

2. *Obscurumque*. Turic. Guelf. omittunt copulam (vine notam ad *cav.*) Camp. pro ea *ve*.

3. *Referatur... docentur;* sic omnes, exc. R. 13 qui sic : *quod ut fiat, omnia referenda sunt ad sensus, qui nulla doctrina docentur*. Perspicuum, sed glossam sapit. Ed. — *Sensus.... docentur*. Malis sane *sensum... docetur*. Erravit certe Gedoynus, hæc dans : *Cela est si évident, qu'il le faut rapporter aux sens, qui n'ont pas besoin d'enseignement pour faire leurs fonctions.*

4. *Consilium*. Vide V, 14, 27; II, 13, 2.

5. *Ostendentibus se*. Pronomen omittunt Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Alm. (Voss. 2, *e* dare narratur pro *se*) et edd. ante Ald. Correxit Regius. — Τὸ *se* quoque omittunt Vall. lib. RR. 7, 8, 9, 10, 13, Andr. Jens. Ed.

6. *Et judicium;* sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2, et edd. ante Bad. quo acc. Basil. Obr. Reliqui inserunt *quod*, continuantes cum superiore illo *nisi quod*. Guelf. etiam majusculum habet *e* in *et*. — Nostri omnes omittunt *quod*. Ed.

7. *Comparans*. Camp., *ponderans*.

8. *Et judicationem*. Turic. Guelf. omittunt, non sine sensu quidem, quum *et* ante *inventionem* possit esse *etiam*. Errorem tamen librarii interpretor.

9. *Sed ne.... sunt*. Turic., *Sed ne hoc quidem præcepta in univ. exspectanda sunt*, cum Guelferbytano, Alm. (nisi quod ille *hæc*, ex hoc nihil in ista voce affertur). *S. n. h. q. p. i. u. expetenda s.*, Camp. Receptam laborare apparet. Quæ enim sunt ista, quæ dicit *hæc præcepta?* Nulla dedit. Cogebatur Gedoynus reddere *ces notions générales*, nempe respiciens ad proximam illam *consilii* definitionem. Deinde quid significat *spectanda?* Acquiescendum in Turic. Quamquam aptius cum istis *in universum* coire videtur *expetenda*, sed hoc correctorem olet. Pro *hæc* autem legam *hic*. Ut in *judicio* nulla præcepta, ita ne in *consilio* quidem. Si quid desideres ad sequentem protinus sententiam, possis scribere *huic*, i. e., consilio.

re sumitur[1], cui[2] locus *ante actionem* est frequenter; nam Cicero[3] summo consilio videtur in Verrem vel contrahere[4] tempora dicendi maluisse, quam in eum annum, quo erat Q. Hortensius consul futurus, incidere. Et *in ipsis*[5] *actionibus* primum ac [6] potentissimum obtinet locum; nam, quid dicendum, quid tacendum, quid differendum[7] sit, exigere[8] consilii est; negare sit satius[9], an defendere? ubi procemio utendum, et qua-

1. *Sumitur.* Intellige : consilium. Geminandis particulis iisdem etiam minus parcit Quint. ut hic ter est *nam*, minimo intervallo, quod ipsum alicubi notavimus in superioribus.

2. *Cui.* Turic., *cius.* Guelf. CAMP., *cujus*, cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. Regius correxit, et nostrum agnosco in Turic. — Omnes nostri *cujus.* ED.

3. *Nam Cicero.* Turic. (a secunda manu) præmittit *a* sine sensu.

4. *Contrahere.... incidere.* Vide Cic. Act. I in Verr., c. 8, 9, 18. Asconius Pedianus argumento ejusdem (p. 40) : « Quum videret (Ci-« cero) id agi, ut a M. Glabrione « prætore et ab iis judicibus, qui « tunc erant, ad alium annum, « aliumque prætorem res tota trans-« iret, eriperetur que sibi reus pa-« trocinio Hortensii ac Metelli, qui « tunc consules futuri erant (per « hos enim Verres eludendi judicii « fiduciam sumpserat) hoc commen-« tus est ut orationem longam præ-« termitteret. » Idem in fine commentarii, p. 66 : « Victoriæ consu-« luerat *brevitate dicendi.* » Middletonus in Vita Ciceronis, sect. 2, etiam Nostri loco utitur.

5. *In ipsis.* Omittunt *in* libri omnes ante Loc. Reposuit et Regius. Pro *Et* Turic. a sec. manu *At.* — Nostri omittunt *in*, exc. R. 12, Jens. ab emend. *Id in ipsis*; sic apud Burm. Voss. 2. ED.

6. *Potentissimum.* Jens., *potissimum*, cum Tarv. Loc. Ven. Rusc. Idem dare Goth. narrat Gesn., quum tamen Voss. 2, Vall. nostrum.

7. *Differendum.* Hoc e Goth. recepit Gesn. qui auctorem addere oblitus est Voss. 2. Salubre hic quidem consortium. In margine est non Stephani solum, sed et Gryphii (1544). MSS. quidem et excusi *diffidendum* ante Ald. qui cum reliquis habet Regii mutationem *diffitendum* (quod in ipso Vall. legit Bad.) i. e. negandum. Sed hoc est continuo : « negare, » nec unquam pro negando isto verbo utitur Quintil. Apud Rollinum (in meo quidem exemplo) ipsum invenio *differendum*, quod tamen novasse videtur Harles. Vide V, 10, 35. — Eadem nostri. ED.

8. *Exig.* « Examinare, accurate « perpendere, ut I, 4, 7, *An cujus-« libet auris est exigere litterarum so-« nos?* Plin. Ep. IX, 26, 13, post « longam disput. *Jam nunc*, inquit, « *destines diem, quo et de illis et de his « coram exigere possimus.* Vid. Gron. « Obs. IV, 20. « (P. Platn. 762) Gesn.

9. *Satius. Satis;* sic R. 7, Jens. et

li? narrandumne, et quomodo[1]? jure prius[2] pugnandum, an æquo[3]? qui sit ordo utilissimus? tum omnes colores; aspere an leniter, an etiam summisse[4] loqui
6 expediat? Sed hæc quoque, ut quisque passus est locus, monuimus: idemque in reliqua parte faciemus; pauca tamen exempli gratia ponam: quibus manifestius appareat, quid sit, quod demonstrari posse præceptis non
7 arbitror: laudatur consilium Demosthenis[5], quod, quum suaderet bellum Atheniensibus parum id prospere expertis, nihil adhuc factum esse ratione monstrat; poterat enim emendari negligentia: at, si nihil esset erra-
8 tum, melioris in posterum spei non erat ratio. [6]Idem,

ap. Burm. V. C. Almel. Locat. Ed.

1. *Narrandumne.... quomodo.* Turic., *narrandum et ne q. m.* (vide VI, 4, 16, sed et V, 8, 2), a sec. manu *narrandum et an iniquo m.*, et sic Guelf.

2. *Prius.* Vide IV, 2, 26, « *antiquior...* cura. » Eodem modo usurpat Cæs. B. C. III, 1. Adjectivum mox est §. 11.

3. *Jure... an æquo.* Vide IV, 3, 11.

4. *Summisse;* sic Guelferbytanus, Gothanus, Camp. Reliqui fere *submisse.* — *Summisse.* Vide IV, 2, 62; VII, 4, 27: « summissa et ad satis « faciendum composita. » Repetitum a modis musicis, vide III, 8, 48.

5. *Consilium Demosthenis.* Designat Philander Olynth. sec. quæ sane habet hujusmodi quædam, velut p. Reisk. XIX, 24. Gesnerus Philipp. pr. excitans inde hæc verba ἵν' εἰδῆτε, ὅτι οὐδὲν οὔτε φυλαττομένοις ὑμῖν ἐστι φοβερὸν, οὔτ' ἂν ὀλιγωρῆτε τοιοῦτον οἷον ἂν βούλοισθε. (p. Reisk. 41). Sed ipsa prope nostri verba habes eadem oratione (p. 49): ὅτι οὐδὲν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τῶν δεόντων ποιούντων ὑμῶν, κακῶς τὰ πράγματα ἔχει· ἐπεί τοιγε εἰ πάνθ' ἃ προσῆκε πραττόντων οὕτως εἶχεν, οὐδ' ἂν ἐλπὶς ἦν αὐτὰ βελτίω γενέσθαι.

6. *Idem.* Hic Philander ablegat ad Olynth. tert. ubi tamen (p. 34 seq.) superiorum temporum oratores maxime laudat Demosthenes, qui in concionibus nihil dixerint ad demerendum populum, omnia reipublicæ causa, nec suas utilitates spectaverint, sed communes. Vereor etiam ut recte hæc Demosthenis exempla ad partes vocarit Qu., offensam eum veritum dicens. Demosthenes quidem adeo animosus est et liber in exagitanda civium socordia, ut vix ullum ejus locum ostendi posse credam, ubi manifesta sit talis, qualem laudat Noster, cautio et prudentia. Plenissimæ enim sunt Philippicæ illæ decem acerrimarum torporis, levitatis, mollitiei, injustitiæ objurgationum, quarum qui contempsit invidiam, is non videtur unquam surrepturus fuisse ambitioni concionum. Talis confidentiæ ipsa illa Olynthiaca ter-

quum offensam vereretur, si objurgaret populi segnitiem in asserenda libertate reipublicæ, majorum laude uti maluit, qui eam[1] fortissime administrassent: nam et faciles habuit aures, et natura[2] sequebatur, ut meliora probantes pejorum pœniteret[3]. Ciceronis quidem 9
vel una pro Cluentio quamlibet multis exemplis suffecerit[4] oratio: nam, quod in eo consilium maxime mirer[5]? primamne expositionem, qua matri[6], cujus filium premebat auctoritas, abstulit fidem? an, quod [7] idem corrupti judicii[8] crimen transferre in adversarium maluit, quam negare, propter *inveteratam*, ut ipse dicit, [9]*in-*

tia plurima habet exempla. Si laudes majorum requiris in Demosthene, creberrimæ quidem sunt eæ, sed nulla parcendi æqualibus ratione. Vide p. Rsk. LXVIII, 295-297, usque ad celeberrimum istud jusjurandum. Nec Turnebianus interpres vera docet, Dionysium Halicarnassensem aiens, hæc ipsa de Demosthene prodidisse, capite artis de figuratis orationibus. Neque enim ibi quidquam tale figuris occultans ostenditur Demosthenes, verum callide avertens cives a rege Persarum jam nunc debellando (Dion. Hal. ed. Rsk. V, 351-54).

1. *Eam.* Turic. Guelferb. Camp., *rem*, cum Goth. Voss. 2, Almel. Andr. et edd. ante Stoer. Emendavit aliquis doctus; rectissime ille, quicunque primum. Neque enim sufficit, id quod facit Burm., proferre exempla *administrandi rempubl.*, quod ipsum non est in veteri scriptura. — *Eam* nullibi reperimus. Omnes *rem*. Ed.

2. *Natura.* Jens. Ald. inserunt *a* ante *natura*. Ed.

3. *Meliora..... pœniteret.* Ovid. Metamorph., lib. VII, dixit: *Video meliora, proboque, deteriora sequor.* Ed.

4. *Suffecerit.* Turic. Guelf., *sufficeret*, cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Stoer. exc. Camp. (si recte tacui). Vide I, 1, 22. Turic. (a prima manu) *sufficeretur*, et sic Alm. Vide VI, 4, 22; item protinus. — Nostri omnes *sufficeret*. Ed.

5. *Mirer.* Turic., *miror*, cum Alm. Vide modo; item hac §.

6. *Qua matri;* sic Turic. (nisi quod *quam*) Camp. cum Alm. Andr. et edd. ante Stoer. exc. Jens. quo acc. Obr. Reliqui *quæ*. Displicet in hac ratione præteritum *abstulit*. — Solus R. 8 et Jens. habent *quæ*. Ed.

7. *Quod idem.* Turic. (a prima manu) *quo dicit.*

8. *Judicii.* Turic. Guelf. omittunt cum Alm.

9. *Inveteratam... infamiam.* Ipse quidem Cicero *invidiam* dixit, non *infamiam*, in ipso orationis initio. Paulo tamen post *infamiam judicii corrupti*, itidem primo capite; et 22: « judicia.... operta.... *infamia.* » Hæc nobis facilia inventu

famiam? an, quod in re[1] invidiosa legis auxilio[2] novissime est usus? quo genere defensionis etiam offendisset[3] nondum præmollitas judicum mentes: an, quod
10 se ipsum invito Cluentio facere testatus est? Quid pro Milone? quod non ante[4] narravit, quam præjudiciis omnibus reum[5] liberaret[6]? quod insidiarum[7] invidiam in Clodium vertit? quamquam revera[8] fuerat pugna fortuita; quod factum et laudavit, et tamen voluntatem Milonis removit[9]? quod illi preces non dedit[10] et in earum locum ipse successit? Infinitum est enumerare, ut Cottæ[11] detraxerit auctoritatem; ut pro Ligario[12] se opposuerit; Cornelium[13] ipsa confessionis fiducia eripuerit.
11 Illud dicere satis habeo, nihil esse non modo in orando, sed in omni vita, prius consilio[14]; frustraque sine eo tradi cæteras artes; plusque vel sine doctrina prudentiam, quam sine prudentia facere doctrinam: aptare[15] etiam orationem locis[16], temporibus, personis,

in libris excusis. Vide ad VI, 3, 107.

1. *In re.* Hoc prima Turic. manus bis ponit. Vide VI, 4, 18.

2. *Legis auxilio.... testatus est.* Vide dicta ad VI; 1, 25.

3. *Offendisset.* Turic., *defendisset*, cum Alm. Vide hac §.; item 10.

4. *Non ante.* Turic. omittit *non* (vide VI, 4, 16). Sed modo *quo*, a secunda manu et sic Guelf. — *Non antè narravit.* Vide IV, 2, 25.

5. *Reum.* Jens. (tac. Gesn.) Tarv., *rerum*. Quod emendans Reg. quum dixisset eum, qui hoc ignoraret, *instruendum* reddere grammaticis oportere, acerbe increpitus est a Badio, ipsum ab illis *instituendum* dicente ut disceret quid esset *instruere*. — Omnes nostri *reum*. Ed.

6. *Liberaret;* sic et Goth. non *liberarit*, ut Gesn. narrat.

7. *Insidiarum invidiam.* Vide IV, 2, 57; V, 10, 50.

8. *Revera.* Turic. Camp., *res v.* Alm., *rem v.* Vide §. 10; sed et lib. V, cap. 7, §. 13.

9. *Voluntatem.... removit.* Vide lib. III, cap. 6, §. 93.

10. *Non dedit... successit.* Vide lib. VI, cap. 1, §§. 25, 27.

11. *Cottæ.* Vide V, 13, 30.

12. *Pro Ligario.* Vide V, 10, 93.

13. *Cornelium.* Vide V, 13, 18, 26.

14. *Nihil esse... consilio.* Vide lib. VI, cap. 3, §. 34.

15. *Aptare.* Turic. (a pr. manu) *appare;* a secunda *apparet*, et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. Andr. Bad. utr. Rollin. et aliquot Burmanni. — Omnes nostri *apparet.* Solus Ald., *aptare.* Ed.

16. *Orationem locis.* Goth. (tac.

est ejusdem [1] virtutis: sed hic quia latius fusus est locus, mixtusque cum elocutione, tractabitur, quum præcipere de apte [2] dicendo cœperimus.

Gesn.) CAMP. inserunt *accommodare*, cum Voss. 2, Andr. Bad. utr. Rollin. aliisque Burmann. Vide §. 5. — Nostri inserunt quoque *accommodare*, exc. RR. 7, 10, et apud Burm. V. C. Alm. ED.

1. *Est ejusdem;* sic Turic. (a pr. manu) solus. Reliqui *esse e.*, pendente ex *dicere satis habeo* structura. Alienum est et hoc annumerari iis, quæ dicere satis habeat. — Nostri omnes *esse*. ED.

2. *Apte*. Turic. Guelf., *capite*. — *De apte dicendo*. Vide lib. I, cap. 5, §. 1. Agetur autem de eo, c. 1, lib. XI.

LIBRORUM

QUI IN HOC SECUNDO VOLUMINE CONTINENTUR

ANALYSIS.

LIBER QUARTUS.

PROOEMIUM. Novam diligenter præcipiendi causam accessisse delegatam scriptori a Domitiano sororis suæ nepotum curam; 1-5. Ipsum operis ordinem jam majora imponere; procemii, narrationis, probationis, refutationis, perorationis præcepta, de quibus singulis quosdam complura volumina edidisse; 6-7. — CAP. I. Procemii etymon et finitio, cum notatione vitiosi scholarum moris; 1-3. Hujus erroris origo et similitudo in foro; 4. Procemio auditorem præparari, i. e. reddi benevolum, attentum, docilem, a persona; 5-6. Agentis, tamquam viri boni, modesti timidique; 7-10. Patroni partis adversæ, in bonam malamve partem; 11. Celsi opinio refellitur; 12. A persona litigatoris, adversarii, judicis; 13-19. Domo allatam judicis opinionem tractandam terrendo; 20-22. Favorabilia ex causa decerpendo, cum prudentia et modo; 23-24. Quod utile inprimis in causa duriore; 25-27. Procemii et epilogi differentia, in miseratione maxime movenda; 28-29. Præparari judicem et ab iis, quæ adjuncta sint personis et causis, quorum utrorumque species; 30-31. An ab oratione? 32. Sollicitudine agentis judicem reddi benevolum, sed et attentum docilemque; 33. Item brevitatem promittendo et rei summam indicando; facilius quidem a respondente quam a proponente; 34-36. Nunquam non attentum faciendum judicem; cujus rei varias quidem esse species, unam tamen et constantem natu-

exornandam narrationem, in parvis causis; 116-119. In majoribus; 120-124. Auctoritatem narrantis magis, quam nunc vulgo fiat, conservandam; 125-127. Repetita narratio; 128. Unde narrationis initium, ubi finis; 129-132. — Cap. III. Excursiones post narrationem sine discrimine causarum vulgo fieri; 1-3. Nec tamen in universum importunas; 4-8. Præparationem ante quæstionem frequenter utilem; 9-11. Egressiones per totam causam posse fieri, sed ex media breviores; 12-17. — Cap. IV. Propositionem non semper necessariam; 1-2. Nonnunquam valde utilem; 3-4. Propositiones simplices et multiplices; 5-7. Nudas, ratione subjecta, nostras; adversarii, conjunctas; 8. Finem narrationis locum propositionis interdum obtinere; 9. — Cap. V. Partitionem utilissimam plerumque, nec tamen nimiam; 1-3. Quando sit omittenda; 4-9. Ciceronis exempla; 10-12. In qualitatis et conjecturæ conjunctis statibus; 13-17. Promittendam meliorem probationem, dum minus grata judici utimur; simulandam, diversam a nostra, litigatoris voluntatem; 18-21. Quid utilitatis habeat partitio; 22-23. Hortensii exemplum; etiam nimii in partiendo; 24-25. Lucidam, brevem, integram esse oportere partitionem; 26-28.

LIBER QUINTUS.

Procemium. Aliquot præceptores solum oratoris officium tradidisse DOCERE; 1. Plures præcipuum; 2. Unde hunc librum maxime necessarium; 3-5. — Cap. I. Probationes inartificiales; 1-3. — Cap. II. Præjudicia; 1. Auctoritas pronunciantium, similitudo rerum, quomodo refellantur; 2-5. — Cap. III. Fama quomodo tractetur in utramque partem; 1. — Cap. IV. De tormentis generalia; 1. Propria cujusque litis; 2. — Cap. V. Tabulas non refelli solum, sed et accusari, tractis ex causa argumentis, aut aliis probationibus æque inartificialibus; 1-2. — Cap. VI. Jusjurandum offerentibus quid obstet, quid prosit; 1-2. Argumenta pro non recipientibus, deferentibus; 3-4. Pro recusantibus; 5. Seniorum præcepta; 6. — Cap. VII. Testimonia per tabulas data quomodo refellantur; 1-2. Et pro præsentibus et contra eosdem aut actione, aut in-

utilitas; 119-121. Exercitatione plurimum profici; 122-125. — Cap. XI. Exemplorum extrinsecus adductorum varia appellatio et finitio; 1-5. Exemplum proprie vocatum, simile, dissimile, contrarium, ex majoribus ad minora, et vicissim; 6-16. Ratio eorum, quæ ex poeticis fabulis ducuntur; 17-18. Fabellæ Æsopiæ; 19-21. Similitudo; 22-25. Caute in ea versandum; 26-29. Nimia harum rerum partitio; 30-31. Juris similitudo; 32-33. Analogia; 34-35. Auctoritas; 36-41. Deorum; 42-43. Judicis, adversarii, agentis ex diverso. Male hæc inartificialibus accenseri; 44. — Cap. XII. Dubiis quatenus uti possimus; 1-3. Quæ singula sint urgenda, quæ universa; 4-5. Quædam argumenta esse adjuvanda et per partes ducenda; 6-7. Parcendum argumentorum numero; 8. Probationes ductæ ex affectibus; 9-13. Quo loco potentissima quæque ponenda; 14. Se breviter demonstrasse, quæ frustra alii verbosius; 15-16. Vulgo nunc negligi probationem; 17-23. — Cap. XIII. Refutatio duplex; 1. Quare difficilius defendere quam accusare; 2-3. Deprecationem sine ulla specie defensionis vix esse tentandam; 4-6. Silentio vix quidquam profici in rebus quæ defendi nequeant; 7-10. Nunc plura simul, nunc singula invadenda; 11-14. Qualia facile refellantur; 15-16. Talia efficere adversarii argumento, esse oratoris; 17-18. Reliqua per conjecturam, finitionem, qualitatem, tractanda; 19-21. Dissimilitudinem eorum, quæ assumuntur ab adversariis, sedulo scrutandam; aut illa quoque ipsa reprehendenda; 22-24. Quam minime efficaciter referenda esse adversarii dicta, nec unquam cum sua confirmatione; 25-27. Interim totum crimen exponi, interim per partes; 28. Communia quomodo fiant contraria; quomodo inveniantur inter se pugnantia in actione adversarii; 29-33. Vitiose ab adversario dicta facile reprehendi; 34-35. In contradictionibus nobis oppositis utrumque vitium fugiendum et prætereundi, et superstitiose refutandi; 36. Agenti ex diverso plerumque parcendum; 37-41. Non esse stultum adversarium fingendum; 42-44. Contradictiones præsumentem interdum dare de se respondentibus venustissimos lusus; 45-48. Posse tamen nonnunquam poni aliquid simile contradictioni; 49-50. Fiduciam præ se ferre debere oratorem; 51-52. Quo

ordine confirmanda nostra, refutanda aliena; 53-55. Adjuvandam probandi refutandique rationem viribus dicentis; 56-58. Inanem Theodorum inter et Apollodorum contentionem agitatam; 59-60. — CAP. XIV. Enthymema et argumentum significare et ejusdem elocutionem, eamque duplicem, ex consequentibus, ex pugnantibus; 1-4. Epichirematis partium aliis alium numerum placere, sibi ternarium; 5-9. In his tribus non semper eamdem formam esse; 10-13. Epichirema oratorum, syllogismum philosophorum esse; 14-16. Nec omnes semper hasce partes poni, nec eodem ordine; 17-19. Quomodo occurratur his tribus; 20-23. Enthymematis et syllogismi differentia; 24-26. Non esse stipandam orationem hisce dialecticis; 27-32. Ne ipsa quidem argumenta semper ornatu esse spolianda; 33-35.

LIBER SEXTUS.

PROOEMIUM. Filium, cujus, præter Marcelli sui et Cæsaris ipsius, in hoc opere conficiendo, utilitatem respexisset, morte interceptum esse; 1-2. Prius jam, inter alium librum scribendum, minorem filium et antea uxorem; 3-6. Minoris filii laudes; 7-8. Ampliores Quintiliani, modo mortui; 9-11. Suam doloris patientiam indignatur; 12-13. Unicum tamen litterarum solatium repetenti sibi paratam sperat ex ipsa calamitate veniam minus effecti fortasse operis; 14-16. — CAP. I. Perorationis priorem rationem esse in repetitione rerum, eamque sententiis excitandam et figuris variandam; 1-6. Id unum epilogi genus multis visum; 7-8. Affectuum rationem accusatori patronoque communem; 9. Procemium et epilogus quid commune habeant, quid proprium; 10-14. Accusatorem concitare affectus, aut quam atrocissimum ostendendo, quod objecit, aut quam maxime miserabile; 15-20. Periclitantem quæ commendent; 21-22. Plurimum valere miserationem; 23-27. Nec tamen longam esse debere; 28-29. Etiam faciendo lacrimas moveri; 30-36. Ejus, qui excitatur in epilogo, partes; 37-43. Nonnisi summis ingenii viribus ad movendas lacrimas aggredi oportere; 44-45. Etiam discutere miserationem epilogi pro-

prium; 46-49. Leniores epilogi; 50. Ut nec ab aliis partibus alienos esse affectus, ita huic uberrimos dandos; 51-53. Pluribus alicubi utendum epilogis; 54-55. — CAP. II. De affectibus in genere agendum; 1-2. In his summam esse vim eloquentiæ; 3-7. Duæ affectuum species, πάθος et ἦθος; 8-12. Propria ἤθους natura; 13-19. Πάθος; 20-24. Summam circa movendos affectus esse, ut moveamur ipsi; 25-28. Imagines rerum absentium præsentes habendas; 29-35. Scholasticas declamationes huic rei posse conducere; 36. — CAP. III. Difficilem risus movendi rationem; 1-2. Cicero an in hoc genere nimius; 3-5. Risus originem a nemine satis explicitam; 6-7. Magnum ejus esse momentum; 8-10. Ut aliquas artis, ita plurimas naturæ et occasionis partes esse in risu; 11-13. Ejus rei nullam esse exercitationem, nullos præceptores; 14-16. Rei varia vocabula; 17-19. Facetiarum, joci, dicacitatis, urbanitatis propria vis; 20-21. Ridiculum, positum in rebus aut in verbis, peti aut ex aliis, aut ex nobis, aut ex rebus mediis; 22-24. Facto risum conciliari; 25-26. Dicto; 27-28. Oratori quid conveniat, considerandum; 29-32. Quæ vitanda; 33-35. Risum peti aut ex corpore ejus in quem dicimus, aut ex animo, aut ex extra positis, quæ aut ostendi; 36-38. Aut narrari; 39-44. Aut dicto notari; 45-46. Duci dicta ex amphibolia vocabulorum, nominum propriorum; 47-56. Acriora trahi ex vi rerum, ubi maxime valere similitudinem; 57-62. Eamdem dissimilium rationem; 63-64. Ex omnibus argumentorum locis occasionem esse dictis; 65-66. In tropos et figuras cadere eadem; 67-70. Per singulas refutandi species dicta contingere; 71-77. Transferendo crimen, repercutiendo, eludendo, confessionem simulando; 78-81. Aliqua dictorum genera infra oratorem esse; 82-83. Inopinata; 84-87. Per suspicionem; 88. Fingi alienas persuasiones, aut suas, aut quod fieri non possit, aut ex ironia; optimamque simulationem contra simulantem; 89-92. Horum omnium jucundissima lenia; 93-95. Adjuvare urbanitatem versus commode positos, proverbia, historias; 96-98. Subabsurda; 99-100. Quæ his adjiciat Domitius Marsus, urbana esse, sed risum non habere; 101-105. Hujus tamen finitiones nimis late esse comprehensas; 106-107. Marsi partitio; 108-109. Urbane dicta

si qua sint, non protinus esse ridicula; 110-112. — Cap. IV. Altercationis, positæ in sola inventione, præcepta hic commode inseri; 1-5. Nimis vulgo negligi altercandi artificium; 6-7. Hic maxime necessariam causæ notitiam; 8-9. Plurimum proficere moderationem; 10-12. Propositum tenendum; 13. Quædam in altercatione subito proferenda; 14. Non esse clamandum, nec diu pugnandum, ubi vinci necesse; 15-16. Dissimulari instrumenta, simulari inopiam, callide fieri eligendi potestatem; 17-18. Judicis mentem diligenter explorandam, eique altercationem accommodandam; 19-20. Exercitationem hujus rei facilem; 21. Ordo probationum; 22. — Cap. V. Judicii nullum esse proprium tractatum; 1-2. Consilium; 3-5. Exempla Demosthenis; 6-8. Ciceronis; 9-10. Conclusio; 11.